

Aralık İlçesi Ağzı (Iğdır İli)
(İnceleme, Metinler ve Söz Varlığı)

Alican Kilit

Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Türk Dili ve
Edebiyatı Dalında Yüksek Lisans Tezi Olarak
Sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2015
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Serhan Çiftçioğlu
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü (v)

Bu tezin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof.Dr.Rza Bashirov
Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr.Gülseren Tor
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Yrd. Doç. Dr. Emel Gözlü

2. Yrd. Doç. Dr. Gürkan Gümüőatam

3. Yrd. Doç. Dr. Gülseren Tor

ABSTRACT

In this study, different aspects and distinctive features of the formal Turkish in Turkey language of the Iğdır province Aralık county has been described. In addition, this study focuses on common features of dialect of Aralık town Azerbaijanis and Azerbaijan written language.

Our study database, conducted in 2013-2014 in Iğdır province, Aralık county and five Azerbaijanis villages consisted of analyse texts of 16 hours and 35 minutes of audio recordings.

In the "Introduction" section of the study of the Iğdır province, source of the name, history of the region and accordingly cultural situation, of the Iğdır province, geo-location, population structure, culture and art has been mentioned.

"Phonetics" and "Figure Information" section of views is part of the study. This section has Iğdır province, Aralık county dialect and created with texting from the verbal assemblies in terms of sound and structure features. Both sections of the samples taken from the text are shown next to the text numbers and line numbers given in parentheses. Unnumbered examples in parantheses are, there are no examples in our texts but they found in region dialect.

In the "Result" section, dialect of Iğdır province, Aralık county distinctive features are summarized, focuses on similar features of dialect of Turkey-Turkish and standard Azerbaijani language.

In the "Texts" section, written 40 texts are included from the analysis of the 16 hours 35 minutes audio recording.

In the "Dictionary" section, there are words in the texts, important sound and meaning differences according to Standart Turkey Turkish and absent in written language.

Seperate from the "Dictionary" section, "Vocabulary" section is opened for example of non-text form words.

Key Words: Iğdır province dialects, Aralık county dialects, eastern group dialects, Azerbaijani Turkish-Iğdır dialects comparison

ÖZ

Bu çalışmada, İğdır İli Aralık İlçesi ağzının ölçünlü Türkiye Türkçesinden farklı yönleri belirlenmiş ve ayırıcı özellikleri betimlenmiştir. Bunun yanında Aralık İlçesi Azerilerinin ağzı ile Azerbaycan yazı dilinin ortak özellikleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın veritabanını, 2013-2014 yılları arasında İğdır İli Aralık İlçesi ile beş Azeri köyünde yapılan, 16 saat 35 dakikalık ses kayıtlarından çözümlediğimiz metinler oluşturmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” bölümünde İğdır İlinin adının anlamına ve kökenine, bölgenin tarihine ve buna bağlı olarak etnik yapısına, İğdır İlinin coğrafi konumuna, nüfus yapısına, kültür ve sanatına da değinilmiştir.

“Ses Bilgisi” ve “Şekil Bilgisi” bölümleri çalışmanın inceleme kısmıdır. İğdır İli Aralık İlçesi ağzındaki bu bölümler, ses ve yapı özellikleri açısından sözlü derlemelerden oluşturulan metinlerin yazıya geçirilmesiyle hazırlanmıştır. İki bölümde de yazılı metinlerden alınan örneklerin yanına metin numaraları ve satır numaraları parantez içerisinde verilerek gösterilmiştir. Parantez içerisinde numarası verilmeyen örnekler ise metinlerimizde örneği olmayan ama bölge ağzında kullanımına rastladığımız yapılardır.

“Sonuç” bölümünde İğdır İli, Aralık İlçesi ağzının ayırıcı özellikleri özetlenip, Türkiye Türkçesi ağzları ve Standart Azerbaycan Türkçesi ile benzeşen tarafları üzerinde durulmuştur.

“Metinler” bölümünde, derleme çalışmalarından elde ettiğimiz 16 saat 35 dakikalık ses kayıtlarından çözümlediğimiz 40 adet metin yer almaktadır.

“Sözlük” bölümünde, metinlerde geçen kelimelerden Standart Türkiye Türkçesine göre önemli ses ve anlam farklılıkları gösterenlerle yazı dilimizde bulunmayanlar yer almaktadır.

Sözlük bölümünden ayrı, “Söz varlığı” bölümü de açılarak bu bölümde metin dışı kalıp sözlerden de örneklere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Iğdır İli ağızları, Aralık İlçesi ağızları, Doğu grubu ağızları, Azerbaycan Türkçesi-Iğdır ağızı karşılaştırması.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminin boyunca ve tez hazırlama sürecinde, bana karşı olan desteklerini ve güvenlerini bir an olsun eksik etmeyen başta Canım Annem olmak üzere Canım Babam ve Canım Kardeşime yürekten teşekkür ederim.

Eğitim hayatım boyunca bana “dil bilgisi” derslerini sevdiren, gerek öğretmenliğiyle gerek kişiliğiyle her zaman örnek aldığım, tecrübeleriyle lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca bana yol gösteren, olağanüstü sabırlı çok değerli danışmanım Gülseren Tor Hocama sonsuz teşekkür ederim.

Derleme sırasında Aralık İlçesi içinde ve köylerinde benim yanımda olan aile fertlerime, hep yanımda olan halama, benimle köy köy gezen kuzenim Gökhan’a ve tez’in oluşumunda katkıları olan kaynak kişilerine teşekkür ederim.

Hayatıma girdiğin günden beri beni yalnız bırakmadığın için, desteğini bir gün bile olsa benden esirgemediğin için ve bir ömür boyu inşallah yanımda olacağın için Hatice’ m kendimi çok şanslı hissediyorum, iyi ki hayatımda varsın.

İsmi buradan anmadığım, yüksek lisans eğitimim sırasında bana destek olan herkese teşekkürü bir borç bilirim...

Canun Anneme

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZ	v
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI (TRANSCRİPSİYON)	
İŞARETLERİ.....	xiv
KISALTMALAR	xvi
KAYNAK KİŞİ ADLARI VE KISALTMALARI	xvii
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Konusu	1
1.2 Araştırmanın Önemi ve Amacı.....	1
1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar.....	2
1.4 Yöntem	2
2 İĞDIR-ARALIK İLÇESİ.....	3
2.1 Fiziki Coğrafya.....	3
2.2 İğdir Adının Kökeni, Anlamı ve Tarihçesi.....	4
2.3 İğdir'in Tarihi ve Etnik Yapısı	5
2.4 Kars ve İğdir Azerileri.....	7
2.5 Nüfus Yapısı.....	7
2.6 Kültür ve Sanat.....	8
2.7 Gelenek ve Görenekler	8
2.8 Muharrem Ayı Etkinlikleri.....	10
2.9 Nevruz Kutlamaları	11

2.10 İğdır İli Aralık İlçesi.....	12
2.11 Aralık İlçesi Nüfus ve İdari Yapı	12
2.12 Azerbaycan	13
2.12.1 Azerbaycan'ın Adı.....	13
2.12.2 Azerbaycan Tarihi	13
2.12.3 Azerbaycan Türkçesi	15
3 SES BİLGİSİ.....	17
3.1 Ünlüler.....	17
3.1.1 Ünlü Çeşitleri	17
3.1.2 Ünlü Uyumu	18
3.1.3 Ünlü Uyumunun Bozulması	19
3.1.4 Ünlü Değişmeleri.....	19
3.1.5 Ünlü Düşmesi	21
3.1.6 Ünlü Türemesi	21
3.1.7 Ünlü Kaynaşması.....	21
3.2 Ünsüzler.....	22
3.2.1 Ünsüz Çeşitleri.....	22
3.2.2 Aralık İlçesi Ağzının Ünsüzlerle İlgili Özellikleri	23
3.2.3 Ünsüz Uyumu	24
3.2.4 Ünsüz Olayları	24
3.2.5 Ünsüz Benzeşmesi	29
3.2.6 Ünsüz İkizleşmesi.....	32
3.2.7 Ünsüz Düşmesi	32
3.2.8 Ünsüz Türemesi	33
4 ŞEKİL BİLGİ.....	34

4.1 İsimler.....	34
4.1.1 İsim Yapım Ekleri.....	34
4.2 Fiiller	35
4.2.1 Fiil Yapım Ekleri	35
4.3 İsim İşletme Ekleri	39
4.3.1 Hal Ekleri.....	39
4.3.2 Çokluk Eki.....	41
4.3.3 Aitlik Eki	41
4.3.4 İyelik Ekleri	41
4.4 Zamirler	42
4.4.1 Şahıs Zamirleri.....	42
4.4.2 Dönüştürme Zamirleri.....	43
4.4.3 İşaret Zamirleri	43
4.4.4 Belgisiz Zamirler	44
4.4.5 Soru Zamirleri.....	44
4.5 Sıfatlar	44
4.5.1 Niteleme Sıfatları.....	44
4.5.2 Belirtme Sıfatları	44
4.6 Zarflar (Belirteçler)	47
4.6.1 Yer Zarfları	47
4.6.2 Zaman Zarfları	47
4.6.3 Durum Zarfları.....	48
4.6.4 Azlık-Çokluk Zarfları	48
4.6.5 Soru Zarfları.....	48
4.7 Eylem Çekimleri.....	49

4.7.1 Şahıs Ekleri.....	49
4.7.2 Fiillerin Basit Çekimleri	49
4.8 Ek-Fiil (Ek-Eylem).....	67
4.8.1 Ek-Fiilin Geniş Zamanı	67
4.8.2 Ek- Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı	68
4.8.3 Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanı	70
4.8.4 Ek-Fiilin Koşulu (Şartı).....	71
4.8.5 Ek-Fiilin Olumsuzu	72
4.8.6 Ek-Fiilin Birleşik Çekimi	76
4.9 Fiillerin Birleşik Zaman Şekilleri.....	76
4.9.1 Hikâye.....	76
4.9.2 Rivayet.....	84
4.9.3 Koşul (Şart).....	89
4.10 Katmerli Çekim	97
4.11 Yardımcı Fiiller	97
4.11.1 İsimlere Gelen Yardımcı Filler	98
4.11.2 Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller	98
4.12 Fiilimsiler	100
4.12.1 İsim Fiiller (Mastar Ekleri).....	100
4.12.2 Sıfat Fiiller (Ortaç (Partisip) Ekleri).....	100
4.12.3 Zarf Fiiller (Ulaç Ekleri).....	102
4.13 Edatlar (İlgeçler).....	104
4.14 Bağlaçlar.....	105
4.15 Ünlemler.....	107
4.16 İkillemeler.....	109

4.16.1 Aynı Sözcüğün Tekrarıyla Oluşan İkilemeler	109
4.16.2 Doğa Yansımaları ve Ses Yansımaları Sözcüklerle Kurulan İkilemeler ...	109
4.16.3 Eş / Yakın Anlamlı Sözcüklerin Bir Arada Kullanılmasıyla Oluşturulan İkilemeler	109
4.16.4 Aynı Sözcüğün Başına “m” Sesinin Getirilmesiyle Oluşturulan İkilemeler	109
4.16.5 Zıt Anlamlı Sözcüklerin Yan Yana Oluşturduğu İkilemeler	110
4.17 Aralık İlçesi Ağzının Söz Varlığı	110
SONUÇ	114
KAYNAKÇA	122
Ek1:Metinler	127
EK2: Sözlük	465

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ÇEVİRİYAZI (TRANSCRİPSİYON) İŞARETLERİ

- ā : uzun a ünlüsüdür: cāmiyi (< Ar. cāmi‘i) (2c-3).
- á : a-e arası ünlüdür: háber “haber” (8-23).
- ä : açık e ünlüsüdür: äskiden “eskiden” (4a-36).
- å : a-o arası ünlüdür: çârşâvları “çarşafı” (3a-103).
- ē : Uzun e ünlüsüdür: gēldim “geldim” (14-19).
- í : ı-i arası ünlüdür: özleriynan “kendileriyle” (2a-106).
- ĩ : Uzun I ünlüsüdür: İdir “İğdir” (3b-10).
- ó : o-ö arası ünlüdür: kórüydü “körüydü” (14-71).
- ú : u-ü arası ünlüdür: gúbbeli “kubbeli” (35-158).
- F : f-v arası bir ünsüzdür: ğahFaltı “kahvaltı” (1a-85).
- ğ : Arka damak g’ sidir. Ökseste, içses ve sonses k->ğ- değişimi sonucunda ortaya çıkmıştır: ğurtdanmasın (1a-83), hakğı (10a-25), ğalabalığ (5a-16).
- ğ̄ : Kalın ünlülü sözcüklerde kullanılanön damak g’ sidir: rüzğar (12-314).
- ħ : Sızıcı h ünsüzdür: ħına (< bk. ħinnâ) “kına” (1a-121).
- ħ̄ : Erimek üzere olan bir h’ ünsüzdür: taħa (5b-71).
- ħ̇ : İnce ünlülü sözcüklerde kullanılan k ünsüzünden değişme h’dir: gedirdiḣ (1b-61).
- ķ : Arka damak k’ sidir: kışta (1a-122).
- K : k-g arası, yarı tonlu ünsüzdür: okKáder “o kadar” (4a-37).
- Ķ : k-ğ arası, yarı tonlu ünsüzdür: başĶa (4a-49).
- ŋ : Damak n’ sidir: donęuz (< Eski Türk. tonguz) “domuz”
- P : p-b arası, yarı tonlu ünsüzdür: gizlemParç < gizlembaç “saklambaç” (2a-108),

ŗ : Erimek üzere olan bir r ünsüzüdür: soŗa (14-73).

T : t-d arası, yarı tonlu ünsüzdür: yoŗTu (3a-120).

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
Bkz.	Bakınız
Eski Türk.	Eski Türkçe
Erm.	Ermenice
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
Lat.	Latince
İng.	İngilizce
İtal.	İtalyanca
S.	Sayfa
Kıpçak.	Kıpçakca
OT.	Orta Türkçe
TDK.	Türk Dil Kurumu
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire

KAYNAK KİŞİ ADLARI VE KISALTMALARI

RK.	.....	Rukiye Kilit
SK.	.....	Sadık Kilit
İE.	.....	İsmail Ekinci
GB.	.....	Güven Bayat
TB.	.....	Tamam Bayat
HŞ.	.....	Hasan Şen
PT.	.....	Perihan Tekyaşar
HV.	.....	Hanım Vural
TK.	.....	Türkan Kumlay
MA.	.....	Mesme Altuntaş
NA.	.....	Narı Altuntaş
KT.	.....	Kemal Toksöz
NÇ.	.....	Necife Çiftlik
ŞS.	.....	Şeker Sam
AA.	.....	Akbilek Aytan
İİ.	.....	İbrahim İrek
Şİ.	.....	Şamama İrek
İT.	.....	İbrahim Taze
HO.	.....	Hacer Ok
AT.	.....	Ahmet Tekik
AY.	.....	Asiye Yılmaz
FK.	.....	Fidan Kaylan

BK.	Behman Kaylan
EG.	Ertuğrul Gürel
HY.	Hasan Yaşar
HG.	Hümnet Günal
NA.	Naroş Aktay
AA.	Ali Abatay
AK.	Ali Karatağ
HU.	Haydar Uğur
HT.	Himmet Turan
ZÇ.	Ziver Çiftlik
HÇ-ND.	Hüsnü Çiftlik-Nevruz Demir
AÇ.	Abbas Çiftlik
EÇ.	Ekber Çiftlik
HÇ	Hacce Çiftlik
ZN.	Zerri Nişanbulut
YK.	Yahya Karakuş
SK.	Safiye Karakuş
HÇ	Hatice Çiftlik
AK	Alican Kilit

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu

Iğdır İli Aralık İlçesi Ağzının ölçünlü dilden farklı yönlerinin belirlenip, ayırıcı özelliklerinin betimlenmesi ve söz varlığının ortaya konulması.

1.2 Araştırmanın Önemi ve Amacı

Iğdır, Kars'a bağlı bir ilçe iken, 27 Mayıs 1992 tarihinde ayrı bir il olmuştur. İlk defa Ahmet Caferoğlu "Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler (1951)" ve "Doğu İllerimiz Ağızlarından Derlemeler (1942)" adlı çalışmalarında Kars İli ağzlarına da yer vermiştir. Fakat Kars ve çevresinden derlediği metinler içerisinde Iğdır İli Aralık İlçesi Ağzıyla ilgili derlemeye rastlanmamıştır. Ahmet Bican Ercilasun'un "Kars İli Ağzları Ses Bilgisi (1983)" adlı çalışmasında Iğdır İli ve yöresi ağzlarından derlenmiş yirmi altı parça metin yer almaktadır. Bu metinler içerisinde Iğdır İli Aralık İlçesi Ağzıyla ilgili sadece iki metin bulunmaktadır. Bu metinler ise merkez ilçeye bağlı iki köye (Ortaköy, Yukarı Aratan) aittir.

Aralık İlçesinin toplam 22 köyü bulunmaktadır. Çalışmamızda, bu 22 köy 5 Azeri köyü ile sınırlanmıştır. Hüsna Kavaklıçeşme'nin, "Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı (2010)" üzerine yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, Aralık İlçesine bağlı Ortaköy ve Yukarı Aratan köylerinde yapmış olduğu birer derleme çalışmasına rastlanmıştır.

Leyla Karahan "Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması (1996)" adlı çalışmasında Kars ve yöresi ağzlarını, Doğu grubu ağzlarının II. Grubu içerisinde

gösterir. Iğdır İli ağızlarının Anadolu ağızları içerisindeki yerini tam belirleyebilmek için, hem Kars hem de Iğdır İlinin ağız özelliklerinin en ince ayrıntısına kadar çıkarılması gerekmektedir. Sağlıklı ve güvenilir bir Anadolu ağızları dilbilgisi kitabının ve ağız atlasının hazırlanabilmesi için bol malzemeye dayalı geniş ve derin incelemelere gereksinim vardır. Bu nedenle Iğdır İli Aralık İlçesine bağlı bütün köylerden derlemeler yapıp, ayrıntılı bir ağız çalışmasına gitmek gerekmektedir.

1.3 Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmamız, Iğdır İli Aralık İlçesi ve 5 köyde yapılmış olan yazılı ve sözlü derlemelerden elde ettiğimiz verilere dayanmaktadır.

1.4 Yöntem

Genel olarak çalışmamızda betimleyici ve eşzamanlı bir yöntem kullandık. Yeri geldikçe de artzamanlı ve karşılaştırmalı bir çalışmaya gittik. Hem Azerbaycan Türkçesi hem de Türkiye Türkçesi ağızını kullanan Aralık İlçesinde yapmış olduğumuz ses kayıtlarını transkripsiyon işaretleriyle yazıya geçirdik. Oluşturduğumuz metinleri ses, yapı ve söz varlığı açısından inceledik.

Aralık İlçesi ağızıyla ortaklık gösteren Doğu grubu ağızlarıyla da karşılaştırma yoluna gittik.

Bölüm 2

İĞDIR-ARALIK İLÇESİ

İğdır, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde ve Türkiye'nin en doğusunda yer alan bir ildir.

Doğu Anadolu Bölgesinin Erzurum-Kars Bölümünde yer almaktadır. 27 Mayıs 1992 tarihinde Kars ilinden ayrılarak Türkiye'nin 76. ili olmuştur. 4 ilçe, 8 belediye ve 157 köyden oluşur. Azerbaycan (Nahcivan), İran ve Ermenistan sınır komşularıdır. Halkın geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

2.1 Fiziki Coğrafya

İğdır'ın kuzey ve kuzeydoğu sınırını, Aras Nehri ve bu nehrin oluşturduğu Türkiye-Ermenistan sınırı oluşturmaktadır. Doğusunda Türkiye-Azerbaycan'ın Nahcivan Özerk Cumhuriyeti sınırı ve güneydoğusunda Türkiye-İran sınırı yer almaktadır. Güneyinde Ağrı İli (Doğubeyazıt ve Taşlıçay ilçeleri) bulunmaktadır. Bu sınır kabaca doğu-batı doğrultusunda uzanan ve Doğu Torosların doğudaki uzantısı olan Karasu-Aras sıradağlarından oluşmaktadır. Bu dağlar doğuya doğru uzanırken aynı zamanda Yukarı Murat-Van Bölümü ile Erzurum-Kars Bölümü arasında sınır oluşturmaktadır. Bu dağların doğuya, Ağrı volkanına kadar devam eden uzantısı üzerinde sırasıyla "Kızılcaziyaret Dağı" (2887 m.), "Durak Dağı" (2811 m.), "Zor Dağı" (3196 m.), "Pamuk Dağı" (2639 m.) bulunmakta ve en doğu uçta ise "Büyük Ağrı" (5137 m.) ve "Küçük Ağrı" (3896 m.) volkanik dağları bulunmaktadır. Durak Dağları üzerinde Balık Gölü (2250 m.) bulunmaktadır. İğdır'ın

batısında Aras Irmağına katılan Gaziler Deresinin batı bölümü, Kars İli Kağızman İlçesi ile olan sınırını oluştururken kuzeybatısında da yine Kars İlinin Digor İlçesi bulunmaktadır.

Iğdır İli tamamen Aras Nehrinin havzası içerisinde bulunmaktadır. İl sınırları içerisinde Aras Nehrine katılan önemli akarsular batıda Gaziler Çayı, Buruksu Çayı, doğuda ise Aşağı ve Orta Karasu çaylarıdır. Tuzluca çevresinde Bazaltik ve kahverengi topraklar geniş yayılım alanına sahipken, Iğdır Ovasında alüvyal topraklar, Doğu Iğdır Ovası ve Dil Ovasında tuzlu topraklar hâkimdir.

2.2 Iğdır Adının Kökeni, Anlamı ve Tarihçesi

Iğdır'ın adı, 24 Oğuz boyundan 21'incisi sayılan İç-Oğuzlar-Üç-Ok kolunun ve Oğuz Hanın altı oğlundan biri olan Cengiz Alp'in en büyük oğlu olan Iğdır Bey'den gelmektedir. Bu boyun ilk hakani Iğdır Bey'dir. Iğdır'ın kelime olarak anlamı "iyi, büyük, yiğit başkan, ünlü ve sahip" gibi anlamlara gelmektedir.

Tarih öncesi, çağlardan bu tarafa önemli bir yerleşim merkezi olmuş Iğdır ve çevresindeki yerleşmelerin ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, yapılan ilmi çalışmaların büyük çoğunluğu Orta Asya'dan geldikleri kabul edilen Hurrilerin bölgenin ilk sakinleri olduklarını göstermektedir.

M.Ö. 5000-4000 yıllarında bugünkü Azerbaycan, Sürmeli Çukuru ve Doğu Anadolu'da yerleşen Hurrilerden sonra, M.Ö. 3000-2000 yıllarında Mitanniler, Etiler, Asurlular, Kimmerler, Metler, Persler, Sümerliler gibi kavimlerin Orta Asya'dan gelerek Ağrı Dağı yamaçları, Aras Havzası ve Doğu Anadoluda ikamet ettikleri sanılmaktadır.

Iğdır ve çevresi VII. yüzyıla kadar Urartuların elinde kalmış, bu tarihten sonra M.Ö 665 yıllarında atlı göçebe halinde yaşayan İskit-Saka Türkleri, Kafkasları aşarak bölgeye gelmişler ve Urartuların hâkimiyetine son vermişlerdir.

M.S. 640 yılı sonrasında bölge İslam ordularının ve Bizanslıların karşılıklı hâkimiyetiyle sürmüş, birkaç kez el değiştiren bölge 1064 yılında Selçukluların hâkimiyetine girmiştir. 1074'te Ani ve Kars'ı da Bizanslılardan alan Selçuklular bölgenin kesin hâkimi olmuşlardır.

Moğollar, 1239'da bölgeyi de etkisi altına almıştır. Moğollardan sonra bölgede Karakoyunlular ve Akkoyunlular gibi Türk beyliklerinin idaresini kısa bir süre de olsa görmek mümkündür.

1514 Çaldıran Savaşı ve 1534 Tebriz Seferi ile bölge kesin olarak Osmanlıların eline geçmiştir. 1746–1827 yılları arasında İran idaresinde kalan bölge, 1877–78 Osmanlı-Rus savaşı (93 harbi) sonunda 42 yıl Rus idaresinde kalmıştır. Brest-Litovsk muahedesiyle Ruslar bölgeden çekilmiştir.

14 Kasım 1920 tarihinde Iğdır ve çevresi kesin olarak Türkiye'nin bir parçası haline gelmiştir. Bölgede 14 Kasım tarihi ilin düşman işgalinden kurtuluşunun yıl dönümü olarak her yıl törenlerle kutlanmaktadır.

(<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/IGDIR.pdf>)

2.3 Iğdır'ın Tarihi ve Etnik Yapısı

Iğdır İli ile ilgili olarak bugüne kadar yapılan çeşitli arkeolojik araştırmalar sonucu, Iğdır bölgesine ilk yerleşen kavim Orta Asya'dan M.Ö. 4000 tarihinde gelen Hurrilerdir. Asyanik adı altında isimlendirilen bu toplulukla birlikte gelen diğer kavimler önce insanlık açısından önemli olan polan madenleri ve yazıyı keşfetmişlerdir. Iğdır ve civarı Kral Menua (810-785) zamanında Urartuların hâkimiyetine geçtiği, Karakoyunlu ile Taşburun arasındaki Çölegert dolaylarında Bulakbaşı ve Kazancı Köyleri arasında adı geçen kral adına yazılmış Urartu Kitabelerinden anlaşılmaktadır. Iğdır ve çevresinde 200 yıldan fazla hâkimiyet süren Urartular zamanında tarım alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiş, birçok kanal ve

bentler yapılmıştır. Bu canlanma daha sonra bölgeye gelen saka ve diğer Türk grupları zamanında da devam etmiştir. Bölge M.Ö. 4. Yüzyılda 200. yılına kadar bağımsız yaşamışsa da bu tarihten itibaren Selefkoslular Devletinin hâkimiyetine girmiş bu devletin yıkılmasına müteakip küçük Arsaklı Devleti kurulmuş daha sonra bu devletin yıkılması ile M.S. 439 bölge Sasani hâkimiyetine geçmiştir. 646 yılında Müslüman Arapların, 1064 yılında da Selçuklu Birliklerinin hâkimiyetine geçmiştir. Bu devirden sonra birçok Türk Boyunun yerleştiği Iğdır ve çevresi Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Kayılara da yurt olmuştur. 1239'da Moğolların, 1238-1256 yıllarında Çingizlerin, 1256-1355 yıllarında İlhanlıların, 1357'de Celayırlılar, 1379'da Karakoyunluların egemenliğinde kaldı. Sürmeli Çukuru 1386 ile 1405 yılları arasında Timur'un egemenliğinde Türkmen Beyleri tarafından yönetildi. Iğdır İli 1406 yılında Karakoyunlular, 1469 yılında Akkoyunluların hâkimiyetine girmiş Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan Aras boylarını ve Iğdır Ovasını kendisine kışlak merkezi yapmıştır. Akkoyunluları yıkan Şah İsmail (1502) Safavi Devletini kurmuş ve bölgedeki Türkmenleri kendisine bağlamıştır. 1514'de Yavuz Sultan Selim Çaldıran savaşında Şah İsmail'i yenince bütün Doğu Anadolu ile birlikte Aras Havzası da Osmanlı Yönetimine bağlanmıştır. Osmanlıların 1583'de Revan'ı (Erivan) almalarından sonra Tuzluca, Iğdır ve Aralık ilçelerinin yönetimi "Aralık Kazası" adıyla Revan Eyaletine bağlanmıştır. İranlılar ile olan mücadeleler sonunda imzalanan 1736 tarihli İstanbul antlaşması ile Revan eyaleti ile birlikte Sürmeli Çukuru İran'a bırakılmıştır. Daha sonra bölgede yayılmacı politika takip eden Ruslar tarafından Revan Hanlığını yıkarak (1827) burada "Sürmarin Üzeydi" (Sürmeli Sancağı) adıyla bir yönetim bölgesi kurularak 1917'ye kadar yönetmişlerdir. Iğdır adını, Oğuz Kağan'ın en küçük oğlu Deniz Alphan'ın en büyük oğlu Iğdır Bey'den almıştır.

(http://www.siyasalbirikim.com.tr/haber.php?haber_id=174)

2.4 Kars ve İğdır Azerileri

Kars ve İğdır Azerilerinin asıl yatağı; bugün Tuzluca, İğdır ve Aralık kazalarını içine alan Sürmeli çukurudur. Bu kazalarda ve köylerinde yaşayanların çoğu Azeridir. İğdır'ın Taşburun bucağı, Mürşitali ve Bulakbaşı köyleri hariç tamamen Azeridir. Alican köyünde de nüfusun yarısı Azeridir. İğdır ve Tuzluca Kazalarına bağlı köylerin çoğu da Azeridir. Aralık kazası ve köyleri ise iki Terekeme köyü hariç çoğunlukla Azeridir (Ercilasun, 1983: 46-47).

2.5 Nüfus Yapısı

Kâzım Karabekir, anılarında 18 Mayıs 1920'de İğdır'a ayak bastığında merkezde 400 civarı ev bulunduğunu belirtir. Cumhuriyet Döneminin ilk nüfus sayımı yapılan 1927 yılında 3,716 olan merkez ilçe nüfusu, 1940'ta 9,465'i ancak II. Dünya Savaşının olumsuz etkileri nedeniyle 1950'de 7,826'ya düşmüştür. 1956 yılından itibaren Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün başlattığı sulama projeleri sonucu artan tarımsal etkinlikler şehir merkezinde nüfusun artmasına yol açmıştır. Bu yüzden ilk kez 1960'ta 10,000'i aşan şehir merkezinin nüfusu, 1970'te 21,420'ye, 1975'te 29,542'ye yükselmiştir. Ancak 12 Eylül 1980 öncesinde yaşanan olaylardan dolayı 1980'de yeniden 24,352'ye düşen nüfus, bu dönemden sonra hızla artmaya başlamış ve 1985'te 29,460'a, 1990'da 35,858'e, 1997'de 45,941'e ve 2000'de 59,900'e, 2007 senesinde de 75,927'e yükselmiştir. Şehrin genel nüfusu ise 2000 sayımlarına göre 168,634'tür. Türkiye İstatistik Kurumuna göre 2007 nüfusu 181,866'dır. İl merkezi son yıllarda Tuzluca ilçesinden küçük bir göç almıştır. İldeki nüfus artış hızı

ise %42.2'dir. Nüfusun yaklaşık %25'i tarım, %23'ü hayvancılık, %33'ü ticaret ve sanayi, %19'u da diğer sektörlerde çalışmaktadır.

Şehrin en büyük nüfus yapısını Azeri Türkleri ve Kürtler oluşturur. Günlük konuşmada genellikle Azeri Lehçesi ve Kürtçe kullanılmaktadır.

İğdir'da nüfusun %50,93'ü erkek, %49,17'si kadındır ve nüfusun %41'i 0-14 yaş grubuna, %54'ü 15-64 yaş grubuna, kalan %5'i de 65 yaş üstü gruba girer.

İlin kentleşme oranı artış eğilimi gösterse de bu oran Türkiye geneli kentleşme oranından düşüktür. 1990 sayımlarına göre il nüfusunun %61'i kırsal, %39'u kentsel alanda yaşamaktaydı. Bu oranlar 2000 sayımlarında kırsal alanlarda %51,72'ye gerilerken kentsel alanlarda yaşayanların oranı ise %48,28'e çıkmıştır. Bu oran %65 olan Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kilometrekareye düşen insan sayısı kent merkezinde 72 iken, il genelinde 47'dir. İlde bulunan 157 köyden 109'unun nüfusu 500'ün altında olup köylerin çoğu oldukça düşük nüfusa sahiptir.

2.6 Kültür ve Sanat

İğdir İl genelinde Aralık, Tuzluca, Karakoyunlu İlçeleri ve Melekli beldesinde toplam 5 adet Halk Kütüphanesi mevcut olup, bu kütüphanelerde toplam 20.165 adet kitap ve süreli yayın bulunmaktadır. Ancak, çocuk kütüphanesi, gezici kütüphane, müze, konservatuar, opera, bale, orkestra, sanat galerisi, fuar, panayır, tiyatro ve sinema gibi kültürel birim ve etkinlikler bulunmamaktadır.İğdir'da 29 Temmuz 2011'de bir "7 boyutlu sinema salonu simülatörü" hizmete girmiştir.

2.7 Gelenek ve Görenekler

Evlenme: Evlenmede bazı devreler vardır. Bu devreler; kız beğenme, elçi gitme, söz kesme ve belge takma, nişan ve düğündür.

Kız Beğenme: Evlenme çağına gelen gençler ailenin iznini aldıktan sonra düğün vb. gibi yerlerde kız beğenirler.

Elçi Gitme: Erkek tarafı kız ailesince de beğenilirse kız tarafına hatırı sayılır kişilerle elçi gönderilir. Kız evine giden elçiler Allah'ın emrini alarak kızın rızası alınıp kız babasından istenir.

Söz Kesme ve Belge Takma: Kız tarafından söz alınınca erkek tarafı birkaç gün sonra söz kesmek için kız evine gider. Erkek tarafı bu gidişinde şeker, kolonya götürerek oradakilere ikram eder. Kız tarafına verilecek başlık ve altın gibi diğer şeyler kesin karara bağlanır. Daha sonra hayır dualarla kızın parmağına belge yüzüğü takılır.

Nişan: Kararlaştırılan günde nişan töreni yapılır. Nişan törenini bazı aileler çalgısız yemekli yaparlar. Bazı aileler ise çalgılı yaparlar. Erkek ailesi tarafından altın ve bilezikleri takılırken kız ve oğlanın yakın akrabaları ve komşuları da hediyelerini verirler.

Düğün: Nişandan sonra düğün günü her iki aile tarafından kararlaştırılır. Düğünden bir iki gün önce düğün hazırlıklarına başlanır. Her iki aile alışveriş için pazara çıkar ve alınan eşyalar genellikle gelin ve gelin akrabalarına alınır. Bunun yanında söz kesme esnasında taahhüt edilen eşyalar alınır. Düğün töreninin yapıldığı günün ertesi gelinin duvağına gidilir. Burada da kızın ve erkeğin akrabaları çeşitli hediyeler verirler.

Koç Katımı: Bu yörenin en eski geleneklerinden biridir. Bu gelenek koyun sürüleri olanlar arasında yapılır. Ekim ayının son haftasında yapılan bu törende koçlar renk renk boyanır, çeşitli meyve (elma vs.) ve şekerlemelerle süslenir. Koç katımı günü bayram havasında yaşanır. Koçlar sürünün içerisine bırakılır.

Kirvelik: Kirvelik, Oğuz Türklerinden kalmış bir gelenektir. Kirveleri çocuk sahipleri seçerler. Eskiden olduğu gibi bugün de kirveliğe çok büyük önem verilir. Bazı aileler sünnet yaparken aynen düğünde olduğu gibi çalgılı ve eğlenceli yaparlar. Bazı aileler ise yemekli yaparlar. Çocuklara sünnet olduktan sonra davetliler ve yakınları tarafından para ve çeşitli hediyeler verilir.

Bayram Görmeleri: Bayram günleri akrabalar dostlar birbirlerini ziyaret ederler. Yörede Nevruz Bayramı'na da ayrıca büyük önem verilir. Bu bayramda da dost, akraba ve hasta ziyaretine gidilir, hal ve hatır sorulur.

2.8 Muharrem Ayı Etkinlikleri

İl halkının Azeri Türkleri kökenli olanları Azerbaycanlılar gibi Şiiliğin Caferi koluna mensuptur. Bu yüzden Kerbela Olayı özellikle Şiilerde büyük yasa yol açmıştır. Iğdır ve çevresinde Muharrem ayının ilk gününden başlayan 60 günlük yas tutma döneminde; Azeri kökenli vatandaşlarda eğlenmek, kız alıp vermek, düğün yapmak ve buna benzer hayır işlerinin yapılmamasına özen gösterilir. Muharrem ayının 10. gününe “Aşura”, 9. gününe de “Tasua” denir. Yas, ilk 10 günde belirgin bir biçimde tutulur. Muharrem'in birinci günü, Kerbela Yasının birinci günüdür. Camilerde ve evlerde mersiyeler okunur. Mersiyeye gelmek sevap sayılır.

9. gün olarak adlandırılan Tasua 'da, yemek ve ihsan verilir. Her caminin bir destesi oluşturulur. Bu desteler, köy köy dolaşarak zinciri vücuduna vurarak “Şahseyh” tepinir. 10. gün olan Aşura gününde Şii imamlarından biri olan Ali oğlu Hüseyin'in öldürülmesi dolayısıyla en büyük yas tutulur. Bu günde genellikle herkes siyah giyinir. Desteler, oldukça coşkulu bir şekilde zincir vurur. 10. günün öğle vaktine kadar bu törenler yapılır. Aşura gününde Iğdır'da her yer kapalıdır. Hatta Caferi Mezhebine bağlı olmayanlar bile bu geleneğe uyup iş

yerlerini açmazlar, törenlere katılırlar. Muharrem ayı boyunca camiler dolup taşar. Camilerde Kur'an'dan ayetler okunur ve hocalar halka Kerbela Olayını anlatır.

2.9 Nevruz Kutlamaları

Nevruz, İğdır halkında tabiatın uyanış duygusunu canlandırır ve büyük coşku yaratır. İğdir'da 21 Martta kutlanan Nevruz Bayramında yapılan etkinlikler:

Evler ve bahçeler yeniden temizlenir, boya-badana yapılır. Halı ve kilimler yıkanır.

Aile fertleri imkânlar ölçüsünde bayramlıklar alır ve giyinir.

21 Marttan 3 hafta önce buğday ekilir ve Nevruz günü yeşil halde toplanarak aşurede kullanılır.

Yeddi-Levin denilen ve en az 7 çeşitten oluşan çerez ve meyve hazırlanır.

Fakir ve yoksullara yardım edilir.

Küs olanlar barıştırılır.

Hasta ziyaretlerine gidilir.

Baca baca yapılır (Ateş yakılıp üzerinden atlanılır).

Kapılara gizlice kulak asılır.

Yumurtalar kırmızıya boyanır ve tokuşturulur.

Kapılara şal asılır.

Çeşitli eğlenceler düzenlenir.

Kabir ziyaretleri yapılır.

Nişanlı kıza Nevruz hediyesi götürülür.

Tatlı yapılıp, dağıtılır.

Korkak olarak bilinen insanların üzerine su dökülür.

(<https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Ftr.wikipedia.org%2Fwiki%2FI>)

%25C4%259Fd%25C4%25B1r_(il)&ei=nR_5U7HbMIjfaM6XgtAJ&usg=AFQjCN
EIUGtOJqugaghIBUQZtDahGVvLGA)

2.10 Iğdır İli Aralık İlçesi

İl merkezine uzaklığı 45 km'dir. Iğdır'ın ve aynı zamanda Türkiye'nin en uç noktasını teşkil eder. Aralık, 14 Kasım 1920'de Rus işgalinden kurtarılmış olup, 1 Nisan 1960 tarihine kadar Iğdır İlçesinin "Başköy" adı ile bucak merkezlerinden birini oluşturmakta iken, bu tarihte "İlçe" yönetim birimi durumuna getirilerek Kars İline bağlanmıştır. 22 köyü bulunmaktadır.

Aralık İlçesi, Iğdır'ın ve ülkemizin en doğu uç noktasını teşkil eder. Türkiye'nin üç ülkeyle komşu ve müşterek sınırlarının bulunduğu tek kavşak noktası durumundadır. İlçenin doğusunda 49 km'lik sınırı ile İran yer almaktadır. Kuzeyinde 10 km'lik sınırı ile Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti ile 56 km'lik sınırı ile Ermenistan bulunmaktadır. Batısında Iğdır İli, güneyinde de Büyük ve Küçük Ağrı Dağları ile Doğubeyazıt İlçesi yer almaktadır.

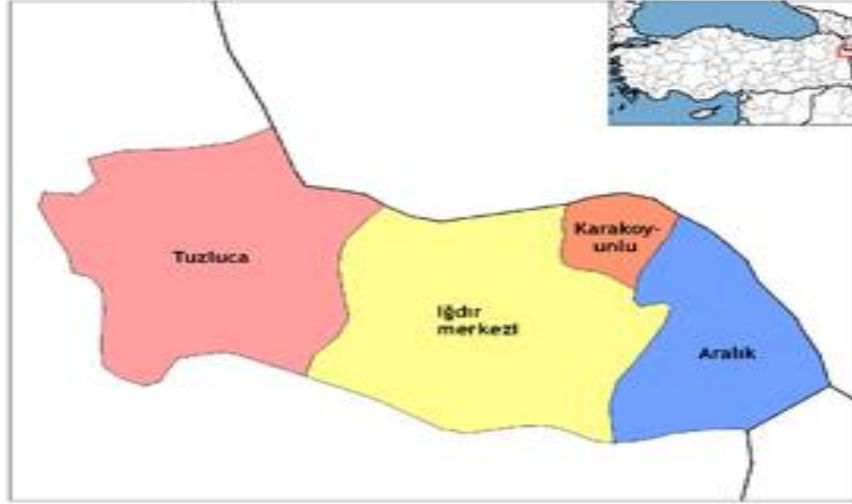
Birkaç mezrasının dışında, elektriksiz ve telefonsuz köyün bulunmadığı ilçede, merkezde yeterli içme suyu mevcuttur. İlçede, her yıl düzenlenen Nevruz kutlamaları dışında tiyatro, sinema, fuar, panayır gibi kültürel etkinlikler bulunmamaktadır.

2.11 Aralık İlçesi Nüfus ve İdari Yapı

Yüz ölçümü 611 km² ve rakımı 825 metredir. Merkez İlçe; Aras, Karşıyaka, Karasu, Köprüler ve Ortaköy Mahallesi olmak üzere 5 mahalleden oluşmaktadır. Merkez ilçe belediyesi haricinde belediye teşkilatı bulunmayan ilçenin 22 köyü bulunmakta olup, ilçe merkezi ve köylerde yerleşim genel olarak topludur. Konutlar, genellikle kerpiç ve toprak damlı yapılardan oluşmaktadır. Köylerin bir

kısmı Nisan ve Mayıs aylarında yaylalara çıkmakta ve Eylül ayının sonlarına doğru dönmektedirler.

(http://tr.wikipedia.org/wiki/Aral%C4%B1k,_I%C4%9Fd%C4%B1r)

2.12 Azerbaycan

2.12.1 Azerbaycan'ın Adı

Azerbaycan adını Arap tarihçiler Arran ve Şirran olarak adlandırdıkları Azerbaycan'ın ismi, Mehmet Emin Resulzade'ye göre Makedonyalı İskender'in kurduğu Yunan-Bahter İmparatorluğu'na karşı bağımsızlığını ilan eden Satrap Atropet'in adından gelir. Ahmet Caferoğlu göre, Azerbaycan “atar ve patar” kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. “Atar” Farsçada “*ates*”, “patar” ise “*ülke*” anlamına gelmektedir (Buran, 1999: 47-48).

2.12.2 Azerbaycan Tarihi

Azerbaycan M.Ö. VIII. yüzyılda kurulan Mana İmparatorluğundan günümüze kadar pek çok kavmin denetiminde bulunmuş, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve büyük mücadelelere sahne olmuş bir ülkedir. 1029'lu yıllardan sonra Selçuklular'ın Azerbaycan'a sahip olmasına kadar bu bölgede sırasıyla Urartular,

Medler, Persler, Atropatene Krallığı, Romalılar, Ermeniler, Parthlar, Sasaniler, Bizans, Emeviler, Abbasiler, Şirvanşahlar, Sacoğulları, Revvadîler, Sellariler, Şeddadîler ve Ahmedîliler egemen olmuşlardır.

Bu devletlerin egemenlikleri esnasında bölgeye Türk göçleri de olmuştur. Azerbaycan'da ilk Türk göçleri M.Ö I. yüzyılda olur.

VII ve VVIII. Yüzyılın sonuna kadar Araplar, birçok doğu ülkesi gibi Azerbaycan'a da hâkim olmuşlardır. Ancak bölge halkını Araplaştıramadıkları gibi, kendileri de o bölgede yaşayan halk ile kaynaşarak erimiştir.

X-XI. yüzyılda Azerbaycan'a Oğuz Türkleri gelmeye başlamıştır. Selçuk Bey'in torunu Çağrı Bey Azerbaycan'ı alır ve bazı Oğuz boylarını bölgeye yerleştirmiştir. Selçuklu akınları sonucunda bölge tamamen Türkleşir. 1064 yılında Azerbaycan kesin biçimde Selçuklular'ın eline geçer ve Büyük Selçuklu Devleti'nin bir eyaleti olur. Büyük Selçuklular'dan sonra Azerbaycan Irak Selçuklularının (1118-1194) ve İldenizliler Hanedanı'nın (1137-1225) idaresine girer.

Bölge daha sonraları sürekli Safevîlerle Osmanlıların arasında el değiştirir. 1747 yılında Nadir Şah'ın ölümüyle Safevî Devleti son bulur.

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren bölgede Rusların etkisi görülmeye başlamıştır. Rusların Azerbaycan'ı ilk işgali 1722 yılında Nadir Şah zamanında olmuştur. Afşar Türkmenlerinden olan Nadir Şah, 1735'te Kuzey ve Güney Azerbaycan'da İran hâkimiyetini kurmuştur.

1828 yılında Türkmen Çay Antlaşması ile Aras Nehri sınır olmak üzere Kuzey ve Güney Azerbaycan olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Doksan yıllık Rus hâkimiyetinden sonra 28 Mayıs 1918'de Mehmet Emin Resulzade önderliğinde Kuzey Azerbaycan'da demokratik bir Cumhuriyet kurulmuştur. Ardından Osmanlı

İmparatorluğu bu devleti tanımış ve toprak güvenliğini koruma altına almıştır. 27 Nisan 1920'de Bolşevik ordusu Azerbaycan'a girer ve 1 Mayıs'ta Bakü'yü ele geçirmiştir. 6 Temmuz 1923'te ise Azerbaycan SSCB'ye "Azerbaycan SSC" adıyla dâhil edilmiştir (Buran, 1999: 48-49-50).

2.12.3 Azerbaycan Türkçesi

Azerbaycan Türkçesi, Batı Türkçesinin doğu sahası içinde yer alan ağızlar topluluğu ve bu saha içinde gelişen yazı dilinin adıdır. Oğuzca'ya dayalı olarak XIII. yüzyıldan günümüze kadar kullanılan Batı Türkçesi zamanla Osmanlı Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi olarak iki daireye ayrılır. Dolayısıyla Azerbaycan Türkçesi Doğu Oğuzcası, Osmanlı Türkçesi de Batı Oğuzcasıdır.

Azerbaycan Türkçesinin özellikleri XIII. ve XIV. yüzyılda doğmaya başlar. O dönemlerde Azerbaycan Türkçesi Anadolu Türkçesi ile iç içedir. XII. yüzyılda Ahmet Yesevi'de, XIII. Yüzyılda Assaluk'ta Oğuzca özellikler saptanır. XII. ve XIII. yüzyıllarda Azeri-Anadolu ayrımı bulunmaz. XV. yüzyıldan kalan Dede Korkut, Kadı Burhanettin Divanı, Hasanoğlu'nun şiirleri, Ahmet Harami Destanı, Hataî, Nesimî ve Fuzulî'nin hem Anadolu hem de Azerbaycan sahasının ortak ürünleridir.

Azerbaycan sahası dil coğrafyası bakımından Doğu Anadolu, Güney Kafkasya ve Kafkas Azerbaycan'ı, İran Azerbaycan'ı, Kerkük ve Irak-Suriye Türkleri bölgelerini içine alır. XIV. yüzyıldan itibaren tek bir çizgi halinde, günümüze gelen Azerbaycan Türkçesi 1828'de Azerbaycan'ın ikiye ayrılmasıyla kesintiye uğramıştır. Bugün Güney Azerbaycan'da Farsça yazı dili konumundadır. Dolayısıyla Azerbaycan Türkçesi'nin yazı dili olarak merkezi Kuzey Azerbaycan'dır. Bugünkü Azerbaycan yazı dili öncelikle Bakü, Karabağ ve Tebriz ağızları üçgeni ile Batı Türkçesinin oluşumuna dayanmaktadır.

Şireliyef'e göre Azerbaycan edebi dilinin ağızları dört grup etrafında toplanmaktadır:

- 1. Doğu Grubu Ağızları:** Bakü, Şamahı, Guda diyalektleri, Mugan gurubu ve Lenkeran ağızları.
- 2. Batı Grubu Ağızları:** Gazah, Karabağ, Gence ve Ayrım ağzı.
- 3. Kuzey Grubu Ağızları:** Nuha ve Zagalata-Gah ağızları.
- 4. Güney Grubu Ağızları:** Nahçıvan, Ordubat, Tebriz ve Yerevan ağızları.

Bugün Azerbaycan Türkçesi Kars ve çevresinde de konuşma dili olarak varlığını sürdürmektedir (Buran, 1999: 50-51-52).

Bölüm 3

SES BİLGİSİ

3.1 Ünlüler

3.1.1 Ünlü Çeşitleri

İğdır İli Aralık ilçesi ağızında, yazı dilinde bulunan sekiz ünlünün yanında /ā/, /á/, /ä/, /â/, /ē/, /i/, /ī/, /ó/, /ú/ ara ünlüleri de kullanılmaktadır.

/ā/ ünlüsü: Normal süresinden daha uzun söylenen /a/ ünlüsü: tā (1-2), sāt (< Ar. sā‘at) (1-63), cāmiyi (< Ar. cāmi‘i) (2c-3).

/á/ ünlüsü: /a/ ile /e/ arasında düz-geniş bir orta damak ünlüsüdür. Daha çok sözcüklerin ünlülerinde görülen yarı incelmeyi gösterir: gálip “kalıp” (8-210), çárşává “çarşafa” (3a-103), háber “haber” (8-24), köydá “köyde” (2b-50), gáder “kadar” (4a-26), názir “adak” (4a-35), makiná (8-204).

/ä/ ünlüsü: Açık e ünlüsüdür. Bu kullanım Aralık İlçe’sinde yaygın olarak ortaya çıkar. Kapalı /e/ sesinin de genişlediği görülmektedir: Ävin “Evin” (4b-56), äskiden “eskiden” (4a-36), älinen “eliyle” (1a-114), gälinin “gelinin” (1a-4), gäyirdi “geliyordu” (1c-70), nä bilim “ne bileyim” (5a-71), mänim “benim” (5b-80).

/â/ ünlüsü: /a/ ile /o/ arasında, hafif yuvarlaklaşmış bir /a/ ünlüsüdür. Dudak ünsüzlerinin yanında /a/ ünlüsünün hafif yuvarlaklaştığı görülür. Çok az görülür: çárşávları “çarşavları” (3a-103).

/ē/ ünlüsü: Çok az görülür. Ses düşmesi ve ünlü kaynaşması sonucunda ortaya çıkan uzunluk yanında, akıcı ünsüz /l/ ‘nin yanında /e/ ünlüsünün söyleyiş süresinin

uzadığı görülür. Ünleme gereği doğan uzunluklarda bulunmaktadır. ok gēr “o kadar” (1b-29), gēldim “geldim” (14-19), gēlip “gelip” (14-135).

/i/ ünlüsü: /ı/ ile /i/ arası bir ünlüdür: ne bılım “ne bileyim” (1a-113), varıydı “varıydı” (4b-40), özleriynan “kendileriyle” (2a-106), varıymış “varıymış” (5b-68), çızgı (6a-61).

/i/ ünlüsü: Uzun /ı/ ünlüsüdür:İdir “İğdir” (3b-10), oynuyacığ (1c-67).

/ó/ ünlüsü: /o/ ile /ö/ arası bir ünlüdür. Derleme bölgemizdeki metinlerde sıklıkla örneğine rastlanmamaktadır: kórüydü “körüydü” (14-71), görmedim (1b-20).

/ú/ ünlüsü: /u/ ile /ü/ arası bir ünlüdür. Derleme bölgemizdeki metinlerde sıklıkla örneğine rastlanmamaktadır: gúbbeli “kubbeli” (35-158).

3.1.2 Ünlü Uyumu

İğdir Azerileri ağzında kalınlık-incelik uyumu, düzlük-yuvarlaklık uyumu birkaç istisna dışında tamdır diyebiliriz:

3.1.2.1 Kalınlık-İncelik Uyumu

Bölgemizde kalınlık- incelik uyumu çok değişik ve ilgi çekici durumlar gösterir. Kalınlık-incelik uyumu, kalın ünlülerde sonra kalın, ince ünlülerden sonra ince ünlülerin gelmesidir. Yabancı sözcükler de, Türkçenin ses sistemine göre uyuma uydurulur: eme (< Ar. ammā) (26a-17), tene (< Fars. dāne) (21-31), tendir (< Ar. tennūr) (1a-21), hemir (< Ar. ḥamīr) (1a-21), ḥana (< Fars. ḥāne) “hāne” (31a-74).

şimdiki zaman {-ir} ekinin kalın ünlülü sözcüğe geldiğinde uyumu bozduğu görölmektedir: gaḥammirem “kalkamıyorum” (12-415).

3.1.2.2 Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Bu uyum iki açıdan incelenir:

a) Bir kelimenin ilk hecesinde /a/, /e/, /ı/, /i/ düz ünlülerinden biri varsa, diğer hecelerinde de bu düz ünlülerden birisi bulunmalıdır.

b) Bir kelimenin ilk hecesinde /o/, /ö/, /u/, /ü/ yuvarlak ünlülerinden biri varsa, diğer hecelerinde ya /a/, /e/ düz - geniş ya da /u/, /ü/ dar – yuvarlak ünlülerinden birisi olmalıdır.

Yazı dilinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen “çamur”, “ğavın”, “ğarpız” gibi sözcükler Aralık İlçesi ağızında uyuma girmektedir: çamır (2a-50), ğavın (15-84), ğarpız (15-84).

Kimi sözcüklerin özgün biçimindeki yuvarlaklık korunmaktadır: altun (< Eski Türk. altun) “altın” (35-104).

3.1.3 Ünlü Uyumunun Bozulması

Ünlü uyumu birçok farklı nedenle bozulabilir.

Türkiye Türkçesinde de ünlü uyumuna aykırı olan {-ken} ulaç eki, {-ki} ilgi eki ve {+leyin} ekinin Aralık İlçesinde tek biçimli kullanıldığından uyuma girmediği dikkati çeker: alttaki (4b-69), honçadaki (5a-207), yaşındaki (10b-19); uşahken (29-35), yaşındayken (26a-43), suvararken “sularken” (38-46), yaparken (1a-75); sabahleyin (6b-36).

Ekeylem ekleşse de ünlüsü korunur. Kalın ünlülü sözcüklere getirildiğinde uyuma girmez: varidi “vardı” (19-1).

3.1.4 Ünlü Değişmeleri

Ünlü değişmeleri her ağızda olduğu gibi Aralık ilçesi ağızında da sık rastlanan bir durumdur.

İncelme

ı > i değişimi: İdirten “İğdırdan” (3b-1), gezenin “kazanın” (18-134), terefi “tarafı” (19-92).

a > á değişimi: Yabancı sözcüklerde görülen yarı incelme olayıdır: háber (< Ar. haber) “haber” (8-23), oKgáder (8-40), tándir (< Ar. tennūr) “tandır” (13-15), gáfeye (< Ar. kahve) “kahveye” (3a-53).

e, é > ä değişimi: gálinin (1a-4), álinen “Ali’yle”(1a-114), äv (1b-36), ÄsKi (3a-53), neşáli (4b-104), ná bilim (5a-71).

a > e değişimi: Bu olay gerileyici ünsüz benzeşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Gerideki kalın ünlü bir sonraki hecedeki ince ünlüye benzemiştir. a > e değişimi gerileyici ünsüz benzeşmesinin sonucudur. Yabancı sözcüklerde görülen bir incelmedir: emele (< Ar. âmîl) “amele’ (2a-44), hemir (<Ar. hamîr) “hamur” (1a-25), tendir (< Ar. tennūr) “tandır” (1a-20), mehleden (< Ar. maħall) “mahalleden” (2d-20), vezifeni (< Ar. vazîfe) “vazîfeni” (2c-107).

ü > ü değişimi: küfte (< Fars. küfte) “köfte” (5b-1).

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzında Arapça ve Farsça bazı yabancı sözcüklerde incelme olduğunu yukarıdaki örneklerden de anlayabiliyoruz.

Daralma:

e > i değişimi: dinniyen < dinleyen (25-39).

Genişleme:

ü > ö değişimi: hürmet (< Ar. ħurmet) “hürmet” (29-104).

i > a deęişimi: sahabı (< Ar. šāhib) “sahibi” (1a-10).

Kalınlaşma

e > a değişimi: ziyaret (< Ar. ziyâret) “ziyâret” (7b-5), bahça (< Fars. bāğçe) “bahçe” (5b-92).

ö > ó değişimi: kórluħ (31a-97), kórüydü < kör i-di “körüydü” (14-71). Öndamak /k/’sinin artdamağa doğru kayması sonucu yarı kalınlaşma görülür.

ü > ú değişimi: gúbbeli (< Ar. ħubbe) “kubbeli” (35-158).

Yuvarlaklaşma

i > u değişimi: mellum (< Ar. mu'allim) "öğretmen" (19-2). Bu sözcük İğdır İli Aralık İlçesi ağzına Azerbaycan Türkçesinden girmiştir.

i > ü değişimi: mevliddiyse<mevlüd+lü i-se (< Ar. mevlid) "mevlüdlüye" (5a-209).

ü > ö değişimi: hökümetdi, (36-186), böyüh (40-60), hörmet (29-104).

e, a > ö, o, ó değişimi: mövlam "mevlam" (12-255), şoton (< Erm. köt'an) "kotan" (21-62), çarşóvunu (< Fars. çār-i şeb) "çarşafını" (3a-100).

Düzleşme

u > a değişimi: dohanır "dokunur" (12-267), olar "olur" (39-2)

u > ı değişimi: vırarıh "vururuz" (5b-34).

3.1.5 Ünlü Düşmesi

Aralık İlçesi ağzında orta hecede bulunan dar-düz ve dar-yuvarlak ünlüler çoğu zaman kısılır veya düşebilirler: iylih "iyilik" (5a-148), televzyon "televizyon" (12-84), mayneye "muayene" (12-182), vetender "veteriner" (18-131), komtanı "komutanı" (30-79), buyrun "buyurun" (28-116), telfonnan < telefon ile+n (21-191), komser "komiser" (2c-9), vastan "vasitan" (18-60).

3.1.6 Ünlü Türemesi

Aralık İlçesi ağzında ünlü türemesi önseste, içseste ve son seste görölmektedir: Urusca "Rusça" (34-63), irazı "razi" (36-68), moderim "modern" (36-84), hemi de "hem de" (28-17), antireman "antreman" (2c-50).

3.1.7 Ünlü Kaynaşması

mellumudu (< Ar. mu'allim) "öğretmendi" (19-3), nolup "ne olmuş" (22-146).

3.2 Ünsüzler

3.2.1 Ünsüz Çeşitleri

İğdir İli Aralık ilçesi ağızında yazı dili içerisinde bulunan ünsüzler dışında /F/, /ğ/, /ğ/, /h/, /h/, /h/, /k/, /K-K/, /η/, /P/, /t//T/ gibi ara ünsüzler bulunmaktadır:

/F/ ünsüzü: f-v arası ünsüzdür: ğahFaltı “kahvaltı” (1a-85).

/ğ/ ünsüzü: Arka damak /g/’sidir. Ökseste, içseste ve sonseste k > ğ değişimi sonucunda ortaya çıkmıştır: ğurtdanmasın (1a-83), ğazannara (1a-119), ğutarırdıĥ (1a-121), ğazırdıĥ (2b-5), ğırsa (5a-11), ğakĝı (10a-25), ğalabalıĝ (5a-16).

/ğ/ ünsüzü: Kalın ünlü sözcüklerde kullanılan ön damak /g/’sidir: rüzĝar (12-314).

/h/ ünsüzü: Sızıcı /h/ sesidir. Bu ses çalışma bölgemizde Arapça ve Farsça sözcüklerde görüldüğü gibi, Türkçe sözcüklerde de k > ĥ değişimi sonucunda görülmektedir: ĥına (< Ar. ĥinnâ) “kına” (1a-121), yaĥanda < yak-anda “yakınca” (1a-20), adamĥ < adam+ık (1b-62), ĥara “nereye” (1c-43), ĥammı (< Eski Türk. ĥamaĝ > ĥamuĝ > ĥamu > ĥamu > ĥamı > ĥammı) “herkes” (15-28). Bu ses bir de ünlemde görülmektedir: ĥoppanıp “hoplayıp” (1a-48).

/h/ ünsüzü: Erimek üzere olan bir /h/ ünsüzüdür: taĥa (5b-71).

/h/ ünsüzü: İnce ünlü sözcüklerde kullanılan /k/ ünsüzünden değişme /h/ ünsüzüdür: gedirdiĥ (1b-61), silirdiĥ (1b-113), sâirdiĥ (1a-66).

/k/ ünsüzü: Kalın ünlüler ile birlikte hece kurulan; arka damak, tonsuz ve süresiz bir ünsüzdür: kıĥta (1a-122), ĥakĝı (2c-91), zıĥkım (14-105).

/K/, /K/ ünsüzü: /k/-/ğ/ arası ve /k/-/g/ arası yarı tonlu ünsüzlerdir: Kılıbaya “kıbleye” (3a-7), başKa (4a-49), okKâder “o kadar” (4a-37).

/η/ ünsüzü: Artdamak n’ sidir. Türkçenin aslî seslerinden olan /η/ ünsüzünün Aralık ilçesi ağızında bazen /n/’ye, bazen /y/’ye dönüştüğü, bazen de korunduğu görülmektedir.

/ŋ/ ünsüzü görülen geçmiş zaman II. kişi, koşul kipi II. kişi ve iyelik II. kişi eklerinde /ŋ/ korunur: ne dediŋ (28-178), aldıŋ (28-178), eliŋi üzüŋü (28-231).

Bölge ağızında görülen bu örnekte de çift ünsüzde n > ŋ değişmiş, -g ise korunmuştur: doŋguz (< Eski Türk. toŋguz) “domuz” (30-103).

Aralık İlçesi ağızında görülen bir başka ses olayı ŋ > y değişimidir: maya < baŋa (ŋ > y) “bana” (1a-25), geldiŋiz < gel-di-ŋiz (2c-100), bildiŋiz < bil-di-ŋiz (2c-100), aldıŋız < al-dı-ŋız (12-329), ellediŋiz < elle-di-ŋiz “yaptınız” (1c-11), çıhsayıŋız “çıksanız” (1c-60), uşağıŋız “çocuğunuz” (2c-37), anayıŋız”ananız” (1c-60), dedeyiz “dedeniz” (1c-60).

Aralık İlçesi ağızında görülen bir başka ses olayı da ölçünlü dilde olduğu gibi dil ucu diş eti ünsüzü olan /n/’ye dönüşmesidir.

/P/ ünsüzü: /b/-/p/ arası yarı tonlu bir ünsüzdür. /P/, dudak ünsüzüdür: gizlemParç < gizlembaç “saklambaç” (2a-108), Pu “bu” (3b-2), Pi “bu” (3b-6), düPelem “dümdüz” (7a-75).

/r/ ünsüzü: Erimek üzere olan bir /r/ ünsüzüdür: soğa (14-73), oğda (2b-88).

/T/ ünsüzü: Patlayıcı bir ünsüzdür. Yarı tonlu, /d/ ve /t/ arası ünsüzdür: yapmışTı (2c-46), yapTı (3a-107), yoğTu (3a-120), uşTular (3a-120), gağıpTı (4b-70).

3.2.2 Aralık İlçesi Ağızının Ünsüzlerle İlgili Özellikleri

İnce sıradan ünlüleri olan sözcüklerden bazılarında önses /k-/’ler Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi (Kartallıoğlu-Yıldırım, 2007: 180) İğdir ağızında da korunmaktadır.

kölge < köli-ge < köli-mek (< Eski Türk. Köři-mek) “gölge” (2b-87), kečen “gečen” (1d-121), keçe günüŋ (< Eski Türk. kīçe < kīç “gece gündüz” (7a-107-108), keřti “geçti” (8-10).

“keçe” sözcüğünde /-ç-/ sesi de korunmaktadır: keçe “gece” (28-168).

Hem kalın ünlülü hem de ince ünlülü sözcüklerde, sözcük başında zaman zaman /t-/ sesinin korunduğu görülür: taħa “daha” (31a-7), toħuyur “dokuyor” (35-214), töke töke (40-74), tüşüp “düşüp” (28-36).

Arapça ve Farsça alıntı sözcüklerde, ölçünlü dilde /-p/ ve /p-/’ye dönüşen önses /-b/ ve soneses /b-/ ünsüzü Aralık ilçesi ağızında korunur: lagab (< Ar. laħab) (28-48), herb (< Ar. ħarb) (3a-25), bazar (16-112), dolab (25-123).

Bu örneklerde /-n-/ ve /-ŋ-/ ünsüzleri korunmuştur: ğoŋşumuz (< Eski Türk. koŋşı-koŋşı) (2d-2), doŋguz (< Eski Türk. toŋguz) “domuz” (30-103).

Soneses /-c/ ünsüzü de korunmuştur: pirinc (< Fars. birinc) “pirinç” (16-79).

Bu örneklerde de /-d-/, /-k-/ ikiz ünsüzü korunmuştur: yetti > yeddi “yedi” (26a-106), sekkiz “sekiz” (1b-109).

3.2.3 Ünsüz Uyumu

Aralık İlçesi ağızında ünsüz uyumu pek sağlam değildir. Tonsuz bir ünsüzle biten sözcüğe /c, d, g/ ile başlayan ekler getirildiğinde bu seslerde tonsuzlaşma görülmez: getdi “gitti” (4b-101), atdı “attı” (1a-96).

3.2.4 Ünsüz Olayları

3.2.4.1 Ünsüz Değişmeleri

Tonlulaşma

Tonlulaşma, tonsuz olan / p, ç, t, k / ünsüzlerinin karşıtları olan / b, c, d, g / tonlu ünsüzlerine dönüşme olayına “tonlulaşma” denilmektedir. Aralık İlçesi ağızında sıklıkla tonlulaşma olayına rastladık. Genellikle tonlulaşmalar kelime başlarında ya da kelime ortalarında dikkat çekmektedir (Ercilasun, 2002: 106).

ç > c değişimi: hec (< Fars. hīç) “hiç” (10a-51), pirinc (< Fars. birinc) “pirinç” (16-79), pucuħ (< Eski Türk. bıçuk) “buçuk” (26a-23), cizgi “çizgi” (28-200).

ķ > ğ değişimi: Eski Tũrkçede kelime başındaki /ķ-/ ũnsũzũ Azerbaycan Tũrkçesinde de Tũrkiye Tũrkçesindeki gibi /ğ-/ olmuştur (Kartallioğlu-Yıldırım, 2007: 180).

ęurtdanmasın (1a-83), ğahFaltı (1a-85), ğoyullar (4b-46), ğalabalığ (5a-16).

t > d değişimi: Aralık ilçesi ağzında kelime başlarında sık rastlanan ũnsũz değişmesi olayıdır: dadlıydı (1b-18), dabanı (1b-87), drağtor (< Fr. Tracteur) “traktũr” (1d-44).

p > b değişimi: Sũzcũkiçi ve sũzcũk sonunda tonlulaşma gũrũlũr:sebet (< Fars. seped-sebed) “sepet” (2b-49), dũvũb (12-349), kũbeh “kũpek” (14-129).

s > z değişimi: herkeZ “herkes” (2b-27), zoda “soda” (13-109), Araz “Aras” (35-21).

Tonsuzlaşma

Tonsuzlaşma, tonlu ũnsũzlerin kendi karşılıkları durumunda bulunan tonsuz ũnsũzlere dũnũřmeleri demektir. Bũlgemizde tonlulaşma olayı hũkim olmakla beraber, bazı tonsuzlaşma ũrneklerine de rastlarız. Bu, Azeri-Tũrk şivesinin karakteristik hususiyetidir (Ercilasun, 2002: 109).

d > t değişimi: tũkũn “dũkkũn” (35-126).

b > p değişimi: Daha çok sũzcũk başlarında gũrũlũr:piçilince < biçilince “biçilince” (10a-173), puçuh < buçuk “buçuk” (16-55), pitirdim < bitirdim “bitirdim” (24-4), pũtũn < bũtũn “bũtũn” (28-26), gizdemPaç < saklambaç “saklambaç” (26a-45).

Sũreklileřme:

Sũreksiz ũnsũzlerin, sũrekli ũnsũzler haline gelmesi olayına sũreklileřme denir. Sũrekli ũnsũzler, kendi aralarında sızıcı ve akıcı olmak ũzere ikiye ayrıldıklarına gũre sũreklileřme olaylarını da sızıcılaşma ve akıcılaşma olarak ikiye ayırabiliriz. Sızıcı ũnsũzler, teřekkũlleri sırasında hava için daha dar bir geçit bıraktıklarından sũreksiz ũnsũzlere daha yakındırlar. Bu yũzden ikiye ayırdığımız

süreklileşme olayı içinde sızıcılışma diğerine göre çok daha geniş yer tutmaktadır (Ercilasun, 2002: 111).

Sızıcılışma:

ķ > ħ değişimi: Eski Oğuzcada da görülen ķ > ħ değişimi ölçünlü Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi Aralık İlçesi ağzının da belirleyici özelliğidir: ğutarırdıĥ “kurtarıyorduk” (1a-121), ğaĥtıĥ “kalktık” (3a-62), ğavaĥ “kavak” (5a-36), ğatıĥ “katık” (13-10).

k > ħ değişimi: Bölge ağzında az rastlanmaktadır: gedirdih “gidiyorduk” (1a-47).

ç > ş değişimi: keşti “geçti” (8-10), genşler “gençler” (2b-53), ağaşdan “ağaçdan” (2c-45), iştih “içtik” (2d-38).

k > g > ğ değişimi: çıyrıĝ “çıkırık” (8-190), pammıĝ “pamuk” (22-57), yoĝ “yok” (33-2), yazzıĝ “yazık” (35-89), oĥumaęa < okumaga < oku-mak-a (15-25), önnüĝ “önlük” (14-136).

c > j deęişimi: mejbur (< Ar. mecbūr) “mecbur” (12-4), saj maj “sac mac” (27-33), vijdan (< Ar. vicdān) “vicdan” (12-249).

ç > j değişimi: ajsan “aç isen” (28-159).

b > v deęişimi: Bölgede örneęi azdır: şorva (< Fars. şūrba) “çorba” (1b-5).

p > f değişimi: Daha çok ulaç eklerinde görülür:döyüf “dövüp” (36-198), söyüf “sövüp” (36-198), süfürgeynen “süpürgeyle” (11-13), oluf “olup” (20-24), dönüf “dönüp” (21-123), iftal “iptal” (36-72).

r > l değişimi: Bu değişim Azerbaycan Türkçesinde de görölmektedir (Ergin, 1986: 133).encil “incir” (24-31).

k > ş değişimi: şoton “kotan” (21-62).

Akıcılışma

Akıcılaşma örnekleri, sızıcılaşma kadar çok ve yaygın değildir. Hem daha az kelimedede, hem de seyrek olarak görülürler (Ercilasun, 2002: 115).

b > m değişimi: Sözcük başında görülür. Eski Türkçede olduğu gibi /b-/ ünsüzünden sonra gelen ilk ünsüz geniz ünsüzü ise, /b-/ ünsüzü /m-/'ye değişir: men “ben” (1a-24), maya < baņa (2a-17), mağa < maņa “bana” (5a-188), män “ben” (10a-41), mänim “benim” (16-273).

Bu değişim Azerbaycan Türkçesiyle paraleldir.

k > ğ > y değişimi: çıyrığ “çıkırık” (8-190).

Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

ğ > y değişimi: öldüreceydim < öldüreceğdim < öldüreceg i-dim öldürecek i-dim “öldürecektim” (1c-16), soyuh < soğuk < soğuk (4a-54), leyen < leğen (< Fars. legen) (17-7), deyiller < değiller (28-25), neyniyeciyik < ne eyleyeceğik < ne eyle-y-ecek-ik (28-218).

y > g, ğ değişimi: <döyeller < döğerler < tög-er-ler “döverler” (1c-2), söyeller < söğ-er-ler “söverler” (1c-2), gine “yine” (36-74).

ŋ > ğ değişimi: mağa < baņa “bana” (5a-118), sağa < saņa “sana” (5a-181), bağa < baņa “bana” (18-156).

ŋ > y değişimi: maya < baņa “bana” (2a-17), eviye < eviņe “evine” (2b-43), hayvanıyı < hayvanıņı (5b-176), sorunuyuz < sorunuņuz (2c-19), ataya < ata+ŋ+a “babana” (29-2), köynek < köņnek < köņlek “gömlek” (28-56).

s > ş değişimi: şaadını (< Ar. sā‘āt) “saat” (28-131),şohbeti (< Ar. şuhbet) “sohbet” (28-228).

Sık olarak rastlanmasa da kimi sözcüklerde sürekli ünsüz olan /j/ ünsüzünün, /c/ süreksiz ünsüzüne dönüşebildiği olasıdır:

j > c değişimi: candarma (< Fr. gendarme) “jandarma” (1b-110).

Sık olarak rastlanmasa da kimi sözcüklerde sürekli ünsüz olan /f/ ünsüzünün, /p/ süreksiz ünsüzüne dönüşebildiği olasıdır:

f > p değişimi: kepen “kefen” (14-64).

3.2.4.2 Aykırılışma

Benzeştirmenin tam zıddı olan bir ses olayıdır. Bölgemiz ağızında seyrek rastlanan bir ses olayıdır: gizdenipler < giz+le-n-ip+ler “gizlenmişler” (2c-12), OT. isig > isi > issi > isti “sıcak” (28-22).

3.2.4.3 İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Ercilasun, Kars ağızlarının tekleşmeden çok ikizleşmeye eğilimli olduğunu, bu yüzden alınma kelimelerindeki ikiz ünsüzlerin çoğunlukla korunduğunu; bunların yanında az olmakla beraber tekleşme örneğine de rastlandığını bildirmektedir (2002: 133). Iğdır ve çevresinde de tekleşme örneğine seyrek de olsa rastlanır:

tükân (< Ar. dukkân < Fars.) “dükkân” (12-477), eme (< Ar. ammā) “ama” (1d-7).

3.2.4.4 Yer Değiştirme

Bölgemizdeki yer değiştirme olaylarında en büyük pay /r/ ünsüzündedir. Iğdır yöresi ağızlarında en yaygın olan yer değiştirme /b/, /p/, /g/, /ğ/ seslerinin /r/ ile yer değiştirmesi şeklinde görülmektedir:

torpağa “toprağa” (2b-7), kirbidi (< Ar. kibrīt “kükürt”) “kibriti” (2a-94), Arğı “Ağrı” (4b-3), dorğarığ “doğrarık” (8-164), örgenip < öğrenip “öğrenip” (10a-65), dorğamaç “doğramaç” (10a-57), dorğuyurduğ “doğruyorduk” (17-7), arğıdıram < ağırıdıram “ağırdıyorum” (18-90), körpü “köprü” (18-78), arvadlar < avratlar “kadınlar” (10a-48), tehris “terhis” (38-6), İrevan “Erivan” (33-101).

Bunların yanı sıra /f/ ünsüzünün de /r/ ünsüzü ile yer değiştirdiğini görmekteyiz: survay1 < surva+y+1 (< Ar. sufre) (1a-23).

3.2.4.5 Hece Düşmesi

Bu örnekte iki ünlünün kaynaşması sonucunda sözcük bir hece azalmıştır: kahve altı > ğahFaltı (1a-85).

getir-ir-em > getirem “getiriyorum” (10a-3), göttü < kö-tür-di < götürdü < götürdü (30-155), keçirem “geçireyim” (28-239).

3.2.4.6 Orta Hece Yutumu

Vurgusuz hecedeki dar ünlülerin düşmesi sonucunda sözcük bir hece azalır, bu olaya orta hece yutumu adı verilir: hep+i+si < hepsi (28-3), buyrun < buyurun (28-116), böğür+ü+n+de < böğründe < böyründe “yanında” (28-242).

Yukarıdaki örneklerde ikinci hecedeki dar ünlüler düştüğü için sözcükler bir hece azalmıştır.

Aşağıdaki örnekte ise benzer sesler ardı ardına geldiği için öbeğin biri kullanılmamaktadır.

su+suz i-se-η < susuzsaη < susuzsan < suzsan “susuzsan” (28-160).

3.2.5 Ünsüz Benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi Kars Azerileri ve Terekemelerinde olduğu gibi (Ercilasun, 2002: 125), Iğdır ve çevresinde de yoğun olarak görülen bir ses olayıdır. Tam ve yarı benzeşmelerin yanında bir de sayıları az olan uzak benzeşmeler vardır.

İlerleyici Benzeşme: Bölgemiz ağızında sıkça rastlanan bir ünsüz olayıdır. Bir sözcükte bulunan iki ünsüzden birinci ünsüzün ikinci ünsüzü kendisine benzetme olayına denilmektedir. Tam ve yarı benzeşme olmak üzere kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır:

Tam Benzeşme: Birinci ünsüzün ikinci ünsüzü her yönüyle kendine benzetme olayına denilmektedir:

-nl- > -nn- benzeşmesi:

Bu benzeşme ilerleyici, tam bir benzeşme örneğidir. Bölgemiz ağzında kullanımına sıkça rastlanmaktadır:

gazannara “kazanlara” (1a-119), margarinner “margarinler” (2a-37), eşidenner “duyanlar” (2b-83), oynnar “oyunlar” (3a-89). ilannar “yılanlar” (1b-67), satannar “satanlar” (2a-33), arħadaşlarımıznan < arkadaşlarımız ile+n “arkadaşlarımızla” (2a-110), nişannı “nişanlı” (2b-55).

-nd- > -nn- benzeşmesi:

/n/ ile sona eren isimlerle zamir /n/’si almış bulunan isimlerin çıkma hallerinde, hal ekinin başındaki /d/ ünsüzü çok defa /n/’ye dönüşür. Bu yapıya bölgemiz ağzında sıkça rastlanmaktadır:

verilennen < veril-en-den “verildiğinden” (2d-42), sennen “senden” (2b-13), köyünnen “köyünden” (2c-100), görünnen < gönünden “derisinden” (31b-90).

-md- > -mn- benzeşmesi:

Bu değişme bir nazallaştırma olayıdır ve gerileyici benzeşme yoluyla meydana gelmiştir:

aħşamnan < akşam+dan “akşamdan” (1b-21), tepemnen < tepe+m+den “tepemden” (30-124).

-rm- > -rn- benzeşmesi: moderim “modern” (36-84).

Gerileyici Benzeşme: Bir sözcükte bulunan iki ünsüzden ikinci ünsüzün birinci ünsüzü kendisine benzetme olayına denilmektedir.

-rl- > -ll- benzeşmesi:

hesteliyeler “hastalanırlar” (1a-67), töküller “döküyorlar” (1a-75), døyeller “döverler” (1c-2), söyeller “söverler” (1c-2), çekiller “çekiyorlar” (3a-108), deyiller “diyorlar” (12-10).

Süreksizleşme Yönündeki Benzeşmeler

Bu tür benzeşmeler, birer yarı benzeşme niteliğinde olup Kars ve Terekeme ağızlarında olduğu gibi (Ercilasun, 2002: 128), Iğdır ağızlarında da örneklerine rastlanmaktadır:

Çıkış yeri açısından /n-/ ile /d-/ ünsüzünün çıkış yeri aynıdır:

amtı > emti > emdi > imdi > indi “şimdi” (1a-58).

-tl- > -td- benzeşmesi: kürderi “kürtleri” (35-111).

Diğer Benzeşmeler

Bunlar yaygın olmayan ve az görülen benzeşmelerdir:

-tl- > -tt- benzeşmesi: güvvetti < kuvvet+li (3b-6), ottar < otlar (15-9), attarı < atları (16-116).

-şy- > -şş- benzeşmesi: eşşası < eşya+sı (4b-125).

-şş- > -çy- benzeşmesi: üşşüz “üç yüz” (1a-35).

-zh- > -ss- benzeşmesi: messeb(+i+miz+e)(< Ar. mezheb) “mezhebimize” (5a-259).

-dl- > -dd- benzeşmesi: mevlüd+lü i-se (< Ar. mevlid) “mevlüdlüye” (5a-209), daddı < tat+lı (36-5).

-dl- > -dd- benzeşmesi: addarını < adlarını (40-27).

-ld- > -ll- benzeşmesi: mırılıyıp < mırıldanıp (12-416).

-nc- > -mm- benzeşmesi: Bu örnek bölgemiz ağızında sadece bu kaynak kişiye özgü bir kullanımdır: ikimmisi < ikincisi (26a-67).

Uzak Benzeşme

Azeri ve Terekeme ağızlarının en karakteristik ses hadiselerinde olan /b/ > /m/ değişmesinde uzak benzeştirmenin rolü olduğu gözlenir (Ercilasun, 2002: 130).

mağa < bağa “bana” (5a-188), mänim < benim “benim” (5b-80).

3.2.6 Ünsüz İkizleşmesi

Ünsüz ikizleşmesinin örnekleri bölgemizde oldukça boldur. Bilhassa /ğ/ ve /ş/ ünsüzlerinin ikizleşmesine sık rastlanır. Bunlardan /ğ/ ve /m/ ikizleşmeleri Azeri sahasına has niteliklerdir. Ercilasun, ikizleşmenin Azeri sahasında Anadolu sahasından daha ileri bir durumda olduğunu belirtmektedir (2002: 131). Türkçenin eski dönemlerinde olduğu gibi Iğdır ve çevresi ağızlarında yedi, sekiz, dokuz, sakal, küçük gibi kelimelerdeki ikizleşmeler eski metinlerden beri mevcut olan ikizleşmelerdir.

yeddi “yedi” (1a-40), sekkiz “sekiz” (2a-28), ğaşşığlarımız “kaşıklarımız” (4a-41), nekkâder “ne kadar” (4b-114), dogguz (< toğkuz)”dokuz” (5a-50), ğammı (< Eski Türk. kamağ > kamuğ > kamu > ğamu > ğamı > ğammı) “herkes” (15-28), oğgeder “o kadar” (25-64).

3.2.7 Ünsüz Düşmesi

Genel olarak ağızlarda görülen ses düşmesi Iğdır yöresinde de görülmektedir. Düşen ünsüzler şunlardır: /r/, /y/, /l/, /ğ/, /n/, /h/, /t/, /k/, /d/ ünsüzleri bölgemiz ağızında sıkça karşımıza çıkan ünsüz düşmeleridir.

/r/ düşmesi: Hem iç seste, hem de son seste bu ünsüzün sıkça düştüğü görülür: üşvet “rüşvet”(26a-1), ğuban olsunar “gurban olsunlar” (27-33), fos “fors” (27-36), göttüler “götürdüler” (30-168), erihti alçadı “eriktir alçadır” (1d-43), pi < bi “bir” (3b-6).

/y/ düşmesi: Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi Iğdır yöresinde de ön ses /y/ ünsüzünün belirli sözcüklerde düştüğü görülmektedir. Aynı zamanda iç seste de bu ünsüzün düştüğü görülmektedir: üzünü “yüzünü” (1a-2), ele “öyle” (1b-6), üzüh “yüzük” (4b-46), bele “böyle” (5a-8), kef (< Ar. keyf) “keyif” (12-55), udurdusa “yutuyorduysa” (2b-10), üreğimiz “yüreğimiz” (7a-26), buğda “buğday” (1d-50).

/l/ düşmesi: ge “gel” (2d-5), beke “belki” (12-66), ğaḥsa “kalksa” (22-3).

/ğ/ düşmesi: İdir “İğdir” (3b-10), öğretmen “öğretmen” (15-129), foturafını “fotoğrafını” (36-71).

/n/ düşmesi: soḡa “sonra” (14-73), mem “benim” (16-119), anos (< Fr. annonce) “anons” (21-32).

/h/ düşmesi: ğefede (< Ar. ḡahve) “kahvede” (16-131), emd “hamdolsun” (21-10), sūrta sūr “sürt ha sūr” (39-22).

/t/ düşmesi: dos (< Fars. dūst) “dost” (26a-186).

/d/ düşmesi: gūnūz “gündüz” (2b-53), efem “efendim” (25-5).

3.2.8 Ünsüz Türemesi

/n/ türemesi: Bu örnekte /n/ pekiştirme sesi olarak kullanılmıştır: deyiremkin < de-y-ir-em ki+n “diyorum ki” (2d-5), kepenḡ < kepek “kepek” (14-64).

/l/ türemesi: filtre (< Ar. fiṡre) “fitre” (12-502).

/h/ türemesi: hōrūrem < ör-ür-em “örüyorum” (14-119), his “is” (36-154), hōrende (28-245), hōrmüşdüler (28-245),

/m/ türemesi: gizlim gizlim “gizli gizli” (22-151).

/r/ türemesi: bilerzih “bilezik” (39-90), gizdenbarḡ “saklambaḡ” (31a-100).

/v/ türemesi: ṡövbe “şube” (10b-5).

/y/ türemesi: yendiriller “indiriyorlar” (28-177), deġiṡiġiydi < deġiṡ-i-k i-di (5a-49).

Bölüm 4

ŞEKİL BİLGİ

4.1 İsimler

4.1.1 İsim Yapım Ekleri

4.1.1.1 İsimden İsim Yapan Ekler

{+IIIk}

gomşuluğ (< komşu+luk) (2c-90), yoğsulluğ (< yoksul+luk) (3a-40), galabalıg (< kalaba+lık) (5a-16), iylih (< iyi+lik) (5a-148), mehlelih (< mahalle+lik) (8-27), ireçberçilih (< rençberci+lik) (12-29), yannişniğ (< yanlış+lık) (12-269), rehmetlih (< rahmet+lik) (15-112), genşlih (< genç+lik) (26a-25).

{+II}

deliganlılar “delikanlılar” (2b-12), petelli (< Fr. pédale İtal. Lat.) “pedallı” (2c-27), picemalı (< Fr. pyjama < İng. < Fars. pāy-cāme) “pijama” (28-102).

{+(I)ncI}

doğguzuncu (<doğk+u+uncu) (30-2), gaçıncı (<kaç+ıncı) (31a-89).

{+ÇI}

Adlara gelip meslek adı yapan bu ekin İğdir ağzında meslek adlarına da geldiği görülmektedir. ireçbercilih (< rençper+ci+lik) (12-29), tükâncı (< Ar. dukkân) “dükâncı” (28-44), afcılığ (< av+cı+lık) (30-104).

{+daş}

yoldaşım (< yol+daş+ım) (31a-29), gardeş (< karın+daş) (8-88).

{+IAyin}

sabahleyin (< sabah+leyin) (12-145).

4.1.1.2 İsimden Fiil Yapan Ekler

{+IA-}

{+IA-} isimden fiil yapan ek çoğunlukla { -ş- } işteş ve { -n- } dönüşlü çatı ile birlikte kullanılmaktadır:

bayramlaşmağa (< bayram+la-ş-ma-y+a) (5a-73), göhluyup < koku+la-y-ı-p (5b-88).

Bu örnekte /-lan/ ekini birleşik kabul etmek gerekmektedir: yarpaılanır (< yaprak+lan-ı-yor) (7a-119).

{+AI-}

düzeldirler < düz+el-t-ir+ler (1d-34).

4.2 Fiiller

4.2.1 Fiil Yapım Ekleri

4.2.1.1 Fiilden İsim Yapan Ekler

Fiilden isim yapma ekleri fiil kök ve gövdelerinden isim yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler fiil köklerine, isimden yapılmış fiil gövdelerine ve fiilden yapılmış fiil gövdelerine eklenir. Yani, fiilden isim yapma ekleri isimden fiil yapma eklerinden ve fiilden fiil yapma eklerinden sonra gelebilirler. Bu şekilde kullanılışları da gayet geniştir (Ergin, 2003: 184-185).

{-mAk} -> {-mAb}

Bütün eylem kök ve gövdelerine getirilen bu ek eskiden beri Türkçenin eylemden isim yapma eklerinin başında gelmektedir. Bu ekle türeyen kalıcı ad örneği azdır:

yemeh (1a-27).

{-mA}

Eyleme getirilen iş adı yapan bir ektir. Zaman zaman nesne adı da yapar:

dolma pişirirdim (1b-49).

{-Iş}, {-Uş}

Bu ek de eyleme getirilen iş adı yapan bir ektir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

yağış (1b-56), satış (36-70).

{-(I)m}, {-(U)m}

{-(I)m}, {-(U)m}eki nesne ismi yapan fiilden isim yapma eklerinin çok işlek olanlarından biridir. Başlıca fonksiyonu fiille ilgili bir hal, durum, iş ifade etmek olup o işle ilgili, o işten doğan varlık, eşya, alet, yer vb. çeşitli isimlerde yapar (Ergin2003: 187-188).

ölüm (12-454), geçim (12-355), salım (7a-68).

{-In}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

ekin (9-26), tütün (8-64), piçinçiler gelip “biçkiciler gelmiş” (31b-26).

{-ğI, -ğU, -kI, -kU,}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

çızğı (3a-6), çalgı (21-30).

{-ğa, -ge}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

süfurge(ynen) < süpür-ge i+le “süpürgeyle” (11-13).

{-ğIn, -ğUn, -kIn, -kUn}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

yaygın (18-6), keskin (24-15).

{-ğAn, -kAn}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

dolaşgan (21-92), çalışgan (25-10).

{-ağan, -eğen}

Türkçede eskiden beri görülen bu ek işlek olmayan eklerden biridir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

çalağan “atmaca” (31b-71), gezeğen (6b-6), güleğen (6b-6).

{-IcI, -UcU}

Eski Türkçede {-gUcI} biçiminde ortaç eki olarak kullanılan bu ek, günümüz Türkçesinde çok işlek fiilden isim yapma eklerinden biridir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

bulaşıcı (5b-110), yırtıcı (12-48), alıcı (15-151).

{-I, -U}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

dartı “tartı” (8-155).

{-t}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

sürtmemişem (32-166), yoğurt (< Eski Türk. yuğurt < yuğur-mak) (5a-71).

{-anağ, -enek}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

geleneh < gel-enek (5a-202).

{-baç, - beç}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

gizdenParç < giz+le-n-baç “saklambaç” (1a-46).

{-mUr}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

yağmur (12-131).

{-mAcA}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

tapmaca (34-76), bulmacalar (5a-210), taptapmaca (16-126), yahmaca (24-49).

{-k}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

büyü-h “büyük” (5a-7), gırırklar < kır-ı-k (5a-8).

{-An}

Metinlerimizde bir tane örneğine rastlanmıştır:

söyleyen (6b-6).

4.2.1.2 Fiilden Fiil Yapan Ekler

Fiilden fiil yapma ekleri fiil kök ve gövdelerinden fiil yapmak için kullanılan eklerdir. Bu ekler fiil köklerine, fiilden yapılmış fiil gövdelerine ve isimden yapılmış fiil gövdelerine eklenirler (Ergin, 2003: 200).

{-mA-}

İşleklik derecesi en geniş olan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Olumsuzluk ekidir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir: vermemiştiler (1a-44), almamıştım (10a-106), gelmemişiz (12-316), getmemişem (14-175), aparmamışam (2a-81).

4.2.1.3 Çatı Ekleri

{-I-}

Edilgenlik ifade eden fiilden fiil yapan bir ektir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

yapılırdı (1c-10), gedilirdi (23-42), geçilir (5a-76).

{-Iş-}

İşteş çatı eki olarak bilinmektedir. Karşılıklı ve ortaklaşa yapılan işi bildirir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

onnan sevişirdih (16-260), toplaşirdih (40-62), oğlan ğız buluşa (8-81), hepsiynen görüşüh, öpüşüh (12-111).

{(i)-r-}, {-Ar-}

Ettirgen çatı eki olarak bilinmektedir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

çiharmışam (35-220), pişirmişem (14-22). Bu örnekte iki tane ettirgen çatı eki vardır: çihardırdılar < çık-ar-t-ır i-di-ler (31b-42).

{-t-}

Bu ek de ettirgen çatı eki olarak bilinmektedir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

getirtipti < getir-t-i-p-ti (kel-tür-> getir-> getir) (5b-82). Bu örnekte iki tane ettirgen çatı eki vardır: çihardırdılar < çık-ar-t-ır i-di-ler (31b-42).

{-Dİr-}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir: uydurup (5b-84), doldururduh (13-55), yaptırdılar (18-33).

4.3 İsim İşletme Ekleri

4.3.1 Hal Ekleri

4.3.1.1 İlgi (Tamlayan) Hali

{+In}, {+nIn} biçiminde kullanılır. Bölgemiz ağzında art damak /ŋ/'sinin /n/'ye dönüştüğü de görülmektedir.

onnarın “onların” (1a-10), gâlinin “gelinin” (1a-4), minâranın “minarenin” (1c-10), câminin “caminin” (1c-10), bunnarın “bunların” (4b-5), deyizin “denizin” (10a-92), gençlerin “gençlerin” (12-40).

4.3.1.2 Belirtme Hali

Genellikle kullanım {+I} yanındadır. Ünlü ile biten sözcüklere eklendikleri zaman araya /y/ ünsüzü girer. Ayrıca 3. teklik ve 3. çokluk iyelik eklerinden sonra ad durum ekleri geliyorsa, araya zamir /n/'si girer.

dabanı “tabanı” (1b-87), mıhtarı “muhtarı” (2a-99), hâberi “haberi” (3a-1), onları “onları” (4a-26), illacı “ilacı” (12-245), temmizliğini “temizliğini” (10a-1).

Ünlü ile biten sözcüklere belirtme durum eki {+nI} getirilebilir: ğapını < ğapı+nı “kapıyı” (40-20), süpürgeni (39-67).

4.3.1.3 Yönelme Hali

{+A} biçiminde kullanılmaktadır. Ünlü ile biten sözcüklere eklenirken araya /y/ ünsüzü ve iyelik III. kişiden sonra /n/ ünsüzü alır.

övleye “öğleye” (1a-27), herbe (< Ar. harbe) “harbe” (3a-25), messebimize (< Ar. mezheb) “mezhebimize” (5a-259), eriye “kocana” (5a-202), kâğıza “kâğıda” (8-11).

4.3.1.4 Bulunma Hali

Ad ya da ad görevinde kullanılan sözcüklere {+DA} durum ekinin getirilmesiyle anlatılır.

çöldä “çölde” (1a-40), ğäfede (< kahve) “kahvede” (2a-112), fırınnarda “fırınlarda” (5b-26), düğünnerde “düğünlerde” (5b-51), eşihde “dışarıda” (2a-107).

4.3.1.5 Ayrılma Hali

{+DAn} biçiminde kullanılmaktadır. Yalnız Aralık İlçesi ağzında ünsüz benzeşmesi sonucu çoğu kez {+nAn} şeklinde kullanılmaktadır.

ujdan “uçtan” (1a-23), ağaşdan “ağaçtan” (2c-45), tezdän “erkenden” (2c-78), mehleden “mahalleden” (2d-20), annınnan “alnından” (2d-33), çörehten “ekmekten” (4a-62).

4.3.2 Çokluk Eki

{+lAr} biçiminde kullanılır. İsimlerin sonlarına gelerek çokluk anlamı katar. Aralık İlçesi ağzında ünsüz benzeşmesi sonucu çoğu kez {+nAr} ve {+dAr} şeklinde kullanılmaktadır.

deyirdiler “diyordular” (1a-2), töküller “dökerler” (1a-75), hesteliyeler “hastalanırlar” (1a-67) ilannar “yılanlar” (1b-67), satannar “satanlar” (2a-33), margarinner “margarinler” (2a-37), eşidenner “duyanlar” (2b-83), bunnar “bunlar” (2c-4), damatdar “damatlar” (8-125), gızdar “kızlar” (15-51), arvaddar “kadınlar” (15-51).

4.3.3 Aitlik Eki

Aralık İlçesi ağzında {+ki} aitlik eki, yazı dilimizdeki gibi hep ince ünlülü kullanılır. Kalın ve yuvarlak ünlülü sözcüklere geldiğinden uyum bozular. Bağlılık ve aitlik görevi üstlenir.

indikine (< indi+ki ile) (2a-3), indikiler (< indi+ki+ler) (22-147), bezininki (< bazı+nın+ki) (26-145).

4.3.4 İyelik Ekleri

1. Teklik Şahıs

+(I)m / +(U)m:

barmağımdan “parmağımdan” (2b-33), sakkalım “sakalım” (6a-70), torunnarım “torunlarım” (8-15).

2. Teklik Şahıs

+(I)η / +(U)η:

fotrafiη < fotoğrafın (2a-38), yeriηi < yer+i+η+i “yerini” (1b-42).

3. Teklik Şahıs

+I / +U; +sI / +sU:

Bu örnekte ise iki tane iyelik eki bulunmaktadır. Yani ek yığılması vardır: o günüsü “o günü”(2c-2).

gāfesi “kafesi” (3b-8), hammısı “hepsi” (3b-38), eşşası “eşyası” (4b-125).

1. Çokluk Şahıs

+(I)mIz / +(U)mUz:

böyrümüzde “yanımızda” (2a-59), arhadaşlarımıznan “arkadaşlarımızla” (2a-110), ğaşşhlarımız “kaşıklarımız” (4a-41), Ğahvaltımızı “kahvaltımızı” (5a-24), hayvannarımız “hayvanlarımız” (5b-69), ğonşumuz “komşumuz” (2d-2).

2. Çokluk Şahıs

+ηIz / +ηUz:

Bölgemiz ağzında kullanılan bu ekte $\eta > y$ değişimi olduğu görölmektedir: sorunuyuz < sorun+u+ηuz “sorununuz” (2c-19), tezeyize “teyzenize” (5a-177), halayıza “halanıza” (5a-176), anayız ”ananız” (1c-60), dedeyiz “dedeniz” (1c-60), haberiyyiz “haberiniz” (2c-31), eviyiz “eviniz” (1a-37).

3. Çokluk Şahıs

+IArI: aldıhları < al-dık+ları (30-71).

4.4 Zamirler

Cümlede ismin yerini tutan, isim olmadığı hâlde isim gibi kullanılabilen kelimelere denir. Zamirler, cümle içinde isimlerin yerlerini tuttıkları için onların bulunduğu görevlerde bulunabilirler; özne, yüklem, nesne, zarf tümleci, dolaylı tümleç olabilirler. Adların alabileceği çekim eklerini alabilirler.

4.4.1 Şahıs Zamirleri

Aralık İlçesi ağzında şahıs zamirleri bazı çekimleriyle yazı dilindekinden farklı kullanılmaktadır.

1. Teklik Şahıs / 1. Çokluk Şahıs

men “ben” (1a-24), mennen (2a-88), mağa “bana” (2a-61), mänim “benim” (5b-80); bize (36-67), bizim (2a-36), biznen (12-167), bizler (13-91).

2. Teklik Şahıs / 2. Çokluk Şahıs

sen (39-6), sağa “sana” (9-9), sänin “senin” (16-141), sennen “senden” (30-27); sizden (36-36), sizin (18-31), sizler (12-367), size (14-115).

Bölgemiz ağzında karşımıza çıkan “seye” örneğinde $\eta > y$ değişiminin yanı sıra ünlü incilmesi de görülmektedir: seye < saya < sağa “sana” (35-100).

3. Teklik Şahıs / 3. Çokluk Şahıs

onnarın heresine “onların hepsine” (1a-10), **onnara** Hacı Celal’a (15-104), **onnar** köyü gurup (16-231), Agoş deyirdiler **onun** tükânı vardı (18-122), Aralıh’ta **bunnar** rahad durmamış (18-141), **bunun** babası rehmetlih dedi (18-90).

4.4.2 Dönüşlülük Zamirleri

İğdir İli Aralık İlçesi ağzında dönüşlülük zamiri olarak “öz” kullanılmaktadır. Bunun yanında “kendi” biçimi de karşımıza çıkmaktadır. Bölgemiz ağzındaki örnekleri şu şekildedir: özüm (26a-93), özü (26a-12), özümüz (2a-41), özüme (12-17), özüne (2a-15), özünnen (1b-75), özleri (12-54), kendi (4a-61).

4.4.3 İşaret Zamirleri

Bölgemiz ağzında kullanılmakta olan işaret zamirler ölçünlü dildekiyle aynı özellikleri göstermektedir. Sadece çekime girdiğinde birkaç ses değişimi görülür:

onnar “onlar” (3a-32), onnan “ondan” (33-6), onnarı “onları” (39-30), bunnarın “bunların” (4b-5), bunnarı “bunları” (16-87), bunnan “bundan” (31a-3), bunnarıdı “bunlardı” (40-5)

4.4.4 Belgisiz Zamirler

Nesneleri, kavramları belirsiz şekilde temsil etme fonksiyonu bulunan zamirlerdir. İyelik ekleri almış belirsizlik zamiri olarak kullanılırlar: kim+i (2b-85), kim+i+si (21-193), bir+i (22-9), bir+i+si (39-71).

şey (1a-120), felan (1a-5), herkeZ (2c-54), hâpsini “hepsini” (4a-24), başKa (4b-55).

4.4.5 Soru Zamirleri

Nesnelerin soru şeklindeki karşılıkları olan zamirlerdir.

kim töhtü “kim döktü” (1b-94), kimeledi “kim etti” (1b-94), kim alacahtı (14-208), Kaç tarihinde (3a-70), nekkâder “ne kadar” (4b-114).

Bölgemiz ağzında kullanılan bu örnekte “ne” eki olumsuzluk bildirmektedir: Na malüm “ne malûm” (18-75).

4.5 Sıfatlar

Bilindiği üzere sıfatlar varlıkların durumlarını, yani niteliklerini bildirir. Bir addan önce gelerek onu niteler ya da belirtir. Bu nedenle görevlerine göre sıfatlar, niteleme ve belirtme olarak iki grupta toplanır.

4.5.1 Niteleme Sıfatları

Sıfat olarak kullanılan kelimeler bu vazifeleriyle ilgili herhangi bir çekim eki taşımazlar. Niteleme sıfatlarının derecelenmesi, Türkiye Türkçesi aydın konuşmasında olduğu gibi (+ dan) *daha* ve *en* üstünlük için (en, çoğ, fazla, pek, dehşetli vb.) nicelik zarflarının kullanılmasıyla yapılır (Gemalmaz, 1995: 292).

en çoğ şeydi (3a-85), çoğ zorluğlar “çok zorluklar” (6a-1), peh yaygın (5a-233).

4.5.2 Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları bilindiği üzere, işaret sıfatları, soru sıfatları, belirsizlik sıfatları, pekiştirme sıfatları ve sayı sıfatları olmak üzere beş grupta toplanır.

4.5.2.1 İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları kullanılışta aldıkları duruma göre “bu, şu, o” kelimeleriyle belirtilen sıfatlardır. Bölgemiz ağızında ise “o, bi, öbür, öbürü” biçimi genel olarak kullanılmaktadır.

o sāt “o dakika” (1a-32), bi il “bu yıl” (1a-99), bi seim “bu defa” (2b-24), öbürü yüzüne “öbür yüzüne” (12-15).

4.5.2.2 Soru Sıfatları

Soru sıfatları yine kullanılışta aldıkları duruma göre “hangi, nasıl, ne, neredeki” gibi kelimelerdir. Bölgemiz ağızında kullanılmakta olan soru sıfatları ölçünlü dilde olduğu gibi kullanımında herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. Fakat Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi bölgemiz ağızında kullanılan “neçe, hınsı” gibi soru sıfatlarına da rastlanmaktadır:

hangi bahçeye (5a-83), hangi ihtiyarı (12-275), neçe zaman paran var (1c-19), o seneği hınsı boşalırsa (21-70).

4.5.2.3 Belirsizlik (Belgisiz) Sıfatları

Bir nesneyi veya varlığı ona kesinlik kazandırmadan belirten sıfatlara denilmektedir. Bölgemiz ağızında kullanımı şu şekildedir:

Pütün milled (1a-15), her yanına (1a-70), başka şey (1a-8), başka yerden (3a-11), her gün (5a-19).

4.5.2.4 Pekiştirme Sıfatları

Niteledikleri adın anlamını güçlendiren ve pekiştiren sıfatlara denilmektedir.

Bölgemiz ağızında örneklerine fazla rastlanmamaktadır:

kıpgırmızı (1a-81), düpdüzen (1d-66), ağabbağ “bembeyaz” (1d-4).

4.5.2.5 Sayı Sıfatları

Belirtme sıfatları arasında sayı sıfatları yapılarında göstermiş oldukları düzenlilik nedeniyle özel bir yer tutarlar (Gemalmaz, 1995: 293). Bunları gruplar halinde görelim:

4.5.2.5.1 Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatlarının bölgemiz ağızında söylenişi şöyledir:

yeddi somar yeri “yedi dönüm yeri” (1a-40), üşşüz göyün sağırdım “üç yüz koyun sağıyordum” (1a-35), on sekkiz ayıdı “on sekiz aydı” (2a-28), doğguz yaşınan “dokuz yaşından” (5a-50), üş yol gedirsen “üç yol gidiyorsun” (1d-64-), iki min on tarihinde “iki bin on tarihinde” (12-186), gırh beş sene “kırk beş sene” (12-6), atmış seğgiz tarihinde “atmış sekiz tarihinde” (12-119), älli dene göyün “elli tane koyun” (14-6), üççüz sehzen dene dilehçe “üç yüz seksen tane dilekçe” (18-68), doğguzyuz gırh doğumluyam “dokuz yüz kırk doğumluyum “ (18-53), bi “bir” (22-8), dörd dağar yer”dört dönüm yer” (30-109).

4.5.2.5.2 Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları, asıl sayı sıfatlarına (+Inci) yapım ekinin getirilmesiyle elde edilir. Bölgemiz ağızında kullanımı yaygın olmakla beraber, metinlerde tek bir örneğine rastlanmıştır:

doğguzuncu “dokuzuncu” (26a-43), ikimmisi “ikincisi” (26a-66).

4.5.2.5.3 Üleştirme Sayı Sıfatları

Üleştirme sayı sıfatları sayı adlarına + ar / + şar yapım eklerinin getirilmesiyle elde edilir. Metinlerimizde bir örneğine rastlanmıştır: üçer üçer (30-10)

4.6 Zarflar (Belirteçler)

Bilindiği üzere zarflar, hareket ve oluşların şartlarını, nitelik ve niceliklerini işaret etmek üzere hareket ve oluşları işaret eden kelimelerle (fiiller ve sıfatlar) birlikte kullanılan kelimelerdir. Hareket ve oluş yere, zamana bağlı olduğu gibi bir niteliğe ve niceliğe de sahiptir (Gemalmaz, 1995: 294-295). Bu nedenle zarflar: yer zarfları, zaman zarfları, durum zarfları ve azlık-çokluk zarfları ve soru zarfları olmak üzere beş grupta toplanabilir.

4.6.1 Yer Zarfları

Eylemin yöneldiği yeri bildiren sözcüklerdir. Eyleme sorulan “nereye” sorusuna cevap verir ve ek almamaktadır. Bölgemiz ağızında kullanılan yer zarfları şu şekildedir:

İneğe bah beke **aşağı** sağ (14-131), birez çıhıllar **yuğarı** (7a-112).

4.6.2 Zaman Zarfları

Eylemin ne zaman yapıldığını bildiren sözcüklerdir. Eyleme sorulan “ne zaman” sorusuna cevap verir.

Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Başlıca şunlardır: dün, yarın, şimdi, şimdicek, gece, gündüz, demin, demincek, er, geç, erken, daha, gene, yine, akşam, sabah, sabahleyin, geceleyin, akşamleyin, şimdilik, artık, sonra, öğleleyin (Ergin, 2003: 260). Bölgemiz ağızında kullanılan zaman zarfları şu şekildedir:

ağşamnan< akşam ile+n (1b-21), **sabahnan**< sabah ile+n (1b-1), **önceden** şimdikinnen havalar soğuguydu “önceden şimdikinden havalar soğuktu” (6a-14), **övleleri** yemeh yeyirem “öğleleri yemek yiyorum” (10a-11).

4.6.3 Durum Zarfları

Eylemin durumunu yani nasıl yapıldığını bildiren sözcüklerdir. Eyleme sorulan “nasıl” sorusuna cevap verir. Bölgemiz ağzında kullanılan durum zarfları şu şekildedir:

evde **belece** hanım oturuptular (10a-48), **eyce** bu döyüler “iyice bu dövülür” (5b-12), **gizlim gizlim** oğlan gelirdi “gizlice erkek çocuğu geliyordu” (22-152).

ele: onda ele ordan attı “o zaman öyle oradan attı” (1a-19), oğlan ele tüştü (1a-19), ele yahçıydı ki “öyle iyiydi ki” (1a-34), men ele eşte çimeceyem “ben öyle dışarıda duş alacağım” (1a-70), orda ele olur kıpğırmızı (1a-80), ele gün olurdu (2b-27), ele meşhur yemeği (8-147).

bele: bele sağırdım “böyle sağıyordum” (1a-30), bele bele pıçañnan kesirdih “böyle böyle bıçakla kesiyorduk” (1a-76), bele ağ duz kiminiydi (1c-32), bele torpağı ğazırdılar (1c-37), iramoğ bele ağzına “römork böyle ağzına” (1d-111), o zaman bele yahçıydı “o zaman böyle güzeldi” (1b-27)

4.6.4 Azlık-Çokluk Zarfları

Eylemin miktarını bildiren zarflardır. Eyleme sorulan “ne kadar” sorusuna cevap verir. Bölgemiz ağzında kullanılan azlık-çokluk zarfları şu şekildedir:

men **çoh** çetinlihler çehtim “çok zorluklar çektim” (12-15), **az** olurdu (7a-59), **çoh** dadı güzel (5b-25).

4.6.5 Soru Zarfları

Bölgemiz ağzında kullanılan soru zarfları şu şekildedir:

neçe **zaman** paran var “ne zamana kadar paran var” (1c-19), o zamanki adamlar **niye** bele ölüp (1d-98), sorursuz **niye** oğlum mağa (36-65).

4.7 Eylem Çekimleri

4.7.1 Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir (Ergin, 2003: 282). Bir eylemin çekimlenmesi için fiil kök ya da gövdesi üzerine zaman ve tasarlama kipi ekleriyle kişi eki getirilir.

4.7.1.1 Birinci Tip Şahıs Ekleri

Birinci tipteki şahıs ekleri zamir kaynaklı olup bugün, görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde, yani şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek ve gereklilik çekimlerinde kullanılan ektir.

4.7.1.2 İkinci Tip Şahıs Ekleri

İkinci tipteki şahıs ekleri iyelik eki kaynaklı olup, görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılan ektir.

4.7.1.3 Üçüncü Tip Şahıs Ekleri

Üçüncü tip şahıs ekleri emir kipinde görülmektedir.

4.7.2 Fiillerin Basit Çekimleri

Şekil ve zaman ekleri bir şekil, bir de zaman ifade ederler. Fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir.

4.7.2.1 Bildirme Kipleri

4.7.2.1.1 Şimdiki Zaman

Bu ek hem şekil, hem de zaman ifade eden eklerden biridir. Şekil eki olarak bildirme, zaman eki olarak da şimdiki zaman ifade eder (Ergin, 2003: 295). Belirli bir zaman gösteren kesin bildirme ektir.

Türkçenin tarihi dönemlerinde geniş zaman eki şimdiki zamanı da karşılar. Ölçünlü Azerbaycan Türkçesinde ise {-Ir} şimdiki zaman işlevinde, {-Ar} ise geniş zaman işlevinde kullanılmaktadır.

Iğdır ve çevresinde de şimdiki zaman eki Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-Ir}'dir. Zamir kaynaklı kişi ekleriyle çekimlenir.

1. Teklik Şahıs: {-Ir-Am}

Birinci tekil kişi eki, Azerbaycan Türkçesinde ve Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi {-Am}'dir.

atıram “atıyorum” (10a-3), gahıram “kalkıyorum” (10a-4), eliyirem “ediyorum” (1a-29), isdiyirem “istiyorum” (2a-17), dururam “duruyorum” (10a-2), sahlıyırım (30-38)

2. Teklik Şahıs: {-Ir-sAn} sen > -sAn

görürsen “görüyorsun” (1a-32), verirsen “veriyorsun” (1a-77), eliyirsen “ediyorsun” (1b-22), sürürsen “sürüyorsun” (1b-42), gedirsen “gidiyorsun” (2a-24), döyürsen “dövüyorsun” (4a-3), biraħırsan “bırakıyorsun” (5b-20), goyursan “koyuyorsun” (5b-44).

3. Teklik Şahıs: {-Ir}

goyur “koyuyor” (10a-24), çıħır “çıkıyor” (10a-24), gedir “gidiyor” (10a-24), galır “kalıyor” (10a-24), verir “veriyor” (21-41), alır “alıyor” (30-63), aparır “götürüyor” (30-63), satır “satıyor” (32-114).

1. Çokluk Şahıs: {-Ir-Ih/-Ir-Iħ}

Birinci çoğul kişi eki {-duk} ortaç ekinden geldiği düşünülen {-(I)k}'tir. Iğdır ve yöresinde ekte -k > -ħ değişimi görölmektedir.

gedirih “gidiyoruz” (2b-62), veririh “veriyoruz” (2b-49), alırıħ “alıyoruz” (2a-77), yapırıħ “yapıyoruz” (4a-18), gelirih “geliyoruz” (8-24), yıħarıħ “yıkıyoruz” (8-128).

2. Çokluk Şahıs: {-Ir-sIyIz} / {-Ir-sIz}

İkinci çokluk şahıs eki {-sIyIz}'dir: sin-i-z > siniz > siyiz

ver-ir-sin-i-z > verirsiniz > verirsiyiz “veriyorsunuz” (10a-32), yeyirsiyiz “yiyorsunuz” (12-89), içirsiyiz “içiyorsunuz” (12-90), geyirsiyiz “giyiniyorsunuz” (12-90); sorursuz < soruyorsunuz (36-65).

3. Çokluk Şahıs: {-Ir-lAr > ıllAr}

geliller “geliyorlar” (12-386), veriller “veriyorlar” (12-566), galıllar “kalıyorlar” (12-13), sevirler “seviyorlar” (20-146), gediller “gidiyorlar” (1d-36), çıhıllar (30-35).

Şimdiki Zamanın Olumsuzu: -mA-y-Ir > -mIyIr > -mIr

1. Teklik Şahıs: {-mIr-Am}

vermirem “vermiyorum” (8-89), getmirem “gitmiyorum” (13-213), almıram “almıyorum” (14-55), bilmirem “bilmiyorum” (15-91), yapammıram (29-76).

2. Teklik Şahıs: {-mIr-sAn}

getmirsen “gitmiyorsun” (19-106), bilmirsen “bilmiyorsun” (22-13), çekmirsen “çekmiyorsun” (4a-26), istemirsen “istemiyorsun” (5a-165).

3. Teklik Şahıs: {-mIr}

vermir “vermiyor” (10a-50), çekmir “çekmiyor” (10a-78), atmır “atmıyor” (26a-210), yetişmir “yetişmiyor” (34-20), olmur “olmuyor” (28-133).

1. Çokluk Şahıs: {-mIr-İh}

getmirih “gitmiyoruz” (22-134), bilmirih “bilmiyoruz” (30-10), ehmirih “ekmiyoruz” (35-48), tapmırırh “bulamıyoruz” (9-32), yapammırırh (29-68), bulammirik “bulamıyoruz” (30-78).

2. Çokluk Şahıs: {-mIr-sIyIz}

bilmirsiyiz “bilmiyorsunuz” (28-127).

3. Çokluk Şahıs: {-mIr-lAr}

ehmirler “ekmiyorlar” (1d-61), vermirler “vermiyorlar” (1b-31), etmiller “etmiyorlar” (12-384), yekeltmiller “büyütmüyorlar” (36-31), yıhamıllar “yıkamıyorlar” (36-29).

4.7.2.1.2 Geniş Zaman

Geniş zaman, adından da anlaşılacağı gibi, her zamanı içine alan, eylemin her zaman ortaya çıktığını ve çıkacağını ifade eden zamandır. Bu ekler eylemin geniş zamanda ortaya çıktığını veya çıkacağını bildirirler.

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzında geniş zaman ekleri genel olarak {-Ar} şeklindedir. Azerbaycan Türkçesinde de geniş zaman ekleri {-Ar} şeklindedir. Bu yüzden geniş zaman ekleri Iğdır yöresi ve Azerbaycan Türkçesiyle paralellik gösterir diyebiliriz. Ölçünlü Türkiye Türkçesinden etkilenme sonucunda Iğdır ağzında {-Ir} şeklinde kullanımlarına da rastlanmaktadır. Ana Türkçede de {-Ir} şekli geniş zaman ifade edebilmektedir.

1. Teklik Şahıs: {-Ar-Am}

giderem “giderim” (10b-13), vererem “veririm” (8-17), eliyerem “ederim” (12-64), bilerem “bilirim” (12-87), annadaram “anlatırım” (28-286), getirerem “getiririm” (14-119), öldürerem “öldürürüm” (16-261).

2. Teklik Şahıs: {-Ar-sAn}

diyebilersen “söylebilirsin” (16-262), bahabilersen “bakabilirsin” (26a-207), sorabilersen “sorabilirsin” (26a-240), tutarsan “tutarsın” (32-110), dağıdarsan “dağıtırsın” (5a-104), yağarsan “yakarsın” (5a-126), çalarsan “çalırsın” (5a-163),

3. Teklik Şahıs: {-Ar}

geder “gider” (5a-119), gelir “gelir” (5a-177), verer “verir” (5b-127), alar “alır” (6a-16), biler “bilir” (4b-7).

1. Çokluk Şahıs: {-Ar-Ih / -Ar-Ih}

giderih “gideriz” (3a-37), diyerih “söyleriz” (5a-134), götürerih “götürürüz” (5a-195), getirerih “getiririz” (5b-9), gurudarih “kuruturuz” (5b-10), yaparlıh “yaparız” (5b-56).

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelersiyiz, verersiyiz, alarsıyız, gedersiyiz, öldürersiyiz.

3. Çokluk Şahıs: {-Ar-IAr / -IIAr}

döyeller “döverler” (1c-2), söyeller “söverler” (1c-2), öldüreller “öldürürler” (3a-84), vereller “verirler” (4b-51), getireller “getirirler” (4b-100), göyallar “koyarlar” (4b-93), tağallar “takarlar” (4b-118).

Geniş Zamanın Olumsuzu

1. Teklik Şahıs: {-mA}

Geniş zamanın olumsuz çekiminde kullanılan {-mA} ekinin ünsüzü, yeterlilik eylemiyle kullanıldığında ikizleşir.

sökemmem “sökemem” (10a-5), danışemmem “konuşamam” (14-85), diyemmem “söyleyemem” (16-267), süpüremmem “süpüremem” (17-18), giremmem “giremem” (3a-28), hatırlıyemmem “hatırlayamam” (8-101).

2. Teklik Şahıs: {-mAz-sAn}

bilmezsen “bilmezsin” (3a-43), beğenmezsen “beğenmezsin” (5a-165), diyemmezsen “diyemezsin” (28-69), göremmezsen “göremezsin” (31b-31), durduremezsen “durduramazsın” (5b-191), gavuşammezsen “kavuşamazsın” (5a-130).

3. Teklik Şahıs: {-mAz}

gelmez (3a-32), sevinmez (8-112), istemez (12-273), gitmez (12-301), görmez (12-558), geçmez (20-101).

1. Çokluk Şahıs: {-mAz-Ih}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmezih, getmezih, bilmezih, almazih, vermezih.

2. Çokluk Şahıs: {-mAz-sIyIz}

fark edenmezsiyiz “fark edemezsiniz” (12-24), bilenmezsiyiz “bilemezsiniz” (12-80).

3. Çokluk Şahıs: {-mAz-lAr}

vermezler (12-176), yiyemmezler “yiyemezler” (30-168), bilmezler (4a-17), elemezler “etmezler” (4b-133), göremmezler “göremezler” (5a-253).

Geniş Zaman Soru

Metinlerimizde örneğine fazla rastlamadığımız geniş zamanın soru kalıbının bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gedirsen mi (5a-253).

4.7.2.1.3 Görülen Geçmiş Zaman

Bu ek hareketin görülen geçmiş zamanda ortaya çıktığını haber veren bir şekil ve zaman ekidir. Bu ekin ifade ettiği zamana görülen geçmiş zaman dememizin sebebi hareketin geçmiş zamanda, konuşanın gözü önünde yapılmış olmasıdır (Ergin, 2003: 298).

Görülen geçmiş zaman eki bugün {-dI}, {-dU}, {-tI}, {-tU}, şeklindedir. İğdir ve çevresinde ise daha çok {-DI} şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1. Teklik Şahıs: {-DI-m}

dedim (1a-30), geldim (1a-95), apardım “götürdüm” (1b-37), eledim “ettim” (2a-66), ğaldım “kaldım” (2a-71), verdim (2d-37), aldım (2d-13), gettim (2d-13), yedim (22-18), ottum “oturdum” (31a-52), durdum “kalktım” (2d-33).

2. Teklik Şahıs: {-DI-n / -DI-η} 2. tekil kişi eki {- η } bazen korunur, bazen dil ucu dış eti n’ sine dönüşür: {-η > -n}

dediņ (28-178), verdin (10a-117), aldıņ (28-178), geldin (1d-108), göttün “aldın” (1d-108), vırdın (3a-83), gettin (1a-22).

3. Teklik Şahıs:{-DI}

geldi (1a-42), verdi (1a-96), getdi (2c-66), aldı (2d-20), göydu (2d-21), girdi (3a-26), getti (3a-27), tüştü (1a-19), ğaşdı (1a-20).

1. Çokluk Şahıs:{-DI-h / -DI-ĥ}

geldih (1a-96), verdih (1a-110), aldıĥ (2a-53), attıĥ (2a-53), ğazdıĥ (2b-80), gettih (2b-80), saldıĥ (2d-25), girdih (2d-25), yattıĥ (2d-25), ğahtıĥ (2d-25), öldüh (1a-42), ottuĥ (2c-81).

2. Çokluk Şahıs:{-DI-ġIz > -DI-yIz}

geldiyiz < gel-di-ġiz (2c-100), aldıyız < al-dı-ġız (12-329), ellediyiz < elle-di-ġiz “yaptınız” (1c-11), bildiyiz < bil-di-ġiz (2c-100).

3. Çokluk Şahıs:{-DI-lAr}

bildiler (2d-19), dediler (2c-7), denediler (2c-15), ğetdiler (2d-20), sãrdiler “serdiler” (2d-24), ğonuştular (2d-21), sordular (6b-13).

Bu örnekte /r/ ünsüzü düşmektedir: göttüler < götüdüler < götür-dü-ler (31a-10).

Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu

1. Teklik Şahıs:{-mA-dI-m}

getmedim (10a-93), görmedim (12-95), vermedim (10a-116), almadım (10a-110), getmedim (10a-80), oĥumadım (16-43), galmadım (13-142).

2. Teklik Şahıs:{-mA-dI-n / -mA-dI- ĩ }

getmedin < get-me-di-ĩ (10a-82), vermedin < ver-me-di-ĩ (10a-118), almadın < al-ma-dı-ĩ (18-72), görmedin < gör-me-di-ĩ (20-26), sağmadın < sağ-ma-dı-ĩ (1a-39),

yapmadın < yap-ma-dı-η (5b-52), goymadın < goy-ma-dı-η (10a-88), annamadın < anna-ma-dı-η (12-49), duymadın < duy-ma-dı-η (12-50).

3. Teklik Şahıs: {-mA-dI}

getmedi (20-149), pitmedi (28-97), geşmedi (2a-63), olmadı (2c-38), almadı (3a-57), goymadı (3a-134), batmadı (10a-20).

1. Çokluk Şahıs: {-mA-dI-h / -mA-dI-η}

demedih (12-432), tapammedih “bulamadık” (12-503), görmedih (12-511), getmedih (40-29), yapmadıη (7a-139), ğalmaidıη (26a-60).

2. Çokluk Şahıs: {-mA-dI-nIz}

Metinlerimizde görülen bu örnek ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: görmediniz (12-387).

3. Çokluk Şahıs: {-mA-dI-lAr}

sürtmediler (7a-91), vermediler (7a-4), göndermediler (11-8), ölmediler (36-74), yapmadılar (36-70), almadılar (3a-55), oğumadılar (12-54).

4.7.2.1.4 Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman iki biçimde yapılmaktadır:

a) {-mIş}, {-mUş} + Adıl kaynaklı kişi eki

b) {-Ipdır /-IpdI} + Adıl kaynaklı kişi eki

{-mIş}, {-mUş}, görülmeyen geçmiş zamanda yapılan bir hareketi haber veren şekil ve zaman ekidir. Görülmeyen geçmiş zamanda yapılan hareket demek geçmişte olan ve konuşanın, o hareketi bildirenin önünde cereyan etmeyen ek demektir (Ergin, 2003: 300).

Iğdır ve çevresinde ise öğrenilen geçmiş zaman eki yazı dilinde olduğu gibi {-mIş}, {-mUş} şeklindedir. Bunun yanında {-Ipdır /-IpdI} biçimbirimi de kullanılmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde {-mIş}, {-mUş} ve {-Ip}, {-Ub} ekleriyle yapılan bu çekimler Türkiye Türkçesindeki gibi sadece {-mIş}, {-mUş} anlamını vermezler; bu ekler bazen görülen geçmiş zaman {-dI} anlamını da verirler: gelmişem “gelmişim” veya “geldim” (22-81) anlamındadır (Buran, 1999: 65).

1. Teklik Şahıs

a) {-mIş}, {-mUş} + {-Am}

äkmişem “ekmişim” (14-8), pişirmişem (14-22), getmişem (14-174), kesmişem (14-186), demişem (15-72), gezmişem (19-92), işlemişem “çalışmışım” (21-61), goymuşam (26a-214), vurmuşam (28-67), görmüşem (29-48).

2. Teklik Şahıs

a) {-mIş}, {-mUş} + {-sIn}

gelmişsin (12-76), demişsin (12-154), etmişsin (12-156).

b) {-Ipdir /-IpdI} + {-sAn}

gelipen (28-160), gedipen (31a-11), veripen (1b-121), tahipsan (2b-9), yatipsan (36-24), töküpsen (1d-58).

3. Teklik Şahıs

a) {-mIş}, {-mUş}

gelmiş (12-176), etmiş (12-204), almış (12-105), doğmuş (12-116), olmuş (12-295), ölmüş (5a-100).

b) {-Ipdir /-IpdI}

gelip (36-161), gedip (36-180), verip (36-198), yapıp (37-14), gâçıp (38-43), ğırıp (38-52).

1. Çokluk Şahıs

a) {-mIş}, {-mUş} + {-Ih / -Ih}

getmişih (13-185), gelmişih (21-43), ötürmüşüh “bırakmışız” (28-281), göymüşüh (5a-160), yapmışih (11-61), ğahmışih (12-426).

2. Çokluk Şahıs

a) {-Ipdir /-Ipdi} + {-sIyIz < -sInIz}

alıpsıyız < al-ıp-sıñ-ı-z (12-435), gelipsiyiz (14-177), veripsiyiz (10a-33).

3. Çokluk Şahıs

a) {-Ipdir /-Ipdi} + {-lAr / -dAr}

köçürtüpdAr “göçürtmüşler” (36-169).

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

a) {-mA+mIş}, {-mA+mUş} + {Am}

getmemişem (29-32), görmemişem (29-32), gelmemişem (29-118), sürtmemişem (32-166), yememişem (34-42), yazmamışam (6b-8), rastlamamışam (13-213).

2. Teklik Şahıs

a) {-mA+Ip} + {-sAn}

gelmiyipsen “gelmemişsin” (29-7), getmiyipsen (31a-11).

3. Teklik Şahıs

a) {-mA+mIş}, {-mA+mUş}

açılmamış (7a-1), olmamış (25-105).

b) {-mA+Ip}

piçilmiyip “biçilmemiş “ (1d-104), vermiyip (2d-43), gelmiyip (3a-36), ğalmıyıp (5b-80), yırtmıyıp (12-541).

1. Çokluk Şahıs

a) {-mA+mIş}, {-mA+mUş} + {-Ih/ Iḡ}

getmemişih (2c-2), tüşmemişih (10a-28), görmemişih (29-42), eğırmemişih (32-22), vurmamışih (29-66).

2. Çokluk Şahıs

a) {-mA+Ip} + {-sInIz > -sIyIz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: getmiyipsiyiz, görmüyüpsüyüz, almıyipsiyiz, vermiyipsiyiz, getirmiyipsiyiz, göstermiyipsiyiz.

3. Çokluk Şahıs

a) {-mA+mIş}, {-mA+mUş} + {lAr}

görmemişiler (3b-3).

b) {-mA+Ip} + {-lAr}

özenmiyipler (5b-53), anlamıyıplar (5b-102), yapmıyıplar (5b-54), bıraşmıyıplar (5b-79), tanımıyıplar (5a-229).

4.7.2.1.5 Gelecek Zaman

Bu ekler hareketin gelecek zamanda olacağını bildirirler. Bugün kullanılan gelecek zaman eki {-AcAk}’tır.

Bu ek Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi Iğdır ve çevresi ağzında da {-AcAḥ} biçiminde kullanılmaktadır.

1. Teklik Şahıs: {-AcAḥ} + {-Am}; {-ecek-em > -ecegem > -eceğem}

piçeceğem “biçeceğim” (2c-64). Bu örneğin yanında seyrek olarak ölçünlü dilin etkisiyle “diyeceğim (12-227)” biçimine de rastlanır. Kimi kaynak kişinin ağzında da “ğ” ünsüzü düşerek iki “e” ünlüsü kaynaşır: verecem < vereceğem < ver-ecek-em (1a-61), gidecem (2c-41), oḥudacam (8-12), alacam (8-75), öldürecem (12-148), annadacam (28-3).

2. Teklik Şahıs: {-AcAḥ} + {sAn}

geleceksen (32-152), gireceksen (5a-109), tüşüneceksen (12-24), diyeceksen (12-24), olacaşsan (18-88), dolduracaşsan (28-100), tutacaşsın (12-281), yapacaşsın (12-232).

3. Teklik Şahıs: {-AcAh / -AcAh}

geleceh (12-24), köceceh (1a-17), istiyeceh (1c-45), öleceh (1c-59), alacağ (2a-38), ğazanacağ (4b-34), ğoyulacağ (5a-206), sağlıyacağ (10a-133).

1. Çokluk Şahıs: {-AcAk-Ik > -AcAğIh > -AcIh}

eliyecih “edeceğiz” (1c-67), yiyecih (1b-28), gezecih (2c-5), ekecih (2c-20), ayrılacığ (5a-256), ğoyacığ (9-9), çalışacığ (12-67), ğurudacıyığ (28-106), neyniyecik “ne yapacağız” (30-49).

2. Çokluk Şahıs: {-AcAh} + {-sInIz} / {-AcAh} + {-sIyIz}

gelecehsiyiz < gel-ecek-sin-iz < gel-ecek-sin-iz (12-80). Beklenen biçimin dışında ölçünlü dilin etkisiyle 2. çoğul kişi ekinin {-sInIz} biçiminde kullanıldığı da görölür: soyunacaşsınız (16-12), alacaşsınız (16-27), çıhacaşsınız (16-68), yığıyacaşsınız (16-28), olacaşsınız (16-30).

3. Çokluk Şahıs: {-AcAh} + {-IAr}

verecihler (16-48), gedecihler (28-31), diyecihler (36-92), ğönderecihler (12-221), çığacağlar (11-29).

Gelecek Zamanın Olumsuzu

1. Teklik Şahıs: {-mA-y-AcAk-Am > -mAyAcAğAm > -mAyAcAm}

oğutmayacam (8-13), diyemmiyecem (20-7), etmiyecem (30-81), çehmiyecem (30-84).

2. Teklik Şahıs: {-mA-y-AcAk-sAn > -mAyAcAhsAn}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: vermeyeceksen, almayacağsan, oğutmayacağsan, getmiyeceksen, görmeyeceksen, bilmeyeceksen, getmiyeceksen.

3. Tekil Şahıs: {-mA-y-AcAk > -mAyAcAh}

oğutmayacağ (8a-13), sahlamayacağ (10a- 133), olmayacağ (12-253), batmıyacağ (21-118), bürünmeyeceh (3a-102).

1. Çokluk Şahıs: {-mA-y-AcAk-İk > -mAyAcAğİh}

göremmiyecih (26a-182).

2. Çokluk Şahıs: {-mA-y-AcAk-sİnİz > -mAyAcAhsİyİz}

gelmiyecehsiyiz (3a-129).

3. Çokluk Şahıs: {-mA-y-AcAk-lAr > -mAyAcAhlAr}

görmüyecehler (5a-107).

4.7.2.2 Tasarlama Kipleri

Tasarlama kiplerinde ise zaman ifadesi yoktur. Bu kipleri yapan şekil ekleri yalnız birtakım şekiller ifade ederler. Bu şekillerde tasarlamanın şart, istek, gereklilik veya emir şeklinde ortaya çıktığını gösterir (Ergin, 2003: 289). Şu halde dört tasarlama kipi olup bunlar da fiillerin emir, istek, şart, gereklilik şekilleridir.

4.7.2.2.1 Emir Kipi

Emir ekleri yalnız şekil bildiren eklerdendir. Tasarlama kipi eklerinden biri olan bu ekler tasarlanan hareketi emir şeklinde ifade eder, hareketin emirle yapılmasını işaret ederler (Ergin, 2003: 304).

1. Teklik Şahıs: {-AyIm}

deyim < de-y-eyim (12-440), nâ bilim < ne bil-eyim (1d-3), neynim < ne eyle-y-eyim (1d-49), gedim < get-eyim (2c-23), yeyim < ye-y-eyim (2c-23), sallıyım < salla-y-ayım (36-27).

2. Teklik Şahıs: {-Ø}

2. teklik şahıs emir eki eksiz de yapılır, {-gIn-An} ile de yapılır: ver (12-170), al (12-165), get (12-177), gel (12-177).

Muharrem Ergin, 2. teklik şahıs eki {-gIn < -gıl} emir ekinin Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde de genişlemiş şeklini vermektedir. Azeri Türkçesi kalın fiillerde de {-gil} şeklini tercih ediyor (1986: 174-175). Bölge ağzında görülen örnekler şunlardır: yatgınan (36-27), getkinen (36-17), verginen (36-185), pişkinen (1b-91), alkinen (2a-17), baħkina (2a-63), oynagine (2c-22), getiricine (10b-27), oħugınan (12-59).

3. Teklik Şahıs: {-sIn}

versin (12-26), assın (12-131), çıhsın (12-142), getsin (12-401), yansın (12-447), yetişsin (1d-51), olsun (1d-51), ğalsın (1d-54).

1. Çokluk Şahıs: {-AlIm}

diyelim (16-79), gelelim (12-15), satalım (32-41), baħalım (36-37), keseğin “keselim” (28-154), yiyeğin “yiyelim” (28-154).

2. Çokluk Şahıs: {-In}

yapın (12-306), gedin (12-305), alın (1a-49), yeyin (1a-49), verin (10a-31), alayın < al-a(?)-y-ın “alın” (14-39), aparın “götürün” (14-39).

3. Çokluk Şahıs: {-sIn-lAr}

yekelsinler (14-194).

Emir Kipinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs: {-mA-y-AyIm}

gelmiyim < gel-me-y-eyim (2c-23), etmiyim < et-me-y-eyim (26a-162), salamat olmuyum “sağlam olmayayım” (14-25).

2. Teklik Şahıs: {-mA+Ø}

deyirdim elleme “diyordum etme” (1c-5), ğapıları gezme (1c-6), onu deme (7a-81), baħma bizim buraya (12-234).

3. Teklik Şahıs: {-mA-sIn}

görmesin (2b-22), tüşmesin (2b-34), vermesin (18-130), olmasın ğırışmasın (20-127), ayırmasın (36-126).

1. Çokluk Şahıs: {-mA-y-Allm}

Metinlerimizde örneği yoktur: Bölge ağzında kullanımı Şu Şekildedir: almıyağın “almıyalım”, vermiyeğın “vermiyelim”, satmıyağın “satmıyalım”

2. Çokluk Şahıs: {-mA-y-In}

vermeyin (12-447), işmeyin (20-64), elemeyin “etmeyin” (1a-70), toplamayın (1c-2), goymayın “koymayın” (1b-59).

3. Çokluk Şahıs: {-mA+sIn+lAr / -mA+sIn+nAr}

görmesinner “görmesinler” (12-436).

4.7.2.2.2 İstek Kipi

Batı Türkçesinde istek eki {-A}’dir. Bu {-A} eki Eski Türkçedeki gelecek zaman eki -ğa, -ge (-ğay, -gey)’den gelmiştir (Ergin, 2003: 310). Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır ve yöresinde de istek kipi, {-A} ekiyle çekimlenmektedir.

1. Tekil Şahıs: {-A-m}

gelem (36-154), gidem (10a-111), diyem (36-26), alam (10a-111), duram (10a-110), tutum (26a-248), çılım (28-153), verim (28-110), deyim (30-123).

2. Tekil Şahıs: {-A-sAn}

goħasan (36-154), gelesen (36-154), alasan (28-110), göresen (17-18), gelesen (30-172), ölesen (10a-87), kurtarasan (1d-109).

3. Tekil Şahıs: {-A}

buluşa (8-81), annaŐa (8-81), gele (8-81), vere (8-81), yana (30-152).

1. Çokluk Şahıs: {-A-k > -A-h}

gideh (36-92), alaḥ (2b-63), vereh (12-503), geleh (21-121), mineh (21-122), aparaḥ (28-161), keseh (28-162), yiyeh (28-162).

2. Çokluk Şahıs: {-A-sIz}

Günümüz Türkiye Türkçesinde istek kipi 2. Çokluk şahıs eki {-AsInIz} şeklinde çekimlenirken, Iğdır ve yöresinde bu ek {-AsIz} şeklinde kullanılmaktadır. Aynı zamanda {-AsInIz} şeklinde n- > y- değişimi de görülmektedir.

eliyesiz (21-34), tanıyasız (38-62), içesiz (20-65), yiyesiyiz (14-116), ğayırasıyız “yapasınız” (10a-175).

3. Çokluk Şahıs: {-A-lAr}

üğüdeler < ügüt-e+ler (22-73), oynuyalar < oyna-y-a+lar (2c-52).

İstek Kipinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs: : {-mA-y-A-m}

gelmiyem < gel-me-y-e+m (36-183).

2. Teklik Şahıs: {-mA-y-A-sAn}

gelmiyesen < gel-me-y-e-sen (30-172), dinlemeyesen < dinle-me-y-e-sen (5a-108), neyleyesen < ne ey-le-y-e-sen (1c-71).

3. Teklik Şahıs: {-mA-y-A}

düşmiye < düş-me-y-e (35-158), çılmıya < çık-ma-y-a (12-246).

1. Çokluk Şahıs: {-mA-y-A-k > -mA-y-A-h}

vermiyeh < ver-me-y-e-k (5a-34), oḥumuyaḥ < oku-ma-y-a-k (21-40).

2. Çokluk Şahıs: {-mA-y-A-sInIz > -mA-y-A-sIyIz}

Metinlerimizde örneği yoktur: Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almayasıyız, vermiyesiyiz, getmiyesiyiz, satmıyasıyız, görmüyesiyiz.

3. Çokluk Şahıs: {-mA-y-A-lAr}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: görmüyeler, vermiyeler, getmiyeler, aparmıyalar.

4.7.2.2.3 Dilek - Koşul (Şart) Kipi

Hareketin şart şeklinde tasarlandığını, şart olarak düşünüldüğünü anlatmak için fiil kök ve gövdelerine şart eki eklenir. Bugün şart eki {-sA} şeklindedir ve çekim görülen geçmiş zamanda olduğu gibi ikinci tipteki şahıs ekleri ile yapılır (Ergin, 2003: 309).

1. Teklik Şahıs: {-sA-m}

olsam (12-272), gâhsam (12-415), desem (26a-279), bilsem (28-193), gelsem (29-32), delsem (31b-54).

2. Teklik Şahıs: {-sA-n}

versen (2c-64), yapsan (23-60), getsen (29-115).

3. Teklik Şahıs: {-sA}

gâlsa (12-383), alsa (22-160), gâhsa (22-3), olsa (22-34), alsa (22-160), daşsa (32-96), verse (5a-166), gelse (6b-27), getse (28-86), öldürse (30-122).

1. Çokluk Şahıs: {-sA-k > -sa-h}

yapsağ (18-84), gâtsağ (8-132), atsağ (8-144), getseh (12-567), ehseh (22-50).

2. Çokluk Şahıs: {-sA-ğIz > -sAyIz}

çıhsayız (1c-60). Metinlerimizde görülen bu örnekler ölçünlü dille benzerlik gösteren kullanımlar da vardır: alsanız (12-109), deseniz (18-108).

3. Çokluk Şahıs: {-sA-lAr}

annaşsalar (4b-114), verseler (21-34), gellerseler (7b-15), göstellerseler (10a-84).

Dilek - (Koşul) Şart Kipinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs: {-mA-sA-m}

delmesem (31b-54), yiyemmesem (10a-12).

2. Teklik Şahıs: {-mA-sA-n}

almasan (12-394), olmasan (12-469), sağmasan (14-24), çalhamasan (14-24), vurammesen (30-121), çehmesen (36-15), bilmesem (1b-74).

3. Tekil Şahıs: {-mA-sA}

delmese (32-98), olmasa (32-112), almasa (22-160).

1. Çokluk Şahıs: {-mA-sA-h}

ehmeseh (22-51).

2. Çokluk Şahıs: {-mA-sA-ηIz > -mAsAyIz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermeseyiz, almasayız, getmeseyiz, bilmeseyiz, eşitmeseyiz “duymasanız”, görmeseyiz.

3. Çokluk Şahıs: {-mA-sA-lAr}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aparmasalar “götürmeseler”, ötürmeseler “bırakmasalar”, eşitmeseler “duymasalar”, oħutmasalar.

4.7.2.2.4 Gereklilik Kipi

Gereklilik eki Türkçede sonradan ortaya çıkmış yeni bir ektir. Bu ek bugün {-mAll} şeklindedir. {-mAll} eki Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında teşekküle başlamış, şekil eki olarak Osmanlı Türkçesi içinde kullanım sahasına çıkmıştır (Ergin, 2003: 313). Iğdır ve yöresinde de gereklilik kipinin kullanışı ölçünlü dilde olduğu gibi {-mAll} şeklindedir.

1. Teklik Şahıs: {-mAll-y-Am}

çalışmalıyam (12-68).

2. Teklik Şahıs: {-mAll-sAn}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmelisen, almalısan, aparmalısan “götürmelisin”, biraşmalısan, vermelisen, getmelisen.

3. Teklik Şahıs: {-mAll}

alınmalıdı (5a-139).

1. Çokluk Şahıs: {-mAll-y-Ik > -mAll-y-Ih}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almalıyh, vermeliyh, yemeliyh, oturmalıyh, satmalıyh, getmeliyh.

2. Çokluk Şahıs: {-mAll-sInIz > -mAll-sIyIz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: aparmalısıyız “götürmelisiniz”, vermelisiyız, ğurutmalısıyız, satmalısıyız, almalısıyız.

3. Çokluk Şahıs: {-mAll-lAr}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almalılar, vermeliiler, getmeliiler, sevmeliiler, töhmeliler.

4.8 Ek-Fiil (Ek-Eylem)

Ek-fiil isim soylu kelimelerin sonlarına eklenerek onların yüklem olmasını sağlar. Ek-fiilin geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve koşul (şart) çekimi olmak üzere dört çekimi bulunmaktadır.

4.8.1 Ek-Fiilin Geniş Zamanı

1. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 1. teklik şahıs eki, {- (y)Am} şeklindedir. ğocayam “kocayım” (27-28), hesteyem (36-125), yekeyem “büyüğüm” (10a-184), erkeğiyem (21-113), adamam (2a-74), menem (30-155).

Bu örneklerin yanı sıra bölge ağzında karşımıza çıkan bu örnek ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: yorgunum (12-193).

2. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 2. teklik şahıs eki, {-sAn}, {-sIn} şeklindedir.

ğızsan “kızsın” (5a-106), uşağısan (13-145), balamsan “çocuğumsun” (14-86), ajsan “açsın” (28-159), hıklısan (2a-79).

3. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 3. teklik şahıs eki, {- ø} şeklindedir. zor (30-40), çoğ (31a-72).

1. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 1. çokluk şahıs eki, {- Iğ} şeklindedir. arhadaşığ “arkadaşız” (12-525).

2. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 2. çokluk şahıs eki, {- sI+nIz} şeklindedir. eşşehsiyiz “eşşeksiniz” (12-521), genşsiyiz “gençsiniz” (12-24).

3. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin geniş zaman 3. çokluk şahıs eki, {- lAr} şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: eldiler “öyledirler”, pisdiler “kötüdürler”, eydiler “iyidirler”, ellemediler “yaramazdırlar”.

4.8.2 Ek- Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

1. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin görülen geçmiş zaman 1. teklik şahıs eki, {- (y)-d-Im} şeklindedir.

ğızıydım “kızıydım” (13-146), uşağıydım (26a-209), beleydim “böyleydım” (30-32), adamıydım (30-129), sessiziydim (13-150), güzeliydım “güzeliydım” (14-177), tertipiydim (29-3), genciydim (29-75), tekiydım (33-82).

2. Teklik Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin görülen geçmiş zaman 2. teklik şahıs eki, {- (y)-d+In} şeklindedir.

uşağıydım (31a-101).

3. Teklik Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs eki, {- (y)-dI} şeklindedir.

böyühdü (30-27), yaħçıydı “iyiydi” (1a-34), çetiniydi (1a-40), eviydi (1a-47), uşağıydı (1a-90), Ğaraydı (1c-20), buğdaydı (1d-110), jandarmaydı (1b-119), yoluydu (1b-63), yoħuydu (2b-39), böyüğüydü (2d-3), günüydü (6b-38), temmizdiğidi < temiz+lik+i i+di (36-108).

Bildirme eki {-dIr}, {-dUr} ekinin son sesi “r” ünsüzü düşmektedir. Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde de bu özellik görülmektedir (Ergin, 1986: 120).

zorudu “zordur” (1b-85), toyudu (1a-3), çoħudu (1b-48), ucuzudu (1b-48), milyonudu (2a-99), şeklindedi “şeklindedir” (4a-10), evindedi “evindedir” (16-133).

1. Çokluk Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin görülen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs eki, {- (y)-d-Iħ} şeklindedir. İğdir ve çevresinde genellikle sones -k ünsüzü, arka damak -ħ ünsüzüne dönüşür.

rehberiydiħ (2d-28), aradaydiħ (5b-68), arvadıydıħ “kadındık” (7b-29), uşağıydıħ (10a-174), aynıydıħ (12-364), ğızıydıħ “kızdık” (13-71), Ağrı’daydıħ (21-44), fađırıydıħ “sessiziydik” (27-19), arkadaşıydıħ (27-23).

2. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin görülen geçmiş zaman 2. çokluk şahıs eki, {- (y)-dI+nIz} şeklindedir. İğdir ve çevresinde n->y- değişimine sıkça rastlanmaktadır.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: uşağıydıyız, fağırdıyız, arhadaşıydıyız, göcehdiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin görülen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs eki, {- (y)-IdI-lAr} şeklindedir.

uşağıydılar (1c-8), burdaydılar (21-83), arabaydılar (31a-96), yabancıydılar (35-65).

4.8.3 Ek-Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanı

1. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 1. teklik şahıs eki, {-I (y)-mIş-Am} şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: uşağıymışam, hırdıymışam “küçükmüşüm”, yekeymişem “büyükmüşüm”.

2. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 2. teklik şahıs eki, {-I (y)-mIş-sAn} şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: arabadaymışsan, okuldaymışsan, evdeymişsen, uşağmışsan.

3. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 3. teklik şahıs eki, {-I (y)-mIş} şeklindedir.

adamıymış (5a-148), açığıymış (5a-148), biriymiş (5b-70), zenginiymiş (5b-84), hasretiymiş (5b-88), aynıymış (7b-22), neymiş (12-371), eleymiş “öyleymiş” (32-75), terefiymiş (5b-92).

1. Çokluk Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs eki, {-I (y)-mİş-İḡ} şeklindedir. İğdir ve çevresinde genellikle sonses -k ünsüzü, arka damak -ḡ ünsüzüne dönüşür. ḡardaymıḡıḡ (12-81).

2. Çokluk Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 2. çokluk şahıs eki, {- (y)-mİş-sI-nİz} şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: arabadaymıḡsıyız, yoldaymıḡsıyız, köydeymiḡsiyiz, tükandaymıḡsıyız, çöldeymiḡsiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman 3. çokluk şahıs eki, {-I (y)-mİş-ler} şeklindedir. ḡardaḡımışlar (31a-69).

4.8.4 Ek-Fiilin Koşulu (Şartı)

1. Teklik Şahıs

Bölge ağızında ek fiilin şartı 1. teklik şahıs eki, {-I (y)sA-m} şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: arabadaysam, eşihtheysam “dışarıdaysam”, yoldaysam, tükandaysam.

2. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin şartı 2. teklik şahıs eki, {- (y)sA-n} / {- (y)sAnsA} şeklindedir.

farkındaysan (12-288), yaħçıysansa < yaħçı i-se-n i-se “iyiysen” (2a-18), yaħınsansa < yakın i-se-n i-se (5a-77), uzaħsansa < uzak i-se-n i-se (5a-78).

3. Teklik Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin şartı 3. teklik şahıs eki, {- (y)sA} şeklindedir. metreyse (5b-156), nerdeyse (12-274).

1. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin şartı 1. çokluk şahıs eki, {- (y)sA-ħ} şeklindedir. İğdir ve çevresinde genellikle sones -k ünsüzü, arka damak -ħ ünsüzüne dönüşür.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: arabadaysaħ, evdeyseħ, yoldaysaħ, tükandaysaħ, çöldeyseħ.

2. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin şartı 2. çokluk şahıs eki, {- (y)sA-nIz > - (y)sA-yIz } şeklindedir.

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: evdeyseyiz, tükandaysayız, arabadaysayız, eşdeseyiz < eşik+da i-se-ħiz “dışarıdaysanız”.

3. Çokluk Şahıs

Bölge ağzında ek fiilin şartı 3. çokluk şahıs eki, {- (y)sA-lAr} şeklindedir.

Metinlerimizde kullanımına sık rastlanmadığından bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: yoldaysalar, eşdeyseler, bahcadaysalar, çöldeyseler, evdeyseler.

4.8.5 Ek-Fiilin Olumsuzu

Bölgemiz ağzında “değil” edatı zaman zaman söyleniş farklılıklarına uğrar.

4.8.5.1 Ek-Fiilin Olumsuzunun Geniş Zamanı

1. Teklik Şahıs: {değil-em}

eken değılem (10a-132), memnun değılem (4b-81), diyen değılem (26b-1), eliyen değılem (10a-133).

2. Teklik Şahıs: {değil-sen}

Metinlerimizde örneğı yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: giden değılsen, oturan değılsen, veren değılsen, eliyen değılsen.

3. Teklik Şahıs: {değil / değıel}

oğlana ait değıl (4b-94), köylünün elinde değıl (18-29), paraka değıl (7a-83), piriket değıel kerpiş “tuğla değıl kerpiç “ (26a-205), mümkün değıel (6a-54), alan değıl (36-66).

1. Çokluk Şahıs: {değil-ih}

biz şehirli değılih (16-192), hükümetten razı değılih (30-49).

2. Çokluk Şahıs: {değil-siniz > değılsiyiz}

Metinlerimizde örneğı yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: oyuncağ değılsiyiz, arhadaş değılsiyiz, göceh değılsiyiz, eşihde değılsiyiz.

3. Çokluk Şahıs: {değil-ler}

äsgi oynnar gibi değıller (23-25).

4.8.5.2 Ek-Fiilin Olumsuzunun Görülen Geçmiş Zamanı

1. Teklik Şahıs: {değil-di-m}

Metinlerimizde örneğı yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: elleme değıldim “yaramaz değıldim”, yahışıhlı değıldim, çalışğan değıldim, oğuyan değıldim.

2. Teklik Şahıs: {değil-di-n}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: evli değildin, sende çalışgan değildin, ohan uşah değildin.

3. Teklik Şahıs: {değil-di}

onda ele değildi “o zaman öyle değildi” (1d-86), yonca değildi (1b-89), oruç değildi (2c-26), çamır dam değildi (7a-84), pompa değildi (8-206), soyuğ değildi (14-51), yoğ indi ki kimin değeldi (10a-46), özümüzün değeldi “kendimizin değildi” (10a-169), paltarı aynı değeldi “elbisesi aynı değildi” (13-88).

1. Çokluk Şahıs: {değil-di-h}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gezeğen değildih, ahıllı değildih, yerimizde duran değildih, oğuyan değildih.

2. Çokluk Şahıs: {değil-di-ñiz > değildiyiz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: eve giden değildiyiz, araba alan değildiyiz, elleme değildiyiz “yaramaz değildiniz”.

3. Çokluk Şahıs

yağçı değildiler “iyi değildiler” (10a-179), buralı değildiler (32-46).

4.8.5.3 Ek-Fiilin Olumsuzunun Öğrenilen Geçmiş Zamanı

1. Teklik Şahıs

1. teklik şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

2. Teklik Şahıs

2. teklik şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

3. Teklik Şahıs: {değil-miş}

köy değilmış (18-152).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: oğuyan adam değilmışih, ahıllı uşah değilmışih.

2. Çokluk Şahıs: {değil-miş-siniz > değilmişsiyiz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: çalışgan değilmişsiyiz, elleme değilmişsiyiz “yaramaz değilmişsiniz”, fağır değilmişsiyiz “sessiz sakın değilmişsiniz”.

3. Çokluk Şahıs: {değil-miş-ler}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: zengin değilmişler, pis uşah değilmişler “kötü çocuk değilmişler”, evsiz değilmişler.

4.8.5.4 Ek-Fiilin Olumsuzunun Koşulu (Şartı)

1. Teklik Şahıs: {değil-se-m}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: yorgun değilsem, gızgın değilsem, yuhusuz değilsem “uykusuz değilsem”.

2. Teklik Şahıs: {değil-sen-se}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: guvetti değilse “kuvvetli değilsen”, yahçı adam değilse “iyi insan değilsen”, heç ey gız değilse “hiç iyi kız değilsen”.

3. Teklik Şahıs: {değil-se}

davullu zurnalı değilse (5a-209).

1. Çokluk Şahıs: {değil-se-h}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: uşah değilseh, yorgun değilseh, çalışgan değilseh, ahılsız değilseh, guvetti değilseh.

2. Çokluk Şahıs: {değil-se-ñiz > değilseyiz}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: yaman değilseyiz “güçlü değilseniz”, gızgın değilseyiz, ortağ değilseyiz, ahılsız değilseniz.

3. Çokluk Şahıs: {değil-se-ler}

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gij değilseler “aptal değillerse”, uşağ değilseler, yorgun değilseler, yuhusuz değilseler.

4.8.6 Ek-Fiilin Birleşik Çekimi

Bu örneklerde ekeylemin iki çekimi üst üste gelmektedir. İkincisi hep koşul kipidir:

çohtusa < çok i-di i-se (1d-54), nedise < ne i-di i-se “ne olduysa” (31b-15), yohtusa < yok i-di i-se (12-60), kimdise < kim i-di i-se (16-141), nedendise < neden i-di i-se (16-94), liredise < lira i-di i-se (26a-143), evdedise < ev+de i-di i-se (1a-27), memnundusa < memnun i-di i-se (1b-125), yöreydiyse yöre i-di i-se (5b-67).

4.9 Fiillerin Birleşik Zaman Şekilleri

4.9.1 Hikâye

Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır ve çevresinde de hikâye, bir kip eki almış esas fiile, {-DI}, {-DU} geçmiş zaman ekinin getirilmesiyle oluşturulur.

4.9.1.1 Geniş Zamanın Hikâyesi

1. Teklik Şahıs

ğorhardım (5b-188), yapardım (6b-35), oğudardım (6b-41), çıhardım (12-197), aparardım “götürürdüm” (14-10), gahardım “kalkardım” (26a-100), gelerdim (6a-79), sevinerdim (20-126).

2. Teklik Şahıs

sererdin (7a-84), keserdin (16-95), diyerdin (16-277), giderdin (18-114), görerdin (5a-250), çıhardın (16-24), alardın (16-276), yazardın (25-112).

3. Teklik Şahıs

tutardı (5a-13), goyardı (5a-14), atardı (5a-15), olardı (5a-16), gezerdi (5a-81), bölardı (5a-155).

1. Çokluk Şahıs

piçerdih (1b-75), diyerdih (2b-2), giderdih (5a-21), ğıradıh (5a-2), ğoyardıh (5a-4), yapardıh (5a-7).

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gederdiyiz, goyardıyız, aparardıyız “götürürdünüz”, vererdıyız, alardıyız, sürerdıyız.

3. Çokluk Şahıs

giderdiler (2a-17), deydiler (2a-17), vererdiler (5a-83), geyinerdiler (5a-233), içerdiler (5a-245), ğağardılar (5a-53), tutardılar (5a-53).

Geniş Zamanın Hikâyesinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

gelmezdim (31b-38), diyemmezdim (16-271), bırağmazdım (18-30).

2. Teklik Şahıs

dinniyemmezdin (25-110), görmezdin (3a-95), geymezdin (5a-158).

3. Teklik Şahıs

dayanammezdi (5b-169), etmezdi (6b-41), bilmezdi (8-55), getmezdi (35-119), bırağmazdı (35-79), yatmazdı (35-144), çığmazdı (5a-238), aparmazdı (31b-67).

1. Çokluk Şahıs

getmezdih (6a-40), ehmezdih (21-88), vermezdih (31b-65), bilmezdih (35-24), tutmazdıh (5a-52), yapmazdıh (5a-63).

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: yapmazdıyız, vermezdiyiz, oğutmazdıyız, sevmezdiyiz, getmezdiyiz.

3. Çokluk Şahıs

etmezdiler (30-21), olmazdılar (31b-47), bırağmazdılar (35-80), ğoymazdılar (35-237), almazdılar (35-243).

4.9.1.2 Şimdiki Zamanın Hikâyesi

1. Teklik Şahıs

deyirdim (1a-35), istiyirdim (2d-1), ağlıyurdım (29-128), eliyirdim “ediyordum” (21-20), tohuyurdum (36-114), topluyurdum (14-53).

2. Teklik Şahıs

deyirdin (10b-35), eliyirdin “ediyordun” (16-219), yeyirdin (20-44), daşıyirdin “taşuyordun” (1b-35), bağıyirdin (2b-2).

3. Teklik Şahıs

bağıyirdi (2b-57), yeyirdi (2b-72), deyirdi (2c-47), eliyirdi (7a-134), sağıyirdi (10a-134), ğaynıyirdi (15-117), ğarşıyirdi (22-141).

Bu örneklerin yanı sıra bölgemiz ağızında kullanılan bazı örnekler ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: oluyordu (12-240), diyordu (12-349), gidiyordu (12-366), tüşüyordu (12-357).

1. Çokluk Şahıs

eliyirdih “ediyorduk” (1a-34),deyirdih (1a-69),yeyirdih (1a-99), behliyirdih (2a-31), dinliyirdih (3a-75), yıhıyirdih (13-105), darıyirdih “tarıyorduk” (13-105), sağıyirdih (13-50).

Bu örneklerin yanı sıra bölgemiz ağızında kullanılan bu örnek de ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: ekiyorduğ (12-371).

2. Çokluk Şahıs

deyirdiyiz < de-yir-di-ñiz (20-11).

3. Çokluk Şahıs

eliyirdiler (22-155), deyirdiler (23-52), yeyirdiler (31b-16), sağıyirdılar (35-84), başlıyirdılar (1d-61), haşlıyirdılar (1b-16).

Bu örneklerin yanı sıra bölgemiz ağzında kullanılan bazı örnekler ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: yihıyordular (12-216), veriyordular (12-532).

Şimdiki Zamanın Hikâyesinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

aparmırdım “götürmüyordum” (21-59), getmirdim (22-92), bilmirdim (29-12), tohuyemmirdim “tokuyamıyordum” (40-48), biraşmırdım (6b-55), durammırdım “duramıyordum” (29-126).

2. Teklik Şahıs

tapmırdın “bulmuyordun” (7a-48), başammırdın (12-450), sepmırdin (1b-83).

3. Teklik Şahıs

daşımırdı (1b-95), barınmırdı (1b-65), vermirdi (2b-70), gelmirdi (6a-76), çışmırdı (7a-65), almırdı (12-46), görmürdü (4b-75), olmurdu (9-31).

Bu örneklerin yanı sıra bölgemiz ağzında kullanılan bazı örnekler ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: batamıyordu (12-361).

1. Çokluk Şahıs

bulammirdih (3a-42), başmırdıh (9-35), yapmırdıh (10a-44), bilmirdih (16-28), yemirdih (27-3), tapmırdıh “bulamıyorduk” (1b-86), almırdıh (15-40).

2. Çokluk Şahıs

bilmirdiyiz < bil-mir-di-ıiz (10a-82).

3. Çokluk Şahıs

demirdiler “söylemiyordular” (2a-61), bilmirdiler (2b-44), vermirdiler (9-38), almırdılar (3a-113), saşlamırdılar (35-84), yapmırdılar (1b-20), goymurdular (3a-54), görmürdüler (4b-75).

4.9.1.3 Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

1. Teklik Şahıs

demiştim (2d-42), eğirmiştim (13-101), yığmıştım (14-99), grmüştüm (6a-74), ğurmuştım (36-114).

2. Teklik şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmiştin, göstermiştin, elemiştin “etmiştin”, aparmıştin “gtrmüştn”, eşitmiştin “duymuştun”, almıştin, vermiştin.

3. Teklik şahıs

elemişti “etmişti” (1b-103), yapmışTı (2c-46), vermişti (2c-61), azalmıştı (2c-88), ğalmıştı (2c-108), almıştı (3a-71), ışmışTı (3a-103), tüşmüştü (10a-106), ölmüştü (2b-80), olmuştu (3a-136); gedipdi “gitmişti” (30-34), eğiripdi “eğirmişti” (13-95).

1. okluk şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: yapmıştış, gedmiştiş, değişmiştiş, oşutmuştuh, örgetmiştiş “öğretmiştik”, demiştiş.

2. okluk şahıs

Metinlerimizde kullanımına sık rastlanmadığından bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmişdiyiz, almışdıyız, gtrmüşdüyüz, oşutmuşduyuz, vermişdiyiz, demişdiyiz.

3. okluk şahıs

almışdılar “almışlardı” (2c-104), ğaldırmışdılar “kaldırmışlardı” (26a-140), yapmışdılar (31a-84), eşmişdiler (31a-84), ağaçlara almıştılar “ağaçlara akmıştılar” (1d-82), ışmıştılar (3a-81), öldrmüştler (35-116).

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesinin Olumsuzu

1. Teklik şahıs

getmemiştim (34-79), grmemmiştim (2d-32).

2. Teklik şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: vermemiştin, almamıştin, satmamıştin, aparmamıştin “götürmemiştin”, bilmemiştin, dememiştin.

3. Teklik Şahıs

vermemişti (2d-41), görmemişti (20-152), almamıştı (2d-38).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almamıştış, oğutmamıştış, eşitmemişitih, getmemişitih, vermemişitih, almamıştış.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: getmemişdiyiz, vermemişdiyiz, almamışdıyız, getirmemişdiyiz, satmamışdıyız, töhmemişdiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: vermiyipdiler, almıyıpdılar, aparmamışdılar “götürmemişlerdi”, oğutmuyupdular.

4.9.1.4 Gelecek Zamanın Hikâyesi

1. Teklik Şahıs

goyacahtım (12-311), çıhacahtım (12-119).

2. Teklik Şahıs

boğulacahtın (12-399), uzanacahtın (12-451), yatacahtın (12-451), sahlıyacahtın (30-46).

3. Teklik Şahıs

alacahtı (14-208), olacahtı (16-33), gelecehti (16-14), gedecehti (16-34), yapacahtı (23-43), piçilecehdi (21-94).

1. Çokluk Şahıs

verecehtih (12-503), gidecehtih (10a-76), görecehtih (6a-76), yapacaydıh (29-67).

2. Çokluk Şahıs

göreceğdiyiz < gör-ecek-di-n-i-z (29-47), diyebileceğiyiz (30-22).

3. Çokluk Şahıs

sürecehtiler (8-170), seçecehtiler (16-35).

Gelecek Zamanın Hikâyesinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmiyecehtim, aparmıyacahtım “götürmeyecektim”, vermeyecehtim, getmiyecehtim, satmıyacahtım.

2. Teklik Şahıs

geçenmiyecehtin (12-400).

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almıyacahtı, vermiyecehti, gelmiyecehti, satmıyacahtı, oturmayacahtı, piçilmeyecehdi.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: sevmiyecehtih, getirmiyecehtih, ohtmuyacahtıh, demiyecehtih, getmiyecehtih.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelmiyecehtiyiz, ohtmayacahtıyız, aparmıyacahtıyız “götürmeyecektiniz”, almıyacahtıyız.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: sevmiyecehtiler, aparmıyacahtılar “götürmeyeceklerdi”, vermiyecehtiler, satmıyacahtılar.

4.9.1.5 Koşul (Şart) Kipinin Hikâyesi

1. Teklik Şahıs

olsaydım (18-25), ohusaydım (21-39), vırsaydım (1c-16).

2. Teklik Şahıs

getseydin (10a-76), çehseydin (12-507), kesseydin (16-95), deseydin (21-98), töhseydin (30-64), gelseydin (33-94).

3. Teklik Şahıs

ehseydi (1b-100), isteseydi (13-131), verseydi (13-132), deseydi (13-139), gönderseydi (13-144), getseydi (20-150), olsaydı (21-31), yaşasaydı (30-139), vursaydı (34-39).

1. Çokluk Şahıs

getseydih (10a-86), pişirseydih (32-53), çıhsaydıh (16-265), sahlısaydıh (22-27), kurtulsaydıh (26a-52), yaşasaydıh (12-364).

2. Çokluk Şahıs

gelseydiz “gelseydiniz” (25-42).

3. Çokluk Şahıs

ğaçırsaydılar (38-82).

Koşul (Şart) Kipinin Hikâyesinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: olmasaydım, vermeseydim, almasaydım, sevmeseydim, satmasaydım.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir:
almasaydın, vermeseydin, demeseydin, satmasaydın, oğutmasaydın.

3. Teklik Şahıs

olmasaydı (2a-20), vermeseydi (13-128).

1. Çokluk Şahıs

yemeseydih (36-62).

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir:
almasaydıyız, aparmasaydıyız “götürmeseydiniz”, sevmeseydiyiz, bilmeseydiyiz,
örnenmeseydiyiz “öğrenmeseydiniz”.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir:
vermeseydiler, almasaydılar, satmasaydılar, aparmasaydılar “götürmeselerdi”,
bilmeseydiler.

4.9.2 Rivayet

Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır ve çevresinde de rivayet, bir kip eki almış
esas fiile, öğrenilen geçmiş zaman biçimi olan {-mİş} ekinin getirilmesiyle
oluşturulur.

4.9.2.1 Geniş Zamanın Rivayeti

1. Teklik Şahıs

getirmişem (14-9), ğayırmışam “yapmışım” (14-10).

2. Teklik Şahıs

2. teklik şahsın Aralık İlçesi ağızında çekimi yoktur.

3. Teklik Şahıs

edermiş (3a-8), alarmış (5a-151), gidermiş (5a-151), getirermiş (5b-70), yetişermiş (5b-94), yatarmış (32-79).

1. Çokluk Şahıs

götürermişih (5b-71).

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: verermişsiyiz, satarmışsiyiz, ölermişsiyiz, gedermişsiyiz.

3. Çokluk Şahıs

geçermişler (5b-69), yaharmışdar “yakarmışlar” (32-76), oturarmışdar (32-76), kesermişler (7b-22), gidermişler (19-94).

Geniş Zamanın Rivayetinin Olumsuzu

1. Teklik Şahıs

1. teklik şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

2. Teklik Şahıs

2. teklik şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: aparmazmış “götürmezmiş”, gelmezmiş, almazmış, vermezmiş, satmazmış, sevmezmiş.

1. Çokluk Şahıs

1. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

2. Çokluk Şahıs

2. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

3. Çokluk Şahıs

3. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

4.9.2.2 Şimdiki Zamanın Rivayeti

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: deyirmişem, gelirmişem, alırmışam, satırmışam, verirmişem.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: alırmışsan, aparırmışsan “götürüyormuşsun”, sevirmişsen, satırmışsan, alırmışsan.

3. Teklik Şahıs

Bölgemiz ağzında kullanılan bu örnek ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: çıharıyormuş (12-268).

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gelirmiş, verirmiş, alırmış, sevirmiş, ölürmüş, gedirmiş.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: alırmışih, verirmişih, gedirmişih, satırmışih.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: sevirmişsiyiz, alırmışsiyiz, aparırmışsiyiz “götürüyormuşsunuz”, yeyirmişsiyiz, atırmışsiyiz.

3. Çokluk Şahıs

deyirmişder (18-153), deyirmişler (18-154), yihıyirmışdar (40-16).

Şimdiki Zamanın Rivayetinin Olumsuzu

1. Tekil Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: demirmişem, almırmışam, getmirmişem, sevmirmişem.

2. Tekil Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: satmırmışsan, almırmışsan, aparmırmışsan “götürmüyormuşsun”, seçmirmişem.

3. Teklik Şahıs

almırmış “almıyormuş” (3a-20), ölenmirmiş “ölemiyormuş” (5b-87).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almırmışih, yemirmişih, gelmirmişih, getmirmişih, satmırmışih, vermirmişih.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almırmışsiyiz, demirmişsiyiz, getmirmişsiyiz, satmırmışsiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gelmirlermiş, sevmirlermiş, vermirlermiş, almırlarmış.

4.9.2.3 Gelecek Zamannın Rivayeti

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: alacağmışam, vereceğmişem, seveceğmişem, yiyeceğmişem, satacağmışam, gideceğmişem.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: satacağmışsan, öleceğmişsen, vereceğmişsen, seveceğmişsen, güldüreceğmişsen, alacağmışsan.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gelecehmiş, verecehmiş, satacahmış, ölecehmiş, alacahmış.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vuracahmışih, öldürecekmişih, alacahmışih, satacahmışih, verecekmişih.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: verecekmişiyiz, alacahmışsıyız, öldürecekmişiyiz, vuracahmışsıyız, dağıdacahmışsıyız.

3. Çokluk Şahıs

gıracahmışlar “öldürecekmişler” (3a-64).

Gelecek Zamanın Rivayetinin Olumsuzu

Metinlerimizde bu çekimin örneğine rastlanmamıştır; ancak Aralık İlçesi ağızında olumsuz eylemlerin gelecek zamanının rivayeti şu şekildedir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermiyecehmişem, almıyacaahmışam, satmıyacaahmışam, vurmuyacaahmışam.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almıyacaahmışsan, seçmiyecehmişsen, dartmıyacaahmışsan, gelmiyecehmişsen.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermiyecehmiş, satmıyacaahmış, vurmuyacaahmış, elemiyecehmiş “etmeyecekmiş”, görmüyecehmiş.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: sevmiyecehmişih, getmiyecehmişih, almıyacaħmışıh, ölmeyecehmişih, vurmuyacaħmışıh.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermiyecehmişsiyiz, seçmiyecehmişsiyiz, yatmıyacaħmışısiyiz, almıyacaħmışısiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermiyecehmişder, almıyacaħmışdar, satmıyacaħmışdar, getmiyecehmişder, ölmeyecehmişler, yatmıyacaħmışlar.

4.9.3 Koşul (Şart)

Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır ve çevresinde de koşul (şart), çekimlerimiz esas fiile, {-sA} ekinin getirilmesiyle oluşturulur.

4.9.3.1 Geniş Zamanın Koşulu

1. Teklik Şahıs

gidersem (12-266), geçerssem (12-267).

2. Teklik Şahıs

yaħarsansa < yaħ-ar i-se-n i-se (5a-126), alarsansa (5a-164), yaparsansa (5a-198), edersense (5a-265), ekersense (16-82).

3. Teklik Şahıs

ğalarsa (1d-29), olarsa (8-89), batarsa (21-120), ederse (5a-190), giderse (12-465), istiyerse (19-103), piterse (31a-59), olursa (35-242).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gelerseh, giderseh, alarsaħ, vererseħ, satarsaħ, yiyerseħ.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: galarsayız, vererseyiz, öperseyiz, gülerseyiz, gederseyiz, alarsayız.

3. Çokluk Şahıs

gellerseler (7b-15).

Geniş Zamanın Koşulunun Olumsuzu

Metinlerimizde bu çekimin örneğine rastlanmamıştır; ancak Aralık İlçesi ağızında olumsuz eylemlerin geniş zamanının koşulu şu şekildedir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aparmazsam “götürmezsem”, yemezsem, almazsam, vermezsem.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: bilmezsense, beğenmezsense, ğavuşammezsense, götürmezsense, yetişenmezsense, inanmazsansa, çılmazsansa .

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aparmazsa “götürmezse”, oħutmazsa, getmezse, eşitmezse “duymaz”.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: getmezseh, vermezseh, satmazsaħ, işlemezseh “çalışmazsak”

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gelmezseyiz, vermezseyiz, almazsayız, satmazsayız, getmezseyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almazsalar, vermezseler, gülmezseler, satmazsalar.

4.9.3.2 Şimdiki Zamanın Koşulu

1. Teklik Şahıs

deyiremse (2d-1).

2. Teklik Şahıs

eliyirsen (1a-78), deyirsen (1c-5), yeyirsen (1d-40), gedirsen (1d-40), getirirsen (1d-40), satırsan (1d-40).

Bölgemiz ağızında kullanılan bu örnek ölçünlü dille benzerlik göstermektedir: gidiyorsan (34-10).

3. Teklik Şahıs

istiyirse (19-104).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: yeyirseh, alırsah, verirseh, satarsah, giderseh.

2. Çokluk Şahıs

içirsinizse “içiyorsanız” (20-65).

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: alırsalar, verirsel, gedirsel, vurursalar, ölürsel.

Şimdiki Zamanın Koşulunun Olumsuzu

Metinlerimizde sadece 2. teklik ve 3. teklik şahsın çekimine rastlanmıştır. Diğer çekimler araştırma bölgemizde şöyledir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: alammırsam, veremmırsam, satammırsam, göremmırsam, gelemmırsam.

2. Teklik Şahıs

gidemmırsen “gidemiyorsun” (20-84),yeyebilmırsen “yiyemiyorsun” (20-134), bilmırsen (22-13), göremmırsen (32-57), çehmırsen (4a-26), sayılmırsan (5a-258), tanımırsan (6b-69).

3. Teklik Şahıs

vermirse “vermiyorsa” (30-173), almırsa “almıyorsa” (9-10).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almırsaş, oğutmırsaş, gelmirseh, vermirseh, görmürseh, satmırsaş.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir. Kullanımı genel olarak ince ünlülüdür: gelmirseyiz, vermirseyiz, sevmirseyiz, döymürseyiz “dövmüyorsanız”.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: atmırsalar, getmırseler, vermırseler, satmırsalar, sevmırseler.

4.9.3.3 Görülen Geçmiş Zamanın Koşulu

Metinlerimizde sadece 2. teklik ve 3. teklik şahsın çekimine rastlanmıştır. Diğer çekimler araştırma bölgemizde şöyledir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: apardıysam “götürdüysen”, satdıysam, piştiysen “biçtiysen”, eşiddiysen “duyduysam”.

2. Teklik Şahıs

gerçekleştirdinse < gerçekleşt-i-r-di-n i-se (5a-263).

3. Teklik Şahıs

dediyse (16-262), nedise < ne i-di i-se (31b-15), olsaydı (31b-66).

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aldıysaḥ, gördüyseḥ, satdıysaḥ, yediyseḥ, apardıysaḥ.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: verdiyizse, aldıyızsa, apardıyızsa “götürdünüzse”, satdıyızsa, geldiyizse.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aldıysalar, verdiyseler, geldiyseler, atdıysalar, seçtiyseler, gördüysele.

Görülen Geçmiş Zamanın Koşulunun Olumsuzu

Metinlerimizde bu çekimin örneğine rastlanmamıştır; ancak Aralık İlçesi ağızında olumsuz eylemlerin görülen geçmiş zamanının koşulu şu şekildedir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: vermediysem, almadıysam, sevmediysem, görmediysem.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: yemediyse, almadıysansa, vermediyse, satmadıysansa, getmediyse.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: görmediyse, aparmadıysa “götürmediyse”, oḥutmadıysa, bilmediyse, vermediyse.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: çalmadıysaḥ, getmediyseḥ, bilmediyseḥ, satmadıysaḥ, pitirmediyseḥ.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almasaydıyız, vermeseydiyiz, götürmeseydiyiz, yemeseydiyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: atmadılarsa, getmedilerse, vermedilerse, vurmadılarsa, satmadılarsa.

4.9.3.4 Öğrenilen Geçmiş Zamanın Koşulu

Metinlerimizde sadece 3. teklik şahsın çekimine rastlanmıştır. Diğer çekimler araştırma bölgemizde şöyledir:

1. Teklik Şahıs

1. teklik şahsın Aralık İlçesi ağızında çekimi yoktur.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gedipsense < get-ip i-se-n i-se, alıpsansa, veripsense, aparıpsansa “götürmüşsen”, yapıpsansa.

3. Teklik Şahıs

gedipse “gitmişse” (30-34), alıpsa “almışsa” (4b-126).

1. Çokluk Şahıs

1. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağızında çekimi yoktur.

2. Çokluk Şahıs

2. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağızında çekimi yoktur.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: gediplerse, alıplarsa, veriplerse, yapıplarsa.

Öğrenilen Geçmiş Zamanın Koşulunun Olumsuzu

Metinlerimizde sadece 3. teklik şahsın çekimine rastlanmıştır. Diğer çekimler araştırma bölgemizde şöyledir:

1. Teklik Şahıs

1. teklik şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: almıyıpsansa, vermiyipsense, görmüyüpsense, elemiyipsense, yapmıyıpsansa.

3. Teklik Şahıs

getirmiyipse “getirmemişse” (5a-245).

1. Çokluk Şahıs

1. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

2. Çokluk Şahıs

2. çokluk şahsın Aralık İlçesi ağzında çekimi yoktur.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: getirmiyiplerse, almıyıplarsa, yapmıyıplarsa, görmüyüplerse, aparmıyıplarsa “götürmemişlerse”, vermiyiplerse.

4.9.3.5 Gelecek Zamanın Koşulu

Metinlerimizde bu çekimin örneğine rastlanmamıştır; ancak Aralık İlçesi ağzında gelecek zamanın koşulu şu şekildedir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: verecehsam, alacaħsam, gidecehsam, duracaħsam, sevecehsam, vuracaħsam.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: girecehsense, tüşünecehsense, diyecehsense, öğrenecehsense, görecehsense, verecehsense, gelecehsense, soracaħsansa, yatacaħsansa, duracaħsansa, çalacaħsansa.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: soracaħsa, çalacaħsa, vuracaħsa, verecehse, ölecehse, diyecehse.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: ölecehseh, verecehseh, alacaħsaħ, vuracaħsaħ, gelecehseh, bilecehseh.

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: yiyecehseyiz, alacaħsayız, gedeccehseyiz, sevecehseyiz, geyecehseyiz.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: diyecehseler, verecehseler, alacaħsalar, ğıracaħsalar, satacaħsalar.

Gelecek Zamanın Koşulunun Olumsuzu

Metinlerimizde bu çekimin örneğine rastlanmamıştır; ancak Aralık İlçesi ağızında olumsuz eylemlerin gelecek zamanının koşulu şu şekildedir:

1. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almıyacaħsam, getmiyecehsam, aparmıyacaħsam “götürmeyeceksam”, satmıyacaħsam, tutmayacaħsam.

2. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: getmiyecehsense, almacağsansa, ölmeyecehsense, vurmayaçağsansa, satmayaçağsansa, vermeyecehsense.

3. Teklik Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: aparmayaçağsa “götürmeyecehse”, vermeyecehse, getmiyecehse.

1. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: oturmuyacağsağ, bilmeyecehseh, satmıyacağsağ, vermeyecehseh, demiyecehseh

2. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: almıyacağsayız, vermeyecehseyiz, getmiyecehseyiz, satmıyacağsayız.

3. Çokluk Şahıs

Metinlerimizde örneği yoktur. Bölge ağızında kullanımı şu şekildedir: gelmeyecehlerse, almıyacağlarsa, tutmayaçağlarsa, satmıyacağlarsa, durmuyacağlarsa.

4.10 Katmerli Çekim

Çekimli bir eyleme ek-fiilin birleşik çekimi getirilerek yapılmaktadır: içine de ve vururdularsa < içine de ne vur-ur i-di-ler i-se (31b-86), tuturdularsa < tut-ur i-di-ler i-se (1d-122), göyarmışsa < koy-ar i-miş i-se (5a-150).

4.11 Yardımcı Fiiller

Bir yardımcı fiilin temel işlevi önündeki ad unsurunu fiilleştirmek, ad unsurunun bildirdiği varlığı (nesne, durum veya nitelik, iş) bir hareket kavramı haline getirmektir (Karabeyoğlu, 2008: 17).

4.11.1 İsimlere Gelen Yardımcı Fiiller

Bölgemizde yapmış olduğumuz derleme çalışması sonucunda metinlerimizde karşımıza çıkan ve isimlere gelen yardımcı fiiller “et-, ol-, ğıl-, çek-, vur-, sal-, ele-” şeklindedir.

et- : pes et- (2c-43), ğbul et- (2d-18), müracat et- (2c-101), teklif et- (5a-196), monte et- (12-29), mahcup et- (12-105), diğğat et- (12-267), traş et- (12-477), musade et- (13-92).

ol- : yaĥın yer ol- (1a-11), uzaĥ ol- (1a-11), keçi ol- (1a-52), ğoyun ol- (1a-52), yeke kişi ol- “büyük insan ol-” (1a-64), temiz ol- (1a-70), sabah ol- (1a-85), fantezi ol- (1c-29), çetin ol- (1c-55), soyuĥ ol- (1d-5), doĥtur ol- (2a-77), işşılı ol- (2a-95).

ğıl- : namaz ğıl- (2b-41), eli bağlı ğıl- (7b-43), eli açılı ğıl- (7b-43).

çek- : suya çek- (1c-35), kerantı çek- “orak çek-” (1b-101), palaz çek- “halı çek-” (2a-102), tetiği çek- (2b-25), ğoza çek- (3a-86), sorguya çek- (3a-108), ğovalara çek- (5b-62), hasretini çek- (5b-88), trahtor çek- (16-215), tor çek- “ağ çek-” (16-182).

vur- : illacını vur- (1d-42), tokat vur- (6b-37), şaĥta vur- “soğuk vur-” (12-30), tekme vur- (12-147), asğerliĥ vur- (16-60).

sal- : örtü sal- (1a-65), eyah sal- (1b-76), küpe sal- (2a-82), yola sal- (2a-87), yorgan sal- (8-188), ağacı sal- (14-149), küfte sal- “köfte sal-” (14-114).

ele- : mindar ele- “mundar et-” (1a-70), balya ele- (1d-96), kim ele- (1b-94), teslim ele- (1b-116), Allah rehmet ele- (2c-80), vuv eliyir (30-124), pır eliyirdiler (31a-104).

4.11.2 Fiillere Gelen Yardımcı Fiiller

Bu tür fiiller iki eylemin birleşmesinden oluşmaktadır. Zarf-fiil (ulaç) eki almış asıl eylemden sonra “yeterlilik, tezlik, süreklilik ve yaklaşma” bildiren yardımcı eylemler getirilerek yapılır. Bölge ağızında yaptığımız derleme çalışması sonucu,

metinlerimizde yeterlilik fiilleri dışındakilerin işlek bir konumda olmadığı gözlemlenmiştir.

4.11.2.1 Yeterlilik Fiilleri

{(-y)A} ekiyle kurulan zarf-fiili üzerine “*bil-*” yardımcı fiilin getirilmesi ile oluşturulur:

dağıdabilersen (5a-104), bırakabilersen (5b-37), yapıştırabilersen (5b-39), sağlayabilip (5b-84), bulabilirdih (16-88), içebilersen (5b-64), gidebilip (5b-79), diyebilirim (16-64), yiyebilirih (17-8).

Aralık İlçesi ağzında yeterlilik fiilin olumsuzunda “*bil-*” yardımcı fiili kullanıldığı gibi olumsuzunda da “*bil-*” yardımcı fiili kullanılmaktadır: yaşayabilmirem (12-8), dayanabilmirem (21-113), alabilmir (12-29), tapabilmirdih “bulamıyorduk” (16-250), bahabilmir (23-28), süpürebilmirem (21-21), verebilmir (28-268).

Bunların yanı sıra “*bil-*” eylemi değişik ses olaylarından geçerek sözcük şu biçimde kullanılmıştır: gëdemmedim > ged-e bil-me-di-m > gideminmedim > gidemimmedim > gidenmedim > gëdemmedim (39-29), annaşammedih > anlaş-a bil-medi-k > anlaşamilmedik > anlaşamimedik > annaşammedih “anlaşamadık” (5a-257), basıremmedim (1d-48), dıremmedim (6b-31), yiyemmedim (12-145), oğuyemmedim (15-126), bilemmedim (26a-188), veremmedi (28-276).

Muharrem Ergin ise bu ulaçlı birleşik eylemde bir ikizleşme aramaktadır. Olumsuz yeterlilik eylemini {u-mak} kabul etmektedir (Ergin, 1986: 115). Fakat Azerbaycan Türkçesinde de yukarıda örneklerini verdiğimiz gibi olumsuz yeterlilikte “*bil-*” yeterlilik eylemi kullanılmaktadır.

4.12 Fiilimsiler

4.12.1 İsim Fiiller (Mastar Ekleri)

Fiil kök ya da gövdelerine {-mA}, {-Iş}, {-mAk} eklerinden birisi getirilerek oluşturulur.

{-mA} : suya aparmağa “suya götürmeye” (1d-14), filtre vermeye (12-503), almaya para (8-66), yaylaya getmeye (6a-36), yer sürmeye (3b-2), çayır biçmeğe (12-241), guran oğutmağa (6b-36), teslim elemeye “teslim etmeye” (1b-116).

{-Iş} : satış yoğudu (6a-27).

{-mAḥ} : satmaḥ içinde (19-83), dışarıdan almaḥ (1b-33), yürüyerek getmeh (5a-259), kâğ elemeh (13-158), ev yapmaḥ (20-119), gedip ğalmaḥ (20-120), oturmaḥ için (22-146), bağlamaḥ için (28-14), yaşamaḥ için (30-74), hedefi vurmaḥ (30-88), sâvgilisine ğavuşmaḥ (4b-30), sormaḥ istediğın (4b-25), süstemeh neteri olar “süslemek nasıl olur” (5a-192), hediye götürmeh (5a-193), evlenmeh yaşına (5a-232), oturmaḥ görmeh yoğuydu (5a-250), su içmeh (7a-85), işlemeh eliyip “çalışmak etmiş” (12-34), her şey para demeh değil (12-87).

4.12.2 Sıfat Fiiller (Ortaç (Partisip) Ekleri)

Hareket vasıflarını bildirmek suretiyle nesnelere karşılayan partisiplerin bir çeşit isim oldukları şüphesizdir. Fakat bunlar fiilden yapılmış isimlerden çok farklıdır. Fiilden yapılmış isimlere karşılık bunlara fiil isimleri diyebiliriz (Ergin, 2003: 198).

{-An}

Eski Türkçede pek yaygın olmayan -An ekinin aslı -ğan / -gen şeklindedir. Batı Türkçesinde ğ- / g- seslerinin düşmesi ile -An şekline dönüşmüştür. Doğu Türkçesinde eski şekliyle kullanılmaktadır. Ölçünlü Türkiye Türkçesindeki -DİK / -DUK eki yerine kullanılır (Üstüner, 2000: 52).

Şimdiki zaman, geçmiş zaman sıfat-fiilidir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

şey pozduran kimin “şey bozduran gibi” (1c-18), istiyen “isteyen” (4b-29), uşağı olmuyan “çocuğu olmayan” (4b-30), çıhan yavrusunun (6b-25), uşağı doğmayan (4b-30), yaşını pitiren (12-352), seven kimiydi “sevdiği gibiydi” (20-147), geden kimi “gidince” (35-198), isteyen kimin “isteyince” (2d-8).

{-mİş, -mUş}

Öğrenilen geçmiş zaman sıfat-fiilidir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

bize ğalmış bir şeydi (5a-173), kışdan toplanmış eveliği (5b-119), ğurumuş pattıcan (22-52), ğurumuş alça (4b-7), ğurumuş erih (4b-7), doğmuş bebehlere (5a-120), ğurumuş tomates (22-52).

{-dİk, -dUk, -tİk, -tUk > -dİğ, -dUğ, -tİğ, -tUğ}

Görülen geçmiş zaman sıfat-fiilidir. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

pammığ dediğim kimin (30-146), öz bildiğini deyirdi (1c-9), daş orda ğaldığı zaman (5a-12), işgal ettiği (5b-80), bele öldüğüm güne (36-113), gördüğün bu set (18-35), muhtar olduğum zaman (18-65), tuttuğu zaman (5a-12), pittığı zamannar (5b-72), ğadınlara yattığı yer (5b-175), içine tüştüğüm zaman (5b-188).

{-mAz}

{-Ar} sıfat-fiilinin olumsuzudur. Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

o yanmaz ğazan (7a-134), dağılmaz suyun içinde (5b-20).

{-mAlI}

Bölgemiz ağzında kullanılan örnekler şu şekildedir:

çoğ yemeli olur “çok lezzetli olur” (8-152).

{-AcAk > -AcAh}

Bölgemiz ağızında kullanılan örnekler şu şekildedir:

oturacaḥ bir evim (25-41), göyacaḥ imkânımız (2a-42), yapılacaḥ işleridi (2c-107), ısınacaḥ yer yoḥudu (8-48), yuyacaḥ suyun (28-231), yapılacaḥ işleridi (2c-107), yaḥacaḥdan kôrluḥ çehmirdin (30-100).

4.12.3 Zarf Fiiller (Ulaç Ekleri)

Ulaç ekleri, bir yandan fiil bir yandan da zarf özelliği taşıyan eklerdir. Fiil yönleriyle hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın bildirme niteliğine sahiptirler. Azerbaycan Türkçesinde ve İğdır yöresinde kullanılan ulaç ekleri şunlardır: {-A}, {-Ip, Up, -If}, {-mAdAn}, {-ArAk > -ArAh }, {-IncA, -UncA}, {-AndA}, {-dIkA > -dİḥcA }, {-ken}, {-Ar...-mAz}, {-An...kimin, -An...kimi}, {-DIktAn, -DUktAn > -DIḥtAn, -DUḥtAn }ekleridir.

{-A}

öle öle “can çekişe çelişe” (13-102).

{-Ip / -Up, -If}

İğdir İli Aralık İlçesi ağızında görülen {-Ip / -Up) ulaç eklerinin yanı sıra, Arpaçay Azerilerinde, Terekeme ağzının etkisiyle bazen {-If} biçimine girdiği görülmektedir. Böylece p’li ve f’li biçimler bir arada kullanılır (Olçay, 1988: 22). Bölge ağızında sıklıkla rastlanmasa da örnekleri görülmektedir:

gedip “gidip” (1a-80), yığıp (1a-98), çıḥardıp (1a-102), yığılıp “toplanıp” (1c-57), tapıp “bulup” (1c-69), sürüp (3b-4), dönüf “dönüp” (21-124).

{-mAdAn}

tüşmeden (2a-101), olmadan (2a-101), durmadan (4a-42), çalmadan (4b-45), tanımadan (5a-229), doğmadan (12-206), ölmeden (21-81), gelmeden (25-142), görmeden (4b-82), istemeden (4b-82), ğaybetmeden (5b-38).

{-ArAk > -ArAh}

olarah (2a-77), donarah (23-13), dorğadarah(30-152), bilerek (25-28), edereh (25-29), diyereh (26a-271), çökereh (30-86), yürüyereh (5b-183).

{-IncA / -UncA}

ğalınca (8-76), vırınca (8-133), almıyınca (18-69), çıhınca (18-93), ğalhınca (19-78), gelince (8-32), verilince (8-6), deyince (8-13), olunca (18-85), dolunca (19-82), ölünce (1d-122), köçünce “göçürtünce” (8-169).

{-AndA}

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzında görülen {-AndA} ulaç eki Kars ve çevresinde de görülmektedir (Olçay, 1988: 22).

olanda (1a-11), yahanda (1a-20), dolanda (1b-25), ğalanda (1c-48), çıhanda (1d-48), gidende (1b-48), gelende (3a-41), görende (10a-81), tüşende (10a-91), bilende (13-158), dönende (16-50).

{-DIkcA > -DIhcA}

yaşdandıhca (36-163), kâğladıhca “ektikçe” (15-85), gettihce (16-209), çehtihce (16-155), yaptıhca (30-22).

{-ken}

giderken (38-2), suvararken “sularken” (38-46), yaparken (1a-75), gelirken (25-7).

{-er...-mez}

ister istemez (12-273).

{-An... kimin, -An... kimi}

{-An} ortaç eki kimi/kimin ilgeciyle öbek kurar. Belirteç tümleci işleviyle kullanılır. isteyen kimin “isteyince” (2d-8), geçen kimin “geçince” (7a-38), çekilen kimin “çekilince” (13-24), ğaldıran kimin “kaldırınca” (14-131), pozduran kimin “bozdurunca” (1c-18), geden kimi “gidince” (35-198).

{-DIkDAn, -DUktAn > -DIhDan, -DUhtAn

çekildihten (4b-116), ezdihten (5b-31), pitirdihten (12-3), verdihten (16-10), aldıhtan (4b-115), doğradıhtan (5b-30), ğabardıhtan (5b-44), ğaldıhtan (16-72). daradıhtan (19-62), döyüldühten (26a-62), götürdühten (26a-75), öldühten (26a-214), ğavurduhtan (5b-122), ğuruduhtan (16-172).

4.13 Edatlar (İlgeçler)

Aralık İlçesi ağzında dilbilgisinde görevli biçimbirimlerden edatların(ilgeçlerin) kullanımı şöyledir:

kimi, kimin, kimim: Benzetme ilgecidir: köppece kimi “hamur gibi” (4a-70), ocağ kimi (12-331), bu kimi şeyler (28-2); senin kimin Gökhan kimin “senin gibi Gökhan gibi” (1a-9), halva kimin “helva gibi” (1a-105), hına kimin pişirdi (1a-121), bele ağ duz kiminiydi (1c-32), görseñ film kimin (1d-102), indiki kimin “şimdiki gibi” (1b-74), Göhsu kimin hırdalar “Göksu gibi küçükler” (2a-107), eleydi deniz kimin (2b-6), krema kimindi “krema gibiydi” (4a-73), süddü çorba kimin olur (4b-96), senet kimin (5a-265), ğırmızı kerpiş kimin (7a-44), benim kimin (7a-98), aynı deniz kimin (35-82); aha aışsama kimim piçtiler (1d-89), sağğız kimim oluydu (15-117).

kimi+n > kimin > kimim “gibi”

gibi: ne gibi eylih (2c-91), hayvan gibi yat (12-73), bal arısı gibi (12-77), bir rüzğar gibi geldi (12-314), Afrığalılar gibi yaşadığ (12-344), arhadaş gibi böyüttüm (12-525), aşkisi gibi deĝil (20-28), aşğı oynunlar gibi deĝiller (23-25), aynı deniz gibi (35-829).

için, için: Neden bidiren bir ilgectir: onun için yapıram (1c-5), onun için ğışa (1d-51), yola salmağ için (2b-70), hastalığ için bu çorba (4b-12), ğahtığımız için (5a-66), bayramlaşmah için (5a-75), belaları atmağ için (5a-129), güzel yaşamah için (5a-

159), Allah için (1d-78), onun için burada (1b-68), unu goymağ için (15-38), soğuş olduğu için (35-3).

geder, gēr: Miktar bildiren bir ilgectir:ne geder eliyirem “ne kadar ediyorum” (1a-29), onun geder sağammezdiyiz “onun kadar sağamazdınız” (1a-33), arvadlar o geder almırdı “kadınlar o kadar almıyordu” (1a-67), ağama geder gezirdi (1c-6), ok geder daşif “ o kadar taşmış” (1b-95), yeddiye geder verirdi “yediye kadar veriyordu” (2b-51), köylere geder memer “köylere kadar hediye” (2b-66), ok gēr “o kadar” (1b-29).

kadar: şimdi şu kadar mazut (12-235), oKkadar bir tenike (35-100).

diye: Neden bildiren bir ilgectir:serin diye gedirdih (1b-64), trahtör diye bir şey (3b-3), eti gohur diye (4a-49), kebin yemeği diye (4b-138), çeliğömleğ patladı diye bir oyunumuz (5a-1), yemeh diye bi şey yoğTu (5a-51), kirve ol diye (5a-188).

ile: Araç bildiren bir ilgectir:arabaynan gettiler < araba ile+n gettiler (1a-8), omzunnan çiyininen sallanırdı < omzu ile+n çiyini ile+n sallanırdı (1a-53), sabahnan bi seyir < sabah ile+n bu defa (1a-118), malnan ekirdiler < mal ile+n ekirdiler “Büyük baş hayvan ile ekiyordular” (1d-74), trahtornan ekiler < traktör ile+n ekiyorlar (1d-74).

sonra, soyra: Zaman ifadesi verir: aha onnan sonra da sabahası (1a-17), ondan sonra tağa bağtım (1a-24), onnan sonra pazı çılığı (1a-43), bunnan sonra ehseh soğan (1d-30), onnan sonra polisliğe yazıldı (2c-66), eyce döyüldühten soyra (4a-4), onnan soyra tendiri yandırırılığ (7a-31).

4.14 Bağlaçlar

Bağlaçlar, tek başlarına kullanıldıklarında herhangi bir anlam ifade etmeyen, kelime gruplarını birbirine bağlayan sözcüklere denir. Aralık İlçesi ağzında kullanılan bağlaçlar şunlardır:

ema, eme, ama: Zıt anlamlı cümleleri birbirine bağlar:o ema çoğ uzun (4a-38), yoğTu ema Aralığ'ta (4b-73), heye ema hına (4b-107), yaygınıydı ema küçüh baş hayvan (6a-41), äsgiden bolduyeme ema Aras (30-75), gullanılır eme bu inehnen (5b-61), eydi eme ele değil (8-30), gezmelidi eme trafih sorunu (8-104), şeker toplar eme şekere (8-112), sürmezdi ama indi (8-172), verir ama män alıram (10a-41), Antalya'da ama men orda (12-7), gedirler ama men orda (12-13), dağ dağa ğavuşmaz ama insan insana ğavuşur (12-112), çıhardım ama imkânım yoğuydu (12-197).

fağat, fakat: Zıt anlamlı cümleleri birbirine bağlar:küçüh fağat en sonunda (12-119), lazımdır fağat dediğim gibi (12-231), yapmağa fağat duydum (12-567), gettim fakat mektepnen iş (12-4), bize bahar fakat böyüyen uşah (12-16).

da, de: Kendisinden önceki bildirilenin durumun, eylemin, kişinin üstüne ek olarak anlamını katar:bu da gâlinin ceyizidi (1a-4), ev sahabı da onnarın (1a-10), aha sabahtan da hınadı (1a-14), o unu da tökürdüler (1a-16), aynı oğlana da ele (2a-20), varsa da gücümüz yetmirdi (2a-42), apar da bu burda (2a-63), indi yiyeceği de eskisinden (2a-32), emeleye de ihtiyaç (2a-44), bi gün de galırdı (2a-48), cebimde yirmi bin de para (2a-71), gessep de diyer oğuyar (8-119), herseni de buğdadan döyülmüş (8-153).

çüngü, çünkü: Neden bağlacıdır:galardı çüngü Aralığlıydı (18-60), ehseriyet çüngü malım (28-81), ekilmirdi çüngü buraları Araz (31a-4), çehmez çüngü ana üreğidi (36-38), bir gün çüngü çamış arabasıydı (38-35), ne otu varıdı çünkü ğurağlığ (1b-65), eliyi çekirsen çünkü o çürüyer (4a-27), yetişermiş çünkü niye ele olup (5b-94), bilmirdim çünkü yaşım da (6b-51), ğayırip içirdi çünkü yoğudu (8-66), yüz bağ çünkü öküz arabası (16-173).

yanı, yani: Açıklama bağlacıdır:eşde yanı arvadlar (1a-67), ilkbahrda yanı şeyde martta (1a-97), bayramınnan yanı ilkbahara doğru (1d-62), her şey yanı fabrika işi

olup (1d-78), tuturdu yanı eken adam (1b-38), götürürdüh yanı göyun (2a-7), o şeyi o yanı o çemberi (3a-81), daha fazla yanı böyle daşı (5a-9), dediğimiz yanı çoğ sevdiğimiz (5a-61), aile yanı en yahın derecen akraba (5a-154), çalınardı yanı o Salih toyu (8-85).

ile: İlgeç olarak kullanıldığı gibi bağlaç olarak da kullanılır:Suriye'yle bizim < Suriye ile bizim (6b-29), amcannan baban < amcan ile baban (2c-39), anaynan bir babanın < ana ile bir babanın (36-38).

4.15 Ünlemler

ay oğul: Seslenme ünlemleridir:ay oğul indi ne bilim (15-80), ay oğul her çeşit (36-2), ay oğul Allah bu gelinnen (36-67), ay oğul bunnarın (36-129), öğretmen var ay oğul (36-93), ay oğul Allah sizede ağ gün versin (36-100).

ay gede: Seslenme ünlemleridir:ay gede nağayırırsan “ey çocuk ne yapıyorsun” (14-149), yoğuydu ay gede (22-8).

nağayır- < neğayır- < neğayır- < ne kayır- “ne yapıyor”

ay bala, ay balam: Seslenme ünlemleridir:tapmırdıh ay bala “bulamıyorduk evladım” (22-41), ne gıda galır ay bala (36-11), ne günnernen garşılaştıh ay bala (36-48), indi her şey var ay balam (22-74), indi her şey alırlar ay balam (22-88), içinde suyu ay balam (22-94), indi yahçıdı ay balam “şimdi iyi evladım” (22-112).

ede: Seslenme ünlemleridir: Atanur olan senesi ede (14-14), ineh sağıram ede birden (14-187), ede Ğarayolunda işçiler neteridi (18-93), ede şorbayı yağ şorbasıydı (22-24), ede be onnarı özümüz toğuyurduh (22-40).

oho oho: Seslenme ünlemleridir:oho oho ohoo biri de ğabağında (28-89).

ah, aha: ğar neteri, ah burdan (28-33), ah birde bele (28-83), ah deyirdim sen haklısan (2a-79), verirdiler ah o orda yanırdı (2a-94), ah men sennen (12-63), aha bu Urğuya ablam (12-205), aha Emmeni görürsen “aha dedeni görüyorsun” (12-204),

aha bir şey daha (12-401), aha onnan soyra (13-2), aha sūdçehmemiz olur (13-4), aha indi mal sahlıyırđıđ (13-50).

be: yığıştırdılar be beleydi “topluyordular be böyleydi” (1a-28),be pazıynan pammığıydı (1a-43), amcannan baban be ikizdi (2c-39), be pencer yeyirdiler (3a-47), evi içinde be tendir vardı (3a-121), nedi be nağırın dalınnan “ne olacak inek koyunun arkasından” (6a-74), be onnan soyra (9-3), he yatırdığ be nağayracığ “yatıyorduk ne yapacağız” (33-77).

ahan: ahan bir dest paltar “ahan bir tek elbise” (1a-4), ahan bir evdi menem budu (1a-64), bele bele vururdu bilirdin ki (2b-10), seçmeynen vırırdın ahan bir bağtın (2b-25).

pahho, bahho: Şaşırma ünlemleridir:pahho evelden “pahho eskiden” (27-7), pahho onun yarısınnan (17-71), pahho İdir’e çoğ (34-30), pahho o evvelce (34-84), indi bahho şağaynan şire yenir (26a-277).

vay: vay önce şeye gedirdim ava (16-75), vay sen mayış alırsan (25-42), vay hükümet böle oldu (25-108), dedeyiz öleceh vay Lolo deyir (1c-59), ağaçnan vurdum vay öldüm (2c-17).

eh: eh o zaman tomates varıdı (11-23), eh biz ama övlüya gider (12-191).

tee, ta: tee kaçınıcı seneye gider (31a-89), ta öncelerden eğirirdiler (32-2), taa äsgilerden çoğ äsgiden (32-90), he indi taa çığır anons yapır (32-155).

bay: bay bir iki senedi (10a-97).

boo: boo heş ğapını (10a-159), boo benim malımnan (14-59), boo bağtavar başıya (14-157).

büü: büü dedenin anası (16-266).

biyy: biyy kâğı yapırdığ (22-164).

Yansımalar: beke bin dene vuv eliyir tökülür (30-124), sancırdılar pır eliyirdiler (31a-104),

4.16 İkilemeler

Türkçenin her döneminde, her lehçesinde belirgin bir biçimde karşımıza çıkan ve dilin gerek yapı, gerek sözdizimi, gerekse anlambilim açısından en önemli niteliklerinden birini oluşturan özellik, ikilemelerin sık kullanılmasıdır (Aksan, 2006: 60).

Aralık İlçesi ağzında kullanılan ikilemeler şu şekildedir:

4.16.1 Aynı Sözcüğün Tekrarıyla Oluşan İkilemeler

bele bele “böyle böyle” (1a-76), küçüh küçüh (5a-92), hırda hırda “küçük küçük” (7a-125), yeke yeke “büyük büyük” (26a-288), ele ele “öyle öyle” (8-17), seve seve (12-262), leh leh “dönüm dönüm” (28-85), ağız ağız (28-94), ufağ ufağ (3a-43).

4.16.2 Doğa Yansımali ve Ses Yansımali Sözcüklerle Kurulan İkilemeler

camışlar batıp çıırdı şak şuk şak şuk işiyirdi (28-68).

Metinlerimizde kullanımına sık rastlanmadığından bölge ağzında kullanımı şu şekildedir: mimih vıza vız eliyip dururdu “sivrisinek vız vız edip duruyordu”.

4.16.3 Eş / Yakın Anlamli Sözcüklerin Bir Arada Kullanılmasıyla Oluşturulan İkilemeler

doğru dürüst (12-454), ele bele “öyle böyle” (1a-81), geceli günüzlü (39-77), heste huste (36-144).

Aynı kavram anlamına giren sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla kurulmuş ikilemeler vardır: yalan yanniş, üst baş.

4.16.4 Aynı Sözcüğün Başına “m” Sesinin Getirilmesiyle Oluşturulan İkilemeler

dohtor mohtor (29-27), balıh malığa (29-50), okul mokul (34-17), asger masger (30-33), soba moba (40-60), et met (25-71), ehme mehme (32-52), satın matın (19-33),

cardağ mardağ (39-61), soğan moğan (1d-31), gefe mefe (38-39), saj maj (27-33), avans mavansdan (28-195), borusunu morusunu (28-254), buğda muğda (29-91), apollo mapollo “Hoparlör moparlör” (15-54).

Metinlerimizde kullanılmayan ama bölge ağzında kullanılan diğer örnekler şu şekildedir: yorgan morgana, kitap mitap, gelem melem, cami mami, göceh möceh, araba maraba, çöle möle, eşih meşiğe.

4.16.5 Zıt Anlamlı Sözcüklerin Yan Yana Oluşturduğu İkilemeler

azdan çoğdan (27-3), gede gele, ala vere.

Zıt anlamlı sözcüklerden kurulan “öteberi” sözcüğü kalıplaşarak birleşik ad durumuna geçmiştir: içine de öteberi ekirdih (27-4).

4.17 Aralık İlçesi Ağzının Söz Varlığı

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzının söz varlığı sadece verdiğimiz ve sunduğumuz sözcüklerden oluşmuyor. Çalışmamız süresince kaydedebildiğimiz örnekleri aşağıda vermekteyiz. Bu örnekler aynı zamanda Iğdır İli Aralık İlçesi ağzının kültürünü de yansıtmaktadır.

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzının söz varlığı Standart Azerbaycan Türkçesiyle ortaklık göstermektedir: noğul “şekerleme”, nağul “masal” aftafa “ibrik” gibi... Fakat Aralık İlçesi ağzında görülen “aftafa” sözcüğü, Standart Azerbaycan Türkçesinde “aftaba” (Altaylı, 1994: 11) şeklinde görülmektedir.

Atasözleri

ğara gün çehmesen ağ güne çılmazsan (36-15).

gezeğen gelinnen, güleğen gızdan, söyleyen ğarıdan lotu yağşdı. Çok gezen gelinden, çok gülen kızdan, çok konuşan kadındansa boşboğaz daha iyidir. (6b-6).

çörehsiz otahtan, meyvasız bağdan, çölün çimengahı, otu yağşdı. Ekmeksiz evden, meyvesiz bahçeden, tarlada olan çimen daha iyidir. (6b-5).

Geymeye keten yaħıcıdı, gezmeye gurbet el, ölmeye veten yaħıcıdı. (12-10).

Dağ dağa ğavuşmaz ama insan insana ğavuşur. (12-112).

Kövrelme kövrelme ğırlarsan. (12-273).

Yolunan giden yorulmaz, yolunna ıħan ayağı ilişer. (12-466).

Metin Dışı Kullanılan Atasözleri

Ğurt tükünü değiştirir, hesiyetini değiştirmez.

Ğurddan ğorħan ğoyun saħlamaz.

Ay daş atan baħtavar, daşında bir vaħtı var.

Yalanna düzelen ävi yol yıħar.

Fehleçiliknen (Amelecilikle) karın doymaz.

Lotuynan gezen lotu olar “İşsiz güçsüz insanla gezen onun gibi olur.”

Zererin harasınna ğayıtsan kârdır.

Toyuğ ğaz yumurtası doğmaz “Tavuk kaz yumurtası doğmaz.”

Bir ävin iki arvadı olursa, äv süpürülmemiş olar.

Düşmenine dost olan dostunna uzağ gez, onna el çek.

Deyimler

ilanın gözüne çöp uzatır: “Her işi yapabilen, çalışkan kimse için kullanılır.” (1c-3).

indikiler canlarını basmaz: “Şimdikilerin canları kıymetli, canlarını ortaya koymazlar anlamında kullanılan deyimdir.”(36-153).

sizin it bizim baltayı getirip: “Hiç konuşma ortamı olmayan, sessizliğin olduğu yerde bir kişinin ortaya attığı deyimdir.”(1a-1).

ğırħ göz kesme-: “İyi dilek tutmak için ağaçlara asılan bezi kırk parçaya bölme.” (4b-28).

ğara gün görmek-: “Kötü gün yaşamak.” (36-7).

ğulah asmağ: “Herhangi bir evin kapısına gelerek evin kapısına kulak verip ve duyulan ilk sözcükten yola çıkarak iyi dilek tutmak.” (4b-33).

Bilmeceler

bir ağaç gördüm ğolsuz putağsız; üstünde bir kuş gördüm ğolsuz ğanatsız, onu bir dev yedi dilsiz dodağsız “torpağ” (6b-3).

Metin Dışı Kullanılan Bilmeceler

Dam üstünde yarım fetir. (Ay)

Yer altında yağlı geyiş. (Yılan)

Ağaç başında ğırmızı yumağ. (Elma)

İyi Dilekler (Dua)

sağ elimiz sizin başıyıza: “Din büyüklerinin dile getirdikleri, iyi dilek yerine geçen duadır.”(36-199).

adıya ğurban: “Adın için kurban olurum anlamındadır ve seslenme sözcüğüdür.”(27-4).

sen sağ ol, ğurban olsunar: “Sen iyi ol, sana kurban olayım.” (27-33).

ğurban olum sağa, seni yaradana: “Kurban olayım sana da seni yaratana da.” (14-67).

ataya rehmet: “Allah ölmüşlerine rahmet etsin.”

bahtavar başıya: (< Fars. baht + āver)”Şans dileme sözüdür.”

(14-157).

Allah cannarını salamat elesin: “Allah can sağlığı versin.” (36-67).

Allah sağlasın: “Allah korusun.”(36-4).

Yeminler

Metin Dışı Kullanılan Yeminler

Allah mene genim olsun.

Çöreh mene genim olsun.

İt kimin geberim.

Işığa kör bahım.

O göydeki Allah'a and olsun.

Sen sen Allah'ın "Beklenmedik bir anda şaşkınlığı ifade eden sözdür."

Uşağımın başı için.

Senin başın hakğı.

SONUÇ

Giriş bölümünde adının anlamına, tarihine ve etnik durumuna kısaca değindiğimiz İğdır İli, bizi kesin olarak şu sonuca ulaştırmaktadır: İğdır İli gerek etnik, gerek diyalektik bakımından Azerbaycan'ı Türkiye'ye bağlayan bir halkadır. Konuşma dili pek çok yönüyle yazı dilinden ayrılmaktadır. Azerbaycan Türkçesi yazı dili ile Türkiye Türkçesi yazı dili arasında ünlü-ünsüz ve yapı bakımından birçok farklılık bulunmaktadır. İğdır Azerileri ağzının Standart Azerbaycan Türkçesi ile ortak özellikleri bulunmakla birlikte farklı yönleri de bulunmaktadır. Doğu grubu ağızlarıyla da İğdır İli Aralık İlçesi ağzının paralellik gösteren yanları vardır. Bu benzerlik ve farklılıklar yapmış olduğumuz derleme çalışmasında ses bilgisi ve şekil bilgisi başlıkları altında aşağıda verilmiştir.

Ses bilgisi başlığı altında incelediğimiz ünlü ve ünsüzler ile ilgili elde ettiğimiz sonuçlar şu şekildedir:

1) Aralık İlçesi ağzında yazı dilinde bulunan sekiz **ünlünün** yanında, /ā/, /á/, /ä/, /â/, /ē/, /í/, /ī/, /ó/, /ú/ ara ünlüleri de kullanılmaktadır.

Azerbaycan Türkçesinde kapalı /è/'lerin korunmasına karşılık İğdır İli Aralık İlçesindeki Azerilerin ağzında kapalı /è/'nin açık /e/'ye dönüştüğü dikkat çekmektedir. Bazı sözcüklerde önses kapalı /e/ açık /e/'ye dönüşmektedir: äv “ev”, äskiden “eskiden”

2) Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır İli Aralık İlçesi ağzında da birkaç istisna dışında ünlü uyumunun tam olduğu söylenebilir.

Aralık İlçesi ağzında da Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi çeşitli ses olayları sonucu **uyumun bozulduğu** görülmektedir.

Şimdiki zaman ekinin kalın ünlülü sözcüklere bazen {-ir} biçiminde gelmesi nedeniyle kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülmektedir: gâhammirem “kalkamıyorum”

{+ki} ilgi eki, {+ken} ulaç eki ve {+leyin} ölçünlü Türkiye Türkçesinde olduğu gibi hep ince ünlülü biçimde kullanıldığından kalın ünlülü sözcüklere geldiğinde uyumu bozmaktadır: alttaki, uşahken “çocukken”, sabahleyin

3) Aralık ilçesi ağzında yazı dili içerisinde bulunan **ünsüzler** dışında /F/, /ğ/, /ğ/, /h/, /h/, /h/, /h/, /k/, /K-K/, /η/, /P/, /r/, /T/ gibi ara ünsüzler bulunmaktadır.

Önseste k->ğ- değişimi Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi, Aralık ilçesi ağzının da belirleyici özelliğidir: gazannara “kazanlara”, galabalığ “kalabalık”

İçses ve sonseste -k- > -h-, -k > -h değişimi, Azerbaycan Türkçesi ve Doğu grubu ağızlarından Kars Azerileri ağzıyla paralellik gösterir: yahanda < yak-anda “yakınca”, adamıh < adam+ık

Eski Anadolu Türkçesinde görülmeyen önses k- > h- değişimi de Aralık İlçesi ağzında görülmektedir: hâra “nereye”

Arapça ve Farsçadan giren sözcüklerde görüldüğü gibi, Türkçe sözcüklerde de k- > h- değişimi Aralık İlçesi ağzında görülmektedir: hına (< bk. hinnâ) “kına”

Türkçenin aslî seslerinden olan /η/ ünsüzünün Aralık İlçesi ağzında bazen /n/'ye, bazen /y/'ye dönüştüğü, bazen de korunduğu görülmektedir. Bölge ağzında görülen bu örnek çift ünsüz olarak kullanılmaktadır: donğuz (< Eski Türk. tonğuz) “domuz”, aldın “aldım”, eliñi üzünü “elini yüzünü”

Aralık İlçesi ağzında görülen bir başka ses olayı η > y değişimidir: maya < baña (η > y) “bana”

Aralık İlçesi ağızında görülen bir başka ses olayı da ölçünlü dilde olduğu gibi dil ucu diş eti ünsüzü olan /n/’ye dönüşmesidir.

Görülen geçmiş zaman II. kişi, koşul kipi II. kişi ve iyelik II. kişi eklerinde /ŋ/ > /y/’ye dönüşerek korunur: ellediyiz < elle-di-ŋiz “yaptınız”, çıhsayız “çıkmanız”, dedeyiz “dedeniz”

4) Aralık İlçesi ağızının ünsüzlerle ilgili birtakım özellikleri vardır:

a) İnce sıradan ünlüleri olan sözcüklerden bazılarında önses “k-” ’ler Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi İğdır ağızında da korunmaktadır: kölge “gölge”, keçe “gece”

b) Hem kalın ünlülü hem de ince ünlülü sözcüklerde, sözcük başında zaman zaman /-t/ sesinin korunduğu görülür: taħa “daha”, toħuyur “dokuyor”, töhdüm “döktüm”, tüşüp “düşüp”

c) Arapça ve Farsça alıntı sözcüklerde, ölçünlü dilde /-p/, /p-/’ye dönüşen /-b/ ünsüzü Aralık ilçesi ağızında korunur: lagab (< Ar. laħab) “lakap”, herb (< Ar. ħarb)

d) /-t/, /-k/, /-g/, /-m/, /-ş-/ gibi ikiz ünsüzler korunmuştur: yetti > yeddi “yedi”, sekkiz “sekiz”, dogguz “dokuz”, ħammı “herkes”, ħaşşılıħlarımız “kaşıklarımız”

5) Aralık İlçesi ağızında, Standart Azerbaycan Türkçesinde, Kars Azerilerinin ağızında ve diğer Doğu grubu ağızlarında görüldüğü gibi **yer değiştirme (göçüşme)** sık rastlanan ses olayıdır: torpaħa “topraħa”, kirbidi (< Ar. kibrīt “kükürt”) “kibriti”, Arħı “Aħrı”, arvadlar < avratlar “kadınlar”

Çalışma bölgemizin **şekil bilgisi** kısmında elde ettiğimiz sonuçlar şu doğrultudadır:

1) Aralık İlçesi ağızında **ilgi (tamlayan) hal ekinin** kullanımı {+In}, {+nIn} şeklindedir. Art damak “ŋ”sinin “n”ye dönüşmesi ve art damak “ŋ”sinin “y”ye dönüştüğü görülmektedir: ħaliŋin “gelinin”, mināranın “minarenin”, deyizin < deŋiz+in “denizin”

2) Aralık İlçesi ağzında **belirtme hal ekinin** kullanımı genellikle {+I} şeklindedir: dabanı “tabanı”, illacı “ilacı”

Aralık İlçesi ağzında ünlü ile biten sözcüklerde belirtme hal eki Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {+nI}'dir: ğapını < ğapı+nı “kapıyı”

3) Ölçünlü dilde **ayrılma hal eki** {+DAn} şeklindedir. Fakat Aralık İlçesi ağzında ünsüz benzeşmesi sonucu ayrılma hal ekinin kullanımı çoğu kez {+nAn} şeklini almıştır: aḡşamnan “akşamdan”, sabahnan “sabahdan”, ağaḡdan “ağaçtan”, çörehten “ekmekten”

4) Aralık İlçesi ağzında {+lAr} **çokluk eki** ünsüz benzeşmesi sonucu çoğu kez {+nAr} ve {+dAr} şeklinde kullanılmaktadır: satannar “satanlar”, damatdar “damatlar”

Fakat Standart Azerbaycan Türkçesinde bu ek yalnızca {+lAr} şeklinde kullanılmaktadır. Aralık ilçesi ağzında ölçünlü dilde olduğu gibi {+lAr} şeklinde kullanımına da rastlanır: hesteliyeller “hastalanırlar”, töküller “dökerler”

5) Aralık ilçesi ağzında kullanılan **iyelik eklerinde**, Standart Azerbaycan Türkçesinden farklı olarak II. çokluk şahıs ekinde görülen $\eta > y$ değişimi dikkat çekmektedir: sorunuyuz < sorun+u+ η uz “sorununuz”, uḡaġıyız < uḡak+ı+ η ız “çocuğunuz”

6) Aralık İlçesi ağzında **şimdiki zaman eki** Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-Ir} şeklindedir: atıram “atıyorum”, verirsen “veriyorsun”, aparır “götürüyor”, gelirih “geliyoruz”

II. çokluk şahıs eki {-sIyIz}'dir: **sin-i-z** > **siñiz** > **siyiz**: ver-ir-sin-i-z > verirsiñiz > verirsiyiz “veriyorsunuz”

Aralık İlçesi ağzında **şimdiki zamanın olumsuzu -mA-y-İr > -mlyİr > -mİr** şeklindedir: vermirem “vermiyorum”, getmirsən “gitmiyorsun”, olmur “olmuyor”, tapmırh “bulamıyoruz”, bilmirsiyiz “bilmiyorsunuz”, ehmirler “ekmiyorlar”

7) Aralık İlçesi ağzında **geniş zaman eki** Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-Ar}’dır.

1.Teklik Şahıs: bilirem “bilirim”, alaram “alırım”

2.Teklik Şahıs: diyebilersen “söylebilirsin”, yağarsan “yakarsın”

Geniş zamanın olumsuz çekimi:

1.Teklik Şahıs: giremmem “giremem”, danışemmem “konuşamam”

2.Teklik Şahıs: {-mAz} + {sAn}: diyemmezsen “diyemezsin”, gəvuşammezsən “kavuşamazsın”

8) Aralık İlçesi ağzında **görülen geçmiş zaman eki** daha çok {-DI} şeklindedir. I. çokluk şahıs ekinde ise -Ik > -İh değişimi görülmektedir: geldih “geldik”, aldih “aldık”

9) Aralık İlçesi ağzında **öğrenilen geçmiş zaman eki** {-mİş}, {-mUş} yanında Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-İpdır /-İpdI} biçim birimi de kullanılmaktadır. {-İpdır /-İpdI}’nın I. kişiyle kullanımı yoktur. Daha çok III. kişi kullanımı görülür. II.kişi ile kullanımına da rastlanmıştır: pişirmişem, gəcip, köçürtüpdər “göçürtmüşler” veripsən, alıpsıyız < al-İp-sİŋ-ı-z “almışsınız”

Aralık İlçesi ağzında **öğrenilen geçmiş zaman ekinin olumsuzu** Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-mI-(y)İpdır /-mI-(y)-İpdI} şeklinde kullanılmaktadır: getmiyipsən “gitmemişsin”, gəlmıyıp “kalmamış”, anlamıyıplar “anlamamışlar”

10) Aralık İlçesi ağzında **gelecek zaman eki** Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-AcAk} şeklinde kullanılmaktadır. Gelecek zamanın son

sesi Aralık İlçesi ağzında II. ve III. kişilerde /h/'ye dönüşür: olacaḥsan, geleceḥsen. I. kişide gelecek zaman ekinin son sesi tonlulaşır ve /g-ğ/'den /ğ/'ye dönüşür: piçeceğem “biçeceğim”

II. çokluk şahıs ekinde η > y değişimi görülmektedir: geleceḥsiyiz < gel-ecek-siη-iz < gel-ecek-sin-iz örneği karşımıza çıkmaktadır.

11) Aralık İlçesi ağzında **katmerli çekim** örneklerine de rastlanmaktadır: tutur i-di-ler i-se < tuturdularsa, göyarmışsa < koy-ar i-miş i-se

12) Aralık İlçesi ağzında II. teklik kişiye **emir kipinde** {-gIn-An} eki kullanılır. Muharrem Ergin II. teklik şahıs eki {-gIn < -gıl} emir ekinin Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde de {-An} ile genişlemiş şeklini vermektedir. Azeri Türkçesinde kalın fiillerde de {-gil} şekli tercih ediliyor. İğdır yöresi ağzında ise ek kalınlık-incecik uyumuna uymakla beraber uyumun bozulduğu da görülmektedir: yatgınan, getkinen, verginen, baḥkına, oynagine

a) Aralık İlçesi ağzında **istek kipi**, Standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi {-A} ekiyle çekimlenmektedir: gelem, ölesen, gele, aparaḥ, eliyesiz, üğüdeler

Günümüz Türkiye Türkçesinde istek kipi II. Çokluk şahıs eki {-AsInIz} şeklinde çekimlenirken, İğdır ve yöresinde bu ek {-AsIz} şeklinde kullanılmaktadır: tanıyasız, eliyesiz

b) Aralık İlçesi ağzında ve günümüz Türkiye Türkçesinde **gereklilik kipinin** kullanışı {-mAlI} şeklindedir. Standart Azerbaycan Türkçesinde de **gereklilik kipi** aynı {-mAlI} şeklinde karşımıza çıkmaktadır: Aralık İlçesi ağzında gereklilik kipinin I. teklik ve III. teklik şahsın çekimlerine rastlanmıştır: çalışmalıyam, alınmalıdı

13) Ek-fiil geniş zaman III. teklik şahıs bildirme eki {-dIr}, {-dUr} ekinin sones /r/ ünsüzü düşmektedir. Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde de bu özellik görülmektedir: toyudu “düğünüdür”, şeklindedi “şeklindedir”

a) Aralık İlçesi ağzında **ek-fiilin koşulu** II. teklik şahsın çekimi dikkat çekmektedir: yahçıysansa < yahçı i-se-n i-se “iyiysen”

14) Aralık İlçesi ağzında yaptığımız derleme çalışması sonucu, metinlerimizde **yeterlilik fiilleri** dışındaki yardımcı eylemlerin işlek bir konumda olmadığı gözlemlenmiştir: biraşabilersen, sağlayabilip, tapabilmirdih, annaşammedih > anlaş-a bil-medi-k > anlaşamilmelik > anlaşamimedik > annaşammedih “anlaşamadık”

Aralık İlçesi ağzında **yeterlilik fiilinin olumsuzunda** bil- yardımcı fiili kullanıldığı gibi **olumsuzunda** da bil- yardımcı fiili kullanılmaktadır: yaşayabilmirem, dayanabilmirem

15) Aralık İlçesi ağzında **sıfat fiil (ortaç (partisip) eklerinden {-An} eki** hem geniş zaman hem de geçmiş zaman ({-dlk}) ortacı yerine kullanılmaktadır: seven kimiydi “sevdiği gibiydi”

16) Standart Azerbaycan Türkçesi ve Doğu grubu ağızlarından Kars Azerileri ağızlarında olduğu gibi Aralık İlçesi ağzında da kullanılan **ulaç eklerinden {-AndA} eki {-IncA} eki** yerine kullanılmaktadır: yahanda “yakınca”, görende “görünce” Aynı zamanda Aralık İlçesi ağzında {-An...kimin-An...kimi} yapısıyla da ulaç kurulabilmektedir: geçen kimin “geçtiği gibi”, geden kimi “gittiği gibi”

17) Iğdır İli Aralık İlçesi ağzının **söz varlığı** Standart Azerbaycan Türkçesiyle ortaklık göstermektedir: noğul “şekerleme”, nağıl “masal” aftafa “ibrik”, alça “yeşil erik” apar- “götür”, tap- “bul”, beçe “yavru” cad “darı ekmeği”, yahşı “sevimli, iyi” ğabağ “ön, önce”, ğap baca “bahçe” yeke “büyük”, hırda “küçük”

Iğdır İli Aralık İlçesi ağzında görülen, günümüz Türkiye Türkçesinde kullanımına rastlamadığımız Farsça ve Arapça sözcüklerde görülmektedir: mellum (< Ar. mu'allim) “öğretmen”, bahtavar (< Fars. baht + āver) “şanslı, mutlu”, şorva (< Fars. şūrba) “çorba”, çârşóv (< Fars. çār-i şeb) “çarşaf”

18) Kars ve Iğdır'daki Azerilerin kullandığı dilin lehçe mi ağız mı olduğu; ağız ise Azerbaycan Türkçesinin ağız mıdır, yoksa Türkiye Türkçesinin bir ağız mıdır sorusu aklımıza gelmektedir. Bu çalışmanın sonucunda şunları söyleyebiliriz: Iğdır İli Aralık İlçesi ağzının ölçünlü Azerbaycan Türkçesine benzeyen yanları da ayrılan yanları da vardır. Aralık İlçesi ağzının Anadolu ağızlarından Doğu grubuna benzeyen özellikleri de bulunmaktadır. Sözcük başında k- > ğ- olması Anadolu ağızlarının, Batı grubunun belirleyici özelliğidir. Türkiye Türkçesinin ağız atlası hazırlanırken Türkiye haritasının bir bölümü boş bırakılamaz. Öyleyse, Kars ve çevresinde yaşayan Azerilerin dilinin haritadaki yeri ne olmalıdır? Bu bölgede yaşayan Azerilerin ağzının Türkiye Türkçesi ağız atlasında, Doğu grubu ağızlarının yanında yer alması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan (2006), Türkçenin SözVarlığı 4.Basım, Engin Yayınevi, Ankara.

ALTAYLI, Seyfettin (1994), Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I, II. Cilt, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: 2468, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 640, İstanbul.

AY, Özgür (2009), Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 990, Ankara.

AYVERDİ, İlhan (2010), Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı, İstanbul.

BURAN, Ahmet (1996), Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 660, Ankara.

BURAN, Ahmet; Ercan ALKAYA (1999), Çağdaş Türk Lehçeleri, Türkiye Ve Türk Dünyası İktisadî Ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, Elazığ Şubesi Yayınları: 4, Türk Dil Dizisi: 1, Elazığ.

DEVELİOğLU, Ferit (1999), Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat 16. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

EKER, Süer (2002), Çağdaş Türk Dili, Grafikler Yayınları: 7, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1983), Kars İli Ağızları Ses Bilgisi, Gazi Üniversitesi Yayın No: 2, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (1999), Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni-Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 697, Ankara.

ERCİLASUN, Ahmet Bican (2002), Kars İli Ağızları Ses Bilgisi, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 797, Ankara.

ERGİN, Muharrem (2003), Türk Dil Bilgisi, BAYRAK Basım/Yayım/Tanıtım, İstanbul.

ERGİN, Muharrem (1986), Azeri Türkçesi 3. Baskı, Ebru Yayınları: 9, İstanbul.

GEMALMAZ, Efrasiyap (1995), Erzurum İli Ağızları I, II, III. Cilt, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 588, Ankara.

GÜLSEVİN, Gürer (1997), Eski Anadolu Türkçesinde Ekler, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 673, Ankara.

KARAHAN, Leylâ (1996), Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 630, Ankara.

KARAHAN, Leylâ (1996), Türk Kültürü Araştırmaları-Anadolu Ağızlarında Kullanılan Bazı Zarf-Fiil Ekleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

KARTALLIOĞLU, Yavuz; Hüseyin, YILDIRIM (2007), Türk Lehçeleri Grameri-Azerbaycan Türkçesi, Akçağ Yayınları: 886, Ankara.

KORKMAZ, Zeynep (1995), Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 629, Ankara.

OLCAY, Selahattin; A. Bican ERCİLASUN; Ensar ARSLAN (1988), Arpaçay Köylerinden Derlemeler, 2. Baskı, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 419, Ankara.

SÜMER, Faruk (1999), Oğuzlar 5. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

TİKEN, Kâmil (2004), Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler Ve Zarf Fiiller, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 837, Ankara.

ÜSTÜNER, Ahad (2000), Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 753, Ankara.

İNTERNET

ALKAYIŞ, M. Fatih; Perihan, NUYYAN (2013), Iğdır Merkez Ağzının Söz Varlığı Üzerine Bir Tasnif Çalışması, Tarih Okulu Dergisi: Yıl 6, Sayı XV, ss. 413-432.

CAFEROĞLU, Ahmet (1963), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-Anadolu Ağzıları Konson Değişmeleri Adlı Makale:
http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?psearch=Ahmet%20Cafero%F
Olu

CAFEROĞLU, Ahmet (1963), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-Anadolu Ağzılarında İçses Ünsüz Benzeşmesi Adlı Makale:
http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?psearch=Ahmet%20Cafero%F
Olu

CAFEROĞLU, Ahmet (1963), Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-Anadolu Ağzlarındaki Metathese Gelişmesi Adlı Makale:
http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?psearch=Ahmet%20Cafero%F
Olu

CEYLAN YILMAZ, Emine (1991), Türk Dilleri Araştırmaları 151-165: Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü Adlı Makale:
<http://yunus.hacettepe.edu.tr/~eminey/makaleler/yilmaz1.pdf>

GÖKÇÜR, Engin (2012), Azerbaycan Türkçesi İle Doğu Anadolu Ağzlarındaki Ortaklıklar Üzerine Adlı Makale:

[http://turkishstudies.net/Makaleler/1235100478_G%C3%B6k%C3%A7%C3%BCrE
ngin_S-1801-1824.pdf](http://turkishstudies.net/Makaleler/1235100478_G%C3%B6k%C3%A7%C3%BCrE
ngin_S-1801-1824.pdf)

KAVAKLIÇEŞME, Hüsna (2010), Kars ve Iğdır Azerileri Ağzı, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Iğdır Yöresine Ait Atasözleri, Deyimler, Bilmeceler: <http://www.turkish-media.com/forum/topic/179041-igdir-halk-edebiyati/>

Iğdır Yöresine Ait Yeminler: <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-737725.html>

<http://www.tuik.gov.tr/ilGostergeleri/iller/IGDIR.pdf>

http://www.siyasalbirikim.com.tr/haber.php?haber_id=174

[https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Ftr.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25C4%259Fd%25C4%25B1r_\(il\)&ei=nR_5U7HbMIjfaM6XgtAJ&usg=AFQjCN
EIUGtOJqugaghIBUQZtDahGVvLGA](https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0CBsQFjAA&url=http%3A%2F%2Ftr.wikipedia.org%2Fwiki%2F%25C4%259Fd%25C4%25B1r_(il)&ei=nR_5U7HbMIjfaM6XgtAJ&usg=AFQjCN
EIUGtOJqugaghIBUQZtDahGVvLGA)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Aral%C4%B1k,_I%C4%9Fd%C4%B1r

Ek1:Metinler

-1-

Söyleyen: Rukiye Kilit, 84 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Eski düğünler, b) Eskiden yaşayış, c) Bayramlar, d) Karışık sohbet.

-a-

Hecdat Elican o zaman ne vardı o Mehernen Kızbest diyeni “sizin it bizim baltayı getirip” deyirdiler. İndi o zaman ne vardı tā o ğız er evine getmiyince o gedenin üzünü görmezdi. Ceyiz verirdiler aha böyün bu gâlinin toyudu bir yorgan, bir döşşeh, bir yasdıh göyardılar ahan bir dest paltar aldılar, nâ bilim bi iki üç dene ğab aldılar, sandıh aldılar aha bu da gâlinin ceyizidi getti gâlin. Göyunun felan üstünüde süsleme onuda ğurban bayramında getirirdiler. Ğurban bayramında geline bir göyun getirirdiler ğurban üstüne noğul asırdılar, ğanpet asırdılar, alma düzürdüler, boynuna yaylık bağlıyrdılar. Gâtirirdiler onu gâline ğurban getirirdiler. Onda da eleydi daha başka şey yoĥuydu. Aha gettiler göydular uzaĥtı arabaynan gettiler yahınu senin kimin Gökhan kimin bir üç dört dene uşah genç ğattılar onun ğabağına getti verdi ev sahabı da onnarın heresine bir cüt corab verdi aha göydular ceblerine gettiler. Eleydi. Toyda da ne bilim yahın yer olanda gedip izliyirdih, uzaĥ olanda gidemmirdih. Toyda da daha yağ verirdiler, düyü verirdiler, bir göyun verirdiler etlih daha ne bilim biraz ayın oyun alırdılar yemiş noğul, kişmiş ha anlıyacağın he getirirdiler göyurdular ğız evine getirirdiler göyurdular gedirdiler. Aha sabahtan da ĥınadı ayran aşı pişirdiler ne bilim şey bele ğablara un göyurdular gedirdiler gedirdiler. Pütün milled ğomşu ğohum gedirdiler orda bir ğab ayran aşı içirdiler o unu da tökürdüler çuvala gelende de bir ğaşşıh alırdılar durup gelirdiler edet beleydi. Aha ondan sonra da sabahısı da köceceh getirirdiler göyurdular bir daşğaya gâlini getirirdiler oğlan evine oğlan çıhırdı dam üstüden noğul, kişmiş tulluyurdu gâlinin başına

indiki değil ki masaya goyalar, ikisi bir otura onda yoğu onda ele ordan attı oğlan ele tüştü
20 gaşdı gälınide apardılar eve beleydi. Başęa bir şey yoğuydu. Tendir yağanda önceden hemiri
eledin tendirin külünü aldın, tezeğini gettin töhtün başına birez galdı hemir acıdı durdun
tendiri yandırdın, tendir yandı keşti, o tutuştu gettin tabahıyı, destahanıyı hepsini yığdın
tendirin başına, survayı aştın kündeledin aha göçeh bir uğdan kündeledin yaptın lavaş yaptın,
böken yaptın durdun yığiştirdın. Beleydi. Yoğu men valla bir zaman teh yapırdım ondan sonra
25 tağa bağtım yetiştiremmirem hemir çoğtu, ğarabalığtı küflet, uşahlardan biri gälirdi maya
künde eliyirdi hemir kündeliyirdi men yapırdım. Yemehleri de ğızlar yapırdı men çöreh
yapırdım onlar yemeh yapırdı ğoyurdu ora övleye uşahlar çöldese gelirdi evdedise gälirdi
ğoyurdular yeyirdiler yığiştirirdılar be beleydi. İneği de men sağırdım da ele men bu iki
senedi elimi çehmişem daha sağammıram ne geder eliyirem süt çığarammıram. Onda men
30 sağırdım bele sağırdım bir çavuş vardı gälmişti süde dedim ğoy gedim ineği saçım getirim.
Orda kömun ğabağında ineh çölden galdı, bunnarda durup ğapının ağzında eğlendiler men
ottum sağdım o sāt fişsa fiş dedi ğörürsen ihtiyar ğarı maşallah ne çabuk sağdı siz hec onun
geder sağammezdiyiz. Bir vedereyi doldurdum süt eledi ki köpüh başından aşır getti töhtüh
bedona göttü getti. Ele yağcıydı ki. Ele eliyirdiē da şey Elican he onda da ele eliyirdiē he bala
35 onda men sağırdım üşşüz ğoyun sağırdım, iküyüz ğoyun sağırdım bala ele deyirdim yıęirdiē
ora otururdular ğoyunun ğabağında sağırdım. Deyirdim ötür, tuturdum onu sağırdım ötür
deyirdim eviyiz yığılmasın benim taha dilim ğurudu üşşüz yol demişem ötür saęırdiē
yıęiştirirdiē. Oruç yazzıē deyirdi, deyirdim Oruc Bahar’a dene gelsin. Bahar gälirdi, Bahar’ı
ğaraezsin sağmırdı ki bir belece süd sağırdı a bahar niye sağmadın, “nene ele sağdımda”
40 yohuydu da. Şey Elican kâğ illap çetiniydi yeddi somar yeri deden şey ekip pazı çöldä suvarıp
valla billah bu başında durursan o başı elebir çeltihti belece beke ğırē evez töhtüm onu ancaē
kâğdan çıharttım öldüh öldüh ğırē evez geldi boynuma ğırē evezi on güne verdiē kâğ

çetiniydi. Pazıydı pammığıdı be pazıynan pammığıdı. İlkin pammığıdı onnan sonra pazı çıhtı, pazı da ehtih. Yoħsa pazı yoħudu. Eken yoħudu, olsa da toħum moħum vermemiştiler.

45 – Eskiden ne tür oyunlar oynardınız?

R.K: Küçükken gizdenparç oynuyurduħ köseeylin olurduħ yazzıħ Yüzeyirnen ok keder köseeylin olmuşam. Gedirdiħ emim eviydi otururdu, İrehim emim Yüzeyirnen tüşürdüħ bu evde ele oynuyuruħ, ele oynuyuruħ ki ħoppanırıħ, tüşürüh, ħoppanıp tüşürüh yazzıħ çıħarırdı heremize on ħuruř verirdi alayın ħaçın gedin bi iki noğul alın yeyin eleydi köseeylin olurduħ da.

S.K: Elican ġalin zaten arvad paltarı başına bir cit uzun arvad paltarı, kösede bir ġoyun postu, keçi olsun ġoyun olsun derisini dalınan sallıyardı ġatmaynan bağlıyardı başına da bir şey ġoyurdu papaħ ġayırdırdılar birde bir zingrof asırdı omzunnan çiyinen sallanırdı bele bir ħoppanırdılar biraz ġıldürüdüler eğlandirirdiler. Aha orda birden uzanırdı köse yere yıħılırdı bilirsen bayıldı arvad da uzanırdı onun üstüne bunun payını verin kösenin payını verin getirirdiler indi un verirdiler ne bilim başka...

R.K: Ėatirirdiler ele olurdu here bir ġab un verirdi, ele olurdu parası olan ġatirirdi elli ġuruř yirmi beş ġuruř para verirdi o zaman bi şey yoħuydu ki indi yirmi beş ġuruř alarlar.

Tikiş makinesinde evelce älimiznen tikirdiħ onan sonra men örgendim makinanı bir makina aldıħ yeddi yüz lireye. Aldıħ ele bi seyir herkes getirirdi benim enterimi tiħ beş min lere verecem, benim enterimi tih beş min lere verecem tikirdim kime getirirdise bir entäri tikirdim beş min lere alırdım piçirdim tikirdim makinade o sät verirdim. Piçirdim tikirdim verirdim. Onu da ele tikirdiħ.

Yer yatağında şey ayrı yeke kişi olurdusa ayrı yatırdı olmurdusa ahan bir evdi menem budu yattıħ uřaħların da hamısını örtü saldıħ düzöldüler hamısı here bir terefde yatıştı. He yere döşşeh säirirdiħ üstlerine yorgan örtürdü, gecede dururdum baħırdım deyirdim üstleri açılar hesteliyeller ele yatırdıħ da. Valla bir zaman eşde yanı arvadlar o geder almırdı gedirdi peyeye

- kişiler ele çoğu zaman eşde alırdı. Peyede çimirdi. Menim bir dedem vardı öleydi peyede çimmezdi a deyirdih a aqka gel peyede çim eşih soyuhtu ğardı deyirdi canım meni mır mindar
70 elemeyin peyede sıçıyır eyah meyağımın her yanına üstüme başıma temiz olmaz o men ele eşte çimeceyem. Ele orda eşte ğarın üstünde bir belece ğırçın ğoyurdu çıhırdı onun üstüne ordan töküdü çimirdi, töküdü çimirdi. Elece çimirdi eme onnan sonra bizde taha hamamlıh çıhtı evde ne bilim peyede gedirdih çimirdih. Ev bir olurdu taha millet evde olanda suyu götürüp gedirdih peyeye peyede çimip gelirdih.
- 75 Erişte yaparken unu äliyiller bir bele tabah getiriller içinede iki bele duz töküller südnen eliyiller bertce eliyiller o zaman elimiznen kesirdih, bele bele pıçağnan bele bele älimiznen kesirdih. İndi makina çıhıp makinası var aha ele ğayırırsan acırsan verirsen onun ağzına makina bele bele eliyirsen dız hamısı kesti töhtü kesti töhtü erištenin ince ince erişte olurdu. He erih ğurudurduh eriği indi yığırılı bezin üstüne säririh dam üstüye bezi de säirirdih
80 çıhardırılı tökürüh onun üstüne ğuruyur iki ğünen birde gedip ğarıştırırılı o orda ele olur kıpgırmızı ele bele hurmadı. Aha orda illap o ğuruyur yahçı yendiririh yere bi seyir birde tökürüh suyun içine tozunu toprağını yuyuruh, birde säririh bezin üstüne suyu muyu çekilir ğuruyur birez de içine duz sepirih ğurtdanmasın aha aparırılı ğoyuruğ bir bele torbaya yeyirih. Onu da ele eliyirih.
- 85 Valla Elican ne bilim hec yemeğimiz varıydı ki. Ne bilim sabah olurdu ğahFaltı yapırdih övlede ne bilim övlede yemeh yapmırdih ki ğalırdı aħşama aħşam yapırdih uşah yeke hamı yığıldı eve el eyağını yudu geldi düzüldü surfanın başına. Aştı hereye bir ğaba ğoydum verdim, şorbadı gene ele hereye bir ğaba ğoydum verdim.
- S.K: Evde bi siniye ğoyurdu aşı yemeh pişirip aħşam yeyirdih. Herkes altına lavaş dizirdi
90 sininin üstüne de yemeği çekirdi aha bu ğalırdı biz yeddi uşağıydı iki de biziydih dokuz bi de anamıydı on, on adam bir yere yığılırdih yeyirdih.

R.K: Valla ele görürdüm ki adamlar gedir, goyun gedir, ev gedir, nice biz burdan yühlenip gedirdihse onnar da ele yühlenip gedirdi. Bir yolda bir göyunumuz yorulmuşdu ğalmıştı yolda Fikret'de aparıp orda bir eve vermişti demişti hala bunu sahla sağ ye, şeyini de ğrhacam
95 verecem seye yününü ğaldim mi aparacam ğalmedim mi o da senin olsun çışın getsin. Biz yetiştih, Fikret'de getti o evden getti yününü de verdi ona aha getti atdı arabaya göttüh ğaldih.
He yaman topluyurduğ bala ilkbaharda yanı şeyde martta uşahlar ğaçırdı çöle gedirdiler bele bele yelmih yığırdılar, yoncayı yığıp getirirdiler. Ne bilim manda yığırdılar getirirdiler yuyurduğ duz da göyurduğ yanımıza nice yeyirdih indi bi il hec dad yoğtu. Onda ele varıdı ki.
100 Balığ getirende onnarı da göyurduğ ğabağımıza temmiz arttıyırduğ bele beledise yuyurduğ duzduyurduğ särirdih orda tele tele särirdih o orda ğuruyurdu tendiri yandırırduğ çöreği yapırdığ onnarı da yapırdığ tendire ele olurdu ğıpgırmızı çığardıp yeyirdih. Bele ğırdadısa bele beledise onu da arttıyırduğ göyurduğ ğazana içine yağ göyurduğ, şey göyurduğ adı nedı badımcan göyurduğ, bibar göyurduğ, soğan dorğuyurduğ aha içine de su tökürdüh atırdığ
105 tendire. O tendirde ele pişirdi ele bi olurdu halva kimin hemı ğırmızı hemı de ğılçığı mılçığı hamısı eriyip gedirdi ele yumuşağ olurdu onu çörehnen yeyirdih onu da ele pişirip yeyirdih bala.
Ġurban bayramında her zaman benim yadıma gelip geleli tendir yandırardığ tendiri yandırırduğ ğurban bayramında aha göyundu bir göyun kesmişih gettih yeddi pay ğayırdığ
110 yeddi eve verdih ğeldih onan dorğadığ bir belesini aha düzdüh şışlere salladığ, tendire düzdüh, şışlere salladığ tendire ğıpgırmızı pişirdih gettih döhtüh çöreğin üstüne, ğabın içine orda onu yedih Allah çoğ şükür herkes doydu ağzını burnunu sildi durdu getti. Ġalanını da ğayırdılar orda ne bilim dorğadılar hırdaladılar ğazana ğaynatdılar yazdısa ğaynadırdılar deyirdiler ğohar kıştısa da göyurdular ora sabahdan pişirerih. O zaman buzdolabı zad yoğudu
115 ele älinen göydusa ğoğtusa götü at.

Ġavurmanı da toyuġ ġavurmasını Şey eliyirdih ġoyundu, toyuġtu kesirdih hammısını yolurduġ yuyurduġ ter temmiz aha gece dŏnŏrdŏh onu temmiz dorġuyurduġ yıġırdıġ leġenlere onu duzduyurduġ o ġalırdı sabaha. Sabahnan bi seyir ocaġı yandırırduġ yaġı ġoyurduġ yeke ġazannara asırdıġ ocaġın ŏstŏne. Aha onu ŏş yere iki yere oġtusa illab dŏrt yere bŏlŏrdŏh
120 bele tahsim eliyirdih onu Şey eliyirdih tŏkŏrdŏh gazannara ŏzŏne ġore aha asırdıġ ora ġaynıyırdu ele olurdu ġıpġırmızı ġına kimin pişirdi aġşama kimin onu ġayırırduġ ġutarırduġ aha ġalırdı kışta yeyirdih. Bi il ġavırma yemedin ha bo anan ŏlsŏn.

-1-

Söyleyen: Rukiye Kilit, 84 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Eski yemekler, b) Karışık sohbet.

-b-

Vallah Elican benim yadıma geleli men gördüm anam yazzıh sabahnan tendiri yandırırđı, çöreği yapırdı, ğalırdı aħşam üstü anam tendiri deşirdi bir bele odu çıhırdı. Yağı ğoyurdu ğazana soğanı dorđuyurdu içine atırdı tendire eğilirdi orda onu ğarıştırırđı ğahırdı. Aha o ğavırılırdı birez getirirdi su tökürdü, birez düyü tökürdü, birez mercimeh tökürdü ne bilım eline geçennen erih atırdı içine aha orda onu şey eliyirdi. He da onu şorva yapırdı. Toyuğ kesirdi aha ele ğün olurdu böyün toyuğ kesilirdi. O toyuğu yolunurdu yuyulurdu temizliyirdi getirirdi tendiri yandırırđı tendirin üstünde onu şorva yapırdı. Başıka düyünnen pilav yapırdı, ne bilım halva pişirirdi, ne bilım bele ta mağarna yoğudu erişte pişirirdi, erişte pişirirdi. Göçeh içine de getirirdi mercimeh atırdı ne bilım eline geçennen atırdı pişirirdi süzürdü 5 10 ğoyurdu ğazana. O zamanda ele eliyirdi.

Kete de pencer yığırdılar pencer çıhırdı gedirdih yığırdığ getirirdih anam ezirdi ğayırdı göçeh bir bele ğazana ğoyurdu içine yağ ğatırdı ğarıştırırđı bibar atırdı dönürdü onu ğoyurdu hemirin arasına yapırdı bada ele olurdu ğıpgırmızı içinnen yağ tökülürdü ele dadlı olurdu ki. Onda ıspanağ yoğudu ki, ıspanağ yoğudu. Onnar yoğudu. Ele olurdu ğayırdılar, ğaynadırdı, 15 süzürdü dönürdü ğavırırđı pencer ğavırmışam ğälin yeyin.

S.K: Penceri şey eliyirdiler ğaynadırdılar haşıyırdılar yani ğatıhta tökürdüler üstüne eliyenen götürüp yeyirdi. Çeşit çeşit yemeğidi yeyirdi anca hoşuna ğälin ele yapıp yeyirdi.

R.K: Valla o zaman ki yemehler diyen indikinden daddıydı.

S.K: O meme yağı daddı eliyirdi, indiki sıvı yağıdı, sıvı yağıynan meme yağı bir değil ki.

20 R.K: O zaman peynir yoħudu hec peynir yapmırdılar men hec górmeyim peynir biz góyun
alanan bu yana peynir çıħtı. Ğatığı da anam aħşamnan sağırdı bir bele ğazan góyurdular ev
damına ağzına da eläđi góyurdu deyirdim ana niye ele eliyirsen deyirdi ev istidi bu turşuyar
aha o ğalırdı sabahnan dururdu, aparırdı, góyurdu ocağa o pişirdi. Bir ğazan soğuyurdu onu
ğatıħ çalırdı. Sabahnan onu tókürdü nehriye çalıyırdı aha bir bele kere çıħırdı onu yığırdı
25 ğazana, ğaba aha bir bele ğab dolanda getirirdi onu eridirdi meme yağı ğayırdı. Be ele yaħçı
olurdu ki. Ne bilim ğayırdılar da peynir eme o zaman hec tutmurdu peynir teze çıħıp. O
zaman bele yaħçıydı olmuyan aha sabahnan tezden bir bele ğab verirdi uşanın eline get filan
yerden ğatığımız yoħtu bir ğab ğatıħ getir yiyecih aha geldi bir bele ğab ğatıħ doldurdun
apardı getti yedi. Bu Behçi Ğurbangil ok gēr men onlara ğatıħ vermişem, bele cam cam. O
30 Nihat onnan sonra şey Yagub gelirdiler, Ğarey hala Ğarey hala nedi gelin valla bize ğatıħ ver
Edem deyir ki ğatıħ versin çóreh yiyecih. Bir ğab doldururduğ aparırdılar. İndi vermirler de.

– Önceden bahçe işleri nasıldı, neler yetiştiriyordunuz?

R.K: He yoħ dışarıdan almağ yoħudu hec çarşıda ğarabadımcan zad nağayırdı, yoħudu.

S.K: Çarşıda satılmırdı ki şey eliyirdin bostan ekirdin ğarpız ğavın ekirdin arabalarnan
35 daşıyırdın ğalırdılar burıdan alıp gótürürdüler.

R.K: Tókürdü deden o äv damımız var ona ğapıya ele bele bele ğarpız, ğıra tókürdü ee ğaldı
töküldü ora sabahnan durdum olmayana hereye bir müşeh hereye bir müşeh apardım verdim
ğaldım. Ele yaħçı olurdu ku. Toħum badımcan zad toħumu? Onu da özleri tuturdu yanı eken
adam onu tuturdu. Yanı toħumunu ğarabadımcanan tuturdu, ğırmızını ğırmızıdan tuturdu
40 ğahta yoħudu ki gideħ alağ. Herkes indi ekir herkes, bir ekmeyen yoħtu ki. Eme toħumu
özümüz tuturuğ. O zaman ehmeyen çoħudu be. İndi herkes ekir.

S.K: Yeriye sürürsen hazırlıyorsan deyirsen bi seyir bura pencer cavuşu varıdı pencer
memurları varıdı benim yerim hazırđı ğalırdı bağırdı ekime ğazırdı. Aha bi seyir yeriye
ehtirirdin pazı ehtirirdin.

45 R.K: Pammuğ ekirdiler, pazı ekirdiler, bostan ekirdiler.

S.K: Ğavin ğarpızın kilosu neydi on üş ğuruş, on üş ğuruş on bir ğuruş, he valla on bir lira on bir lira yoğ ha on bir ğuruş.

R.K: He o zaman bala her şey çoğudu ucuzudu. Dağa gidende şorva yapırdı, aş yapırdı ne bilim yarma pişirirdi yemeh yapırdım aħşam burdan gidende evden bir ğazan dolma
50 pişirirdim ne bilim aş pişirirdim, mağarna pişirirdim ğoyurdum bir ğazan gedirdi yolda harda açılıdı açıldı yeyirdi.

– Önceden dağa çıkarken ulaşım nasıldı?

R.K: Biz eşşehnen neynen getmedi, biz arabaynan getti her zaman.

S.K: O zaman Ğars'a gidende eşşehnen gedirdi, evi arabaynan götürürdük sonradan ğoyunu
55 çobanların barabar mal sahibıda üstünde üş dört arğadaş birleşirdi sıraynan gedirdi köçürdük buradan Ğars Dağlarına gedirdi. Yolda yağış yağır, eşşeh yorulur bilmezsen zorluğtu da yol dar ele dar yollar varıdı ki vallah billah behçi gelirdi şeydi burdan yol yoğtu geçmeyin filan behman bizi sılıştırırdı çağırırdı birine o zamanın parası beş on lire verirdi deyirdi he tamam bağ burdan bele gedin ğoymayın ekine filana bize aparırdı mesele buradan
60 çıkarırdı caddeye, Oğra çölüne ya bura siz neye geldiyiz yol değıl filan be neyniyeh neteri eliyeh bize bir ğıdığ lazımdı, ya bir ğuzu lazımdı aha bölüşürdük bi ğuzu verirdi sonra mesele orda kaç adamığ dört beş kişiyih o ğıdığ kaç gider elli lireye heremiz on lire sayırdı aha onarnan barabar cezasını verirdi. Aha bele bele yanı posta posta gedirdi yoluydu ama
65 indi arabaya yühle istediğın yerde salkine. Dağa serin diye gedirdi. Bu Ağrı Dağının Heyder Dağının diyeh ne suyu varıdı ne otu varıdı çünkü ğurağlığ keçirdi heyvan orda barınmırdı yanırdı. İlanlar meliyirdi suzunnan ğırda bu şey de bu nedi Kerim'in işlediğın yerin nedi adı köy hizmetlerinin yeri valla ele ilannar varıdı üstünde tüh varıdı ilanın bele bele boyunduruğ kimin onun için burada Ğars Dağına köçürdük gedirdi.

– Önceden buğday nasıl ekilirdi?

70 R.K: Buğdanı ekirdih yerini sürürdüh cütten kōtan da yohudu cütten sürürdüh aparırdih
buğdanı on batman yere üş teneke buğda serpidih dırmıhlıyirdih, ağaçtan dırmıh varıdı on iki
dene tişi varıdı bele onnan ekirdih dırmıhlıyirdih kōtanın yerinde kōtanın tumu salırdih
suvarırdih. Onun gedirdih kerantıyan piçirdih insan gücüynen istiyirsen bir helver yerin
olsun istiyirsen on batman yerin olsun. İndiki kimin piçer döyer var, bilmesen patos var,
75 trahtör var, yoh insan gücüynen onu piçerdih bağıyardih bendemler özünnen yolup bendem
yapırdih, ip yapırdih. Aha getirirdih döyürdüh eyah salırdih mal gücüynen bi seyir iki dene
öküz, camış goşurduh carcar ağaçtan bele bele milleri var bele gettihce şey eliyir yüz bağ yüz
elli bağ şeyi buğdanı üş gün dört gün döyürdüh malnan gezdirirdih. Biri gırağına atırdı kireş
dağılırdı kireş sãpileceh üstüne onu sãrirdi dağılıp gideni gırağına atıp yığırdih. Aha saman
80 eliyirdih, aha bu samanın da yarısını uzun olurdu bele bele bağı aynı ele bilekin ki baltaynan
dorğuyupsan aha getirirdih bi seyir buğdasını makina varıdı o makineye tōkürdüh. Maşın,
adına da maşın deyirdi herkes. O maşınan buğdası bi yana çılırdı şeyi bir yana saman bir
yana gedirdi, tozları çılırdı, on batman yer otuz teneke buğda ya verirdi ya vermirdi gübre
sepmirdin bilmesen başka bir şey illaç millaç yoh. İndiki yer on batman yer yüz teneke buğda
85 verer elli teneke buğda verir. O zaman bunnan zorudu. İnsan gücüynen, malnan, carcarnan.
Çarıh tapmırdih geymeye eyağımıza çarıh yohudu ki giyeh. O yanan yırtılırdı buradan
yırtılırdı dabanı da tuturduh onu ğendi derisinden fırın çekirdih onarı gözlüyürdüh çarığın
altını şey ya bi keçe ya bir dãri goyurduh onu geyirdih eyağımızı gelem vurmasın. Eyakgãbı
tapmırdih kışın olsun. Be mala verirdih da az ekirdih yonca, yonca yonca değıldi ki teh tüh
90 yonca ekilirdi hammısı piçeneh bele bahırdın ot bildiğın suvar yerini orada ot kerantıyan
pişkinen.

– Küçükken Aras nehrinin nasıl taştığını hatırlıyor musunuz?

R.K: Araz Nehri ğar yağırdı ğış çılıtdan sonra ağustos ayında, mayıs ayında yanı bu
zamanlardan da ğabağ nisan mayıs aylarında Araz gelirdi. Gelirdi sed varıydı, Araz'nan yanı

95 köyün arasında sed tökülmüştü men kim töhtü kimeledi onu bilmirem sed tökülmüştü
okgeder daşif yuharılardan ğar yağıp Araz Nehri daşımırda daşif tökülürdü kenarlara gelirdi
buğdaları aparırdı, evleri az ğalırdı basa nöbet çıharırdılar behçi gece sabaha geder neçe yerde
nöbet behliyenler olurdu bir yerde sed yıhar gelir köyü basar. Buğda muğdayı götürürdü yeri
bi seyir gedirdih malnan çeltih ekirdih neteri çeltih o suyun içinde yuharların beş ommağı
100 birbirine bele goşurdun aha biri önünde gedirdi biri de dalıca sürürdü oranı çamur eliyirdi bir
adam çoğ ehseydi üş somar yer yirmi batman yer anca çeltih ekirdi. Bu mal gücüynen ekirdih
ğırğ gün gehre sürürdüh ğırğ gün kerantı çekirdih hamısı insan gücüynen indi motor
gücüynen get tüşkinen balya yap bilmesen deş saman getir töh ğapıya malıya yedir. Yoğ onu
men görmedim onu eskiden demeh bura gelip ğazüstüne gelip şey elemişti herkese hisse
105 vermişti ona göre yer tutannar yer sahabı olannar o zamanlar onu men görmedim ele gözümü
aşım herkes yerinde öz yerinde dede ğalma babadan ğalma.

– Eskiden savaş var mıydı, askerlik nasıldı?

R.K: Eskiden burda benim özüm deyim gece behçisine çıhartdılar meni her mehle dört
mehleydi sekkiz kişi gece behçiliğine çıhırdı. İki bir, ikisi mesela Köprüler mehlesine, ikisi
110 Ğarşıyakaya, ikisi Ğarasu mehlesine, ikisi de Zamağan mehlesine Araz mehlesine Halk
partisinin zamanıydı hec unutmanam. Orda gettüh gece bi iki defa da candarmalar ğalirdi bizi
ğontrol eliyirdi yatannarı yazırdı sabahnan hesabını ğarağolda tüfeh teslim eliyende hükümete
gedirdih tüfek alırdı her behçi jandarma ğarğalunda sabahnan aparırdı silirdih,
temizliyirdih, yağlıyirdih aparıp verirdih. Hak partisinin devriydi benim özüm eyce bilirem.
115 Seksen beş yaşındayam he vallah deyirdi sobanın külünü al, sen sobanın külünü al, sen iki
ğova su ğetir, ğarağolu sula süpür, sen dışarının tozunu yaprağlarını artta tökülüptü onları
temizle. Sabahnan tüfeği aparırdın yeddide sekkizde teslim elemeye ona geder on ikiye geder
orda seni bırahmırdılar. İki dene şey orda fırın da yohudu. Buraların işi pitennen sonra bizi

ötürürdüler yanı. İşletirdiler kül aldırırđılar, soba ğaladırdılar, su getirdirdiler iki dene de at
120 vardı suvari jandarmaydı o atın ğübresini attırırđılar pencereden eşiĝe.

Daĝa gidende ğoyunu çoban otarırđı. Saĝımıynan, çobanın yemeĝini mesela çadır gedip ora
çadır ğurursan çobanın ğuzusu var vehad başkasına veripsen yirmiden bir otarırđı mesala otuz
ĝoyunu var verirdin bir ğuzu bir ğıdıĝ ğatırđın mā mesela men ğatırđım ğoyunuma bele az
olannar eleydi. Çoĝ olannar ola bir çoban tuturđun mesela iki yüz üşşüz heyvan otarırđı onun
125 haĝkını verirdi, çobanın yiyeceĝini, içeçeĝini, bir ğat elbisesini mesela çıĝanda da sennen
alırđı. Eĝer yerinnen memnundusa yerinden razıdısa adam çoban olan deyirdi sen çoban
tutasan Sadıĝ emmi mende olacam men de senin hoşuna geldimse benim işimi beĝendinse
men ğalım yerimde, yoĝ hoşuna da gelmedise sen bilirsen ona ĝöre de bi serim ele çoban
tutum.

-1-

Söyleyen: Rukiye Kilit, 84 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-c-

R.K: Elican çoğ yaramazıdılar çoğ yaramazlığ yapardılar. Gedirdiler bahçadan oğurluğ edirdiler, bi şeyler topluyup getirirdiler, deyirdim toplamayın sizi döyeller, söyeller getmeyin deyirdi onnar bizi tutsa döyer, gaçırdılar. Baban yaramazıdı. Deyirdim hağın uşahları ilanın gözüne çöp uzatır bunnar evde meni öldürdüler, çöpü götürürdü gedirdi ilanın gözüne çöp uzatırdı. E deyirdim elleme deyirdi be deyirsen hağın uşahları bele yapırdı mende onun için yapıram be ele eliyirdiler. E Anoş aħşama geder gezirdi deyirdim az ğapları gezme deyirdi nolacağ be gezmeyende nağayracayığ aħşama kimin gedirdi şeyin Üsu'nun ğapısında otururdu deyirdi men bura hoşuma gälir burda oynuyacam. Uşağıydılar herkeZin ahlı ne kesirdi onu eliyirdi herkeZ öz bildiğini deyirdi uşah işi eleydi be. Ne bilim eminnen de şey baban gedirdi mināranın cāminin minārası yapılırdı orda gettiler bi ustani döydüler, başını yardılar. E niye ellediyiz ele bizi goymadı çıhağ ora baħağ bizde onun uçun vırdığ. E be ğaşdılar girdiler bele gettiler bağa, bağdan gettiler buğdanın içine girdiler polisler tüştü dallarına e ne bilim herkeZin ağılı ne kesirdi onu eliyirdi yaramazlığ baştan aşırdı. Ele eliyirdiler. Be indi deyir biz ağıllıydıñ hec bi şey ğayırmırdıñ o da eleydi. Emin ğaşdı, Şaban ğaşdı emin de tüştü onun dalına deden de beli göttü emiyin başına birini tutdu şey tutdu Ejder tutdu onnar ğaştı. Deyir ede vırsaydım öldüreceydım, ele yaramaz bi şeydiler ne bilim.

He paramı da götürmüştüler da, paramı da kızlar gedir çöle geller evden beş yüz lere götürüller aparıllar pozdurular, Ğara saħlıyır, Lolo ele hop şey pozduran kimin üğüttü Lolon ki getti. Ğara eme onu saħladı neçe zaman paran var? Var. Hanı? Bi cite de düğünlüyüp ğoyup cebine çığarttı budurana bağ. Ne bilim Ğaraydı da indi hele öz parasına ğıymırdı ki heştiye. Hağın

parası olanda heştıyirdi özünkü olanda heştemirdi. Deyirdi zehmet çekmişem, bunu heç heştemeyim gelmir.

– Önceden sulu yemek(şorba) nasıl yapıldı?

25 R.K: He şorba yemeğini de, eti alırdı, göyürdü daşın üste tohmağnan bunu göçeh döyürdü, içine lepe gâtırdı, soğan gâtırdı, her bi şeyini gâtırdı. Aşşam olanda dönürdü bi gâzan su göyürdü, yağ göyürdü eridirdi onu orda dağ eliyirdi o gâynıyanda getirdi küfteni gâyırdı salırdı içine, gâyırdı salırdı içine onu da ele gâyırdı yeyirdiler. Yemeğin içine düyü gâtırdı, şey lepe gâtırdı, soğan atırdı, ne bilim mercimeh atırdı, her şey atırdı gâyırdı göyürdü ora. İndi taha yemehler de fantezi olup bizimkiler ele galıp
30 bucahta.

– Önceden çamaşırları nasıl yıkardınız?

R.K: Yoğudu deterjan yoğudu bire de varydı. Ele böyün geydirirdin sabahtan uşağın atletinde bağırdın bire poğları var. Gedirdi onda tükânda soda satılırdı bele ağ duz kiminydi. A onnan alırdı getirirdi atırdı suyun içine, suyun içinen o sudan götürürdü o isti sudan tökürdü
35 ora paltarın üstüne o ele olurdu ağappağ tertemiz; bu seyirim yuyurdu elimizde aparırdı çayda da suya çekirdi, getirirdi sâiridi güneşe guruyurdu. Çamaşır makinası yoğudu.

– Eskiden ev duvarları dökülünce nasıl onarılırdı?

R.K: Neteri çamırdan tuturdu suvuyurdu. Çamırı tuturdu bele torpağı gâzırdılar içine su doldururdular, saman tökürdüler malnan da eyağladıldılar bu ev yekelihte suvağ aha gâlırdiler
40 bi iki üç adam sabahtan temmiz bu evin dalını suvuyurdular, böyrünü suvuyurdular, önünü suvuyurdular elece suvuyup çığırdılar başa yoğsama mala zad yoğudu ku. Vallah taha yapmırı ele benim elim işten tüşüp o da kutulup taha yoğtu. Men suvuyammıram ele evin dalı malı tökülüp gedir suvağtı da şey yoğtu taha yoğtu galıp. Neçe sene de ele ilde her sene hâra tökülüpse oranı suvuyurdu gâyırdı indi taha suvuyan yoğtu her yan piriketdi taha
45 indi emiyin damları, peyesi onnar ne suvağ istiyecih piriketdendi.

– İneklerin doğumunu nasıl yaptırırdınız?

R.K: Onnar da ineh bahır deyirdi, a bu ay sekkiz aydı, ineğin sekkiz aydı biri galıp. Aha o bir ayı galanda ikide bir üşde bir bahırdı, ineğe bahırdı görehe hele yerniyip. Bele bahırdı bir bele yerni var aha bir günde bahırdı ki bıy ele yerlin doluptu aha aħşam çölden geyirdi bahırdı ineğ taha ğarnına tepihliyir yatır galır bilirdi ki ineh doğacaħ. Aha şeyliyirdi ineh aparırdı peyeye ya çekirdi bi terefe ineh doğurdu. Ele balasını götürürdüh ğoyurdu ğabağına dururdu yanında etenesini salırdı, atırdı, bizofun üstüne duz sepirdi yalıyrdı anası beleydi. Ğoyun daeledi aynı ğoyunun ğünü bilmirsen eme bahırsan ki bıy sancılanıp orda doğur. Gedirdi götürürdüh ğoyurdu anasının yanına, anası alırdı almayı birez çetin olur. Almayı bahırsan balanı ğoydu burda ğaşı getti orda durdu, aha alanı yoħ.

Babangilin yaramazlığı çoħudu. Gedirdiler Memmeddi şeydi Seyfettindi, Heyrettindi, Lolodu yığılıp gedipler Şabandı yolda oynuyullar aha o onu vırır, bu bunu vırır ğaçırlar, tuturlar nağayırlar Memed bir yol bele yerden torpağı bele çızır deyir şeydi bunnar ğaldı orda bay burdan çıhanın anası dedesi öleceħ. Deyirler niye be deyir bura men sizi taha bu çızığa ğatmışam burdan çıhsayız anayız dedeyiz öleceħ vay Lolo deyir be biz nicolacığ ğalin bizi çıhardın. Lolo illap ğorhağıydı ğara yoħ, Lolo ğorhağıydı. Şey eliyirdi özü getirirdi ağacı delirdi, bedronu delirdi şey mermi ğayırdı, tapanca ğayırdı atacaħ, ğorħurdu atammirdi Lolo, Ğara ğeh ğeh bunu at; ğaranın verirdi eline özde dururdu ğaranın dalında baħ bele çeh çeh at ğülmehten ölürdüh. E di al at da, be özün ğayırsan ahır yoħ men atammirem. Özü verirdi Ğaraya Ğara atırdı o da durup bahırdı. Loloydu da elliyirdi. Lolonun çoħ oyunbaz işleri vardı ele. He Loloydu da ğızları yığırdı başına deyirdi gelin oynuyağın nedi gelin şey eliyecih ğurdababa oynuyacıħ, gizlenPaç oynuyacıħ uşaħların hammısını ğandırirdi ötürürdü ona deyirdi sen ora ğiznen, nem men bura ğizdenecem, nem bir kuşum var bir bele her şey deyirdi Lolodan işi yoħudu o geder şeyler tapıp deyirdi ki. Ele uşaħlara deyirdi, sen dur burda

70 gedirdi orda dururdu, he ordan g yirdi sen meni alıp daliya aparasan ora goyasan nem
neyniyesen bele ele mezeli mezeli işler tuturdu. Lolonun işleri oğudu.

-1-

Söyleyen: Rukiye Kilit, 84 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-d-

R.K: Bizim buralarda ona ğardelen deyilir. O yumru yumru yağır ğardelen deyiller ona. Ona benziyen yağışlar da birez sulu sulu tüşür, sulu yağış deyiller. Ona da sulu yağış deyiller bala. Sulu yağış deyiller, sıska yağış deyiller be ne bilim bele deyiller onnara da. Ona da şey deyiller da ğırov deyiller, ğırov he o da ğırovdu tüşür ağaçların üstüne ağabbağ eliyir. Yoğ
5 soyuğ olur ele olur. Ğar yağmır ona. O soyuğtan olur.

– Ağrı dağının oralarda ne tür yağışlar var?

R.K: Orda yağış onda çoğ olur, başka bi şey olmaz, yağış olur eme burda da kışın ele olur.

Ğar yağır, ğardelen yağır, ğırov tüşür çoğ soyuğ olanda.

– Çocukların ilk yürüyüşlerine ne ad verilir?

10 R.K: İmehliyir, imeliyir eyağının üstünde bele imehliye imehliye gedir. Yeriende de teze durur eyah üstünde deyiller holla durup holla durup gedecih. He holla durup.

– Önceden mi soğuk geçirdi şimdi mi?

R.K: Yoğ önceden çoğ soyuğ geçirdi. Önceden bizim orda su vardı da görmüşün, o suyun her terefi donurdu, malı suya aparmağa su tapmırdılar. Bir zola götürürdüler, gedirdiler buzları
15 bele vırıp ğırıldılar, mal gedip düşüp ordan birez su içirdi. Arvatlar bele ğırıldılar bir bele gedip ordan doldurup getirirdiler çeşme de yoğudu, su da ordan içirdih, getirirdih ordan içirdih, ğap ğaşşih yuyurduğ onda daha soyuğuydu. İndi bu sene birez soyuğ oldu, gördün da taha titreştih öldüh ki niye bele soyuğtu. Onda taha çoğ soyuğuydu. Onda iki veydere götürürdün eliyede elceh geyirdin ğaçırdım Ğarasu'dan iki vedere su götürüp gelirdin. Ele
20 soyuğ olurdu. Eme indi ele yoğTu. İnehleri de deyirem zolaynan suyu ğırıldılar buzları bele

vırıp gırıldılar be be burda olurdu. İnehler yazın gedir, göyunlar Marttan bir ay soyra ya yirmi gün soyra gedir. Eme inehler epey galır bir iki ay galır soyra gedir.

Bizim buralarda gazan deyilir. Çömçe deyirih, güyümdü, çömçedi, nâ bilim taha gazandı, başka şey de varsa attafa deyirih ıbrığa, Türkler ıbrığ deyir biz attafa deyirih.

25 – Bahçe işlerini nasıl yapıyorsunuz?

R.K: He onnarı da şey eliyirih da indi bayramnan bir on gün getti aha gazırsan yeri güzel bele bele belnen gazırsan, gazırsan dırmıhlıyırsan yumuşatırsan dönürsen tohumu da sepırsen gariştirırsan, onan sonra da bi serim suvarırsan hırda hırda... O zaman şey olur badımcın olur, bibar olur, soğan olur bunnarı ekirih eme birez yaza galarsa mısır ekirih, ne bilim salatalıh ekirih, gavın ekirih, garpız ekirih bunnarı ekirih. Eme indi birez bunnan sonra ehseh soğan moğan ekecih. Şehrin dışındaki yerlerde pazı olur, ne bilim bostan olur, mısır olur, indi daha pammuğ ekmiller o zaman çoğ pammuğ ekirdiler. İndi pammuğ yoğTu heye buğda olur bunnarı ekiler. Bunnarı ekiler yoğsa ta başka bi şey burda ne var ekile. Pazını da ekiler yerini sürürler tertemmiz, dönürler bele bir ağır şeynen de onu düzeldirler şey eliyirler, berkidirler. Yeri onnan o yana bu yana hellendi gedir gelir yeri berkidir. Aha onnan sonra gediller pazı eken var, onu getiriller pazının tohumunu da göyullar onun içine, o trahtorun dalında gedir. Aha onu ele eliyirler ki o geçir yere ordan o şeylere tohum gelir, bele borudu. Gelir aha birini bura salır birini bura salır, bele bele sala sala gedir. Arası on santim gedir. Pazı ekindi çıhtı sahlıyırsan, suvarırsan çoğ şeyi var bir ay iki ay çekir onnan soyra bele bele olur gedırsen çıhartırsan, getirırsen yeyırsen, satırsan, trahtorlarıynan aparıp şeyine verırsen orda satırsan.

Onnar da bala onnar da ilacı var illacını vurmıyanda hammısı gurtTanıp tökülür, böcühlenir. Erihti, alçadı, almadı, dermanını vurmasan illacı var onu dolduracağsan trahtorun şeyine onun depposu var drahtor gideceh onu da bele tutacağsan temmiz o ağaçları suluyacağ. Aha onnan taha olmaz şey eme o olmasa bütün gurttanır tökülür. Heş galılır. Nar ağacı gurudu soyuğ

aldı basıremmedih, gereh onu basırasan, basırmadin meyve verdi bi iki sene bele bele olurdu eme soyuĥ vırdı ğurudu. İndi bi il benim şeyim var orda, encilim encil ağacım bi il basıremmedim indi baĥaĥ yaza çıĥanda baĥım ğörüm ğuruyur yoĥsa ğalır. Gereh basırasan hee. Aha indi baĥım yazda neteri olur ğurusa çıĥardıp atacam, neynim onu men. Salatalıĥı ta
50 onnan da ekilir, ilkbaharda ekilir o salatalıĥ da ekilir, biz özümüz buĥda piçilende ekiriĥ ki şey olsun turşu murşuya yetişsin onun için ğışa doĥru basım ğışta payız olsun ki onnan turşuya murşuya yetişsin. Ğavurma da toyuĥ etinnen olur, ğaz etinnen olur, ördeh etinnen olur, şey mal etinnen olur, ğavurma ğoyun etinnen olur her şeyden olur. Eme özünendi payız baĥtın ki soyuĥ tüşür kes ğavur. Yoĥ deninmenin de çoĥtusa ğoy ğalsın birez kışa doĥru kes,
55 ğavur ğoy yanıya kışta ye.

Yoĥ meme yaĥı deĥil fite yaĥıdı. Be fite yaĥıdı. Yaĥın adı fite yaĥıdı. Şey o sulu yaĥdan da vırırlar içine sıvı yaĥ deyiller o yumuşah eliyir. Eme biz de o sulu yaĥı yiyemmiriĥ. Heye biz bu yaĥa alıřmıřıĥ sulu yaĥı yiyemmiriĥ. Men ele bilirem su tüküpsen yemeĥin üstüne. Vallah ele bilirem su tüküpsen.

60 – Önceden çeltik üretimi var mıydı?

R.K: Çeltiĥi indi ehmirler. Çeltiĥi bayramnan üç ay getti başlıyırdılar çeltih ehmeye. Navrız bayramınnan yanı ilkbahara doĥru, sonbaharda azalanda çıĥmaĥına ekiller çeltiĥi ekiller. Çeltiĥi yuyullar tüküller belece çulların, palazların, kilimlerin arasına aha üstünü başını basırırlar ğalır. Günde iki yol üç yol gedirsen o çeltiĥi temmiz isti suynan suluyursan,
65 suluyursan iki gün üç gün gedirsen baĥırsan ele olup bah bele bele uzanıp çeltiĥ taha göĥerip. Çeltiĥin yerini de temmiz düzeldiller suyu baĥlıllar, dırmıĥlıyılar düpdüzen ele olur ki bele düpdüzen aha kişiler onu belece eteĥine ğoyur çeltiĥi doldurur eteĥine tüşür o suyun içine bele göşterir säpir. Ele sepiller ki gedirsen baĥırsan çeltiĥ suyun içinde dene dene durup. Aha onnan soyra bele iki gün ğalır gedirsen ki göĥerip. Be o ele olmasa ğuruyar. Aha bahıllar ki
70 taha bu çeltiĥ göĥerip sudu dibi istiyir ki daha ğaĥa göĥe aha onun suyunu çekiller yerden

75 suyu çekiller, aha o bi seyir o çeltihlerin hepsi dumur şeyin palçıgın içine. Özleri bi seyir göğereceh yeşilleri bele bele olup galhacağ göğe aha su verecehler. İndi bele taha bala millet şey olup deyir eziyete gatdanmır, ahı o eziyetti Allah için çeltihten eziyettil şey yohTu. Biz o zaman gene o zaman malnan ekirdiler. İndi gene hec olmasa trahtornan ekiller. Getti beke on gün gehre sürürdüler. Mal goşurdular, onun üstünde dolandırırıldılar. Yabaynan da atırdılar o yana çeltih vardı yerinde yığırıldılar. Eme indi trahtoru goşullar salıllar içine, trahtornan dönderiller ezdiler beş dekgede atıllar o yana döndüler atTadılar atıllar atTadılar atıllar. Os saat kurtuldu. İndi gölaydı her iş gölaydı Allah üçün her şey yanı fabriğa işi olup.

80 – Bu yörede kullanılan tarım aletleri nelerdir, isimlerine ne ad verilir, tarım işleri nasıl yapılmaktadır?

R.K: O zaman patos, carcarnan öldüh. Carcarnan öldüh. Carcarda bele bele milleri vardı ağaçlara çalmıştılar aha minirdin onun üstüne bir oturağ yeri gayırırıldılar iki öküz ya da iki camış goşurdular dolandırırıldılar onun üste o girilirdi bele bele olurdu şey eliyirdiler yığırıldılar. Eme indi ele değel her şeyin gölayı çıhıp. İndi ele verirler patosa trahtornan os saat ne indi 85 aparırsan tayayı yığ oraya trahtoru daya ora altına bi şey çadır ser ordan at ordan da debbonun da ağzını tut ora debbo dolsun götü töh debbo dolsun götü töh buğdanı onda ele değildi ki onda çoh eziyeti vardı. Eziyet baştan aşırıldı. İşleri yohuydu ele Fikret hırdaydı, Loloydu, Ğaraydı, Ejderdi dedennen gedirdiler ota, ot piçirdiler, biri piçirdi biri yığırıldı biri dırmıhlıyırıldı, biri horumluyurdu, aha aħşama kimim piçtiler min bağ onu yığdılar ora, 90 horumladılar goydular yerin içine goydular galdiler, sabahtan gene gettiler. Bele iş görürdüler yanı biri ele gedip biri bele galmirdi. Bereber çalışırıldılar. Ele çoh eziyetçil işiydi. İndi her şey gölaydı. Ne var, trahtornan beş dekgede ne gayırsansa gayır gel bi ya trahtor yoh di gel bir bağ ota bağ, bir yol dırmıhlıyırıldın, bir yol tapılıyırıldın, bir yol horumluyurdun, bir yol da bağlıyırıldın. Bu dört yol bunun elinnen geşti, aha bir yolda tayalıyırıldılar aha mindirirdiler 95 arabaya getirirdiler, bağ gör neçe yol oldu bir bağ ot. Eme indi ele değil ki keyfin çehti paran

var e bu bir gel şey balya yap get, geldi o beş dekgede hammısını balyaeledi göydu getti. İndi işler gölaydı. O zaman işler çoğ zoruydu. Yanı işleyen adama çoğ bele eziyetliydi. İndi o zamanki adamlar niye bele ölüp? İşlemehten, vallah işlemehten ölüp kuran hakkı. Be indimen kâğdan kurtulurdum emmen deyirdi deden deyirdi şeydi sennen ejder gelin carcarı sürün
100 men gedim ota. Gedirdim Ejder’nen uşahtı, Ejder sen otur bunun üstünde ağacı da al eliye öküzlere vır. Ejder otururdu ağacı vırırdı bunnarı dolandırırdı. Men gırağını atıram. Yabaynan onun gırağını atırdım. Bele görsen film kimin olurdu ha. İndi her iş gölay beş dekgede dünyanın şeyini ver şeye patosa gayıt gel. Aha indi biri çıhıp şey eliyir, aha verdiler buğda piçilmiyip elece durur, aha o şeyi gätti o hacat nedi onu getti saldı yerin içine trahtornan çehti,
105 o buğdanın hamısının başını aldı yığdı şeyine ammarına, yığdı ammarına aha buğdanın yerinde ele şeyi otu galdı. Onun da ele piçen piçir piçmeyen ele galır, mala mula yedirir. Onu bir ammarı doldurdu, töhtü şeye trahtorun ramağuna. Aha birde tüştü o galanını da gene yığdı doldurdu bir trahtor göttün geldin. Ne bir iki saat eme o zaman eleydi. O zaman ele get beynin saralsın, gözüyün kökü saralsın ki sen bu carcarı sürüp kurtarasan. Ölürdün, be o ele yağcıydı
110 ki. Aha bi il odu bizim yer buğdaydı deden getti getti Ferman’ı onnarın şeyi gelmişti o piçeni, getti saldı yerin içine, valla men deyirem iki saat çehtedi. Bir iramoğun, iramoğ bele ağzına kimin sile buğdanı çıharttı, töhtü, doldu trahtoru göttü geldi parasını verdi o çıhtı getti, bu da göttü geldi evine töhtü. Ne gölay iş.

Araz gırağıdı da oralar. O yana getmemişem bu yana getmişem Tezeköy’ün yanına Tezeköy’e
115 o zaman gedirdih, gedirdih Araz’dan su getireh oralar eleydi ılığın adamın tepesinnen atırdı. Orda mal ottuyurdu, göyun ottuyurdu, indi taha bilmirem mal mul gene ottuyur yoğsa yoğ goymazlar gene ottuyar. O zaman o yanlar Çüttüh terefine gedirdiler bu yana gälirdiler, mal ottuyurdu. Öz yeri olan otu yağçı olan görüyurdu, piçirdi ele dolandırırdılar. Araz gırağınnan gecen Ermenileri yoğ men görmedim men görmedim eme deyirdiler o zaman deyirdiler,
120 deyirdiler yanı burdan gedirmişler o taya Tezeköy’den Araz’dan geçip gedirmişler eme men

görmedim keen olurdu deyirdiler. Gedirmişler onu da helfete gedirdiler o yana geirdiler tuturdularsa aparırdılar ęatırdılar hapise ölünce ęalırdı orda hec heberi olmazdı, eme yoğ ele oğlunca gedirdin bir adam vardı onun ävine onu görürdü nağayırıldı ęayıdırdı. Ele olurdu.

-2-

Söyleyen: Sadık Kilit, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

Şimdiye göre sıcakdı. Kışı soğuk olurdu yazı sıcak olurdu. Sular donurdu ağırsular, nehirler üstünnen çoh gedip kuş, donan ördeh tuturduh kuş tuturduh sıcakta gene aynı kuşlar bunalıp tüşürdü yere hava da sıcak olurdu ele indikine göre hemi kışı soğuk olurdu yazı da sıcak olurdu.

5 – Önceden dağa(yaylaya) gidince nasıl konakladınız?

S.K: Çadır gururduh be. Ağrı Dağına gedirdih çadır gururduh, Gars Dağlarına gedirdih, Erzurum Dağlarına gedirdih göyun götürürdüh yanı göyun aparırdih.

– Eskiden ulaşım nasıldı?

S.K: Ulaşım indikine göre zorudu. Araba yoğudu vesayit yoğudu teh tüh bu sabahnan burda
10 bi makine varıdı Hacı Keremin diyeh sabahnan gedirdi herkes onnan barabar giden gedirdi galan galırdı. Birde galırdı gelen sabağa. Ağışam ordan gelende gelen gelirdiler. Günde bir yol gedirdi bir yol gelirdi.

– Önceden evlilik nasıldı?

S.K: Önceden evlilik ananın babanın şeyiyen olurdu sözüyen olurdu indi nice mesele gedir
15 özüne arhadaş bulur anlaşılır olursa mesela uyurdusa fikirleri olur. Yoğ eskiden anaynan baba yalnız onun da anasına diyerdi şeyden gelerdi anasına diyerdi ki ana men filan kesin gızını isdiyirem onu maya alkinen. A o da giderdiler mesela elçi deyerdiler ona da giderdiler eğer yahçıysansa, zenginliğin varsa gıbul edirdi gıznan oğlan görüşüplerse yanı varıydısa o geder önemli dāğildi o şekildeydi. Ananın babanın emriyen gız sahabı babası anası razı
20 olardısa giderdi olmasaydı getmezdi. Aynı oğlana da ele geçerli olurdu gıza da.

– Eskiden tarlalarda neler yetişirdi?

S.K: Eskiden bu şeker pancarı yoğudu burda sonradan galdi. İndinin verimi eskisine göre eydi. İndi gübresi var, şeyi var mesele ziraatçıları var mesele bir hastalığ olanda ekinde men ne biliremse odu. Ama indi bahırsan ki ekinin pozulup, ilerlemir gedirsen ziraatçıya deyirsen
25 benim tarlama bahkınan illac mı yazasan. Ağaç mağaç olsun erih ağaçları olsun tükülürdü
gedirdi alanı yoğ satanı yoğ. İndi gelirler alırlar indinin verimi eskiden daha eydi.

– Eskiden askerlik nasıldı?

S.K: Eskerlik askiden on sekkiz ayıdı. Menim özüm otuz ay yaptım. Min dokuz kırk sekiz senesinin nisan ayında askere gettim, min dokuz yüz ellinin ekim ayında da galdim tesir
30 oldum bittim asker durumunan. Erzurum’da yaptım be soğuştu ora soğuştu. Nöbete gedirdih
yarım saat nöbet behliyirdih soğuşta dayanılmırdı. Yarım saatta bir herkesi değıştirirdiler.
Gece soyuğunda. İndi yiyeceğı de eskisinden daha eydi. Biz teyin almahtan ölürdüh
doymurduğ verirdiler ehmeğı teyin alırdih aha doymurduğ gedirdih satannar olurdu orda
arhadaşlardan elli ğuruşa.

35 – Eskinin yemekleri nasıldı?

S.K: Onnar bunnan gıdalyıdı. İndi sıvı yağ var, zeytin yağı var, bilmem bizim yağ var çeşit çeşit margarinner var eme eskisi sarı yağı bele doldurup goyurdular maldan tuturdular kim alacağ herkeste var. Vallah sarı yağın bele bahırdın içine tenekede fotrafiğ gözüküdü ele bil ki aynaya bahırsan, yeyirdin lezzet verirdi. Hoşudu.

40 – Önceden kendi evinizi siz mi yapıyordunuz?

S.K: Ävi bir usta varıdı, usta çalışardı kerpiçnen goyurdular çamırnan goyurdular ävi özümüz insan gücüynen goyurduğ piriket yoğ, çimento yoğ varsa da gücümüz yetmirdi goyacağ, imkânımız yoğudu. Böyün yığılırdih birbirimi senin eviyn temelini atırdih, bir gün benim evimin, bir gün Uğuyun evinin birleşirdih yanı emeleye de ihtiyaç olanda bir dene iki dene ya
45 emele tuturduğ ya tutmurduğ evez getirirdiler çalışdılar birbirlerine ele çalışırdih ev yapırdih.

Çamurdan, palçığı tuturduñ önceden. Yo kiremit filan yoñudu. Aha baya bildiğın çamurdan toprağı ğazırdıñ suyu birañırdıñ içine, mallarnan onu ğarıñtırırdıñ, eyahlıyrdiler, gehre sürürdüñ onu bi seyrim bi ğünde ğalırdı onun suyu çekilirdi ğötürüleceñ şekle gelirdi. Cıvıñ olmasın yanı onnan sonra getirirdiñ nasırğa deyirdiñ iki kiñi dañıyırdı mesela Fikret'in evinen
50 bura çamır dañıyıp burda şeyden kerpiçden yapan var sade möhre çamırınnan yapan var ele. Men munu atmış sekkiz'de yapmışam aha hesir atmışam onan ğabata atannar sâde ğemişin şeyineydi sebebineydi. Ağaçları da öz ağaçımız yoñudu men bir ğün gettiñ Melehli'den Hacı İbrahim varıdı. İramazanan men gettiñ ordan aldıñ arabaya attıñ ğöttüñ ğeldiñ burda santımı bir lereydi santımı bir santımı ne geler mesele kütulup ğırıñ, ğırıñ sekkiz, elli incesi olurdu
55 daha añağı santımı bir lereydi. Fehle o zaman da varıdı da yömyesini verirdiñ da ustanın yömyesi o zaman otuz lire ğırıñ lire bu aralardaydı.

Yoñ ameliyete getmedim. Şeynen gettiñ da otobüslernen gettiñ, baban sançısı tutmuştu çölde çalışırdıñ ele bi sancısı tuttu ki da bele pattıyır he valla. Burda bi arñadaşım varıdı at arabası varıdı o da bizim böyrümüzde hermen döyürüñ bunnar orda döyür bizde burda. Meya dedi o
60 zaman birbirimize indi neteri şey deyirih lakabıynan ismini demirih de benim adım Sadıñdı, Sadıñ demirdiler Mahmit deyirdiler mağa Mahmit dedi e dedim men neyniyim öküz arabanı ğoşam aparam çölde hermendeyiñ. O saat at arabasını ğoştı getirdi verdi meye dedi bunu ğoy şeye arabaya doğru sür äve ğeşti ğeşti ğeşmedi da çaresine bañkına. Apar da bu burda pattıyır burda olmaz. Ğoydum arabaya sürdüñ yolda ele sürürem ki yol bozuñ diñ çuñur araba getmir
65 şeynen bir veziyetnen ğeldiñ äve ävde ğötürdüñ bura sađlıñ ocağı varıydı burda sađlıñ ocağı bir iğne vırdı onan sonra şey eledim ğeşti. Onda ağrası ğeşti. Bañtım da bunun çaresi yoñtu bu emeliyetliñdi. Bunu ğötürdüñ İdir'e men İdir'de emeliyet ettirmeye benim orda bir tanışım varıdı Hüseyin Eli dedi ğonşu özünde ğonşuyduñ tanışırđıñ dedi İdir'de ele şey yoñtu doñtor moñtor bele burda yaptırmakınan menen olsa Erzurum'a ğötür. İki dene de ineh satmışam
70 altında bizoğları birini on lereye on mine he valla iki dene ineğın parası var cebimde yirmi

min de para vardı aha gece ğaldım orda sabahısı gettim garaja yazıldım Erzurum'a götürdüm Erzurum'da muyane şey eledim ameliyet ettirdim bir hefte on günde orda ğaldı. Fıtıhtan o zemen fıtığıydı emeliyet ettirdi ğaldı, şey yoğudu bilersen sıra yoğudu gedirdin deyirdin doğtor bey be men reşber bi adamam ğalmışam burda filan Aralığ'tan gelmišem oğlum bu 75 veziyettedi deyirdi emce sen şikâyetin nedi deyirdim fıtıhtandı yatırıpđılar hestehanaya orda yatır. Gedirdi bağırdı meni çağırırđı deyirdi gel bura Sadığ amca nedi deyirdi seninki fıtıhtı elesin ki de acildi acil alırđı hesteyi içeri sen olsan benim yerime doğtur olarağ onu mu emeliyet elersin yoğsa öz oğlunu bağırdım doğru deyir da elesi var ki çattıyr sancıdan bilmezsen ğastadı da ah deyirdim sende ğaklısan doğtur bey eleliħnen ettirdim orda emeliyet 80 ettirdim göttüm geldim. Erzurum'a getmišem babanı aparmışam. Onnan başka yoğ uşahlardan heç birini doğtura aparmamışam. Önemli ğastalığ yoğudu olmayanda ne bilim ğastalığ baş ağrıyardı mesele sancıydı geçirdi küpe salırdığ aha baya bildiğin bardağ atırdığ yanı ğoca deyenler bilenler sırtına soyuğ deyipti nem gün vırıp olsun sıfırağ eliyir. Ele şeylernen yanı önemsemirdih yoğudu da birde yoğudu eskiden indi şühür herkes yağşı yaşıyr herkes eyi 85 geçinir.

Sinema nedi bilmezdiħ tiyatro nedi bilmezdiħ, görmezdiħ toy moy olanda nanaynan mesele, şarkı, türküynen yola salırdılar onu da ele sen men herkes diyemmezdi burda Meherrem Tohsöz vardı, Zilfigar Ohur vardı onnar yaşda mennen böyüğüdüler. Onnarın nanayınan, ağzının sözleriynen ğınasını da yaparıydılar, göçürtmeyini de yapardılar sonra get gede get 90 gede yavaş yavaş bi seyirim gettiler saz tuttular gettiler ğırnata bilmesen ğarmun filan. O zaman bunnan zoruydu. Men yaşadığım bağ ufağ mis ğablar olurdu bele ağzı üste çevirirdiħ götüydü bele ğabı sarı yağı da... R.K:- Sarı yağ ğoyurdular o ğabın götündeki götüne ğoyurdular ora birez ip ğayırırđılar ğoyurdular içine onu o yağa bulaştırırđılar uçuna da bir kirbidi çekip verirdiler ah o orda yanırđı bir belece ışığı çılırdı sende otururdun be.

95 S.K: Oruç tuturduñ ezen deyilende ğapını açılı ğoyurduñ ıññılı olsun ğaz yağı yoñ, soba yoñ
min dokuyuz kaş da olardı dur deyim men on sekiz yirmi yaşında olanda min dokuyuz yirmi
sekkiz, otuz beşde elliye geder o aralar da çoñ zorudu ellide bu yana bi seyirim birez yavaş
yavaş yavaş buranın nüfusu on sekiz milyondu Türkiye'nin nüfusu yanı Türkiye'nin
100 nüfusu on sekiz milyondu buranında ki bir mıhtarı varıldı hec bilmirsen kim ne yapır kim
neyniyir ğarannıhta ğün varken ev damında ğoca bir äv damında örtüyü salırdı Ugun ğaranlıñ
tüñmeden çöreğimizi yeyirdih oruç olmadan onnan sonra gedirdih dururduñ tendirin başında
tendir bir yeke äv damı tendiri yandırıp ğünüzden istidi üstüne de bir bele palaz çekirdih
otururdular şey orda yanır ya yağ ğabın içinde orda bi seyim çığıt çıkarırdılar pammığ
çıkardırdılar kimisi sap eğirdi kimisi çorap eğirdi toñuyurdu kimisi mesela boş oturup
105 danıñırdı bele ğünner geçirdi.

Uşahlar da ğünüz oynuyurdu özlerinyan barabar...

R.K: Añşam da yekeler çıkırdı eşihde meñihde oynuyurdu Göhsu kimin hırdalar da ävde...

S.K: Ävde gizlemParç oynuyurdular sañlamParç diyeh eskiden ki gizlemParç deyirdiler indi
sahlamParç oynuyurduñ ne bilim körebe oynuyurduñ bele çeşit çeşit oyunlar varıldı. Bizde
110 çocuñken ele arñadaşlarımıznan mal otarmıñılı, ğünüz; kışın peye temizlemiñılı mal
sahlıyırdılı aşıñ oynuyurduñ, geyiñe ğirme oynuyurduñ bu geyiñlennen ne bilim çeşit çeşit
oyunnar oynuyurduñ. Men çoñ sonradan ğäfeye gettih uşah zamanı birez ğeñti ğäfede burda
teh tüh varıldı. Bir ğäfeydi mehlede yığılırdılar orda mesele kâğız oynuyurdular elli iki
deyirdiler başka oyun yoñudu çeşit çeşit şeyler vardı orda çay satırdı on beş ğuruş on beş
115 ğuruş ğäfede çayı men alıp içmiñılı.

Söyleyen: Sadık Kilit, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

Elican askiden burda bir tornan balıh tutardılar, birde ğarmağnan yanı olta indiki ismi oltadı biz o zaman ğarmağ diyerdih geçirdi. Gedirdin bir uzun ağaç zobanın başına bağılyırdın ğatmanı ipi ucuna da ğarmağı bağılyırdın ortadan da bi dene totuğ deyirdin ismine onu da salırdın ki yanı balıh orda gelip o hemirmen ya solucan vardı soğulcan deyirdih onan yerden

5 ğazırdıh bele bele çıhırdı ğurttar. Onnarnan gedip ğarmağ atırdıh iki arħadaş, üç arħadaş teh buraları da eleydi ki gördüğün her taraf eleydi deniz kimin suvarırdılar eskiden indi heş dat yohtu. Çekilip. A o oltanı bele atırsan ğarmağı suya totuğ onu ğoymurdu illap torpağa deye bilirsen torpağa deyende onu gedip tapıp yiyemmezdi balıh birez uca da olanda su derecesi ölçülürdü aha geyirdi balıh o ehmeği ğarmağın ucuna taħıpsan ya gelip onu yiyende totuğ

10 bele bele vururdu ahan bilirdin ki şeydi, eğer udurdusa çekip gidende totuğ dumurdu suya bilirdin ki tahılıptı çekirdin bele bele kızılalalar ya mesela ağzı yırtılırdı gedirdi bir ele tuturduğ birde tor salırdılar büyüher yanı biz uşahıtıh görürdüh yeke senin kimin deliğanlılar sennen yekeleri gücü yeten bir tordu bele zobanın başına bağılayıp birini suyun dibinnen birez sürüyür üstünnen de bele tutupdu bele ğarifdi bu diyeh bu sudu biri o ğırağnan gedir biri de

15 bu ğırağnan. Suyun dabanıynan sürüyürler bele aparırlar bele bi dar yere sığıştırırlar bir deyaz yere çekirler ordan bi seyrim ne kızılalalar çıhırdı ne tosbağalar çıhırdı. Yanı neye rastıyırdisa ğaçan ğaçırdı ğalanda onun içinde çıhardırdıh ğırağa tuturduğ seçirdiler bize de atırdılar bize de verirdiler balıh ele tuturduğ balıh.

– Kuş avlar mıydınız?

20 S.K: Be kuş avına da gedirdih benim özümde getmişem. Bir tehli silah vardı av silahı birde
çifte. Gedirdih günüzden ahşam gün batana yakın girirdih orda özümüze bir sahlanbaç yer
gayırdih gizlenirdih yanı kuş bizi görmesin gelirdi tüşürdü suya ördeğ, ğaz, cüre üş dört çeşit
şeyydi kuşuydu da. Behlediğin geder behliyirdin iki üş saat orda otururduh aha kimin şeyine
gelirdise istikametine kuşlar gezirdi suyun içinde vurulma derecesine yahlaşanda bi seim
25 tetiği çekirdim yanı av silahı seçmeynen vırırdın. Ahan bi bahtın ğaldı orda soyunurduh
gedirdih o sāt yahalıyirdih getiridih başını kesirdih ördeh olsun, ğaz olsun, cüre olsun
goyurduh yanımıza atırdih torbaya getirirdih. Ele gün olurdu herkeZ vırırdı ele gün olurdu
içimizde vıran olmurdu biri de ona verirdi yanı boş olmasın diye ya ele olur hamımız boş
gelirdih ya ele olur hamımızın kısmetineydi vırırdih tuturduh götürüp gelirdi o da ele.

30 – Ok yapımı nasıldı?

S.K: Onu da yaptıh. Bir yaş ağaçdan şey gayırdih birez de sert olurdu eğilsin. Bu altını ipnen
bağlıyırdın gemiş aynı bayā bildiğin bu gemişi bir ucuna tenekeden kesirdih bele ğıvırdih
ucu olurdu aynı bele benim bu çeçe barmağımdan da sivri. Bir tarafını de geniş gayırdih o
gemişi onun içine goyurduh etraflarını bele ezirdih berkidirdih yanı atanda tüşmesin.
35 Ğoyurduh şeyin birde bele üstüne tuturduh yaş ağaç bele eyih ya ona bele dayıyırdın bele ipi
bele çekirdin oh kimin onnan atırdın bi şeye eğlence yanı he oyuncağ eme tehlikeydi ele
atardın Allah etmesin birinin gözüne deyerdi, birinin mesele şey zāyet verirdi.

–Eskiden camiye gider miydiniz?

S.K: İndiki kimin giden yoğuydu yoğ. Burda meçit vardı üş yerde meçit vardı biri bizim bu
40 Göy meçitiydi, biri Garasu meçitiydi Çalayırılıların diyeh, biri Ğarşiyaka, Hesenabat üş cami
varıydı heş ora o geder gedip namaz ğılıp çıhanı men görmedim özüm de dahil. Bayram
namazlarına da men gideni görmedim eme birbirleriynen bayramlaşırıldılar geyirdiler hatırı
nazı geçen ailece senin eviye benim evime gelen gelirdi gelmeyende hec yolda da görende
bayramlaşmırıldılar çünkü bilmirdiler ha ele.

45 – Çocukken bayramlaşmaya gider miydiniz?

S.K: Yoğ indi eydi. İndi eskisinden eydi. HerkeZ gedir böyüğünün evine ziyaretine gedir yemeğe gedir. Bayram yemeği vereni men görmemişem. Eskiden halva pişirirdi ğapı halvası dağıdırdı ehsan o da canın için arabaya ğoşurdu baştan tüşürdü herkeze bir yuğanın arasına yuğa yapırdı. Arvadlar hazırlıyrdılar ğoyurdular sebetlere aynı mallara saman veririh ha sebet 50 o sebetlere iki üş sebet dağıdannarı ğördüm men köydá, dağıdırdılar evde, mehlerde baştan tüşürdü yeddiye geder verirdi, herkeZ her eve bir tene her eve bir tene.

Bir gün ğapı ğapı olurdu, bir gün bayram olurdu, bir gün bir gece de baca baca. Ğapı ğapı böyün ğapı ğapıdı. Uşahlar, genşler giderdiler günüz onnardan yumurta verirdiler, şeker verirdiler ne bilim ellerinde ne varsa onnan verirdiler günüz ğapı ğapı olurdu, gece de baca 55 baca olurdu, nişannı oğlanlar nişannı ğızlar olurdu her şeyde ğazada, her köyde gedirdiler nişannı oğlannar çıdırdı bacaya arħadaşınan iki arħadaşınan, üş arħadaşınan neyse herkeZ bir mendil bağlıyrdı ipin ujuna bacadan sallıyrdılar içeri, gelirdiler bağırdılar ya ğapıdan atırdılar içeri aha ğötürüdüler bağırdılar bağırdı ki bunu bezi şeyler esas ğoğur. Getirirdiler yumurta bağlıyrdılar ne bilim alma, portakal bağlıyrdılar, ceviz bağlıyrdılar işte ele. Onun 60 sabahısı da bayramdı gene bayramda da nişannı olan gelerdi ğaynatasının, ğaynanasının elini öperdi mesela o da onun yemeh hazırlıyrdı arħadaşının önüne yemeh vererdi çay vererdi bele olardı. Be yeddi levin gedirdin bakkallardan tükânnardan şey alasan eşya indi deyirih gedirih mesela yemiş alağ bayram yemişi yeddi levin alırdığ heresinnen bi tene heresinnen cevizdi, findıhtı, fıstıhtı, noğuldu banpetdi, alma, portağaldı getirirdiler yığıştırdılar harmanlıyrdılar 65 onnanı ğarıştırdılar gece gelenlere onnan bağlıyrdılar.

Toy eliyirdin toya günüz getirirdiler memer dağıdırdıh benim özüme köylere geder memer gönderdih dağıtmağa ordan gelen misafirin bir ğab varıydı onan birez onun yarısı geder diyeh o kutunun vırırdılar o şeyin içine yeddi levinin toyda yemeh veriller, aş veriller ğoyun kesip, yemeh yapıp, yemeh yapır da millete toy eliyir aynı indi nece camide yemeh veriller elece ğab

70 yığırdılar evlerden onaları yola salmağ için onan sonra yemeğini verirdi çay vermirdi yemeğini neyini verirdi onnara ğaldırıp bir bele kepçe verirdi. Yeddi levin verirdiler ğoyurdu cebine yemeğini yeyirdi ğağırdı ğoyurdu beş lere iki buçuğ lere on lere salannar olurdu o zaman nemerini de salırdı nemer deyirdiler ona onu da salırdılar bi seyrim herkeZ dağılıp gedirdi. Ele şeyler vardı.

75 – Önceden ölü evleri (yerleri) nasıl olurdu?

S.K: Ölü öldüğü zaman indi kepçeynen gedip ğazırlar bu devirde kepçe ğazır bi adam da tüşür onun şamısını ğazır nağayırır onda insan gücüynen yığılırdılar mesela on adam on beş adam bağ men üş adamnan bir mezar ğazmışam kışın günü ölüp bir ğazma götürmüşüh iki dene de kürehnen bu Ebdil Tohsöz vardı indi tükânnarı var indi satıldı getti onun arvadı Meryem 80 ölmüştü üş kişiyne gettiğ ğazdığ bayram ağzı, yer don, ğazmaynan ğazırdığ yerine şey eliyirdih bir diz boyunda delirdih yeri üstünün donunu bi seyrim donmurdu torpağa çığırdı aynı mezar sandığda gedirdi orda mezar ğazmağa giden mezar ğazmağa gedirdi genşler yeke deliğanni bilenner yanı eşidenner ahrabası olannar gelirdi. Burda yardım eliyirdiler su ğızdırırdılar ölüyne ilgilenirdiler biri su töküdü, biri yığıyırdı eliyne sabunnan biri şeynen 85 kimi ğaçırdı o sat çarşıdan şey alırdı kefenini alıp getirirdi sifiri kâğıdını alıp getirirdi herkeZ yanı çalışırdı aparırdığ ğoyurduğ mezar sandığa ğayıdıp gelirdih. Üş gün olurdu ölü yerisinde ğalannarda sobası yanmalı, sobasını yandırırđığ çadır goymağ yoğuydu evdeydi kölge yerde paltar seripler, oğda otururdular eliyirdiler çay may verirdiler içirdiler. Aha herkeZe düşen vazifeni ele yapırdığ yola salırdığ ölü yerinde.

-2-

Söyleyen: Sadık Kilit, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-c-

Gelir var be nasıl yohtu. Bi gün Şabandı, Recebdi, Seyfetdindi, Memmeddi dört beş arhadaşlarıynan o günüsü de çalışmaya getmemişih çöle evde istirahat eliyirih. Gedip o Osmanni cāmi yapır da indi bu cāmiyi ora bi behçi tutup goyuplar övledi ustalar gedip yemeğe bunnar gedip Seyfettin bunnarı çıhardır mināreye orda olan behçi gelir deyir

5 ğardaşım bura yasahtı bura bu bölge yasahtı bura çılmayın. Yoht biz çıhip buranı bi gezeciht de bunnar deyir onnar deyir o şeyi behçiyi behçi olan çocuğu hansı vurırsa biri vırır onun başına daşnan başı yarılır. Neyse ahtşam olup bunnar eve gelmiyip; e bunnar nere gedip bunnar hanı be dediler ki valla bunnar gedip çıhip o caminin inşaatına orda goymuyuplar orda savaşıplar indi bunnar gaçıfıdı çöle komser arıyır. Neyse bunnarı mende bunnara hersdenirem

10 deyirem baht orda sizin ne yapırırsıyız siz reçber çocuğu çöldeyil, bayırdeyil orda siz ne arıyırsıyız ora yasahtı adamı behçi vuruplar ora yasahtı bu inşaaata girmeh yasahtı. O vesileynen bunnar men bunnarı arıyırım yohtu demeh gedif çöle gizdenipler, ahtşam olup çöreh möreh yeyip yorğun argın adamıht, yatmışam bunnar gelip. Gelip bunnar deyirler ki bu eski emiyin eski hayatında orda bi eyvanımız vardı ağaçtan yapmışım tendir eyvanı, ordadı.

15 Neyse durdum elime de bir deyneğ aldım, gettim bunnarı pusa pusa gettim, üç dört denediler, hansı gelse yanı yapıştıracam daha ağacınan çıhdılar ğaştılar tesadüfen emcene rast geldi, Receb'e. Buna bi ağaçnan buna ğalçasına bir ağaçnan vurdum vay öldüm de bunnar ğaştılar ğurtuldular. Neyse bele bele hareketleri var. Gedip çıhip o inşaaata ölüm be orda sizin ne işiniz var, orda sizin ne sorunuyuz yaramazlıhtları çohtuydu.

20 Çölde bir gün Şabannan çölde cüt üğürüh bostan ekeciht, ordan ğaldih tikanlıhta orda bi mevgi var onun adına tikanlıht deyiller deyirih yanı orda öküzleri aştım ötürdüm öküzler suyun başına getti suyunu işti dedim sen de burda oynagine bu öküzlerin yanında ahtşam gelende de arabanı ğoş getir men de birde bura gelmiyim önde gedim çöreh möreh yeyim çöreğimiz de var yanında çöreği suyu da var şeydi gedim başKa şey eliyim kende ahtşam arabanı getir.

25 Günde gelir mahta deyir ki emme, baban o Oruç vardı tel Ceferin oğlu Oruç Oruç değildi yoht

Nejmeddin o bizim üsdümüze biskileti sürür bizi harda bizi görse sağ sol zamanıydı bilirsen solcular çoğudu sağcılar biz azıdık. Bizim üstümüze biskileti sürür petelli biskiletler minip gedip geliller. Deyirem siz mesele siz ona bi şey eliyirsiyiz deyir valla yoğ gedirem bu uşah sahabının ğapısına çağırırım ya yapmayın etmeyin senin uşahın ne istiyip mennen bele çölde savaşıllar, bele çölde biskilet sürür üstüne, küfür ediller neyse haber eliyirem deyirem 30 haberiyyiz olsun birbirnize. Geldim eve çöreh yedim çılırdım çarşıya nem işim var neye gedirdimse birden bahtım o Nejmeddin dediğim uşah biskiletnen ele gelir ki sürür üstüme burdan ora ğalanda Sadık dayı hele dur orda hele dur orda çağırır uşah meni durdum geldi valla öncede babaya ğara deyirdih ğara meni çölde tuttu başımı bastı suya meni öldürürdü ele 35 anca elinen ğurtulmuşam niye deyir sen benim üstüme biskileti sürürsen. Dedim oğlum doğru deyir da sürürsen bah men geçen gün gettim babana şeye ğardaşlarıya dedim emiye dedim. Dedim ki uşahıyız bele yapır sabahdan da bah bi şey olanda da demeyin heberim olmadı dedim olsun ele anca elinen kırtulup gelmişem. Tutup başını basıp suya öldürürmüş he valla ele şeyleri vardı. Amcanan baban be ikizdi. Onlar da valla şey eliyirdiler da ders mers 40 bilgilerinen Lolo'nun ğafası bunan ey çalışırdı. Şey nedi okula gidende dedi daha men oğuyammirem men gidecem şeye eskerliye Receb. Ğoydu getti eskerliye eskerliğini yaptı geldi, polisliye getti, müracat etti. Ele ortaokuldan getti, polis oldu. Onda ele Şaban okula getti geldi yanı şey etmedi pes etmedi okulu. Bele şeyleri vardı. Şey Receb bedronu delirdi aynı bu beşli bedronnarı boş kıovanı bir arhadan delirdi içine şey doldururdu barut, üstüne de 45 düyü fasulye ğoyurdu bi kıaş dene aha burdan arha delihti ğoyurdu birde bi ağaşdan yuva yapmışTı o boş kıovanı ağaca bağlamışdı bir baş terefinnen birde arha terefinnen telnen bağılyıp gerileştirmişti buna bir şey deyirdi deyirdi buna tetih tetiği barmağıyı bele çekirdin o tetiğ tüşende içi de baruttu ya barut ordan ateş alırdı seçmeyi de bele savurırdı toyuğa, kuşa, pişihlere vurırdı ikisi ele ikisi ele beraber ğayırdılar oynuyurdular. Mehlenin uşahlarıynan 50 yığılırdılar antireman yapırdılar gedirdiler top oynuyurdular. Özleri oynuyurdu, arhadayınan

oyunuyordu . Jandarmalar gelirdi bunnarnan ma yapırdı uşahlarnan ele yapırdılar. Kulüb
yoğuydu ku top şeyi top sahası olar top gider orda oynuyalar yoğ bunnar yoğuydu.

55 ızlar da geyirdi, ızlar da oynuyurdular da arħadaşları varıydı, ıħırdılar kırğ göz kesirdiler
gebir üstü günü onu mağasnan herkeZ gedirdi götürürdü bu yekelihte onu kırğ göz kesirdiler
60 kırğ çeşit onu mesele birine verirdiler deyirdiler senin şansın açılacağ ala bu kırğ gözü as
yağana yağaya tah ele. Nanay deyirdiler, eğlenirdiler, yallı gedirdiler çeşit çeşit eğlenceler
yapırdılar. O zaman şeye polise polis şeyine kollejine gideceğ istiyipler para da yoğtu
elimizde para yoğtu. Şaban bu Musa'nın indi hayat yapıplar ev yapıplar oraları orada yoncadı
bu Musa deyir Şaban benim bu yoncamı piçersen deyip piçerem anlaşıplar gece. Gece sabaha
65 gider orayı kerantı çekip onu piçip birezi ğalmıştı deyip ki ğardaşım sabah gideceğ şeye polis
golejine çağırıptılar polisliğem benim o paramı ver aha onun parasını alıp getirip vermiştı ona
bizde dağdayığ goyunnan dağa ğetmiştı burda ävde yoğuyduğ. İndi ele annatırdı deyirdi
bağtım para tapemmirem kime deyim aha param yoğtu. Ele Musa meni çağırdı dedi ki benim
o yonca mı piç kaça piçersen dedim ne versen piçeceğem para lazımdı aħır. Ğedip piçip alıp
70 vermiştı Receb'e. Receb okula ğetmedi sağ solun şeyinnen ğedip yazılmıştı polis şey
askerliğem ğetdi ğeldi onnan sonra polisliğem yazıldı.

Şey küçük bacıları orda şeydi ğocadaydı. Ğedir bu da gideceğ Gars'da imtiħana, oğumağ, imtiħana gideceğ. Burdan evden ğatığ, kere, şor, çöreğ bir destahnan yaptılar hazırladılar ki
75 sabahnan şeydi Ejder ğedirsene ora imtiħana bunnarı da apar ora Ayşa orda oğuyur orda
oğuyurdu da Ğars'da apar ona. Aħasını men ğetmem ğetmedi ki, taha ele inatlaştı aparmadı
da ğetmedi de ele bir şeyi vardı. Men ora ğedirem bu ğatığı matığı çöreğı neteri aparacam.

– Çocuklarınız nasıl işe ğirdi?

S.K: İndi burda şeydi pençer ekir, iş ğörür reşber işini. Bir ğün şey belediye bir anons yapır
onda kent bi seyrim duydu eşitdi. Geldim Eli kiryeye ğarson olup çalışır Ejder. İki defe
75 çağırdım Ejder emiyi adam ğönderdim özüm çağırdım en sonu ğeldi benim yanıma da

gelmedi elinin birini ğapının bu bir terefine ğoydu aynı bu ğapıların birini de o terefine. Ne deyirsen? Dedim hele gel gör belediye anons yapır ğörginan bu ne deyir eger saya ğöre iş varsa sende yazılğınan. “Tezden men hec yana ğeçemmenem men hec yana ğiremmenem, neyse” dedi ğayıttı getti ğabul etmedi. Bu Erzurum’a işe girmeyi de bele oldu. Allah rehmet

80 elesin Elekör bizim köylüydü benim tanıdığım da arħadaşın o İbrahim bu İbrahim Işığ’ın ğaynıydı. Eniřtelerydi. İbrahim’da onun ğaynıydı. Bir ğün Erzurum’dan gelip ottuħ sobanın başında şeyde ğäfede ğonuřtuħ oyannan buyanan dedi İbrahim’in çoh çervesi var eydi bele adam madam işe miře ğoyur. Dedim hele ne zaman gidesen Erzurum’a dedi nedesen dedim gidende bi iki ğüne meye ğabaħca ğeber ver men o ğomşu yaşda mennen ufaħdı eme ğedip

85 okul biten maħamına yetişip. Neyse ona dedim bir meħtup yazacam. Dedi ne yazasan. Dedim bu Ejder benim eyeğıma dolaşıp burda bi yere ğiremmez ğalıp ğözümüzün önünde toyunu ele mişem, evlendirmişem getirip eve ğoymuşam bele bir işe getmez ele boş boş ğarsonluħ yapır beş on lireye ğarsonluħ. Dedi olsun bir ğün getmeyine azalmıştı geldi dedi ki Sadıħ gidecem iki ğün sonra gidecem neyin varsa hazırla. Mende tuttum buna bir meħtup yazdım.

90 İbrahim’a ğabaħca özümü tanıttım bu da zatan meni tanıyır dedim buna bele bi ğomřuluħ ğakğı tanı İbrahim ölmesemse ilerde de eyliğinen çıħaram. He eylih ne gibi eylih dediğim bu Ejder ğalıp ortalıħta işe mişe oħuyup bi yana ğiremmedi bir yana da almırlar beş lereye on lereye ğarsonluħ yanı bele ey olmur. Bu İbrahim’a bi meħtup yazdım hazırladım yaptım yaraştırdım ğedende verdim bunu Helloya Hello apardı verdi bunu İbrahim’a. İbrahim oħur

95 orda demeħ şoför alınacaħ hastaneye bu orda hem Receb’de orda polisti emcen Erzurum da. He okul oħuyur orda polis okulu ona deyir oda ona deyir Receb bize bi şey telefoneledi dedi bele bir şey var hazırlansın İbrahim ağabey onu çağıracaħ. Aha o vesileynen hazırlandı burdan bi seyrim ğönderdiħ emiyi Ejder emiyi getti Erzurum’a. Orda şey eliyir başhekim indi iki kişiynen biri Algızılıydı biri de Receb şey Ejder deyir siz Aralıħlı mısıyız Iğdır’ın Aralıħ

100 köyünnen ğazaydı da o zaman deyir evet. Be siz ne bildiyiz burda imtiħan var da siz geldiyiz

buraya müracat etmeye. O birsi Algızılı dillenmir; Ejder deyir ki bize burdan telefon elediler. Kim eledi deyir bilmirem kim edip telefon geldi bilmedim kimiydi. Taha adını demir demir ki şeydi İbrahim deyip görür. Getdi orda bi seyrim imtiħanla şeylemiştirler polisliħ şey şoförlüh ambulans şoförlüğüne almışdılar ikisini de. Bu İbrahim deyir yanı Ejder orda birez saf davrandı isim vermedi eme başhekim bilir ki kim deyip başhekimnen irtibatta olan menem. O geden orda başarı görsetmişti İbrahim deyirdi men Ejder'de gördüğüm eyliği hec kimsede görmedim. Verdiğim vezifeni, verdiğim yapılacak işleridi. Ona tembiħ ettim mi noħsanı noħsanına dakkasına hazırdı ok geder memnundu o da ele getdi oraya ilişti yoħsa ğalmıştı ävde.

Söyleyen: Sadık Kilit, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-d-

Şimdi Elican askiden Allah için men bir gız istiyordim Ugu'nu değil. Vallah neteri deyiremse ele. Burda bi gönşumuz vardı iki bacıydılar. Birini men istiyordim birini de başKası istiyirdi. O büyük olanı başKasıydı menen yaşta böyüğüydü o istiyirdi, benim yaşında müsait olanı da men istiyordim. Şimdi onun men ona o da meni sevir mende onu sevirem, bunnan istibaddayığ danışırılı eliyrirli. Buna deyiremkin ge seni geçirdim, bu deyir yoğ men geçmam benim anamın ne gardaşı var ne dedesi (babası) var. Sen anayı gönder benim de anam var onun da anası hec birimi ikimizin de babası yohtu. Deyir şeydi get anayı gönder gelsin istesin anam verecehti, bağ ele isteyen kimin verecehti. Mende zeten deyirem men ona gidecem. Anam da deyir ki yoğ. Onun da adı Hecerdi, ölüp indi. Deyir şeydi alırsan Urguyadı bacımın gızıdı onu gedim alım, almırsansa men ona yoğam. E benim buna göhnüm yohtu onda ona. Bele arada çekişip dururuğ, en sonu gettim eskerliğe eskerlik kâğıdı o zamanları. Gettim askere, askerden izine geldim, geldim bu gız durur. Getdim İdir'den de bir kolanya, hetri, bir başörtüsü, bir sabun, bilmem bir el yağı girem bunnarı aldım gettim ki aparağ onu anam onu alacağ mağa o gızı ona belge aparsın bağlasın. Getdim geldim anam gene nuğ deyir peygamber demir yoğ onu almıram. En sonu bağdım bele o da elimden çığdı sonra bi seyrim döndüh buna bi seyrim Ugun gelmir. Ugun meye pas vermir. Vallah ele o yana bu yana anam halam gızıda özüde anam getdi birez minneteledi yalvar yağır e dedi özümünküdü o başkasını dedi men gâbul etmedim galdı indiye. Getdih apardığ ona belge bağladılar başına çit bağladılar aha bir çitnen bi de sabunnan, el yağıynan, giremnen onnan daha bildiler bu bunu aldı sonra bi seyrim kesimetine getdiler. Meğleden adam yığıldı getdiler orda gız sahabı çay

goydu, çay verdi, kesimet gonuştular ortalığa göre. Yoğ biz getmediğ onda gız oğlan birbirine görünmezdi ki. Toyda şey elediğ da getdiler toy çaldırdılar anam, anam sağdı. Üş gün toy çaldırdı bi seyrim indi evlendiğ bi ev damıydı yeke ev damı. Bi bacası vardı aħşam olanda o bacayı da tepirdiğ bizim yatağımızı da sardıler ora aha ğapını daldan kilitlediğ bir ağaç lih
25 saldığ ğapının dalına girdiğ gattılar içeri neyse o da yattı sabahnan ğahtı bele. İndikiyenen ondakinin arasında ne ğeder fark, indi fantezidi, indi güzel, her şey dört dörtlühtü; onda be. Men askere gidende yirmi bir yaşında askere getdim, men İdir'e getmemiştim. İdir'i gedip gezip görmemişim. Yirmi bir yaşına ğeder men İdir nedi görmemişim. Çalışırđ rehberiydiğ baba yoğ, ğardaş yoğ ne bacım var, ne ğardaşım var, ne dedem var, anam meni böyüdüp
30 yeğeldip. Valla anam reħmet elesin anam gocağ arvadıydı. Çoğ kişiden gocağ arvadıydı. Babangili de şeylediler da getdiğ dediler Emolo'nun gızını istiyir. Getdiğ neyse adam yığdım burdan getdiğ evine kesimete Şadiye'yi men görmemişim he valla Şadiye'nin bi bacısı vardı onu geldi yanıma men ele bildim ğelin odu durdum bunun annınnan öptüm, boynunu ğucaħladım ğalınım dedim he valla sonra orda dediler e o değil o gelin değil yanlışlıħnan
35 birez de maħcup oldum utandım. Onnan sonra Şadiye'yi geldi ğörüştüh, tanıdığ dedi ğalınım budu hemşiredi. Be istediğ getdiğ aldığ adam yığdığ getdiğ aldığ. Toyunu şey eliyende apardım kesimetini verdim burdan gene beş on adam apardım orda Emolo'nun evinde çay iştiğ kesimeti üş min lireydi onun da bir adamnan üş min lire almamıştı Emolo köy yanı köyda ilk mennen aldılar üş min lere vallah. Onu da verdiğ çayımızı iştiğ onu da Emolo'nun
40 arvadı paranı almıştı ğaynı oğluna demişti ki Kemal'a bunun bir milyonunu ver özüne o da bir milyonunu vermemişim getirip maya beş yüz lere vermişim. Para bağışlıyırar aħır başlığ parası verilennen sonra onnan sonra Şadiye'nin anası dedi ki senin bir milyon para demişim geri ver ne verdiler dedim valla beş yüz lere dedi bağ o beş yüzü Kemal vermiyip men demişim bir milyon ver be bele ha. O zamanın evliliħleri de bele geçirdi.

Söyleyen: İsmail Ekinci, 81 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

İ.E: Oğlanın hâberi oğlanın gızın hâberi yoğuydu yanı mesele sen, men birinin gızını istiyirem geyirdiler onun evine deyirdiler bizim oğlan sizin gızı istiyir evlendireh bunu. Adam da ğabul edirdi mesela ğabul edende alırdılar. Sonra toy zamanına gelince o zaman üş gün toy çalardılar, davul zurna üş gün çalardılar. Üş gün sonra gelin köçerdi. Gelini de atınan köçürdüler neyse faytonnan gelirdi atınan gelirdi gelin gelirdi. Gelirdi bu o zaman bele bi şey çizziğ çizgi çizirdiler bele geniş bir çizgi çizirdiler gelini onun etrafında dolandırıldılar üş defa Kılıbaya gelin başını eğirdi üş defa bele dolandırıldılar üş sefer başını eğirdi o zaman o yemin edermiş neymişse bilmirem beleydi o zamanın toyu şeyi. Gelin gelirdi evine getirirdiler, gelini atınan veya şeynen köçürüp getirirdiler. Üş günde toy çalardılar.

10 – Önceden tarlaların ekimi nasıldı?

İ.E: Tohumu kendimiz yapırdıh da başka yerden tohum almırdıh. Mesela bostan ekecih ğarpuzun tohumunu tuturdular sahlıyrdılar o zaman ekirdih, buğda ekecih buğdanın tohumunu özümüz ekirdih, yonca ekecih yonca yanı bu yörenin ekinneri budu yoncanın tohumunu kendin yanı dışarıdan tohum alınmırdı o zaman dışarıdan bi şey almırdıh. Kendimiz tohumunu hazırlıyrdıh ekirdih o zaman çoğ bostan ekilirdi. Gece günüz benim özüm çölde yatırdıh bostan gözdüyüdüh donguz geyirdi yeyirdi donguz bide bağırdıh donguzlar dolup bostanın içine ğavalyırdıh beleydi.

– Önceden ulaşım nasıldı?

İ.E: Deyirem at arabasıyanan gedirdih da bizim zamanımız at arabasıydı. Mennen daha evvel ki zamanlar vardı öküz arabasıyanan gedirdiler. Yayan gedirdiler Ğars'a at arabasıyanan

gedirdiler Ğars'a. Furgun deyirdiler yeke yapılı at goşurdular onnan gedirdiler Ğars'a gelirdiler. Yanı o zaman makina yoħuydu, makina şey yoħuydu atna gedirdiler at arabasıyan gedirdiler, bele gedirdiler.

– Eskiden savaş bizim ÷lkemizi etkiledi mi?

- 25 İ.E: Savaş, buraya başka ÷lkeler gelmedi. Menim o ikinci dñnya savaşında bütün dñnya herbe girdi bütün dñnya herbe girdi yalnız İsmet İnönü girmedi. İsmet İnönü başbakanıydı. İsmet İnönü Heybeli adaya getti orda ğonuştular şeydi zorladılar çoħ zorladılar İsmet İnönüyü dedi menim askerim zayıftı, yeyeceğı yoħtu askerimim men herbe giremmem. Girmedi herbe yalnız Almanlar Rus'u çoħ sıhıştırdılar. Gelip buraları bombalıydılar. Rusya boğazları istedi
- 30 geçe şeyden Amerika'dan yardım ala, Türkiye vermedi çoħ istedi vermedi sonra İran'a bastı geşti İran'ı aldı. İran'nan keşti İngiliz'den şeyden yardım aldı. Yardım aldı o zaman bi seyrim Rus, Alman'a şeyeledi zoreledi Alman'a bastı getti Alman'a. Onnarmenin ağılıma gelmez olup da eskiden olup mesela, ğaçağuş deyirdiler burda olup buranın halkı Ermeni'den ğaçıp yanı Ermeni çoħ katliam yapıp buralarda deyirdi ne teri ğaçırdılar yanı bu Ortaköy'ün
- 35 köprüsü var da Ortaköy'e yol gedir. Deyir o geder adam adamı basırdı ki çoğu köprüye tüştü, Ermeni gelip bizi öldürecek. Onan sonra Ermeni'de bura gelmiyip Ermeni ğorħup deyip ora ağır köydü giderih ora bizi şey eliyerler İran'a gedipler. İran'da ğalıplar. Bi iki üç ay ğalıp gene tekrar gelipler bura, gelip yerlerine yerleşipler. O zaman burda deyir o gader adam varımış ki bide baħırdım deyir gezirler dolanırlar o gelirdi aha duvarın dibinde orda ölür
- 40 acımnan öldüm acımnan öldüm deyip birez sonra gelirdih acımnan ölüp. Ele yoħsulluħ, ajlığ varmış o zaman. Sonra bizim benim aħlıma gelende ey aħlıma ğeldiğı zamannar çoħ ajlığ oldu arpa bulammirdih, şey bulammirdih arpa ehmeğı bulammirdih. Sılıf ehmeğı yeyirdih sılıf sen bilmezsen çeltiğın içinde olur çeltiğın çeltiğı üdüdüdü onu makina çıħardırdı ufaħ ufaħ onu belecene ğuyruħlı sılıf onu aparıp üyüdüdüdü onun ehmeğini yeyirdiler. Çoħ ajlığ
- 45 vardı o zaman.

– Doğal ortamda yetişen bitkiler nelerdi, onlardan yer miydiniz?

İ.E: Be pencer yeyirdiler salmanca bizim salmanca deyirdiler pencer var. Ok geder deyir burda salmanca şeylediler topladılar gettiler ğaynattılar yediler ki, burda salmanca bulammırdıh gedip Algızıldan getirirlermiş. O otu salmancanı getirip ğaynatıp yeyirlermiş
50 burda.

Erzurum’a gettim İstanbul’a gettim İzmir’e gettim o zaman otobüsler vardı da o zaman yanı otobüsnen gedirdih gelirdih. ÄsKi äsKi devri deyirsen o zaman men hara o zaman yanı yirmi yaşında bir adam şeye gidemmiirdi gáfeye gidemmiirdi ğoymurdu ğavalıyır yeri yeri yeri eve ğoymurdular ki çıhalar o zaman. Askerlih men yapmadım benim ayağım sekketti askere
55 almadılar meni. Meni askere almadılar. Şeye gettiK Ağrı’ya Ağrı’ya heyete gettiK orda buralarda dohtor yohuydu heyete gettih orda heyet şeylemedi yanı askerlih yapammez dedi maya asker yapammez, şube de almadı meni askere.

– Önceden Ağrı dağına gittiniz mi?

İ.E: Min dokuz otuz’da Ağrı şey olup Ağrı isyanı olup Kürtler isyan etti Şıh Seyid isyanı
60 şeyde var dersim de burda Kürtler isyan etti Ağrı burda o zaman asker çoğ gelip bura onu meni babam anladır men onları görmedim asker çoğ gelip deyir aħşam yattıh deyir sabahnan ğahtıh buralar tüm asker o geder asker gelip o geder asker gelip Kürtleri şey elediler iki dağın arasına Kürtleri sıhıştırdılar o zamanın şeyi de yanı ğumandanı neymişse Kürdüymüş neymiş izin verip ğaçıplar İran’a geçipler o Kürtler. Yoħsa çoğ ğıracahmışlar, çoğunu öldürürdüler
65 onlar askeri vırırdı savaştı da savaşırdılar. He o zaman buna Ağrı isyanı deyir Ağrı isyanı. İsyan ettiler sonra bi şey yapammediler Atatürk bastırdı Atatürk’ün zamanıydı isyanı bastırdı. Dersim de dersim de hanı deyir şeyleri Elevileri bele öldürüp bele yapıp işte o zamanmış dersim şeyi.

– Eskiden televizyon, radyo yoktu, zamanınızı nasıl geçiriyordunuz?

70 İ.E: Radyo da yoğuydu, radyo da yoğuyuydu. Bilmem Kaç tarihinde radyo geldi bura ilk
radyonu bu Molla İrehim almışdı. O Zekigilin babası Molla İrehim, almıştı eye orda çalırdı
suyun başında e deyirdi hele bura bağ e bir demir demir danışır demirin içinde ne var ne
yoğtu. Onnan sonra bi köy hocası vardı bu şeyin caminin hayatında köy hocasına aldılar bir
televizyon ona biz gedip bağırdı. Gedirdi açıldılar gonusurdular bağırdı. Radyodan
75 dinliyirdi mesela Kore savaşını dinliyirdiler. Bağırdın ora bura toplanıpdılar radyodan
dinliyirler bizim asker bunu yaptı, onu yaptı, şunu yaptı, bunu yaptı bizim askerimiz çembere
tüşdü. Orda çembere aldılar bizim askerin etrafını sardılar, bizim orda ki kumandanın adı
şeymiş Tahsin Yazıcı. Almanya Alman'ın generalı bunun peşini bırakır bu gedir peşine
Alman gelir şey Amerikan generalı gelir. Amerikan generali ne teri olursa bunun peşini
80 bırakır bizim askeri şeye salırlar, bu şey eliyir süngü tağ emri verir da silah atämmir.
Süngüyenen çıhmıştılar yanı o şeyi o yani o çemberi yarıp çıhmıştılar bunu dinniyirdi biz ey
dinniyirdi, çıkar çıkmaz Alman'ın şey Amerikan generalının öldürür. Alınnan vurır bunu
mahkemeye verirler deyirler niye vırdın deyir bizim usulumuz budu bizde savaştan kaçanı
öldüreller. ÖldürmüşTü. Alman generalini Tahsin Yazıcı. İndiye galmaz o.

85 Keçeleri otururdu en çoğ şeydi pammığı yığıp getirirdin tökürdün ora ağzı açılanları goza
çekirdi. Goza çekirdi, otururdu bi şey radyo, televizyon bi şey yoğtu ki, nağıl deyirdiler,
nağıl annadırdılar bele keçirdi geceleri.

– Çocukluğunuzda ne gibi oyunlar oynardınız?

İ.E: Çocukluğumuzda çocukluğumuzda o zaman oynar şeydi mesela şey bir yer gızırdı bir
90 bele ağaç goyurdu bu atırdı onnarı o göyde vırırdı, vırammirdi onun adına ne deyirdi
yadımnan çıhıp. Çelih çommağ deyirdiler ne deyirdiler ele oynar oynuyurdu, geyişe
girme oynuyurdular bele çızırdılar geyişe girme biri içerde dururdu biri de eşikte orda burda
dururdu eştekini çekip içeri attı, o yenildi çekkemedi o elinde geyiş vardı o ona vururdu o
ona vururdu. Sonra toylarda yallı gedirdiler o zaman şeyde yoğuydu, o geder davul zurna

95 yoħuydu tulum var da tulum alırdılar, Baho vardı sen görmezdin Bahonu ele yaman tulum alırdı ki Baho. Ele olurdu toy da ele olurdu.

Gäfe yoħudu yoħ, tükânda otururdular bir kaç dene tükânda yoħudu birkaç dene tükân varıldı. Gedirdiler tükânda oturan otururdu oturammıyan evde oturudu. Gäfe mefe toplantı yeri yoħudu o zaman yoħudu. Sonra camilerde camilerde şey elemeh yasağıydı iki adam bir
100 camide namaz ıllammez yasağıydı teh teh namaz ılıp ıhacaħsan, adınnarın ârşóvunu yırtırdılar adınnar deyirdi ârşáv bürünmüyeceh Halk partinin zamanıydı. İsmet İnönü başbakanıydı o zaman adınlar ârşávâ bürünmeyeceh ârşávları yırtırdılar neğayırıldılar yanı o zaman şeydi da sıħı yönetimiydi yeni şeyden ıħmıřTı sıħı yönetimidi. Sonra Menderes geldi Menderes şeyeledi Timur Yalını birez getti onu da öldürdüler onu da öldürdüler.

105 – Darbe zamanını anlatır mısınız?

İ.E: Darbe iki darbe görmüşem, biri ilk darbe yapanın adı neydi, burnu uzun bi şeydi general Menderes yoħ onun adı yadımnan ıħıp Menderes’i o devirdi. Kenan Evren’de darbe yapTı. Kenan Evren’de darbe yaptı indi Kenan Evren’de sorguya ekiller nağayırılar şey eliyiller iki darbe görmüşem. Asker vardı her tarafda vardı asker burda asker vardı. Bir sabanan aħtıħ gedirdih şeye su suvarmağa ovaladı asker evinize evinize e nolup şey oldu ihtilal oldu herkes evine oymurdular kimse eşiğe ıħa. Bir hafta oymurdular onan sonra herkes ıħıp gedirdi işine üçüne. Bir hefte evde aldıħ oymurdular. Ehmeğimizi evde tendir vardı yapıp yeyirdih. O zaman şey yoħudu fırın yoħudu gedip fırınnan ehmeħ almırdılar herkezin özü pişirip yeyirdi. Fırın yoħudu.

115 – Önceden evler nasıl yapılırdı?

İ.E: amurnan yapılır möhre yapırdılar möhre duvar, çamuru ayaħlıyırdılar olurdu şey orda getirirdiler tókürdüler birez duvar dibine birez de belnen kesirdi verirdi biz orda oyurdu bele vurudu. Böyürlerini kesirdiler möhre duvar. Onan sonra kerpişnen yapTılar amurnan kerpiş yapırdılar. Gâlipler vardı kerpiş tókürdüler kerpişnen yapırdılar. Sonra piriket ıħtı. Piriketnen

120 yaptılar, ilkin möhreydi indi möhre olan damlar yoĥTu uŖTular men diyen. Eskiden ev damlar
vardı yeke ev damlar içinde tendir yandırıldılar evin içinde be tendir vardı soba yoĥTu, soba
bilmirdiler soba dünya her taraf odunudu soba yandırmırdılar. Tendir yanırdı, uzanırdılar ele
tendirin tusküsüne, ele tendirin tusküsü çekilirdi çihırdılar bacanı basırdılar, otururdular kürsü
125 pammıĥ palasını çekirdiler çekirdiler bura onun istisine otururdular. Soba bilmirdiler soba
yaĥmırdılar.

Olurdu be Tezeköy vardı, Ortaköy vardı Kürt köyleri yoĥudu. Ahura, Tezharaba onlar
yoĥudu. Bunları deyirem min dokuz otuz'da Atatürk bunnara Ŗey ğoydu yasaĥ koydu yirmi
sene dedi daha gelmiyecehsiyiz yirmi sene, yirmi sene doldu onnan sonra geldiler buralara
130 yerleŖtiler o zamana geder buralarda Kürt yoĥudu. Elliye geder elliye geder bura Kürt
gelemmezdi. Kürt yalnız Ŗeydeydi Ŗey yolu var da Ermenistan yolu o yolun adı ne yoluydu o
yolu bu yana geçemmezdi Kürt. O tereflerde vardı İdir'in köylerinde vardı bura
gelemmezdiler. Onan sonra geldiler buralara yerleŖTiler Kürtler o zamana geder yoĥudu.
Bunları buranın Kürtlerini apardı getti Ŗeye ğoydu İzmir, Aydın o tereflere apardı, ikisini yanı
135 iki evi bi köye ğoymadı, her evi bir köye, her evi bir köye ğoydu ele daĥıttı. Sonra bunlarda o
yasaĥ pittı Aydın, İzmir'i bıraĥtı geldi bura, bi denesi gelmiŖti burda bir eve nöker olmuŖtu
bizim evde ğalırdı. Deyirdi Allah deyirdi bu ihtiyarların evini yıĥsın bizi getti bura, burda ne
var Eğri Daĥı Eğri Daĥı Eğri Daĥı deyiller geldiĥ bura, ele ne var çoĥusu döndü getti orda
baĥları bahçaları bunnara yer yurt vermiŖti devlet, be kendileri de burdan keŖtiler gettiler
140 İran'a nem hara gettiler.

Söyleyen: İsmail Ekinci, 81 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

Bir trahtör gelmişti İdir'den bura bele sajlı kōtanları vardı bele dönürdü şey eliyirdi millet bütün yeke kişiler e Pu nedı eye Pu nedı getti aşağıda yer sürmeye tüştüler bunun dalına herkez gedirdi Pu neteri şeydi, Pu neteri yer sürür görmemişler trahtör diye bir şey görmemişler. Sonra trahtör çıhtı, o zaman atınan öküznen sürüp ekirdiler, çamışnan sürüp ekirdiler indi trahtör çıhtı trahtör sürdü. Öküz getTi.

İki güne gedirdin İdir'e iki güne bezi arabaçılar pi güne gedirdi. Erken çıhırdı atı guvvettiolurdu, gedirdi bir güne ama eseriyet iki güne gedirdiler Daşburun'da galırdılar, Daşburun'da Bählıl vardı, Hählıl vardı onnarın orda gäfesi vardı gece gäfede galırdılar sabahnan gähıp taha gedirdiler İdir'e. Bir güne gedip yetişemmirdiler İdir'e. Alışveriş için gedirdiler alışveriş eliyirdiler ordan İdir o zaman burda okgeder tükân yoħudu bir Eli başganın tükânı vardı birde Molla vardı Ahın'nın oğlu Molla üş bide Açoş üş dene tükân vardı burda. Bazı ihtiyaç sahabı gedirdi İdir'e. İdir'e aparırdı şeyini düyüsünü satırdı o zaman çoħ çeltih ekirdiler burda, burda üğüdürdüler, düyü aparırdılar aparırlar, İdir'de satırdılar. Ehtiyaçı olan ihtiyaçını alıp getirirdi İdir'den İdir burdan böyüğüdü burda İdir'de bulunan burda olmurdu. Geyirdiler geyirdiler. Sonra mesela İdir'e geyirdi, mahkemeye geyirdi burda mahkeme felan yoħudu. İşi olan gedirdi İdir'e.

– Önceden topraklarınızı nasıl belirlediniz?

İ.E: Yoħ o zaman babadan galan var yanı babadan galan yerler var. Bide şey var otuz o benim aħlıma gelmir otuz ikide mi kaşta burayı ölçüp veripler millete o hezne yerlerini, hezne yerlerini ölçüp veripler millete dağıdıplar, o zamanda çoħ adam heç almırmış men

neyniyecem men bunun vergisini veremmenem men bu yeri istemirem. Sonra bazıları da mesela bizim yerler benim babamın babasının galıp, babamın babasının galıp yerler eleydi. Sonra ölçüp verenler de var.

– Eğitiminizi nerde aldınız?

25 İ.E: Eğitim burda okul vardı da men min dokuz otuz yedi’de okula gettim, o zaman okul vardı burda, okul vardı. Beke otuz yeddiden de evel vardı okul bir okul vardı bu şeyde, suyun başında okulun yerinde bide bi şeyidi eski evlerdi evler kimin şeyidi birinci, ikinci, üçüncü sınıfı bir odada oğuturdular dörtnen beşi de bir odada oğudurdular oğuyurdu. Ortaokul burda yohuydu ortaokula giden İdir’e gedirdi. Burda beşinci sınıfa gider oğuturdular, beşinci
30 sınıftan gedirdih Ğars’a Çırağıza üş sene orda oğuyur öğretmen olup geyirdi. Üş sene bu Esadullah Hocagil Çırağıza oğudular öğretmen oldular.

Kerantıynan piçirdiler da hepsini kerantıynan piçirdiler tapılıyrdılar horumluyurdular götürürdüler yığirdılar tayaya ele balya malya yohtu. Getirirdiler yığirdılar tayaya. Mal sahlıyır çoh mal sahlıyırılar o zaman o zaman her teref otuydu, her teref otuydu. Hayvancılığ
35 askiden beri var ta Niğalay vahtınnan var, Niğalay hükümeti varımış İrusya’da Niğalay, Niğalayı şey devirdi bu goministliği ğuran neydi onun adı men bele ahlımnan çıhıp unuduram Leylin, Leylin Niğalayı devirdi. Gominist hükümetini ğurdu. Niğalay hükümeti demokrasiydi yani herkesin özünde şey var ama bu milletin heç bi şeyi yoğuydu hammısı hükümetindi millet hükümete çalışır maaş alır, yer yurt hıammısı hükümetindi, bu Azerbeycan’ı felan
40 hammısını almıştı. Niğalay, Niğalay odu Niğalay hükümeti. O zaman vardı hayvancılığ çoh askiden beri vardı askiden daha çoh hayvancılığ vardı, indi yer daralıp ottayesi yohtu oteremmir yapemmir ama askiden her teref otuydu aparıp gedip otarıp geyirdi. Tezeköy’ün ora buralar bütün otudu hıammısı, kışta da nağır çölde nağır gedirdi.

Söyleyen: Güven Bayat, 45 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Yemekler. b) Karışık sohbet.

-a-

- Yöresel yemeklerimizden annadım Alican, küfte şorbasının men başlıyım o zaman küfte şorbası genelde dana etinden olur, bud atından olur küfte şorbası, onu askiden daşda döydüdü, daşda onu eyce döyürsen içine lepe atırsan yanı isteğiye göre içine alça atanda olur, pirinç atırsan, onu daşda eyce döydühten soyra içine bizim özel küfte pencerimiz var; küfte penceri, soğan, lepe bunnarın hepsini daşda döyürsen soyra yağı, salçanı eyce gavurursan içine su tökürsen bu yaptığımız garişımı eyce elinde ezirsen, küfte yuvarlah yuvarlah köfteler şeklinde atırsan suyun içine bir saat ne pişir aha bu da bizim küfte şorbamızdı. Salça, domates, biber de atırsan içine küfte şormamızdı. Bu bizim yöresel yemeğimizdi çoğ lezzetdi olur.
- 10 Kete iki çeşit ketamız var. Biri pasta şeklindedi işli ketadi, biride bizim yöresel salmancamız var gedip onu da çöllerden topluyuruh salmancamızı. İlk salmanca ketasını annadım. Salmancanı topluyuruh bu ilkbaharda daha yoğun ilkbaharda olur genelde ketaler de ilkbaharda pişirilir. Bahar pastasıdı bunnar. Salmancanı topluyuruh ezirih elimizde duznan eyce ezirih soyra içine soğan atırır, pul biber, yeşil biber birde bol yumurta atırır. Bunu hemir
- 15 eliyirih mayalıh hemirdi, mayalıh hemirnen açırır yuvarlah yuvarlah içine göyuruh yaptığımız o garişımı salmancanı soyra atırır fırına çoğ güzel bizim salmancalı ketemizdi o da bizim Aralığa has bizim yanı Aralığa has yöresel bunu başka yerlerde bilmezler. Tandırda genelde bunu tandırda yapırır da. Tandır ketesidi. Tepsilerde ya da bada vururuh tendirin badına vururuh ele pişiririh. Çoğ lezzetli çoğ güzel olur.

20 Ayran aşımız da var çoğ güzeldi ayran aşımız o da bizim yöresel yemeğimizdi. İki çeşit ayran yapırır, bir yayığ ayranı var onda yapırır birde yayığ olmadığı zaman elimizde ayran yapırır. Yoğurtnan ayran yapırır, o yayığ ayranları genelde askideniydi indi ama biz kendimiz yoğurtnan yapırır o da çoğ lezzetdi olur. O da aynı salmanca olur, perpetikan olur, gabağ olur birde pirinç, yumurta, un olur ayranın onun häpsini gariştirirır çoğ lezzetli bide çoğ
25 vitaminnidi ayran aşı. He içine perpetikan da atırır da perpetikan, salmanca häpsini dedim da zaten heye pütün onnarı küt küt kesip atırır içine gariştirana gäder eliyi çekmirsen tam tüşür gäynamaya tüşende eliyi çekirsen çünkü o çürüyer ayran aşı da bizim çoğ güzel yöresel yemeğimizdi.

Helsemiz de bize hasdı başka heç bir yerde olmaz. Helse yemeğimiz. O genelde
30 meherremlihte olur imamlarımızın gırırında olur imamın gırırına birde ehsan yemeğidi o iki taraflıdı hem ehsan yemeğidi hem de çoğ vitaminli, çoğ gıdalı yemehti. Helse eskiden dedelerimizden babalarımızdan galıp biz de onu hele sürdürürüh. İmamın yeddisinde, imamın üçünde birde imamın gırırında pişirdiğimiz, imam Hüseyin için ona yanı imam Hüseyin ehsanıdı onun ölümünde ilk şehit olanda, yeddisinde, ölümünde yapırır. Birde onu bizim
35 yörede názir deyirler názir yemeğidi adağ adıyırılar názir deyirler názir de onu yapıllar o da buğdaydan olur askiden o buğdaları yerde döyürdüh bele daş tohmahnan onnarı da yeri gázırdıh döyürdüh indi ama hazırları çıhıpTı. Gene okKáder döyen var o buğdaları o da buğdaynan etnen sade buğdaynan etnen olur. O ema çoğ uzun sürelidi. On on iki saatta daha da fazla başa gelir. Bele şeyleri var böyüh gazannarda yapırır buğdaynan, eti; mal etinnen de
40 olur toyuh etinen, hindi etinnen her çeşit etnen helsemiz olur, onu da böyüh böyüh ağaç şeylerimiz var gäşşihlarımız var sudu, etdi, buğdaydı. Onu sabağdan asırsan ağşam ona on bire ancağ başa gelir. Durmadan onu çalırsan bele, o teh kişilih yapılan şey değel genelde on kişi, on beş kişi, beş kişi yanı birlihte imece usulu yapılır o. Ehsan da verilir. Helsemiz de çoğ güzeldi hem de ehsan yemeğidi, imam yemeğidi, kutsal bi yemeğimizdi o da bize has başka

45 yerde yoħdu. Üstüne de en sonunda piştihten sonra sana yağını genelde meme yağı, sana yağı onnarı eridip döküp servis yapırsan. En sonda.

Bizim ölü yerlerimizde ölü yerlerimizde genelde üzgözlü pilav deyirih biz üzgözlü pilav yapırđı. O da pirinç süzme pilav yapırđı pirinçlerden. Sonra dana etinnen olur ölü yeri yemeğlerimiz başKa etnen olmaz sadece dana etinen olur göyun eti göhur diye göyun etinen
50 olmaz. Dana etini küp küp kesirsen onu soğanan salçaynan birde lepeynen onnarın hepsini ğarıştırıp pişirirsen, sonra da süzme pilavın üstüne göyürsen ölü yerleri yemeğlerimiz de onnardı. Birde ölü yerlerinde ğatđ aşı deyirih o da bize has başKa başKa yerlerde yoħtu yoğurtnan olur o da. Onun da içine şivit, salmanca, pertetikan birde maydonoz onnarnan o ğatđ aşımızda onnarnan yapılır, onnarı haşlıyırsan eyce soyuğ yoğurdu çalıp soyuğ soyuğ
55 onu servis yapırsan bu soyuğ çorbadı. He ölü yerimizde pilav, üzgözlü aş birde ğatđ aşıdı ölü yeri yemeğlerimizde, heyir işlerimizde de onnar olur da toylarımızda da onnar olur başKa da yöresel yemeğlerimiz sen sor men annadım Alican.

Çoğ biz çoğ küçühken o zaman pasta masta yoħuydu ki. Genelde bir iki çeşit şey varıydı pasta masta türleri yeni olup o zaman fetirimizi deyim fetirimiz varıydı. Fetirde, tendirde
60 yapılır herkesin gerçehten en özel şeyi fetiriydi pasta masta türü yoħuydu o zaman, fetirimiz de yumurtadan yumurtadı, undu, sütdü, yoğurttu birde mayadı. Äskiden mayaları kendi ellerinde yapırdılar. İndi yeni hazır mayalar çığıp, çöreh yapırdılar çörehden bir yeke beze künde götürürdüler bir hafta on gün sağlıyırdılar o kifsiyecih şekle geyirdi, o maya olurdu. Onnan bi sefer pasta bi de çörehleri yapırdılar. Yöresel äskiden pastalımız varıydı tepsi ğalını
65 deyirdiler da fırına kek atır indi kek tepsi ğalınıydı. Birde fetirimiz varıydı. Sonra uşağken bize buğdaynan künçüdü susam indinin susamıdı da künçüdü ğavururdular onu yeyirdih, mısır pattadırdılar, ğarđadeli deyirih da onu yeyirdih. BaşKa da eskiden ele çoğ şeylerimiz yoħuydu. Birde köppece deyirdiler o köppeceni de indi heç kim bilmez bizim anamız yapırdı köppeceden yeyirdih. Yumurtaynan onu çalırdılar eyce genelde o zaman da ğaz, ördeh

70 mördeh çohuydu gaz yumurtasınnan daha gözel olurdu. Çalırđılar köppece kimi şeyimiz
varıydı pasta kimin pikniğe gedirdih, okula gedirdih onnan bize yapırdılar. Heye o da bele
indinin pasta türü bele bi şeyi olurdu köppececi eyce çalırđılar yumurtanı, unu, suyu başka
içine bi şey atmazdılar, onu yağın içine tökürdüler o ğabarırdı indi krema kimindi bele böyüh
böyüh ğabarılı ğabarılı kıpğırmızı olurdu, çoğ yeyirdih. BaşKa da onu yanı bizim
75 çocuğluğumuz da bunnan başKa bi şey yoğtu da biz de eski adam sayılırılı çoğ yeni adam
sayılmanılı.

Söyleyen: Güven Bayat, 45 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Yemekler, b) Bayramlar c) Kız isteme, d) Gelenek ve görenekler, e) Düğünler.

-b-

He birde Alican umaç aşımız var. O da çoğ bele genelde hastalar onu yiyer kış yemeğidi, şifa içindi o da grip olannar, hasta olannar bunu yiyer çoğ vitamin dolu bir yemeğdi. Çorba türüdü o da. Onun da mazemeleri, Arğı Dağında yetişir evelih otudu, onu o zaman yığırsan yaşken gürudursan kışa sahlıyırsan çoğ vitaminli, gıdalı äskiden herelde dedelerimiz, babalarımız yanı bunnarın çoğ hastalara ey gäldiğini bilipler ki bu otu göyuplar çoğ güzel evelih otudu. 5 Pilavı da yapılır evelih otunun, birde umaç aşı yapılır çorbası yāni. Umaç aşının içine de bizim maş var börölce onu herkes bilir maş göyursan, alça gürumuş alça, gürumuş erih gürusu, birde şey un içine yapıp göyursan. Bu salça ev salçası bizim kendi yaptığımız biber salçası, kendi yaptığımız pul biber, domates salçası atırsan, zaferan atırsan bu zaferan da bir 10 çeşit bizim şeyimizdi, sarıköh, zaferan zaferan da bir çeşit baharatımızdı. Heye bitkimizdi, baharat yapılır zaferan otunnan da. Bunnarın hepsini gariştirip bu çorbanın içine göyursan çoğ güzel lezzetli bir çorba olur. Birde hastalığ için bu çorba yapılır, şifalı bir çorbadı. Bu da bizim yöremize aitTi başKa yörelerde yohtu yanı sadece Aralığa aitTi.

Yapılırdı, girmızı salçalı pilav yapırdı, domatesli pilav yapırdı indiki kimin beyaz pilav 15 yohtu. Heye kendimiz bizim pirinci burda yöresel pirinçlärimiz vardı. İndi esmer pirinç diye çoğ lüks pirinçler var da satılır o zaman bizim o pirinçläri kändimiz yapırdı çoğ güzel lezzetdi böyüh böyüh bele pirinçlerimiz vardı. O zaman en çoğ pilav yeyilirmiş zaten aş deyirih biz aş pişirirdih. Aşın içine kendi toyuğlarımızı kesip atırdı ätdi aş yapırdı, domatesli girmızı aş yapırdı. Birde bizim yöremize ait sütlü pilavımız var kişmişli konu 20 açılmışken Alican onu da annadım. Onu da sütnen yapırsan pirinçnen birde kişmişnen

yapırsan, isteğe göre hurmaynan da olur süt, pirinç, hurma, kişmiş o da bizim yöresel pilavımızdı. Yapırsan birde çehme şeklinde yapırsan altını da çoğ gızardırsan gıpğırmızı olur. Çoğ lezzetdi bir pilavımızdı. O da äskiden yapılırdı indi de çoğ sevilereğ yeyilir, äski pilavlarımızdandı. Üş çeşit äskiden pilav yapılırdı. Sütdü pilav, ätdi pilav, birde evelihli 25 gırmızı pilav domatesli pilav yapılırdı. Yöresel yemeğlerimizden budu başKa gene sormağ istediğın...

Bayramlarda genelde bizim bayramda şeylerimiz olurdu Navruz bayramında äskiden Navruz bayramlarımız çoğ gözeliydi. İndi değışipTi. Navruz bayramlarında gırğ göz kesmeye gedirdih. Kare kare bezleri bele kesirdih gedirdih suların başında dileh tuturduğ. İstiyen 30 mesele uşağı olmayan doğmayan uşağ istiyirdi, sävgilisi olan sävgilisine ğavuşmağ istiyirdi, gırğ göz kesirdih o kare şeklindeki bezi pıçağta aparırdığ suyun başına ona gırğ dene bele göz kesirdih adı gırğ gözdü. Onu getirirdih, uşağların üstüne asırdığ, yanı adah niyetinde. Navruz bayramınnan bir هفته önce oydu. Ğulağ asırdığ o ğulağ asma hele var. Dileh tutup ğulağ asırdığ. Gedirdih mesele deyirdiler indi deyim bu zamana oğlum üniversiteyi ğazanacağ gedip 35 bir evden sessizce gizlice evden ğulağ asırdığ, onun dedihleri sözleri kendimiz mane bularağ şekillendirirdih. Mesela deyir men gettim ğulağ asmağa on altı on yeddi yaşındaydığ özümnen annadım gerçeh yanı hikâyedı. Gettim ğulağ astım on altı yaşında seyid varıydı onnarın evine dedi herkeS getsin herkeSin payını verecem herkeS getsin yerini bulsun. Gâldim bir ay sonra meni ere verdiler Alican, herkes yerini buldu. Yanı ele ğafamızda onu 40 dedikleri sözleri şekillendiririh da kendimiz bir anlam buluruh. Ğulağ asma varıydı. Soyra küflene minme varıydı. Navruz bayramınnan navruz bayramına küflen asırdığ. Ğedirdih ağşamları küflene minirdih. Ğapı ğapılarımız da varıydı. Ğapı ğapı ağşamı genelde ğulağ asılır birde ğebir üstü günü ğulağ asılır. Ğapı ğapıda da şal atırsan. Herkes şal atır, nişannılar gedir mesela akrabalarına şal atır, genç oğlannar genç gızlar genelde gençler gedip ğapını 45 çalmadan herkesin elinde bir şal olur ğapını açırırsan şalı atırsan ev sahibi ora istediğı bir

hediyeni göyür. Nişanlılar mesela getse ona bilerzih göyullar, üzüh göyullar, gaynanasıgile getse o hele var gerçehti o hele var. Ğapı Ğapıda eledi. Gündüz de çocuğlar gezir de küçüñler, gece böyühler Ğapı Ğapıya, gündüz de çocuğlar gezir onnar da gedir, heye Navrız bayramının da simgesi yumurtadı, Ğırmızı yumurtadı. Añşamları Ğenşler yumurta döyüştüer yanı 50 sabahnan da yumurta Ğapı Ğapı da veriler, añşam veriler genelde Ğırmızı yumurta dağıdarlar, çocuğlara da şekerleme vererler, heştih vereller. Añşamları da herkes evine Navrız bayramında çoğ çerez alar. ÄsKiden daha çoğ alınırđı. Müşehnen bele çerez gelirdi, Ğuru çerezler, meyveler hepsi aha indi nüfüs yoğTu da o zaman biz mesela yeddi sekkiz kişiydih. Abam onnarın hammısını yeke bir tepsiye tökürdü, adı yeddi leviniydi herkeSin, Navrız 55 bayramının ayrı bir başKa annamı simgesi de var hezreti Eli bayramıdı. Ona yeddi levin deyiller o yeddi levinide ävde kaş kişi varsa herkeS özüne bir boş tabağ götürüdü. Ävin böyüğü onu tepside Ğarıştırar ne var ne yoğ hepsini on on beş çeşit ne varsa o boş Ğablara herkesin payını özüne verer. Herkes öz payını kaç günde yeyirse yesin. O da bizim yeddi levinimizdi. Navrız bayramında da birde bayramlarda äv gezmeleri olur herkes bayramda 60 birbirine hediye alır. Böyühler küçüñlere ne bilim biz baldızlarımıza, Ğayınnarımıza, bacılarımıza herkes hediye alar. Hediyeleşme bayramıdı, bahar bayramıdı, Nevruz bayramı. Nevruz bayramında genelde çocuğlara yeni elbiseler, böyühler yeni elbiseler giyer bahara yeni bir yıla bizim aslında yılbaşımız Azerilerin yılbaşısı Navrız bayramıdı. Normal dünyanın yılbaşısı ayrıdı bizim yılbaşımız Navrız bayramıdı. Eskiden Navrız bayramında yılbaşı 65 yaparmışlar. Nişanlı gelinnere Ğörüş eliyeller Navrız bayramında. Birde indi yoğTu äsKiden Navrız bayramında köse Ğälin varıydı. Bir dene erkeğe Ğız kıyafeti geydirirdiler iki dene. Ğız arvad kıyafeti geydiriller ona enteri, başörtü bağlıyılar birde bele tenekeleri uc uca uc uca bağlıyılar o çoğ ses çıhardır. Evlere bir yeke de teneke götürüller teneke çala çala evlerden heştih alıllar. Her eve gedip oradan para topluyallar. Alttaki senede yapmıştılar bu Molla 70 Sezgin'in oğlu yapmışTı geldi bizde para verdih. Birde köse Ğälinimiz var o da indi ĞahıpTı

ortadan yoĥTu da  skiden onnarın bu dedihlerimin hepsi varıydı. İndi birez azalıp genelde var ama hemen hemen hepsi bir iki denesi; heye bu k   h yerlerde bizim kimin Aralıĥ yerlerde daha  oĥ yaşadılar mesela Iĝdır'da bir bele yoĥTu ema Aralıĥ'da bunnar daha  oĥ var daha  oĥ yaşadırlar.

75 G rm rd ler yoĥ. He  erkekler  skiden birbirlerini bayannar görmürdü genelde mantıh evlilikleri olurdu. Anne baba uygun g rd ĝ  kimin evlenirdiler. Bir iki sıra dışı da olurdu ne bilim ĝonuřup eliyenlerde olurdu ama genelde mende  z mnen deyim kendi evliliĝimi deyim. Mende heç Tohit amcayı tanımırdım, heç bilmirdim mende annemgil mantıĝ evliliĝidi eydi ailesi eydi  z  eydi diye verdiler. Bizde kaş dene bacı gardařıĥ gardaşlarımız yoĥ,
80 bacılarımız hepsi ele annemiz babamız ĝarar veripti. O da  oĥ kötü bir Şeydi heç memnun deĝilem yanı günümüzde de olmaması daha eydi. Herkes yanı zornan evlendirilir diyebilerem.  oĥ k   hken k   h yaşlarda annaşmadan, görmeden, istemedem sen buna gidesen heç bir itiraz hakkın yoĥTu. Gidesen gidesen. Günümüz de daha eydi o  oĥ kötü bir Şeydi  skiden indisi daya eydi yanı. İndi de var aynı Şekilde kırsal yerlerde k   h yerlerde var
85 ama, Aralıĥ'Ta genelde oKK der yoĥTu var yanı günümüzde de var  skisi gider yoĥTu.

Geleneh g renehlerimiz de bizimde  oĥ g zeldi Alican. Geleneh en başTan annadım. İlkin elçi gediler ĝıza bir gün onnan sonra heye alınar daha sonra ayle bireylerin hepsi gider da böyühler gider genelde böyühler gider,  z h taharlar, Őirinlih daĝıdallar, tatdı yapıp aparallar, Şekerleme ĝızı vermiyince ilkin elçi gidende heye demiyince vermiyince Őirinlih daĝıtmazlar.
90 Ğıza heye deyiller veriller onnan sonra ĝaĥıp Şekerleme kolanya daĝıdallar. Ğızı verdiĥten sonra ĝız gelip bütün b y hlerin elini  per, onnan sonra taha sıraynan Şeylerimiz var belge var belge goyullar getirip y z h taĥıllar pütün millet  aĝırırklar bilinsin artıĥ bu bizim g linimizdi bu ĝız bu oĝlana gedipdi diye. Soyra nişan goyallar bizim burda nişanı da ĝız evi goyar oĝlana ait deĝil nişan ĝız evine aitti ĝız evi goyar. Toylarımız da bizim  oĥ g zeldi bir
95 gün hına yapırıĥ, hınada gece muhakkak hına aşı piřireriĥ. O da bizim yöresel yemeĝimizdi

heç bir tarafda yoĥTu. Süd aşu yapırır o da südnen olur. Süddü çorba kimin olur süd aşu üstüne de pilav süzüp ğoyuruĥ gece beye ĥonca gider ğuru ĥına, sonra ğaline honca geler en sonda da hem oĝlan ävi hem ğız ävi toplanar ğızın ävinde bu süd aşını da ğız ävi pişirer. Yoĥ bu ĥına da olur. Ĥına ğünü olur. Herkes geler süd aşu yiyer burda bütün düĝüne davetli olannara süd aşu vereller. Ĥonca aparıp getireller. Ĥonca getirene muhakkah hediye vereller mesela beş ĥonca getdi, genşler getirer genelde getiren genşlerin hepsine hediye veriller gömleh veriller, bayandısa ayrı eteh, buluz ele hediyeler vereller. Ĥına ğız öz evinde ğız başu ğayırır, arkadaşlarıyanan bereber, oĝlan da kendi evlerinde bey başu ğayırır. Bey başu da çoh gözeldi. Bey başlarında geçen ğardaşım getmişti Baycan deyirdi çoh neşäli geşti. Bey başu da güzeldi. Aha gelin başında da gelin başu deyiller. Ğız gelin arkadaşlarıyanan bereber sabaha geder çerez yiyeller, oynuyallar, eğleneller, dans edeller, ävin içinde olur eme bu. Be ĥına düĝünnü müĝünnü dışarıda olur ya düĝün salonunda olur, heye ema ĥına evde olur. Ğälinin eline ĥına ğoyallar, beyin eline ĥına ğoyallar, ğälinin adetimizdi eline ĥına ğoyanda muhakkah ğaynanası gelinin avcına bir altın ğoyması lazımdı. He böyüh küçüh bilerzih o herkesin öz şeyine baĝlıdı altın ğoyallar, ĥınamız ele geçer. Düĝünümüzde gelin çıĥartmaya geliller oĝlan evi geler gelin çıĥartmaĝa, ğapı kesmemiz var bizim, ğapı kesmesini de küçüh çocuhlar genelde ğälinin ne bilim bacısı oĝlu, küçüh kardeşi, aĝbeyisi oĝlu, altı yeddi yaşında ki çocuhlar keser, erkek çocuĝu keser yanı heç ğız çocuĝu kesmez ğapı kesmemizde. Onu da oĝlan evi para verer. O taha öz aralarında annaşallar nekkäder annaşalar para vereller, ğapı kestihten soyra parasını aldıĥtan soyra kapını kittiyirler onnan soyra ğapı açılır, çocuh bi serim çekildihten sonra gelini çıĥardıllar. Ğälini de oĝlan ävinin böyühleri gelip çıĥardır. Ğızın babası, yoĥsa aĝabeyisi ğälinin belini baĝlıyar hediye taĥar orda, herkes öz şeyine göre beşi bir yerde taĥallar, bilerzih taĥallar, altın taĥallar, onu ğız babası taĥar evden çıĥardanda muhakkah ğız babası ğızının belini baĝlıyar, altın taĥar ävden çıĥardallar. Bunnar da bizim yöremize aitti yanı başKa yörelerde yoĥTu, her yörenin ayrı bi şeyi var bize has şeyler de

bunnardı. İki gün heye da bir gün hına olur, bir günde toy olur. Onnan soyra gelin çihTıhTan soyra gediller toy eliyiller, toylarımız genelde davullu zurnalı toy olur. Hediyeler taħılır, taħılar taħılır onnan soyra da düğünümüz pitir. Birde bizim burda duvağımız var o da başKa yerlerde yoħTu bizde var. Toyun üçüncü günü olur. Hına olur toy olur onun sabahısı günü
125 duvağ olur. Onu da ğız ävi ğızına cihaz getirir duvağ günü cihaz getirir. Gızına mutfağ eşşası, yataħ odası, ħalı yanı ne alıpsa da ğızına bir eve ne lazımdısa ğız ävi ona cihaz getirir. Ğız ävinin ğızın yanı mesela aħrabaları da mutfağ eşşası getirir. Mutfağ robotu, ğazan taħımı yanı bele mutfağ eşşaları o tür şeyler. Birde duvağımız var oğlan ävi yanı ğıza mutfağ eşşası felan getirmez para taħar, altın taħar duvağ günü ama ğız annesi duvağın yanı özelliği simgesi odu
130 ğız annesi ğızın cihazını getirir duvaħda. Üş günde bizim düğünlerimiz toylarımız piter yanı. Toylarımız da neşeli olur, güzel olur, davullu zurnalı olur, iki çeşit toyumuz var bir peygamberidi, onda toy çalınmaz, aha birde davullu zurnalı toyumuz var. Peygamberi toyumuzda onda peygamber efendimiz da onlar toylu toy elemezler, onu da salavatnan mollalar geler, salavatnan çıħardar o da oğlan bey başını evde yapar yığınahlı olmaz yanı, ğız
135 da kendi ävinde yapar. Sabahnan Mollalarnan beraber, hocalarnan berebar geleller salavatnan ğızın üzüne ğırmızı bir bez örteller görünmesin diye, bunu da genelde ğapalılar yapır, ğapalı yanı ğalinner başı bağlı ğalinnih giyenner yapır. HerkeSin öz tercihine göre onnar da elecene Mollaynan salavatnan çıħardıp aparıllar o toysuz olur o da yemeħli olur. Kebin yemeği diye yemeħ veriller onnarda da bu salavatdı toylular yemeħli olar toylu toylular yemeħli olmur.
140 Kebin yemeği veriller toyda da herkeS gelir yemeħ yeyir yemeħ yiyen orada hediyesini ğoyur gedir. Bilerzih taħan, altın taħan, ne taħan varsa yemeğini yeyir soyra gelir ğaline hediyesini verir gedir. Bu da bizim peygamberi toyumuzdu.

-5-

Söyleyen: Tamam Bayat, 41 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Oyunlar, b) Bayramlar, c) Örf ve adetler, d) Yemekler, e) Karışık sohbet.

-a-

Küçükken biz bir sürü oyun oynardık. Bu oyunlardan mesela çeliçömlele patladı diye bir oyunumuz vardı. O oyunda da sahsıları girardık sahsıların girik sahsıları toplardık asKiden çoğ sahsıyla mesele şeyler vardı suları sahsılara biz seneğ deyirik ona o senehlerde suları bir goyardık dolap yoğTu. O zaman o sahsılarda sular soğuyardı ağşam olduğı zaman sofraya 5 goyardık onları içerdik; işte onlar girildiğı zaman çoğ girilirdi onlar suya gittikleri zaman annemiz, babamız, ablamız felan o sahsıları girildiğı zaman biz hemen onları toplardık, topluyup üst üste kale yapardık kendimize. Onnan sonra o sahsının en üstüne de bir dene büyük taş bele goyardık ki o sahsı tüşmesin o giriklar. Sonra biz gale deyirdik onları oraya goyurduk bi on metre o tarafda da daha fazla yani böyle daşı attığımız zaman o büyük daşa 10 deysin çoğ hızlı bi şekilde atardık o daşı en az bi beş metre deyim da beş metre uzakTan o daşa atardık, o sahsıları kim girsa, dağıtsa o ebe olardı. Ondnan sonra ebe olurdu o taşı bizim daş orda galdığı zaman almağa gittiğinde de orda ki tuttuğı zaman sen galırdın orda, o senin golunnan tutardı bi sefer sen galırdın orda biz orda ki duran kaçırıldı, tekrar o bir dene daşı alırdı sen hemen sahsıları orda ki olan ebe sahsıları üst üste goyardı öbür taraftan gene daş 15 atardı o şekilde oynuyardık. Hem çoğ hareketli bi oyundu hem de çoğ kişiyen oynanardı en az bi on kişi olardı oyunda. Çocuklar biz galabalığ aleydik beraber otururduk amca çocukları, teyze çocukları o zaman göç yoğuydu herkes bir arada yaşıyıldı, küçük bahçalar deyirdik avlular şeklinde, gapalı bahçelerde yaşıyardı hep o çocuklar mahallenin çocuğı bir yerimiz varıydı arsa boş bi yerdı orada mesela her gün orda toplanardık biz orda oynayardık 20 özellikle de buralar çoğ sıcak olduğı için ağşam üstüleri biz çoğ toplanardık. Gündüzleri de men gazlarımız vardı giderdik şeye sulak yerler bu Aralık yaşadığımız bölgede Aras Nehrinin şeyleri var bele suları var Garasu deyirdik şimdi onnar kesildi ganallara bağlandı. O

Ėarasularda biz çoğ ġaz Şey yapardığ yetiştirerdih. Kch yanı hepimizin sabah erken
Kahvaltımızı yapardığ onnan sonra annemiz antamıza bi Şeyler ġoyardı Şey yanı bele ne
25 bilim peynir, ehmeğ, domates bele Şeyler ġoyardı. Ėazlarımızı ġtrerdih mesala on dene
menim ġazım vardı, on dene amcamın ġızının ġazı vardı, on dene teyzemin ġızının ġazı vardı
ġtrerdih giderdih Şeye tarlaya, sulu olan yerlere, ġolġe olan yerlere onları birağardığ
ġazlarımız orda işte suda oynuyanda bizde çeşitli oyunlar oynuyardığ orda ne bilim çoğ sıcağ
olduğu için yzerdih, birbirimizi suya batırardığ ıhardardığ, ağşam üzeri olduğu zaman
30 güneşi izliyerdih, güneşin batmağına mesala biz ilkindi zamanı deyirdih, ilkindi zamanı taha
ġazları topluyurduğ çoğ geç ġaldıĖı zaman ġazlar toplanmazdı dağılırdı. Ėazlarımızı
topluyardığ gelerdih ilkindi zamanında gelerdih evde annemiz yemeğ verdi bi Şeyler yiyerdih
yemedi hemen arsada toplanardığ. Arsada oğ çeşitli oyunlarımız varıydı. Mesala ağalarnan
oynanan bi oyun vardı. AĞaçları bele kck kck yontardığ bir ġarıř byhlĞnde ağaç
35 vardı, onları da gene st üste on dene bele ġoyardıĖ, sonra çoğ bir buuh metre uzunluğunda
da başKa bir ağaç, bu ağaç gereğ ġavaĖ ağaınan olardı düz olardı. Onnan sonra arĖadan biri
ġořa ġořa gelirdi ağaı vırdı, vırdığı zaman dağılırdı ağaçlar aha ebe olan ağaçları tekrar
topluyurdu ġoyurdu oraya gene öbürü gelip arĖadan onu vururdu gene. O da bir çember
yapardığ çemberin ortasında onnar olardı o ağaçlar toplanardı, bizde çemberde oturardığ
40 herkes oturarağ onu seyrederdi. Biri ġořup arĖadan gelip onu vurduğu zaman ebe olurdu
içerde ġalırdı, öbürü çığırdı tekrar yerinde otururdu. Aha oğ çeşitli oyunlarımız vardı buna
benzer, bilmirem ki bi sürü Şey ġama deyirdih bir tağta bir otuz santim yirmi santim
byhlĞnde bir tahtaydı onnan sonra kirenen, tebeşirlenen Şey izerdih böyle neteri
deyim bir metre bir metre kare Şeklinde byh bir kareydi kareleri sonra blerdih, ya da
45 mehtup Şeklinde yapardığ dört dene kare yapardığ o Şekilde işte onu ayağımıznan vura vura
vura vura aha onu da oynardığ ona da ġama deyirdih. Oynuyardığ bir sürü oyunlarımız vardı.

Menim tã hatırladığıma göre altı yaşınnan sonra ki zamannarı hatırladığıma göre işte oruşluğ bayramı deyirih o bayramda daha değişih yapardığ, mesala nevrüz bayramı şenlihlerimiz taha değişiydi, onnan sonra Ğurban bayramı gene değişih şenlihler şeklinde yapardığ, o değişihTi men mesala oruşluğ bayramını anladım: oruş tutardığ otuz gün genelde dogguz yaşınan ğız çocuğları burda oruş tutturular yanı hec oruş yemeh diye bi şey yoğTu erkek çocuğları da on altı yaşınnan sonra tutar orucunu, oruç tutardığ biz tutmazdığ o zaman küçüğüdüğ de o yaştakiler tutardığlar. Namaza sabah erken ğağardığlar erkeklerin hepsi namaza giderdiler. Annelerimiz de biz her çeşit bu yöreye ait pastalar mesele kete, onnan sonra kurabiye şeklinde bir sürü ay çöreği şeyimiz vardı, onnan sonra pağlava tatlılardan var, biz ballı diyerdih bele üst üste üst üste yapılan bir tatlı var o tatlıdan yapardığ annemiz bir gün önceden bunnarın hepsi yapılarıdı, o gün öğlene de şey yapardığ üzgözlü aş, buraya ait bir çorba var ayran aş çorbası o çorbalardan değişik çorbalardan yapardığ gene o güne özel gerek o yemeh yapıla başka yemehler yapılmaz. Sulu yemeğ olarak üzgözlü şeyi yapılar ğalle, onun da üstüne bir ğuru yemeh pilav, birde çorba olarak ayran aş yapılarıdı. Gene bizim lavaş dediğimiz yani çoh sevdiğimiz bir ehmeğimiz var o lavaşlar gün orda olardı yapılarıdı. Bayramnan bir gün önce yapılarıdı. Birde biz yaptığımız bu tatlıların hepsi tandırda yapılar. Biz fırında yapmazdığ hiç fırın yoğTu elektirih zaten benim olduğum zaman burada elehtirih ağşamnan ağşama birkaç saat verilerdi, biz ğaz lambası yandırırıldığ, ğaz alardığ onnan sonra ğaz lambası o ğaz lambasının ışşığına ohuyardığ, ders yapardığ sabah zaten erken ğağtığımız için ağşam erken yatırıldığ bir kaç saat elehtirih biz yetirdi. Hayatımızda yanı elehtirih yoğuydu. Heç elehtirihnen mesala yemeh yapmağ, fırın, ütü onan sonra elehtirih hic yoğuydu hayatımızda. Daha sonra onnan on sene on beş sene sonra men hatırlıyram elehtirih tam olarak verildi. O zaman o şekilde yapardığ. Namazdan erkekler geldiği zaman bu sefer bayramlaşardı küçühler büyüöhlerin ellerini öperdi, oturardığ kahvaltı yapardığ. Kahvaltımızda mutlaka yoğurt olar manda yoğurdu, manda çoh besliyerdiğ, yoğurtnan işte nã bilim o

yaptığımız pastalardan, kahvaltımızı yaptıktan sonra, görüştüğümüzden sonra bu sefer biz bayramlaşmağa giderdik çocuklar büyüklerin işi pitti bi sefer de çocuklar başlıyordu, büyüklerimizin işte teyzelerimizin hep bir arada olduğumuz için nâ bilim bizden yaşda büyük olannarı küçük olannar bayramlaşmağ için gapılarına giderdik, gapıları vururlardı, şeker istiyerdik şeker bayramı adı da şeker bayramı olarak da zaten geçilir. Onlardan şeker istiyerdik onnar da getirirdi şeker, tatlı göyardılar mesela çoh yahınsansa saya tatlı göyardı yersen mesela uzağsansa onnan ahrabalığın çoh azdısa sadece şeker vererdiler, para vererdiler, işte para da bele bozmuş para olardı. Birde bizi ramazannıhta şey galdırdı o zaman elehtirih gece olmadığı zaman ezan oğunmazdı şey davulcu galdırdı bizi o davulcu da bayram günü gezerdi herkesin gapısında gezerdi parasını istiyerdi. Her gece bizi galdırır ahır o. Davulcuynan bereber gezerdik bizde çocuklar hepimiz o davulcunun peşinde, o davulcu nere getse hangi bahçeye girse bizde onnan bereber girerdik bize şeker vererdiler davulcuya da para vererdiler. Arada o arkadaşlarımızdan şekerleri değişerdik, paylaşardı onnarın şekerlerinden alardık, mesele çikolatalı seven çikolatalıynan değişirdi, o zaman limonlu çikolatalar vardı uzun uzun bir o çeşit vardı birde yuvarlak kakaolu bir şey vardı çikolata kakolu bir şeker yani indiki kimin çoh çeşit çikolatalı, fıncıklı felan yokuydu ele iki çeşit üç çeşit şeker vardı. Onnarı çoh severdik. Birde bizde nabat deyirler İran'nan da bu tarafa yakın olduğu için İran'nan Azerbaycan'nan da buraya gelir onun şekeri şekeri olan insanlar bile onu yiyer onda şeker sıfırdı o ilaştı, o nabatı çoh çocukken mesele annelerimiz döyerdi tozdan geçirirdi bize yedirderdi. O nabatı vererdiler bi de. Yani özellikle o bayramda nabat dağıtıları. Beyaz bide sarı şeklindedi o. Parçalar halinde gırırsan bele küçük küçük şeylere getirirsen dağıdırsan. Nabatsız bayram olmazdı yanı vererdiler.

Nevruz bayramımızda, bizim Nevruz bayramımız ayın yirmi birinde her zaman martın yirmi biri Nevruz günüdür. Eme onnan önce on gün önceden şennihlerimiz başlıyar. Mesela çocukluğumnan hatırladığım gederiyen genelde indiye geden devam edir yanı ogeden

ehsilen bi şey yohTu bayramımızda da, onan ayın son salısı martın son salısı şey olar ölüler bayramı deyirih, o olar. Son salı olması lazımdı ama mesela diyeh ki ayın on sekkizine de rastıyar on altısına da rastıyar son salı ölüler bayramı olar ilkin onnan şenniğimiz başlıyardı.

100 O günüsü mezarlıklar ziyaret ellener, onan bi gün önce yeni ölmüş ölüler o yılın içinde bir senenin içinde ölen ölülerin hepsinin bayramıdı, ğara bayramıdı. Onun için onnara helva yapılar, mutlaka o ölüye helva yapılar bir gün önce ölü bayramının bir gün önce onan helvaları yapılar, ölü bayramı günü de onnar kareler şeklinde kesiler, götürüp mezarlıhta dağıdarsan veyatta ğomşularıya ävde dağıdabilersen. Burda önemli olan bizim

105 çocuğlumuzda gecesidi, bu gecede biz ona ğulağ asmağ deyirih mesala bir niyet tutarsan içinde ya küçühsen, ya genç ğızsan, ya nişannı ğızsan işte içinde bir şey tutarsan dileh tutarsan, gidersen ğomşuyun ğapısına ama seni heç görmüyecehler görmüyeceğin şekilde gizli bir yerden şekilde onnarı dinniyersen, üç ğapıya getmen lazımdı. Her kişiyi dinlemiyesen sadece bir kelme duyacağsan o bir kelmeni üş dene bahçaya girecehsen üç evden o kelmeleri

110 topluyasan bir araya getiresen bir annam çıhardacağsan. Bu yüzde yüz doğur olan bir şeydi hayatımda men bunu üş dört defa denedim her zaman da doğur çığar, bu bayramın bir adı da bizim için Eli bayramıdı şıalar için Eli bayramıdı bu kelmelerde Eli'nin kelmesidi diye bilinerdi bu üç kelme. Birleştirerdih ele yanı kutluyardığ o günümüz yanı ele geçerdı. Onnan bir gün sonra da yılın son çarşambası diyerdih ona salıdan başlıyardığ son çarşambası günü de

115 dediğim kimin ağarsularımız vardı bizim Ğarasu vardı orada yeni şeyler olması lazımdı yeni parçalar ğumaş parçaları olması lazımdı. Yeni ğumaş parçalarını alardığ giderdih suyun kenarına söğüt ağacı olması lazımdı bir de. Onun kenarında böyle ğırğ göz deyirih ona yanı ğırğ dene parça kesilmezdi de genelde bele yeni makaslardan onları keserdih, keserdih ne geder çoh ğumaş kestin mi o geder dileğin olar diye, atardığ suya sudan o yığanardı çıhardığ

120 ağaca geçirerdih onları. İki üç denesini de yeni bebeh doğmuş bebehlere nazardan ğorusun diye bir senesi ğırğ beledan, ğırğ ğazadan ğorusun diye küçüh çocuğların üstüne getirerdih,

küçüh kardeşimiz varsa kardeşimize, amca çocuğumuz varsa amca çocuğumuza götürerdih annemize vererdih biz sancah deyirih filketeynen onun çİğnine şeyine omuzuna asardılar ele ğalardı bir sene. Bir sene ğaldıhdan sonra onnar atıladı tekrar gene o çocuğa yapıladı o 125 şekilde yapardıh. Birde aħşamları ateş yahardıh salının aħşamı ateş yahardıh genelde üş dene olması lazımdı ama çoħ yaharsansa ateşi yaharsan bele. O bir sene içinde yaptığın mesele kötülüh senin üstünde biz ele inanarıh insan vücudunda bela vardır. Yanı yaşadığın bir sene içinde senin başıya bir sürü bela gelip, o senin vücudunda birikipti durur sendedi durur. Bu belaları atmağ için ateşin üstünden attadığın zaman onu tökerdih o belamızı, hastalıh olabiler 130 bu bela, borcun çoħ olabiler, ne bilim sevdiğiye ğavuşammezsın içinde ğalar işte bunnarı diliyersen o ateşin üstünnen attıyarsın. Birkaç kere bir kerede olmaz bir kaç kere ateşin başınnan atdıyarsın tekrar gelersen ateşin başına tekrar atdıyarsın. Bu salı günü bir yaparıh birde çarşamba günü onu yaparıh mesela atdadığımız zaman deyirsen “atıl batıl çerçembe, behtim atıl çerçembe” aha çarşamba günü de bunu diyerih gene dediğim kimin gece ateşi 135 yaharıh üstünnen atdıyarıh onnan sonra ğalar perşembeye cumaya işte Navruz bayramına ayın yirmisi gelir. Yirmisi günü de bizim bayramımızdı çocuħların bayramıydı. Orda böyühler o günü bir faliyet göstermez, sadece çocuħlar yapar bu bayramı o günüsü de yumurta bizim bayramımızın sembolu olan ğırmızı yumurtamız var, birde yeddi levin diyerih biz ona, o da ayın yirmisinnen on dogguz gecesi alınmalıdı yanı mutlaka o yeddi levin alınmalıdı. Yeddi 140 levin dediğimiz işte mesele badem olacaħ, fıstıh olacaħ fındıh olacaħ, çeşitli şekerlemeler olacaħ, benim zamanımda kuş noğulu deyirdih küçüh küçüh beyaz noğullar vardı her şey olacaħ içinde bunun içinde alarsın çerezi genelde müşeh diyerdih müşehlenn babamız getirirdi. Birde kendi tavuħlarımızın yumurtasını ğızardardıh, ğızarttığımız zaman çoħ doğal bir şekilde mesela soğan ğabuğuynan ğızardardıh içinde kimyasal boya ne heş bi şey yoħTu 145 doğal, onu ğızardardıh yumurtalarımızı ayın on dogguzu gecesi her şeyimizi hazırlıyardıh yirmisi gecesi çocuħların taha bayramıdı hazırlığımızı yapardıh. Annelerimiz ayın on

dogguzu gecesi sufra açardıh buna hazreti Abbas sofrası derdih gene hazreti Eli'nin emisidi o her zaman çoğ iylih sever bir adamıymış sofrası açığıymış her zaman. Açarmış o sofrayı gelen giden yoğsullar ne varmışsa sofrasında onu yiyermiş neyi varmışsa böyün bir ehme, 150 bir hurma bir şey ne göyarmışsa o sofraya giden yolcu ne bilim gelen yoğsul, çocuğ o sufradan bir şey alarmış gidermiş. Aldıh zaman Allah-u tala gene o sufra ona donanarmış, aldığı zaman çoğalarmış. İşte bizde o sembolü yanı yaşatmağ için o gecesi o sofranı açardıh, evimizde olan her şeyi o sofraya göyardıh. Gelen giden de yiyer genelde aile olar mesele emi, baba, teyze, hala aile yanı en yağın dereceden akraba o sofrada olar. Onnan sonra bele böyüh 155 ğablar var ortaya töküler alınan şeyler böyüh ğablarda herkese bölerdi annemiz bize vererdi. Biz hemen götürüp onu sağıyardıh yemezdi o gecesi, sabah gidecih diye. Sabah olardı sabah erken ğahardıh, o günüzü mutlaka şey annemiz bize yeni elbise tikerdi. Ona Eli bayramı deyirdih, Eli bayramında gereh yeni elbise geyeh bir sene sen yeni elbise geymezdin onu geyinesen yanı bir sene güzel güne çığmağ için, güzel yaşamağ için evinde bereketli 160 yemişimizi goymuşuğ ora, birde güzel älbisemizi giyerdi, ayyaggabımız mutlaka yeni olardı onu giyerdi. Onnan sonra bir poşet annemiz bize vererdi, poşetin içine de gidecih ğapı ğapıya, ğapı ğapıya yığacağlarımızı da ona goyardıh. Giderdi ilk önce evin o bağçada oturan dediğim kimin halalar, amcalardan başlıyardıh ğapıyı çalarsan diyersen ğapı ğapımı getir, onnan sonra dışarıya çığanda saya getirer yumurta önce tehliif eliyer alarsansa yumurta alırsan 165 ğırmızı yumurta, yumurtayı beğenmezsen elma, çerez, lokum onnardan istiyirsen, istemirsen o getirir ne verse getirir. Senin torbaya goyur. A bu şekilde gezerdi öğlen ezen deyilene geder vağtımız oydu onnan sonra taha olmaz çocuğların bayramı onda bitir. Aha o şekilde topluyardıh, topladığlarımızı getirerdi annemize vererdi, içinnen yediğimizi yiyerdi yemediğimizi annemize vererdi yumurtaları neyi, o günümüz de ele geçerdi. Onnan sonra 170 onun sabahısı olardı, buna da Nevruz günü olardı bu zaman bu günde de böyühlerimizin bayramıdı anne babamızın bayramıydı. Ğahardıh biz erken gene onnarın ellerini öperdi,

onnar bizi öperdi hediyeşelerdih, aha mesele bir elbise alıpsa ya biz onnara bi şey alardıh hediye mutlaka vererdih. Bu bayramda hediyeleşmek hazreti Muhammed (s.a.v) bize ğalmış bir şeydi hediyeleşerdih, Hazreti Eli'de bunu buyurmuştu bizim imamımız o da buyuruptu, bu
175 şekilde hediyeleşin diye. Onnan sonra bu hediyeleri ayle dışına daşıyardıh, annemiz babamız bize ğoyardı poşetliyerdi vererdi bunu emiyize götürün, bunu halayıza götürün, ne bilim bunu teyzeyize götürün bize vererdi çocuğlar genelde götürer. Böyühler de geler çocuğlar da geler bu sefer de o gün aħşama geder hediyeleşmeh olardı. O gün de Navruzun o gün de ele biterdi. Bizim sünnetlerimiz men çocuğluğumda da indide deĝişmeyen bir şeydi her zaman yapılan
180 bir şeydi mutlaka erkek çocuğları sünnetlenerdi. Sünnetten bir gün önce ğına yaparıh biz erke çocuğuna, istersen davullu zurnalı yaparsan, istersen de mevlüd oğudarsan o saĝa ğalmış bi şeydi. Mesela davullu zurnalı yaptığın zaman, kirve diyerih kirve mutlaka olar bizde. Geleneğimizeledi yanı indiki zamanda mesele götürürler dohTurda sünnet etdirip getiriller o şekilde kendileri yapırlar kimse olmur ama bizde o yoħTu. Mutlaka kirve olması lazımdı.
185 Kirveyi de kimnen tutarsan kirve senin aħraban olmayacağ bir kere, uzzaħtan olacağ, aħraba olmaz ğabul olmaz aynı ğan bağı daşıdığın insannan kirve olmaz. Gereğ uzzaħtan biriynen kirve olasan. Onu seçersen önce kirveyi, seçtiğın zaman önce ona bir teklife gidersen. Teklife gettin mağa kirve ol diye teklife gedirsen. Teklife gettiğın zaman bir annen baban yanında da bir böyüh götürersen çoğ adam getmez o günüsü, o günüsü bir çikolata kutusu yaptırarsan
190 gidersen ona, eğer ğabul ederse o sennen kirve olduğunu ğabul ediremse sabah bi seferim ğoç götürürsen ona, ğoçun da mutlaka üstünü süsleyip götürürsen ele boş ğoçu götürmezsen. Süstemeh neteri olar. Süslemehte mutlaka ğoçun üstünde bir altın olar kirveye hediye götürmeh için, ayna olar, boynuzunda mutlaka ayna, elma, şekerleme, çikolata iplere bağıyarığ onu onnan sonra ğoçun üstüne bele bağıyarığ onaları ele olar. Çoğ güzel bir
195 görünüşü var ğoçun o şekilde götürerih, kirveye pantulon ne bilim, ğarısına eteh, evde varsa böyühleri varsa başörtü, o şekilde hediye de ğoyular, gediler bu seferim kirve teklif etmeye,

orda teklif edersen o da kirveliği ğabul eder, sabah sünnetin başlıyar taha. Sünneti davullu zurnalı yaparsansa ahşam yapılar gece yapılar bu, onnan sonra davul zurna ğurular yapılar o günüsü yemeğ verilmez hınada sadece çerez dağıdılar, kirvenin getirdiği biz honça deyirih, honça şeklinde bir dene senin hončan olur birde kirvenin honçası olur. Kirvenin honçasının içinde ğuru hına olur, senin honçayın içinde yaş hına olur. Oğlanın eline ğoymağ için bizde mesele bu geleneh var. Gelin olduğun zaman hına ğoyular eriye ğurban gedirsen, onan sonra sünnet olduğun zaman hına ğoyular babaya ğurban gedirsen İsmail peygamberden ğalan bir gelenehti bu biz hele de bunu o zamannan devam ettire ettire gelmişih ta asırlardır bele.

200 Onnan sonra askere gettiğin zaman hına ğoyarsan vatana ğurban ol diye bunun için o gecesi mutlaka hına ğoyulacağ o çocuğa. Hınasını da kirve getirer eline hına ğoyar güzelce onnan sonra ordan o hınalar alınır, honçadaki çerezler orda ki oturlan herkese dağıdılar. Çerez ya paket şeklinde olar ya da böyüh tepsilere töküler tepsilerde tutarsan orda ki millet alar çerezini de yiyer, o gecesi o hına piter. Yoğ mevliddiyse, davullu zurnalı değilse o gecesi de mesela bulmacalar sorular, ğurannar oğunar, din hakkında sorular sorular, böyle dini şey deyirih biz

210 ona hına gecesi çocuğlar için dini hına gecesi deyirih sünnet için o yapılar. Sonra sabah olar sabah mutlaka yemeğ veriler sünnette bu verilmesi lazımdı, yanı çalgılı olsa da bu verileceh mevlüddü olsa da bu şekilde bu yemeğ verileceh. Yemeğ veriler bitiler, onnan sonra kirve çocuğu alar ğucağına bir ayrı odaya geçiler, ayrı oda süslener sünnet için, bu indiki zamanda

215 da var eski hatırladığım zamanlarda da var ğırmızı bir bez seriler çocuğun üstüne ğörmesin diye, ğorğmasın diye. Sonra kirvenin ğucağına veriler kirve tutar, yanı derbeşmesin, bert dursun diye onan sonra da kesiler çocuğ kesilip pittikten sonra yatağına ğoyar, kirve de mutlaka bir hediye tağar ona o gettihten sonra kendi öz akrabası, tanıdığ bildiği adamları da hediyesini getirer yastığın üstüne tağar onnan sonra orda sünnetimiz piter. Piter bizim

220 sünnetimiz sonra çocuğun eyleşmesi behlener, bir hafta çocuğ eyleştikten sonra bu sefer kirve görüşü deyirih, kirveye görüşe giderih biz çocuğun aylisi kirveye görüşe gideceh. Kirveye

görüŖe getti mi hediyeler onnara çeŖitli hediyeler götürüler, onnan sonra o tekrar çocuğa görüŖe gelir, bu sefer o çocuğa çeŖitli hediyeler getirer. Bu Ŗekilde devam eder geleneğimiz beledi.

225 Düğünnerimiz de gene düğünnerimiz de davullu zurnalı düğünümüz var, mevlüddü düğünümüz var aynı Ŗekilde düğünde de görücü usulüynen benim çocuğluğumdan beri indiki zaman deęiŖti o zamanki zamanı annadıram men. Görücü usulüynen evlenerdi benim mesele ablalarımın biz mesele beŖ kardeŖih dört denesi görücü usulüynen evlenipler, gocalarını hec tanımıyıplar niŖannıyken tanıyıplar. Gocalarını tanımadan evlenipler, gelerdi mesele su
230 baŖında deyirdi aęŖam üstü olduğu zaman su baŖına gedilerdi. Köyde bir dene ya da iki dene çeŖme olardı. O çeŖmede genç gızlar toplanardı aęŖam üstü oldu mu su getirmeye giderdi o bahaneyne de mesele evlenmeh yaŖına gelmiŖ, mesele on beŖ on altı on yeddi yaŖındakiler artıh evlenmeh zamanıdı zaten ohumağ peh yaygın değildi. Ah o zaman geyinerdiler süslenerdiler giderdiler çeŖmeye, çeŖmede genelde görerdi gedip annesine diyerdi men bu gızı
235 gördüm meye bu gızı al, anne de görerdi çeŖmeye gedip gelindiği zaman bir faliyet yanı yohuydu. Hec görüşmeh düğünlerde görüşülerdi, çeŖme baŖlarında görüşülerdi onnan sonra anne gelerdi görücü deyirih ona aęŖamnan heber vererdi size bugün görücü geleceh. O gız dıŖarıya çılmazdı o günüsü yanı o günüsüne genelde görücüye gaynana gaynata gelmez de ona yağın bir ağraba gelir ilk günü. İlk günü geldiği zaman diyerdi senin bu gızıyı biz gördüh,
240 oğlumuz görüp, veyatta annesi görüp çoh beğenipti bu görüptü. Bunu biz oğlumıza istiyirih. Oğlunun iŖi sorulardı ne iŖ yapır, onnan sonra tamam diyerdi biz bir tüşüneh sen get. O giderdi sabah bi seferim oğlanın annesi babası yakın derecede olannar gelerdi. Gelerdi bu seferim anlaŖıldı mı verdih mi gızı gız gelerdi ona Ŗervet diyerdiler Ŗirinnih biz deyirdih. İndi de aynı geleneğimiz hele devam edir. Mutlaka tatlı olmalıdı sofrada, ya oğlan terefi getirerdi
245 oğlan terefi getirmiyipse gız terefi bir tatlı veriler çaynan içerdiler aha onnan sonra gelin çağırılardı gırmızı olması lazımdı baŖörtüsü gelinin baŖı bağlandı. Gelinin baŖı bağlanardı

taha o oğlannan evlenipti. Asla başkasına gidemmez başkası ona alanmez ele söz taħılmaħ kimin bi şeydi indi ne terim yüzüh tahılır o zamanda üzüh yoħuydu sadece bir başörtü bağlanardı başına, ğızın başı bağlandı taha. Görmeh de yoħTu taħa kimnen evlenipsen neteri
250 ya uzahtan görüştün mü görerdin yoħsa evlerinde gelip oturmaħ görmeh yoħuydu. Ta ki nişan ğoyulardı, nişan ğoyulduğu zamanda bizim dini olaraħ şey kevin deyirih biz ona kevin kesilerdi. Oğlanla ğızın gerek kevin kesile ki sonra görüşe yoħsa ğünahtı. Yoħsa birbirlerini göremmezler. Nişan ğoyulduğu ğün hoca geler eve oğlannan ğızı çağırır sen buna gedirsen mi o diyer heye yoħ demeħ şansın zaten yoħTu zaten gedipsen, o oğlana sorar ğıza sorar
255 onnan sonra orda Molla kevin keser, kevinde de en önemli şey ehram diyerih biz ehram ğoyular. Bu nedi? Bu da mesele sen mennen evli ğaldığın sürece evlendih sonra ayrılacıħ boşandıħ annaşammedih diyecih bir kilo altın kevinin de var men sennen bir kilo altın isteyecem boşandığın zaman buda verilmesi lazımdı yoħsa boşanmış sayılmırsan bizim messebimize ğöre. Yoħ men senen ziyaret istiyirem diyeh ki haca getmeh ziyareti istiyirem
260 kevinim de bu olsun ölene geder sennen yaşayacam sen bir ğün fırsatı ğeldiği zaman bunu ğerçeleştiresen, bu annamdadı yanı hemen verilmez bu hemen yapılmaz. Evli ğaldığımız müddetce otuz sene mi ğaldıħ, ğırıħ sene mi ğaldıħ, beş sene mi ne zaman fırsatın oldu ğerçeleştirdinse kevine o kesiler. On altın kesiler, bir kilo altın kesiler, ziyaret kesiler, bir ğuran kesiler o ğızın istediği şeye bağlıdı. Yani ğızın üreğinde ne varsa onu istiyer eriyen
265 aha o kesiler onu ğabul edersense bir kâğıda yazılar senet kimin bi şeydi. Kâğıda yazılar ğızın annesinin babasının imzası olar, oğlanın annesinin babasının imzası olar o ğıza veriler, ğızda o ğalar. Sonra nişan başlıyar, nişan da neteri olar indiki zamanda salonlarda nelerde olar men uşahken çoculuħ zamanlarımı anladıram o zaman da ğızın bahçesinde nişan yapılar ğız terefine ait olar. Ēızın bahçesinde nişan yapılar gene oğlannan ğız bir araya gelmez.

Söyleyen: Tamam Bayat, 41 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Oyunlar, b) Bayramlar, c) Örf ve adetler, d) Yemekler, e) Karışık.

-b-

Bizim en meşhur yemeğlerimizden bi denesi daş küfdedi. Daş küfte genelde dana eti, göyun eti de olar dana eti de olar, buddan olar. Budun ğırmızı budda yanı bölümler var mesela etin beyaz olan kısmı var, damarlı kısmı var bu değıl. Budun belirli bir yeri var onu genelde ğessepler biler, ğessepten aldın ya da özün evinde kesir onda bilersen, orası çoğ yumuşağı içinde de damar olmuyan bir terefdi. Oradan alınar, senelerdir bizde var olan daşlar var, bilimirem indi bu neteri deyim daşın cinsini neyini bilimirem de bele parçalar şeklinde otuz ğırğ cm kare şeklinde daşlarımız var. Birde ğara ağaçdan yapılan tohmağlarımız var, gerek ğara ağaç ola başka yerden olmaz. Tohmağ var bunu daşın üstüne bele söyüş şeklinde kesersen kesersen daşın üstüne dizersen döyersen. Bunun içinde noğudu biz lepe haline getirerih onu ısladarıh noğudu sonra onu ğabuğunnan çıhardarıh tekrar ğurudarıh lepe haline getirerih mutlaka lepe olması lazımdı. Soğan olması ğuru soğan olması lazımdı içinde, birde bizim çeşitli otdarımız var bu otdardan da ğoyarıh. Daşda eyce bu döyüler, en az bi yarım saat bir saat döyüldühten zaman bu etin rengi değışmesi lazımdı, ğırmızıdan çoğ açılı bir pempeye geçmesi lazım yumuşağ çoğ yumuşağ olması lazımdı. Bu şekilde eti döydühten sonra onu ğaldırarıh daşın üstünden ğaldırarıh, bizim biz ona acem otu var özelliikle otun olması lazımdı, zāferen olması lazımdı, zāferen mutlaka olması lazımdı o hem güzel ğoğhu versin, hem de zāferenin çoğ çoğ vücüde faydası var. O olması lazımdı. Biber salçası olması lazımdı, işte bizim yağıımız tereyağıını içine biber salçasını vırsan içine, onnan sonra onun içine suyu tökersen su ğaynamadan ılıh şeklinde, o bide pirinç düyü deyirih biz ona toplar halinde onu getirirsen suyun içine ğoyursan, bırağırsan bu asla dağılmaz suyun içinde suya bırağtığın

zaman tahada sertleşer pıçahnan kesileceh dereceye gelir sertliği. Onnan sonra onun içine birağarsan içinede isteğiye zevkiye göre, lepe dediğimiz o lepeden atarsan, pirinç atarsan patates atarsan onun içine sulu şekilde olar yanı bu. Bu genelde düğünlerde, özel misafirin geldiği zaman bu yemeğimiz mutlaka yapılan bir yemeğdi.

- 25 Bizim ketemiz çoğ meşurdu çoğ dadı güzel olan bir şeydi. Genelde tandırda yapmayı çoğ severih biz onu, tandırda dadı daha değişik, eskiden hep tandır olardı, günümüzde fırınlarda da yapılır. Esas onun özelliği tandırda yapılmasıdır. Salmanca dediğimiz bir ot var, bu ot besin değeri çoğ yühseh olan, sindirimi, bağırsahlara özellikle çoğ faydası olan sindirimi kolay olan bir otumuz var. Bu otu topluyariğ yihiyariğ, onnan sonra otu birez suyu çekildihten sonra eyce
- 30 küçüh küçüh doğruyariğ, doğradıhtan sonra tuz ilave edip onu ezerih, ezerih eyce elimizde ezdihten sonra sıhıariğ onda hec su galmaması lazımdı. Otun rengi değişer değişik böyle şey haline gelir, onnan sonra onu bir kenara birağariğ, içine bol soğan, yeşil biber, yeşil soğan, bide bizim özümüzün yumurtaları yerli yumurtalar dediğimiz o yumurtalardan da içine bol yumurta, gene içine tereyağı vıariğ o şeyi pancarı bir harc yapariğ ona böreh için harc yaptığ
- 35 onu bir kenara birağariğ, sonra mayalanmış şeyden yufkalar açariğ yuvarlağ yufkalar açariğ, onu içine yayariğ yufkaları gapatariğ, istersen tendirde tepsiye göy tendirin içine birağabilersen, iki yüz yetmiş derece sıcaklığı var bizim mesele fırınlardan çoğ çoğ sıcak bir şekilde pişer o, onun o hızlı şekilde pişmesi besin değerinde gıybetmeden güzelce pişer, istersehte onun tandırın bad deyirih, tandırın içinde de bada da yapıştırabilersen o şekilde de
- 40 olar o şekilde de iki şekilde pişirme şekli var. Onann sonra onnarı çıhartıhtan sonra bele gıpalı bi şeye göyariğ üst üste gıramasın diye yumuşağ bir şekilde çoğ aşırı derecede lezzetli olan, güzel bir ketemizdi. Bu pencerli ketemizdi. Birde bizim işli ketemiz var, bu yöreye ait olan işli kete var. İşli kete de gene mayalı hamurun içine bu sefer teh maya değil, süt, yumurta birde margarin göyürsan hamurunu yapırsan mayalı bir şekilde orda gıbarır gıbardıhtan
- 45 sonra, bu sefer şekernen unu gıvurursan eyce onnan sonra onu yufkalar halinde açırsan bunu

da onun içine yayırsan, rulo şeklinde ay çöreği şeklinde, ay şeklinde yuvarlak yapırsan, gene dediğim kimin ister tendirlerde pişirersen biz genelde tendir pastalarını çok severim. Birde istersense fırında pişirirsen bu şekilde onu da verirsen. Bu da özel günlerde mesele ramazanın bayramında çok yapılan, özel misafirlere biz mersiye deyirim, mevlüdlerimizde yapılan yöresel bir pastamızdı. Gataş aşı da gene düğün aşı, düğün çorbası diye geçer hep düğünlerde, cenaze yerlerinde mutlaka yanı bizim hayırda şerde gullandığımız bir çorbadı, mutlaka olması lazımdı. Mesela onu yapmadın mı o şey o mevlüdün ya da düğünün ya da o ölü yerinin anlamı olmaz. Gataş aşı niye yoktu, işte demek ki özenmiyipler bu yemeği yapmıyılar onun için mutlaka olan bir yemeğimizdi. Bu neteri olur bu soğuk aş deyirim buna soğuk içiler bu sıcak olmaz. Bunu ayrı iç yaparık önce içe pirinç, o lepe dediğim lepeyi yaparık pirinçi yaparık, birde deri otu, dediğim salmanca, maydanoz, semizotu perpetikan diyerik biz ona, çok güzel yani besin değeri yühseh otdarı yığarık onnarı gıyarık eyce hec belli olmayacak şekilde gıyılması lazımdı ama. Onnaran onları pişirerik, içinde et suyu olmalıdı bunun et suyuyun bunnarı yaparık harcını soğudarık, bi tarafda soğuyar. Bu tarafda ineh yoğurduyan biz manda yoğurdu da gullanırık çok buralarda İğdir yöresinde gullanılır eme bu inehnen olması lazım ineh yoğurduyan olması lazımdı. Manda yoğurdunun pütürleri olur bunun hec pütürü lazım değil. Onu gatarık onun içine govalara çekerik, istersen bardağlarda servis yapılır içiler bardağda içilir sıvı şey şeklinde istersen tabağlara goyup gışışınan da içebilersen çok güzel bir çorbamızdı.

65 – Aras nehrinin etrafında savaş olduğunu gördünüz mü?

T.B: Menim yaşım ona müsait değil, o zamannarı görermem benim babam çok yaşlıdı seksen yeddi yaşındadı, onun olduğu zamannarda biz indi İdir'nen Aralık nasıl bir yöreydiyse Nahcivan'nan Erivan Ermanistan bir aradaydı arada Aras nehri varıymış ama genelde Aras nehrinden geçermişler. Bizim hayvannarımız onlara onların hayvanları otdağ yerlerimiz biriymiş, mesela onnar otdağlarını getirermiş mandalarını bizim tarlalarımızda otdadarmış biz

oraya götürmüş bir arada yaşanmış ta ki dohsan üç herbi deyirler taħa tarihte kaç olaraħ
bin dokuz otuz beş'di herhalde. O zamannar ikinci dünya savaşının başladığı pittiği zamannar
birinci dünya savaşınan ikinci dünya savaşının o arada bu tüşman deyirler tüşmançalıħ
tüşüptü. O tüşmançalıħ diye geçirler o savaşın adı daeledi tüşmançalıħ savaşı bu yörede ele
75 bilirler yanı o şekilde. Onnan sonra ayrılıp taħa ayrılarda ne olup bizim teyze çocuħlarımız
orda ğalıp onnarın amca çocuħları burda ğalıp bir aylenin yarısı orda yarısı burda ğalıptı.
Mesele benim babam annadar diyer burda bir denesi şey olup Ermenistan sınırını ğapatıp
taħa ayrılıp burdan burdaki adamlar burda ğalıp ordaki bizim adamlarımız da orda ğalıp taħa
gediş geliş yoħTu bir araya kesinliħle biraħmıyılar onları ne burdakiler ora gidebilip ne
80 ordakiler buraya. Nahcivan'da Rusya işgal ettiği için onda da gediş geliş ğalmıyıp mänim
anneannem mesele otaraflıdı şeylidi Sungayıtlıdı. Nahcivan'da Sungayıt diye bir şehir var
Sungayıtlıdı orada. Oradan mesela ğaçağuş zamanında çoħ altın geçirdip getirtipti bir
ğızıymış babası ona taturğılabaymış yanı indinin muhtarı diyeħ ki o köyün sahabı annamında
taturğılabaymış o da zenginiymiş geçişini sağlayabilip çoħ irefetelerin içine altınlar doldurup
85 getiripmiş. Getiriler kaç sene yere ğıyluyuplar savaş mavaş geştihten sonra onnarın
çıħardıplar çoħ tarlalar alıplar, buradan alıplar. Aha o gelip annesi o terefde ğalıp, annemin
annesi, bacısı, teyzesi ölenmirmiş oradan bir toprah getiriler o toprağa ğoyuplar okgeder
hasretiymiş o terefin hasretini çekirmiş o toprağı ğoħluyup ölüptü. Çoħ hasretliħ olup
senelerce buralarda ayrılıplar onnar o terefde ğalıp bunlar bu terefde ğalıp çoħ eziyetler
90 veripler Ermeniler. Mesele babam annadır deyir biz aj ğalırdıħ, babamın babası anladır o
zamanlar aj ğalırdıħ ajımızdan ölürdüħ, Ermeni'lerde zenginiymiş; niye zenginiymiş onların
tarafında çoħ bağ bahça ğalıptı, bu teref otdaħ terefiymiş hayvannar burda ottuyurmuş, o
terefden onnar bunnara meyve, üzüm, ceviz, alca o yanda Nahcivan'nan Ermenistan tarafında
da onnar yetişermiş çünkü niye ele olup bu teref Aras nehrinin yatağı bu yanıymış, sulağıymış
95 burada hec bi şey olmurmuş ne meyve olmurmuş, sebze olmurmuş hayvanlara otdağıymış bu

teref hele de oyanın toprağı taħa verimlidi buyannan. Bunlarda hayvanlarını otdatmağa gelennen eşya getirirmişler alışveriş yapmışlar da para ğarşılığında takas yapmışlar birbirlerine sınır ğapanıp ne olup bunnar aj ğalıplar hec bir şey yoħTu fırın o terefde, yemeħ içmeħ o terefde, her şey o terefde bu Ermeniler getirip onun içine kireci doldurup deyip alayın

100 aparın kirecnen unu katıştırıp veripler buna alayın aparın size yazzığımız geldi aparın o yanda yeyin. Bunnarı da anneleri getiripler tez su ğatıştırıplar aılıhtan anlamayıplar yedirdipler çocuħların hepsi ölüp kirecden, midelerine oturup ölüptü. Saçdarınnan tuturmuşlar benim anneannem anadırdı, saçlarınnan deyir kadınnarın saçları uzunuydu kadınları Aras'ın boyunda bele mahar deyirdiler bele yeke yeke ağaçları çahırdılar Aras'ın boyuna onan sonra

105 öldürürdüler uşahları ğadınnarı aparıp geçiripler onları ora. Ölülerini ğoymurmuşlar mezara ğömeler, çoħ eziyet eliyipler çoħ. Mesele deyir tendirlere geçirirdiler öldürürdüler. Gece gelirdiler bunların kişilerini arvadlarını hammısını öldürüp gedirdiler, Ermeni'ler çoħ eziyet veripler onnara.

Yöresel yemeħlerimizden umac aşu diyerih biz çoħ kış aşıdı bu. Kışın genelde grip için ne

110 bilim salgın äsgiden bu salgını ğötürmeh için yapılan bir çorbadı bu. Bulaşıcı hastalıħların çorbasıdı çoħ besin değerı yühşeħ olan bir çorbamızdı. Bu çorbaya böğrölce maş diyerih biz ona onu ğaynadarıħ önceden o tarafa ğoyarıħ sonra evelih dediğimiz bir ot var, Ağrı Dağında yetişen çoħ bunun özelliği nedi Ağrı Dağında yetişmesinin mesele içinde hec şey doğaldı hec bir katkı kimyasal maddesi yoħTu dağda yetişer ğübreleme yoħTu ilaçlama yoħtu onda çoħ

115 doğallıye bu olur gribi önleyen, soyuħ algınlığını önläyen otdu bu. Bu ot mutlaka onun içinde olmalıdı. Onan sonra erih olmalıdı ğuru erih kanseri önläyen mesele bizim burda kıaysımız meşhurdu. Ğuru erihleri yazdan ğurudarıħ yihıyarıħ asarıħ orda çit torbalarda onnarı saħlıyarıħ naylona neye ğoymanıħ çit torbada olması lazımdı. Onun özelliği bozulmasın diye, onnarı topluyarıħ ğoyarıħ kışdan toplanmış eveliği yazdan gene topluyarıħ kışsa saħlıyarıħ saş

120 şeklinde örüler çoħ uzun bir bitkidi bu, bir metre iki metre uzunluğunda dağdan getirerih,

süde batırarlı onu ora asarlı sarı olsun diye süde batırılar. Asıp ğurudarlı kışın onu sahlıyarlı. Onnan sorna gene bunu tereyağlynan, biber salçasını ğavurduhtan sonra biber salçasıynan, tereyağını ğavurduhtan sonra bu şeyleri tökerih bunun içine böğrölçeni, eriği, alcanı, eveliği hepsini buna tökerih suyu tökerih bunun içine eyce ğaynadarlı bunnar pişir da
125 birez piştihten sonra erişte diyerih biz ona elimizde kestiğimiz bir şeydi yumurtaynan olar, bol yumurtaynan unu birde suyu ğarıştırarsan erişte kesersen. Erişteyi küçüh küçüh keserih atarlı bunun içine bu hem ğatı olar unnan ğatılaşar hem de çoğ güzel ğoğu lezzet verer ona. Birde bunun özelliği dar bi ğazan da olmuyacağ böyüh tencerelerde biz bunu yaparlı genelde bu da genelde misafirin olduğu zaman özel misafirin olduğu zaman yapılır. Çocuğlar, gençler,
130 yaşlılar hep içeller yanı çoğ güzel bir çorbada bu umac aş çorbasıdı adı da.

Ġrmızı aşımız da domatesnen yapılandı bizim domateslerimiz doğaldı yüzde yüz doğaldı domatesimiz. Tohumumuz doğaldı. O burada Ġğdir yöresinde Yaycı'da mesele dometes ğarpuz böyühlüğünde domateslerimiz olar ama hormonsuzdu işte şey tohumueledi diye o dometesleri eskiden mänim küçühlüğümde hatırladığım da o zaman ğurudardılar domatesleri,
135 dorğuyardıh domatesi ğurudardığ tahta üstünde ğuruması lazımdı ya da toprağın üstüne ince bir bez sererdiğ onun üstünde ğurudardıh. Onu eyce sonra döyerdih tohmahlarda döyerdih dibeh daşı deyirdih bir daş vardı daşa tökerdih biberi, domatesi, elmanı, ğavunu her şeyi ğurudardıh biz. Onnan sonra o dibeh daşında ne döyülecehte onu tökerdih oraya biberi tökerdih, domatesi tökerdih onun ğurusunu alardıh getirerdih ğoyardıh bu terefe, pilava
140 gullanılır bu pilavda bi seferim onu tökerdih biber salçasını, yağda ğavurardıh o tozu, onnan sonra su tökerdih su ğaynadığı zaman pilavı tökersen, suyun ölçüsü var ele ölçüsüz töhmüyesen mesele bir bardah pirince yarım bardah su ğoyarsan o şekilde üstüne çihana geden ğoyarsan yarım ayara ğoyarsan hec de ğarıştırmazsan o şekilde pişer çoğ lezzetli, çoğ doğal bir yemeğimizdi bu da.

145 Bizim yüzde yüz doğal hec bir gâtği maddesi olmayan mesele biz işte neteri Diyarbakır'ın
ğarpızı meşhurdu ala ğarpız, bizim ğarpızımız da siyah ğarpızdı, tohumları çoğ böyüh böyüh
olan askiden ğalan bir ğarpızdı çoğ lezzetli olan ve çoğ doğal olan bir ğarpızımız mesele var.
Bostanlarımızda yetişer İğdir ovasının özelliği nedi? Toprağının kahverengi orman toprağıdı
çoğ verimli bir toprağımız var bizim, meyvemiz olsun çoğ mesela televizyonda ne gösteriller
150 büyötmeh için hormon veriller şey veriller hec hormon vermeden almalarımız olar, mesela
yarım kilo böyürlüğünde men hatırlıyram benim küçürlüğümde bir kilo böyürlüğünde
armutlarımız vardı. O armutların cinsi ele armuduydu. Büyüğ armuduydu, onları topluyardih
biz hic zedelenmeden topluyasan, soyuğ damlarımız vardı indi soyuğ hava deposu diyeller,
bizde de soyuğ dam diyeller. Bu dam niye soyuğtu çoğ bir bucuğ iki metre duvarların enleri
155 vardı, duvarlardan toprağdan daştan toprağdan örerdirler birde çoğ yühseğiydi Alican. Mesele
nekgeder deyim indi evler iki metreyse o zaman dört metre yühsehliğinde ävleriydi çoğ
yühseh ävler toprağ, hec bir beton meton içinde yoğ sade toprağ, toprağtan yapılan ävler
vardı; onlara armutları asardih iplerden bele asardih yirmi otuz dene armudu birbirine
bağlıyardih onu da asardih ora o armudu bir sene de ğalsa orda çürümezdi. Hec bi şey
160 olmazdı o soyuğta.

Ġazlarımız vardı biz çoğ ğaz sağılyardih ğaz gurusu diyerdih ğaz gurusu yılbaşında o ğazlar
orda ğupğuru olardı. Buz kimin getirerdih onu dorğuyardih pişirerdih çoğ lezzetli olardı.
Orada biz meyvelerimizi kışa sağılyardih, yığardih samanın içine mesele elmanı, armudu, erih
yoğ dayanırlı olmaz armudu, ğarpuzu, ğavunu, şamama diyerdih çoğ güzel ğoğusu olan bir
165 ğavun çeşitidimizdi bizim şamama küçüh ğavundu o ğavunları o soyuğ yerlere o damlara dam
diyerdih ona soyuğ dam. Soyuğ dama tökerdih kış ta marta gider biz onnarı yiyerdih,
bozulma ihtimali de yoğuydu hec bir şekilde bozulmazdı.

Önceden mänim yaşıım oKKäder böyüh değıl, babamın annattığını deyim. O zaman ulaşım
zatan şey vardı hayvannarnan işte eşşeh vardı, eşşeh dayanemmezdi ema öküzlerimiz vardı,

170 öküz arabaları vardı tahtadan yapılmış öküz arabaları vardı. Onnaran giderdiler genelde kadın
doğup gece Iğdır'da bir hastane vardı buralarda hastane yoktu sağlık ocağı bile yoktu
burada. Kadını işte ora götürmek için öküz arabaları hemen koşulardı, biri öküz arabasını
sürerdi kadının yanında biri oturardı giderdiler. Daşburun'a gider giderdiler Daşburun'dan o
terefe şey vardı orda bu yolcuların dinnendiği han diye bir yer vardı. O hana giderdiler gece
175 kadınların yattığı yer ayrı, erkeklerin yattığı yer ayrı, ele hayvanları ağırlamak için ayrı bir
yer vardı. götürürdün hayvanı mesele teslim eliyordun diyordun ki bu dursun sabahndan men
yola çıkacam, ya biraz burada dinleneceğim yola çıkacam. Onları orda bağlıydılar önlerine
otları suları koydular, hayvanlar orda galardı, kadınların da yanında bir kadın gedipse veyat
tehde onlarında bele daşdan örülü bir bele yeke bir yeriye hanıydı adı. Bilmirem Abbas han
180 adlarında vardı hanım. Orada galardı kadınlar da orda yatardı güvenli bir şekilde yanı hec
bir şekilde bir şey yoktu güvenli bir şekilde orda galardı. Erkekler ayrı yatardı, çocuklar
için çocuklu kadınlar için gene ayrı bir vardı. Gereki ki gece orda gonağlıyaydın gece olmasın
mesele gündüz olsun gene gonağlanman lazımdı yolculuk uzunuydu. Yürüyerek getmek yoktu
onun için orda Daşburun'da gonağlanardı, bi şeyler verilerdi, orda yeyilerdi onnan sonra yola
185 çıkıldırı, bi seferim iki güne anca İdir'e kırk kilometre yolu iki güne varardılar. Ya
hastehanaya, ya alışverişe ne bilim il olarak İdir olduğu için için her şey orda vardı. Burada
satım alım yoktu. Menim hatırladığım zamanda at arabası vardı, bizde gedirdik küçükken,
sulara tüşerdik çok gorhardım suyun içine tüştüğüm zaman o Garasuynan suynan bile su hızlı
götürerdi. Suynan bile gettiğimizi hatırlıyırım arabalardan tüşerdik suyun içine, hayvanlar
190 giderdi giderdi susuyardı, hec durduremezsen o susadığı zaman, mandanı asla
durduremezsen o gider o suyu içer. Gedirdik tüşürdük suya içirdi içirdi onnan sonra çıkırdık
sudan onnan sonra tekrar yolumuza devam edirdik.

-6-

Söyleyen: Hasan Şen, 77 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

H.Ş: Tabi çok zorluklar vardı. Önce bütün insan gücüyle olacık her şey. Çiftçilik mesela tırpannan biçirdik, kendimiz topluyorduk, eyleğimize çarık geyirdik o zaman e bi şey bulduğumuz yok bi şey yediğimiz yok şimdiki durumnan o zamannan şeydi ama sihatimiz o zaman şimdikinnen eydi. Zorluk vardı istediğin gider zorluk vardı. Hayvannan sürerdik motor yok idi, yerleri hayvannan sürerdik, bizim şey bize deyirdi bizim öğrenen o zaman deyirdi: “ çift sürüp ekin ekmeden, sofraya yemek töhmüyen, ari gahrini çekmiyen balın gadrini ne bilir.” biz hepsini şey de yapardık.

– Önceden tarım aletleri nasıldı?

H.Ş: Tarım aletleri tırpandı, tırmıkTı, yabacı, tırahtör felan yok deyirem çifnen sürürdük hayvannan, hayvanı goşar sürerdik döymeyi de carcar deyirdik biz Türkçe’de düven deyiller onnan hayvanı goşup döndererik özde döyerdik buğdayı da savurarardık makineyen. Elimiznen yanı hepsi golnan çekilirdi.

– Önceden mi havalar soğuktu şimdi mi?

H.Ş: Önceden soğuydu. Önceden şimdikinnen havalar soğuydu. Önceden ağaçların üstüne düşen şeye kırov deyirdik, kırağı deyiller indi kırov deyirik o ağaçların üstüne tüştü ağaçları soğuk alar üşüyer ağaçlar. Burda her zaman sağanah yağışta yağardı, guvvetti yağış da yağardı, dolu yağardı çok, dolu eğer dördüncü ayda nisanda eğer dolu yağarsa, bütün tarımın hepsine zararı varıydı. Ağaçlara da vardı, ekinnere de vardı, meyvelere de vardı, hepsine vardı yanı. O zaman bide gece yanı gündüz yağış yağa gece de hava açıldı mı, bütün o ektiğin ekinlerin hepsini götürerdi. Dondururdu be.

– Ekin işleri nasıl oluyordu, tohumunu kendiniz mi ürettiydiniz?

H.Ş: Tohumunu kendimiz ürettirdik. O tohumu mesele bu sene buğdayı ehtih, seneye tohumunu ayırdı, bu sene ki aldığımız tohumnan aynı gene ekerdik. Ğarpuzu da biz yabancidan almazdık, kendi yediğimiz ğarpuzun tohumunu tutardık, seneye yine aynı tohumu
25 ekerdik. Daha iyi olurdu yanı ama şimdiki şeyde yohTu.

– Hayvancılık hakkında neler söylersiniz?

H.Ş: Hayvancılık eskiden daha çoğudu yalnız sürüm yohudu, satış yohudu, boludu ama şimdi sürüm var hayvan azdır. Hayvan o zaman arazi geniş idi, arazide yanı hayvan barınırdı şimdi barınmır. Hepsini yanı masraftı, parayan yedirir. Üretebilirdik yanı, üretim azdır, sürümde
30 fazladır. Araz ğırağı çoğ yeri beradı, tahsisli beradı ora, orda zaten barınma ordaydı esas her zaman ora ot olurdu ot doluydu indi hayvan bolaldı ot da yoktur. Ğıttı yanı, su ğıttı su, su yohTur yanı. O zaman sular boludu her taraf suydu şimdi su yohTur sular kesildi, ğaynahlar hep ğurudu yuğarda eledi.

– Peki büyük baş hayvancılık mı küçük baş hayvancılık mı hangisi daha yaygındı?

H.Ş: Ğoyun pek olmazdı. Büyük baş hayvan yaygındı. Ğoyun burda ğalsaydı, kepenek deyirdik biz hastalanırdı hepsi ölerdi. Yaylaya getmeye de kimsenin ğuvveti yetmirdi bazı adamlar giderdi yanı.

– Yaylaya hangi dağlara çıkardınız?

H.Ş: Ağrı Dağına hec o terefe getmezdik biz, şimdi burda da artık su felan yohTu, otta ğıttı
40 onun için Ğars'a felan gedilmir. Ağrı Dağında çadır gururdu herkesin yaylası var herkesin çadır yerleri bellidi giderdik oraya. Büyük baş hayvan yaygındı ema küçük baş hayvan yoh o gider pek az yüzde bir adamda varıdı yanı. Zaten kendisini zor idare edirdi bir adam hepsi insan ğüçünyen olan şeydi ekmeğini zor yetiştirirdin nerde yaylaya gideceksin mesela.

– Ekmeğinizi nasıl temin ediyordunuz?

45 H.Ş: O zaman hec fırın yoğudu. Herkes tandırda lavaş yapardı, biz böken deyirih böken yapardı. Haftaynan üç günnen ğalardı onnan sonra bi daha e yayıh yapardı elinde tandırda lavaş yapılırdı. Ekmeği orda yapardıh yemeği dışarda odun yandırırđı ocahta yapardı. Fırın yoğudu, tüp yoğudu, ocah yoğudu hec bi şey yoğudu. Hepsi kendi gücüyken olacağ şeydi. Odunnan pişirirdiler yemeği felan hepsini dışarda. Beleydi yanı.

50 – Yakıt ihtiyacınızı nasıl karşılıyordunuz?

H.Ş: Yakıt ihtiyacını dedin ya Araz ğırağı vardı ya oranın ılığın deyirih biz o odunnan gedirdih araba araba kesip getirirdih orada ormanlığıdı. Ormanıdı şimdi herkes kesti götürdü, bi şey ğalmadı. Ormanlığıdı onnan yakıtımızı ihtiyacımızı görürdüh yakıt ihtiyacını görürdüh. Kömür mümkün değel, hec burda kömürü tanıyan yoğudu. O kaç seneden beri yaygındı.

55 – Kahveler önceden de varmıydı?

H.Ş: Önceden hec bu Aralıh'ta bi tane ğahve bulanmazdın, teh bir kişi ğahve açtı onnan sonra da ğahve de yoğudu, şimdi her taraf olmuş ğahve. Be bakkalar vardı giderdiler yaşlı adamlar otururdu sohbet edirdi. Senin kimin gençler de gezerdi yazın günü mesela öyle giderdi, yoh ğahve yoğudu.

60 – Gençliğinizde ne tür oyunlar oynardınız?

H.Ş: Gizdenparç oynuyurduh, bide geğişe girme oynuyurduh bizim zamanımızda bir çizgi çekirdih iki arkadaş bir olurduh iki arkadaş bir beldeki ğayışnan birbirimize vırırdıh ele şey çizihdan çıhanı vırırdıh yanı. Başka ele oyun yoğudu genelde bu iki oyundu.

– Balık tutmaya gider miydiniz?

65 H.Ş: Bizim şey vardı Aras ğırağınnan bu yanda Hanagoy deyirdih, orda balıh tuturdular hem de neteri balıh istediğın geder. Tornan tuturdular dinamit atırdılar, ğarmañnan tuturdular yanı çoğ orda balıh vardı.

– Askerliğiniz nasıldı?

H.Ş: Eye askerlihte men burdan giderken gettim yaşımı büyüttüm gettim askere. Küçüğü
70 yaştıydım yanı hele sakkalım saçım sakkalım çıkmamıştı. Gettim yaşımı büyüttüm gönüllü
jandarma yazıldım o zaman gönüllü jandarma yazıldın mı gedirdiler, gettim Van'a altı ay
Van'da ğaldım eğitimi orda yaptım, onnan sonra gettim Gaziantep Kilis'e hudutda askerliht
yaptım yirmi dört ayda orda yaptım. Otuz ay askerliht yaptım. İki buçuğ sene da. Otuz ay
askerliht yaptım. İlk defa nedi be naħırın dalınnan çıħıp getmişem hec İdir'i görmüşüm ki bi.
75 Van gölüne gettim be Van gölünde ğaldım mesela orda da gedirdim men muzı askerlihte
tanıdım, muzı görmemiştih ki burda gelmirdi de yetişmirdi de nerde görecehtih. Şimdi her
terefde her şey var, o zaman orda askerlihte men muzı gördüm tanıdım. Hem de
Gaziantep'de, Gaziantep'in ilçesiydi Kilis, indi ili oldu. Tam Suriye hududundaydı, men
gedirdim Haleb'e geder gettim askerliht devremde. Be giderdim Haleb'e Haleb'den gelerdim
80 öyle yanı şeyimiz varydı.

-6-

Söyleyen: Hasan Şen, 77 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

Bildiğim bunnardı: “Zengin’in sözüne beli derler, fakirin konuşmasına deli derler, zamanın şeyhına veli derler, delimiz çohtur bizim derler.”

“ Bir ağaç gördüm gölsuz putahsız; üstünde bir kuş gördüm gölsuz ğanatsız, onu bir dev yedi dilsiz dodahsız.” Bu bilmededi şeyi de toprak. Cevabı da toprak.

5 Başka da bildiğim atasözü diyeh: “Çörehsiz otahtan, meyvasız bağdan çölün çimengahı, otu yahşıdı. Gezeğen gelinnen, güleğen gızdan, söyleyen ğarıdan lotu yahşıdı.” O da bir atasözüdü. Başka, ne deyirsen dene taha bilmirem. He şimdilih bildiğim bu üç kelmedi, artıh yazmamışam çoğ şeyler var yazmamışam bir ara gene yazaram artıh.

– Okuldayken dersler nasıl geçirdi ve başınızdakı geçen anıları anlatır mısınız?

10 H.Ş: Okuldayken benim derslerim Allah için çoğ ey geçti. Çoğ da yanı iyi oğuyordum. Öğretmen ilkokulda okulu bana teslim eder giderdi. Ama bu fakirlih goymadı oğuyamadım o başka. Cilavuza öğretmen okuluna gönderirdiler babam maddiyat yüzünnen gönderemedi. Okulumuz çoğ ey geçti, okulda da artıh bizim yanı şeyimiz yoğuydu. Bana sordular biz imtihana girdih şey alırıh, memur imtihanına giririh meterloji memurluğuna atmış beş puan
15 alan ğazanır. Bize test usulu şeyden geldi ziraattan, yanı çoğ şeyler yazmış, yazmış “Öküzü demirnen mi sürerler ağaçnan mı?” dörd arhadaş girmiştiş şeye, onnarın üçü de ağaç yazdı, men üvendereynen sürerler dedim men ğazandım älli iki puan aldım men ğazandım, meterloji memuru oldum o şeynen. Diğerleri hep ağaçnan yazdı, men şeynen yazdım üvendere. Üvendere dediğim men ilkokulda onu oğumuştum, üvendere ağacın başına bir şey geçireller
20 demir onnan böle öküzü mizliyerler ona üvendere deyirdiler. İlkokuldan beri benim ağlımdaydı.

– Askerlik anılarınız nelerdir?

H.Ş: Askerlihnen ilgili de men on başı şeyine gettim ğursuna, hepimizi bele dizdi dedi
25 “Benim elim yaraydı, doğtora gettim elimin üstünnen yara çığmıştı, doğtora gettim, doğtor dedi ki, taze ğarğa eti lazımdı. Biz de gettiğ bir ğarğa vurduğ şimdi onun ğarnınnan çığan yavrusunun mu eti tazedi kendisinin mi? “ biri dedi yavrusunun biri dedi kendisinin men kendimi tutammedim, sıra bana gelse komutan sorsa men ğazanaram. Dedim komutanım ğarğanın ğarnınnan yavru çığmaz, ğarğa yumurtadan çığır. Sennen sordum mu dedi...

Birde gine gettüh çavuş imtihanında dedi ki:”Suriye’yle bizim aramızda bir öküz var. Öküzün
30 yarısı o tarafdadı yarısı bu tarafdı, tam hudutda durmuş, o öküzün sütü mü bizimdi eti mi?”
biri dedi sütü, biri dedi eti, gene men durremedim dedim öküzün sütü olmaz komutanım, ya
dedi sennen sordum mu? Öküzün sütü olar mı orda onnarı men şey ettim. Yanı askerlihen
yanı askerde de çoğ Heleb’e gettim Suriye Helebdı oralarda çoğ gezdim. Yanı ey geşti.

– Okulda sınıfta böyle anılarınız oldu mu?

35 H.Ş: Be hoca dersi birağıp giderdi, ben yanı öğretmennih yapardım annadardım, yanı Allah
için gelerdi, o mesele sabahleyin bana telebeleri birağar giderdi ğuran oğutmağā, baña tembih
ediridi. O geder okula gettim o zamannar da öğretmenner çoğ döyerdi da baña iki tokat vurdu
o adam. Baña dedi ki kış günüydü şeylerimiz talabe azıydı, okulun sınıfları çoğuydu, dedi o
bir sınıflara çocuğları birağma, ben birağtım oynadılar. Geldi sıraynan baña da bi tane tokat
40 vurdu. Bir de çocuğın birine bi tene vurdum, üzü sobaya yapıştı. Onda da baña dedi olur mu
böyle yanı şey. Yanı bana şey etmezdi heç Allah için çocuğları ben oğudardım her zaman.
Onun için zeki çocuğları öğretmen okuluna gönderirdiler babam maddiyat yüzünnen
göndermedi. Beşinci sınıfa geder oğudum da. Burda da geldih şey alırığ imtihana veririğ ki
diploma alırığ da. Dedi kelmeyi şahadetini oğū, ben oğudum o birlerin hepsi oğudu “elüyen
45 veliyullah” demir men dedim. “Elüyen veliyullah” nasıl demem men biz bele oğuyuruğ
dedim. Men ğazandım gene birinci şeyi men aldım diplomayı. Yanı ele.

– Başka şehirlere hiç gittiniz mi?

H.Ş: İstanbul’a heç getmedim. Antep, Adana, Maraş bilmem Güney Doğū’nun İzmir mizmir
de gezdim ama İstanbul. Ankara’ya da çoğ gettim, Ankara’da çoğ ğaldım, Sincan’da epey
50 ğaldım. Askere gettiğim de heş bi şey bildiğimiz yoğuydu ki. Onnan soyra geldim her şeyi
bildim, her şeyi gördüm, her şey askere gidende yanı heş bi şey bilmirdim çünkü yaşım da
çocuğuydu, iki üş yaş büyüttüm gettim askere. Gönnüllü jandarma yazıldım gettim. E gettim
ilkin Van’a gettim. Onnan soyra gettim Gaziantep’e, Gaziantep’den Kilis o zaman ilçeydi, o

55 hudutlara gettim. İnan ki muzu orda gördüm men. Yanı ne görmüşem orda da gâçahçı
çoğuydu para mara da getirirdiler ya bizi birağ gideh Suriye'ye, men birağmırdım deyirdiler
ya sen çoğ toğsan; dedim he nahırın dalınnan çıhıp gelmişem, evin yihılmasın. Dedim Araz
ğırağının ılığınını ötürüp gelmişem, men haranı görmüşem. Ama kendimi heç şey etmedim,
belli ettirmedim. Öledi yoğsa nereyi görmüşüm, nere vardı.

– Dikkatinizi çeken oralarda neler oldu?

60 H.Ş: Tabi gettim her taraf iyi her taraf gördüm. Böyüh binalar olsun, çarşısı olsun, bilmem ne
olsun daha artığ gözüm açıldı da. Daha onnan soyra heç zorluğ morluğ görmedim. Soyra bu
ğadar gettim, çoğ adamnan da, çoğ paraynan da gettim, çoğ param da askerde vardı, teh
ğuruşumu çaldırmadım.

Bir zaman gettih, Nevşehir'den araba alamağa, benim ğardaşım Oruc şey etti, men heç para
65 mara çaldırmadım. Para ele çebimde gettim, orda çalırılar tabi ya şimdi öyle yan kesiciler var
ki, seni gelir ğucahlıyır ğardaşıma benziyirsen filan şu bu get ulan öğlelihnen vurur götürür
gedir. Yanı bizim Oruc'un cebinnen arğa cebinnen cüzdannan barabar çıhardmıştı, heç heberi
olmadı. Yanı ele. Orda heç heç kendimi şey etmedim. Çoğ şükür Allah'a çocuğlar da oğudu
getti. Bilmirem Arslan'ı da tanıyırnan tanıtırnan, he bir odu bir de burda tapuda çalışır. İki
70 dene oğlum var. İki oğlandı iki ğız. Ğızları oğudemmedih ele.

-7-

Söyleyen: Perihan Tekyaşar, 81 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

P.T: Günümüzde aynıdı da okul açılmamış gedip bahçayı temizliyirdih süpürürdüh o zaman şey yoğuydu hedeme zad. Özümüz süpürüp temizliyirdih. Onnan soyra gedirdih okula başka ne var aynı ki kimindi da.

– Kaçınıcı sınıfa kadar okudunuz?

5 P.T: Dörde gider oğudum. Top oynuyurduh. Oğuma yazmayı oğuyurduh şeyi bilmirdih kerreti.....

– Önceden yemekleri nelerde yapardınız, nasıl pişirirdiniz?

P.T: Ocağıydı ocağ o zaman eşde üş dene daş göyurduğ ğazan da göyurdun üste orda otururduğ yemeğimizi pişirirdih süt pişirirdih, yemeh pişirirdih, çay göyurduğ, ğazanlar
10 ğapğara olurdu indi ele şeyler yoğTu. Yarma pişirirdih ona şey deyir da yarmaya bulgur pişirirdih indiki yemeğlerden pişirirdih. Bulgur pişirirdih, o zaman beçe toyuğ ölmürdü indi cüceleri sahlıyır belece olur ölürler. Günde iki dene üç dene cüce beçe e ye onun şeyi ilacı beçenin eti ilacı yeyin suyunu ğaynadın yeyin. Kelem tapırdığ kelem pişirirdih, yarpağ tapırdığ yarpağ pişirirdih, neyin varsa pişirirdin da. Şorba cüce şorbası yağ atırdığ, birez düyü
15 atırdığ, birez lepe atırdığ, birez salça atırdığ, salça olmasa badımcan atırdığ, bibar atırdığ, güzel sebzeli mebzeli şorba pişirirdih, cücenin eti yeyirdih kefe eliyirdih.

– Bizim buralarda yetişen otlardan ne tür yemekler yapılır?

P.T: Salmancadı adı kete yapırdığ indi yapıllarda kete onlar bilir keteni. Ketenin içine penceri
göyurdun, bibar atırdığ, soğan atırdığ, ya tendire yapırdığ, ya fırına göyurduğ indiki kimin
20 pişirip yeyirdih.

Umaç aşıda soğan atırdıh, maş atırdıh, birde erişte kesilmiş erişte atırdıh içine indide aynıdı.
Ėazanda ağır ağır halva kimin yapılır.

– Aralık İlçe'sinin dışına çıktınız mı?

25 P.T: Men çoğ getmişem birce İzmir ġalıp. Her terefe şehirlerin hammısını gezmişem, bir İzmir ġalıp. Ne tanıyaram oralarda haralara getmişem. Zor otobüs yolculuğu indi o zaman gedirdih üreğimiz bulandı kusurduh, indi uçağa minirsen hec üreğim bulanmır, taha arabaya da minende üreğim bulanmır. Heye valla ölümdü ordan gelirdih başım bulandı bir gün yerde ġalırdım.

– Tandırda ekmek nasıl yapıyorsunuz?

30 P.T: Heş dat goymuruğ hemirin içine maya goyuruğ, hemiri yapırığ goyuruğ ora ġıjğırır bele aynı maya yetiştirir. Onnan soyra tendiri yandırırığ, yapırığ. Lavaş, böken, ġalın, kete yapda yap. Yoğ aynı gün sabahnan yapırığ, aynı gün. Onnan soyra yanımıza sena yağı goyurduh, bura da sarı yağ goyurduh, o nezihlerin üstünü bele yağlıyırđıh dürmehliyip yeyirdih.

– Önceden giysilerinizi nerden alıyordunuz?

35 P.T: Tikirdih. Heye bazının makinesi vardı, bazısı da ele elinde tikirdi. Atlet, tuman, hamısını tikirdih. İpi eğirirdih. Pammığ, pammığı çıhardırdıh, eğirirdih nezih iki ġat eliyirdih, onu da suya goyurduh, tavı açılmasın diye, suya goyurduh, bir gün orda istanırdı, onnan soyra onu sağlam bir iğnenin götüne geçen kimin nezih da onnan tikirdih. Onnan ġazzağ olmaz saptı da. Gene onu eğirirdih, yün eğirirdih, pammığ eğirirdih, ġazzağ tohuyurduh, çorap tohuyurduh,
40 yeleh tohuyurduh, pammığ da hepsi pammığnan yündü başka bi şey yoğTu laylon çıhıptı onnar yoğTu. Laylon yoğudu, laylon yoğudu, kâğıt paketlerde bi şeyler alıp getirerdih.

– Önceden çamaşırlarınızı nasıl yıkardınız?

P.T: Biz çamırdan bele şey yapırđıh, çamırdan da onu da ġızardırdıh, od atırdıh ġıpğırmızı olurdu, aynı ġırmızı kerpiş kimin. Bele içine tökürdü, sabunnan oma moma yoğuydu o
45 zaman. Sabunu ele elimizde yuyurduh, goyurduh ora sıhırdıh, onnan soyra duruluyurduh suda

çırpıp serirdih ipe. He her şeyi derede bir galahlama gabı bir eyeh aparırdın, onnan soyra gelip bir eyeh daha aparırdın tökürdün ora derenin başına, altına da ya bi şey tapırdın göyurdun, tapmırdın da, ele çamırın içinde otururdun yuyurdun. Onu yuyanda neylen yuyurduş sabunnan yumurduş ku, tufarın diblerinnen torpaş aparırdış birez saman aparırdış, onu orda 50 ıstatırdış gabları sürtürdüş, deyirsen galeyden gelip par par parıldıyırdılar, aha getirirdih düzürdüş tereş gayırırdış elimizde özümüz gayırırdış heş kim değıl, tüzürdüş tereğı ışşığı adamın gözüne tüşürdü.

– Evin önüne ekin nasıl yapıyorsunuz?

P.T: İndi buda yapır mende. Bahça gayırırdış. Kerkiylen gazırırdış yahud da belnen gazırırdış, ver 55 ver gayırırdış birini de barmağımıza salırırdış, ne ekirsense onnan soyra da suvarıram. Domates ekirih, bibar ekirih, garabadımcen ekirih patlıcan, onnan soyra maş ekirih, fasulye ekirih ne desen ekirih.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

P.T: Valla göyunumuzu gönderdih dağa, sağırdılar burda da sağırdış az olurdu eme malımızı 60 beke girih baş malıdı yirmisi on beşi sağılırdı yalan olmasa. Özüm sağırdım aynı göyun kimin çubuhnan vururdum burnuna süde ehtiyac yoşudu, birezde bizof emsin burnuna bir çubuh vırırdın bizof gedip dururdu orda alışıptı, yaşına gelmirdi sağırdım gaşırdım eyeğa. O birsine otururdum altına fiş fiş fiş fiş bi çubuh vırırdım bizof gedirdi o birsine. Sütteri peynir de yapırdış, yoğurt da yapırdış. O zaman almırdılar peynir galırdı orda, yoğurt galırdı orda tahta 65 mehreynen çalhamaktan ölürdü. İneğın de yağı bi ele çılmırdı ahı. Onnan soyra makina aldış, süt makinası. Süt makinası aldış, südü sağırdım tökürdüm veydereylen ora çekirdim yağı bir terefe, südü bir terefe, o südünü tökürdüş köpehlere, indiki kimin ele değıldi ki diyesen salım birez ayran aşı pişirim. Tökürdüş köpehlere yahud da cücen mücen varsa tökürdüş ora günün gabağına orda çürüyürdü tökürdüş cücelere ele.

70 – Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

P.T: Yoḡ ävde badana olanda olurdu, ävde çimento yoḡuydu bi kere torpağıdı äv. Ävin içinide suvuyurduḡ, tufarı da suvuyurduḡ, onnan soyra badana da yoḡuydu. Ele aynı çamırı suvuyurdun. Bezi adamda gedirdi orda şey getirirdi da az, ne deyiller ona şörekete torpağı getirirdi, çorap geyirdim elime, bu şörekete torpağını bele aynı şey kimin (?) ğayırdım tufara
75 sürtürdüm aynı belecene olurdu bilmem birez ağ olurdu, ğara olurdu. He düPelem düz ev suvah muvağı belli olurdu, onnan ğayırdıḡ, yeri de suvuyurduḡ, süpürürdüh, bi dene de palas serirdih otururduḡ üstünde. Cehyad mehyad, sandalye, ğoltuḡ ele şeyler yoḡuydu. Gece yatmağa döşşeh serirdih. Bi dene palas serirdih palasın üstüne döşşeh serirdih, yatırdıḡ kef eliyirdih.

80 – Önceden kışlar sert geçer miydi?

P.T: O onu deme, onu deme onu deme onu deme, sabahnan yuḡudan ğayırdım uşahları gönderirdim peyeye körpe uşağı ölecek da men o sobanı ğalıyana gider belecene titirliyirdim. Uşağın yanına su ğoyurdum sabahnan ğayıp donup baraka değıl baraka da elecene olurdu çamır dam değıldi valla. Bez sererdin ora sabahnan ğayırdım donup. Elecene ele soyuğuydu.
85 Be ele soyuğuydu ki bele suların hammısı donurdu, mal gedip su içmek tapammirdi verdereynen daşıyırduḡ uzağ da olsa motor yoḡ bi şey yoḡ çekesen getiresen, peyede içirdesen. Vedereynen aḡşamma gider ğolumuz ğırılır ğırḡ baş bizovlu mizovlu ğuzulu, inehli, çamışlı aḡşama gider onnan oynuyurduḡ.

– Eskiden kız isteme nasıl olurdu, neler giyerdiniz düğünler de?

90 P.T: Bi şey tapıp geyirdih da nazelli parçalardan birini alırdıḡ başını delip geçirdirdih bedenimize. Makyaj, yo yo ele şey yoḡuydu. Ere gettim makyaj sürtmediler hec, o zaman yoḡuydu. Aha giderdih toya, onu da ğalini alallar böyün duvağı nişanıdı, sabahnan da köçer, aha piter çıḡar gider. Çoḡ äskiden yuḡa yapırdılar. He tendiri yandırırduḡ, bir ğün aḡşama gider yuḡa yapırdılar. Ayran aşı pişirirdiler. O pençerden yuḡa lavaşta sajda tendirin üstüne
95 çevirirdiler millet bir ğab un getirirdi, üstüne de bir yumurta ğoyurdu, getirirdi onu verirdi

onun evezine bir g aşşih alırdı bir gabda ayran aşı içirdi bide bir yu a vırırdı goltuğuna  oyup gedirdi. Görürsen indi ele Şeyler olar hec. Toyda toy  alınırđı oynuyan oynuyurdu, oynamayanda benim kimin o kenardan başardı.

– Bu yörenin gelenek görenekleri hakkında bilgi verir misiniz?

100 P.T: Önceden de vardı indide var. İndi mesela sünnet eliyirler bir  o u beziyirler annına da bi dene altın  oyullar, aparırđı kirvenin  apısına. Toyda da beledi. İndi yo  askiden. Eskiden toyda da eleydi beziyirdiler.  urban bayramında bir  o  alırdığı beziyirdiler Őekerlemeni, yayığı birde bir bilerziğ yahud da bir dene altın  o un üstüne atırdığı. İki dene de erkeh ya kadın aparıp gedirdi onnan da hediyelerini aldılar geldiler. O zaman düğün beş altı gün sürürdü he indi bir gündü ne bir günü a bir a Őam olar düğün salonun da  ı ar piter gider. Be her gün yemeğ  oyun kesirdiler, dana kesirdiler, ineğ kesirdiler nem kimin neye zoru  atırdısa bir gün ele yu a yapırdığı ayran aşı pişirirdiler yu a az o ele yah ı.  Ő gün toy  alınırđı, keçe g n z.

– Dağa-yaylaya hayvancılık için çıkıyor muydunuz?

110 P.T: Gedillerda gediller bu zaman martta  ı ıllar  ira aşağıya, aşağıda orda d l  tutullar  oyunların hepsi doğur kuzular birez eyeđlaŐır bir adım  ı ıllar yuharı. Onnan soyra birez yekelir birez  ı ıllar yuharı bele nazih nazih  ı ıllar yuharı. Soyuğ olmasın da, heye zaman geŐtihe  uharı  ı acağlar. Yuharıda tendir  oyurdular orda gelene   reh yapırdığı, sajda da yapan olurdu, tendirin üstünde tendirde de yapan olurdu.

115 – Eskiden soğuktan etkilenmiŐ ağa ları kesiyor muydunuz?

P.T: Yo  da neye kesirih, indide mesele indide ağa ları soyuğ alır, y zleri alır. Burda o terefler de yo  burda,  z n  t k r hten  rudur  ı ır gedir. Ağa ları da bele alır indide var o soyuğlar onu g neŐdi da b y n ne e günnerdi, g neŐ olur tomurcuğlanır. Onnan soyra bi soyuğ olur ki o tomurcuğların hammısı boşuna gedir.  l p gediller, yarpağlanır, meyve

120 getirmir. Olur burda Şefteli de olur da men deyirem. Őeftelidi, ğaysidi, alçadı, onnan soyra erih deyiller odu, birde ne var kilasdı, almadı, armuttu, bunnarın hepsi olurdu da indi olur da.

– AĒaçların üzerine soĒuk olunca dűŐen beyaz Őeylere ne denir?

P.T: Ona biz ğirov deyirih ya da ğardelen deyirih. O istiynen soyuĒun arasında olur. İki Şeyin arasında olur. Hemi isti olur hemi soyuĒ olur bi seyir elece ğardelen kimin deyirsen bele

125 yumru yumru hırda hırda ufaĒ muncuĒlar kimin tůkűlűr.

– Kűcűk çocukların ilk hareketlerine ne denir?

P.T: İmehliyir. AyaĒa ĒaĒanda deyirsen yűrűyűr eme dizin dizin gedir ha ona deyiller imehliyir, sűrűnűr.

– Başka Şehirlere gittiĒinizde dikkatinizi çekene neler oldu?

130 P.T: Oldu oldu. Evladın biri gedir İstanbul'a mecbur gedirsen, Angara'ya gedir mecbur gedirsen yanına. Birde gedirsen ora, seni aparıllar Őeye Ēır deyirih da biz, siz ne deyirsiyiz. He orda piŐiririh yeyirih eliyirih ha ona ne deyiller he gedirih pihniĒe, denizin kenarın da, orda pihnih yapıriĒ yeyirih içirih, orda piŐiririh. Bizim Sevil'in Ēaynanası hemir eliyirdi Ēazanda o yanmaz Ēazan da deyiller bir bele hemir eliyirdi Ēötűrűp gedirdih ora, et de alıpdılar.

135 AparırdıĒ, gedirdih onu belecene kűndeliyirdi bir yaĒ sűrűrdű atırdı hemen o Ēazanın içine Ēoyurdu ocaĒa pűf içi ele šfűreh ki šfűremmirdi isti isti eti çıĒarırdı basırdı onun içine yeyirdih. Onlara hec getmemiŐem camilere hec getmemiŐem. Ankara'da, hec bi yere getmedim. YoĒ gettim; ema nă bilim dediler ne bahçasıdı onun adı yadımnan çıĒıp da. YoĒ orda pihnih yapmadıĒ Ēazdih orda, faytonnarın orda Ēalın kűŐműr, Ēalın kűçende orda fayton

140 bele çıçehli faytondu, o Ēalinnen damat minir bu faytona orda gezdiriller. Herkes var, mesela sallancaĒ var bele Şeyler var minirler geziller gelinnen damat orda minirler Şeye geziller dolanıllar çıĒıp gediller toydan soyra.

-7-

Söyleyen: Perihan Tekyaşar, 81 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

5 Hammısını gettiğimi annadım. Burdan çıktih hazırlıhlı, hükümette yemeğ yeyirih da bir zaman aparırdılar, orada indi ele değıl, yazılıriğ gedirih orda yemeğimizi orda hükümet verir. Gettih uçağa mindih gettih, ğabahça gettih şeye, bu Medine'ye, üş gün ğaldıh Medine'de aldıh yedih birezde aparmıştıh orda yedih. Medine'de çöreh vermediler. Üş günnen soyra
10 gettih Hac'a. Hac'a gettih, hacı ziyaret eledih onnan soyra ğuran enen dağa çıktih, onnan soyra mağara var ğurban olduğumun sığınağı vardı da o mağaraya gedip gizdenmişti ora çıktih, ziyaret eledih gettih şeytan daşdadığ, çadır var, eski çadırlardan bele peygamber zamanın çadırlarınnan yapılar da, gettih üş gün ğaldığ orda, ordan yaya şeytan daşdamağa gettih. Gettih orda şeytan daşdadığ, şeytan daşdamağ üş gündü biri yekedi, biri ortancılı, biri
15 de hırdadı. İlkine gettih eydi, gettih geldih, o ortancılla gidende bizim dalımızca bir araba da gene ğaldi, ğaldi bizi ezdi. Birini öldürdü, başını yardılar bele ereset ayağı kimin bele heye eyehğabıları, çercovları, yelehleri, başörtüleri hammısı töküldü ora sabahnan dozer ğaldi onnarı yığıştırdı, apardı, hara töhtüyse töhtü. Onnan soyra Erdoğan telefoneledi dedi: “Menim hacılarım burnu ğanamayacah.” Niye eziller o Hacıdı niye eziller niye öldürüller ele
20 deyince onnar ğırmızı ğurdele çenti, o şeytan daşdanan yere üstümüze birde gellerseler o ğırmızı ğurdeleden geçemmeyecehler. Ertesi günde şeyledi üç oldu da şeytan daşdama pitti. Şeytan daşdıyannan soyra ğurban kesilir. Orda Umut dağıdı ne dağıdı yadımnan çıktı. Adem peygambernen Havva peygamber orda evlendiler, dedih gideh bi baħaħ, seyredih. Gettih oraları gezdih eledih, onnarı gördüh. Onnan soyra ğurban kesilennen soyra molla bize öz ğurbanımızın etinnen getti. Orda pişirdih mollanı da çağırdıh, geldi yediler, iştiler bir dadına

baħın görün buranın etiynen oranın eti neteridi, Hac'ın eti neteridi. Sağ olsun o zaman yoħuymuş ele şeyler. O yanda kesermişler özü de aynıymış getiren getirir da dadına baħan baħır. Aha kesirmişler başını komayedi nedi o askeryenin arabası, asker arabası kombo, kombo deyiller kombo, o kombo gelir doldurullar içine götürüller askeriyye, kombo deyiller.

25 Orda bi serim askeriye onu götürüller, orda askerlere yedirdiller. Şeydi yardım kimin bi şeydi, hemi de pepilidi da hac şeyidi. Biz älli iki gün ğaldıħ. Biz çoħ ğaldıħ en ğabaħca biz getmiştiħ. Hükümetten yeyirih, he onnan soyra bizi lokantaya misafir çağırđılar, gettiħ orda yedih, onnan soyra biz gettiħ İran şeyine camisine, orda İran camisi var İran mollası var gettiħ. Orada da bizi ğonaħladılar onnan soyra ğoyduħ ğeldih. Biz altı dene dul arvadıydıħ,

30 altımız bir oda da ğalırdıħ. Hepsinde şey var, o demir ğaryolalar var onnardandı bir kişiliħ bir kişiliħ. Orda yatırdıħ, orda yeyirdih, orda çay içirdih, dincelirdih, orada hamamlığı var, bele gederdih ğezirdih Hacı ğelence yıħanardıħ, ğelirdih otururduħ, yeyirdih, içirdih, sohbet eliyirdih bele ğacdan danışırdıħ, bide yaħınıımızda bir ufah mescit vardı. ğedirdih orda mescitde de namazımızı ğılırdıħ, orda da yaħçı adamlar vardı bize mesele deyirdi

35 peyemberlerden deyirdi, imamlardan deyirdi annadırdı bizde onnarı dinniyyirdih. ğelende Ğars'a ğeldih, ğidende de şeyden gettiħ nedi o şeyin adı Van'nan ğidende Van'nan gettiħ, ğelende Ğars'da tüştüħ, Ğars'a tüştüħ ğeldiler, bizi arabaynan Ğars'dan ğettiler.

– Bursa'ya niçin gittiniz?

P.T: Ğız Bursa'da ğede Bursa'da ğardaşıım ğızı Bursa'da bacımın ğızı Bursa'da ğardaşıım

40 Bursa'da hepsi Bursa'dadı.

– Büyük bir cami var Bursa'da gittiniz mi?

P.T: He gettiħ. Gettiħ. İsmi bilmirem aħlımnan çıħıptı, gettiħ orda namaz ğıldıħ hepsi eli bağlı ğılır. Bizde Azeriler eli açıħ ğılır da. Dedih eli bağlı ğılah eli açıħ dedi onnar değiştirmir ki biz değiştiririh eli açıħ ğıldıħ, kimse de bi şey demedi. Ele bide o çehti da, denizin kenarına

45 Şeye getmiştih, pikniğe gettih, o du dizimize geder denize tüştih ğadınnar, yanı kişiler,
genşder de tüşdü çimdiler...

-8-

Söyleyen: Hanım Vural, 70 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Küçükken okulda ne tür oyunlar oynardınız?

H.V: Valla okulda fakirlik fakirliğiydi o zaman çok fakiridih. Yanı heç kimsenin bi şeyi yoğudu. Neynen giderdih ayağ yalın, üstümüzde pejemamız bile olmazdı bir önnüğ giyerdih yırtıh, giderdih okula, okulda tenefüs olunca çıhardıh birdi bir oynardıh, geyişe girme
5 oynardıh, gama oynardıh, nâ bilim beş daş oynardıh. Onnan girerdih dersimizi yapardıh, garneler verilince seviner, gaçardıh tenefüste, nâ bilim yanı oyun oynardıh. Cumhuriyet bayramı olardı, yirmi üç nisan olardı, köylere giderdih, şiirler oğurduh. Yanı başka bu gedder bayram yoğudu on dogguz mayıs diye bi şeyler yoğudu, köy yeriye yeni gelişirdi. Aha bi yirmi üç nisan, Cumhuriyet bayramı olardı, Kurtuluş bayramı bizlerden soyra çıhTı. Beşe,
10 beşe geder oğudum. Üçe geder çok ey keşti dersim, çok birincilihen, takdir alardım. O zaman da takdir yoğudu bele yazırdılar bi kâğıza gânemizin üstüne yapıştırırdılar. O da bizim takdirimiz olurdu. Üşten soyra bıraktım. Babam seni oğudacam dedi soyra da oğutmadı, “men oğutmayacam seni” deyince tağa mende dedim oğutmayacağ men de oğumuram birahtım. Çok çok dersim şimdi de çoluğ çocuğın torunlarımın pütün derslerine men yanı yardımcı
15 oluram. Bilirem oğuma yazmanı bilirem. Torunnarım derslerinin çoğuna yardımcı olaram. İndi ortaokulu lisesini demirem, ilkokula gettiği zamannarın derslerinin çok sorularının cevabını vererem. İndi yanı yadımda galdığı geder. Ele ele bayramlar olardı. Navrız bayramı olardı, Navrız bayramında tüşerdih, bir poşet alardığ elimize şekerleme toplardıh, yumurta toplardıh, yumurta gızardardıh. Yanı o ateş yağardıh üstünnen hoppanardıh eski eski
20 hayvancılığ olurdu hayvan sahlıyardıh, inehler sahlardıh. Eskiden göyun çok yoğudu. Tek tek adamda göyun varıydı. Yalnız başka millet göyun sahlardı biz değel. Aha ineh sahlardıh, her

yan açıklığıdı köy yeriydi, duvar dere yoğudu, gömşuluğları çoğ eydi, birbirimizde giderdih oturardih şimdiki kimin değıl, şimdi özel giderih müsafirliğe. Bir háber vererih ki gelirih, ya gel ya gelme. Eskiden ele değıldi, herkesin canı istediğı zaman gider birbirinin evinde oturardı. Yemehler yapıları. Toplantı yapardı. Herse yapardı, guymağ pişirerdih, halva pişirerdih, umac aş pişirerdih, ayran aş pişirerdih toplanardı gömşuluğ mehlehli herkes ayran aş pişirerdih toplaşıp, ocağın başında yardımlaşıp içerdih. Be bele bele yemehleri ayran aşını, yayıh yayardı yayığın ayranıyan ayran aş, pencernen içine pirinç atardı, ocağa göyardığ, bulardığ eleliğnen pişirerdih yanı. Be bele gömşuluğlarımız çoğ ey gecerci. Şimdi de eydi eme ele değıl. Eski gömşuluğ yoğTu.

– Aralık İlçesinin dışına hiç çıktınız mı ve değışik nelerle karşılaştınız?

H.V: Gettim. Uçağnan da getdim otobüsnen de getmişem. Yolda gelince evler dikgatimi çekerci eskiden bele evler yoğudu. Yanı apartumannar yapılıp indi çeşit çeşit evler yapılıp, üstlerinde güneş nâ bilim enerjisi var. Eskiden bunnar yoğudu. Eskiden su ısıtmağ için ocağ yağardı, gazanda ısıtardığ tenekede ısıdardığ, çamaşır yıhamağ için. Şimdi makineler çıhıp her şeyin gölayı çıhıp. Eskiden bele şeyler yoğudu güneş enerjisi nerdeydi. Ceryan nerdäydi, gaz lambasıyan evimizi aydınnadardı, gaz lambasıyan ders çalışardı. Analarmız tikiş tikerdi el işi yapardı, örgü örerdi gaz lambası ışığıyan. E bir yerde soba yağardı, eğer bi küçüh oda varsa soba yağılardı, böyüh odalarda tandır yağılardı o tandırın ısıtmağıyan ısınardı. Yanı soba da oKgáder yoğudu. He evin içinde ambarlar vardı ambarlarda ev damı diyerdih böyüh kaç yüz metre kare bir eviydi. Onun içinde tandırımız olardı. Onun içinde tandırı yağardı, tandıra sallanardı ısınmağ için elimizi eyağımızı ısıdardı. Soba yoğudu. Teh teh evlerde soba vardı.

– Küçükken kardeşlerinle evde ne tür oyunlar oynardınız?

H.V: Yoğ oynardı behmegizir oynardı kirbidinen, kirbitnen behmegizir oynardı, kardeşlerimiznen, sahlambaç oynardı o böyüh evde sahlambaç oynardı ev eşyalarının

arhasına gizdenip, gizdenbaç oynardı. Geceleri bele zaman geçirdi. Gündüzleri de bağda, bahçada, ahurda zamanımız ahurda keçerdi ısınmağ için evde ısınacağ yer yoğudu. Ahurlarda ısınardı, hayvannarın içinde. Orda oynardı, orda gama oynardı, cızardı ahurda orda oynardı. 50 Gızlar toplardı, birbirmize bulmaca söyleyerdih. Biz eskiden tapmaca diyerdih, tap tapmaca birbirimize bulmağ için çalışardı. Annemize, kardeşlerimizi sahlardı, götürüp başka yerlerde oynadığımız yerlerde kardeşlerimiz varsa orda biz bahardı annelerimiz de iş görerdi.

– Hayvanlarımızı kim sağardı, sizde yardım eder miydiniz?

55 H.V: Annemize yardım ederdih. Men sağardım. Annem sağmağ bilmezdi göyünü, ineği sağardı, göyünü sağmağ bilmezdi. Goyunu men sağardım. Sütünü peynir yapardı, yayıh yayıh yayıp yağını tutardı, tereyağı yapardı, tereyağını eridince ona sarıyağ diyerih, sarıyağını yemeğ için eskiden yoğudu bele sıvı yağlar, fite yağı bele şeyler yoğudu. Gendi beslediğimiz hayvanlarnan o yağı tutup o yağı yiyerdih. Herkes ihtiyacını görürdü onnan. 60 Satmağa yanı fazla olmazdı. Herkes yediğine göre yayıh yayıp onu tutardı. Bahçası olan ekerdi. Biz ekerdih satmağ için değil yemeğ için olmayannara vererdih. Bostan deyirih gavın, garpız, salatalıh, tutma diyerih, acur ele şeylerden ekerdih. Biber, badımcın, gırmızı badımcın, garabadımcın yanı bele şeylerden ekerdih. Tütün ehtiğimiz de oldu. Eskiden küçücüh bir tütün tohumunu babam nerden getirmişti ehmiştih tütün. Bu sigarada gullanılan 65 tütünnen. Bele aynı ayçiçeğinin yarpağı kimin yarpahları olurdu. Dedem onu gurudurdu sigara gayırıp içirdi çünkü yoğudu. Almaya para da yoğudu. Bir arada cigara zatan tapılmadı. Dedem ele yapardı, onu gurudardı aynı ay çiçeğinin yarpağı kimin olurdu. Ehtih, her şey ekerdih. Bizim bahçamız varıdı olmayannar da varıdı. Bizim bahçamız varıdı kıaysısı varıdı, eriği vardı, garalı diyerih, saralı diyerih yanı bele şeyler fişne bunnardan varıdı. Olmuyannara 70 da vererdih, yanı kimsenin olmadı bağ bahçası olmadı, satmağ yoğudu esKiden, esKiden satmağ yoğudu.

– Kız isteme adediniz nasıl oluyor?

H.V: Ğız istemeye de elesi vardı hec tanımırdı. Yanı Ğız istemeye oğlan görüp, Ğızı sevip, beğenip, gedip, yağud da anası babası anası babasının hoşuna gelipti, filanca Ğonşunun güzel
75 bir Ğızı var, alacam oğlum sana, ey al. Nā Ğızın heberi olardı ne oğlanın görücü usulüynen. Nā
Ğızın heberi olardı ne oğlanın ah ana baba getti aldı heyesini aldı. Getti nişannı Ğalınca Ğurban
bayramında Ğoç götürerdih, Navrız bayramında Ğonça deyirih şekerleme, elbise, Ğiysi nā
lazımdı ihtiyaçı alardı götürerdi. Bayram olardı nişannı Ğalan oğlan, damat adayı gider şal
atardı bizim esKiden edetimizdi Ğapılardan şal atmağ. şal atardı nişannısına bir şeyler
80 bağlardı nişannısı ičin hediye götürerdi. Bele yanı edetimiz şimdiki kimin değil Ğız oğlan
buluşa, annaşa ana baba gele vere, Ğızın oğlanın heberi olmadan ana baba vererdi onu.

– Düğünleriniz nasıl oluyor?

H.V: Düđün üř dört gün sürerdi. İki gün yuđa diyerih, ayranařı piřirerdiler, yuđa ačardılar
herkes gelirdi içerdi, yiyerdi, giderdi. İki gün soyra bi gün Salih toyu diyerih, oğlan evinde
85 olardı. Salih toyu diyerih, yoğ yanı düğün davıl çalınardı yani o Salih toyu ele elesine bir toy.
Oğlan evinde olardı, bir gün ertesi günü Ğına olardı o Ğız evinde olardı. Onun ertesi günü
köçeçhti oğlan evinde çalardı, öğleden soyra giderdiler Ğalin getirmeye, Ğapını keserdiler,
Ğapı kesmesi diyerih para vererdiler, Ğızın Ğardaşını küçüh yani Ğardeş bacı ne olsa eş ağraba
ne olarsa durardı Ğapının önünde gelini vermirem diyerdi, o küçüh adamın hediyesini
90 vererdiler eline Ğapını ačardı biz Ğapı kesmesi deyirdih ona, Ğapını ačardı gelini çığardılar.
Onun da gelini çığardan da taksisi filanı yoğudu. At arabasında at arabasında gelini
götürerdiler eme onnan soyra oldu, otobüs oldu çığtı otobüse soyra fayton çığtı, faytonnan
köştü bele bele gelişmeler oldu, he arabaynan. Sünnette de yanı sünnet yapan adam kirve
evine heber vererdi, Ğoç bezerdi, giderdi heber vererdi, kirvesine bir şalvar götürerdi pantolon
95 diye. He gider heber vererdi kirvesine, kirvesi bir ay soyra Ğendisini torar toplardı gelirdi.
Sünnet yapılanda da yanı indi oğlana sünnet olan adama da hediye götürüller onda hediye

yoħudu. Yalnız bir ĥonça gtrerdiler, Şeker ĥonçası ya Şekerleme ĥonçası eskiden hediye yoħudu. Eskiden bir kirve hediye getirirdi oKgder kirve bir kesilen snnet olan çocuğa hediye getirirdi baŐkalarına değel. Ema Şimdi yoħ indi fazlaŐalıp, indi her Şey ıŐıp.

100 – İstanbul’da nereleri gezdiniz?

H.V: Valla İstanbul’da gezdiğim yerlerin hec adını hatırlıyemmem eme gezdim oħ yerleri gzdim ele yanı geliŐmesine oħ hoşuma geldi İstanbul mesele oħ ġalabalıŐtı, trafiği oħtu bir yola ıŐarsan trafihTen derbeŐmeh olmaz. Bir on deggelih yolu iki Ő saate gedip yetiŐenmezsen trafiği oħ yanı oħ trafiği oħ İstanbul’un eme her yeri gzeldi, gezmelidi eme trafih sorunu oħtu.

– Bayramlar nasıl geçer, neler yaparsınız anlatır mısınız?

H.V: Nevruz’da ele ha yumurta ġızardarıŐ, yumurtanı soğan ġabuĐını ġat ġat ġoyarıŐ yumurtanın ġat ġat ġoyduŐca arasına soğan ġabuĐı ġoyarıŐ beyaz yumurta, siyah yumurta soğan ġabuĐı onu ġırmızılaŐtırır. Soğanın ġabuĐı yumurtanı boyuyup, ġırmızı yumurta 110 çocuğların eline verince o ġırmızı yumurtaya oħ seviner çocuğlar, çocuğların sevinmesi için çocuğ bayramıdı o. Simgesidi dediğim kimin çocuğlar sabah olar tŐer herkezi ev ev gezer Şeker toplar eme Şekere oKgder sevinmez yumurtaya oKgder seviner onun için bizde yumurta ġızardarıŐ, soğan ġabuĐıynan, çocuğları sevindirmeğ için. Byhlerin elini perih, ġomŐular birbirine gider bayram kutlamaŐ için, el pmeh için, nişannı olannar gider 115 nişannısıynan ġonuŐmaŐ için zeldi, nişannı gelini olannar gelin grmeye gideller ĥonça yaparıŐ gelin grmeye giderih, yanı bele.

Đurban bayramında da sabah erkennen erkeŐler namaza gider, namazdan gelince ġurbannarımızı keserih, ġurbannarımızın da ġuranda da yazılıdı ġurban duvası, o ġurban duvasını oŐuyup başında gessep desennen barabar diyer oŐuyan birisinin gessep de diyer 120 oŐuyar ġurbanımızı keserih. Herkes tandır yaŐarıŐ orda kabab yaŐarıŐ yanı gene aynı ele byhlerin elini perih byhlerin bayramını kuttarıŐ ġurbanını kuttarıŐ, nişannı ġızlara

ğurban bezeyip apararlı, goç. Üstünde aynası, şekerleme, alma, portagal nedise düzerih goçu bezerih boyarlı ehseriyet beyaz goç olunca daha güzel olur. Daha boyanır. Ele boyup boyup götürerih nişannı ğızlara ele gene ana baba soyradan geder ğalin görmeye honçasıynan gene oğlannar gider nişannısıynan, damatdar gider nişannısıynan ğonuşmağ için.

– Bu yörede yetişen şifalı otlar nelerdir?

H.V: Salmanca diyerih, indi bu salmanca bir ay soyra çıhacağ. Onnan yığar onu ezerih elimizde, yıharlı temmiz ezerih hemerin arasına ğoyarlı. Şimdinin böyreği, böyreh piçiminde kete diyerih biz ona kete yaparlı tendirde eseriyet yaptın mı güzel olar. Acıgıcı diyerih o da bir türlü ottu. Onu da getrip güzel ğaynar suda haşlarlı ğavurarlı yumurtaynan neynen, ğavırup yiyerih soğanını bol ederih. Nem Eminkömençi diyerih bir çeşit ot var indi Eminkömençi burda boldu. O da çoğ faydalıdı onu da pençerlere ğatsağ daha güzel olur. Çoğ faydası da var. Ğiğışğan diyerih, ğiğışğan da bu vırınca acıdır onun Türkçesi ısırgan otu biz ona ğiğışğan deyirih. Aha ğiğışğan olsun ayran aşına atarlı o da çoğ faydalıdı, her şeye faydası var. Yelmih diyerih giderih yelmih toplamağa yelmih eskiden yelmih toplayıp yiyerdih. Eskiden yoğudu bele şey yanı çarşıda bazarda yemehler, yemişler, bu sebzeler, bu meyveler eskiden yoğudu bura köy yeriydi. Ele tarladan ordan burdan topladığımız özel otlardan yiyerdih. Türpeh diyerdih türpeh buğdaların içinde olurdu, gider toplar getirerdih ğarılar toplaşıp oturardı bir terefde analarımız, ablalarımız getirerdih torbaynan, onu duz da töker yiyerdih. Şimdi eme ele değil her şey va,r hec ona bağan yoğTu. Tabi ki faydalı onnardı, faydalı o ottardı.

– Bu yöreye ait meşhur yemekler nelerdir?

H.V: Umaç aş da buranın meşhur yemeğidi. Soğanını bol ederih, olarsa ğavurma atsağ, biz toyuhları keserih ğavırarığ, o ğavırmalardan atsağ daha lezzetli olur. Maş deyirih indinin böğrölceyi, maş ğaynatıp tökerih içine, kaysi, erih atarlı içine, erişte kesip atarlı içine yanı bunnarı salçasını neyini bol ğoyarlı, çorba olur çorba, çoğ güzel olur.

Yanı bizim buranın ele meşhur yemeği daşküftesi var. Bizim daşküftelerimiz var, daşta yanı
bunu döyerih, eti daşda döyerih, içine nohut döyerih, içine soğan döyerih, içine malzemesini
atarıh mesele kehlih otu, ne bilim salca, bibe, gara biber, sarı köh deyirih atarıh içine
150 elimiznen de onu yetiştirerih yumru yumru yapar, suyunu da orda gaynadarıh önceden soğanı
dağ eder salça felan atarıh suyu gaynıyanda getirip onnarı da onun içine atarıh. İçine eğer
istiyeen patates atar, istemeyen atmaz o da çoğ lezzetli olur, çoğ yemeli olur. Herse diyerih,
herseni de buğdadadan döyülmüş buğdadadan yaparıh gabiğu alınmış buğdadadan. İçine et atarıh
onu yanı çoğ onun pişirmesi çoğ ağırdı, onun pişmesi çoğ ağırdı, o yanı bir gün ahsama geder
155 gaynıyar, yanı ele çalarıh yanı bele ağaçtan yapılmış ucu enni biz ona dartı diyerih. Biz ona
dartı diyerih ucu enni ağaçtan yapılmış onna çalarıh devamlı gömşularnan gene aynı
toplaşarıh, tel tel olar, o çoğ lezzetli olur o da çoğ lezzetli olur. O yan terefte yapallar eme
bizimkilere çıhmaz. Bizim yemeğimiz çoğ lezzetli olur.

– Düğünlerde, sünnetlerde ne tür yemekler yapılır?

160 H.V: Pilav yaparıh, biz üzgöz diyerih, lepe nohutun gırılmışı lepe ayriyetten yaparıh, içine
gene sarı kökünü, salçasını, yağını vırarıh hem düğünde hem sünnette eti de ayrı yaparıh,
gene aynı yağını vırarıg gıvırarıg, yanı pilavın başına gıyarıh onu da, üzgöz diyerih ona da
üzgözlü pilav. Ele yaparıh. Döşeme diyerih, döşeme pilavı aha bu döşemeni de halğa halğa
soğanı dorğarıg, etini ayrı gözel dorğarıg, bunun içine sarı kök, limon duzu, gara biber vırarıg
165 o eyce orda suyunu çeker duzunu çeker. Pilavın pirincini yıhırıh, pirincin yarı alttan gıyarıh,
o etten soğanı da ortaya gıyarıh, üstüne gene pirinç dökerih, suyunu gıyar asarıh, o ele
pişince yanı o da çoğ lezzetli olur.

– Önceden kızlar makyaj yapar mıydı?

H.V: Yoğudu. Heş yoğudu. Krem varıydı gelinner gelin köçünce onnan sürerdiler, eme
170 asKiden onu nerden sürecehtiler tarlalarda çalışırdıh onu sürmeye zamanımız yoğudu ki.
Ahsama geder tarlalar da. Heç onu da görmedim yoğ sürmezdiller, bizde bir dene nâ bilim

kenardan gelen varsa bura yanı yabancı o sürerdi. Bizim buranın yerlisi sürmezdi ama indi gençler tabi sürüller. ĀsKiden sürülmezdi.

– Önceden giysileri nasıl temin ederdiniz?

175 H.V: Tikerdi. Özümüz tikerdi, bilānin gendisi yapardı tikerdi, bilmiyende o tiken adama tihtirerdi. Elbise tikerdi, eteh tikerdi, buluz tikerdi, kömleh tikerdi, iş çamaşırı tikerdi, yanı makina o zaman da makina yoħudu, elimizde tikerdi. İpi çarşıdan alardı. İpi çarşıdan alardı, e başka yanı āsKiden bele şey yoħudu yorgannarı torba kimin tikip yorganı içine
180 eğirerdi. Teşiğnen, ipnen, pammığnan, pammığ kâğlardı, pammığlarımız olardı āsKiden pammığ yetişirdi, burda şimdi yetişmir. O pammığın güzellerinnen toplardı getirip eğirerdi, o eğirdihlerimizden de onu yapardı yanı ele tikerdi onnarı. Eme çarşıdan da alardı o yeni olanları yeni elbise tikirdi onnarı elimizde tikerdi. Onda makina yoħudu burda benim yadıma gelennen teh bir dene makina vardı burda İsmail Beğ'in ġarısı onun vardı makinası.
185 Onu da kim birde şey İsmail Gödehli'nin birde ġarısındaıdı şey birde İsmail Vural'ın ġarısındaıdı makine. İki kişi de vardı onu da parası olan götürürdü orda tihtirirdi, parası olmayanda elinde tikirdi. Elimizde tikerdi çoħ zamanı.

Ġendimiz yapardı, ġendimiz elimizde tikerdi, topladığımız pammığlardan, yorgan salardı elimizde çıhardardı ġiğidini, ġiğidini elimizde çıhardıp onu yorgan salardı. Yastıhlara burda
190 çırığ deyirih, fabriğası vardı pammığın, pammığın fabriğası vardı. Bir çuval götürerdi orda üğüderdi, getirerdi, minder, yastı, döşşeh özümüz elimizde tikerdi, onnarı döşşeh yapardı.

– Önceden küçüklüğünüzde elektrik var mııdı?

H.V: Yoħ elehtirih yoħudu. Elehtirih yeni geldi atmışlardan soyra geldi. ĀsKiden sonbahar
195 olunca ta yılbaşına gider biz ġoza deyirem ġoza çekerdi, pammığ toplardı, pammığın ordan yanı toplu ġozalı mozalı yığıp getirip evde çekerdi, birez çölde yığardı birez evde yığardı.

Getirip evde ta yılbaşına geder orda goza çekerdi geceleri, onnan uğraşardı. Onnan soyra da ele av işiyen, hayvannan uğraşardı, geceleri de gaz lambasının ışığına analarımız yırtırdı yeni yoħudu ki yamaħ yamıyardılar, hepsi yırtıħ olurdu elbiselerin senede bir tefe elbise 200 alardı. Senede bir tefe de elbise dayanmazdı. Çalıřmaħ çoħudu, yırtırdı, çabuħ yırtırdı onnanı yamıyardılar analarımız. Gecede o zamannarı olunca ele eliyerdiler. Her gün ehmeħ pişirerdiler. Her gün çamaşır yıħardı ellerinde, indiki kimin makine atırsan makinede yıħıyır, o başka. Eme onda herkes her şeyi elde yapılırdı. İndi makinálar var çıħıp her şey evde makiná süpürür onu da elimizde yapardı. Ta nerden su getirirdi, evde çamaşır 205 yıħamaħ için, banyo yapmaħ için. Su ihtiyacını derelerden dere, çeşme yoħudu. Pompa bez yerlerde varıydı, pompa da her yerde yoħudu. Pompa da pompa değildi, guyu ipnen çekerdi, ğovaynan çekerdi. Çamaşırını sabınnan áskiden ğaynadardığ sabını, sabın ğaynadardığ, indi o sabunu soda deyirih, sabun sodasıydı, o nasıl şeydi, onnan getirirdi, birde hayvannar gessepliħ eliyenler hayvanların içinnen çıħan o yağları eridirdiler o sodanı da atırdılar o sabun 210 halına gelirdi. Onu bele tókerdi ğalıp ğalıp, bir böyüh leyene tókerdi, onu bele bele dorđardı, o bele bele sabın ğoyardığ ğuruyardı onnan çamaşır yıħardıđ, elimizde yıħardı bele küçüh küçüh çamırdan yapırdı, kereğan deyirih o kerağannarda çamaşır yıħardı. Leyende yoħudu aha indiki kimin leğenner. Derede ğötürüp durulardı, getirip tele serip tışarda ğurulardı, çamaşırını ele yıħardı.

Söyleyen: Türkan Kumlay, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık.

– Tarlalarda neler ekiyordunuz?

T.K: Pammığ ekirdih, çeltiğ ekirdih, çeltiğe bizde yardım eliyirdih dağlılar gelmiyende, gedirdih, özümüz piçirdih. Be onnan soyra bostan eken olurdu, be her şey ekirdih eme mökülü para elimize geçmirdi. Be ancağ öz yemeğimiz içmeğimiz ancağ.

5 – Elbiselerinizi nasıl yıkardınız?

T.K: Dere nedi, vedreynen getirirdih burda da kereğan gayırırdığ çamırdan onun içine töküdüh onun içinde yuyurduh, leğen meğen de yoğuydu. Soyra leğen çıhtı sevinmehten göğe uştuh. Hazır leğen hanım birini alıp mende birini aldım be eleydih yoğuydu ki. Böyün sağa nişan goyacılığ bir üzüh Sadılığ kirve alıp bir üzüh de ya bir emin ya bir dayın alırsa alır, almırsa heş dat yoğTu. Tağa yoğTu, yoğTu ki ala para taha. İndi kiloynan alıllar altını. İndi şükür her şey boldu. Darlıhtan kırtulduh Allah’a şükür, Allah başka darlıh vermesin.

– Havalar şimdi mi daha soğuk yoksa eskiden mi daha soğuktu?

T.K: Önceden heç bele kışa uğramamıştım. Bu senenin gışına heç uğramamıştım. Bu sene beterdi.

15 Be indi paran yoğTu gedirsen çarşıdan alıp getirirsen birez soyra aparıp verirsen. Onda yoğuydu vermirdiler. Bu böyühlüde ki Aralıh’ta iki tükân vardı. Be iki tükân bir gefe.

– Çocukken ne tür oyunlar oynardınız?

T.K: Uşağlığımız Ağrı’daydı onda da boş galmadığ. Onda da tezzeği çoğ yandırırduh, gedirdih çölden ılığın yığıp getirip yapırdih, gelağları yığırdih, sıvıyırdih arheyince deyirdih
20 ..... eleydih yoğsa ..... be eleyen yeyirdi elemeyende yemirdi. Be burda da çeltih çeltiğe getmedih birce çeltiğe biz dağlıyığ deye deye getmedih. Bostan, pammığ, buğda, pazı her

şeye gettüh pe pe... her şey ehtih piştih, yığdıh... Eyeggabıların hammı bir tükândaydı, hepsi birindeydi. Yoğuydu ki neynen alsın millet alanda birinnen gedir alır. Hepsini yığırdılar ora gedirdih ordan günnüh kimin alırdıh gelirdih.

25 – Başka şehirlere giderken neler dikkatinizi çekti?

T.K: Orda da ekin ekirdiler. Be ele çoğ ekirdiler ele çoğ bir bele arvad yanında da torunu da. Ele arvad torunuynan bereber bir helver yer ekir. Mende dedim ..... dedi yoğ idaram yoğTu. İdareli mi geçinmeme bakıyon, idareli geçinmeme bakıyon be indi Allah’a şükür ele değel. İndi her şey eydi, iş gurmahta gölaydı Allah sağ can versin.

30 – Çocukların elbiseleri yırtılınca ne yapıyordunuz?

T.K: Yamıyırđıđ. Onu da seye deyim senin elbisen yırtılırdı ya üstüne olmurdu onu getirip teze yerinnen çırıp yamıyırđıđ. Heye. Yoğ hardan alım tapmırđıhki alım.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

T.K: Besliyirdih ki ete para vermiyeh. Toyuğ bir toyuğ heş bi şeyim yoğuydu. Yoğ yoğ, ineh
35 anam sahlıyırdı iki dene onnara da biz baħmırdıh ilgilenmirdih. Yanı ona ne yedirsin, ona da yoğTu ki yedirde. Be eski üsüllär çoğ çetiniydi. İndi Allah’a şükür her şey eydi. Hatice gedir selenin götünü de vurur dalına yeriye de bilmir Hatice bi ya olsun, Meşediden aldım kimnen aldım kimnen getti attı eve. Onda yohuydu vermirdiler de, özde bir tükân varıydı. Elbise de oydu, eyeggabı da oydu, yiyeceh de oydu ħammısı oydu.

40 – Bayramlar nasıldı?

T.K: Bayramlarda öz toyuğumuzun yumurtasını yığırdığ, onu gızardıp verirdih uşaağa. Nevrıız’da ğapı ğapı yapılırdı, onda da yumurta göyurduğ uşahlara. YoğTu ki, yumurta boyuyurduğ, yumurta, bi iki dene de alma alırdı sevinirdi. Be be sana alma, ona yumurta ona ele ele ha be.

45 – Düğünlerde süslenmek, makyaj önceden de var mıydı?

T.K: Yoğuydu, süslenme varıydı eme hardan alıp süslüyesen. Paltar Hatice'nin çohtu birini verir, Sonay'a birini Hanım'a birini de mağa. Varsa yoğsa ele biz çırpağ, o da paltarlı gedirdi. Toy üç gün sürürdü. Yemeh, tapsa verirdi, tapmıyanda vermirdi. Üş gün önce oğlan evinde senin toyun başlayacağ, üş gün önce yuğa pişirdirdi, yemeh verildirdi. Üç gün ayran aş, 50 gedirdih yuğuya aha onu verirdiler onnan soyra gälin gälennen soyra yemeh verirdiler aha oydu. Gälin yazığ ele iki dene bele çeyrehte yığsa sevinirdi, hardan aldı, yoğuydu ki.

-10-

Söyleyen: Mesme Altuntaş, 82 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

M.A: Bu ävin temmizliğini o günneri bu gälir süpürdü. İlerce de Fatma süpürdü. Somunu söküller, gurullar men gayiremmirem. Eme indi bu onnar yoĥTu dururam çuldan çapıttan atıram eşiĝe çırpalıyırım, getirem atıram ora. Nem yataĝımı heş yıĝmırım, yataĝım elce yerde gälir. Yatıram e sabaĥnan ĝaĥıram birde iş birde yemeh ele. Ne deyim. Sobanı yoĥ men sökemmem. Gelip söküller, he gelip söküller. Bir yanı o yaĥçı kömürden yandırmışam az söhmüşem, bir yol Fatma gurup bir yolda söküp, bir yolda bunnar söküp, indi birde gälacaĥ bayramnan soyra sökürem sökemmirem gälacaĥ.

– Yemeĝi kendiniz mi pişiriyorsunuz?

M.A: Özüm yapıram. Fite yaĝı, fite yaĝı... Yo o birsi yaĝdan yemirem midem çoĥ arzaladı da.

10 O birsi yaĝlardan yemirem. Zeytinyaĝı var, ne var onnardan heç birinnen yemenem. Ele gene birce bu yaĝdan yeyirem, fite yaĝı yeyirem. Sabahları yoĝurt yeyirem, övleleri yemeh yeyirem, aĥşamları ele olur ki yemeh yiyemmesem de nem bi şeyler getirip ĝoyuram gabaĝıma yeyirem. Bele bele yeyirem de ne deyim. Sulu yemeh yapanda fasulye sulusu yapıram, ĝırmızı mercimeh sulusu yapıram, ne bilim men etnen olannan sulusunu yapıram, 15 küfte yapıram, bele bele da ne deyim. Pilav da ele olur süzürem ele olur süzmürem, yemeh elece pişirirem. Çehmesini pişirirem. Kahvaltıda he yoĝurt yiyerem. Her gün yoĝurt yiyerem. Ele olur yumurta yiyerem, ele olar yoĝurt yiyerem.

– Bahçe işleriyle uğraşıyor musunuz?

M.A: Yoĥ benim heş dadım yoĥTu ki, bizim ekeneh yerimiz yoĥTu. On beş batmadı, yirmi 20 batmadı o yüzde bi yerimiz var. O bir ilde mendeydi, yoncaydı. Birdilleri ne bilim men

dediler ver bize mende göttüm verdim onnara dedim baħ alayın gedin mennen el cekhin, mende göttüm verdim onnara. Dedim mennen el cekhin. Yoħsa Yaşar'ın yanında yer çoħ var, Serkan'a bir dört somar vermişih. Ne bilim ele beledi Yaşar'ın yanında da var, epeyce var. Buranı, buranı buranı benim özüm goymuşam, oranıda eskiden goyuldu gocamin zamanında.

25 Onu da ğız geldi dedi men baba hakğı alacam Zerri. Geldi baba hakğı aldı onu. İndi evin içini de goyur çıħır gedir. Yazdan yaza gelir bir ay iki ay ğalır gedir. Eledi, ne bilim yer hele bölümmüyüp bizim yerler hele bölümmüyüp, bir Serkan aldı, benimde onnarın öz diliyner yanı hükümete tüşmemişih, yanı meni de verdiler Yaşar'ın yanına oranıda çoħ deyir. İndi bele bele nâ bilim indi göreħ neyniyirih da bilmirem ki hele tapu zad işi yoħTu hele. Yoħ yoħ

30 birce munu deyirem yoncadı, munun verdiğı birce o yoncadı. Bu da deyir ki gelin böleğın, ğapıynan o yeri verin mağa, onnada ğız uymur. Ona deyir ki yoğ men ğapıyı ..... onu da bu ğabul elemir deyir ki Serkan'a dört somar yer verirsiyiz dört beş somar, Yaşar'a çoħ veripsiyiz men munu ğabul elemirem, buraynan elese o yeri verin mağa o dediğim yeri onu da vermiller. İndi hele durupdu. Durum ne deyim.

35 – Yazları evin önüne ekin ekiyor musunuz?

M.A: Ekirih. Tomates ekirih, bibar ekirih, ne bilim soğan ekirih, ğara badımcandı nedi onnan ekirih, elimize gelen, ğarğadeli, mısır ekirih he onnardan ekip yazın yeyirih. Yazın idara eliyirih yanı. Yoħ toyuħ ğapı ekenehlidi, toyuħ saħlamırıħ. Be toyuħ saħlamırıħ.

– Ekmeğınızı kendiniz mi yapıyorsunuz?

40 M.A: Valla orda tendir var. İndi gede gedir fırına, işe girip fırında gede fırınnan getirir özüne beş ehmeħ getirir, artıħ ğalanını toyuğuna cücesine verir ama män alıram, men alıram. Män ne bilim män üş günnen bir iki günnen bir üş ehmeħ iki ehmeħ alıram. Heye alıram.

– Düğünler eskiden nasıldı?

M.A: Toylarda neler yapmırđıħ ki oynuyurduħ, ğaħı çağırırđıħ, kendi tökürdüħ ğalin yallı

45 gedirdih, nanay deyirdih, kâğ eliyirdih nanay deyirdih, her şey yapırđıħ da. Çöllerde aħşama

geder nanay deyirdih. Çapamızı çoğ çapıyağ. Yoğ indiki kimin değeldi ki. O zaman çoğ çapa vardı, çöllerde kâğ eliyirdih da aḥşama geder. İndi çapa yoğTu ḥammı evde hanım. Evde hanım, indi olsa erkeher getirse bu arvadlar yedi, erkeher getirmedise aha bu arvad evde belece hanım oturuptular, bu ne demehti, o zaman ki ekeneği hükümet verse penceri, pammıği verse
50 ḥanımlar evde oturmaz kâğlıyar eme di gel hükümet vermir biz neyniyeh.

Be boyamağ măn hec görmedim, măn onu bilmenem eme gençlerimiz olurdu da gençlerimiz de olurdu. Durup bele getmirdih ki dururduḥ evde olannardan temmizlerden geyinip gedirdih. Gedirdih a di gel yallı gideh, aha gedirdih a bi nanay de nanay deyirdih, eleydih da genç zamanımızı deyirem. E indi de taha men göcalmışam tezden ne nanaya nanaya gedirem, ne
55 toya gedirem, ne deyim. Toylar da ele olar bazi yapar, bazi çöllerde yapır yemeh, bazi yapmırdı. Makarna aparıp pişirirdi, ne bilim aş pişiren pişirirdi, çoğ adam olanda, yoğ teh benim kimin olsaydı, yalannan bi gırıḥ yoğurt aparırdı dorğamaç gayırırdı, içine soğan moğan dorğuyurdu, salata varsa salatalıḥ dorğuyurdu, onnan günümüz keçirdi, gelirdih, aḥşama yemeh yapırdih. Aḥşama yemeh yapırdıḥ.

60 – Kazaklarımızı, yeleklerinizi kendiniz mi dokuyorsunuz?

M.A: Özüm toḥuyuram, ele indi elimde vardı göydum Ülgüye'nin balğonun geldim. Özüm toḥuyuram, hammısını özüm toḥuyuram. Önceden de özüm toḥuyurdum, yoğ ele yeleh elimde bir ele o uşaḥ zamanımız onda da şiş miş yoḥuydu ki çöpnen toḥuyurduḥ arḥadaşlar yığışırđıḥ özümüze çöp gayırırdıḥ çöpnen toḥuyurduḥ. Aha indi de şiş çıhtı, herkes şişi aldı, indi de taha
65 herkes şişi örgenip men az toḥuyuram, indikiler ele toḥuyur tığda da toḥuyullar. Her bi şeyde toḥuyullar. Ne bilim.

–Önceden yemekleri ocakta mı yapardınız?

M.A: Tüp müp olmayanda da ele olurdu, parası olan satın alırdı. Yemeği tüpde he tüpde o zaman ocaḥ yapırdıḥ ocaḥta. Ocağı yaḥırdıḥ odun vardı, tezzeh vardı o zaman aha onnarnan
70 yaḥırdıḥ yeyirdih, pişirirdih. Kerme göyurduḥ, tezzeh göyurdu ne bilim odun göyurduḥ, gırcın

ğoyurduğ onnarnan yapırdığ eme indikiler taha tıp olup da ocağ yağmağ yoğTu taha. Tendir de ne bilim nice bir olan tendir yandırar ehmeğ pişirer ta fırın çığıp fırınnan alırlar belediler.

– Okula gittiniz mi?

75 M.A: Getmedim. Hec onu deme babam döydü, öldürdü dedi niye getmirsene dedim men getmirem okula. Menim arğadaşlarım beke yirmi dene arğadaşım varıydı, hammısı benim üzümnen getmedi. Meni daldan öldürürdüler deyirdiler sen getseydin bizde gidecehtih niye getmedin. Eme babam çoğ para verdi, üzümüz çoğuydu bizim bağıımız vardı, üzüm müzüm çoğ verdih. Eme bu Mihre Mihre Heydar'ın gayını nedi meni yazıptı aha el çehmir günde gelir 80 üzümüne günde gelir üzümüne verginen. Aha gelirdi babam verdi, benim üzümnen bele olmuşam döye döye okula getmedim, benim üzümnen men Hacı Muhterem'de getmedi, onnan soyra arğadaşlar deyirem bütün getmedi. İndi görende de bezi ölüp bezi durur indi deyir ki niye sen getmedin indi biz heş dat bilmirih bağ, deyirem neyniyim bilmirdiyiz. Annıyıranda annıyırım. Annıyırım uşağ yanımda oğuyanda bağıırım bilirem deyirem az orası ele değıl beledi, ya bir gönşuya gedirem bağıırım yanı bi kere göstereceler deyirem ele değıl beledi 85 gayırın, aha bele. Ne bilim. O zaman bir dene okul vardı. He biz o yuğarı okulda... He yoğ heş yar yoğuydu birce oradaydı. Oraydı birce oraydı. Ora getseydih ora gideceydih arğadaşlar öldürür meni hele getmedin, o günner gene yolda görüpler ölesen seni deyirem ölmürem ağır deyir sen goymadın bizde okula gideh, deyirem neyniyim getmediyiz.

– Aralık İlçesi'nin dışına çıktınız mı?

90 M.A: İstanbul'a gettim. Otobüsnen gettim. Düşeceh yerlerde tüştüğ yemeğ de yedih, her şey varıydı da yanıımızda götürdüh orda yeyirdih arabada, tüşende de tüşürdüh, otururduğ, dururduğ, gedirdih. İstanbul'da üç sene galdım. Yoğ yoğ deyizin o üstün keştim köprüünün o yüzünä keştiğ, keşip gelip eme denize getmedim, deniz uzağıydı. Denize getmedim yoğ. Ankara'dan da gelende geçirih, heye onun içinnen gelirdih. Ankara'dan gelende içinnen gedip 95 gelirdih.

– Ekmekleri tandırda kendiniz mi yapıyorsunuz?

M.A: Bay, bir iki senedi yapmıram da, indiye geder ehmeş pişirirdim da be ehmeş pişirmeyen adam vardı. Hemir vardı, un vardı hemir eliyirdih erkennen dururduş hemir eliyecih, hemiri eliyirdih aha dur ev işi gör, ev süpür, ğab yu, ğapı süpür o zaman da vardı
100 inehlerimizi topla, çamışların şeyini topla südü sağ, süd pişir, o zamanın günü illap ğaraydı, indikiler hanım günü görür da. O zaman bizimkiler bekaraydı.

– İnekleri siz mi sağıyordunuz?

M.A: Sağırdım. Onun südünü de nice sağlıyırsan, ele olur keresi olurdu, şoru olurdu. Yeyirdih çöle gedirdih çölde aparıp yeyirdih, ävde ğalırdış ävde yeyirdih, keresini, şorunu. Pendirini
105 yeyirdih pendir ğayırdırdı. Bele bele ğayırdı yeyirdih. Ğoyunumuz yoşuydu. Ğoyunumuz vardıdı bele vardıdı: Hacı Veli'den yer tüşmüştü maya onu da men almamışım. Men dedim män almaycam hakkımı. Onnan soyra vermişti ğardaşım. Mände gettim ğardaşım arvadıyan yalan yoşTu, benim heş bi şeyde yoş, burdan da bi şeker kutusu alıp getmişem. Bi ya bunnar ele bililler män getmişem hak almaya, ğardaşım da mağa bi serim savaştı, dedim indi ele män
110 hak almadım verdim sağa, sende indi mäni belliyesen. Olsun mende duram gidem hakkımı alam dur. Valla durdum gettim gettim, ğäldim o ölen gede vardıdı Heyde Eli beynava onda ğäldim o da ğäldi. Dedim yeri bi araba get getirkinen män hakkımı alam dayımnan. Durdum gettim bele gün batancağındı ha. Gettim dayım orda mal ğapısındadı. Ordan gördü män merdivenlerden çıktığımı. Ede bu düz ğälipti ğapıya, bu gelip hakkını almağa. Män niye
115 verdim ona. Geldi gece oldu ğäldi ğoyunnan, maldan kurtuldu ğäldi. Ğäldi dedi: ne yaşcı ğälipsen ğızım, dedim gelmişem hakkımı alam. Niye be vermedim hakkıyı, dedim mağa verdin, verdin bacıyın oğluna, bacıyın oğlu da mağa vermedi. Vermedin vermedin indi män onnan hak istemirdim, gettim mäni beleeledi. Bi seyrim hanımı dedi ki haşlıdı bu män saya dedim ki onun hakkını ayrı verginen. Onnan soyra gettiler bi beş on ğoyun verdiler ğardaşım,
120 onu da bu Heyder Eli beynava o zad da öğretmeniydi aşır, apardı getti ora, Allah rehmet

elesin, Allah o dünyasını bağışlasın, apardı getti ne göyun getirmişse hammısı şişeh. Burda kim sahlıyacağ oğuldular ne oğul oğuldu ne kişi kişidi. Beş on gün sahladı, apardı getti sattı. Apardı getti sattı geldi. E niye bunu belledin, bunnarı hazır bi çobana göyuna giderdi biri de guzuya giderdi da. Çöllerde göyun otaracıh. Temmel kişinin adı nedi be işi nedi be. Temmeldi
125 da iş gören değildi ki. Göyun satıldı geldih ottuğ yerimize, verdih ineğe, ineğ aldıh ineğ sahladıh ne bilim özlerinin vardı, mende iki dene ineğ aldım onlar da aldı. İnehen keçindih bi seyrim, ne bilim.

– Tavuk besler miydiniz?

M.A: Hammısınnan sahlıyordım. Aparırdım uşahdım çöle çıhardırdım. Aparırdım çöle çölde
130 ötürürdüm ottuyurdu mende aħşama gelende birde yığırdım götürüp gelirdim. Eme indi kâğ yoħTu toyuğ, cüce de yoħTu, gelirler ğapını ekiller goymullar toyuğ cüce de olmur. İndi ğalin deyir ki mân toyuğ sahlıyacam, dedim saħla mayane ğapında saħla men eken değilem bi şey eliyen değilem senin üzündedi. İndi bilmirem taha sahlıyacağ saħlamayacağ bilmirem. Ne deyim toyuğ cüce sahlıyordı be saħlamırdıh aħırnan sahlıyordıh, tenekeynen ğavırma
135 ğavırırdığ, eme indi yoħTu ki o zaman varıydı.

Sevinirdiler bayram gelir. Bayram gelir yemiş alacaħlar, yemeh pişirecih ğapıya küflen asacıh, yallı gedeci, yallı gedirdiler küflen dey gedir hara çıħırdı. Beke yirmi otuz arvad, yirmi otuz kişi yığışırdı, eme indi heş dat yoħ. İndi heş dat yoħ eme o zaman yaħcıydı. Aha o zaman beleydi, alırdılar. Bayram yemişi alırdılar, pilav süzürdüler, toyuğ kesirdiler, et
140 alırdılar ne deyim bayramıydı da. Ğapı ğapıya gedirdih, ğapı ğapıda ğulağ asmağ var bizde. Ğapıdan ğulağ asırdıh hele ğoreh ne deyiller. Onnan soyra gedirdih şal sallıyordıh, şal sallıyordıh gözdüyürdüh ya yumurta bağlıyrdılar ya alma bağlıyrdılar ya portakal bağlıyrdılar. Bunnardan bağlıyrdılar gelirdih.

– Önceden bayramlar nasıldı şimdiki gibi mi geçiyordu?

145 M.A: Şeker bayramında da indi şeker alırıñ gøyuruñ ora (ay gız dur o şekerden ket getir gede goy sun ağızına da) ora gøyuram gedirem gelirem ora gøyuram Fatma gälmişti gälin gälmişti, a dedim getir gøy bura o gız hırda gız da goydular gabañlarına yediler. Deyirem yeyin gøyuram gesiden gøyuram ora gelen here bi ağızını şirin elesin getsin. Ne bilim män bele günümüz bele geçirdi da.

150 – Bu yörede bilmediğimiz ne tür otlar yetişir?

M.A: Çoñ çoñ hemi, o zaman acığıçı varıdı, salmanca varıdı, meleçöyüt varıdı, göbeleh varıdı gedirdih yığırdıñ getirip pişirirdih eme indiki ne gidebilirem eme gapıda ele oKgáder olur ki gapıda olur ekeneğın içinde olur. Yığırıñ pişiririh, gene pişiririh. Be onnardan yemeh yapırıñ yumurta vururuğ güzel olur. He o ottanda ottan yapırıñ. Ottan yapırıñ ne deyim. O zaman çoñ yoñsuludular, hammı eleydi hamı çöllerde hamı işde, indikilerin hamı hanım getir kişi olsa getirecehti, kişi olmadı gel be neyniyeciñ bunu. Gene bir iş görün da görmüller ahır bezi de görmür, yoñtu ki neyniyim.

– Havalar önceden daha mı soğuktu?

M.A: Boo, heş gapını kilitlemehten ölürem, indi hele kilitliyirem geceleri kilitliyirem hele, 160 gapım bekâradı, gapıma aralı galır gapını kilitliyirem indi de. İndi geceleri soyuğ olur. Geceleri üşüyürem gapı aralı galır soyuğ gelir. Onda kilitliyirem eme indi günüz yoğ, günüz yoğ. Uşağığında tendir yandırırđıñ. Tendir damında otururduñ. Tendir damında otururduñ bir yeke bele küsuf deyirdiler adına onnan goyurdular üstüne bir palas örtürdüler di here çekilirdi bi seyrim bir yanda otururdu canımız gızırđı. Gece de olurdu bizim iki dene garyola 165 kimin tahtımız varıdı. Anamnan babam orda yatardı bizde tendirin başında kürsuda yatardıñ. İndi baca vardı, gece camı goyurduñ sabahnan dururduñ tendir yanacañ camı açırđıñ. Bu günneri geçirdirdih. Bacanı açırđıñ duman çılsın eşiğe, aha tendir geçşin çıñ bacanın camını gøy yerine, çılırdıñ bacanın camını goyurduñ. Beleydih, indikiler odamız otañ varıdı, eme özümüzün değeldi emcemingilindi. Äsgiden galan otañlar beke söküldü, indi tezdennen

170 göyuplar da. Aha bizim özümüzün yoğuydu. Onnan soyra da bağımıza şire tüştü, iki sene dal
dala bağ olmuyannan soyra, taha ekeneh yeri de götürmemişti. Anamnan babam dedi ki,
dayın dedi ki gelin burda çeltih ekkine. Getti orda çeltih ehti babam. Çeltih ehti, biya çeltih
piçilince babam öldü. Dayım goymadı taha geleh. Dayım dedi getmeh yoğTu taha. Anam
gençiydi, özümüz de uşağıydı. Emcem geldi dedi ki män uşahlarımı aparacam. Dedi ki yoğ
175 män uşahları anasinnan ayırıp saya vermenem. Aparasan hanımlarıya guluç gayırasıyız. Biz
Çüttüh'te emcem evi burda. He burda. Biz Çüttüh'teydih. Aha bi seyrim üş dört sene galdım
burda neneyi Emola dedene dayım verdi, anam dayımnan küstü. Män dedi ona vermirdim, sen
niye verdin. Dayımnan küstü goydu geldih. Hacı Möhterem köçöldennen soyra bizde goyduğ
geldih. Bizde goyduğ geldih, geldih emcemiz heç yağıcı değıdiler. Yeke peyemiz vardı, çoğ
180 yekeydi. Onu söküpler, ağacı yağıplar. Bir ävimiz vardı, bir eyvanımız vardı, bir yan damımız
vardı hamısı sökülüp gedip. Birde hağın damında ottuğ tezdennen özümüze anam özüne dam
goydu, paramız varıydı. Bir ev goydu, bir otağ, bir dalan goydu yığıştığ içinde ottuğ. Onnan
soyra da män gettim, männen soyra da Uğu getti, di Hacıni evlendirdih onnarda getti, män
hammısinnan yekeyem mände galmışam. Män en yekesi mänem, mände galmışam, män
185 günde deyirem Allah'ım be sen hırdaları öldürüpsen, mäni de goyupsan neye goyupsan mäni
bura. Ne deyim. Allah elbet ölüm zamanım gelmiyip da, ne deyim.

Söyleyen: Mesme Altuntaş, 82 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

Babamın ävinde Banı Toksoy. Karışıklılığ olup da, gedip orda babam deyip ki Banıdı deyir, dedim Banıdı. Deyir orda ki deyir ki Banı o biri deyir gızdı oğlandı, gızdı. Bıy gene oğlan yazıplar. Gelipler eskerlih zamanım gelip, ge hağın gıpısındaşam, bi seyrim gedirsen esgere. Ede bu ne işdi, üş sene geldiler gettiler. Üş sene o zaman da polis yoğuydu, behçiydi. Behçi
5 gelir gedir gelir gedir gelsin şövbe el çehmir, ver aparım dedi ver aparacam şövbeye behçi deyir, anam dedi biya yeri get get get män seye gız verecem aparasan. O zaman Nebi yazıplarda be esgere aparıllar da be mäni, erkeh olarak Nebi yazıplar. Anam getti dayıma çıktı dayım geldi, dayım Allah rehmet elesin dayım gedipti irehmetlih gedip orda sildirmiyipti, biya adım galıp orda. Gelmişem bide göcaya gedirem, biya göca gedipti adım Nebi, di ge ver
10 mahkemeye bi seyrim, bide veripler mahkemeye Mesme Altuntaş yazıplar. Adım Banıdı. Nebi diye yazıplar. Göcaya da gidennen soyra bi seyir bıy hükümette adım yoğTu ki, esgerem da taha esger getmişem, tezdennen neyniyim taha män munu. Anam babamnan çoğ savaşırdılar, e get gızın adımı, e bi gün giderem, hele ne olacağı hele ne olacağı geldin öldün, gettin di gel Banımı aparırlar esgere di gel neynesin. Beleydi.

15 – Kaç yaşında evlendiniz?

M.A: Otuzuydu yoğ, yirmi yeddi. Yirmi yeddi yaşında ävlendim. Eme Hacı Möhterem yirmi dörtte, män iki sene soyra. Män onnan böyügem män galdım, bele üçümüzde yekeydi onda da yekeydi da, aha o zaman halam geldi ävlenesen dedi ki, yoğ män ävlenenmem, dayım da göttü verdi. Älasansa älasan di goy hele bi yazığ yekelsin da on dört yaşındaki uşağı indi ere
20 vereller. Ey bizim zamanımız ele değildi ki bir. Aha o getti iki sene soyra da män gettim. Di

gel adım yoĥTu Nebidi, be neyniyim. Beledi ay ġardaş biz bele ġün geirttiĥ, Allah .....
heyriynen öldürsün, yazziġam örtülere salmasın, Allah baĥanım yoĥTu, gelinner ne baĥacaĥ
maġa aman ġün ele öldür bir ġün içinde. Ne bilim män gezirem da hele. Önceden çoĥ aġırydı
çoĥ hesteydim, indi bunnan yaĥcıyam. Doĥtorlara gedirem bir nece dermanlar ävden kesilir
25 ki. Günde derman günde derman, bu Bayram beynavanı da yorımuşam, apar kâġızı yazdır get
gel derman al. İsmail'in oġlu, ona yazdırıram getirirem alır. Alır getirir beynava verir äve,
paranı da aparıram kâġızı da aparıram, deyirem bunnan al getirkine alır getirir. Ömrü uzun
olsun heye.

– Önceden yani her şey ektiniz?

30 M.A: Çeltih de ehtih, ehtih ehtih, pener kâġladıĥ, pazı kâġladıĥ, pammıġ kâġladıĥ çiliye
geder pammıġ yıġırdıĥ dırnaĥlarımız gedirdi. Pener yıġırdıĥ aha pener ġaldı ġaç penere, e
bele de zulum olardı mı ġalmıştıĥ yaman ġüne da, indikiler de hanım gel heş dat yoĥ. Eme o
ġün munnan yaĥcıydı. O ġünde her şey vardı: Meme yaġı varıydı, ġözel ġözel ġatıġ varıydı
indikiler mal gedip kesirem ġatıġı iki yol üş yol onun suyunu alıp atıram, altının suyu du.
35 Yaĥcı ġatıġ yoġurt deġil o zamanın yoġurdunu kesirdin deyirdin hamadı. Özümde pis
alıştım, özümde Allah öldürsün malımız mulumuz o zaman çoĥudu. Gereĥ onun üzünün
ġaymaġını ġaysaġını illap o ġaysaġını benim anam meye ġoyardı, yiyemmezdim. Onnar da
deyirdiler ki niye ona ele verirsen bizimki ġatıġlıdı. Deyirdi ki, o yemir neyniyim. Ele pis
alıştım neyniyim. Ne bilim, yaĥşı ġün babaynan anaynan gedir. Çoĥ yaĥşı, indikiler deyir,
40 deyir ki sen o zaman män indi beş altı ġündü de illap tüşmüşem başım çoġ arġıyr. Ele
doĥtora gettim neynedim yaĥşı olmur. Eledi yanaĥlarım ġıbġırmızı bu İsmail ölen de, ele
ordan geldim tüştüm. Ele orda beş altı dene arvad dedi, ay beynava ele bi munun üzü ele bi
ġız üzüdü, ġıbġırmızıdı hele baĥın. Ele ordan gelen ġünüsü tüştüm. Heye ġuran ĥakkı, ele bi
tüştüm o vaĥtan da bu yuza başım gedir gedir. Nece dermannar deġiştirmişem hec kesmir. Ne

45 bilim

heyirli

Allah'tan...

-11-

Söyleyen: Narı Altuntaş, 86 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Tandırda ekmek nasıl yapıyordunuz?

N.A: Bildir de okuldan gelmiştiler. Hemirini eliyirdih, tendirinin çıhardırdıh çülünü, töküdüh tezzeği yandırırđıh, yapırdıh, yığırđıh bir bele. Otururduh dağda da bahtılar da... Dağda da geldiler tendirime bahtılar, yerne bahtılar. Yemeğimizde goyurduh, tencereye atırđıh tendire
5 orda yemeği pişirirdih çıhardırdıh. İndikiler demeğiynen bizim...

– Kaçınıcı sınıfa kadar okudunuz?

N.A: Men, yoğ okula mokula getmemişem. Ele indi acığım tutur anama, deyirem o zaman bizi niye göndermediler okula, giderdih bizde bi şeyler ğayırardıh gene. Okula neye getmediğ
10 ele evde ottuh, kâğ eledih, çöle gettuh, ah bizim işimiz bu oldu, mal sahladıh, mal sağdıh, nehre çalhadıh, bele işler. Varıdı goyunumuz da vardı, üş yüz dört yüz goyunumuz vardı, bele iş görmüşüh. Bizim işte buydu.

– Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

N.A: Äv temmizliğı de o zaman şeyimiz yoğ bi şeyimiz yoğ elimiznen, süfürgeynen suluyurduh süpürürdüh, yemeğimizi ocağ yapırdıh ocağda yemeh yapırdıh. Çayımızı ocağta
15 goyurduh, ele bele işliyirdih. Ekini de ekirdiler gedip kâğlıyırđıh, suvarırdıh yanı kâğ kurtulanda gedirdih, gälin gideh birda kâğlıyacıh, gedirdih kâğlıyırđıh ekinimiz olurdu gedirdih, yığırđıh, getirirdih... Pazıydı, bostanıdı, pammığıydı, her bi şey varıdı. Onnardan ğayırırđığ.

– Bulaşıkları nasıl yıkardınız?

20 N.A: Bulaşıkları bir bele ot getirirdih, goyurduh ğabın içine, açırđıh suyu töküdüh su da yoğudu, ahan suda yuyurduh, derede. Orda yuyurduh temmizliyirdih getirirdik.

– Bu yöreye ait hangi meşhur yemekler var?

N.A: Eh o zaman tomates varıdı, patates varıdı, elenki yemeherden yapırdıh, taha yanı başka indiki kimin yemeh türlü türlü yoħudu. Ele yemeğimiz yoħudu. Ekirdih, maş ekirdih, fasulye ekirdih, aha onnarı topluyurduħ onnardan yapırdıh yemeği. Bele yemehler yapırdıh. Şorvaydı da fasulyaydı yığırdığ, dorğuyurduħ, şorva yapırdıh.

– Bu yöreye ait otlar nelerdir?

N.A: Salmanca varıdı, acıgıcı varıdı topluyurduħ kete yapırdıh, tendirde kete yapırdıh, e acıgıcı yığırdıh getirirdih ğavırırdığ yeyirdih. Onnar vardı. İndide çıhacaħlar hele. Ele ele şeyler ğayırip yapmışıh. Ottarnanda oydu. Ekirdihda ekirdih. Badımcın ekirdih, bibar ekirdih, soğan ekirdih, her bir şey ekirdih, ekirdih yeyirdih. Gedirdih erihleri işğalıyırduħ, tökürdüh damların üstüne. Ğurudun bunu da ğış da yeyin, indi heş birine baħan yoħTu taha. İndi ele ğammısı getti.

– Düğünler eskiye göre aynı mı?

N.A: Ğskiden de bizim toylar, indi bilmirsın ne yapıllar ki utanıllar, ğocasının adını dedi ayıb oldu. Eme o zaman ele şeyler yoħudu. O ğızın aldın gettin gettin, böyün nişan ğoyacıh, bir nişan yapTıh, yarın düğünüdü, düğün yapTıh milleti topladıh, yemeh verdih, ele yapırdıh. Yoħ herkesin özüneniydi. Herkesin özüneniydi. Paralı eliyen de vardı, parasız eliyende vardı, bu herkesin özünde ydi. Ele yapırdıh.

– Bayramlarda neler yapardınız?

N.A: He gedirdih, birde bir torba alırdıh, gedirdih yumurta yığırdıh, aħşam olurdu bir baş örtüsüyınen, gedirdih ğapıdan atırdıh, şal atırdıh, yaptıh onnarı. Bayramda gedirdih topdanırdıh suyun başına herede bir bele ğırh parça aparırdı, gedirdih orda onu makasnan ğırh ğöz kesirdih. Getirirdih asırdıh uşahların üstüne. Ğırh ğözdü bayramdı bayram hediyesidi. Düzdüh uşağın üstüne. Biz bele şeyleri ğördük. Onnarı ğördüh getti.

– Aras nehrinin kenarına gittiniz mi?

N.A: Gedirih, benim halalarım ordaydı, gedirdik. Orda da meleçöyüt varıdı, heye gedirdih, Araz'ın başınnan toptuyurduh. Topluyup getirirdih. Ağrı dağına da göyunnan gedirdih. Orda da tendir gürmuştuh, ele bizim bu tendirimiz her terefde var. Heye orda da tendir gürmuştuh.
50 Herenin bir bele tendiri, yapırdıh. Çobanımız varıdı, yemeği yapılırdı. Çobannar yemeh yiyeceh, övlüye gelene geder hemi ehmeğini pişirirdih hemi yemeğini yapırdıh.
Yoh orda kesilmirdi, orda kesen olmurdu. Burdan alırdıh aparırdıh. Ğahvaltı türü şeyler var, göyun orda, mal orda ğatığı, südü, yağı her bi şeyi onnardan yapırdıh. He yapırdıh. Şoru varıdı, keresi varıdı, her şeyi vardı yapırdıh yeyirdih.

55 – Dügünlere giderken şimdiki gibi genç kızlar özen gösteriyor muydu?

N.A: Varıdı, äskiden de varıdı. Geyinirdiler, tikirdiler, düğüne gedirdiler, oynuyurdular orda, varıdı, äskiden de varıdı. Äskiden birez yohsulluh varıdı, bele varlığ yohudu, ona göre olurdu.

– Kazaklarınızı kendiniz mi dokuyordunuz?

N.A: He özümüz gedirdih... Pammığdan da tohuyurduh, yünnen de tohuyurduh, her iş görürdüh. Özümüz de alırdıh, almağa para yohudu ki alasan. Eğirirdih, tohuyurduh, geyirdih
60 da. Ugun diyerdi da. Döşşeği, özümüz yapmışıh indi beğenen yohTu. O zaman yapırdıh.

-12-

Söyleyen: Kemal Toksöz, 67 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Küçüklüğünüzde okul ile ilgili anılarınızdan bahseder misiniz?

K.T: Bizim burda eskiden imkânımız yohudu. Oğuma imkânımız yohudu. Övleye geder çalışıp övleden sonra gelip okula gedirdih ve beşi pitirdihten soyra iki sene de ortaokula gettim fakat mehtepnen iş uymadı. Mejbur ğaldım mehtebi birahmağ zorunda ğaldım. Onnan
5 soyra da bir sene soyra da asgere getdim. Asgerde yazıldıh Almanıya asgerliğim pitdi ordan

da çıktım Almanya getdim. Gırh beş sene Almanya’da çalışdım. Gırh beş sene. He ordan da emehli oldu, çıktıh geldih he indi bu kendimize. Evimiz var Antalya’da ama men orda yaşayabilmirem. Hamısı yabancıdı zaten gırh beş sene gurbette yaşadım ey orada gurbetti, burda görürsen gelirem seni görürem onu görürem ya bura bizim memleketimiz yani. Yani

10 bizim bura mezar yerimiz senin annıyacağın ama ne güzel deyiller, deyir: “Geymeye keten yaııcıdı, gezmeye gurbet el, ölmeye veten yaııcıdı.” İndi veten torpağ bizi çekip getirir bura. Torpağ getirir ha, bağ evi orda kittemişih, otel kimin gullanırh. Uşahlar izinnen Almaniden izinnen gelennen gelennen açillar içinde galıllar, gidende kittiyip gedirler ama men orda yaşayabilmirem. Bu yaşdan soyra çevre edinebilmirem. Çevre edinebilmediğim için burda

15 yaşıyırım. Yaşam şeyi budur ve gelelim öbürü yüzüne. Men çoğ çetinlihler çehtim. Çoğ da zorluğlar, yoğluğlar çehtim. Dedim ki çoluğ çocuğ böyüyer bize bahar fakat böyüyen uşah heresi bir arvad aldı ayrıldı, aldı ayrıldı. Soyra bahtım ki e men ele öz özüme galmışam. Onun için Allah’ın bugününe şükür kü gene emehliyah üş beş gurus para gelir, onnan geçinip gedirih. Aha ele bele diyene geder, yaş atmış altıya geldi çıktı. Atmış altı senedi elebil ki heş

20 dünen geldi böyün getti. Aha bizde gocaldıh bizde gedirih. İndi sözün Memet Eli’si budu senin dersin ne olursa olsun, ne yazırsan yaz benim senen bir ricam var. Özünü kurtar. Bağ bu memlekete gelme, bu memlekete gel beğ kimin gel, nöker kimin gelme beğ kimin gel. Hanı belke bunu sağa babanda deyir, deden de deyir, nenen de deyir, ananda deyir siz genşsiyiz bunu fark edenmezsiyiz. Eme bir gün geleceh tüşünecehsen diyecehsen bağ eyki

25 oğumuşam, devlete dalımı dayamışam, ay yirmi dogguz para otuz gelir. Rahat yaşıyırım, bunun hepsi böyün görürsen emilerin Allah uzun versin, Ejder İstanbul’dan emehli oldu, Recep polislihden emehli oldu, iy Şaban’da aışama sabağa men deyirem emehli olar dolupdu. Aha bah birde Fikret emiye bağ. Gecesi günüzü yoğ, men üzülürem onu görende. Hanı ekir ekin gelmir, garşılığını alabilmir çünkü men çoğ ireçberçilih yapmışam ha. Onun için men

30 bilirem ne olur. Ama soyuğ aldı, veyahud şahta vurdu, veyahud heç olmadı, tutmadı. Aha

bizim ğapını ekipti, ele olmuştu nezer elediler neyedilerse tırtır kökünü kesti körpe
yoncanın indi tüşünürüh birde ekeh. Yanı beleleride olur. Onun için bele şeyleri tüşünüp
daşınman Allah ğoysa inşallah oħuyarsan, bir yere ilişersen, devlet dayresinde, ömüründe
uzanar, ömüründe uzanar. Emmeni (dedeni) görürsen, o işlemez eliyip onu işlemez. Beldi,
35 yabadi, kerantıdı aha baħ adamı iki ğat eliyip baħ. Odu ku benim ricam budu, ağır bi şey
değil yanı men sennen para pul istemirem sadece özünü kutar, veyahudda ki veyahudda ki
ğoy bizim ğafileden de bir böyüh adam çıhsın. Şimdi men imrenirem keşke keşke bizim bu
köyümüz de bir on beş yirmi dene bele kelli felli adam ola. Bunnarın zararı olmaz bize,
faydası olar. Onun için ne bilim daha bu işleri başa verin, özünde görürsen indi yaşayan
40 gençlerin bir dediği iki olmur. İsteddiğini yeyir, istediğini geyir, istediğini gezir men senin
zamanında İdir'i görememiştim. Be İdir'i görmemiştim. Maşallah indi siz, dünyanın dört bir
bucağını gezirsiniz, görürsünüz, yaşıyorsunuz bunun ğammısı nedi imkândı. Bizde imkân
yoħudu. Bir şalvarım varıdı, bir ipini çehseydin, on dene yaması tüşerdi. Odu ku Allah'ın
bugününe çoħ şükür, siz güzel günde doğdunuz, güzel günde böyüdünüz. Varı yoħu
45 görmediniz. Ne dediniz ne istediyseniz aħşam hazır oldu, geldi. Biz tapammirdih. Yanı
dedemiz almırdı değil, yoħudu. Yoħudu, imkân yoħudu yanı. Gereh bi dene ineh sataydı,
köylüde bir dene ineh sattı öldü. Onun için inşallah bu dersinde güzel olar, her zaman, yalnız
dersde ne de utanma, yırtıcı ol. Bele zornan hakkın varsa zornan çekip alacaħsan. Hakkın
varsa gedip o ğapını çalacaħsan. Utanma, utanmaħ ğayıp ettirer seni. Ha bide annamadın
50 duymadın bi daha sor, soracaħsan baħ men beş dene baħ benim beş dene oğlum var
Almanya'da. Bunnarın hamısı üniversite oħudu. Ħamısı indi Alman devletinde memurdular.
Biri öğretim üyesidi üniversitede, bi denesi uçah firmasındadı, bi denesi Margurust firmasının
genel müdürüdü, bi denesi Manisa'da trofu fabrigasının genel müdürüdü, Alman firmasıdı
gelip gelir, onun şeyidi müdürüdü. Yanı ğammısı oħudular. Menim için oħumadılar ki özleri
55 için oħudular. İndi kef eliyiller. Men ora gettim demir kestim fabrigada çünkü mesleğim

yohTu, en kötü yerlerde gullandılar bizi, yıprattılar ama sağ olsun onnar oğudular men göğüs gerdim, gece gündüz çalıştım, onnar da emeğimi heç elemediler, oğudular indi rahatam çünkü gözüm dalımda galmır, herkesin evi, eşi, uşağı garişip uşahlara çıhip gedipler bunnar da oluplar benim kimin bir baba. Onun için sende oğuginan ötürme dalını, goy senin de baban
60 desin ki pulum yohtusa da Elican'ı oğutmuşam. Elican yaahasını kurtarıp mende üç beş guruş emehli verecehler gecininp gidecih, yanı mesele budu ama men deyirem ki böyüh adam olun çoğ böyüh. Goy televizyon niye demesin ki Aralıh'tan filankezdi. Goy televizyon desinda desin. Ah men sennen, yanı sizin kimin gençlerden bunu istiyirem ve mümkünatı da varsa maddi manevi yönnen de yardım eliyerem yeterki oğuyun. İnşallah inşallah. Ne bilim yanı
65 bah gelirsene gedirsene bu emehtir, boşuna getmesin çünkü herkes ümitnen yaşar. Ümitsiz adam yaşamaz. Şimdi icabında beke Şaban işe gedir, sabah erken gahır ve yorulur veyahudda ki moreli bozulur ne zamana geder çalışacıh ha sen gözünün önüne gelende deyir ki Elican oğuyur da bizden de bir Elican var oğuyur, çalışmalıyam men deyir, at kimin öz özüne gancılıyr. Bah bunnarın hepsi ümit demehti. Böyle şeyler insanoğlu ümitnen yaşar, ümitsiz
70 insan yaşamaz. O ümitsiz yaşayan insan afedersin burdan birez nohsandı yanı tahta yohTu onda. Tabi her şey hayalnen olur. Görürsen ağışam yatanda sabağ ki bir işin olur, deyirsene ağışam yatım sabağnan gahım o işi halledim. Hayalin olmasa tüşüncen olmasa, afedersin hayvan gibi yat, gah, yeri, get gel yanı bu onun için bele şeyler çoğ mühümdü, hanı atalar deyir ki: “Çalış benim için, öğren senin için.” Çalış benim için, deme ben boşuna bedava
75 çalışıram, parasız çalışıram deme. Orda bi şey öğrenecehsin sen, bah benim için çalışacahsın ama sen de bi şey öğrenecehsen. Niye diyecehsen, bah bugün gelmişsin köy köy gezirsene, herkesten bal arısı gibi her çiçekten bir bal alır. Herkesden bir söz alım. Bir gün gelir bana lazım olur bu. Onun için bunnarı heç bir zaman için boşuna harcama, şimdi sizin geleceğiniz parlahtı. Ben inşallah o gün olar, o gün olar, gençlerin hepsi bizimdir, çocuğların hepsi
80 bizimdir ama bunu siz bilenmezsiyiz ancağ gelecehsiyiz bizim yaşımıza o zaman diyecehsin

pağ ho eye biz hardaymışı. Onun için men hele bide dışarda oldun mu gurbette insana çoğ
goyur. Birden televizyon da çıkar, İdir'i gösterir. O İğdir'i görende o dağı mağı görende
tüylerim miz miz olur, üreğim esir, üreğim esir. Nedi vetendi, torpağıdı. İndi sizin kimin bir
85 bilenmezsiyiz ancağ yaş geleceğ dolacağ onnan soyra. Ha ama get bir Emme'ye sor birde
mağ sor. Men göremki Aralığ'tan bir genç televizyon da çıkar, konuşma yapır yav ele
bileremki men tezden doğmuşam. Ele bilerem ki dünyanı mağ verdiler. Her şey para demeh
değil, para son şeyde gelendir. Akıbet ne olursa olsun, ne olursa olsun yaratmağ, oluşturmağ,
getirmeh, götürmeh lazım. Yanı yeniden bir şeyi, monte etmehtir. Onun için güzel yeyirsiyiz
90 içirsiyiz Allah'ın bu gününe çoğ şükür geyirsiyiz heç bi nohsanıyız yoğTu. İndiki gençlere
men bele bağram, men imrenirem. Men deyirem ki ya hele bağ köpoğlunun malı ne olardı bir
günde biz bele yeyip, giyerdih, gezerdih. Yoğudu, olmadığı için imrenirem ama Allah herkese
uzun ömür versin, inşallah indiki gençlerimiz çoğ da ağıllıdılar, çoğ da terbiyelidiler, yanı
esgiden her gün bizim burda gavga olurdu, bizim çocuğken. İndi men beş senedi burdayam
95 heç gavga edeni görmedim men, bu benim hoşuma gedir yanı. Demeh ki bir ilerleme var, bir
insanda birbirine ganyiyip gavişma var. Onun için güzel bir şeydir.

Senin bu düşüncende eydir, peki sen şimdi neyi oğuyorsun, ne üzerine yapıyorsun?

A.K: Menim şuan da Kemal abi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü belki duymuşsundur orda
dört senelih üniversiteyi pitirdihten sonra şimdi master programındayım, yüksek lisans yani o
100 da pitti yani ders aşamam pitti, şimdi bi tezim galdı. Bu da tez konusudu yani.

K.T: Bağ yeğenim Allah zeğın açılığ versin, Allah bol şanslar getirsin sana, ben annadım
hemen bizim oğlan da, o da aynı okulu pitirdi, şimdi üniversitede öğretim üyesidir, artı çoğ
Türkiye'den gelen talebelere de yardım edir. Deyirem oğlum, yazığıdır, belki fakir aynenin
çocuğudur, notu nohsan mohsan olsa sen tamamla. Allah onun yerini doldurar. Sen tamamla
105 onun ehtiyacı varsa, çocuğları hec mahcup etme. E gecenlerde bir kaç denesini almış gelmiş

eve, bahçede bi bahtım gırıl yapıllar, mangal. Mangal yapıllar, dedim hayırdır baba dedi bunnar dedi o Elazıglıdı, o Konyalıdı, o Malatyalıdı bunnar bizim okulda talebediler. Senin kimin gelmiş master yapıllar orda. Bunnara deyir geçen hafta dedim ki, haftaya not alsanız, yazılı yaptılar not alsanız sizin heppiyize et pişirecem. Bunnar da ey notlar aldılar onun için hak ettiler şimdi burda bunnara ben mangal yapıram. Tamam çoğ güzel, çoğ güzel neyse hepsiynen görüştüh, öpüştüh böle bahtım, ey bi şey kötü bi şey değil. Sende inşallah onnan bir olursun, bi günde gelir baharsınki bu hayattır. Deyir: “Dağ dağa gavuşmaz ama insan insana gavuşur.” Ve getirir bizi gavuşturur, bende o zaman görerim derim ki Allah şükür bu güne. Yanı bunnar inşallah olmalıdır olmalıdır Alican gine dediğim kimin.

115 – Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

K.T: Menim asgerliğim, benim ne yaşım tuturdu ne boyum tuturdu. Şimdi biri doğmuş ölmüş, onu sildirmemişler beni de gaydetmemişler. İki sefer şubeye gettim gırğ yeddi kilo gelirem, kilom tutmur. Ben bağıryorum ben asgere gidecem onnar deyir yoğ olmaz. Yaş küçüh fağat en sonunda çıhacahtım o zaman işte o atmış seggiz tarihinde bir dene on başı meni arhadan çağırdı dedi, gel. Ne var. Dedi ki, albayım diyor ki gelsin. İdir şubesinde. Gettim buyur dedim. Dedi ki, illa asgere getmeh istiyor musun? Dedim, evet. Dedi, ordan mizroyu getir. Asger mezronu getirdi, meni ölçtüler e ben üç santım da ufağım asger olmağ için. Men hemen golumu galdırdım. Ne var dedi. Dedim ki, hemen asgere gitmiyoruz ki, daha üç ay var ve o zamana gadar üç santım büyürüm. Ulan dedi sen el çehmiyecehsen, yazın bunu ordu donatım. Yazdılar neyse çıhtım geldim. Gün geldi sülüs yazdılar burdan bu Aralıh’tan yirmi yeddi kişiyih. Heppimiz Balıkesir, he heppimiz Balıkesir. Gettüh Balıkesir’e gettüh. Orda bu yanan sivil giryosun, o biri gapıdan asger çıhyosun. Kimse kimseni tanımır. Dağıttılar heremizi bir bölüğe, iki hafta birbirimizi göremedih. Bir bu Ramazan Göğçay’nan men ikimiz bir bölüğe tüştüh. İkimiz birbirmizi görürüh o birler dağıldı getti. Gedip gelir ba indi bir silah vermişler, silah astım silahın ucu yere değdi. Eğitime gitmişiz, eğitimnen geldih,

yağmur yağdı. Çavuş emir verdi ki herkes silahı tersine assın namluya yağmur girmesin. E men tahtım bahtım ucu ilişti yere. Biz bunu yağmurdan ğurtarıyoruz ama namlu çamur olur taħa da. Ben onu ğucağımaya aldım silahı. Ğoşu halinde geliyoruz bölüğe, şimdi sırayla asgerih tüfeğın yarısı bu yanan çılımış yarısı bu yanan, önen baħan da ğörünüyor. Geldi yanıma mağa
135 bir iki ama yanı köşeyi döndüm. Ağlıyorum, vardılığ, geldih bölüğe bölüh yemehhaneye getti mende gettim. Şimdi yemeh geldi, şimdi ağzım açılmaz. Vurmuş çekmiş parçalamış burayı. Destehli vurdu velhasıl men ağlıyırım herkes yemeh yeyir men ağlıyırım. Yemehhane subayı vardı astsubayı, geldi dedi oğlum niye ağlıyorsun. Dedim ki, çavuş vurdu men yemeh yiyemmirem. Niye vurdu, sebep. Dedim, Emir verdi silahları tersine asın omzuna, ben tersine
140 astım silahın ucu yere değdi. Ben çamur olmasın diye ğucağımaya aldım ve o da geldi ğördü niye böyle ettin vurdu bene. Dedi, hangi çavuş. Dedim, Asef çavuş. Dedi, o çavuş çılışın buraya. Biz acemiyih, bizi de yöneten çavuş var, onun da üstü subay var. Subay dedi, çılışın baħım o çavuş buraya. Çılığdı neyse çavuşa dedi ki, aħşam dedi beni ğorecehsen, böyün ben nöbetçiyim. Biz acemiyiz, acaba burdan çılığtığtan sonra çavuş bizi döyeceh mi? Onnan
145 ğorğuyyoruz. Velhasıl yemeh yiyemmedim aç ğaldım yanı. Aħşam oldu gettih, sabağleyin gene iştimaya çılığtığ, bizim çavuş nasıl olmuş biliyor musun ğözler mözler mor, döyülmüş. Ya geldi bana bi tekme vurdu buramnan, imanım getti. Asgeriye postalı. Dedi, seni dedi öldüreceh dedi. Asgerliğdi dedi firar et. Sen dedi beni şikâyet ettin he beni böyle etti astsubay. Ya asgersin bi şey diyemiyorsun. Aħşam geldih ben ğağtım nöbetçi subayın odasına. Ne var?
150 Dedim, hal böyleyken böyle ben terk ediyorum asgerliğdi. Neden? Dedim, Asef çavuş bana diyor ki ya asgerliğdi terk edeceksin ya da ki seni döve döve öldüreceh. Ayağım da mos mor olmuş burası. Ağtım gösterdim. Ulan dedi alla alla o nasıl söz, hemen telefon ağıtı nöbetçi subayı, çavuş gine geldi. Dedi, oğlum dedi. Bu asgerin ekmeğini sen mi veriyosun? Yoğsa bunun asgerliğini sen mi yapacağsın? Niye buna demiğsin firar et. Ne demeh firar et demeh.
155 Dedi, beni şikayet eti böyle böyle beni bu hale ğoydu astsubay. Dedi, sen adama hagaret

etmişsin dedi. Çocuğ tüfeh yere ilişiyor, mecbur ğucağına alacağ ne yapacağ, sen dövmüşsün bunu. Neden dövdün bunu dedi? O da bir iki fırça attı neyse bereber gedirih gene bağa dedi seni öldürececem. Gece dedi gece ğahıp seni öldürececem. Ya ğaçar mısın ğalır mısın? Ramazan'ı çağırdım, dedim çavuş böle böle deyir. Ramazan dedi ki: Ğağ dedi gideh şikayat edeh bunu.

160 Dedim, ya o zaman bizi daha çoğ döyeceh. Dedi, olsun. Getih bi daha şikayat etti, o çavuşu aldılar sürgüne mi gönderdiler, netdilerse öyle ğurtardıh. Ordan biz ğurtardıh, ordan ğurtardıh bir gün yine beni çağırdılar. Dediler ki, nöbetçi subayının odasına gidecehsin. Ya acemiyih, asgerliğin ne olduğunu bilmirih daha on beş yirmi günnüh asgerih. Gettim oraya selam verdim selamı da beğenmedi. Dedi, bele asger selamı olmaz. Ğaç günnühsün dedi. Dedim, on

165 beş günnüh. Dedi, öğrenecehsin. Dedi ki, Celal senin neyin olur. Dedim, amcam. Dedi, al telefonda amcan dedi var dedi, bizim Kamal hocanın ğardaşı ormay yüzbaşıydı ravazım yüzbaşısı. O biznen ilgilenirdi. Dedim, böyle böyle dedim. Dedi, al ğonuş. Neyse aldım amcamnan ğonuştuh, men ağladım, telefonda. Ağladım, ya asger ağlar mı dedi niye ağlıyorsun. Dedim, burda bir çavuş var dedim, beni hem döyür hem de deyir ki firar et. Ya

170 dedi o ğomtanyı ver bağayım. Neyse verdim ğomutanı, ğomtan ğonuştı. Dedi, biz onu halletti, sürdüh burdan dedi. Onnan soyra ve öyle rahmetlih, rahmetli oldu, onun rahmetlinin şeyine men asgerlih yapmadım. Ordan da dağıtım oldu Ğskenderun'a verdiler, aħşama geder gademedeyiz, aħşam oldu mu doğru denize gedirih, gecenin yarısı geliyoruz. Asgerliğimiz güzel geşti. Ha böyle geldi geşti tam tehris oldum geldim buraya, burda bir postacı İbrahim

175 vardı. Eli başğanın oğlu Temir'in ğayın pederi. O postacıydı burda bağa dedi ki: Yağuh kâğıdın gelmiş. Kâğıdım gelmiş ama tehris kâğıdı yoğ bende bağa pasaport vermezler. Dedi ki, hemen atla arabaya get birlihten tehrisini al gel pasaportuyu çıhart seni behliyiller İstanbul'da. Bu kâğıtnan bu mehtupnan bereber gettim birliğe, birlihte dedim böle böle kâğıdım çıhmış ama tehrisim elimde olmadığı için pasaport vermiyolar. Sağ olsun bir albay

180 vardı hemen yaptı, etti, pitirdi beni yola saldılar. Geldim gettim Ğars'a Ğars'dan pasaport

çiharttım. Geldim evden de birez para göttüm İstanbul'a gettim. Asgerden yeni gelmişim genç adamım her yanım sağlam şeye girdih gontrole mayneye, mayneden sağlam çihıttı. Dediler ki yarın aħşam trene bincehsiyiz, Sirkeçiden.

– O zaman başvurduunuz mu Almanya'ya işçi için çıkıyor muydu?

185 K.T: O zaman çoħ işçi lazımıydı. Adam lazımıydı, yetmirdi yanı. Onun için bele bizi çağırdılar, düz gettih. Gettih altmış seggiz tarihinde gettim, işte iki min on tarihinde geldim. Ğırh iki sene orda ğaldım indi gene gedip gelirem mecbur hanı emehliyah ya ara sıra. Şimdi onun için gader, kısmet mugadderet neyse o olur. Hanı bizim imkânımız yoħuydu oħuma imkânımız yoħuydu. Hanı işe eve olmuyordu yanı ve olmadı da. Bah benim çocuħların hepsi 190 oħudu. Niye imkânı varıydı. İş yoħudu, okula gelirdi, spora gedirdi, spor pittı mi eve gelirdi, evden gene okula gedirdi. Hep okulnan uğraştılar, oħudular. Eh biz ama övlüya geder kōtan sürürdüh. Molla hacıdan da mehtebe ğaca ğaca gelirdih ki övle on ikide mehtebe yetişeh övleciyken. Zaten ben sabah üşde beşde ğahıp kōtana getmişim. Yorgunum on iki on üç yaşında bi adam ne olar yanı ve öyla olmadı yanı. Amandı sizin imkânınız var, okul güzel bi 195 şeydi, okul ileri görüşlüdü, aydın kişiler oħuyar. Oħuyan kişi çoħ eydir, her yerde ğonuşmasını bilir, yaşamasını bilir, gezmesini, oturmasını, ğahmasını bilir. Okul da ismi üzerinde okul. Keşke bende sizin gibi genç olsaydım, ben çoħ yühsehlere çihardım ama imkânım yoħuydu. Yanı hepimizin imkânı yoħuydu, imkânı olan pek nadiriydi.

– Tarım işleri önceden daha mı zordu?

200 K.T: Tarım önceleri insan gücüynen yapılırdı, insan gücüyle. Şimdi ise her şey motora, motor bu gün günde biz iki adam bin bağ horum eliyirdih. Hesap et bin sefer eğilip ğahırsan. Artı günün orada komple geçiyor. Şimdi motor geliyor, o senin bir günde yapamayacağını motor bir saatte yapıyor, çekip gediyo. Yanı vücut olarak yıpranmıyorsun. Tamam az para ğalıyor ama sen sağlam ğalıyorsun. Aha Emmeni görürsen çalışmaħ etmiş onu yıpranmış. Demir bile 205 çalışa çalışa başkalaşıyo biliyosun. İnsan da aynıdır. Yanı yıpranmış. Onun için aha bu

Urguya ablam sabah gün doğmadan giderdi, gün batana gider kâğ eliyerdi. Baħ bu hale geldi. Görüyorsunuz işte bunların bunlar canlı tarih. Canlı tarih, yani bunu gazte mazteye yazmaya oħumaya gerek yokTu, bunlar canlı tarih. İşte onun için şimdi evet tarım pek tarımnan uğraşanda yok. Baħ peh tarımnan uğraşan da yok. Herkesin motoru var kendi işini yapıyor.

210 Önceleri öğle değildi. Motora sıra gelmiyordu. Pancar olsun, harman olsun, patos olsun bunnar sıraynan sıraya göyuyordular. Şimdi Fikiret'in de var motoru. Kendi işini görer getirir çeker ora. Niye ihtiyaç yok, ihtiyaç yok. On günde bir ele olurdu bizim harmanın üstüne ğar yağırdı. Ama şimdi girip piçiyor ordan hemen çuvalla da dolduruyor kendisi, alıp getirip ora göyuyorsun. Ne yağmur görsün, ne yere insin toprak olsun hiç bi şey yok. Ha onu da

215 söylüyüm sağa, önceleri harmannan gelen buğdayı değirmene götürmek için önce yihiyordular, bütün hanımlar toplardı, ğazana töküp yihiyordular onu. Bide serip ğurutuyordular, baħ ne ğadar eziyet. Ğuruduħtan sonra bi daha çuvallara dolduruyordular ve değirmene götürüyordular yemeh için un üğütüyordular. O ğaç sefer elden geciyodu. Şimdi ise öyle değil. Şimdi fabrigada hemen ordan indiriyor aşağıya. Ha esgi zaman esgi zaman ben

220 Almanya'ye giderken, herkesin mesleğini yazıyorlar ya senin mesleğin nedi ben dedim çiftçiyim. Beni çiftçi yazmışlar orda bi çiftliğe işçi gönderecekler. Gettim oraya vardım, beni ğocaman bir ambara götürdüler. O ambarın içinde her şey var. Piçer var, döğer var indi biliyorum piçer-döyer olduğunu o zaman nerde ben görmemişimki ya çeşit çeşit aletler bunnar ne dedim. Dediler bunnar işte çiftçiliğ bunnan yapılır. Ben dedim ki ben bunu

225 annamam, niye ben dedim bir pulluħ, iki öküz benim çiftçiliğim buydu. Ben bunnardan annamam ki dedim ben bunnarı sürüm yapım. Dedi, biz sana öğretecih. O zaman ben yanı baħ atmış seğiz de bu piçer-döyer hepsi orda vardı. Burda yeni yeni geldi buraya. Diyeceğim yanı adamlar, her şeyi metoda çevirmişler. Yanı hepsi elehronih olmuş. Artıħ bugün balye yapıyorsunuz balyeyi kendisi ğaldırıyor, merdiveni var merdivenden getiriyor, ramağun içine

230 göyuyor, sen ğaldırmana gerek yok şimdi. Yanı şimdi her şeyin ğolayı çıħmıştır, iyidir iyide

bele çıhması da lazımdır fağat dediğim gibi tarımın vatandaş yapıyor, ama tarım para etmiyor. Bugün tahılın kilosu, dört yüz gurus, yanı yeni kırk gurus. On ton tahıl yapacağsın ki, on ton da tahıl yapmağ için. Ha ikinci bi söz. Şimdi Türkiye'mizin her tarafında pahalıh var. Neden diyecen, bağma bizim buraya biz Nahcivan'nan mazut alıyoruz da hani birez hafif geliyor. O 235 tarafda beş buçuğ liraya herif mazut alıyor. Şimdi şu kadar mazut beş buçuğ lire, senin bir kilo buğdan gırğ gurus. Ha artı bunu yanında gübresi de var, bazıları heç gübre parasını ödüyemiyor. Var burda çoğ var bizim bu Aralıh'ta. Çoğları var burda ödüyemiyorlar. Motor almış ama yoğ, gazanamıyor ve böyle gine de esgi zamana rağmen, iydir. Bağ esgi zamana rağmen iydir. Çoğ iydir, neden iydir, şimdi insanlar ezilip üzölmüyor. Esgiden heç ele 240 oluyordu ki biz üç ay eve gelmiyorduh. Çayırı piçtihten soyra, gece gedip bostan da yatıyorduh. Sabah erkenden atı binirdih ordan, piçeneğe çayır piçmeğe. Bizim ehmeğimiz evden gelerdi. Biz bi kere ev görmüyorduh yani, evde üç ay dört ay evde ev görmüyorduh yani. Hep çölde hep çölde böyle yanı biz bu günnerden bu günnerde geldih. Yanı zoraki yaşadığ yanı. Onun için şimdi esgisine rağmen iydir. Şimdi doğtoru var her şeyi var yanı. 245 İllacı var, dermanı var, iğnesi var e bizim tişimiz ağrıyordu, gapı goluna bağlayıp çekirdih. Çıha mı çıhmiya mı? Yanı bu günneri de ben gördüm. Ama şimdi doğtor var gidiyosun, narkozu vurup uyuşturup hemen alıyor heç haberin olmuyor. Yanı şimdi yaşamağ çoğ üstün düzeydedi yanı aşağı yuğarı Avrupa ayarındadır. Aşağı yuğarı Avrupa ayarındadır. Ha neyi var, bizim bu vabızlar başımızda olan büyüher, birez onnar elini vijdanına goysa, bağ onnar 250 birez elini vijdanına goysa, halkıda tüşünse, halkla iyi yaşasa iyi olacağ ama malasef ki çoğ zor ve çetin işdir onnarın vijdanı sızlamaz. Şimdi onnara soruyosun diyor yoğ bizim halımız iydir. Elbette senin halın iydir. Birde vatandaşı sor, böyle bunnar yanı zordur Alican. Gene de bu zorluğlara göğüs gerecehsiniz, göğüs gerecehsiniz yalnız hakkın olmayacağ bi şeye elini uzatmayacağsın. Bağ hakkın olmuyan bi şeye elini uzatmayacağsın. Benim değıl deyip 255 gececehsin. O zaman sen yühselirsin. Mövlam seni yühseltir. Sen yeterki düz yürü. Yanı

bende gönül isterdi ki o günü yaşımız bene gıla da o günü görem seni. Görem bele ben her zaman böyleyim. Kim olursa olsun, bir gencin yühselediğini gördüm mü zannediyorum ki benim her şeyimdi o. Hele birde ahraban olsa, hele birde yaħının olsa daha o insan zannedersin ki on yaş genceldi yanı. İhtiyar bi adam on yaşında oldu. Onun için böyle şeyler
260 güzel bi şeylerdir. Yanı senin bura gelip, gezmen bunnarı sorman etmen beni baye canlardıdı yanı. Ne demeh baħ sana ben ne diyorum yeterki bu işin sonuna ğadar yürü, merdivenin son basamağına ğadar çıħ gorħma, Allah böyühtü. Vallaha billaha seve seve maddi manevi yönnen kim olursa olsun sen değıl kim olursa olsun ben destehlerim. Ğoy yürüsün ama yeterki yürüsün heş bi şey olmaz. Ben bugün et yeyeceğıme, makarna yerim farketmez ama
265 bir güneş doğuyor bunu unutmamah lazım. Bir güneş doğuyor. Onun için her şeyin akıbetini güzel düşün. Yanı ben bu yolu gidersem acaba ayağım çamur olur mu olmaz mı? Bu bir. İkinci bir söz. Ben burdan geçerse birine doħanır mı doħanmaz mı? Bunnarı çoħ diggat etmen lazım. Çoħ diggat etmen lazım, biliyorsun atalar diyor: “Tatlı dil yılanı delikten çıħarıyormuş.” Onun için becer, yannişniħ yapma. Yannişniħ yapmadığın müddetce, Allah
270 sağa yürü ya ğulum diyeceħ ve böyle bi gün baħacam ki bi beyefendi gelir o zaman işte asıl mühüm olan o zamandır. O zaman men diyecem maşallah sübehen Allah, Allah bize bu günde gösterdi. O zaman ben ölü olsam bile dirilirim yanı, uyanırım¹. Tüm yaşlılar aynıdır. Yaşlılar Azerbaycan diyor da diyor: “ Kövrelme kövrelme ğırılarsan.” O elinde olmayan bi şeydi ister istemez baħırsan ki yüz derecede mum oldu. Yüz derecede mum oldu. Nerdeyse
275 eriyip töküleceħ, ya zevkinnen, ya keyfinnen, ya sevindiğinnen ihtiyarlar hep böyledir. Hangi ihtiyarı ğonuştursan bi deretlerine ensen baħırsan ağıladı. Elinde olmuyan bi şey yanı hanı elinnen içinnen geliyor. İçten gelen bir bu hazinedir yanı, çoşuyor. Onu gören bir deliğannı ya ben bunu dövmedim söymedim buna da bi şey demedim bu niye ağıladı. Bunu hemen yorumnan kendi ğafasında bunu bir imtihan eder. Ha ben demeh ki ey bi şey yapmışım ki bu

---

¹ Bu kaynak kişi uzun yıllar yurt dışında kaldığı için ölçünlü dile yaklaşan kullanımları görülmektedir. İğdı İli Aralık İlçesi ağzında beklenen biçimler /dirilerem/ ve /uyanaram/ şeklinde olmalıdır.

280 da buna bahtı, hoşuna getti ve ağladı, sevincinden ağladı. Hep insan döyülüp ağlamaz ki sevincinde ağlamalar var. Yanı bunnar iki başlıdır. Onun için böyle şeyler her zaman üstün tutacağsın yanı bazen şimdi Avrupa'da Alman'a Alman senin ismini çağırmas. Beyefendi, babası da olsa, emisi de olsan beyefendi diye çağırır. Ali bey, beği bi kere var beği hayatta ben bi gün buna sordum ya o senin gârdeşin oğlu sen onun amcası sen buna niye beyefendi

285 diyorsun. Bana böyle etti sus. Niye dedim. Ben bilmiyom dedim bağa de. Dedi ki, ben buna beyefendi diyorum asıl beyefendi benim. Kendimi beyefendi ediyorum. Onu değil. Ben ona beyefendi diyorum. O olsa da olmasa da problem değil. Ben kendi yerimi yükseltiyorum. Şimdi tüşündüm taşındım ya hakğeden şimdi farkındaysan, bizim yanı o sosyete hanımların birine abla mabla desen, ulan ben senin nerden ablan oluyorum. Öle dönüp bozuğ atıyolar da

290 hani. Vehad birine teyze deyirsen, ben sennen göcamıyım mı teyze diyorsun. Hani ben gördüm bunnarı yaşadım yanı yaşadım. Alman öldüresen ne hala diyer, ne teyze diyer, ne emi, ne dayı heç bi şey. Hanımefendi, hanımefendi bu böyle değil böyledir, pitti teh kelme. Halasıda olsa hanımefendi, bacısıda olsa hanımefendi. Gızıda olsa hanımefendi. Adamlar bi kere o yolu tutmuşlar, birağmıyorlar. Ha adam dedi ki ben ona beyefendi diyosamsa, kendimi

295 yühseletiyorum. O olmuş olsa nolur olmasa nolur ama ben beğim mejbür ona beyefendi diyecemki ben demeh beğ adamım. Yerim yühseh olsun. Yühseh mertebede oturayım. Men böyle tüşündüm daşındım ulan hakğeden bizim kültürümüz yoğ, Aralığ'ta ne kültür var. Aralığ'tan çılmış getmişiz oraya. Dedim haklısın doğrudur. Ha dedi bunnan sonra dedi, bağ bu Almanye'de yaşadığın müddetçe kim olursa olsun beyefendi diye hitap edeceksin. Onun

300 sağa zararı gelmez. O istersen beyefendi olsun olmasın. Sen öle hitap et, o olsa da olmasa da beyefendilih sende galır gitmez o yana. Ben böyle bahtım bu nedir kültür. E bizim kültürümüz sıfırdı zaten, burdan gidende. Ben asgere gidene gider İğdir'ı görmemiştim. E buranın da kültürünü görüyorsun işte. Onun için her zaman isterimki bu Aralığ'ın en aşağısı en aşağısı bir otuz fazi aydın kişi olsun. Oğusun, ileri görüşlü olsun, yürüsün yav bizim burdan orduda

305 kimse yoħ ya, kimse yoħ ya. Ya ne var gedin orduya ğarişın, ordunun okulunu oħuyun, yani
bi şeyler yapın ya bilmiyorum ki, almıyorlar mı getmiyorlar mı ğazanamıyorlar mı ben bunu
hayret ettim ya, hayret ettim ya. Yav bugün ordu bizim ordumuzun elbisesi olsun, rütbesi
olsun şereftir. O rütbe, o rütbeyi ğörende benim ğözlerim yaşarır. Bu bir onurdu onur. Ordu
da ordu da vazife yapan ne ğocalar, ne yılar, ne de ki üşenir. Her zaman için böyle baħırsan,
310 baħıram imreniyorum ya vallaha billaha imreniyorum. Menim çocuħlarıma nasip olmadı.
Burda Türkiye’de olmuş olsaydım, yüzde bir milyon onnarın birini ğoyacaħtım, asgeryiyeye.
Ama yurt dışında oldu nasip olmadı. Öle ğeştiler gettiler. Zaman böyle çabuħ geldi çabuħ
ğeşti. Sanki bir ğün gibi dün doğdun, bugün de öldün. Atmış yeddi yaş nasıl geldi keşti. Heş
mende bilmedim nasıl geldi ğeşti. Bir rüzğar gibi geldi ğeşti getti. Ama soranda deyiller
315 deyirsen ki atmış yeddi yaşındayım. Yav atmış yeddi sene çohur az değil, çohur. Artı zar
zornan bu ğüne gelmişiz. Yanı böle rahat yaşayıp gelmemişiz. Bu tişimiznen bu
dırnağımıznan gelmişiz, bu ğüne. Beni yurtdışı yıprattı çünkü ikinci insan olarak seni
ğörüyorlar orda, artı işin zorunu veriyorlar sana, nerde kötü yer var ora sürüyorlar seni. E
evinde çoluħ çocuğun var, bazen geliyor canın burağa çıħıyorsun, yanı hal bu ise benim
320 yaşamamın yaşamımın dörtte üçü yurt dışında ğeşmiş. Ama nefret etmişim, nefret etmişim...
Havası desen ğünde dört sefer hava değişiyor. Sabahnan ğahıyorsun ğüllüh ğülüstanlıh, ince
giyip çarşıya çıħıyorsun, bulut geldi hemen yağmur endirdi. Aradan yarım saat getti ğüneş
çıħtı, yarım saat ğeşti ğar yağdı. Yani havası da insanı da yıldırttı bizi. Yani pitirdi bizi.
Onnan soyra bu hale ğalmışız. Oturuyosun ğahamıyorsun, ğahıyorsun, oturamıyorsun. Niye
325 bitti da biz aslında biz atmış yedi değil yüz otuz dört yaşındayız çünkü biz gece ğündüz
yıprandıħ. Artı biz ğavurun elinde. Yani zor yanı, çetin bir iş yanı. Çoh çetin.

– Küçükken ne tür oyunlar oynardınız?

K.T: Küçükken burası bizimidi. Baħ burası bizimidi. He bu ğapı bizim ğapıydı. Bunun
yarısını hacı dik aldı yarısını da siz aldınız. Bu ordan arħ ğeçiyordu, su. Ordan ta yola değene

330 ğadar bizimidi. Ble uzun. Şimdi burda billo ğayda oynuyoruz. He billo ğayda. Şimdi aĝacın
iki başını yontarız böle, bide buna arĝ kimin bi yer aĝarız ora ğoruz ocaĝ kimi yani, burdan
aĝacı taĝarız, burdan biri billo ordaki duran diyo ğayda. Yanı atıyorum oda diyo ki haberin
var mı? Billo ğayda. Atan billodu, orda yaĝalayan da ğaydadı. Şimdi eŐli oynuyorduĝ. ŞŞ kişi
335 havada yaĝaladınsa senin ũĝ arĝadaŐının da hakkı ölür, onnar geĝir ne sen bi seferim
atıyorsun, billo ğayda. Bazan da o ĝiliĝi tutamıyorduĝ, ĝilih tiline gelirdi benim oĝ burda
yeri var burama geŐmiŐ. Ğocuĝluĝumuz yle oyuncaĝ yoh. Yeddi daş oynuyardıĝ ĝala. Bu
yassı daŐlardan yeddi denesini ũst ũste, bide bir dolma toplar varıydı. İnsana vurdun mu yeri
morarırdı. Elinde olan top deĝil aĝır dolma top. O nk yırtılmıyordu. Onnan yeddi taş
340 oynuyoruz burda. Bu İsa IŐıĝ'ın aĝabeyisi vardı İbrahim IŐıĝ. O bizden byĝyd bizden
byĝyd o hakemlih yapırdı. Şimdi ĝalanı vurup ucurdurduĝ topnan top gedirdi tabi böyle
o biri alıp gelip topu saĝa vurana ğadar sen ĝalayı bi daha düzeltmen lazımıydı. Dzelttin mi
bi daha sen vurup, ya bizim ocuĝluĝ oĝ mucize yanı böle ne bilim yanı o Afriga'da indi
gsteriyolar ya ele o Afrıĝalılar gibi yaŐadıĝ biz yanı. Bizde oyuncaĝ felan hiĝ bi Şey yohTu.
345 Doĝada ne var onna. O byh pancarlarnan iĝini oyar araba yapardıĝ, ĝarpuz ĝabuĝlarıynan
araba yapardıĝ, indiki ocuĝ elehtironih oyuncaĝ veriyosun beĝenmiyor. Bizim
ocuĝluĝumuz oĝ Şeydi, he onu da saĝa deyim her gün biz ĝavga yapardıĝ burda. Her gün,
yanı o gün olmazdıki biz ĝavga yapmamıŐ. Bizim byhlerimiz de ey deĝildi. Eve gidiyorduh
böyühler diyordu ku dvb gelecehsin, dvldn m bu eve gelme. Yanı her Şeyimiz
350 yannıŐıdı. Ğoĝ Şükür bugün böyle baĝıyorum ki herkes aydınlaŐmıŐ artıĝ, herkes ktlhten
uzaĝ duruyor yanı. Ğocuĝluĝumuz da öyle geşti yanı. Ğocuĝluĝumuz ne olacaĝ
ocuĝluĝumuz bugün altı yaşını, yeddi yaşını pitiren, tarla da tapandaydı. Tarla da
tapandaydı. Ne ĝorĝardı, ne ekinerdi, ne ũŐenirdi, ne yorulurdu iki öküzün arĝasında
götürürdü, tarlaya tapana götürürdü getirirdi. Yanı biz yanı bu halk buranın halkı yeddi

355 yaşınnan başdıyan herkes çalışıyor. Yanı çalışmıyan yoĥTu mecbur yanı. Geçim yoĥTu, geçim zordur. Ben götürüp öküzleri otarıyorum, babam geliyor piçine, o biri geliyor başka iş yapıyor. Yanı herkese bir iş tüşüyordu ve böyle zor geçiriyorduh. Zor geçiniyorduh yanı. Malımız heyvanımız vardı ama paramız yoĥudu yanı. He o da ehtiyacı ğarşılıyordu. Yanı ya esgi zamanı sorma, getsin bi daha gelmesin. Siz görmediniz. Biz gördüh. Yav ayaĥyalın men

360 mal otarırdım ya ayaĥgabım yoĥudu. Ayaĥyalın, ayaĥımın altı ele olmuştu ku, o tiken miken o ufah tikenner batamıyordu ayaĥıma. Yanı o günnernen biz bu güne geldih. Ama çoĥ şükür bugün indi, herkesin halı vaĥtı iydir, çoluĥ çoculuĥ iyi yaşıyor, iyi geçiniyorlar, güzel böyle baĥıyorum yanı mesele senin gibi bir genci görünce, hemen gözümün önüne geliyor, gözlerim ğararıyor. Yanı neredese düşecem. Diyorum ya ne vardı bizde bir teh gün bele yaşasaydıĥ.

365 Yapamadıĥ. Yaşayamadıĥ, imkânımız olmadı. Hani diyecehsen baban mı ğoymadı, baban mı bıraĥmadı? Hayır. Yaşam tarzı oydu. Herkes aynı düzennen gidiyordu yanı. Biri yaşıyor biri yaşamıyor deĝildi. Hepimiz aynıydıĥ yanı, hepimiz. Onun için sizler şanslı geleceĝin gençlerisiniz, yanı Allah'ın bu gününe çoĥ şükür. Şimdi biliyorsun da dul ğadınnar bile para alıyor. Devlet herkese veriyor arĥadaş. Yanı ne bileyim. Hayvanın oluyor para alıyorsun. Ya

370 ben füzülü ya geçen gün bi sürü para aldım. Daĝar parasıymış, bilmem destehlemeymiş, bilmem neymiş neymiş e biz esgiden de ekiyorduĥ yerleri niye vermiyordular. Şimdi ben baĥıyorum havadan para veriyorlar. Yanı onun için şimdi yanı insanlar sıkışmıyor. Baĥ bugün Hafız dayımın evinde üş ğız var bide hanımı dört. Bunnarın devlet hepsine para veriyor. Bunnar daha niye çalışsın. Öyle deĝil mi nasıl olsa biz en ağır reşber biziydih, bayramnan

375 bayrama biz elbise alardıĥ ve evde paramız olmazdı. Ya üş dört dene ğoyun keçi veyad ineh ne ise yanı o olurdu. Şimdi ğardaşım ay yirmi dogguz para otuz. Öle biz gece günnüz çalıştıĝımız halde yine sıfıra sıfır elde bir olurdu. E şimdi devlet verir bu da deyir çoĥ yemem az yerim, yaşarım. Yaşıyılarda yaşıyılar ğardaşım. Yanı esgiden bir adam benim dedem yeddi dene ğarı almış. Her gün birinde yatarmış. Adam yoĥluĝunnan ğarı çoĥluĝunnan,

380 açınan ölür, ehmev veren yoğ. Hacı Ğurban babam, diyor bir ğun başka birinin ğapısına gidende kendi köpeği kendisini ısırır. Kpeh tanımır ki onu haftada bi sefer gelir adam, yanı leymiş. İndi ğadınlar erede getmir, evlenmirde. Niye devlet nk veriyor, aj ğalmıyor ki aj ğalsa gideceh. Hanı beni alsın da başsın davasına. E şimdi devlet açmış kesenin ağzını, herkes kef ediyor. Bu ğun burda hanımlar al vere ışanda İğdir'a gediller daha burdan al ver etmiller.

385 E ben sana ne diyorum, asgere gidene ğadar ben İğdir'ı ğormemiştim ya. Ama şimdi ğadınlar gedir İğdir'a. İğdir'ı birağ, byh şehirlere gedip gelir gezip geliller ya. Onun için hiç o esgi zamanı nemsemeyin nk siz ğormediniz. Ğormediniz siz. Afriga'da yaşıyorlar da ğryorsun, ayağyalın tarla da tapan da geziyor adam. Biz aynı ğleydih. Biz aynı ğleydih.

– nceden derelerde balık avlar mıydınız veya yazları nasıl serinlerdiniz?

390 K.T: Tabi. O zaman burda byh sular varıdı. Gedirdih hele övle genellikle vle. Bu şimdi şeydedir Akçay'dadır, Balıkesir Akçay'da. Mslm var bu Gedirgilin ağabeyisi. Bu şimdi bunnarın, öküzü mkz yoğudu bu lde bele ışmırdı. Biz ağşama geder lde öküzün dalında sim siyah Arap olmuştuğ Arap aynı Arap. O da bembeyazıydı. O geldi dedi bende Hanağoy'da cimecem. Dedim, olmaz. Niye dedi. Dedim bu tezzeği ağzıya almasan burda

395 boğularsan. Tezzeği verdim onun ağzına, tş dedim ze ze o tarafa geç. Tezzeğ ağzında o tarafa geşti. He, e dedi men ğaldım burda. Dedim ordan bi tezzeğ bul gene ağzına al. Ordan bi tezzeğ buldu aldı ağzına ze ze geldi bu yana tabi. Bizimnen gedip gelen arđadařlar her şeyi bilir. Bu bilmir, bu le ışmamış. Toplaştılar bunun başına, buna dediler ğldler, bu başdadı ağlamaya. Sen benim ağzıma niye tezzeği verdin. Dedim kötü m boğulacağtın

400 tezzeğ vermeseydin. Tezzeği aldın ağzına geştin o tarafa yoğsa geenmiyecehtin. Yanı o ğnnerimiz de oldu. Hanı o ğnnerimiz de oldu. Fağat fağat getsin gelmesin. Aha bi şey daha var onu da sağa nasıl annadım.

K.T: – Sen indi ğa yaşındasın?

A.K: Ben yirmi .

405 K.T: Yirmi üç. Yoğ ben o zaman on yeddi yaşındaydım. Bu tikannihta gara ağacın altında
çeltih hermenlerimiz var. Hermeni serdih, hazırladıh dedih belimini çıhardıh, Mecid dayımdı,
menem, Sadıh dayıoğlumdu. Üçümüz bereber çalışırıh. Mecid dayım dedi ki Sadıh, dedi ki,
nedi. Sadıh dedi Memit dayımın ele hindileri var ki, tohlu tohlu. Gedin dedi onnan birini
tutun, evden de yağ gazan getir, çölde yatırıh çeltihte, harman da. Burda siz gelene geder
410 mende yaz tezzeğinnen yığım bura, ateşi galıyım burda gavırıp yiyeğın. Biz Sadıh
dayıoğlumnan çıhtıh geldih. Geldih burda Süleyman emimin gapısı varıdı, indi Şükrü alıp.
Bunun da bi köpeği var, şimdi Sadıh dayıoğlum mağa dedi ki hindini tutmuşuh, hindi benim
elimdedi, başını goymuşam ganatının altına bu duvarın dibine çöhmüşem orda behliyirem ki
bu eve getti yağ felan getire evden gazan mazan götürecih tikannihta bunu gavıracıh. Bu
415 köpeh geldi benim başıma tikildi. Elede yekedi ki, gorhumnen gaħammirem. Yav gaħsam
hindi gacacağ. Ya bu köpeh mırılıyıp durur, men bu tufarın üstedi men tufarın dibine
sinmişim böle, dedim ya birden attıyar üstüme başımı gözümü gemirer. Neyse baħtım baħtım
ki bi ses gelir, Sadıh dayıoğlum gelir bunu iti gavaladı. Ordan ite hestendi it getti. E dedim tez
geleydin ey ki geldin, meni yiyeceğiydi bu it burada. E dedi niye. Dedim, görmürdün benim
420 başım üste durmuştu. Neyse gaħtın ordan, hindini apardıh orda kestih, yolduh hemen
hazırladıh Mecid dayım yığıp yaz tezzeğini, goyduh ora hemen dağladılar mağladılar yağı
töhtüler soğan moğannan her şey aparmışğ. Bunu gavırdılar, ama gocaman hindi guzu kimin.
Gavırdılar bunu yedih doyana geder yarınısı da galdı bağa dediler ki o zaman Memit dayım
goyun otarır. Dediler ki bunu apar çoh uzağa at Memit dayım sabaħnan goyunu burdan
425 geçirdeceh hindinin ganattarını görer tanıyar, tanımasın. Mende götdüm uzağa değıl yaħına
töhtüm. Memit dayım sabaħnan geldi biz gaħmışıh hermende bi şey tüşüp çeltih hermenidi.
Memit dayım deyir ki, Sadıh o da deyir nedi. Sadıh bizim hindiyi tülkü getirip burda yeyip.
Şimdi men uşağam men gülecem, baħtım Mecid dayım meğe gözünü ağırttı yanı gülme,
gülersen biler. O da dedi ki ħardadı. Dedi baħ ele burda çökeğın arħında yeyipti. E deyir biz

430 gece burda yatmıştı burda yese bilerdih. Yeyip orda tükünü de töküp ora. Yeyip orda yeyip.
Nese Memit dayım irehmetlih geşti getti, göyünü da apardı. Aparır şeye Hindo'nun dikine.
Mecid dayım dedi e sen h̄ara töhtün tükü. Dedim çökeğın arhına. E dedi biz sağa demedih
apar çökeğın çuħuruna töh. Dedim men ne bilim. Onan soyra İgo geldi. İgo'da göyün otarırdı.
İgo geldi, İgo geldi bahtı ki orda ḡazan var, ḡazanın içinde de et var, bele ḡapağın galdırdı.
435 Dedi e bu eti h̄ardan alıpsıyız. Dedim evden gettih h̄ardan alacıh. İgo'da ordan bi tike aldı
getti. Mecid dayım dedi ki apar onu belimin altına soħ görmesinner. Göreller bu şey meydana
çıħar. O öle battı getti. Memit dayım dedi ki, tülkü yeyip burda hindini, tülkü yememişti,
tülkü burdan ora aparıp yiyer mi, tülkü buralarda yiyer. Biz apardıh yedih. O günnerde oldu.
Yanı o günnerde varıydı. İndi ne var gün battımı heş kez eşiğe çıħmır. Çöle tarlaya giden
440 yoħTu. Hepsi evdedi. O zamanlar da eleydi. İndi deyim ki sana get hindi tut geti keseh yiyeh,
kimse getmez. O zamannar da vardı ele de vardı. Be yiğenim, o zamanlar beledi işte.

– Küçükken ev içerisinde neler yapıyordunuz?

K.T: Elehtirih yoħuydu. Çıra yandırırđı, sobaynan da tezzeğ, odun, tendir de varıydı. Tendir
damımız da varıydı o da oldu. Tendiri aħşamnan yandırırđı, o dam ısınırđı hammımız o dam
445 da yatırđıh tendirin başında. Sıraynan bele yatırđıh sıraynan. Şimdi çıra gaz yağınan yanır.
Az bi şey pilteni verirdih, gözümüz görmürdü bunu yazağ. Çıranı aparırđılar o tufara asırđılar,
hafifte nedi gaz yağını fazla yaħmasın. Fazla vermeyin h̄odunu. Az yansın. Az yanan da burda
ḡaranlığ olurdu. Olmurdu yanı, ya biz çoħ eziyetder çehtih. Çoħ eziyetder. Ha o zaman herkes
toplum olarak, gece gündüz çalışıyordu. Millet eve geldi mi hemen yatırdı. Oturup bele
450 televzyona melezyona baħammırdın ki. Zaten bele oturup, oturamıyordun. Belinin ağrısınnan,
ya uzanacaktın ya yatacaktın. Nedi sabah erkennen gahım işe gedim. Ha çocuħluħ öyleydi.
Kışın desen, tendiri yaħardılar tendirin başına goza tökerdiler, herkese bir sebet goza bunu
çekip pitirip yatacaħsan. Onu hem çekirdih hem yuħuluyurduħ. Bitirip gedip yatırđıh. Yanı
esgi zaman, yav ölüm zulumnan geldih bu zamana. Ölüm zulumnan geldih. Doğru dürüst

455 yemeh yiyemiyorduh. İğdır'dan ekmeh alıp gelirdiler, babalarımız. Teğın somun var ya onu
lavaşın arasına göyup yeyirdih. Onu lavaşın arasına göyurduh dürürdüh sanki içinde bunun
yağ var, dürmeh. Öle yeyirdih. Yanı o günnernen bu güne geldih. Şimdi görürsen sabah
ğahvaltısını göyan da en aşağı üş dört çeşit yemeh var. Peyniri var, zeytini var, gaymağı var
her şeyi var. O zaman yohudu. Yanı çocuhluğumuzda bizim ne çocuhluğumuz oldu, ne
460 genşliğimiz oldu heç yanı kör geldih kör gedirih. Ama Allah'ın bu gününe çoh şükür kü,
bizden törüyenner, aydınlığa gavuştular ey kötü bizde onnarın gölgesinde yaşırıh yanı. Hanı
inşallah bunnan sonra da daha gözel olar. Daha eyye varar, daha ileri olur yanı elbette ki
aydın yaşamağ beni de aydınlatar. Ama bide kötü yaşamağ beni çöhtürer. Onun için her
zaman ileri görüşlü olun. Aydın olun yanı aydın kişi olun. Bahtın biri yolu eğri gidiyor, onu
465 beçer düzelt yolunu düzelt düz getsin çünkü eğri giderse zararı olur sana. Genellihle böyledir
yanı. Eğri giden, niye diyor: “Yolunan giden yorulmaz, yolunan çihın ayağı ilişer.” budur
yanı. Onun için ileri görüşlü olun, aydın kişiler olun ve birde gani gönüllü olun. Yanı aza
ğanaat edin. Hanı aza ganaat etsen, gani gönüllü olsan, bir gün gelir o kendi kendisine
merdiven gibi yühsele. Ama gani gönüllü olmasan ben birden attıyım bu binanın üstüne
470 çihım desen malesef ki düşer ayağın gırılır, üstüne değıl penceresine bile çihamazsın. Yanı
bunnar genellihle tabiatın getirdiğı şartlar, göz önünde. Her şey ufahtan büyür. Niye diyorlar,
“ Az olsun, temiz olsun.” onun için böyle şeyler her an için aranıp, sorulup, görünen şeylerdir
yanı.

– Küçükken nasıl tıraş oluyordunuz, kuaför var mıydı?

475 K.T: Ha vardı tabi. Bu Memmet Çakar var eşidersen. Bu şeygilin babası nedi o uşahların men
adını bilmirem. Kamal mamal varıydı burda hanı, burda bu İsa'nın yeğenleri da Memet Çakar
da. O esgerde öğrenmişidi, tıraş etmeğı o burda tükân açmıştı. Gelirdih ora gedirdih, onun tişi
gırılıh bi makinası varıdı. Yarisını yolurdu, gözlerimizdem su tökülürdü, gorhumuzdan da bi
şey diyemmirdih. Hanı gözümüzden su töküle töküle yola yola çeke çeke saçımızı üş

480 numaraya vurırdı. Ta asgere gidene ğadar. Onnan sonra Memmet Çakar öldü. O ama o adam
hala yaşıyor. Aslında Ğars'lıdı geldi Ortaköy'e yerleşti, Hasan berber Hesen berber. O geldi,
o tıraş etti. Onnan soyra biz asgere gettih, onnan soyra da bu yeni yetmeler çoluğ çocuğ
genşler oldu. Şimdi herkes her tarafda kuaför var. Nerede canın istiyir ora gir. Esgiden bi
dene. Ona da ne veriyorduh bağ. Para yoğ. Harmanda buğda verirdih. İki teneke veyad üş
485 teneke hanı bu sene beni komple tıraş edecesin, hanı tıraş edecehsin diyende ne kolonyası
varydı, ne makası vardı heş bi şeyi yoğudu. Sadace tişi ğırılı makinası varydı, bele ede ede
ede yarısını yolar da yarısını alçağ uca ederdi. Öle hanı başımız hafifleşsin tamam yetirdi bize.
Kuaförümüz de oydu yanı, kuaför yoğudu yanı adamlar. Kuaför de öyleydi öyle geldi geşti.
Esgiden geyim üzerine mesela, terziler vardı. Piçer, dikediler. Bu konfeksiyon çıhtı, terzi
490 burdan bitti, bilirsen burda terzi yoğTu şimdi. Terzi işi bitti, konfeksiyon çıhip çünkü terzinin
maliyeti dört yüze gelir, konfeksiyonnan alıyorsun elli lireye. He bu makinelerden bunnan
tikirdiler, başka yoğuydu zaten. Şimdi ovarlığlı çıhtı, bilmem çeyrannı çıhtı indi bizim evde
çeyrannı makine, nakış makinesi var. Nakış yapır. Yanı esgiden pek zorudu. Ya evlenende
hanı. Kebin de istiyirdiler makine de verecehsen, deyirdiler ele makine gelirdi yohsa, onnan
495 sonra kim kime makine alardı. Yanı durumlar vahimidi. Ama şimdi her taraf istediğın şey var
yoğ yoğdur. Bu gün uçağ a binirsen iki saat soyra Angara'ya gedirsen, İstanbul'a gedirsen bu
da bir buluştur bu da bir ulaşım dır da iletişim. Esgiden bunnar yoğudu. Otuz saat otobüste
belecene duracağsan. Otuz saat gece gündüz gözün yorulur, belin ğırılır yol bitmirdi. İndi
verirsen uçağ a binirsen, hemen pat istediğın yere enirsen. Hesap et ben burdan bindim uçağ a
500 beş saat soyra Almanya'de evdeydim. Gidemmirsen be. Yanı ğalıbına benzer şeyler çohtur.
Bunun gibi şeyler çohtur. Onun için diyorum şimdiki genşler çoğ şanslılar. Her imkânları var,
her imkânları var. Ya bu gün yanı heç bu köyde ben fakir görmüyorum. Filtre verecehtih,
adam tapammedih ya filtre vermeye ya. Ya kime vereh kime vereh herkes zengin ya fakir
yoğ. He götürdüh hocaya verdih dedih sen artıh nere verirsen ver senin bileceğın bi şey.

505 Ğardaşım herkes zengin. Fakir yoğ şimdi. Fakir yoğ, dũnyada yoğ. Herkes kef edir şimdi
yiyen, içen, giyen, gezen çeşit çeşit. Dedim ya benim esgiden bi pantolonum vardı bir ipini
ehseydin on dene yaması tũşerdi. şimdiki gençlere bağıram çeşit çeşit, artı artı birde yeni
ığan modalardan alırlar Ğardaşım. Geçen sene ığan pantolonu bu sene geydiremiyorsun ya.
Geymiyor, bele bağıram benim kendi kendime deyirem ki, keşke anam meni yeniden doĝa,
510 fazla deĝil bir gũnnũhte ben yaşıyam. Yanı oğ şey ettih yanı. Yanı oğ arz ettih. Hayal ettih,
rũyada da gũrmedih. Onun için benim bu zorluğları yařadıĝım için, benim çocuğlarım ağım
şağım yaşadılar ve bir masaya da oturanda bazen gedirem ora mesela otururuğ, ĝahvede bi
masada. İtalyan ĝahvesi var bizim indi olduĝumuz yerde orda otururuğ senin kimin vatandaş
gelir deyir, he ya Ğars'lı gene hemşerilerini toplanmışın başına ha. Hoş geldin, hoş geldin
515 eliyiller. Bu Mũnih'ten geldi, bu Frankfurt'dan geldi, bu şeyden onnan soyra otur sende otur
masaya o da gelip oturuyor aramıza. Arada bir çocuĝun biri deyir ki baba ĝahve sũylũyũm
vehad çay sũylũyũm. Birden yav ne babası yav. O gelen misafir ne babası, dedim bunnar
benim ocuğlarım. Ya yapma ya. Tabi. Ya diyo ya sen ocuğlarınla ne gũzel oturmuşsun
sanki hepiniz hereniz bir evdensiniz. Niye, sebep ya biz ben ocuğlarımla bũyle oturamam.
520 Niye otumazsın. Sen dedim o zaman kũrsun. Neden niye oturmuyosun dedim. Ya ne bilim biz
oturamayız. Ya dedim siz eşşehsiyiz dedim Ğarslı'sınız. He valla. Durdu durdu dedi haklısın
dedi. Ya dedi ben senin ağrabaların bilirdim bunnarı. Dedim e bunnar hepsi benim çocuğlarım
ya. Ne ağrabası dedim. Ağraba nedi. şimdi ben çoğ zor gũnnerde bũyũdũm. Onnarı
gũrdũĝũm için onnar gũzũmũn ũnũne geliyordu, cannanıyordu bũle. Ben ocuğlarımı aynı
525 arđadař gibi bũyũttũm. Aynı kendi arđadař, ũyle bilki bi arđadařıđ yanı. Otururuğ tarihten,
tabiattan, hayattan, gelmişten, geçmişten, dũnyadan bir arđadařmıř gibi ĝonuřuruđ yanı. Ben
bunnarı yanı kendi ocuđluĝumu yaşyamadım, onnara yaşattım bende onnardan zevk aldım
yanı. Bende yaşamış oldum yanı. Ya bũyle bũyle, bũyle geldi bũyle getti yanı. Zaman abuğ
bitti. Zaman oğ abuğ bitti. Sanki dũn geldih bugũn gidiyoruz.

530 – Eskiden bayramlar nasıl geçerdi?

K.T: He baħ Őimdi. AħŐam, Őimdi yarın ğapı ğapı. Bugün gideceğimiz yeri ayarlıyordıĝ. Erken gideh ki yumurta alah. Baħ Őimdi esgiden, portogal veriyordular, elma veriyordular almıyordu, baħ almıyordu. İllah yumurta verecen, yumurta toyuħ yumurtası. Niye tøyüŐtürüyoz onu, onun için. He soĝan ğabuĝuna felan ğoyurdular ğızardı, Őimdi gene biz yapırıh. Gene yapırıh, gećen sene yapmıŐtıh, altmıŐ dene, ğörmedi ćocuħlar deste deste geliyorlar. Őimdi sabaħleyin herkesin, benim Őeker ćuvalınnan bi pantolonum varıydı. Böle esirdi. Arslan AltunbaŐ'ın da vardı onnar esgiden biz o esgi hayatta ğomŐuyuduħ. Őimdi Őeker ćuvalınnan tihmiŐtiler, bize yanı hem tuman yerine gećirdi hem pantol yerine. GeniŐ geniŐ böyle Őeyler paćaları vardı. Ğaçanda bele bi yellenirdi. Bu Őimdi yeni geymiŐ, geldi bize hemen bayram ćalıĝını aldı. Bayram ćalıĝını alanda eŐiĝe ćıħanda bizim it bunun tumanını yırttı. Ya indi bu aĝlıyır. Deyirem e aĝlama, yırtmıyıp sökölüp. Onnan sonra döndü baħtı ki hakĝeden söküp, o geder baħtı bu söküp sevindi baŐdadı ĝülmeĝe. He doĝurdan yırtılmıyıp sökölüp. Apardıħ anası rehmetlih bi daha tihti. Bunan indi ikimizinde alt tumanı var, Őalvar yerine geymiŐih bayramdı Navruz bayramıdı. Ğapı ğapı gezirih. Yıĝdıħ adama üŐ dört dene portagal, ceviz meviz felan geldih boŐalttıħ eve yumurtaları ğöttüh, ćıhtıħ yola döyüŐtürecih da, döyüŐtördüh mü gecesinide baca bacadı. He ateŐten soyra ğapı ğapı gezirih. Gece Őal atırıh da içeriye. Bide ele baĝlıyıllar o desmala mesmala ele ćekirih. Tabi o Őal atmanın niŐannılar için ćoħ ĝözel olur. Mesela niŐannına hediye ğoyup getirirsen, mendile baĝlıyıp atırsan içeri baħlıllar ki sensen. Hemen aćıllar o hediyeyi alıllar onun yerine, bi Őeyler baĝlıyıllar ćekip gedirsen. Őimdi o ĝünü o ğapı ğapı ĝünü, bizde ipnen ćekerdih, bizde onu ipnen ćekerdih niye ćünkü bi Őeyler yiyecih da hanı Őire olarak noĝul kiŐmiŐ felan. Bu aħŐamına oldu indi hazırlanmıŐıħ gidecih, baca bacaya gidecih indi de, uzaĝa gidemmirdih ĝorhurduħ. Yaħın ĝomŐularımıza gedirdih, yıĝırdıħ, gelirdih tökürüdüh eve sabaħnan bayram var iŐ yoħTu. Mehtep yoħTu. O zaman devlet, indi Navrız bayramına hakıkı bayram ettiler da. Navrız

555 bayramı günü her yer gapanır yanı. Dini bayram oldu senin annayacağın. O zaman yoħudu
ama bizim burda, kimse mehtebe getmezdi. Navrız bayramı günü. Öğretmenler de alışmıştı,
yabancı öğretmenler vardı. Tamam deyirdi, tatil. Yani gafadan tatil yanı. Öğretmenler de
tatil, o zaman Ğars'a bağlıydı Ğars gelip burda seni görmez ki vahasıl gelip görsede bizim
anane usulumuzdu, öle devam edip gedirdi. Fağat birde olmayannar vardı. Böyün yeddilevin
560 deyiller, yanı ceviz alır, alma alır, portagal alır, bilmem eşya alır ğarıştırıllar ğoyullar ortaya
da herkes çerez yanı. Here birez yeyir gelene veriller, dağıdıllar yanı güzel bir günüydü, güzel
bir anane usuluydu. Son zamanlarda Navrız bayramı ğaybolmuştu. Eşiret bunu meydana
çıharddı. Kürtter sahiplendi yanı bizim bayramımızdı diye, Navrız bayramını. Onnar yanı
meydana çıharddılar. Yoħsa aslında Navrız bayramı biz Azerilerin bayramıdı. Azerbaycan'ın
565 bayramıdı, bağ indi men normalında indi Azerbaycan'da olmam lazımıdı, normalın da.
gidecehtih yanı Navrız bayramını orda yapmağa fağat duydum ordan gideceğimiz yerden,
birinin bibisi ölmüş. Getseh ğara bayramdı dadı çılmaz onun için vazgeştih bu sene. Yirmi
birinde. Onun için vazgeştih. Yoħsa gidecehtih yanı, hazırlanmıştıh ve böyle bu bayramda
çocuħluhta böyle geldi geşti, ama zornan geşti zorluħlarnan geşti. Dediğim kimin şeker
570 torbasınnan pantol yapmıştılar bize, ele cebleri vardı bele torba torba. Ora ğoyurduħ da be...

Söyleyen: Necife Çiftlik, 62 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Yemekler, b) Düğünler, c) Karışık sohbet.

Bu Aralık yöresin de en meşhur yemeğin adı mesele südçehmesi. Südünen pişiririh biz, südü göyuruğ pişir, onnan şey eliyirih pirinç istadırlı aha onnan soyra pirinç birez istandırlıtan soyra südü pişiririh dökürüh içine, böyrüne yanına da birez kışmış göyuruğ aha olur bizim südçehmemiz. Goyuruğ ora deme orda dem alır, aha südçehmemiz olur. Mesele lăpeli pilavımız var, lăpeli aş. Lăpeni haşdıyrılı, etini haşdıyrılı, soğan içine göyuruğ onu lăpeynen, etnen güzel onu pişiririh, onnan soyra pilavı da süzürüh aha üstüne göyup yeyirih. Heye sünnetimiz de, mesele ceneze yerlemizde, sünnetimizde, toyumuzda o yemeğleri yapırılı o yemeğimiz meşhurdu; gatlı aşı deyirih, gatlı aşı pişiririh yanına da salata yapırılı. Āsgiden salata yoğudu, indi salata da yapırılı. Āsgiden de gatlıaş pişirirdih yanına. Onu da gatlınan pişiririh. Gatlı çorbası deyiller indi. Ele pişiririhdih yanına. Başka otnan yapılan yemehte çölden topladığimiz acıgıcı, aha yığırlı getiririh haşdıyrılı, temizliyirih haşdıyrılı güzel onan soyra yağnan soğannan onu güzel gāvırırılığ içine yumurta vururuğ, aha ot yemeğimiz de odu. İndi mesele pırasa var, bizim o zaman acıgıcıydı. Çölden yığıp getirip pişirip yeyirdih. He kete de salmancadı. Kete de otu başgadı. Salmancanı topluyurduğ, gözel getiririh yılıyırılı onu âlimizde güzel âzirih; içine soğan, yağ, biber, baharat felan vururuğ tândirde tândir hemiri âliyirih tândirde güzel tândiri yandırırılığ tendirin içine tepsilere göyup atırılı tendirin içinde pişir, aha o da ketemizdi yeyirih. Esgiden de varıdı, indi de yanı hele devam âdirih. Heye umac aşında da âvelih. Āvelih atırılı, umac aşında maş bildiğimiz guru maş haşdıyrılığ onu da gāynadırılığ onu yağda soğanını felan güzel pişiririh. Onnan soyra içine âvelih otu var, o âvelih otunu atırılı, maş atırılı, erişte kesip atırılı, salçasını felan yığırlı o da umac aşı olur. Umac aşımız hele devam edir, yanı esgiden de varıdı, indide onu pişiririh. Şorba, yağ şorbası

başgadı, küfte şorbası da başgadı. Yağ şorbası desen yağ şorbasının içine lepe haşdıyıp
goyuruğ, pirinş goyuruğ, başga şey goymuruğ ele onnardı. Suynan, soğannan yağ şorbamız
odu. Küfte şorbasında eti döyerih daşda. Döyürüh güzel eti eyce aynı makinede çekilen kimin
25 döyerih, içine lepe goyarıh, pirinş goyarıh soyra sarı köh, baharat küftenin içine elimizde eyce
onu haşdıyarıh, älimizde onu yuvarlağ yuvarlağ yapıp suyu da zaten tencerede orda gaynıyır,
suyun içine goyarıh o da ele şorbadı. He o da küfte şorbasıdı. Yağ şorbası da dediğim kimin
ayrıdı. Onu lepeynen, pirinçnen, patates de atan olur, atılır. Şorbamız da odu.

Äsgiden üş gün sürür. Üş gün sürürdü. Bir gün gälirdi deyirdi, böyün salih toyu çalınır.
30 Böyün salih toyu bir gün ele çalırdı. Bir gün hına olurdu, hınaya çalırdı. Bir günde gälin
köçürdü. Üş gün çalırdı. Yemeh üş günde yemeh verirdiler. Üş günde gelen misafire, köye
gelene yanı o yemeh yapıldı. Ona da aynı dediğim kimin üzgözlü lepeli pilav yapırdıh ele
verirdiler, äsgiden ele yapırdıh. Üş gün toyumuz olurdu. Sünnette mesele aynı yemeği
verirdih, sünnet bir gün toynan olurdu ele. Bahçemizde ävimizin önünde, herkesin ävinin
35 önün de bahçası var. O bahçada düğün yapıldı yanı. Üş gün orda gece günüz toy çalınırdı.
İndi düğün salonnarı var, indi ävlerde yapmıllar äsgiden ävlerde yapırdıh gapılarımız herkes
bahçasında, ävinin önünde düğün yapırdı.

– Eskiden ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

N.Ç: Äsgiden fayans felan yoğudu ävlerde, ele guru torpağıdı evin içi. Suvağ suvuyuduğ ävin
40 içini suvağıdı. Äsgiden yanı kanep felan da yoğudu ele yanı yatağıdı. Tahtadan tağ yapırdıh,
tağların üstünde otururduğ. Yanı kişilerimiz tahtadan tahtayı birbirine çağırdı, tahta yapırdı
kanep kimin. Onnarın üste otururduğ. Yerde ele bildiğin guru yeridi. Güzel suluyurduğ
äsgiden süpürge yoğudu. Süpürgeleri çöllerde äkirdih süpürgeni. Süpürgeni yetişirirdi,
yığırđıh getiririrdih, güzel desteliyirdih bağıyırđıh süpürgeni, on dene on beş dene kış boyu
45 işdedirdih, yaz bide süpürgeler çıhana gider o süpürgeni iş görürdüh. Ävin içini onnan
süpürürdüh, huru yeridi suvağıdı. Äsgiden fayans tahta felan yoğudu. Guru torpağıdı. Äle

özümüzün yetiştirdiği süpürgeyken, bağlıydı güzel küçük küçük bağlayıp şey âliyirdi süpürdü. Onnan süpürdü.

– Isınmayı nasıl sağlıyordunuz?

50 N.Ç: Isınmada soba göyürdü. Sobada da ne yağırdı tezzeğ. Aha indi mal sağlıydı o zaman kışda onun gübresini çıhardırdı eşige töküdü, eyehlyırdı basma deyirih. Basma yapırdı, o kışta töküdü yaza gider bayramnan soyraya gider onu eyehlyırdı. Düzeldirdi, şey âliyirdi o olurdu kerme. Onu da bayramnan soyra keserdi, kesirdi, yığırdı o guruyurdu onu gururdurdu güzel galağ yapırdı, herkesin ävinin önünde galağ olurdu. O tezzeğnen.

55 Galağ yapırdı kışda da getirip onu yandırdı, sobada. Doldururdu sobaya yanırı, odun göyürdü o tezzeğ göyürdü onu yandırdı. Kömür mömür yoğudu. İndi kömür var, o zaman kömür yoğudu. Ele tezzeği yandırdı. Kül olurdu külünü de alırdı aparırdı, her gün soba külü alırdı. İndi kül yoğTu, indi kömür felan yandırılar külü oKgáder olmur. Aşşama gider kül alırdı soba galıydı eleydi. Ävde de äsgiden, onu män hatırlamıram, küçürlüğümde

60 onu babannem annadırdı. Onu men heş görmedim. Onu babannem annadırdı. Deyirdi, bi damımız vardı, içinde tendir vardı ufah, heye men sobanı gördüm. Män tendiri görmedim. Onu da babannem annadırdı, deyirdi ävin içinde tendir yandırdı her gün onun sığına ısırırdı. Gece üstümüze, onun üstüne de deyirdi palas malas bele çekirdi isti olurdu girirdi tendirin etrafında yatırdı yanı. Onu män görmedim.

65 – Küçükken ne tür oyunlar oynardınız, evin içinde kaç kardeşiniz?

N.Ç: Ävin içinde heye Durna'ynan män evin içinde anamızdan da görürdü. Ävin içinde demirem suvağ olurdu, ävin içi şey olurdu. Şey çizirdi gama deyirih da gama çizirdi Durna'ynan män ävde oynuyurdu. Bir tahta getirirdi ävin içinde anam goymurdu, eşige çıhağ ävde oynuyurdu onnan. Aha ikimiz oynuyurdu, birden bize gızırdı aha deyirdi, ävde

70 toz elediyiz oynamayın, o çıhanda oynuyurdu, o äve gelende gaçırdı otururdu belece oynamırı, eleydi. Dışarı çıhanda be arhadaşlarımız varıydı. Dört gızıydı, iki emimin gızı

varıdı, Ebiye, Letife, bacım Durnaydı, mänidim, Fizzeydi aha gözel şey oynuyurduğ, onda da ğama oynuyurduğ eşde de ğama oynuyurduğ. Birde top oynuyurduğ, şey deyirdih ğala deyirdih. Bele daşdarı üst üste yığırdığ, ğala oynuyurduğ onu onnardan oynuyurduğ. O da
75 varıdı onu da oynuyurduğ. Eşiĝe çığanda da onu oynuyurduğ. Gizdenbaç oynuyurduğ, indi kaşma tutma deyiller ne deyiller bilmirem. Esgiden gizdenbaç deyirdih gizdenbaç oynuyurduğ. Ele o oynunarı oynuyurduğ. Ne vardı salıncağ yoğudu, bi şey yoğudu. Ele şeylernen oynuyurduğ. Park mark yoğudu yoğ. Äsgiden yoğudu. Ele özümüz özümüze evimiz önünde aha toplaşardığ, heremiz günde birimizin evinin önünde oynuyardığ yanı eleydi.

80 – Önceden düĝünlere giderken şimdiki gibi hazırlıklar olur muydu?

N.Ç: Yoğ oje moje yoğudu. Äsgiden de yanı üstümüz başımızda bir el yoğudu, alırdı da babamız senede bir des iki des paltar alardı. Birini ĝoyardıđ eve hec evde geymezdi. Sağlıyırdığ toy moy olanda onu keyinirdih bir eyeggabı bir elbise, keyirdih entarı tikirdih, elimizde tikirdih. Analarımız tikirdi. Derzi merzi de yoğudu. Aha anamız tikirdi piçirdi tikirdi
85 üstümüze keyirdih. Bayramda bir entarı alırdı geyirdih, nem toy moy da ĝoyurduđ eve ĝadıtyıp ĝoyup toya gidende ĝötürüp geyirdih. Gelende çığardırdığ ĝoyurduđ eve. Ele yoğudu indiki kimin ne varıdı. Herenin bir des iki des paltarı varıdı. Ele toy paltarıynan ev paltarı aynı deĝeldi. Ele bir des ĝoyurduđ ora toya gidende onu geyinirdih sacımızı başımızı dariyırığ, birde başörtümüz varıdı, toy başörtümüz onu bağlıyırdığ. Yoğudu yanı çoğ paltar maltar o
90 zaman yoğudu, eleydi. Süstenme de makyaj yoğudu. O dodağ modağ boyuyullar indi, oje moje sürtüller o zaman yoğudu. Ğalinnere yapardığlar onu. Mazeme varıdı bizler yapmazdığ onu. Babalarımız musade etmezdi. Onu yapmaĝa, ĝalinnere yapardı, düĝünü olan ĝalinnere, heye ävleneceđ olan ĝalinnere makyaj yapılarıdı. Ele yapardığ.

– Yelek, kazak gibi şeyleri kendiniz mi dokuyorsunuz?

95 N.Ç: Be özümüz toğuyurduğ, äsgiden. İpi de anamız eĝirirdi, män bir ĝün anam eĝiripdi pammıĝnan, çölde pammıĝ toplamırıĝ. O pammıĝnan anam getirip yazzığ onu eĝirip. Bele

ince ip eğirip. Mände küçügem dantel mantel bilmirem. Ele merağ edirdim deyirdim ele bir
örgeneydim dantel örgeneydim, anamnan oğurladım, o ipten bir yumağ oğurladım, apardım,
dantel örgenirem. Tığnan birde bir tığ almışam mı tapmışam mı bilmirem onu unutmuşam
100 hardan almışamsa bir tığ elime geçip onnan dantel örgenirem. Anam da geldi hersdendi. Dedi,
mân onu eğirmiştım yamağ yamıyam da yazzığ anam. Yamağ yamıyam sen onu niye şey
eledin harabladın. Hamısını gırıqladın töhtün mân onu öle öle eğirmiştım. Elimnen aldı, heç
onu da vermedi. Tapmırdıh ip mip yoğudu ey yeleh meleh de birez yanı biz yekeldih ip mip
oldu, olsaydı alırdıh. Alıp toğuyurduh yanı yün vardı goyunnarımızın yünneri vardı, onnarı
105 darıyırdıh, yıhıyırdıh, darıyırdıh eğirirdi onnan yeleh toğuyurduh. Onnan toğuyurduh heye.
Goyunnarın yünüyner toğuyurduh. Onu hatırlıyırım anam getirirdi, yünü yıhıyırdı, güzel
darıyırdı onu eğirirdi onu ip eliyirdi, onnan yeleh toğuyurdu, özümüze.

– Önceden elbiselerinizi nasıl yıkardınız?

N.Ç: Yoğ, dereye aparmırdıh. Mintağı alırdıh. Sabun alırdıh. Birde o zaman zoda deyirdiler
110 daş kimin bi şeyleriydi, zoda. Onnan alırdıh yanı deterjan onnan yoğTu. Sabun vardı yeşil
sabun, birde zoda deyirdiler, bele daş kimin bi şeyidi tuz kimin onnan alıp gelip deyirdiler
paltar ağardır. Onnan goyurduh leğene, suyu da ısıdırdıh ocahta. Ocahta suyu ısıdırdıh, aha
getirip tökürdüh leğene, paltarlarımızı o leğenin içinde aha yıhıyırdıh. O sabunnan yıhıyırdıh.
Aparırdıh durulamağımı da dere varıdı da çayımız varıdı, herkesin çayı vardı mahallesinde.
115 Aparırdıh orda bi seyrim duruluyurduh, getirip serirdih, el yıhıyırdıh heye. Çamaşır makinesi
yoğudu.

– Eskiden yemek nasıl pişiriyordunuz?

N.Ç: Eşde ocağımız vardı güzel. Tezzeğnen da demirem da tezzeğimiz olur o tezzeğnen heye
onu yandırırdıh, onnan yemeh yapırdıh ocahta eşde. Tüp yoğudu, milangaz var indi ocağlar
120 var onnar yoğudu, hep her bi şeyi eşde yapırdıh. Doğal şeylerner heye, ocağ felan yoğudu.

Evin içinde bi şey yohTu. Kışın olanda sobada yapırdıh, yazda da eşde ocah yandırıp eşde yapırdıh, yemeği.

– Önceden kız istemeler nasıldı?

N.Ç: Yoğ, indi farklıdı. Önceden aha biz gızları mesele görüptü toyda, yolda oğlan görüptü
125 bunu beğenipti, anasına babasına diyerdi ki, filancının gızını mağa iste, men onu sevirem.
Onu alacam. Aha onu da ana baba gelerdi, istiyerdi. Anamızdan babamızdan istiyerdi, anamız
musade babamız musade ederdise bizde ona gönül heye deyip giderdih. Vermeseydi, anamız
babamız vermeseydi getmezdi. Olmazdı heye ana baba gereh vereydi. İndi eme gıznan oğlan
annaşır, gonusur şey ediller evleniller, yanı anaya babaya söz hağkı galmır. Kendileri
130 annaşillar evleniller. Āsgiden o yohudu. Āsgiden gız oğlanı görerdi, oğlan da gızı görer heş
gız oğlanı görmeseydi, oğlan gızı görseydi, isteseydi geyp istiyip anamızdan babamızdan eğer
anamız babamız verseydi giderdih, ele getdih biz yanı annaşmadıh, ele getdih, ele gördim.
Eme indi farklıdı. İndi gıznan oğlan danışır, bir sene gonusur iki sene gonusur, annaşır onnan
soyra da anaynan baba da gedip üzüh tahır alır evlendirir. Nişan da āsgiden bir gün sürürdü
135 nişan da. Bir gün ele gelirdi mesele belge goyurdu gāline. Böyün belge goyurdular, üzüh
tahırdılar. Üzüh de yohudu, bir başörtü bağılyırdılar başına. Aa bu benim gālinimdi. Deyirdi
gedirem gelecem nişan goyacam mesele bi ay soyra, iki ay soyra nişan goyacam. Gelirdi bi
gün nişan goyurdu, gedirdi birde düğün de gelirdi deyirdi mesele men filan zamanı düğün
yapacam. Gelirdi düğününü bi seyrim hazır olsaydı gelin anası babası deseydi hazırdı, gel
140 apar gālinini, o da gelerdi üş gün toy çalınırđı, gālini aparırđı ele. Nişan bir gün sürüdü eme.

– Okula gittiniz mi?

N.Ç: Gettim. Okula seggiz yaşında gettim. Beşe geder, beşinci sınıfa geder gettim, heş
gālmadım beş sene okula gettim, heş gālmadım. Onnan soyra oğutmadılar anamız babamız
yohudu yanı o zaman harda gedip oğuyacağđın o gönderseydi Āars'da varıdı, Āars'da da
145 deyirdiler gız uşağısan harda gedip orda oğuyasan. Eme beş sene ilkokula getmişem. Seggiz

yaşında gettim, aha on üç yaşında da okulu pitirdim. Yes yeke gızıydım okulu pitirende. Heye biri Ortaköylüydü, Cemil öğretmen deyirdi. Bir yabancı öğretmenim vardı, Cemil öğretmen birin sınıfı ikin sınıfı mağa oħuttu. Onnan soyra bir yabancı geldi. Fevzi Çelih diye bi öğretmen geldi. Üş senede o meni oħuttu. Severdi ele oħulda öğretmenner, ele birin sınıftan beşin sınıfa gider öğretmenner sessiziydim sevirdiler meni. Derslerinnen de heç ğalmazdım, eydi derslerimde sevirdi öğretmenner māni ele heç ele anım olmuyuptu. Be oyunuyurduħ ip atdıyardıħ en çoħ, dediğim ğama oynuyurduħ, heye okulda da ğamanı oynuyuruduħ herkes ğama oynuyardı here bir iki arkadaşnan oynuyurdu. Birde ip atdıyardıħ. İp heye ip atdıyardıħ. İki kişi tutardı, bir kişi de atdıyardı ipi. Top oynardıħ bezden okulda birimizin topu olardı arkadaşımızın topuynan oynardıħ ele. Okulda da onnar varıdı.

– Önceden tarım işlerinde ailenize yardım ediyor muydunuz?

N.Ç: Be be gettih. Yaz bir dedi pammığ ekerdih, pencer ekirdih, anamız yeke, ħırda olan ävde ğalırdı, yeke olanda anam kâğ elemeh bilende anaynan barabar kâğa gedirdih. Be gettih, mende gettim çoħ gettih. Pammığ ekirdih, pencer ekirdih, pazı ekirdih, ele o ikisiydi da yanı ekinimiz oydu yanı pammığ, pencer. Çeltiğ ekirdi be. Çeltiğ ekerdih be onnara da babalarımız gedirdi ekirdi, biz çeltiğe onnara arvadlar çeltiğe ğarışmazdı. Onnar babalarımız gedirdi ekirdi, çeltiğ olurdu be, çeltiğ ekirdiler. Buğda ekirdiler onnarı kişi işiydi biz kâğ äliyerdih. Suyunu babalarımız suvarardı, biz eme kâğını bir kâğını eliyerdih gelerdih. Toplama zamanı da gedirdih gene özümüz topluyurduħ pammığı, getirirdih eve. Pencer olsaydı penceri gedip çıħardırdıħ ele vardı be äsgiden onna geçirdih. Erkennen sabahnan saat beş dedi, namazı ğılan evinnen çıħardı işini hayvannarımız olurdu, mallarımız, çamışlarımız, inehlerimiz analarımız sağardı, südünü getirirdi penir elerdi, şey ederdi onnarı yerleşTirerdi bi seyrim ğaħıp giderdih kâğa. Hepimiz aylece herkes giderdi kâğa. Aħşam ezanının da bir saat önce gelerdih eve. Ocaħ yandırardığ, analarımız ocaħ yandırardı yemeğe baħırdı, bizde ğapı suluyardıħ nâ bilim

170 da ävde olan işlere yardım äliyerdih anamıza ele ahşam olurdu heppimiz toplanırdıh ele gözeli
günnerdi. Bir surfa sererdih oturardıh, yiyerdih, içerdih aha yatan yatırdı, oturanda otururdu.

– Nevruz bayramı eskidende şimdiki gibi m yapıyor?

N.Ç: Äsgiden de aynıydı, önceden de aynıydı. Äsgide belece aynı bi gün gebir üstü olurdu,
onun sabahası ğapı ğapı olurdu, yumurta bayramı yumurta ğızardardıh, herkes uşah gelerdi
175 yumurta vererdih giderdi sabañnan ahşama gider. Ahşam da gene baca baca deyirdih, gene
yumurta, portagal, elma olan evinde ne olan gelene vererdih, şal atırdılar ğapıdan. Şala
bağlıyardıh giderdi. Üçüncü günüde zatan Navrız bayramı, daha senemiz deĝişirdi deyirdih
böyün bayramdı. Bir gün gebir üstü bir gün ğapı ğapı bir günde bayram, üş gün sürerdi bele
şeyimiz. Äsgiden de aynıydı äsgiden bele yumurta ğızardardıh, çerez alardıh, yanı äsgiden
180 män ele bildim beledi, Navrız bayramı beledi. Ğurban bayramı da heş deĝişmiyip. Äsgiden de
herkes bir ğurban keserdi olan. İmkânı olan bir ğurban kesirdi. Olmuyan ortağ olurdu, nä
bilim heş imkân olmuyanda heş kesmirdi, kesener verirdi. Ele äsgiden de aynıydı, indide
aynıydı ğurban bayramı. Bayramlar aynıydı, deĝişen bi şeyi yoğTu bayram.

– Aralık İlçe’sinin dışına ne zaman çıktınız ve dikkatinizi neler çekti?

185 N.Ç: İdir’e gettih uşahıydıh o zaman anamnan getmişih, anamın ğardaşı İdir’dedi ora getmişih
deyirem az ne göçeh ävleri var, yanı onnarın ävleri bizimkilerden daha İdir’in ävleri
bizimkilerden daha mesele daha güzeldi, evlerinde kanape varıydı, ğaryola varıdı, mesele
masa varıdı, mutfağları varıdı bizim burda o yoğudu. Çoğ hoşuma gelirdi, deyirdim ne göçeh
ävleri var, mutfağları var, masaları var, kanapeleri var yanı ilk gidende heye ävlerde
190 deĝişihlih var. İğdir’dan o yana da geğ gettim. Gettim män otuz yaşında gettim şeye
İstanbul’a. Heye İstanbul’a gettim. İstanbul’da daha deĝişih daha güzel burda ne var,
İstanbul’da gettih ävler iki ğadı, üş ğadı evler, dört ğadı da varıydı. Men gördüğümde yanı.
Beş ğattı ävler varıdı. Otobüsnen getmiştim heye. O zaman uçağ yoğudu, otobüsnen
getmiştih. Ta yanı İstanbul çoğ deĝişih geldi çoğ güzel ğaldı, televizyonlarda görürdüh ama

195 gettih orda da taha güzel ävleri üş ğattı, burda o zaman iki üş ğattı ev yoħudu, heş yoħudu o zaman.

– Eskiden hayvanlardan aldığımız sütleri ne için kullanıyordunuz?

N.Ç: Ğoyunumuz vardı bizim. İneh de saħlıyırđı, ğoyun da saħlıyırđı. İneĝin südünü yoĝurt yapırdıħ yanı sabahnan ĝaħırdıħ saĝırdılar onu yoĝurt yapırdıħ. Çalırđıħ kere yapırdıħ.
200 Ğoyunu da saĝırdıħ peynir yapırdıħ. Be ğoyun peyniri, tulum peyniri. İneh peynirinen de ineĝin südünnen de peynir olurdu, ineĝi az saħlıyırđıħ yediĝimize ĝöre, ineh mesele ğoyun yazdan yaza bayramnan soyra doĝurdu bu zaman bayramlar da yanı bayramnan soyra ğoyun doĝurdu. Onu yaylaya aparırđıħ orda südünü saĝırdıħ, üç ay dört ay ğoyun saĝılır. Onu saĝırdıħ peynir yapırdıħ. Tulum peyniri yapırdıħ elece, beyaz beynir yapırdıħ eme ineĝi de
205 ineh devamlı saĝıldıĝı için onu da yoĝurt yapırdıħ fazla olardı südü onu da peynir yapırdıħ. Alan malan yoħudu mesele yaĝ yapırdıħ, heş yaĝ almazdıĝ çarşıdan. Onnarın yaĝını yiyerdih, ĝoyunun yaĝını, ineĝin yaĝını. He ihtiyaclarımızı onnarnan giderirdih yanı çarşıdan yaĝ almırdıħ.

– Bu yöreye ait Ağrı Daĝı'nın eteklerinde yetişen otlar nelerdir?

210 N.Ç: Saggız heye, indi bele indi daĝda o saggızdan yoħTu. Äsgiden vardı. Äsgiden gedirdih onun südü bele ĝırırđıħ saggız otu deyirdih. Daĝa gedirdih ĝoyunumuz vardı daĝa gedirdih, bele ĝırırđıħ süd çıħırdı, onu ĝoyurduħ o ĝuruyurdu saggız olurdu. Onu çıĝniyirdih. İndi yoħTu, yanı heş rastlamamışam. İndi getmirem de daĝa, äsgiden gedirdih her zaman. O vardı, indi heş getirende yoħTu, heş diyende yoħTu yanı. Acıĝıcıcı dedim, indi melecöyüt o zaman da
215 varıdı, indide var. Ayran aşıya atırđıħ melecöyütü, ĝavırıp yeyirdih melecöyütü. Äsgiden de varıdı, indide var yanı, yeyirih ottarını yeyirih heye. Salmancaynan kete yapırdıħ, melecöyütü ĝavırıp yeyirdih, acıĝıcını mesele yıĝıp getirirdih, haşdıyırđıħ. Haşdıyıp yeyirdiler, ĝavırıp yeyirdiler yaĝnan yanı indide var, esgiden de varıdı yanı. Äsgiden beri bu ottar varıdı. İndi hele devam edir. Heye yelmih de varıdı. Yelmih de çölde aha bu zaman bayramnan soyra

220 gedirdih çöle, pencer toplamağa. Yelmih de yığırdıh getirirdih, onu yıhıyrdıh yeyirdih. İndide var. Yoğ yemeğe elece yeyirdih çiğ çiğ gopartıp yeyirdih. Yoncanı mesele gopardıp yeyirdih, onu gopardıp yeyirdih. Yanı yonca dediğimiz yoncanı äsgiden de varıdı indide var yanı onnarın yemeği olmurdu onu elece çiğ çiğ yeyirdih ele.

Söyleyen: Şeker Sam, 82 yaşında.(Lakabı Gıdo)

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi.

Derlenen: a) Tarım işleri, b) Hava şartları, c) Ot çeşitleri, d) Karışık sohbet.

– Tarım işlerini nasıl yapıyordunuz?

Ş.S: Heye o zaman biz gedirdih çöle uzun gedirdih orda çapa kâğlıyrdih, övle çıhırdih köylüyümüzü gururduh, orda avdığımızı içirdih, birde dururduh ağzımız. Onnan soyra iramazanlıh tüştü, aha gettih orda kâğımızı yarisını kâğladih yarisına gelende göyduh geldih
5 äve, ävde yemeğimizi yedih başımızı da göyduh yere.

Män süd makineye vermişem, onu älli dene göyun sağmışam, yirmi dene ineh sağmışam, män yirmi dene hodağ yola salmışam. Ta men görmüşemde görmüşem ah. Di yaz di yaz. Mände seni sevdim usul danışacam. Çoh farklı sona kimin çığrandeyilem. Heye pammığ äkmişem göceh onu toplamışam, getirmişem ävime minder yapmışam, evime yorğan gayırmışam,
10 yastıh gayırmışam evime. Hele nolardı sen elinnen tutaydım aparardım evime. Men yaptığım yapılara bahaydın. Hepsini bu gendi bah elim yapıp. Mehre çalhamışam, yağ tutmuşam, bedonları doldurup göymüşam ora. Älli dene göyun sağmışam, onu vermişem südü makinaya, gece mandarın yanında durmuşam, kilosu gışdı bu Keder. Onnan bir ödev alıp göyup gelmişem. Atanur olan senesi ede bahtım benim Algızıllı kirvem geldi, dedi Zübeydä kirve
15 Kürtler de mağa Zübeydä deyir. He Zübeydä kirve, dedim hey he muştugumu ver meye senin bir neven olup. Men gettim mandara göyünü sağmışıh da beş yüz anaş göyun ne demehti. Orda göyünü sağdım südü bedonnara göydum göttüm gettim. Gettim dedim gardaş senin ismin nedi, dedi benim ismim Atanur, mandarcı. Dedim biy Allah seni sahlasın, senin kiminde bi göceh baladı. Göceh men orda onun ödevini aldım, gëldim bo indi Atanur'un İlo
20 emceyin oğlunun böyüh oğlunun adını män göymüşam. Yaylıya getmişem, orda arhadaşlarnan göyun sağmışıh, sajda etmek pişirmişih, göceh tendiri galamışam, orda yemeh

pişirmişem çobannara töhmüşem sorfa ğurmuşam. Dağda Allaherkber’de o yaylanın şey zamanı göceh göceh oralarda ah gezmüşem, indide gelmişem bura burda da arandı da kâğ elemesen seni ğoyallar, yoğ. Mal sağmasan seni ğoyallar, mehre çalhamasan seni ğoyallar, 25 yoğ. Bunnarın hamısını demeh mân böyüh mänem, salamat olmuyum mäne. Beş ğayın arvadının eme o birsiler yahçıydı Şölu adeciliydi. Şölu gedirdi, deyir Neriman’ı bele eliyim, Göğceni ele eliyim Göğce bibisiydi, Neriman’da emcesiydi. Gedirdi men getiydim köpeh ğızı bunu neydedi. Ğaynanam adiydi.

– Peyniri nasıl yapıyordunuz?

30 Ş.S: Peyniri göceh oyda getirirdin, yirmi dene bedonu oğdan daşdıyrdım aha bura geder. Onu dönüydüm sabah olanda, onu hammasını vannanara doldururdum, bedonlara doldururdum servisçi gelirdi arabalara doldururdu aparırdı gedirdi, Bozov’da satırdı, parasını geTirip mağa verirdi.

– Lavaş nasıl yapıyordunuz?

35 Ş.S: Heye sacı ğururdum, sacım var indi. Sacımı ğururdum, hemiri yapırdım, eliyirdim yapırdım, çobanım gelene geder etmeğı yapırdım bir bele. Aynı aynı mayasını atırdım, göceh onu bi şeyde ğoyun südü atırdım ki, etmeğim gözel olsun, yumuşağ olsun. Ay nene nolar o çörehten birini de ver mağa da. Oğda demeh zad piçeller. Meğede getirmişem yanıma. Ay nene nolar oyda onlar piçin piçir, yanılar. Doldururdum sini, ğatığı alayın aparın yeyin. Heye 40 yağ beciydi göceh, men neler ğayırmadım neler ğayırmadım... Aha indide bu yetiminde mäne illap fittırdı, diyesen...

– Yağ, şor, kere nasıl yapıyordunuz?

Ş.S: Şor kerene geldim, bu Nejla’nın anası mağa dedi ki biz gediriñ İstanbul’a Hüseyin Bayat’dan bi yahçı camış almışıñ. Birini de ğaynım ömrü gödeh olmuş, Cepo aldı. Bunu 45 sağıram bir teneke men çiğnime tökürem. Ğaynanam durur yanımda, onu tutur, tutuşur. Sabahnan dururam tökürem nehreye onu çalھیyiram bu yekelihte kere çıhardırdım. Heye kere

çihardıram, onnan goymur a o neynedi. Dedim budura durur. Menim başım üste durur, onu benim etmeğe pükürem, dogguz lavaşa, bele paket gayırırım, onu yolluyur Sefoğa. Men ay gaynene camışdı da ineğin südü, ey değil ne yapım. Senin hakğındı, gayıracağsan.

50 – Hava şartları eskiye göre nasıl?

Ş.S: Onda havalar soyuğ değildi bala. Bu sene heye bu sene bele soyuğ başdıyıp. Äsgiden de soyuğuydu, boranıdı soba tapırdıh, ev tapırdıh, yağacağ tapırdıh. Otururduh çoluğ altı oğlum var, bir dene gızım var onu topluyurdum başıma yemeği pişirirdim, uşağımı tökürdüm gabağına. Odun yandırırđım ne yandıracam. Heye soba kötüh yandırırđım, men kömürün göhusunu almıram yalan danışammem, men ele durmadan sobada şey yandırırđım. Tendiri de tezdennen erkennen galhıram, gedirem men belime guşah bağlıyırım, gedirem unu eliyip ağşamnan basmışam ora. Bir tıbah hemiri eliyirem, etmeh. He evin içinde tendir, yoğ eyvanın varıdı. Mänim eyvanım varıdı. He tendirde galıydıh. He tendiri äv damında bağlıyırđıh gara orđa tendiri yandırırđıh ..... daraşırđı başına. Heye ävlenennen soyra boo benim malımnan ötürü Hacı Gefer meni getti da. Menim gardaşım öldü, esgellihte görmüyesen bala aha biz bi seyrim ağladıh, Hacı Gefer geldi benim malımnan ötürü yeddi parça yer gettim, dört dene ineh gettim, äv gettim aha mäni ele köle basmaeledi. Geldi orđa göttü çıhdı geldim, mağa ne toy ne bi nağara ne beş adam bıya bide bağdıım getti Eli Başğannan mağa bir dest yalan çolağan çit aldı geldi, mağa bir tumannan bir göyneğ gayırđı, män kepen kimin keçirdim boğazıma.

65 – Önceden düğünler nasıldı?

Ş.S: Toy, mağa toy elemeyip ki. Heye o birisini Celi'nin bacısını aldıh. Ğurban olum sağa seni yaradana. Yoğ a män gälincih tapdıım. Hele deyirem da, aha gettiğ gaynatam Ğulu'nun şeyine emce oğlunun inatına, heye Aralıh'ta kendiribaz getti, ona gettiğ dar görpüden su gettiğ, gazannar, pilavlar, pişirdih düzdüh bunnan ona. Onun epmeğini obaş gağdıım män yapıdıım tendirde gettim onnara. Tağa neler görmedim män män. Hepsi kórüydü, topalıdı. Hamısı

mağa bağırdı. Män bu olayların hamısını, on iki dene ineği sağıp mehre yaymışam. On beş fehliye çöreh yapmışam. Burdan ora paketleri doldurup yollamışam çöle. Gedip onnan soğa da gedip çölde kâğ elliyp aḥşam gelmişem, ağzım oruç.

75 – Temizlik nasıl yapıyordunuz?

Ş.S: Temizlih temizlih a nolar gelin benim evimi temizleyin da. Niye biz senin dedeyin hammalıyıḥ. E be män bu işleri yapmışam da. Helme gelirdi eme o birsileri yoḥ. Ay kuçelerden... Gece yatanda bala ..... yoḥTu ahır. Gece yatanda durup kırkı indi, gırğır süpürgesi var, şey süpürgesi var, elimiznen aha süpürgeynen süpürüp topluyurduḥ orḍa, 80 Cela emin de titizidi, a ay arvad bu sobanın başınan niye bu pistiği götümürsen, deyirdim müsadem yoḥTu ne yapım, neyniyim. Ğaynanam goymur, ele ele. Ğapının önünü buranı. Pazı kâğlamışam, getirip tonlarca goymuşam eve, uşağıma vermişem, älli baş mal sağmışam, yirmi dene de çobanın çöreğini yapmışam. Taḥa neler görmemişem män ḥamsını män görmüşem.

– Bu üzerinizdeki kazakları, yelekleri kendiniz mi dokuyordunuz?

85 Ş.S: Mänim ğazzağı yalan danışemmem män ele köpek şiyeniydim, sende mänim balamsan, män ğazzağ mazzağ toḥuyammirdim. Ğälinnere para verirdim, ğälinnere para verirdim. Hele onu deyim, indi bu sāt iki dene ğarvıdım var, dört dene de kilimim var, onnarın ḥammısını, şeyi hana uzadırdım, onu ğılıçnan vırırdım vırırdım vırırdım, ğabağını basırdım dalını da, aha ora yetişende bo kertirdim, yirmi metra, on metra, älli metra getiridih onnarı da bi odaya 90 eylerini tikirdih ğardaş, onnarın önnerini tikirdih, göceḥ getirirdim evime salırdım. Pala paltar bize vermedi. Özümüz ğayırdı, gece gece de yeddi dene men yumaḥ pammıḥ eğirirdim. Heye onnan da di ge di ge hanı uzadırdım toḥuyurdum. Biri benim kimin toḥumurdu onnar ḥammı köpeḥ şiyen idi.

– Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

95 Ş.S: Heye onnardan neyniyirdim, ele ölürdüm. Deyirdim ay nolar onnan bi deste yığın getirin, men onu ğaynadım, ele çöreğnen yeyim, yağınan da yoḥ. Azar yiyesen, ğaynanam. Deyirdim

niye azarı sen ye da. Ay bizim keşen çoğ yekedi, gedirdih ordan salmanca, melecöyüt getirirdi. Ayranasını pişirirdi, here bi leğen alırdı di başdıyırđı içmeğe. Heye a deyirdim nolar be män pişirmişem bi ğap da verin mağa. Hammısını yığmışım hammısını, her şey her şey...

100 Bağ men ireçberciyem, men ireçberem män hammısı da mağa ayıtdı, män bu ğapının büyük geliniyem, gelinin de ğızında män bu ğapının biçini de bilirem düzünü de. Hammısını bilirem. Salmancadan da getirip kete yapırdıh. Äzirdih, içine dört dene yumurta vırırdıh, bir bele kere atırdıh, onu ğayırdıh, yeddi dene keteni yapırdıh, män tendirin diblerine vırırdım, elime destahanı bağılıyrdım, onu çıhardırdım bir bele, e nolar o keteden birini de ver, deyirdim

105 zıkkım verirem niye verirem. Siz geldiyiz bunun pencerini ezdiyiz, bunu yağını katıştırdı, yeddi seggiz dene yumurta tökürdüm içine. Onda toyuğun hesteliği yoğuydu çoğ, hara gedirdim ete ete yumurta yığıp getirirdim. Deyirdi şeydi, Anoş deyirdi, Ğıdo bacı nolar o yumurtadan bir dene de ver mağa da. Deyirdim niye verirem, bunnar yatannan soyra benim yumurtaları hammısını kabab eliyirdi, bir bele de kereni ğoyurdum veyderenin dibine,

110 mehreni çalhamışam ha, kereni yarı bölürdüm. Getirirdim onu göceh, onnar gedennen soyra, heye yeddi dene yumurtanı ğatırdım lavaşın içine onu tertemiz yeyirdim. Bağdavar başıya be oKgeder ..... be ah bu varı sen yeyirsen, deyirem yağçı eliyirem. Yağçı eliyirem.

– Bu yöreye ait meşhur yemekler nelerdir?

Ş.S: Yemehlerden de men. Şorba, yirmi dene küfte salırdım. Ğaynatam dört kilo mağa ğıyma

115 alırdı getirir, salırdım e nolar onan deyim niye çobannan artıh ğaldı size verem. Azzar yiyesiyiz. Heye hindi sahlıyırım, hindini göceh şorba pişirirem hereye bir genet bir genet bir abcerden su bir genet lepe tökürem Cevo emin Cad'dan İran'nan lepe getiripdi. Ah onnan tökürem ki e nolar e Ziver, Helmeynen Şori Ziver deyir mağa ama o birsiler nene deyirdi. Eveliği neyniyirem, eveliği gedirdim çölden yığırdım, getirerem onu hörürem açırım ora onu

120 ğışın Umaçaşyınan çehmeye tökürem, bal kimin yeyirih. Evelih o zaman. Yemeh ne yapırdım, et yapırdım küfte yapırdım, hindini erkek hindini kesirdim onu bir ğazan pişirirdim

hereye bir g aşşılığ bir g aşşılığ yetiştirebilirdim ay canıya ğurban olsun  alan sağa. K fletidi a be.

Here bir nağırımız.

– Bulaşıkları nerde, nasıl yıkıyordunuz?

125 ř.S: Bir gün Helme aparıp gedip, bağın çayına, g ceh gelip. Leğenleri salıp bağın çayına. Ğaynanam mağa dedi Ğıdo, dedim hey. Ğaynatam  olden gelipti, buğda pişmehten indi pato, d yer heye leğenner hani. Dedim beynava, Helme aparıp salıp suya tosbağa bunu çekip aparıp Kerim'in damının dalına. Tosbağa bunu kesip. Ay senin dedene nehlet, be mem indi leğeni leğen yoğTu men bu n kerlere,  obannara ne de ğoyum. Ay k beh ğızı, dedim k beh ğızı
130 sensen mağa niye deyrsen o köpeğe de da. Oturur gelir, Helmeye  rgedirem, ineğe bağ bele aşağı sağ g ceh güzel. İneğin ayağını ğaldıran kimin up, südü t ht . Gettim ordan bir bele peyin gettim, o s d n üstünü ğaraladım heye görmesin. He ğaynanam ğaldi, a ğalin hey, o yaş nedi. Dedim ne olacağ vedereni yığadım, mal sağdım elimi yumuşam o da suyudu.

– Giysilerinizi nerede yıkıyordunuz?

135 ř.S: E m n hec paltar tapırdım. Di bir gün Ereten'nen bir arvad ğalip, şeydi cad yığır. Onun bir  nn ğ alıp nem hansı arvad ölüp, o  nn ğ  ğaynanam alıp mağa. Ğıdo  reht yapandı onu  ehsin d ş ne etmeh yapsın  reht yapsın. Kereğan da burda barmağlarımla belece dağılıp gedirdi. Heye heye bize ne verirdi. Güven bağ o Okan'ın da başı bu balamın da başı, biz dört geline bir gelip sabun verdi. Bunan temizdeyin. Sabunu İdir'den ğaynatam alıp getirir
140 encenehlere, a özümüz yuyurduğ çamaşır makinası nağayrıdı, şey nağayrıdı. Be encenehte avcalıyırdığ, yuyurduğ... Biz aha bunu piyi yığırılığ, aha onun içine zoda atırılığ, onu he onu ğazanda ğaynadırılığ bağırılığ ki budu ş flendi. Yeke zincirli ğazanda. Gettiti onu t ht , encenehlere, heye ğaliplere onu sabahnan ğağtığ, bi seyrim pı ahnan kestih, aha o oldu sabun. Deyim onnan başımızı yuyuruğ, baş aramızda h r ğ m z n dibinde ..... pit sirke.

145 He yağlıydı. Bize ele eledi m n onnarın hamısını yapTım. YapTım indi ğalinnere deyirem.

–  nceden duş almak için banyo var mıydı?

Ş.S: Haradadı peyede çimirdih. Leğen nedi, bir yeke çal daş goymuşTuğ ora onun üstünde
hamı onun üste. Bir gün biya birdan bahtım a bilmem kimiydi çobanın biriydi, gapını aştı mən
çimirem ay gede nağayırırsan tez durdum bir bele ağacı saldım gapının dalına, nene mən
150 bilmedim geldim malların altına... Heye da peyede banyo nağayırıldı. Encenehte paltar
yuyurduğ, ... zoda atırdıh piy de yığırdıh sabun gaynadırdıh. Her şey bir gün ariği
pişirmişih, ariği goymuşuğ oğa, Cavo'da Mikail'in ävinin yerinde taya bölür.Meğa a o ariği
hardan aldıyız. Dedim Öcü babamın ariği oğa tökülüptü, gettim ordan dört dene bele teverze
gettim onu pişirdim. Onu yeyince benim pılanımı yiyesiyiz. Ele ağladım ele ağladım dedim
155 niye sen onu mağa niye dedin. Be sen benim be mən ahır be bu ävin böyüğü mänem.

– Evinizin önündeki bahçeye neler ekerdiniz?

Ş.S: Boo bahtavar başıya gapı neydi maldan goyunnan bi gapı tapılırdı. Çöle ekirdih aha hake
özümnen telimiz vardı tenkeleri sayırdıh, eşşeğnen gedirdih çölden cadda hurcunnarı şeyleri
telleri dodururduğ men getirirdim. Gavın, gapız pammığın içine, pammığımız akale
160 pammığıdı ah bele bele. Bostanda içinin yarısını bostan eliyirdih yarısını pammığ eliyirdih.
Ğurban olum sağa. O zaman heye gälin hey, e nolar o gettiğın o gavunnan birini de ver bize
da. Dedim eyağıyızı balta kesip gedin getirin yeyin da. Salcanı neyniyirdih getirih, badımcanı
yığırdıh, tezernen, getirip tökürüh encenehlere, onu tökürüh gazana, onu göceh çıhardıram
avcadene tökürüh müşehlere o süzür o müşehlere tökürüh oğda salça gaynıyır, heddine tüşür
165 salça olur dönürüh boy veydere, veydereye goyurduğ. Hırda hırda çınko veyderelere. Heye
kışa sahlıyırdıh. Harda buzdolabı nağayırıldı. Hec elece bi yan damımız vardı haraba galmış
ora yığırdıh. Dama da gedirdih orda bir gün men somanı gurdum, gaynanam geldi tepihnen
vurdu bunnan ona yıhtı. Bi iki yerde soma yağasan görer mi?

– Önceden elektrik yoktu, geceleri nasıl ışık ürettiyordunuz?

170 Ş.S: Mänim indi çıram durur. Heye çıra bir kerem mum yandırdıḡ, onan soyra boy bi seyrim
ğaynatam getti maḡa lamba aldı getti, heremize onnan birini verdih yandırdıḡ. Neb kör çırası
belece. O uşahların hammısını elece mumnan saḡlamışam.

– Aralık ilçesinin dışına hiç çıktınız mı?

Ş.S: Her yere her yere... Ortakent'e getmişem, Tezherebe'ye getmişem, Ahuru'ya getmişem
175 ḡara ḡayılıp başvırıp getmişem. İdir'e getmemişem. Oḡlannarım ikisi İdir'dedi be mäne
İdir'de ne göt verem. İdir'de men ne göt verem. Menim yanaḡlarım ḡırmızıydı kişiler maḡa
baḡırdı. Be gözeliydim. Gedirdi da, çekirdi da, yalannan, çekilin gedin daha neye gelipsiyiz
bura. Bir ele yoḡuydu onda. Heye bi ele yoḡuydu onda. Heye indi yeni yetmeler, here bir şey
olupdu, aha çıḡıp burada orada. Bunnar bu bizim bu uşahlar bu ḡattarı ḡoyanda Yusuf ne dedi.
180 Şeydi, buna basım niye gel İdir'e Muttoy'nan Gatte İdir'e basım bura da İdir'di da. Şey geldi
Leyla, Leyla geldi, İzmir'den Leyla geldi. Aha dedi ay Ğıdo bacım bura da taḡa her yan
olupdu çatı, ḡat. Ay bele İdir gelet eliyir. Biz ay indi göceh yaşıntı yaşıyırıḡ. Bir gazan indi
özüme yemeh pişirmişem. Neteri, e be men pişirirdim da mende ocaḡım indi durur dämiri de
üştünde betonnarı da üstünde göceh. Heye ora bi tenike ḡayırdım ḡardaş ḡurban olum,
185 ḡazannar ḡararmasın diye. Getirirdim böyün süd çeḡmesi pişirecem, süd saḡladım, yarın
mercimehli çeḡme pişirecem onu saḡladım, yarın da hindi kesmişem onu pişirecem. Bir ḡün
ḡardaş hindini kesmişem, ḡoymuşam eyvanın buydadı. Girdim on beş ineh saḡıram ede birden
baḡtım Nizameddinnen İsmail bele eliyir ihi ihi. Ğazanı da ḡoymuşam Cevo Nahcivan'nan
gelir yoḡ İran'nan Nahcivan hele onda heye yoḡuydu. Heye dedi arvad ele acam ki İran
190 lepesini töhmüşem hindini pişirmişem, bal... Bay Güven ḡurban olum saḡa balamın da başı
çömceni vırıram bir boynu çıḡır, çömceni vırıram bıy birdan baḡtım bir adam bele eliyir ihı
ihı mäne gör ḡaç gir ḡalaḡa. ḡarannıḡtı ha mal saḡılıp ḡäyrem. Menim o damımın dalında ki
iki ḡaltar peyeni. Gettim dedim ay Cevo uşahlar hindinin etini yeyip, bir ḡanetiynen bir boynu
ḡalıp. Dedi olsun ḡoy yesin yekelsinler Allah ..... elesin. Heye ele suyunu get ge män

195 yorulğam lavaşın evi yıhılsın. Sereni getirmişem, Tezekentdi Hüseyin Eli marangoz Hüseyin
Eli mağa cede tohuyup, mağa sele ğayırap lavaşları yığmışam bökeni ayrı yığmışam onu fetir
yapıram. Böyün fetir eliyecem ay ğızlar. Yazın ocahta pişirmişem, mehre çalhayıp, çatmanı
ğurup ğapıda çalhamışam, onu pişirmişem kışında soba da. Soba nedi sobanın böğrü bu
yekelite çırılı yandırdığım evimi ğap ğara eliyir. Orada (Ağrı dağına) çıhanda tüp getirirdiler,
200 ele ..... vardı. On senede getmişem Ağrı dağına Heydar dağına. On sene indi deyirem be
et et günde bir iki öğünnen bir ğuzunu atırdılar yere. Çoban kesir yalannan deyir daşa tüştü.
Yalannan deyir daşa tüştü. Getiririh durmadan sac aparmışam, hırdalı yekeli göceh ocağı
ğurdum, göceh onu yudum, töhtüm ona, sajda pişirdim hırda da hırda pişirdim.
He gedip yığırdıh, gömühten gedip yığırdıh. Yığırdıh getirirdih, yeyirdih ele bi keçi balasıydı
205 biz onu ele yeyirdih ele yeyirdih. Yediğın neydi çobankirpidi, samanca, yelmih aha çadır heye
eşirdih eşirdih ğaldırırdıh dibinnen ğara ğara bele saggız çıhardırdıh onu çiğnemeğe
başdıyrdıh. Niye tükân saggızını bize kim alacahtı. He ottardan saggızını dibinnen alırdıh
göceh getirirdih onu yeyirdih. Senin canıya.

– Okula gittiniz mi?

210 Ş.S: Māni ğoymadı ki. Māni ğoymadı. Hec bağ üş ğün saat almışam orđa çıkka çık,
televzyonun orđa onu, mānim ğızım deyir ay nene bir barmağını bele bas. Hırda oğuda
mānim dedem kendin berberiydi. O ğoyurdu. Ğoymurdu yoğ. Heş birimiz oğumadı. Böyün üş
bacıyılı Hacı Kerem’in anası bacımdı, Şirin Bekö’nun arvadı Şirin bacımdı, mān üş bacıyılı
birce dene ğardaşım var. Dedem getti Ğaragoyun’da bir arvad aldı getti onnan heye...

Söyleyen: Akbilek Aytan, 75 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Tazeköy (Tezeköy) köyü.

Derlenen: a) Meşhur yemekler, b) Ot çeşitleri, c) Karışık sohbet.

– Bu yöreye ait meşhur yemekleriniz nelerdir?

A.A: Önceden burda ayranaşı vardı, melecöyüt vardı, valla yanı göbeleh vardı yanı meşhuru odu. E unnan heşil pişirirdih öncenin menşuru odu. Eme indi yoħdu onnar yoħdu. Şorba pişirirdih, küfte yapırdıħ içine, lepe atırdıħ, yumurta atırdıħ önceden bunnarı pişirirdih.

5 Yarmadan pilav yapırdıħ yarmadan, he doğal şeyler yani önceden bele şeyler tomatesimiz vardı özümüz ekirdih tomates. Padımcam, ekirdih, bibar ekirdih, soğan ekirdih hepsi özümüz ekirdih özümüz ğayırırdıħ. Önceden bele şeylennen geçinirdih.

– Bu yöreye ait ot çeşitleri nelerdir?

10 A.A: Baħ melecöyüt, salmanca, acığıcı ottar bunnar vardı. Salmancadan ayranaşı pişirirdih, yağ da ğızardıp yeyirdih, kete yapırdıħ, tendire kete yapırdıħ. Melecöyütte ğavırıp yeyirdih, acığıcını ğavırıp yeyirdih. Aha onnar bizim en meşhur yemeğimiz onnarıdı.

– Bu köyün konumuyla ilgili neler söyleyebilirsiniz?

15 A.A: Baħ bura äsgiden Araz daşırdı, bu seddin üstünnen tökülürdü köye. Bize asgeriye gelirdi Devlet Su İşleri'nin arabaları doğurdan eleydi ha. Hemirelediđimiz yerde çoħ seneleri tendirimiz yananda bizim hemirimizi tabağa ğoydular bizi göttüler apardılar o gelemeliğ var ha ğara ağacın altı. Orada bize çadır verdiler, biz oyda ğaldıħ. Araz'da daşırdı köyün içine baħ bele gelirdi bele gedirdi. Uçaħ gelirdi, burda ğalannara göyden uçaħ şey atırdı, teyin atırdı, zeytin atırdı, sana yağı atırdı burda yeyirdih. Taħa Araz daşmıştı bu yen semite çıhammirdih, etraf suydu. O şeye gettiğimiz senesi de ğara ağacın yanına çadır ğurduğumuz zamanda devlet
20 getirirdi orda nefere teğin verirdi, zeytin verirdi, yağ verirdi ele bi yirmi ğün ne on beş ğün ne

su çekilene gider orda galırdı. Araz her sene daşardı. Gece burda nöbet behliyerdih. Arvad, uşah gedip orda nöbet behliyerdih o seddin üstünde.

– Bu köyde eskiden ev sayısı şimdiye göre aynı mı?

25 A.A: Äsgiden ävler yoğudu. Äsgiden ele kerpiç ävidi, torpağ ävidi. İndi bu ävler çıhtı. Yoğ äsgiden bunnan çoğ nüfus varıdı. Daha çoğudu. Oğumağa getdiler, dağıldılar, getdiler, Almanyeye getdiler, İstanbul'a getdiler köç ettiler getdiler. Äsgiden buranın ävleri azıdı, nüfusu çoğudu. İnsannarı mehebbetdiydi, insan birbirine giderdih gelerdih, birbirimizin ävinde oturardı, durardı, ayranaşı pişirerdih. Arvaddar, genşder, yaşlı toplanardı hammı bi arada içerdı. İndi o yoğdu oğul. İndi o yoğdu tağa pittı getti.

30 – Dere bu köyün yakınlarında var mıydı?

A.A: Araz var, birde o yanda Ğarasu var. O Ğarasu'da gedirdih, martın yirmisi oldu, götürürdüh eşşehlere yühlüyürdüh elbiseleri ha, bu şey elbislerini heli, helçe, elbise giderdih orda bir gün aışama gider hemı palas paltar yıhiyardı hemı de orda suyun içinde kefe eliyirdih. İndi yoğTu. İndi yoğTu tağa o yoğTu.

35 – Kazaklarımızı, yeleklerinizi nasıl dokuyordunuz?

A.A: O zamanda bu göyunnar varıdı. Bunun yününnen ağırirdih, özümüze yeleh toğuyurdu, uşahlara gazzah toğuyurdu, çorab toğuyurdu pammığtan eğirip çorap toğuyurdu, palas toğuyurdu altımıza sermeh için. Unu goymağ için buğdanı goymağ için hanada ipten pammığ ipinnen çuval toğuyurdu. İndi torba var. Özümüz toğuyurdu, ele gazzah yapırdı, 40 yeleh yapırdı, çorab yapırdı, almırdı be.

– Tandırda neler yapıyordunuz?

A.A: Tendirde ehme, lavaşta yapırdı, böken de yapırdı, galın da yapırdı, kete de yapırdı tendir de. Yemehlerimizi ocahta eşte ocağ gururduğ gazan da. Galıyrdı tezzeği, odunu eşte yemeh yapırdı. İçerde yemeh yapmırdı. Isınmayı da kömür yoğudu, ele bu

45 çöldeki ılığınan, kermelerdi malın kermesiydi. Yandırırđı otururduğ. Ne heste olurduğ.
Soba yađırđı. Ne heste olurduğ ne bi Şey olurduğ. İndi tağa herkes Şey oluptu heste he.

– Önceden bu yörede düğünler nasıl oluyordu?

A.A: Toy, yoğ yoğ indiki kimin değildi. Cuma günü äsgiden üş gün toy çöreği yapardılar,
tendirde. Sırf çöreh yapardılar, ehmeğ lavaş. Bir dene arvada vererdi toy sağabı beş altı min,
50 iki puçuğ lere, elli üş lere o zamanın parası. ÜŞ gün çöreh yapardı önceden. Millet gälerdi
gälinner, gızdar, arvaddar üş gün çöreği yapardılar, onnan soyra üş günnen soyra cuma günü
toy gelerdi. Cuma günü gece çalardı, cumartesi gece çalardı, bazar günü köçerdi. ÜŞ gün
millet yemeğ yeyirdi, üş gün toy yemeği yeyirdiler üş gün kış da olsa yaz da olsa. ÜŞ gün toy
çalardı düdeğ Şey çalardı a zurna. Zurnaynan, arđan. Bele bi Şeyler yoğudu. Apollo mapollo bi
55 Şey yoğudu. Heye atınan gälini köçürdürdüler, daŐgaynan köçürdürdüler. İndi tahsi çığıptı
bala tahsi onda tahsi yoğudu. Ata gälini mindirirdiler, ĥalla ĥalla ĥallaynan çığırdılar gälin
gälirdi ĥapıya bey çığırdı dam üstüye. Saldış solduş beline bağlıyırdı hem Şekerleme atırdı,
damnan damın üstünnen hem de gälinin başın alma atırdı. Para atırdılar, millet topluyurdu,
atınan tabi atınan getirirdiler. Şey yoğudu ki tahsi mahsi yohudu ki. Atınan getirirdiler.
60 Sünnette üş gün toy çalardı. Mänim be mänim ĥardaŐlarımın heresine üş gün toy çaldılar,
yemeğli, herkese eleydi.

– Küçükken ne tür oyunlar oynuyordunuz?

A.A: Ba küçüklüğümüz de oğlannanan gizdenbaç yekeydiğ özde ĥırda da değildiğ. İndi
millet çığmır piyasaya. Gizdenbaç oynuyurduğ, ne bilim Şey oynuyurduğ bele daŐları
65 düzürdüğ at nalıynan bele vururduğ, he onnan oynuyurduğ, ne bilim kuŐu kuŐu kuşum
gendere, deyirdiğ dimdiği var bu gendere, gece oynuyurduğ gälin olsun gız olsun toplanırđı
genşder oynuyurduğ. Gece gedirdiğ suda çimirdiğ. Yanı her Şey oynuyurduğ her Şey gece
ađan sularda gedip gece gälin, gız, arvad, uşağ gedip çimirdiğ. İndi o Şeyler yoğTu. Be indi
yoğTu.

70 – Bu yörenin dışına çıktınız mı? Çıktıysanız neler dikkatinizi çekti?

A.A: Çoğ çoğ getmişem. Getmişem getmişem. Ankara'ya getmemişem, İstanbul'a getmişem, İzmir'e getmişem. Tabi demişem. Demişem görürsen ne güzel beş gattı, dört gattı, üç gattı apartmannarda oturullar, ne güzel arabalar çohtu miniller, bahırsan her yan yeşillih, şehirde toz torpağ yoğTu, daha düzennidi. Ame indi bu halım da gidende pişman oluram orda durmam. He bura eydi. Burdan ayranaşı pişirirdim bedon bedon arabalarnan verirdim gedirdi şeye İstanbul'a.

– Tarım işlerini nasıl yapıyordunuz, neler ekiyordunuz?

A.A: Ān çoğ pammığ ekirdih bizim zamanımız da. Pammığ ekirdih. Her zemi de on iki garı, on iki arvad yanı ha, gız, arvad on iki dene kâğcı olurdu. Evez gedirdih birbirimize, böyün on ikisi benim zemim de gedirdih, kâğlıyrdıh o öğle çıhırdıh, ay oğul indi ne bilim övle çıhırdıh. Ne yeyirdih torbaya yoğurdu tökürdüh, süzüdü getirirdih onu soğan, salatalıh yeke gabda dorğuyurduh herkes bi gaşşıh alırdı eline yeyirdi, yanı ele māmunuduh. Su Araz'dan gedip suyu getirirdih, senehler var çamır senehler, göyurduh orda yanımıza durulurdu onu içirdih, hec de heste olmurduh. O zaman pammıh varıdı, içine gavın garpız ekirdih, bele bele olurdu gıraları kâğladıhca yeyirdih, şekeri ufağ şekeri ehmeğimizin içine avcalıyrdıh oturup yeyirdih. O zaman ele kâğ eliyirdih, eme indi o kâğlar yoğTu taha.

– Kavun, karpuz eker miydiniz?

A.A: Çoğ ekirdih. Bu köyde de illap ekirdih. Bu köyde olan gavun garpuz heş yanda yoğudu. Daha çoğ çıhırdı, daha da ey olurdu. İndi olmur.

90 – Bu köyün isminin nerde geldiğini biliyor musunuz?

A.A: Valla bilmirem. Bilmirem mānim ele eşittiğim budu ki burada on ev varımış. Üş av gabileymiş. Biri, yanı bunnarın babasının gabilesiymiş, Hahverdioğlu deyillermiş. Birini de Nağı'nın oğlu Memet gabilesi deyillermiş. Birine de bu Bağırusağı deyillermiş. Üş gabileymiş. O üç gabile bu küye önce gelip, yerleşip. Onnan soyra da çoğaldılar, oldular. On

95 ävidi. On ävidi, onnan soyra hırda hırda yirmi ev, millet bi serim çoğ oldu uşah çoğ oldu.
Gälin gadin çoluğ çocuğ çoğudu. Eme indi İstanbul çıhtı, Almanye çıhtı, İzmir çıhtı dağıldılar
gettiler. Äsgi adamlar da öldü.

– Hayvanlardan elde ettiğiniz sütleri nasıl değerlendirdiniz?

A.A: Onun sütünü sabah garannığı gahırdıh, malları sağırdıh, südünü asırdıh böyüh böyüh
100 gazannarına, ocahta pişirirdih, her günde o başdan da gahırdıh. Here üş nihre, dört nihre
tahtadan nihreler varıdı şahsıdan tahtadan onnan çalşıyırdıh, onun yağını alırdıh tenekeye
doldururduh, eridirdih, dört teneke herkes malına göre, üş teneke, dört teneke yağ tuturduh.
Özümüze ayırırdıh, mal yağıydı da, gerisini de Aralıh'ta en çohta şey alırdı Hacı Sefer varıdı,
indi sen tanıyırsan Fettah'gilin babası o Zilfo'gilin babası bilmirem. Be satırdıh onnara Hacı
105 Calal'a, Aralıh'ta Eli Başgan'a satırdıh. Onun yağlarını da yaylaya çıhırdıh män çoğ yaylaya
çıhdım. Yaylada onnarın yağında makine varıdı çekirdih süd makinesi. Hamasını alırdıh, onu
yayıhta nehre de gene nehre varıdı, onda çalşıyırdıh, tenekelere doldururduh getirirdih burda
eridirdih, hem özümüz yeyirdih hemi de satırdıh. Şorunnan şor tuturduh, yoğurdunu her
şeyini özümüz yapırdıh, elimizde yapırdıh. İndi mandara çıhıp veriller mandarıya.

110 – Önceden sabununuzu kendiniz mi ürettiyordunuz?

A.A: Aha bu göy sabunu deyim. Män yapmadım. Män geldim buraya bizim yaşlı garılar
varıdı, Zeynep halam rehmetdih, Büšto halam Büšo'nun gapısı varıdı. Gedirdiler sizinnen
bizim arada var Aralıh'ta o Ğarasuyun başında bele şoran kimin bi ot çıhırdı. Nem adı nedi o
da şorana benziyendi. Onu topluyurdular, şeleyen, getirirdiler onu köye, onu yandırdılar
115 onun külunu çıharırdılar. Birde yağı ha yağı eridirdiler o zaman yağ çoğudu oğul mal yağı,
onun dortası çıhırdı. Yağını götürürdüler dorta. O dortanı getirip, onun içine Ğarıştırırdılar
külün içine Ğarıştırırdılar, göyuldular güneşe Ğaynıyrdı Ğaynıyrdı Ğaynıyrdı saggız kimim
oluydu. Onu dökürdüler yeke böyüh siniler varıdı ora, güneşe birez berkiyidi onu bele
bıçağınan gelip gelip göz sabuna gözümnen gördüm yanı dorğuyurdular. Yannarın da

120 durmuşam, görmüşem. Zoda atırdılar içine, zoda ona deyildiler ele o şeye o otun külüne he
valla. Män gözümnen gördüm yapırdılar. Bu köyde Zeynep halam rehmetdih, Tuta halam
yapırdılar. Sabun onnan gullanır. Paltarı da elimizde yuyurduh. Leğen de. He o sabunnarnan
yuyurduh. Şey mey yoğuydu tederjan meterjan...

– Okula gittiniz mi ve okulda ne tür oyunlar oynardınız?

125 A.A: Gettim okula. Okula dörde geder gettim, çohta bilgim oldu yanı ele okulda başarıydım.
Dörde geder köyde öz köyümüzde oğudum, dörtten sonra tağa ohuyemmedim. Şey el vermedi
imkân. Var var imkânar el vermedi dördden sonra ohuyemmedim. O zaman eleydi. Valla
män dört sene gettim dört sene bi dene yabancı değildi. İdir'in Eleşkirt köyü var, orada bi
dene Eflasun Altay diye bir öğretmen varıdı, dört sene bizi orda oğul oğudum. Aynı onun
130 yanında oğudum. O öğretmen oğuttu. O zaman top oynuyurduh. En çoğ top oynuyurduh.
Gızlar bi oğlannar bi parti olurdu, birbirimizi yenende yirmi beş gurus verirdih, adam başı
yenende. Birde bele bi çizgi çekirdiler, geyiş goyurdular, geyiş pişti deyirdiler ne deyirler onu
oynuyurduh, vururdular bel melimizi pişirirdiler, he geyişnen. Kör ebe oynuyurduh,
gizdenbaç oynuyurduh, gama oynuyurduh oğulda onuyurduh yanı. En çoğ da o geyişnen bizi
135 vururdular. Baldır maldırımızı pişirirdiler. Defter, kitap yoğ özümüz alırdıh. Vardı vardı
devlet vermirdi özümüz alırdıh, elfabaydı. He o zaman eleydi.

– Önceden ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

A.A: Valla çölden gedirdih yavşan süpürgesi onu piçip getirirdih, otuz gırh dene, yüz dene,
älli dene onnan he ävde süpürürdüh, gapı da o zaman neydi ävler neydi torpağıdı da beton
140 yoğudu bi şey yoğudu. Ävler kerpiçidi, çimento yoğudu, boya yoğudu, badana yoğudu o
zaman ele çamır evidi otururduh içinde. Onnan da süpürüp temmizdi, gapını da ävi de. Onnan
süpürürdüh. Badana yoğudu ki, suvaynan o şeydi da suvanın torpağın içine samanı gâtırdıh,
getiridih suvuyudu. Samannan he samannan yoğsa şey yoğudu kireç mireç yoğudu. Hamısı
sora çıhtı.

145 – Son olarak önceden neler ekiyordunuz?

A.A: Buğda ekirdih, arpa ekirdih, bostan ekirdih, mısır ekirdih, pazı ekirdih. Pazı sonra geç sonradan oldu pazı ekirdih, günçüt ekirdih, maş ekirdih pammığlara, nohut ekirdih hammısınnan geçinirdih. İhtiyaç ğarşılıyrdih. Günçüdü satırdih tay tay tay tay... Para alırdih. Maş gene satırdih. Keçeh varıdı, keçeh yağını çıhardırdı devlet. Biz satırdih götürüp
150 gedirdiler. Aha onnarnan geçinirdih. Hayvancılığ ta äsgiden eydi. Heye indi ey değil. Çoğ alıcı olurdu, hayvan çoğudu, otumuz boludu, yağmur yağırdı, suyumuz gelirdi, indi sular yoğTu, yonca her yan yonca ehtih hayvanı kısığlandı, otdamağaya yeri yoğTu, almıllar her teref hayvan oldu. O zaman hayvan eydi. Etin kilosunu män älli ğuruşaya almışam. Bir kilo pammığ verirdih, bir kilo et alırdih. İndi ey değil hayvan. Hestelih yoğudu o zaman hayvanlarda. Ne
155 olsa indi oldu...

-16-

Söyleyen: İbrahim İrek, 70 yaşında.

Derleme Yeri: İğdir, Aralık İlçesi, Tazeköy (Tezeköy) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerliğinizi nerede yaptınız?

İ.İ: Asgerliğimizi burdan gettüh İğdir'e, İğdir'de bizi bi seferi iki sevkıyata ayırdılar. Bi yarsımız arabaynan gettüh, bi yarsımız da gettüh Ğars'a, Ğars'da mindih trene aha be trene mindih, tren düz bizi apardı ta Sivas'a, Sivas Temeltepe'ye. Apardı Sivas'a ordan pi sefer bizi 5 şeyler yaħaladılar bilirsən, biz istiyirdih o günüsü teslim olmuyaħ. Onnan soyra taha inzibattar bizi yaħaladı, güzelcene araba çağırttırdı, mindirdi bizi arabaya, bizi bölüğümüze götürdü getti, teslimeledi. Biz orada pi seferi yattıħ o günüsü. Sabahnan erkennen iştimaya bi seferi bizi çağırdılar gettüh bi sefer iştima olduh, sivilken hele sivilih yanı paltarlarımız eynimizdedi. Aha gettüh oraya orda bi sefer bize dediler ki, size elbise verecih asger elbisesi verecih. Asger 10 elbiselerimizi güzelcene verdiler, iştimaya durmuşuħ geldi hereye verdihten soyra bizi dedi sizi götürecih hamama. He siz dedi götürecih hamama güzelcene hamam da yapacıħ, temmiz. Bu älbiseleride sivilleri soyunacaħsınız bir torbaya, torba verecih torbaya doldurun, aħzını bağlayın adınızı filanınızı da yazın bide bi kâğid vurun ilihleyin, asger älbiselerini de geyin eme kimine bol gelecehti, şalvarı uzun olacaħdı, kiminin yeleği uzun olacaħ, kiminin 15 ayaħgabısı heye şey olacaħ. Orda arħadaşlarınnan pi sefer biz sizi dedi götürecih orda eğitim alanı var, oraya götürecih orda güzelcene siz dăğiştirecehsiniz. Gettüh ora, geldi biri dedi benim ayaħgabım dedi ayağıma olmur, biri de dedi benim ayaħgabım dardı. O ona verdi o da ona verdi, güzelcene bi seferi ayaħgabılarımızı değiştirdiheledih, goyduħ çıhtıħ geldih. Geldih övle yemeği oldu, geldih övle yemeğine bi sefer de sabahınan erkennen bizi güzelcene 20 çavuşlar bizi apardı eğitim alanına. Eğitim alanın da bize her gün sabahları orda iştima görürdüħ. Birez de suyu ğıtıydı. Aħşamları bi seferi bir hafta bizi ğonturol edirdiler,

ayağlarını yıhıyan var mı yoh mu, ayağ göğur mu? Gelirdi oraya asgerdi da kiminin ayağı
göğur, kiminin nefesi, özü göğur, deyirdi ayağları yatahtayıh, ayağları deyirdi bi on santım
çıhardım eşiğe biz göntrol eledih ayağgabılarını. Kiminin dırnağı olurdu, meselesi deyirdi
25 dırnağını al, kiminin meselesi ayağları göğurdu deyirdi bu gün niye yumadınız, mesela
yıhamadınız. Bizde deyirdih, gömtanım deyirdih su özün bilirsen burada Temeltepe'de gıtdı.
Deyirdi ki alacağsınız gantinnen gedip su alacağsınız. Ah onu elecene o suynan deyirdi
ayağınızı yıhıyacağsınız. Ele tağa bi sefer biz sabahası biz dedih, biz bilmirdih illa bunu dedin
bize biz her gün tağa su alarık ayağgabımızı yıhıyarık. Onnan soyra haftadan haftıya da dedi
30 tıraş olacağsınız. Ele elimize alırdık bir sabunu, gedirdih şeye hamam yerine. Gedirdih ora
güzelcene sabunnan üzümüzü sürtürdük, seggelimizi de alırdık, haftadan haftaya. Bi sefer
çıhırdık iştimaya. Tam otuz, otuz beş gün ele ecemi birliğinde eğitim yaptıh. Onnan sonra bi
seferi dağıtım dediler dağıtım olacahtı. He Sivas'tayıh he. Dedih dağıtım olacağ. Bi sefer bizi
orda galannar var. Çavuşlar var, o çavuşlar izine gedechti bizden bi sefer çavuş, on başı, şofir
35 seçechtiler. Bizi iştimaya gene eğitim alanına gettih, bizi iştimaya düzdüler. Bi dene
astsubay geldi, bele bizim içerimize dedi, sän sän sän sän sän sän ayrıl bu yana. Onnan
soyra bi seferi dedi sivillihte şofir olanınız var mı? Barmağınızı galdırın. Şofir olanı
barmağlarını galdırdılar, dedi şofir olanları da ayırdı dedi sän sän sän sände o tarafa. Bizi
ayırdı üş yere ayırdı. Bir asger olarağ orda galmamıza, bir çavuş onbaşı gursu olana iştimaya
40 düzdü, birde şofir olana üş yere bizi ayırdı. Yanı birine sordum bu Ğazancılı bi dene
arhadaşım vardı, e dedim gardaş bura hec diyesen ey yer değil, meni orta üstten terkem
bilirsen o zamannarı Aralıh'ta o şey yohuydu ortaokul yohuyudu. He ilkokuluda burda
yohuydu, ilkokulu burda oğumadım, Aralıh'da oğudum, bi seferi ortaokuluda gettim İdir'de
oğudum. Aralıh'ta ortaokul yohuydu. Bi sefer men diplomama zatan yazılmıştı, dedim
45 diplomam da var dedim. Diplomama yazmıştı ki orta üstten meselesi terk. Meni ayırdılar
çavuş gursuna orda gelen acemileri men eğitem. Men gurnazlık eledim, ayrıldı dedim bura

zordu, en eyisi dağıtıma gidecem. Men en eyisi dağıtıma gidecem özüm de şofirem, e gedip
orada gedip şofir ğursuna gidecem, gedip şofir olacam bir dene arabadan marabadan
vercehler başımı dolan. Menim zorum nedi ki men günde eğitime çıham sağa dön, sola dön,
50 sağa dön, sola dön e biridi. Biri sola dönende biri sağa dönende gedem meselesi döyem
günahım gelir meselesi ele en eyisi gettim bi sefer şeyden çıhtım iştımadan çıhtım arhadan ele
gettim pi seferi o dağıtım olannarın içirsine girdim. Eme annadı, ğaldi bele bahtı, dedi ya dedi
seni ben ayırmadım mı? Dedim hayır komtanım. Alla alla dedi. Gereh ki ben seni ayıram
dedi. Dedim beni ayırmadın da. Güzelcene bizi doldurdular trene gene bizi doğru
55 Diyarbakır'a he verdiler Diyarbakır'a, usta birliĝimi verdiler Diyarbakır'a. Diyarbakır'da da
bi sefer bir puçuh ay iki aya geder bele ğaldıh orada o birliĝimizde ğaldıh, onnan soyra
dediler ki Diyarbakır'ın birliĝi Gaziantep'e, Gaziantep'in de birliĝi Diyarbakır'a. Deĝişim
olacağ. Daha biz cepemizi, capanamızı, tüfeĝimizi, tezatımızı hepsini doldurduğ arabaya biz
gettih Gaziantep'e, Gaziantep'in de birliĝi geldi Diyarbakır'a. Asĝerliĝim orada bir sene filan
60 çehdi. On dogguz ay he on dogguz ay çehdi. Bizim şeyde vurdu bize bilirsen, şey vurdu
asĝerlih vurdu. Ele yemehhanadaydih, asĝeri televizyon dedi. Heye iki seneydi, bize vurdu on
dogguz aya tüştü. Yanı kırğ dogguz, bin dogguyuz ĝırğ dogguz tarihli olan asĝerlere vurdu.
Asĝerlih o zamannan da bu yana zaten iki üş kere heralda vurdu, indi asĝerlih on yedi ay olup
on altı ay olup bele bi şeydi. He deyirem da. Biz eme on dogguz ay çehdih. Orda bi seferi
65 ğaldıh epey diyebilerem ki yani bi sene bi buçuğ sene ğaldı. Dediler ki şeye gidecehsiniz,
gece eğitimi olacağtı, yalnız birlihlerden dedi beş altı bölüh bu şeyimizin bölüğünnen dedi
gedecehsiniz dedi şeye ya Adana'ya yoğ Adana'da Mersin'e, Mersin'e. Dedi gedeccehsiniz
Mersin'e, Mersin'de bir ay tebligata çıhacağsınız bir ay. Bi sefer gettih orada biz çadır
ğurduğ, iki kişi iki kişi, çadırlar ĝurduğ, hırda hırda çadırlardı iki kişi iki kişi ĝalırdıh. Bir ay
70 orada biz tebligata ğaldıh o çam ağaçları varıdı yolun üzerinde, yoğ yoğ yoğ ele dedi tebligat
adını ĝoydular kamp kimin bi şey gettih bi çamlıĝın içerisinde endih. Her şeyimiz yemeĝimiz,

içmeğimiz orada temin edildi. Bir ay galdıhtan soyra onnan soyra tekrar gene döndüh geldih birliğimize onnan soyra da bir beş altı ay benim galdı, ele şey oldum goydum çıhtım galdim. Asgerliğim işte bele pitirdim.

75 – Önceden havalar şimdiye göre nasıldı?

İ.İ: Vay önce şeye gedirdim ava. Ava gedirdim burda arhadaşlarımnan ava gedirdim, ğuran kitap hakkı yanı bu Garasuya gedirdih ava. Ele olurdu Araz'a gedirdih. Yanı tükürürdüh, tükürceğimiz yere tüşene geder donurdu. Be ele, ele soyuğudu ha. Bıyılılarımızda buz sallanırdı o zaman. İndiki hava maşallah ne aynı Adana kimin oluptu. İndi kış var. O zaman mesele diyelim ki pirinc ekirdih, meselesi bir dağardan meselesi bir ton pirinc alırdıh o zamannar. İndi meselesi o piriñç ğahtı. İndi meselesi ekirih iki ton alırdıh. O zaman soyuğ goymurdu ku ğavırırdı. Soyuğ biraşmırdı. Pammığ ekirdih, mesele. E pammığı o sad soyuğ tüşürdü, ğozalar aşmadan ğalırdı ğarın altında. Ama indi ne ekersense artıh onu götürürsen eme o zamannar yarı mensil olurdu soyuğ ğavırırdı. Yarı mensil olurdu. Ama indi ne ekirsen aynı onu da götürürsen havalarımız sıcaktı olduğu için,eledi.

– Önceden ne gibi şeyler ekiyordunuz?

İ.İ: Pammığ ekirdih, pancar ekirdih onnan soyra ğardaşıma deyim çeltih ekirdih, he yanı bunnarı ekirdih, yonca monca yoğudu. Buğda zatan başdadı. Buğda ekirdih. O zaman men sağa deyim da, o zaman ne o gedder para bulabilirdih, ne de o geder mesele tarım aleti bulabilirdih. Öküznen gedirdih. Öküznen yerleri ğaldırırdıh, kendi şeyimiznen mesele here bir çüd öküz sahlıyırdı, öküznen gedirdih tarlaları sürürdüh, sürdühten soyra bi sefer öküznen ekirdih. Ama indi trahtor maşallah bir günde her terefi söküp dağıdır, bi günde de ekir suvarırsan goyur çıhp gelirsen. Ğavın da varıdı, ğarpuz da varıdı her taħa ele ğavunnar varıdı ki, ğavını kesirdin yanı şeker kimindi eline şiresi şey olurdu heye. Eme indiki ğavınnar, ne iştise taha sudanmıdı nedendise indiki ğavınnarın o geder dadı yoħTu, ğarpuzın da dadı eme o

zamanları ne keserdin ğarpuz kesseydin, ğavın şiresi yapışardı, ğarpuz keserdin ğarpuzun şiresi yapışardı. Çoğ yanı daddı şeyleri olurdu.

– Okulda ne tür oyunlar oynardınız, okul anılarınız nelerdir?

100 İ.İ: Valla ilkokulda her şey oynuyorduk. Mesele çizziĝa girme oynuyorduk, geyiše girme oynuyorduk, onnan sonra ĝama çizirdih şeyi ĝama oynuyorduk ilkokulda bilirsen. Onnan sonra gizli meselesi şey edirdih mendil, götürürdük mendilin bi denesini taha dolanırdık aha birinin arĝasına ĝoyorduk, aha hoca deyirdi meselesi mendil kimin arĝasındadı. O baĝırdı, bu baĝırdı eye biye deyirdi benim arĝamdadı. Deyirdi mendili ĝoyun, bilse hemen götürsün tüşsün onun dalına o ĝaçanda gelip onu şeyinde otursun, yerinde dursun. Ele şeyler
105 oynuyorduk. Ama şeye gidende de ortaokula gidende de o geder oyun yanı çoculuĝumuz şey olurdu da.

İdir’e ilk tefa İdir’in heye orta bir de gördüm İĝdir’i yanı. İĝdir İĝdir deyirdiler deyirdim görem İĝdir’e gidebilecem, İĝdir’i görececem. Bıy be ne geder farklı bele geldi meselesi, Aralıĝ’a baĝtım, İdir’e baĝtım gelişmesi, insanı, arabaları, televizyonları, meselesi teyipleri...
110 Mesele burda oKgeder şey yoĝuydu, televizyon yoĝuydu, yanı diyebilerem ki o zaman hec televizyon yoĝuydu. He televizyonu men orda teh teh yerlerde bulunurdu oda. O da teh teh yerler de olurdu. Zengin adamlar da olurdu. Onnan sonra artık televizyon ĝaldi, her şey arabalar bolaldı. Daşĝaynan gedirdih ortaokula, burdan mesele cumartesi bazar daşĝaya minirdih, daşĝaynan getirirdiler Aralıĝ’a, Aralıĝ’tan da pi seferi yayan yaĝud da atnan babam
115 gelirdi, meni Aralıĝ’tan alıp getirirdi bazar günü. Be be daşĝaynan, be daşĝaynan. Araba yoĝuydu ku. Be araba yoĝuydu. Araba yoĝuydu. Bir günde gedirdih heye hec dinnenmeden buyuydu da. Hesehan’da filan da attarı bi torba filan taĝırdılar attar bi yeyirdi, he bi on, on beş degge yarım saat filan, he yeyirdi, iĝen mesele özün acıĝıpsansa çörehte yeyirdin, özümüz yeyirdih, onnan soyra ĝaĝırdık gene daşĝaynan gedirdih.

120 Şamama İrek (Karısı): Senin halan rehmətlih mem nenemidi, deyirdi mem mallarımı oğurladılar, men atnan deyirdi bir heftiye, dediler İdir'dedi malları oğurlanıp İdir naħırındadı. Bir heftiye deyirdi bir adamda tuttum yanımda atnan gettim İdir'e. Orda yollarda ğalırımışlar bir heftiye gedip yetişipler, İdir'e o zaman be.

– Bildiğiniz bu yöreye ait atasözü, bilmece, deyim var mı?

125 İ.İ: Çoħ. Onu Şamama mennen taħa ey diyer.

Ş.İ: Men yazzıĝ ne bilirem, men bilmirem ki.

İ.İ: O taptapmaca deyirdih, o zaman da onnara da.

– Önceden sohbet etmek için toplandıĝınız bir yer var mıydı?

İ.İ: Eledi äsgiden köyün bir damı varıdı, köyün damı varıdı, muhter damıydı. He muhter damıydı. Millet meselesi işi olan giderdi orda oturardı. Giderdi oturardı söhbət ederdi. Ekinnen, maldan, varınnan, yoħunnan meselesi gefede de iki dene adam varıdı onnar da çay may ğoyardı, ara sıra millet çayını içerdı, o ğefede de söhbətini meselesi yapardı, ğonuşardı. Günnüh olaraq her ğün orda. Onu da gettiler bir ğün ğavĝa mavĝa yaptılar onnan soyra da ele o da kesildi ele indi herkes daha öz evindedi. Köy yeridi da, ame indi maşallah Aralıĝ'a
135 gedirsən yirmi yerde ĝırħ yerde ğefe var, tükân var, ğelişti.

Ş.İ: İndiki ğünnen o zamanki ğün biriydi...

– Aras nehri arada taşıyormuş, o zamanlar korunmak için neler yapıyordunuz?

İ.İ: Tabi, o zamannarı da burda devlet sed yoħuydu bilirsən. Araz daşanda ğelirdi köylerin içerisini pütün basırdı. Taħa burda ğalırđıħ suyun içerisinde, o yan terefdən şey ğelirdi ğayaħ ğelirdi, getirirdi makinalı ğayaħ getirirdiler. Makinaynan çalışırdı. Bize her evden meselesi bir
140 adam ğoyurdular burada. Mallarımızı sürür ğötürüp gedirdih Aralıĝ'ın ĝırına özümüz de gedirdih Aralıĝ'ta adamımız kimdise mesele diyelim ki he Ğarey halam mesele sänin nenen. Sänin nenen bizim adamımız kimdise gedirdih meselesi senin nenenin yanına gedirdih oraya orda ğalırđıħ, tā su çekilene geder. Araz'ın suyu çekilirdi, onnan soyra bi sefer tekrar daşĝa

145 maşğa varıdı, minirdih daşğalara gelirdih. Ävimizi eşiğimizi götürüp gelirdih. Sedde de çekildi, seddeden de bu yana Araz daşırđı, seddeni çehtiler, Araz gelirdi dayanırdı seddeye onnan soyra ele olurdu hafda, ele olurdu on gün gelirdi gedirdi çekilirdi. He tam on gün gedirdi. On gün gelirdi gedirdi onnan soyra da çekilirdi gedirdi.

– Küçüklüğünüzde geceleri nasıl değerlendiriyoordunuz?

150 İ.İ: Yoğ alektirik de yoğuydu yalnız şey varıydı bele lamba varıdı lamba ğaz lambası. Ğaz lambasına ğaz doldururduğ, ğaz lambasına ğaz dolduran zengin adamlar onu bulurdu bilirsen, kâsıplar da bele şey edirdi, zilin içerisine yağ ğoyurdular yağ, yağ ğoyurdular yağın içerisine de pammığ eşirdiler o pammığa verirdiler ğoyurdular masanın üstüne, onun ışığına çöreğimizi yeyirdih meselesi paltarımızı meselesi serirdih. Yoğ söndürmeden yağlı yağlıdı ya
155 götü yağın içindedi da. Yağ bu gedder yağ ğoyuruğ götünü ğoyuruğ ora orda yağ, yağ onnan çehtihce o da yanırdı. Yoğ meselesi yatardınsa da üfüredin sönerdi. Otururduğ da bi müdded otururduğ meselesi ğoza çeken, pammığ ğozası. Ğoza çeken ğoza çekirdi, türkü söyleyen türkü söylüyüdü, meselesi ne iş yaptığın meselesi bir birlerine annadırdı, böyün ne iş yapacığ saba ne iş yapacığ. Saba meselesi filan yeri men sürecem, o birsi gün meselesi filan
160 yeri men ekecem, ah bele bele ğonuşurduğ, danışırđı, ekincilihten danışırđı.

– Yazları ne tür işlerle uğraşıyoordunuz?

İ.İ: Yazıda meselesi diyelim ki, yonca o zaman yoğuydu.

Ş.İ: Ede burdan çilen öküzleri salırdılar buğdanı döyüdü, öküzler onu ezirdi buğda çıhırdı.

İ.İ: O Carcarda carcar. Carcarnan meselesi. Meselesi gedirdik diyelim ki böyün gedirih ekin
165 ekecih da, ekirdih övlüye gedereledi ki bahtım istiledim gelip ya ağacın altında otururduğ, ya gedirdih Araz'ın başında oturup yıhanırdı meselesi serinlemeh için he be. Ya Ğarasuyun başına gedirdih, Ğarasu'da serinliyirdih, onnan soyra çıhırdı gene işimize devam edirdih. Mesele ot piçirdih. Yazın ot piçerih. Gedirdih meselesi kerantıynan iki dene meselesi genç adam tuturduğ, fehle biz fehle deyirdih. Onnar piçirdi bizde daldan tapılıyıp horumluyurduğ,

170 onnar bi seyerisi yemeh zamanı olanda gedirdih bir ağacın altında otururduh hem serinliyirdih
hem de yemeğimizi yeyirdih, birez uzanırdih, çayımızı içirdih onnan soyra tekrar gene devam
edirdih, aħşama geder piçirdih. Onnan soyra da zaten birez guruyurdu bağ deyirih biz onnara
demet. Onnari da bi sefer guruduhtan soyra getirirdih orda tayalıyirdih yüz bağ yüz bağ çünkü
175 bi sefer dönürdüh daşıyirdih getirirdih, ğapımızda mesele samanlıh deyirdih o samanlığa da
yığirdih. Kışın da mallarımıza verirdih.

– Derelerde balık avlıyor muydunuz?

İ.İ: Ğanallar da be, Araz’ da da balıh olurdu, ğanallarda da olurdu. Dinamit atan dinamit
atırdı, dinamit atmayan ğarmağ sallıyirdih, ğarmağ çengel. Atardıh suya üstünde de meselesi
180 totuğ vardı. O şey balıh gelip o ğarmağın ucunda ki ekmeği yiyende ilişirdi, totuğ yere suya
dumanda çekirdin. Çekirdih mesele balıh. Yahudda ki meselesi gedirdih, ğabağın kesirdih, su
aħır ğabağın kesirdih bu torlardan alırdih, gezdirirdih içerisinde orda ki olan balığın ğammısı
tora girirdi tor çekip eşiğe çıhardırdih ele topluyurduh. He balıhları çıhardırdih.

– En sevdiğiniz yemekler nelerdi?

185 İ.İ: Ğurban olum sağa zaten o zamannarı pek o geder yemeh yoħudu ku. Ele buğda, çeltih pek
o ğader yemeh, hansı yemeh olsaydı deyirdih ki Allah böyün çoħ şükür makarna var, makarna
pişirirdih. Pirinş var, pirinş pişirirdih, yeyirdih. Şorba, ğartobu dorğuyurdu meselesi suyun
içersine soğanı vururdular bide bi toyuğ olan toyuğ keserdi, atardı. Toyuğ olmayan ele
elecene pişirirdi, dorğuyurduh bir dene yeke leğenin içerisinde ğaşşığ alırdih, adına bozbaş
190 deyirdih, bozbaş da yeyirdih.

– Küçüklüğünüzde ısınmayı nasıl sağlıyordunuz?

İ.İ: Men, zaten benim yetmiş yaşı var, ele men gözümü aştım sobaynan uğraştıh. Köylüyüh
da biz şehirli değılih ki. Tändir de ğurduh, tändirin de başında otururduh, ayağlarımızı
sallıyirdih tändirin içerisinde. Ğvin içinde be tändir ona tändir damı deyirdih.

195 Ş.i: Baca bacasını açırdı, tãndiri guyluyurdu yere, soyuğ olduğu zaman soba orda yanardı o da orda yanardı. Yoğ zamanında içine gilar goyurdu, gilar deyirdih da buğda. Atırdı bir bele çömmeh varıdı çömmeh deyirih, buğdanı yuyurdu atırdı içine, atırdı tãndire. Ağzını ğapıyırđı, o orda pişirdi bizde burda sallanırdı tãndire, ğızınırđı be.

– Önceki tarım aletleri nelerdi?

200 İ.İ: E indi meselesi tek öküz varıdı. Heş bi şey yoğudu. Bir kerantı varıdı, aha bide öküz varıdı. Kerantıynan otumuzu piçerdih, temin ederdih, yiyeceh ekecehlerimizi öküzlernen temin ederdih. He bu ikisiydi. Ya adları yaba varıdı, kerantı varıdı, indi bağ yaba var, tırmığ var indi meselesi düzeltme ğazanı var onnan sonra patos var. Ğardaşıma deyim makine, balya makinası var da ne yoğTu ku. Allah devlete zeval vermesin. Tağa ne ğayırmıyıp ki, ne

205 ğöndermiyipti ki. O zamanda aynı Şamma'nın dediği kimin da, buğdanı piçip getirirdih, getirirdih meselesi yere serirdih, bağ bağ yere serirdih, yerde carcar deyilen bir alet varıdı. Aynı yanı iremoğun mallağı kiminiydi, onun içirisine ucunu demirciler döyürdü, ucu sivri olurdu, ağzı da bele ğeniş olurdu. O şeyi kesmeğ için, dönür ya. Onu bi seferi bađlıyırđı öküzlerin arđasına, onnan bi seferi gezdirdirdih, yağudda ki atın, atın parmuduna. Gezdihce bir

210 adam da otururdu ağırlığını ğoyurdu, o gettihce o bi seferi kesirdi ğırda ğırda kesirdi, he onnan sonra buğdası çığırdı tókülürdü yere, samannarı da çığırdı üste. Onnan soyra bu el makinaları varıdı. Elnen, o da aynı patos kiminiydi o da üfürürdü, buğdanı ayırırđı şeyden samannan. El makinasıynan ğoznan çekirdiler he pervaneleri varıdı içinde. O pervane çehtikce pervaneler dönürdü. Bu patosu şey üfürürdü şey samanı üfürürdü, önüne buğda da

215 tüşürdü altına. Ah bi adam da bi sefer altda onu çekip torbalara doldururdu. Ama indi meselesi patostu. Atırsan patosa, patos aynı üflüyüp ğötürüp gedir, trağtor çekir patosu ama o zamanda adam ğüçüynen. Adamın ğüçüynen.

– Önceden berber var mıydı?

İ.İ: Men, bir müddet yanı bahtım herkes kendi evinde olardı. He berber peh o gâder, heye
220 makasnan olardı. Elimize makası alardıh, meselesi sen meni eliyirdin makasnan meselesi
şeylih yapırdın, mende gelip meselesi seni eliyirdim. Bele bele keçinip gedirdih. Özüm
özümüzü eliyemmirdih da. Ah meselesi men gelirdim senin evine sen meni eliyirdin,
berberliğini yapırdın mende senin berberliğini yapırdım.

– Bu Tazeköy'ün ismi nerden gelmiştir bilginiz var mı?

225 İ.İ: Burda iki kişiyen varmış. Bir Zaman birde şey, e o neydi iki gabileydi. Zazıydı, bu Dağır
eminin şeyi dilimin ucundadı ha iki gableden türüyüpler bu Tezeköy. İki gabilenin adamıdı.
Ele Bağır'nan, Zaman varıdı. Bağır'nan Zaman emoğluymuşlar. Bir Bağır varıdı, birde
Zaman varıdı. İlk yanı dünya tarihinnen ilk ta indiye geder hele adı Tezeköy'dü, Tezeköy'dü
yerleşipler buraya. He ilk Bağır'nan Zaman gelip buranı ğuruptu. Onnan da millet törüyüptü,
230 he iki gableden meselesi indi bu sad bu köyde iki gabileledi. Ya o gabilelerinde adını biri
Zaman'ıydı, Talıb Talıb. Zaman'nan Talıb'ıdı. Zaman'nan Talıb'ın köyüdü bura. O ikisi,
onnar köyü ğurup onnardan olan törüyüptü, ele bu köy bi seferi zaten ğırh ğırh beş hana
köyüdü bura. Äsgiden yirmi hanaydı, onnan sonra pi sefer oğul babadan ayrıldı, baba oğuldan
ayrıldı. Önceden nüfus azıydı. Önce yirmi ävdi. İndi daha çohtu. Tabi tabi oğul babasınnan
235 ayrılıp, babası oğuldan ayrılıpıdı, indi daha mesele nüfus çoğalıptı. O zaman diyebilerem bu
Tezeköy'de gördüğün adamlardan on beş kişi ancah varımış. On beş kişi, bir on dene on iki
dene de çocuğ. Pek o da çocuğ yoğudu. Mesele mänim tarihimde yetmiş yaşındayam mänim
tarihimde üş dene çocuğ varıdı. Pek sen bilmezsen bu biler. Biri o Gülbalaydı, Cihangir'in
arvadı, Gülbala. Biri mäniydım, biri Ğılış'un oğlu Hacı var, Tamoş'uydu, bizim Hesen'in
240 bacısıydı. Beş altı kişiydih. Uşah yoğuydu. Uşahda ğıtyıdı, insanda ğıtyıdı. Tabi indi ävler de
çoğalıp, insanlar da çoğalıp.

Ş.İ: Yığışırıldılar here bi ağacın, bir ağaç varıdı burda. Bu köyün hepsi yığışardı ora paltar yuyan paltar yuyurdu, yamağ yamıyan orda yamağını yamıyırđı, yemeh yapan orda ocağda yapırdı. Herkes surfanı açırđı ele orda yeyirdi.

245 İ.İ: Äsgiden bi yerin yırtılırdı, meselesi bi yerin ğopardı, yamağnan yamıyırđılar, ele yamağnan gezerdih. Bu meselesi yırtıldı, men onu atım gedim birini alım, alammirdin, para bulammirdin. O yırtığı yamıyırđı, dizimize yamıyırđı, gene geyirdih onu. Meselesi ayakğabı, çoğ adam meselesi ayakğabı olmurdu. Bulemmirdi, hayvannarın derisi varıdı çarlı. Toğuyurdular etrafını çarlı geyinirdih. Ayakğabı bulammirdih.

250 – Önceden bayramlar nasıldı?

İ.İ: Valla ele bayramlarda da ele, kâsıp tapabilmirdih burda. Ba olur mu sen äsgiyen indi, indi maşallah insan insan ele elbise geyinir ele potinner alıllar, ayakğabılar alıllar, ele çorablar geyiniller ki, äsgiyen sen indiyi bir mi eliyirsen. Onu da meselesi indi şükür ele olur ki her äv bi dene kesir. Eme o zamannar on beş kişi hec birini tapıp zor kesirdi.

255 – Önceden evleneceğiniz kızlarla nasıl görüşüyordunuz?

İ.İ: Bizim zamanımız da ele değildi, bizim zamanımız da meselesi böyün meselesi men evlenecem da anam deyir meselesi men İbrahim'ı evlendirecem dedem(babam) deyir men evlendirecem. Menim sevdiğim ğız ğalır orda, dedemin sevdiğidi, dedem ne dese budu. Bağ doğur deyir men bunu men almırdım. Bu arvadı men almırdım. Valla almırdım. Esedullah hocanın bi bacısı varıydı. He ilkokulda oğuyurduğ, bilirsen ilkokulda burda oğuyurdu ilkokulda onnan sevişirdih biz. Män dedim babam deyirdim almıyırım män onu almıram. Deyirdi köpooğlu seni öldürerem deyirdi, mänim dediğim olacağ senin dediğın olan değil. İndikilere indi diyebilersen indikiler annaşıllar, telfonnaşıllar, ğonuşullar dede ana ne dediyece oydu. Varıdı onda da mehtuplaşırđın.

265 Ş.i: Varıdı, oğuyan adama varıdı oğumuyana yoğudu.

İ.İ: Babanın sözünü ananın sözünü biz onda çıhammezdiñ, çılışaydıñ da bizi yanı ävden ğavalıyardı. Ama indi büü dedenin anası ğalır kenarda.

Ş.İ: Bu mäni döydü bir ğün yeni getmişem, utanıram bunun adını diyemmem ki ğomşular geldi mäni ğocam döydü onu diyemmenem. Bu mäni döydü gettim ğaynatama ağladım, o zamanda Ablı deyirdih, ğaynatam da emimidi. Dedi ğızım niye ağlıyorsan, dedim mäni Mizeffer döydü. Mizeffer’de bunun ğardaşıdı, biy ele zopanı aldı Mizeffer’e girişti, ede dinini sikim män seni ne zaman döydüm. E men bunun adını diyemmezdim utanırdım, be o zaman ele utanmañ çoñudu.

İ.İ: Mesele diyelim çocuñ, çocuğu olur da o zaman mänim çocuğum olurdu, män dedemin çocuñ da meselesi ğanmırdı da gelirdi mänim üstüme üstüme gelirdi. O zaman imkânın vardı çocuğu alasan ğucağına. Böyün mesele bi senin böyüğün gelir, çocuñnan bu da diyelim ki elinde çocuñ. O çocuğu oraya belecene uzadardı ğoyup çıñıp giderdi. Sen gelip onu alardın ğucağına, diyerdin ay ğız gel çocuğunu apar. Gel çocuğunu apar be çocuğunu niye bura ğoyupsan. Ama indikiler, indikiler poñño tepesinin üstüne sevir ana babanın yanında. İmkânın var onda çocuğa sañap durasan.

Ş.İ: Ele eliyirdih ha. Uşağı alırdım hemir tabağına deyirdim yolda duruplar görmesinner...

-17-

Söyleyen: Şamama İrek, 67 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Tazeköy (Tezeköy) köyü.

Derlenen: a) Meşhur yemekler, b) Temizlik, c) Karışık sohbet.

– Bu yöreye ait meşhur yemekleriniz nelerdir?

Ş.İ: Meşhur yemekler en ey yemekler sen demişken melecöyüdüdü, salmancaydı, kete yapırdı, südü çehmeni göyürdü ocağın közüne süd çehmesi böyün pişiren de ba sevinirdih. Gonağ gelende süd çehmesi pişirirdih, aha ne bilim. Şorba be, şorba vardı, şile deyirdih şile
5 pişirirdih, yanı en yahçı yemeğimiz ätidi, şey melecöyüdüdü, keteydi, süd çehmesiydi. Şorbanı da göyürdü soğannan ora yağ dağ olurdu, içine lepe töküdü, düyüğü töküdü, gartop tökürüh içine olurdu duru şorba ah dorğuyürdü çöreği bir leyen, ele yeyirdih ele yeyirdih indi yiyebilirih. Şorba da aha o olurdu içine salça atırdı. Äti de döyürdü küfte deyirih küfte gayırırdı. Daşın üstünde döyürdü o zaman çehme nağayırır, indi her şey var,
10 gölaydı. Yoğ tağa başka otdan yemek yapılmır. Acıgıcıdı, dağdaki dağ otunu da çay göyürdü, onnan başğa yemeğe atmırdı.

–Bu yörede yetişen otların isimlerini söyler misiniz?

Ş.İ: Yelmih varıdı, yığırdı, acıgıcıdı, salmancaydı, melecöyüdüdü ta burda başğa şeydi adı nedi manda deyirdih, mandanı yığıp yeyirdih. Ah tağa başğa heye ele ot. Tağa başğa ot
15 yoğudu ku burda.

– Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

Ş.İ: Män ele äsgi adamam bala. Män äsgi adam neteri äsgiyemse indide eylem. Mäni oğlannarım yığıştırıp göttü getti män, hec bah indi göresen makinaynan ävi süpüremmem. Äsgiden de elece gağırdı yerimizden, yatağımızı topluyürdü, göceh äv bele döşenehli
20 değildi, ävi suluyürdü yeridi torpağıdı. Süpürgeni alırdı o şey süpürgeleri elimize

süpürürdüh, ğapını töküp süpürürdüh aha oydu da. Süpürgeyner yoħsa döşeneħ yoħudu. Süpürġeni özümüz ekirdih, çölden topluyurduħ, heye onnan süpürġe ġayırdıħ.

– Tandır ekmeġini nasıl yapıyorsunuz?

Ş.İ: Tendiride ġöceħ tendiri aħan mesela elimnen tendiri palcıġını ġayırdım bir bele
25 dikeldirdim. Yerini ġazdırırđ, tendiri ġuyluyurduħ yere aha onu ġızardırđđ ġabaħca.
Tertememiz tökürdüh bele bir bele kermenı o orda ġıbgırmızı olurdu. Onnan soyra bi serim
onun sabaħası tendirin külünü çıħardırđđ, taha alırđđ yandırırđđ, hemir eliyirdih. İrapatamız
var bu yekelihte aha yapırdıħ tendire lavaş çıħardırđđ bir bele. Yeyirdih bir hefte. Onnan
soyra da ġene. Tendirin içine yemehte ġoyurduħ. Varıdı ocaħ da varıdı. Yoħ yoħudu tüplü
30 ocaħ. Heye be be ocaħnan ocaħnan. Ocaħ da varıdı. Bu sobanı ġoyurduħ eşiġe, eşde
yandırırđđ üstünde yemeh pişirirdih, ocaħda pişirirdih, tendir yanan ġünüsü tendirde
pişirirdih.

– Önceden kirlilerinizi nerde yıkıyordunuz?

Ş.İ: O zaman bilersen o zaman şey ġoyurduħ palcıħnan kereġan deyirih kereġan aynı tabaħ
35 formu. Onu palcıħnan ġayırdıħ, ġızardırđđ onun içinde yuyurduħ vallah ellerimiz gedirdi.
Paltar onun içinde aġarırdı çünkü ora sürtür ya aha here bir dene yapmıştı, here bir dene here
bir dene. Arħ varıdı. Aparırđđ arħın başında yuyurduħ, orda da suya çekirdih serirdih.

Sabın da aġlımnan çıħıp. Şoran, o zaman men hırdaydım. Şoran yıġırdılar, bu malların piyleri
var da piyleri çıħardırđđlar piyelerini şoranı ġoy denini eliyirdiler ġatırđđlar onun içine atırđđlar
40 ocaġa su atırđđlar. Biyaz olurdu sabın. O sabını tökürdüler bele bele tabaħlara, sinilere
kesirdiler sabahnan dururdun oluptu ġöy sabun. Aha bölürdüler arvaddar sabın ġayırdılar.
Ah sabın ġayırdılar onnan. Kirli yıħıyırđđ, ele onnan heye her şeyi onnan yapardıħ.

– Okula gittiniz mi?

Ş.i: Oğumadım o zaman bize okul şey yoğuydu yani öğretmen gelmedi. Bizim köyde öğretmen
45 yoğuydu. Heye Tezeköy'e gelmemişti. Nufus azıdı, indi deyirem Allah nice oğumadım. O
zaman oğuyardım bele olmuyardım. Oğumağ yoğudu.

– Bulaşıkları dere mi yıkıyordunuz?

Ş.İ: He onu da aparırdıñ burda arğ varıdı damın dalında. Tökürdüñ ora, palcıñnan o zaman
sabın mabın yoğudu palcılıyırdıñ, otnan bele bele sürtürdüñ basırdıñ suya çıhardırdıñ ter
50 temmiz olurdu. Heye arğ suyu. Yoğ içme suyu gedip Araz'dan getirirdih. Araz'ın suyu da
ğoğurdu. Ele ğoğurdu ele onnan mejbür içirdih. Onnan içirdih.

– Kazaklarınızı kendiniz mi dokuyordunuz?

Ş.İ: Toğuyurduğ. Almağ hardaydı, o zaman yoğudu. İpi, yünü verirdiler yünü ğırğırdılar
verirdiler bize. Aparırdıñ o dere de yuyurduğ yünü, ğurudurduğ, getirirdih yün darağı var.
55 Ğoyurduğ önümüze onu dariyırdıñ, göceñ birde bi teşi deyirih bele başı da bele var. O zaman
eğirirdih, bele bele yün ip çıhardırdıñ. Ah onnan toğuyurduğ. Çorab toğuyurduğ, ğazağ
toğuyurduğ. Heye özümüz toğuyurduğ.

– Tarla işlerine yardım eder miydiniz?

Ş.İ: Bizde be buğdanı çekirdih çıhardırdıñ, altını çekirdih bunnara vedere aparırdıñ getirirdih
60 yanı bunnarın işinde el atırdıñ bunnara da. Kâğ eliyirdih, bay gece durmuşam, tendiri
yandırmışam, epmeğimi pişirmişem, getmişem erkennen olup bağmışam ıılır hava ıılır
getmişem şeye kâğa. Kâğ eliyirdih övle gelirdih birez dorğamadan neden ğayırdıñ, ğatıñnan
yeyirdih birde gedirdih kâğ eliyirdih. Kāvın da kâğlıyırdıñ, pazı yoğudu o zaman. Ele ğarpızı,
kāvınıdı, pammığıdı. Heye üçünü de kâğlıyırdıñ. O zaman pazı soradan oldu pazı. Kâğladım
65 çoğ kağladım. Heye pazı da kâğladım.

– Şeker pancarını yemek için kullandınız mı?

Ş.İ: Heye onu göceñ mән döşavını da yapmışam. Onu getirirdih yıyırdıñ pazının özünü.
Göcehcene soyurduğ bele bele baltaynan dorğuyurduğ, çömmeh deyirih bele doldururduğ o

70 çömmegin içine, ağzına bele hemiri göyürdü, çömmegin gapağı da varıdı göyürdü hemir üstüne yapışırđı atırdı tendire. İçine de bir su iskağı su töküdü. Sabañnan dururdu ku pahho onun yarısınnan olup doşav. Ah özünü yeyirdih, onu da gatiğa töküdü verirdih uşahlar yeyirdi, doşavını.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı, uğraştıysanız eğer hayvanların sütlerini nasıl değerlendiriyordunuz?

75 Ş.İ: Oldu oldu bala oldu. Onun südünnen pendir yapıp yeyirdih, nehre çalğıyırđı keresini satırdı, şor yapırdı lor deyirih, lor gayırdı. Gurut gayırdı getirirdih bele bele onun çalğıyırđı ayranını getirirdih az bi şey çürüdüdü, getirirdih göyürdü tabahlara, tabahlar da bele bele yumruluyardı düzerdih bir palaz üstü. O kışda lazım olurdu, onu getirirdih isti suyu töküdü bunu avalıyırđı onnan yemeh yapırdı. Onun içine pencer mencer tökerdih, 80 ayranaşı kimin onu içerdih. O yemeğ olurdu.

– Bu hayvanları bu yörede mi hep beslerdiniz?

Ş.İ: Yoğ ele burda da galardı ağıl kesen de, zengin olanda götürürdü yaylaya parasıyan. Ah bezi adamnar da ele burda sağılıyrdı. Burda ottuydu ya, burda yiyerdi inehleri sağırdı. Çoğ gettih. Burdan bir dene özümüze dıngılı tendir deyirih da küçüh tendir here herkes bir dene 85 bilirem onu da diyecem. Onnan bir dene aparardı, bir dene sac aparardı, orda ağıl kesen ehmeğini aynı bura kimin aran kimin yapardı. Ağıl kesmeyende sacı üş dene daş göyardı birini ora birini ora birini bura sacı göyürdü üstüne altında ocağı yağırdı. Aha ehmeği atırdı üstüne pişirdi çevirirdih, gene yığırdı ora aha uşah yeyirdi. Aha ele. Onnan sora pendirini satırdı. Pişirirdih be pişirirdih. Yığılırdı erkeher yığılırdı bir yere bir çadırın 90 yeşillih bir yere orda kesirdi, herkes pay olurdu, herkes heftede bir tefen. Herkese vererdiler herkes özüne pişirerdi yiyerdi. Dere ahırdı gedirdi orda derenin başına, orda da paltar yuyan kim, su getiren kim nihre orda şeydi tulumudu nihreler. Şey değıldi nihre yoğudu. Deriden yapırdılar göyun derisinnen tulum. Orda üş dene hacanı göyurdular orda nihre çalğıyırđılar

kere ıhırdı. Onnan sora da zatan sd makinası ıhtı, südü makinaya verirdiler. Kere ıhırdı.

95 Ocahnan heye ęaz ocağı soradan ıhtı da ağgiden ilk başlarda yoğudu. Bir uğuru ęazırdıh, bir dene daşı ęoyurduh ęazan asırdıh üstüne. Orda yemeğimizi pişirip yeyirdih.

– Bu yörenin dışına çıktınız mı, yani başka şehirlere gittiniz mi?

ř.İ: Getmişem İstanbul’a heye. Be be İstanbul’a başırsan dağların başında aev, insanın hoşuna gelir. Be dağların o uca bele başırsan arabaynan gedirsen başırsan dağların başında aevler var, 100 yolda gidende. Gedirsen yenirsen şehirdi da ęzn ęrmedięi şeyi ęrr adamın hoşuna gelir. Denizin kenarınnan gedir arabalar, ęrrsen ey ęayaęlar içinde gezir adamın hoşuna gelir bizde dünya ęördüh...

Söyleyen: İbrahim Taze, 74 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Tazeköy (Tezeköy) köyü.

Derlenen: a) Hayvancılık, b) Tarım işleri, c) Hava şartları, d) Karışık sohbet.

– Hayvancılıkla uğraşmak eskiden mi iyiydi, yoksa şimdi mi?

İ.T: Şimdi bu köy, yanı köyümü deyim, Tezeköy'ü deyim. Bura hayvancılığdı. Mem gendim mal sahlıyırdım, ineh. Göyun peh azıydı. Göyun Kürtler yanı sahlardı. Bide bunun dedesi Hacı Abbas Eli vardı, rahmetdih. O bi göyun sahlardı. Dağa giderdi, göyünü birez burda dağ
5 bağ sorunu vardı ya dağa getmenin derdinnen mal sahlardıh. Ah ineh sahlardıh, camış sahlardıh. Camış da vardı, be böyüh baş daha yaygın onnarnan uğraşardıh. Evet bu böyle.

– Tarım işleri ile ilgili neler söylersiniz?

İ.T: Şimdi esgiden tarım ta siz yoħken ha benim çocuħ devrem. Çeltih olardı bu ovalarda. Çeltiğ ekilerdi. Sonra bu çeltih ğalħtı, pammuħa döndü. Pammuğ ekildi, pammuğ yaptı.
10 Pammuğ döndü, pancar çıħtı. Pancar yanı yaptılar, pancarnan uğraşıldı. Bu yöre, Iğdır ovası. Bu işler uğraşırđı. Pammuğ, pammuğu indi pammuğ kalktı. İki üş yerde fabriğası var pammuğun yanı şeyini atlaması için. Meliş yapılırdı, götürerdi dışarda satardılar. Orda gelerdiler pammuğu herkesin pammuğu bir ton, iki ton, üş ton neyse bele alardılar götürerdiler şeye. Tarım beleydi. Onnan soyra bu tarım getti Erdoğan şey yaptı, yonca
15 çıħardı. Yonca destehlemesi, nem neyi ve yoncaya döndü. Şimdi hepsi ğalħtı. Ama önce pammuğuydu, çeltiğiydi en önce çeltiğiydi. Bizim bu ovada çeltiğ ekilerdi. Var ğavun, ğarpuz da vardı. Ğavun ğarpuz çünkü dışarıya satılmazdı ya da İdir ovasında az ekilerdi yanı. He az ekilerdi, ama ekende ğaç yanı önemlisi Alğızıl'da yanı ğarpuz deyilen Alğızıl ünnerdi. Oranın bostanı en çoħ Alğızıl. Alğızıl'a daha geldi Kürt aldı, Kürt neynedi, bele ğalħtı.

20 – Aras nehri taşınca nasıl önlemler alıyordunuz?

İ.T: Evet, burda mesele şey yapardı, hayvanı şeyi herkesi akrabaları vardı Aralığ'a giderdih. Meni Abdileli Ğartal aparardı. Mem emmim oğluydu. Ona giderdih. Öteki herkesin kısım akrabası Aralığ'a giderdih, Aralığ desteh olardı. Su da bu ovayı alardı. Geçenlerde bi ölü yerine gettim, Çüttüğ'ün orda bi tepe vardı. Bıy tepe indi yoğ olmuş. Tepeyi ğaldırmışlar. O 25 tepe o Çüttüğ'e desteh olurdu. Gelip orda evleri filanları ğalırđı. Yanı ben olsaydım orda muhtar olsaydım o tepeyi tarib ettirmezdım. Oranın bi ova desteğiydi. O gördüğün iki çif Çüttüğ köyü orda ğalırđı. Eme indi geçenlerde ölü yerine gettim bıy tepe ne ne arasın, tepe gedip, tepeyi ğaldırmışlar. Neyi satmışlar mı, devlet mi netmişse, yanı tabi köylünün elinde değıl de, devletin elinde. Yoğ olmuş. Ama ben yanı orda bi lider olsaydım, ya muhtar 30 olsaydım, birağmazdım efendim. Bu ova birden daştığı zaman ne yapamaz. Bizim bi desteğimizdi. Gördüğün bu ova ta Ğaraput'a geder şeye geder sizin evlerin dalına geder su gelirdi, Aras. Be oralar ele olurdu ki su. Su yoğuydu. Be Aras ele gelderdi. Eme indi Aras senelerdir yoğTu. Gördüğün barakalar felan bizim buralara yaptırdılar ya o nedenlerle yapıldı, yanı müracat etti, çamır evleridi, uştı, nem ne oldu an geldi baraka yaptı hem tepreme 35 hem de sele, sel bakımınnan. Eleydi yanı burası doğru Aras nehri gördüğün bu sed yeni yapıldı, yanı bem ahlıma gelir be bu sed bem ahlıma gelir yapılması. O zaman o sed yoğuydu, su gelip alardı.

– Hava şartları eskiye göre şimdi nasıl?

İ.T: Şimdi bu şartlar Allah'a mahsusdur, belli olmur. Ele soğuş olurdu ku, haddından fazla. 40 Yanı soğuş o seneye bağılıdı. Her sene bir olmur. Geçen sene bizim ğendimiz kömürümüz arttı. Yanı kusura bağma hava sıcak geçti ya ama bu sene kömür aldırırız devamlı. Yanı geçen senekiye göre geçen sene on torba kömür arttığına göre meheremlihten, bu sene otuz torba aldım. On torbamız da vardı, bey indi köyde tahsiciye deyirem eve bize altı torba kömür geti, men nem yeddi torba geti bele. Ama bu sene değışir eme ğışlar yanı o evet evet Allah'a 45 mahsusdur şartlar. Ele olurdu, ğış o zaman bizim ğanalın suyu da ağardı, caminin yanında

ğanalımız vardı. Ele buz tutardı ki, baltaynan buzu gırıp mal su içerdi. İndi evelere mesele su gelir, evlerde su var o zaman yoħudu ele bi şey. En şeysi ğuyu olardı, ğuyu suyu içerdi. Mesele burdan seneh deyirdih, siz tabi beke seneği görmediniz. Aha senehnen ğadınnar gedip Araz'dan su getirirdi. Be işme suyunu ordan beslenirdih. İşme suyumuz ordaydı. Bele sontaj 50 bele şeyler yoħudu. Ve da atmışdan asgerden geldim bıy köyümüze çeşme vırmışlar.

– Askerliğinizi nerede yaptınız?

İ.T: He Ankara'da yaptım. O zaman bizim zamanımızda yirmi iki ayıydı askerlih. Heye ben ğırĥ doğumluyam, bin dogguyuz ğırĥ doğumluyam. Bennen önce devreler üç sene yapan oldu, dört sene yapan olur bele yanı yapmışlar.

55 – Bu yöreden ilk askere gidince mi çıktınız?

İ.T: Yoğ giderdih İğdir'a giderdih. Be İğdir'a giderdih. Be İdir'de aparıp pirinş satardıĥ, şey yapardıĥ men ğendim pirinç almıştım, Çüttüĝ köylerinnen felannan a mesele aparıp İğdir'da satardım. İğdir yanı bazılarımız İğdir'lıdı. İrehmetlih Dello Mehmet vardı, onu orda ütelidi yanı buraya äski ele şeyli ütel de äski binalar aha Aralıĝ'ın mesele adamı gedip orda 60 ğalardı çüngü Aralıĝlıydı ya be o zaman vastan neydi at arabasıydı. Be onnan onnan. Ayda taka tak taka tak ah Hesen muhtar Hesen varya, o benim babası ğardaşımdı anne ğardaşımdı. O rehmetlih götürerdi şey atardı, giderdi, aparardı böĝle İğdir o.

– Okula gittiniz mi?

İ.T: Be okul burda vardı. Bizim dönemde eĝitmen oħudurdu. Ortaköy'lü bi esger varıdı aha 65 okul kerpişten bi okuludu. Yanı ben muhtar olduĝum zaman o okulu men yaptırdım. Yanı devlet yaptı, yanı men müracat ettim. O zaman vilayetimiz Ğars'ıydı. Ğars'a gettim, yanı kusura bahmayın konu açılır ya annatım. He şimdi gettim men muhtarım müracat ettim, okulun yapılması için bu başladı ya üççüz sehse dene dilehçe var senin köyün ufaĥ, okul nasıl yapılcaz, yapamaz dilehçeni almadı. Dilehçeni almıyınca ben döndüm dedim efendim 70 Atatürk nerden geldi. Adama ele dedim, dedim Atatürk nerden geldi. Selanih'ten geldi,

Türkiye’ni kurtardı. Sen dedi bunu biliyorsun ne malüm de çocuğ burdan çıhip da Türkiye’nin desteh olmuyacağ, kurtarmıyacağ. Sen niye benim dilehçemi almadın. Ele arham dönüh, yanı beni yolcu edirdi, ele lafıma bu afallandı getir getir götürdüm dilehçe mi verdim, geldi okul yapıldı. Be be Atatürk örneğini verdim, dedim Atatürk nerden geldi, Selanîh’ten, 75 Yunanistan’nan, Selanîh’ten geldi Türkiye’ni kurtardı. Na malüm de bu çocuğların birisi de çıhip Atatürk kimin olmayacağ. Sen benim köyümü az görüyorsun, bennen ne görüyorsun çocuğ azdır. Çocuğın birisi geldi gafalı oldu, her şey yaptı. Atatürk yapmadı mı? Valla ele deyince adam oldu. O gördüğün Ğarasuyun körpüsü, körpü yoğudu. İki ağacnan geçirdih. Gördüğün o körpü iki ağacnan geçerdih. Yanı kusura bahmayın siz annad deyirsen onun için. 80 He ağacnan geçerdih, ele böyle sora getirip bi nahiye müdürü vardı, Fehmi Ğaraman’ıdı neydi. Bi ağaçdan körpü yaptırdı, yanı şeyde bizim o äsgi toprağtan ağaç atırsan üstü basırırsan ya ele bi körpü yaptı. O da Aras gelince hadi körpü orda Ğalar mı ki, giderdi. Gettim bu köprünü müracat ettim, Ğars’a. Ğars’a müracat ettim köprünün yapılması için, dedi Ğardağ dedi biz bu köprüyü yapammayız. Bizim yapsağ yapsağ beş altı metre. Bizim yanı 85 Ğapesitemiz bu gaderdir. Be nolacağ. Dedi, onun fazlası olunca bölgeye Erzurum’a gidecehsin. Meni Erzurum’a intikal ettim. Men eme muhteridim ha, kusura bahmayın muhterlih yanı be yetmiş tarihinde bizim muhterimiz Saraçlı köyünneniydi. Yetmiş de ayrıldı muhterlih, akrabalar meni desteh tuttu. Ele sen olacağsan muhter ama ben Allah rahmet etsin annem de birağmırdı. Ya bu gendi işimizi anca intikal eliyirsen bu muhterlih nerde yapacağ 90 filan bunun babası rehmetlih dedi yoğ olacağ. Neyse başıyızı arğıdıram kusura bahmayın, gettim yanı muhter, o muhterliğe şey ettim ya bu körpü filan yapmam bu muhterlih yanı dolayısıyla. Gettim bi serm Erzurum’a, Erzurum’a Bölge Ğarayollarına intigal ettim. Gettim Ğarayollarına öğlüye rastladım. Şimdi afedersin Ğoyun nasıl köyünnen yeme çıhınca, ede Ğarayolun’da işçiler neteridi ya sizin kimin gençler. Nerdese meni basıllar. Neyse intigal 95 ettih, körpüyü şey ettih. Geldih o körpü de yapıldı bağ o görürsen yühseh. He o da Ğarasuyun

körpüsü, ora äsgiden hanağoy deyirdih, o sular ordan gelerdi, bele giderdi Aras'a tökerdi. Bunnan su alardıh. Bizim gendi köyümüzün, tahta körpü deyirih ya bu köyün üstünde beton körpüdü da, onun ismi äsgiden tahta körpü diyerdiler. O ganalı da galdırmışam, seggiz buçuğ kilometredir. Bizim köyden ordan bizim köyden ora seggiz buçuğ kilometredir çünkü o ganalı
100 gızdım, onu da aynı Süleyman Demirel'e dilehçe verdim, Süleyman Demirel'in dilehçesini bele yazdı. Şebekemizin dışında boğcamızın gıyısında olmaz. Bunu dedi. Allah nur içinde yatırsın Ecevit'i. Allah rahmet etsin. Ona da dilehçe verdim, geldi ganal gızıldı ve bölge müdürü baş mühendisnen de çatıştıh, barmağını salladı, dedi bu muhter ne dese onu yapacağsın. Hangisi yanı ben eksvatorlu, o tekerlehliler var ya birde palatlı var. Şimdi bizim
105 ova çorağ arazidi. Yağmur yağdı batacah. E köyde kim var, benimde gayem palatlı almağdır. Barmağını salladı dedi, o da lazıydı. Dedi, bu muhtar hangisini dese onu yapacağsın. Be ele yanı bunnarı yanı benim görüşüm beledir, yanı köyümüzü bele geldi bele şey ettih. Ta başka bi şeyler de ne deseniz onnarı cevaplandırım. Ne sorsanız.

– Önceden kahveler var mıydı?

110 İ.T: Ğefe mi? Ğefe tabi indiki gibi değıl nasıl olsa kaza. O zaman nahiyeydi. Az çoğ bele onnan sora äsği ceddede Ğefe vardı. Kâlba Heşim'in ne bilim kimin kimin Ğehreman vardı. İndi İzmir'dediler onnar gittiler. İki Ğardaş birisi Mehremmidi Angara'da Ğaldı, birisi İzmir'dedir. Bir onnarın ünnü Ğefesi vardı birde bu tarafda o Celilgilin şeylerinin Ğefeleri vardı. Bele aşığı giderdin caminin Ğarşısında Hacı Celilgil işlederdi, şeyin oğlu salağanlı,
115 heye ele şeyler Ğefeler vardı yanı. Bu tarafda vardı, Emilzi terefinde. Ğene burda bi Ğefe vardı, Sacvar Celil deyirdiler o işledirdi. He öyle be şey Ğefe vardı. Ehseriyed afedersin kusura bahma tavlada gedip Ğumar oynardılar, bele ne de oynardılar gizli yanı şey yapardılar. Be onnan soyra artıh millet açıldı bu kaza olunca cedde açıldı. A mesele o ceddeler ağaçlıh mağaçlığıydı bi şeyleridi. O caminin orda köy Ğavağlığı vardı, köy Ğavağlığı tihmiştiler. Be
120 ora şimdi rehmetlih oldu İrehim, İrehim Ğumtepe. Onnarın mesele o arada o yol Ğavağlığıdı.

Deyirdiler bura köy bizim äsgi yanı yol äsgi cedde. Ah ordan ele giderdih, Mahmud oğlu Açoş deyirdiler onun tükânı vardı. Bu yanda bilmirem kimin neyi vardı bele. He onun böğründe Eli Pişih deyirdiler, o da gessebiydi. Be indi çoğaldı, indi medeni oldu her teref güzel geze iğdir. Yanı äsgiden bele geze yoğudu nahiyeydi. Menim müdürüm şeydi, bir amire
125 gedirsen ğaymağam kaç dene şeyler var, nufus memuru yoğudu, gedirdin İdir'den nufusa kayıt olurdun. Yanı ğazanın şeyi eydir eme be Ğars vilayetiymi. Burdan giderdin Ğars'a, be Ğars'a. İndi demin annatıram ya Ğars'ın da hükümü mesele olmurdu. İdir'de indi ne yaparsın her şey yaparsın. Be men mesele dedim ya dilehçe verdim, he Ğars'a gitti. Mesele körpü için Erzurum'a intığal etti. Bölge yapar, yanı böyle. Ama şimdi de adam olsa her şey yapar. Allah
130 devlete zaval vermesin millete yanı memleketi mesele hemşire, ebe şeyden İğdir'dan gelecehti vetender. Malı behle ha behle vetenner geleceh. İndi telefon et vetenner gelsin. Hem mal için hem şey gelsin ebe gelsin öle bi şey yoğudu. Ya İğdir'a aparasan, İğdir'da doğum yapıla, İğdir'da ne üde. Bir dene ebe gelerdi ğezzeve veya Aralığ'a nahiyeye. Ama indi yoğ. İndi yanı köy muhteri olsun tabi köyün köy muhteri sorumludu. Belediye reisi ğezenin
135 sorumludu, istese her şey yapar bu devlet indi her şey yapar. Bem gendi ğörüşüm. O zaman ele değıldi, o zaman ğıtdı. Milleti yanı cahil sayırdılar, bağmırdı. Bi nahiyeye müdürü, az ğalırdı ki dünyanı älli altıya vere.

– Bu yörenin ismi nereden gelmiştir?

İ.T: Onu da az çoğ bilirem. Bizim asılıımız Aralığ'tan gelmedir. Aralığ'tan bura. Asılıımız
140 rehmetdih Bağır emi vardı onnan sordum, o da Talıplıdır. Ğarabağ'dan gelmedir. Azerbeycan'dan Ğarabağ'dan gelme, ora yerleşmişler. Aralığ'a yerleşmişler. Aralığ'ta bunnar rahad durmamış. Annattıhlarına göre yanı ben duyduğum şeye göre. O mahleynen ğavga, bu mahleynen ğavga bis sürü şeyler. O zaman burası bir çölümüş. Annattıhlarına göre burası çölümüş. Biz ada mevkısı deyirih, indi asğeryenin durduğu yer var ya orası da Ermenistan'nar
145 şeyi gördüm matorun demir memirini İsmail Gödehli söhtü apardı. Aha onnar o ada

dediğimizi Ermeniler ekip piçirmiş. Bu yanda ova şey. Şimdi bunnarı toplanıllar Aralığ'ın adamı birleşir, bizim köyü ğavalıyıllar bura. Şimdi orda iki evimiz var Nevruz Eli'ynen, Bağır birde Ğurban Eli. Onnar da Talıplıdır. Beke de diyeller siz bilmezsiniz, yanı onnar Talıplıdır. Be Talıp'nan, Zaman ğardaşımış. He onnar öz Aralığ'a gelip ta artıplar da, iki ğardaş ordan gelip artıplar yanı çoğala. Tezeköy'ün ismi yanı ele ben duydum Tezeköy diye ismini duydum, ele de şey ettim. Yanı o yalannan bilgi veremem yanı. Bu nerden gelmiş nasıl olmuşsa, bu ordan ğalmış da köy değılmış, burası çölümüş, he çölümüş. Aha onnarın orda Demiru'da bi adamları varmış, Ğılava o zaman Ğılava deyirmişder. Ğılava'nın muhterimimiş Ğılava deyirmişler, yoğsa nahıye müdürümüş Ğılava deyipler. He onnarın akrabası demiş ya bize getmiyelim anaları ona demiş sizde gidecehsiniz bunnarnan yalnızca siz eviyizi boşaltmayın, onnarı yuğuya verin gece bide dönün gelin. Onnar tağa bağa sebep size dillenmezler. Taha bunnar gelir oraya bıye bunnarı dönür köylünün adamı e niye boşaldın, neyne. E deyir yorulmuşuğ boşaltmıyacılığ. Bunnarı yuğuya verince bunnar bide dönüller geriye. Geriye gediller millet toplanır o Ğılavaya deyiller, ya bu adamlar gene geldi filan fistuğ deyir ya geldi geldi boş verin. Onnar getti bunnara boş verin. Ah o evler ele ğalmış. Yanı mem duyduğum bilgi eledir. Ama bizim aslımız şeyden gelmedi, yanı Aralığ'ın da kısımları İran'dan gelmedir, Şam'dan gelmedir, bele her ev mesele bunnarın dedeleri Şam'nan gelmedir. Bu mem bibim ğızıldı, Ebdileli Ğartal'ın bacısıdır. Be farklı farklı yerden be İran'nan, Azerbeycan'nan ah bele gelmişler yanı Aralığ'ta dışardan gelmiş. Mesele yanı men duyduğuma göre Mirzehan, Salağan, Zamağan bunnar üç ğardaşmış İran'nan gelmedi. He Aralığ'ta mesele Calayır'ın bir kısmı mesele mem ğonuştum, dedi şeygil de Nahcıvan, Azerbeycan'nan gelmedi. Calayıllar Ğurbangil, Ğurban'ı sen tanıman Hacı Ğurban'ı tanımasan oğlunun adı yadımnan çılıtı ya. O belediye reisi olmuştu ya Merdan, Hemid Eli. He Yıldırım. Merdan, Hemid Eli, Hacı Ğurban dört ğardaşdı onnar yanı onnarın dedeleri aynı

170 Ğarabaĝ'dan gelmeymiş. Azerbeycan'nan yanı bele o Aralıĝ ğatma yanı şey here bi terefdan
gelmedi. He he onnardan türüyüp...

Söyleyen: Hacer Ok, 72 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Tazeköy (Tezeköy) köyü.

Derlenen: a) Okul anıları, b) Meşhur yemekler, c) Karışık sohbet.

– Okula gittiniz mi?

H.O: Burda varidi ilkokul, yeddi seggiz çocuğuduñ. Üç'e geder varıdı. O zamanki öğretmen değıldi mellumudu. Mellum deyirdiler mellum. Üç'e geder oñudum onnan sora da oñumadım.

Sonra o zamanın şarttarı mal sañlıyırdıñ, sabah dururduñ onun sütünü sağırdıñ, onu ocañlarda pişirirdiñ, onu bele ağaç nehrelerimiz varıdı. Tahta nehreler varıdı. Onnardan bele asırdıñ, bir yerde bi ağaçdan asırdıñ, o yoğurdunu çalñıyırdıñ, tereyağı yapırdıñ. O zamanın şarttarı ne televizyon varıdı, ne ceyran varıdı hec bi şey yoñuydu. Mesele leğenner de çamaşır yıñıyırdıñ, ne makine varıdı. Leğenner de leğenner de bu laylon leğen de yoñuydu o zaman. O zaman çamırdan bele çanañ yapırdıñ. Çanañları o çanañları bir daha ateş gañıyırdıñ, onu orda 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145 150 155 160 165 170 175 180 185 190 195 200 205 210 215 220 225 230 235 240 245 250 255 260 265 270 275 280 285 290 295 300 305 310 315 320 325 330 335 340 345 350 355 360 365 370 375 380 385 390 395 400 405 410 415 420 425 430 435 440 445 450 455 460 465 470 475 480 485 490 495 500 505 510 515 520 525 530 535 540 545 550 555 560 565 570 575 580 585 590 595 600 605 610 615 620 625 630 635 640 645 650 655 660 665 670 675 680 685 690 695 700 705 710 715 720 725 730 735 740 745 750 755 760 765 770 775 780 785 790 795 800 805 810 815 820 825 830 835 840 845 850 855 860 865 870 875 880 885 890 895 900 905 910 915 920 925 930 935 940 945 950 955 960 965 970 975 980 985 990 995 1000

– Bulaşıkları nerede yıkıyordunuz?

H.O: Bulaşığı götürürdüñ arñ, o zaman çay deyirih. Çaylar varidi añırdı. O çayların başına götürürdüñ, oranın toprağınnan birez ot mot ordan yolurduñ, o onnarı o şeyden yıñıyırdıñ. O suda yıñıyırdıñ yanı. Çeşme meşme yoñuydu. Soyra guşular varıdı, içme suyu da yoñuydu, gedirdih bizim Araz var İrusya'ynan bizim aramızda bir Araz nehri var. Gedirdih orda senehlernen küplernen ordan su getirirdih, içmeh suyu. İçmeh suyumuzu ordan getirirdih.

Soyradan g yular g zılırdı. O g yulara sallıyordı, serin olsun diye yazın oruş tuturuŐ. O g yu, g yu g zardıŐ epey  c d rt beş derinniŐinde. Ordan su  ıhardı. O serin sulara Şeylerimiz vardı senehlerimiz vardı. Onnarı ora sallıyordı, üstüne aŐaŐ g yardıŐ, o aŐaŐnan
25 onu ipnen asardıŐ, orda serinnesin. ŐŐte o zamanın Şarttarı eleydi oŐul.

– Meşhur yemekleriniz nelerdir?

H.O: Yemehlerimiz g zelidi. Daşda k fte döyürdük, eti daşda döyürdüh onu k fte yapardıŐ, südnen s tt   ehme yapardıŐ, ona kişmiş g yurduŐ. Bu ektiŐimiz ekinnenen, başa ekirdih zatan, baŐe olurdu. Onnan fasulyesini, maŐını onnarı yapıp, güzel yemehlerimiz varıydı.
30  orbalarımız varıydı. TavuŐ saŐlardıŐ.  oŐ tavuŐ saŐlardıŐ. Onnarı g virardıŐ, g virma yapardıŐ, onnardan güzel kiŐın yemeh yapardıŐ, patatesnen yanı yazın gene keserdih yiyerdih, yanı yemehlerimiz g zelidi. He etli yemeh, tavuŐ  oŐ tavuŐ saŐlardıŐ. Her  vde  oŐtu, yumurtasında onu yiyerdih, tavuŐunu yiyerdih ele bele satın matın alma yoşuydu.

– Yemeklerde kullandıŐımız otlar nelerdir?

H.O: Tabi varidi. Varidi onun bizi k fte penceri deyirih o varıdı, garag z deyirih o varıdı, deri otu deyirih o varıdı onnarın hepsini ekerdih. Biber ekirdih, domates ekirdih, patlıcan ekerdih, acur ekerdih o zamannan varıdı onnar.  sgiden de varıdı onnar.  olden bizim kuŐŐonmaz var, melecöyüt. Melecöyüt deyirih. En meşhur en güzel yemeŐimiz melecöyüdüdü. Onu toplardıŐ getirerdih, onu piŐirerdik. Salmanca varıdı, tabi salmanca varıdı. Salmanca da yıŐdıŐ, o zaman
40 da varidi, indide var. Ayranası yapardıŐ, nehreni  alŐadıŐdan soyra, nehre deyirih, onun yaşını aldıŐdan soyra o melec y tten o salmancaynan onu g zel ocaŐta, ocaŐ yandırardıŐ, o ocaŐta tezzeh yandırardıŐ o ocaŐta, onnan g zel yemeh yapardıŐ. Ayranası deyirih. Onu yapardıŐ. Birde acıŐıcı varidi. AcıŐıcı da önce  ıhırdı. Salmancadan, melec y tten önce  ıhırdı. O acıŐıcı birez g rtaldıŐtan soyra bi seyr bunnar  ıhardı. Bu birsi ottarı yiyerdih.
45 Tendir varidi, tendiri g yurduŐ. Tendir, g m getirirdih onun bir ham topraŐı var. O ham topraŐ yanı ele ayaŐa yapıŐar. Onu getirerdih, benim  z m tendir g yurdum. Onu getirerdih,

onu istadardı, onu ayağlıyardı eyce ayağlıyardı bir ulun üstünde. Onu eyce ayağlıyardı, ayağımıznan ıplağ ayağımıznan onu götürerdi onu tendir göyardı. Birez byn göyardı, birez yarın göyardı dört güne beş güne o tendiri pitirerdi. O tendir grudu mu onu bide
50 tezzehlenen yandırardı, o eyce gzarardı onnan soyra ehmeğimizi pişirerdi. Hemirimizi eliyirdi, o zaman acı hemire hazır yoğudu. O zaman hemirden sağlıyardı, ah hemirimizi yapardı, tendirde reğimizi yapıp yiyerdik. He z hemirinen götürürdüh mayaya. Be z hemirinnen sağlıyardı, ř gün beş gün soyra gine o hemirden mayalıyardı, heye onu yeyirdi. Tendirin içine yemeğ göyurdu. Tendirin içine o zaman buğdadan gilar göyurdu.
55 Ağşamnan sütünü de tkrdh, sabahnan ışardırdı, o tendire çayımızı atırdı, o tendire bide yemeğimizi atırdı, fasulye gynadırdı, pirinci mesele pilavımızı da atırdı orda ehme deyirem. Onu o tendirde yapırdı. O zamanın yemeğleri indikinnen daha gzelidi. Hem de hepsi de tereyağınnan. Ah o tereyağınnan, o hayvannarnan bu hazır yağlar yoğudu o zaman. Men evde çay gyum siz çay için gedin. Anan da eydi guban olum.

60 – Kazakları kendiniz mi ryorsunuz?

H.O: Gyunun ynn yışırdı, gyunun ynn birde darağ varidi. O gruyanan soyra o yn o darağda darıyardı. Daradığdan soyra onu birde teşi deyirih, onnan eğirirdik, onu ip yapırdı onnan gzzağ da toğuyurdu, orab da toğuyurdu her şey toğuyurdu. Bunnarı istiyiller sizden. Aşgiler oğ eydi, aşgi şeydi.

65 – Kadınlar tarım işleriyle uğraşır mıydı?

H.O: Biz kâğ eledih, biz kâğa domates ehdi, maş ehdi, o tarlanın içinde de şey ehtih gavin ehtih, gedirdih topluyurdu getirirdih pammığın içinnen. Onnar bizde onnarnan uğraşırdı, evde işnen uğraşırdı, hayvan sağlıyardı, onun sdn pişir, onun yoğurdunu yap, onun nehresini alđa, onu yağını yap dur. Bu on yeddi kiloluh tenekeler vardı onnarnan beke on
70 hayvanı oğ olan yeddi seggiz teneke yağ tuturdu. Onu satırdı. Aha onnar da ot piirdiler, o zaman kerentıynan ot piçilirdi. Ele pier mier yoğudu. Aha kerentıynan otu piirdiler,

getirirdiler erkekler de uğraşırđı. Tarlada ekin ekirdiler, suvarırdılar. Çeltih ekirdiler, piriñ indi piriñ da. Onu bizim burda köyümüzde çeltih ekirdiler. Men Tezeköy’de, burda doğdum, burda böyüdüm, burda göcaya gettim, buralıyam. Hep buralıyam heye.

75 – İneklerin sütlerini nasıl değerdendiriyordunuz?

H.O: Onu sağırđıđ, onu sağıp getirirdih, ocağ yandırırđıđ e dışarda ocağımız varidi. O zaman yoğudu, bele indi ocağlar, bele şeyler yoğudu. Ğaş sene soyra bir şey çığtı ğaz ocağı. O da her evde yoğudu, nece bir evde olardı, ramazanığta o yanı sahura ğalđınca o onda bi şeyler ğayırdığ. Yoğsa ocağımız varıdı, ocağ yandırırđıđ, ocağda her şeyimizi görürdüğ. Södümüzü pişirirdih, onu soyra soyuyunca onu mayalıyırđıđ sabahnan ğađırđıđ onu tökürdüğ o dediğim ağaç nehreye ah orda çalđıyırđıđ. Üş nehre dört nehre onun keresini alıp bir şeye tenekeye ğoyardığ, o teneke dolunca kereynen onu eriderdih sarı yağ elerdik. Aha tökerdih tenekelere onu satardığ. Özümüzde yediğimiz geder yiyerdih. Satmağ içinde he satmağ içinde. He he ocağta. Men o şeynen o yağnan, o zaman tikiş makineleri vardı. O yağnan Eli Bařđan var idi

85 Aralığ’ta, o yağnan bir makine aldım. Bütün köyün elbiselerini de men tikirdim, terzilih yapırdım.

– Bu köyün dışına çıktınız mı?

H.O: Be yanı Aralığ’ta akrabalarım Aralığ’lıdı da. Anneannem Aralığ’lıdı. Yoğ yoğ oyannara getmedim ama indi gedirem indi gezmediğim şehir yoğTu. İndi çocuğlarım oğuyup mem

90 ğammısı onnarın yanına gedirem. İğdir’a gettim geldim. İğdir’a çoğ gettim geldim. Eme çocuğlarım oğuduğtan soyra ta Edirne’den, İstanbul’dan, Balıkesir’den, Bursa’dan, Konya’dan, İzmir’den her terefi gezmişem. O zaman men göcaya gettiğim zamanda Aralığ’ta bir şey varyıdı, ğamyon varıdı. O ğamyonnan giderdih, millet men dařđaynan getmemişem. Millet o zaman dařđaynan gidermişler, iki güne üş güne gidermişler şeye İğdir’a gidermişler.

95 Eme benim zamanımda men dařđaynan getmedim. Men ğamyonnan gettim. Ğamyonnan

gettim he. İğdir'da ele oKgeder indiki kimin değeldi da ele alcağ ävler varyıdı. Apartman yoğudu. Yoğudu yoğudu mem o zaman yoğuydu apartman.

– Önceden kız isteme nasıldı ve düğünlere giderken makyaj günümüzdeki gibi yapılır mıydı?

H.O: O zaman da o zaman da varıdı. O zaman da varıdı, benim zamanımda da men göcaya
100 gettiğim zamanda da varyıdı o. O varyıdı da şey arada beziyirdiler ele şey toyu olana orda
mesela aralarında bir becerihli adam onu gışını gözünü alardı, boyuyardı ah ele çışardı yoğsa
indiki kimin ele gedim bezenim gelim yoğudu. Gız istemedede gızı ellerini vururdular gedirdiler
kim kimi istiyirse gedirdi onun çitini gışırdırdı, aha men munu alacam. O mejbür onu
verirdiler ona. Eme indi o yoğTu. Yoğ yoğ önceden ele yoğudu. Görücü usulu. Görücü usulu
105 gelerdiler, böyühler gelerdi, aha gız sahabi de gızınnan soru sorardı, gedirsen mi getmirsen mi
o da varyıdı. Aha ele vererdiler yoğsa gışırtmağta varyıdı. Biri birini istiyirse sevirse onu alıp
gışırdardı. Ah elede varyıdı. Toy varyıdı. Toy, zurna varıdı, toy. Toylar da önce toy başlardı,
millet ayranaşı deyirih, o pişerdi. Herkes evinnen pir gab un götürerdi, başına da yumurta
goyardı, giderdiler ora o toy evine önce onu o yapıları bir gün da onnan soyra üş gün toy
110 başdıyardı. Ah toy yapıları, indiki kimin hına varyıdı, duvağ varyıdı, varyıdı, o zaman da
onnarvarıdı...

-20-

Söyleyen: Ahmet Tekik, 52 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Saraçlı (Pirço) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Tarım ve hayvancılık bu yöre de nasıl yapılıyor?

A.T: Valla burda hayvancılıktı. Tarımnan peK ilgilenmirih, işte yonca ekiler, başka hayvancılıktı goyun aparıllar dağa götürüller dağdan getiriller, hayvancılıhnan uğraşıllar burda çifçilih de yanı şey yohtu hep yoncadı bizim bura. Herkes kendi yerini otarır, kimse
5 kimsenin yerine getmez. O şekil, erih ağacımız yohtu, şeyimiz yohtu sadece söğüt ağaçlarımız var. Bir kaç dene elma ağacı bu sene zaten erih de getti, he dolu vurdu hepsini götürdü getti. Onun için bi şey diyemmiyecem bu sene çohtu kötü geşti.

– Okula gittiniz mi?

A.T: Men rahatsız oldum zaten beşe geder ohtudum. Beşin sınıf aslına bahsan dördü ohtudum,
10 beşin sınıfta işte sonradan geştim yanı öğretmenlerin sayesinde. O zaman oyunnarda işte toplagay vardı, billogayda deyirdih biz ona bilmirem siz ne deyirdiyiz o varydı işte ele şeylernen zamanı geçirirdih. O zaman işte okulumuz gerçehten çohtu eydi. Äsgiden, Aralıhtu'ta bele şey de köydeydi Pirço'daydı. Ama eydi ya. O zaman ne var o zaman e öğretmenler bizi ele döyürdü kü indi öğretmenler döymez. Yanı mümkün değıl yanı çohtu kişi de şikâyat eliyer,
15 babasına anasına yanı. Yohtsa mümkün değıl.

– Önceden oturup sohbet edebileceğiniz kahve gibi yerler var mıydı?

A.T: Äsgiden gefemiz varydı. Gefede otururdular çaynan eğlenceli şeylernen... Äsgiden de varydı. Valla o zaman da bir tene ğahfemiz vardı şimdi de bir tene ğahfemiz var ah onnan işte oturmuşuh orda, bir tene tükânımız var. Başka heş bi şey yohtu.

20 – Eskiden ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

A.T: Äsgiden araba vardı da, äsgiden de vardı. Hacı Kerem'in arabaları vardı. Tabi äsgiden üş dene mi iki dene mi Hacı Kerem'in arabası vardı onnan gedip gelirdih. O zaman burda yol yoħuydu. Köyün içinde yol vardı. Tabi o yolu gullanırdıh. Ama indi bu yollar açılmış çoħ güzel oluf, äskisiyner indiki arasında fark çoħtu. Tabi gelişmişti.

25 – Balık avladınız mı?

A.T: Äsgiden balıħ çoħuydu. Äsgiden bizim burda Ğarasu vardı, sen gördün görmedin bilmirem. İşte o Ğarasu'da acayip balıħ vardı. Oltadan gedirdih, tornan gedirdiler, her şey tuturdular o zaman çoħuydu. İndi ğanallar çıhıptı balıħ ne gezir. YoħTu yanı äskisi gibi değil yanı. Äsgiden daha çoħuydu.

30 – Elektronik aletler küçüklüğünüzde var mıydı?

A.T: Äsgiden televizyon yoħuydu. Sonradan şey oldu. Valla televizyon olmada äsgiden bi redyomuz vardı. Äsgi redyolar vardı. Äsgi redyoları ğoyurduħ önümüze orda işte birisi deyirdi bizde dinniyirdih. Spiker orda annadırdı deyirdih hele baħ ya o İstanbul'da annadır biz burda dinniyirih hele baħ. Yanı mantıħ gerçekten almırdı ama indi ele şeyler çıhmış ki valla
35 insan her ğün teknoloji değişti her şey var yanı valla.

– Eskiden geceleri neler yapıyordunuz?

A.T: O zaman äsgiden birbirinin evine getmeh varyıdı. Tabi o onun evine gedirdi o onun evine gedirdi, indi kötüdü indi birinin evine gidende deyir o neye gedir onun evine. Ama äsgiden o yoħuydu ku. Äsgiden herkes gedirdi otururdu orda aha ne var herkes birbirinin
40 evine gedirdi, herkes birbirinin evine gelirdi. Valla indi bi hafta da ğalsan on ğünde ğalsan, yirmi ğünde ğalsan birbirinin evine gidemmesen. Niye gidemmesen, çünkü bıraħmazlar. Ya sen iki ğün üst üste benim evime neye geldin? Ama o zaman ele bir şey yoħuydu. Tabi çoħ güzeliydi o zaman çoħ eydi. Gedirdih yemeği yeyirdin, her ğün birinin evinde çöreh yeyirdin yanı, heç evinde yemeseyinde olurdu. Ama indi dad yoħTu.

45 – Önceki evlerle ğünümüzdeki evler arasında ne gibi farklar var?

A.T: Āsgiden torpağıydı, yerlerimiz evin ii de torpağıydı, zaten Şey de torpağıydı ũstde torpağıydı. İndi ne var indi herkes ũzũne bir ev goyuf, herkes ũzũne bi bina yapır, herkes ũzũne bi Şey hele beğenmiller ne bilim... Āsginin evlerinde de dad varıydı. Ya neggeder soyuğ olursa olsun ũũmezdin ũnkũ Şeyden yapılıp ya palıĥnan yapırdılar o zaman daha
50 eydi. Ama indi yoğ. Yazın da serin olurdu. Ama indi bağ burda oturursan ũũyũrsen yanı gerçekten yanı oğ Şeydi kışda beledi yazda beledi.

– Tarım aletlerinde bu yũrede ne gibi deęiŐiklikler oldu?

A.T: Önceden kerentıdan piirdiler, āsgiden kerantı vardı, bilmirem sen gũrdũn gũrmedin, āsgiden kerantı vardı herkes ũũ dũrt dene beş dene altı tene yanı birleŐirdiler tũũrdũler senin
55 yerini piirdi sabaĥısı. YardımlaŐma yanı herkes kendi yerini piirdi yanı. Bereber birleŐirdiler bir gũn sana piirdi, bir gũn bana piirdi, bir gũn ona piirdi aha ele ele sonda bir dene ũũ teker Şey ıĥtı pier ıĥtı. Aa onnan soyra piernen indi mator pieri ıĥıp, indi Şey ıĥıf kendi kendisine ĥorum eliyir, kendi kendisine tapıl eliyir. Āsgiden o ne gezirdi hep bileĥ gũcũnnen yapılırdı. Valla indi çoğ teknoloji çoğ deęiŐmiŐ. oğ Şeyler var yanı gerçekten.

60 – İçme suyunu nasıl temin ediyordunuz?

A.T: Āsgiden bizim Ġarasu varıydı, Ġarasu’dan içerdih, valla neteri deyim toŐbaęası olsun, ĥurbaęası olsun, ilanı olsun herkes onun içindeydi af edersen hayvan tũũrdũ suyun içine biz orda su içirdih yanı. Yanı āsgiden eleydi ama Şimdi geneeledi bizim burda su yoğTu. İŞme suyumuz yoğTu. Ĥala yoğTu, var yeraltına gũmmũŐler, olumsuz cevap vermişler, işmeyin
65 yanı iirsinizse bunu kũtũ sudu. İirsinizse bunu dedi kaynadıp iesiz, kaynatdıĥtan sonra da zaten onun Şeyi ũlũr heç bi Şeye yaramır. Valla hele suyumuz yoğTu, gedip Aralıĥ’tan su getiririh. Aralıĥın da suyu ey değil zaten meĥburluĥtan gene deyirih Aralıĥın suyu getiririh. Yanı yoğsa burda bizim kendi suyumuz yoğTu. PeriŐan olmuŐuę. He valla.

– Bu kũy Aras nehrine sınır mı?

70 A.T: Aras şeye yaħındı, Aras Tezeköy'e taħa yaħındı. Zaten pitişihiti bunnarın arası. Yoħ burdan getmezdiħ gereħ gedip Tezeköy'e orda köprü varydı äsgiden gedip ordan geđerdiħ ordan geđerdiħ setin üstüne geđerdiħ, asğerler orda dolaşır. Orası daha yaħındı yanı bize birez hafif uzaħtı. Burası äsgiden Pirço'ydu şimdi Saraçlı köyü...

– Bu köyden ilk defa ne zaman başka yere gittiniz?

75 A.T: Bir sene bunnan önce geştim. Ben uşahken çoħ olur yanı Ankara'ya gettim. İlk gedişim o da rahatsız oldum Ankara'ya gettim. Otobüs äsgiden otobüs vardı, zaten orayı gördüğüm zaman geldim bura dedim ya orda hayat var gerçehten. Kendi yöremizi Iğdır'ı görürem birde oraya baħırdım fark görürsen yanı. Ya arabaları görürsen sadece deyirsen ki hele baħ neggeder değışmiş gerçehten yanı çoħ şeyler var. Bizim burda yoħ. Fark çoħtu fark çoħtu.

80 Burdakıynan Ankara'nın farkı gerçehten çoħtu.

– Önceden bayramlar nasıldı?

A.T: Äski bayramlar ele geşmez. Men sağa deyim. Äski bayram herkes deyir ya äski bayram olsaydı. Şimdi bayram nasıl bayramdı yanı birbirinin evine getmeh yoħ bi şey yoħ gerçehten yanı öz aħrabanın ğvine gettin gettin gidemmedinse kimsenin valla evine gidemmirsen. Öz
85 aħraban da burda yoħ ki herkes çekilmiş bi terefe getmiş. Şeydi äski äski daha eydi bence. Äski bayram zaten ölen öldü geden getti valla kimse ğalmadı zatan. Äskiden şimdi daha eydi Ğurban bayramında işte birbirizin evine giderdiħ. İşte harştıħ alardıħ, babamız annemiz veyatta amcamız aħrabamıza giderdiħ yanı elini öperdiħ ki bize para versin. He şimdiki çocuħlar yine aynısı şekil devam edir yanı. Gedirsen ora mesele elini öpürsen hadi harştığımı
90 ver yanı. Şeker bayramı olsun hepsinde aynı aynı harştığsız olmur yanı.

– Nevruz bayramları nasıl geçerdi?

A.T: Ğapı Ğapı gezme de burda bizde şey varyıdı, köse köse varyıdı. Gederdiħ mesele köse köse yapardıħ birimiz gelin olardı, birimiz damat olardı, ikisi de erkek tabi gelin olardı birisi damat olardı yanına da üş dört dene ağaç eline alırdılar ki düşürdüler köyün içini gezirdiler

95 köse oynuyurdular. Sende ona para verirdin ya da un verirdin ya da domates şey sen dene portakal, elma ne olursa yanı o arada elinde ne varsa onu verirdin, genelde para istiyirdiler, bide un istiyirdiler un vererdin. Yanı äski şey gerçekten ama indi ğahmış yoĥTur, yoĥTur gerçekten yoĥTur. Äsgiden mesele düğün olurdu, atın üzerinde götürürdüler. Ee damatın şeyi tuturdular atın önünü birisi yaĥalıyordu, hadi gel gelin eneceh gelin ne vereceh ğaynatası
100 gelirdi ora işte iki dene ğoyun verecem vehad da bi dene ineh verecem hadi endirin gelini. İndi ne gezir, indi tahsiye atıllar getiriller ğapıya ğatıllar hadi getti. Gerçekten o ele geçmez yanı. Çoĥ şey var.

– Eskiden saçlarımızı nerede kestirirdiniz?

A.T: Valla äsgiden berber varyıdı ama yanı ele bir berber bizim kendimiz olurduĥ kendimiz.
105 Gelirdi senin yanıya makası alırdın, makasnan bizi tıraş eliyirdin. Genelde biz kendimiz olurduĥ, kendimizi bilennen sonra berbere gettüh yoĥsa biz äsgiden hep kendimiz olurduĥ. Berber varyıdı teh tüh varyıdı o da äsgiden varyıdı yanı Aralıĥ'ta varyıdı ama burda yoĥuydu. Be gedirdih Aralığa mesele oraya gettiğimiz zaman be gedirdih orda tıraş olurduĥ ama burda äskiden öğretmenner bizi sığıştırırdı hadi saçınızı kesin, kendisi makas alıp bizim başımızı
110 kesirdi be genelde öğretmenner kesirdi.

– Aras nehrinin taştığını gördünüz mü?

A.T: Aras daşdı geldiler bizim köye de geldi deĝdi su geldi bele balıĥlar geldi ki içinde. Aras'dan gelmişdi be. Geldi köye de geldi bi kaç sefer, hatta Tezeköy'ü bastı. Tezeköy'de şey yapmıştılar devlet ev yapmıştı baraka evler yapmıştı. O Çamurluya falan hepsini bastı onnara
115 hepsine yaptı işte bizim köye geldi ama köyün içine girmede. Heye son şeyinde geldi bi şey de olmadı yoĥsa bizim köye de yapılacaĥtı. Aha mesele Tezeköy'ün hepsine baraka yapmış beke gördün görmedin bizim burda yoĥ yanı yapmadılar çünkü geşmediĝi için bi şey yapmadılar. Şimdi suyun önünü kesirdiler tabi yanı ävi arsa senin ävin işe yaramırdı meĥbur saĝa äv yapmaĥ zorunda ğalırdılar. Çadırda ğalırdılar çadırda, tabi o şekil yanı bir o zaman saĝa

120 demin dedim o zaman birbirinin evine gedip ğalmağ varyydi ama indi yoğ äsgiden çoğ
güzeliydi. Herkes gedirdi aparırdı ävinde sağlıyırdı, yedirdip içirdirdi ama indi yoğ o dad yoğ.

– Eski bayramlarda yeni elbiseler alır mıydınız?

A.T: Şimdi äskiden yanı neteri deyim durumu ey olan alırdı. Zengin olan alırdı kendi
çocuğuna o birsi de zatan ele. Yoğsa mesele geyindirirdi tezirdi bayramdı. E senin çocuğunda
125 yoğ ki geyindirebilmirsen ele ğalırdı yanı. Menim kendi özüm kendim olum Őahsım vallaha
seneden seneye bir dene pantolan alardı, ağbeyim alardı, oo sevinerdim hatta o pantalonu
çığarırdım yastığın altına ğoyurdum ki Şey olmasın ğrıŐmasın yanı ğoyurdum üzerine de Şey
örtürdüm ğrıŐmasın o Şekilde geyinirdim. Be genelde öyleydi.

– Önceleri ısınmayı nasıl sağlıyordunuz?

130 A.T: Tendir ävin içinde değil de aynı ev içi gibi yapırdılar yanı. Bele bi bina yapırdılar tendiri
onun içinde yapırdılar, bacası felan varyydi, evin yanında yapardılar yanı böyründe yapardılar
artığ bacası felan varyydi orda tendir, tendir ehmeği ele geçer mi? Bu ehmeğler lavaş olsun,
tapan olsun, ğalın heç ele geçer mi? Burda ne var gedirsen vallahi yeyilmir. Yemin ederim
gelir bir ğün ğalır kerti olur yanı yeyebilmirsen. Ama indi o piŐende bir ay biz o ehmeği
135 yeyirdih. Ele bil ki teze. Hayır, heç bi Şey olmurdu zatan getirirdiler suluyurdular yanı birez
ğuru yumuşağ eliyirdiler onnan soyra getirip sofraya ğoyurduğ yeyirdih.

– Bu yörede tarlalarda neler ekiliyor?

A.T: Bizim burda yanı köyümüzde äskiden Şey yetiŐerdi, pazı pancar ekerdih, äskiden pancar
ekerdih, hele de var yanı bizim köyde eken yoğdu. Pancar ekerdiler, pammığ eker, ğarpız
140 ekerdiler ğarıŐığ işte ğarpız, ğavın felan bereber ekerdiler. İndi ama vallahi ğahmış, yoğTur.
Äskiden her Şey varydı. İndi yoğTu indi... Arpa, buğda Şimdi bizim burda kendi ihtiyacları
için yapırdılar köy yeri ya hayvana verirdiler kendimiz yapıp yeyirdih yanı kendimiz için
yapırdığ. Biz satmağ için değil ihtiyacımız için aparırdığ ekirdih o Şekil gedirdi.

– Önceleri sağlık Şartları nasıldı?

145 A.T: Äskiden dohtur varyıdı ama dohtura getmeh birez zoruydu. Yanı hastalandın seni dohtura aparmazdılar. Maddi durumnan olsun şey olsun hadi äski, şimdi çocuğları seviller äskiden çocuğları seven kimiydi. Valla ağşama geder ğoyun otarırdı, mal otarırdı, eşeğe get af edersen her şey yapırdı. Be dohtura birez zor giderdin. Menim babam yanı yahlaşih bir ay yerde yattı getmedi dohtura. Ya get dohtura eyleşesen get dohtura eyleşesen getmedi aha vefat etti getti. Allah razı olsun yanı öldü, getseydi dohtura eyleşecehti. Getme yoğuydu äskiden yüz yaşına adam gelirdi dohtur üzü görmemişti. Burda bir denesi adam varyıdı vallaha dohtur üzü görmemişti deyirdi ne dohturu dohtur nedi. İndi çocuğları birisi hafif ağlıyanda hemen ğacırıllar dohtura, äskiden dohtur ne gezerdi. Dohtur getme yoğuydu, teh tüh giderdiler yoğsa ele fazla getmezdiler.

155 – Ne tür ağaçlar ekiyorsunuz?

A.T: Äskiden burda söğüt ağacı varyıdı, başka ağaç yoğuydu. Erih kesinlikle yoğuydu ama indi teh tüh. İndi mesele ehmişler benim burda da var erih ağacı, elma ağacı, fişne ağacı var onlardan da var. Eskiden vallaha bir söğüt varyıdı, ğara ağaç vardı söğüt vardı başęa yoğuydu ama indi herkes ğapısına aşığı yuğarı ehmiş yanı tabi ne ehzen de göğerer yanı. Bizim yerler 160 çoğ güzeldi. Dolu vurdu erih getti, valla kaysı deyirsiniz ne deyirsiniz o getti artığ he ama şey elma felan onnar durur, yeni çiçeh aştı onnara bi şey olmaz...

Söyleyen: Asiye Yılmaz, 75 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Saraçlı (Pırço) köyü. (Ağrı'dan gelmiş.)

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Bu yöredeki meşhur yemekleriniz nelerdir?

A.Y: Meşhur yemeğimiz hengeldi, halvadı, erdehdi onnan sonra fetirdi aha indi de kızlarımız şükür yekelip günde pasta pişiriller türlü türlü. Sulu yemeh küfte, sulu küfte onnan sonra sebzeli dolma aha pilav aşımız aşı kişmiş aşı kişmişdi. Başı nohuddu.

5 – Ölü evlerinde ne tür yemekler yapıyorsunuz?

A.Y: Orda ki de sarı köhlü şey pişirerih et haşdıyarıh, pilav pişirerih, salatamız var şükür, yanında kolamız var hemd olsun indi iki üş senede çıhıptı şekerin üstüne hurma da göyuruh, şekerde şekerlemede göyuruh. Her bi şey yanı hemd olsun bolluħdu her şey var şükür. Sizin sağlığınızı istiyirih. Heye salmanca ketesi de pişiririh, ıspanaħ ketesi de pişiririh her şey pişiririh. Elimize şükür her bir şey gelir. O zaman da emd olsun Allah'ın bu gününe çoħ şükür bala benim yaşım baħ atmıştı yetmişdi ne babamın evine körluh görmüşem, ne bu evde körluh görmüşem. Çoħ şükür olsun uşaħlarıma da Allah'ıma da. O zaman bu zaman ğaynatam rehmetdih ğaynatam amcamdı adı Abdül'dü. Alđızıl'a neydi onun adı bir ğessep vardı Alđızıl'da hem ordan et alırdıh, hem de burdan ğessep Süleyman'nan et alardıh. Ele gün olardı hem burdan bize et gelerdi hem ordan gelirdi. Ele gün olurdu biri getirirdi biri getimirdi. Emd olsun o zaman bu zaman men bi körluh çeħmemişem bu evde hemd olsun ama iki sene körluh çeħtim. Ayrıldım ğaynatamnan durduħ yerde ayrıldıh, çoħ yedih ğarnımız deldi yemeh bala. Ayrıldım gettim kâğ eledim, özüm öz yerime özüm ğaynatama reşber oldum. Ğaynatama reşber oldum emcem oğlu hastaladı getti Erzurum'da ğırħ älli gün heste yattı. Men su suluyurdum, arħ işliyirdim, ne bilim tapıl horum eliyirdim indide bir evi

süpürebilmirem ğurban olum valla indi de bir evi süpürebilmirem ayağlarım ağrır süpüremmirem valla.

– Ev temizliğini önceden nasıl yapıyordunuz?

25 A.Y: Önceden süpürge süpürürdüh çarşı süpürgesinen. Şükür indide makinenen süpürürüh. Orda ekirdih, gedirdih ğırdan yavşan süpürgesi getirirdih elelihen idare ederdih. İndide hemd olsun Allah’ımıza Allah uşağlarımıza yardım elesin her şey var makine, çamaşırı makine yağı, evi süpürge süpürür ah ele bildiğin gördüğün kimin ğurban olum. İndi daha her şey basitleşip bizim yani yemeli yerimiz ğalmadı be.

– Önceki düğünler nasıldı?

30 A.Y: E ğardaş önce bir toy eliyirdiler indi çalgı var o zaman neydi davılıydı. Kimin sünneti olsaydı gerek bir tene ğız bir tene gelin tüşeydi o toyçunun önüne bu köyü bir bir teker teker çağırardı. İndi hemd olsun anos eliyirih haydi yarın bizim o bir gün bizim sünnetimizdi toyumuzdu aha bele. Önceden bir gün nişan eliyerdiler, iki gün nişanımız sürürdü, gederdiler ğız sahabı izin verseler onu iki gün üstünde toyda eliyerdih, indi yoğ ele bir toy eliyesiz bir 35 nişan eliyesiz bir görüş eliyesiz ah indi be önceden çoğ basitiydi. Yemeh de verirdih tabi tabi yemehsiz heç bi şeyimiz olmur. Yemeh, çerez her şey varıydı valla. İndi çerez peh yoğTu oKgeden salonnarda peh var ama evlerde tağa yoğTu ele.

– Okula gittiniz mi?

40 A.Y: Oğumadım, heç oğumadım heç oğumadım keşke oğusaydım. Babamın uşağı çoğuydu men deyirdim ğardaşlarım oğusun, biz oğumuyah. Biz üş bacıyıh, biz deyirdih biz oğumuyah ğoy ğardaşlarımız oğusun. İndiki ağlım olsa deyirdim ğardaş oğuyur, mağa mı verir yazıh men oğuyum da. Be be okulumuz ele bah indi o köhne okulumuz zatan ordadı şükür. He durur he. Biz burda değıldih ki ğurban olum biz on beş yirmi sene otuza yağındı bura gelmişih biz Ağrı’daydıh. Ağrı’dan gelmeyih.

45 – Tandırda neler pişiriyorsunuz?

A.Y: He baħ oturana tendir. Önceden bir bele künde hamur ğoyurduħ onun içine o ğalırdı bir hefte iki ğün beş ğün sonra onu getirirdih aħşama ğoyurduħ suya istanırdı, sabahnan ğaħırdıħ onnan hemir... Ąski ğünner getsin gelmesin bala, ğski ğünde ğünüdü mü? Onu bu seferim o istanırdı ğaħırdıħ getirirdih suyumuzu ğızdırırdıħ unumuzu eliyirdih onu atırdıħ, ezirdih ez babam ez ğörüm orda ezilir mi? Çiçeğini çıħardırdıħ atırdıħ toyuğa köpeğe haşa özüme, hamur eliyirdih. Hamur eliyirdih ğaynanam açırdı kündeliyirdi mende vururdum. Bir çöreh pişirirdih bu havada ğedirdih bir hefte on ğün kâğa ğedirih, hadi yallah ğünde beş dene çöreh sula ğoy çorvana getsin.

– Tarla işlerine nasıl yardım ediyordunuz?

55 A.Y: Kâğı da valla pazı çoħ kâğladıħ, pammığ da çoħ kâğladıħ, bostan da heye çoħ kâğladıħ çoħ çoħ nekgeden... He erkeħlerimiz yoħ e bizim erkeħler kâğ mı eliyer terekemeler. Biz özümüz ğedirdih mennen ğaynanem ğedirdih. Ğaynanem kutarırdıħ öz yerimizi ğara kâğını kutarırdıħ o ğalırdı evde uşağın içinde men ğedim evez eliyirdim özüme. Beş tene on tene ne olsa evez eliyirdim. Ah ğaynanemi bir üzünde aparırdım, bir üzün de aparmırdım o ğalırdı uşağa baħırdı eve baħırdı men devamlı men ğederdim. Ele vallah. He yoħ yoħ patosa getmedim eme horuma ğetmişem, tapıla ğetmişem he arħ işlemişem onnarı ğayırmışam sada patosa ğetmemişem. Patosa bu o şoton varıydı amcam biraħmırdı.

– Önceden bulaşıkları nerede yıkardınız?

65 A.Y: Bulaşığı da āsgiden ğörürdün çamırdan yaħıyırdıħ, ğarda torpaħ varsa tufarda onu alırdıħ yaħıyırdıħ. İndide hemd olsun mintah çıħıptı valla ele. Önceden ğedirdih çaya. O dereye, arħa be. Heye suyu da o arħdan içirdih, seneği aparırdıħ doldururduħ birez çamır girirdi birez su girirdi getirirdi bi hefte onu içirdih kurtulurdu birde ğedirdih. Beş tene altı tene seneħ bele düzürdüħ şeye tendir damına, kurtarırdı onnan sonra ğaçırdıħ hadi hansımızın menen sonra da bi ğelin ğettih el ğaynım, ikimiz ğaħırdıħ heremiz bir seneħ bir veydere

70 götürüp gedirdih suya getirip o seneği hınsı boşalırsa sudan onnara ehle. Ele günner ama indi hemd olsun her şey hazırdı be.

– Bu yörede yetişen otlar nelerdir?

A.Y: Salmanca var, melecöyüt var, onnan sonra yarpuz var, onnan sonra evenkövenci var, onnan gülhatun var her şey var. Baħ indi ğaħ benim ğapımda on türlü eşya var. Acığıcı biz
75 heç ne seviriñ bizim terekemeler ne de var ğapımızda. Bu arħada var orada it pişih gelir diye kimse ğolay bizim köyde yanı biz acığıcı ğullanmırıñ. Yoħ he yoħ. Be niye yapmırıñ. Ayran aşı pişiririh, onnan sonra kete pişiririh men nem men, avrıñ ğoyuruñ dolaba kışa her şey he he ğurban olum.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

80 A.Y: Önce çamış saħlıyırđı, beş tene altı tene ğaynatam çamış saħlıyırđı. Yanda ineğimiz de varyıdı. Ah ğaynatam ölmeden önce biz emoğlum dedi illap dağa gideh. Ğaynım Alman'daydı, ğaynım'nan para aldıñ, bir yüz elli tene heyvan aldıñ, dört sene dağa gettim. Ğaynatamnan ğaynenem burda ğaldı, men dağa gedirem bunnar burdaydılar ilan vurdu. İndikiler ğayneneyi ğaynatıyı saħlamıllar ay bala. O zaman süd mü satılırdı, indi süd oldu bir
85 bele süd bir bele ineğin o mikrof südü bir milyonu. Heç o zaman süd satırđı, o zaman nehri yağı çalħıyırđı ayranı höp enderirđih haşersen köpeh yeyirdi it yeyirdi, e belki ğazımız olsa, hindimiz olsa çürüdüdüñ o şoru töküdüñ toyuğa, un vururduñ, kepeh vururduñ verirdih şeye. İndikiler de veriller mandarıya. Biz ne tuturduñ yağ, biz pek oKgeder şey ehmezđih buğda ehmezđih, sada yağnan. Ğaynatam yağnan bu evi dolandırardı yağnan, yağnan. He ineğin,
90 çamışın, ğoyunun yağıynan benim ğaynatam bu evi dolan, buğdamızda onnan her şeyimiz onnan, üstümüz başımız her şeyimiz yağnanıydı. O zaman ot varyıdı otun dadı varyıdı, indi ne var indi ot yoħ, ğar yoħ, dolaşğan yoħ, ğamış yoħ heş bi şey yoħdu, valla get çöle heç dad yoħdu. Haşa ele eşşeh getse yığsa tişi ğırılar ne var her zaman bir ay sonra indi burda ot piçilecehdi indi getgine üç ay sonra ancaħ ot, ot da yoħTu herkes şükür yonca ekir. O zaman

95 biz çoğ çehtih bala çoğ çehtih çoğ çehtih bay bay bay... Āskinin şartları yoğuydu çetin gedirdi, niye çetin gedirdi ay balam. Yoğluğtan çetin gedirdi. İndi şükür az da olsan var her şey gedirsen bolluğ bolluğ alırsan, yeyirsen, getirirsen. O zaman yoğuydu. Yanı kimin ki deseydin dört dörtlühtü yüzde bir tenesin ki. Dört dörtlüh adam yoğuydu bizim bu köyde.

– Kazak, yelek gibi şeyleri siz mi dokuyordunuz?

100 A.Y: Onda toğuyurduğ yün eğirirdih. Yün göyun yünü eğirirdih, yeleh eliyirdih, çorab eliyirdih indide gedip çarşıdan alırığ. He kendi imkânımız kendimiz yapırdığ. Yoğ pammığ yoğ heç bizim yatağımızda pammığ değıl. Yanı bizim bu köyün yatağı da pammığ değıl, sada yun sada yun he. Yüğürdih, ğurudurduğ, aha darağā salırdığ, darağ vardı yün darağı. Darağnan darıyırdığ teşinen eğirirdih, pükürdüğ birde bir üstüne sıyrığ vururduğ çorab
105 eliyirdih, ğazağ eliyirdih men nem kişilere süveter toğuyurduğ ele. Kendi imkânlarımıznan.

– Yemeklerinizi nasıl yapıyordunuz?

A.Y: Önceden neydi önceden eşde ocağ ğala, tendirin başında ocağ ğala, soba ğala yemeğı orda yap. Her şeyi biz eşdeydi her bir şeyimiz get gel get gel davannamız arğıyırđı. Her şey bir tüp burdadı bir tüp de mutbahtadı. Tabi indikinin rahattığınan o zamanın rahattığı bir mi
110 ay oğul.

– Bu yörenin dışına çıktınız mı?

A.Y: İzmir'e de gedirem, İstanbul'a da gedirem, Ağır'ya da gedirem, İdir'e de gedirem bir evin erkeğıyem ğarısıyam, her yana gedirem. Heç oralarda heç dayanabilmirem. Gedirem on ğün on beş ğün çoğ daş çattasa bir ay zor uşağ meni sağlıyır. Uşağlarımın hammısı İzmir'de,
115 İstanbul'dadı, ğardaşlarım heye. İki tene, iki tene de be biri baldızım ğaynımın ğızı bide bacımın ğızı Ağır'dadı. İki ğardaşımın evi Ağır'dadı, iki ğardaşım İzmir'dedi, bir ğardaşım İstanbul'dadı, bir oğlum İstanbul'dadı. Yoğ e denize getmemişem. İlk geden senesi yeznem meni aparıp denize. Ay Nur Eli ay Nur Eli deden ölsün ay Nur Eli bu araba batmıyacağ mı suya. Ay hala deyir araba değıl kü o ğayıhtı. Ay Nur Eli burda millet yoğTu birden bassan. E

120 dedi bassan şans senindi battı öldü getiler. Ge mineh ona. Dedim valla eğer o oraya batarsa
dur da minecem. Dedim hele ge gideh bu şeylere buğda atağ güyercinnere onnan sonra geleh
mineh. Bunu oyalyıram ki meni mindirmesin, görhürüm da ele dedi görhümüşam. Gettüh
güyercinnere buğda attıh, geldih bir çay işti, bir yemeh yedih, hala ge indi dönüf geleceh.
Dönüf geleceh birde başğası gideceh, ona mineh gideh. Di mineh ay seni sağ ol barı bizi içeri
125 göy menida geti meni eşde şey var girişi çıhışı var ora mindirif. Ele bi hesteledim ele bi
hesteledim ele bi hesteledim. İzmir’de onda İstanbul’da yoğ İzmir’de, İzmir’de bi kere
minmişem denize, şeye gayığa.

– Eskiden geceleri neler yapıyordunuz?

A.Y: He televzyon nağayırıldı, o zaman da bir bele gırammofumuz vardı gırammof dedi
130 gırammod dedi gaynatam oraya basırdı orda deyirdi orda biz türkü mürkü söylüyüdüh.
Yorulup gırammofana yihılırdıh heremiz bir terefde yatırdıh onu mu dinniyirdih? İndi şimdi
her şey var. He he bi on dekge sürmezdi.

– Küçükken ne gibi oyunlar oynuyordunuz?

A.Y: Heç o yadıma gelmez deyim. Yoğ, bizimkiler bizi heç göyardı mı gız uşağı gede eşde
135 uşağnan oynaya. Çıhırdıh çıhırdıh ele normal babamgil evde olmasa beke çıhırdıh bi
gomşuya beş dekge uğruyurduh dönüdüh. Bacılarımıznan tikiş tikirdih, oğa tohuyurduh, ne
bilim tanten tohuyurduh ah ele bele bi şeylennen eğlenirdih gençliğimizde. Ele evlendih ancağ
uşağnan eşiğın işiynen uğraştıh be.

– Bu halıları siz mi dokuyordunuz?

140 A.Y: Bağ indi bağ indi bunun altı halıdı. Ah bunu özüm eğirmişem özüm de tohumuşam, iki
tenedi bir ordadı biri de burda be. Bunu da şey gergisi varıydı. Bele uzadırdıh bunun ölçüsüne
göre uzadırdıh, bir mıh oraya çalırdıh, bir mıh bura çalırdıh, birini o başa, birini bu başa
bunun ortasına da bir tene boyunduruğ yoğunluhta ağaç, üstüne de bir tene gergi ordan dene
dene alırdıh oraya çıhırdırdıh, aparırdıh, getirirdih, aparırdıh, getirirdih onnan sonra pittih

145 sonra onu gergineği alırdı oraya şey eliyirdih ele tohuyurdu. Gırh gün dört beş kişiyen gırh güne tohuyurdu. Bir he he bir tene ya meni here geveleri var geveleri tez tohuyurdu. Geveleri yanı on beş yirmi gün çekmezdi, o ele saçahlıydı onu ele tez tohuyurdu. Ama bunnarı bunu gırh güne ancah tohuyurdu, dört beş kişiyen. Şekilinde örgü getirirdi aha bu indi parçanın nakışı neyse onu getirip goyurdu önümüze onnan çıhardardı be be.

150 – Bahçenizdeki ağaçlar kaç yıl sonra meyve vermeye başladı?

A.Y: Üş sene sonra verir da meyve. Ele ehtin basırırlı yere, yeri gazırlı. İndi ah gara yaz ehmirih, bayram oldu Navrız bayramı oldu ekin daha soyuğ hardadı. He soyuğ pittikten sonra be, yo yo yo basırmırlı ağaçları basırmırlı, ağaç basılmaz ki. Yoğ, e be gar yağdı bu sene yohTu ki ağaçlarda heç bi şey. Heç var mı ağaçlarda hele bi gağ gör bir tene var mı? Keçen
155 sene eleydi eleydi ele altına direh vırır, bir sene dedim valla hammısı gırılıp tüküleceh ele getirmişti. Maşallah birce iki saadın içinde gar yağdı çiçehlerin hammısı öldü, dünən yoh üreliğin mısafırım vardı döndüler dolandılar o arha terefde iki üş tene varıydı, gopardıflar deyirem hele bah o doluya, o gara demeh galıfdı. İki dene üş dene galıfdı he o terefde. Ona da şey da pammıhlı böcüh. Bu gelemenin şeyi, o zaman geleme ki çiçeh açır o zaman yel getirir
160 ağaçlara gondurur be.

– Doğduğunuzdan beri bu evde mi yaşıyorsunuz?

A.Y: O gapı bizimiydi bah, çıhasan o gapı bizimiydi. Bura tükenimiziydi o gapımızıydı. O bahçe o ev satmışlı o bizim gapıydı bura bizim tükân. Dedelerimiz babalarımız onnarı yaptı.

A.Y: Evlisen bekâr?

165 A.K: Yoh bekâram daha oğuyuram.

A.Y: Oğuyursan, olsun oğu oğu.

– Bu uyduğunuz yatakları nasıl yapıyordunuz?

A.Y: Döşehde yünümüzü yüğürürüh guruduru, kefreminin üzünü tikirih aha doldururuğ ağzını tikirih atırlı eve. Yorganda ele yünümüzü darıyırılı, gözel mitilini alırlı, tikirih üzünü

170 alırır. İndi çerçi gelmişti yorgançı yorgançı dedim men neyniyecem tezdennen yorganı, yeri
yohTu yorganı goyam. Hepsini özümüz yapırır hepsini. Yoh he nerden alacı. He çeyizdih
uşahlara alırdır.

– Tarım işlerinden bahseder misiniz?

A.Y: Buğdayı eskiden Ağrı’da buğdamız hırmen gelirdi tökülürdü, döğülürdü. Hesir
175 goyurduh arhın içine normaldan arh ezirdiler ele az bi şey su gelsin diye, buğdamızı o hesir
üstünde yüğürdüh sepetlere doldururduh serirdih, halıların üstüne, kilimlerin, çulların üstüne.
Orda eleydi, indide hazır undu gedirih alırır getirip yeyirih. Öncenin işi başğaydı.

– Bu yörenin meşhur yemeği olan Bozbaş’ı yapar mıydınız?

A.Y: Be niye yemirdih. Şorba’nın yapılışı, yağımızı goyuruş eriyir, soğanımızı dorğuyuruş
180 gızarır, salçamızı vururuş ahe et olsa atırır, pirinç olsa ne bilim patatesli çorba pişirerih, et
olsa etnen pişirerih, toyuş eti, mal eti ele. Āskiden döyürdüh, indi gedirih maşallah ordan
çekirih gıymaye alırır, getirip pişiririh. Valla men hele indide döyürem, daşım tohmağım o
mutfahtadı. Alıram bazen getirem elde döyürem. Uşahlar gelir. Hoşaf, fasulye yemeği de aynı
heç fark etmez.

185 – Önceden makyaj malzemeleri var mıydı?

A.Y: Yoh yoh, yo yo bizde o yohdu. Āskiden yohuydu bizde. İndi gızlarımız, gençlerimiz
genşliğindi he var.

– Eskiden kız isteme nasıldı?

A.Y: Gız istemedede men nem ay bala annaşillar annaşillar aha. Önce yohdu, önce yohuydu ele
190 bi şey ay balam önce. Yoh yoh gız beğense vererdiler, oğlan beğense alardılar. Yohsa indi he
hemi be her şey telfonnan annaşillar. Yoh ele şey yohuydu āsgiden. Ne gızlarda ne oğlannarda
yanı gedim gelim bele eliyim ele eliyim öteberi yohuydu. Āskiden ah gız oğlan bir yerde ne
bilim bir tene senin benim kimisi o gıznan oğlanın arasında girerdiler gonusardılar, eydise

filandisa mehmandisa ah gız beğenerdise diyerdi ah gelsin filan günü geleh, oKgeden. İndi he
195 indı telfonnan her şey. Telfon, telfon bir yannan eydi, bir yannan da ey değil.

– İçme suyunu nerden temin ediyordunuz?

A.Y: He, be demedim demin, gedirih arđdan doldururuğ gel... Ğammısını arđdan getirir...

Valla Ğamısını arđdan getirirdih. Arđ ölsün arđ, mal da ordan su içirdi suda, ğoyun da ordan
içirdi, it pişih de ordan içirdi, bizde ordan içirdih. Valla indı tertemmizdi hemd olsun.

Söyleyen: Fidan Kaylan, 60 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Saraçlı (Pirço) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– En meşhur yemekleriniz nelerdir?

F.K: He äski zamanın äski zamanın sulu çorba, maş çorbası, erişte çorbası o da Pirço'nun äskisileriydi da, meşur yemehleriydi. Çay yoħuydu, şeker yoħuydu yerinnen kim ğaħsa ğaħvaltıda şey yapırdı çorba, mercimeh çorbası, maş çorbası pişirirdiler çocuhlar. Yoħ arpa 5 ehmeği görmedim, görmemişem diyemmenem yoħ. Ehmeħ valla yoħuydu. Bu behliyirdih buğda piçilirdi, buğdanın ununu götürürdü erkeħler üğüdüdü getirirdi yeyirdih. Buğda ğavurur yeyirdih, ğaşıl pişirirdih, sulu bele unu çalırdıħ suyun içine, birez de yağ aha pişirirdih onu yeyirdih ehmeħ yoħuydu da valla bi şey yoħuydu. Ğaşşıħ da yoħuydu ay gede ğaşşıħnan da yiyeh. Tahta ğaşşıħdı bi ğaşşığıydı biri içirdi birine verirdi, biri de içirdi birine 10 verirdi çocuhlar valla doğru söylüyürem.

– Eskiden bulaşıkları nasıl yıkıyordunuz?

F.K: Aparırdıħ, doldururduħ leğene götürürdüħ orda dere aħırdı, su ne gezirdi derede yıħıyırdıħ. İçme suyumuzu dereden getirirdih. Seneh varıydı äsgiden su seneği. Sen bilmirsen, onnarı alırdıħ herkes älli tene ğadın beke omuzuna alırdı gedirdi o dereden su getirip içirdih. 15 Dereden gedip omuzumuzda su getirir çamaşır yıħıyırdıħ. Onnan banyo yapırdıħ, çeşme meşme heş bi şey yoħuydu. Doğum yapırdıħ ehmeħ yoħuydu ki Allah haķğı yiyem ğız ele acıydım. Gettim ğaynenemden istedim mağa ehmeħ vermedi. İki üş ğomşuya gettim ancaħ birinnen mağa bi tene ehmeħ verdi gettim yedim. Bez de yoħuydu çocuğu beliyem. Para yoħuydu çocuğa mama alam. Çocuħ orda acınnan aha pirincini alırdım ğurtdu pirincini, suda 20 ğavırırdım suyu da südü çalırdım verirdim. Ele yanı bir şey görmedim, men heç bir şey görmedim. İndikiler hepsi hazırđı, hazır bezdi bala beliyiller, hazır mamadı, hazır elbiseyi indi

beğenmiller. Elbise aħşama geder elimde yama yamıyrdım. İpnen çapnan çocuħların çırıħlarını yamıyrdım. Aha oydu.

25 Meşhur yemeğimize yoħuydu yemin içereğ. Ne vardı heç bi şey yoħuydu. Ede şorbayı yağ şorbasıydı da. Birez yağ ğoyurduħ, birez soğan, aha pirinç atırdıħ içine, erişte kesirdih atırdıħ, et ne gezirdi et yoħuydu et ne tapırdıħ et... He toyuħ da kesirdih, aha toyuħ saħlasaydıħ onu kesirdih, toyuğu bir ğün kesirdih şorba pişirirdih ah. Bunu yeyirdih ele yeyirdih sanki deyirdi nedi da et. Nem haftada bir on ğünnen bir, bir ayda bir toyuħ kesirdih. Valla toyuħ da, et de tapmırdıħ.

30 – Tandırda ekmek yapar mıydınız?

F.K: He be tendirimiz vardı herkez. He tendir yapırdıħ tendiri elimizde çamırdan yapırdıħ, içine tezzeh doldururduħ orda orda yanırdı. Kerme da ğübre da malın ğübresini aha onnan sonra da şey edirdi, o yanırdı söñürdü içinde közde hamur yapırdıħ bele ğoyurduħ şeyin üstüne da lavaş pişirirdih. Valla o ehmeği pişirirdih yeyirdih, un olsa yeyirdih un olmasa 35 acınnan ğalırdıħ da. Gedip birez buğda getirirdih, valla ğavırırdıħ ğalığa gedirdih. Onu yeyirdih ehmeħ çarşıdan marşıdan ehmeħ almırdıħ, he tendirde pişirirdih yeyirdih. Aha bir ğoyun kesirdih, Allah bi ğoyun kesende deyirdih ki indi bunnar bo bo adam bi ğoyun kesip eti var. Et ne gezirdi vardı vardı para maramız yoħuydu alaħda.

– Ğıysilerinizi kendiniz mi dokuyordunuz?

40 F.K: Äsgi zamanda elbise yoħuydu, ğiyeh. Ede be onnarı özümüz toħuyurduħ, parça alırdıħ özümüz elimizde birez tikirdih, onu da tapmırdıħ ay bala parça da yoħuydu valla yemin içereğ. Parça da yoħuydu ku alaħ elimize eynimize elbise tikeh. O yeleh meleği de özümüz toħuyurduħ. Tabi be şey toħuyurdular, bu halı malıyı toħuyur el eyağı olan toħuyurdu olmayan da ğalırdı açıħta da. Valla yemin içereğ.

45 – Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

F.K: He ğapıdan topluyurduğ, ekirih ordan topluyurduğ, bağlıyırduğ ah sprrdh. Süpürge ne gezirdi, evi temmizdiyirdih da ehme süpürgeynen. Hepsi doğalıydı da olan oldu olmayanıki de yoğdu da tapa.

Tomates ekirdih, biber ekirdih olsa yeyirdih, olmasa da heç bi Şey yoğuydu. İndi yazda yeyiller, kışda yeyiller onda kışda ne gezirdi a heç bi Şey yoğuydu vallah. zmz ehseh yeyirdih, ehmeseh ğuruturduğ o tomatesi yazın. Serirdih orda ğuruyurdu, o da bizim kışda yemeğimiziydi. Ğurumuş tomates, ğurumuş pattıcan. Biberleri ipe düzürdüh ordan asırdığ ğuruyurdu. Onu da atırdığ peşin yemeğin içine, çorbanın içine.

– Bahçeye neler ekerdiniz?

55 F.K: Tomates, biber, patlıcan ekirdih. Hem yazın yeyirdih hem de kışın da ğurudurduğ onu da yazınıydı, serirdih ğneŐe, ğuruturduğ onu da kışda yeyirdih. Oydu valla pattesi ekirdih, hepsini özümüz ekirdih, yoğsa... Kâğ yapırdığ pazı, pammığ ekirdih, pammığ kâğlıyırduğ, pazı kâğlıyırduğ aha pammığı topluyurduğ, pazıyı verirdih onun Őekerini alıp yeyirdih. Hepsini zmz yapırdığ. Erkekler yazzığlar ele ot piçirdiler, ot getirirdih hayvannara verirdih hepsi, yanı satın bi Şey yoğuydu. Para yoğuydu ku alah ahı, ne varıydı. Fakir ülkeydi da, indi her Şey var da. İndi her Şey ekiller, onda vallah bir Şey yoğuydu. Mısır ekirdih, Şey ekirdih çıtdama da ne deyiller bilmirem he onnan ekirdih onnarı ğuruturduğ, mısırı ğuruturduğ, kışda ğavururduğ çocuğlar yeyirdi da bi Şey yoğuydu.

– İneklerin stnn nasıl değerlendiriyordunuz?

65 F.K: He o zaman ineğin sdnn indi ceyran nehresi var, onda ceyran nehre, yayığ ne gezirdi. Tkrdh tahta nehre varıydı, yayığ onun içine çalğıyırduğ, ineğin sdnn. Satma matma yoğuydu. Şor yapırdığ, peynir yapırdığ o ineğin de nehresini çalğıyırduğ yoğurdunu özümüze yağ yapırdığ kışdığ. Şor yapırdığ aha onu yoğ yoğ satmırdığ yoğ valla satmağ benim heç ağlıma gelmir. Ele ancağ bizi görürdü da. Anca bizi görür he ihtiyacımızı da yeyirdih da. 70 Yazda çocuğlar onu yeyirdi ne varıydı. Onnan başğa valla bir ğn benim heç hatırlamıram

gideh bir şey alaḥ bir somun ehmeḥ alıp getireler, yiyeler. Ne bilim varıydı da almırdıḥ bilmirem. Yoḥ evde ehmeḥ o pitti biz aj ḡalardıḥ. Ta ehmeḥ gelene, buḡda piçile, un üḡüle, üḡüdeleḥ deḡirmende su deḡirmeninde aha buḡda getirirdiler onnan. Aha hamur yapırdıḥ özümüze, tendirde ehmeḥ yapırdıḥ, ne bilim sajda pişirirdih. İndi her şey var ay balam indiki
75 ḡälinner keḡ eliyiller. Be valla bizde ne varıydı be yalan niye ḡülürsünüz, he sende oraḥ piçirsen yazzıḥ, o da deyir men de oraḥnan ot piçmişem da ah.

– Okula gittiniz mi?

F.K: Heç okula getme... Yoḥ bilirem birez ordan burdan a,b,c yazılannarı bilirem. Okula ḡönderdi midi, babam ḡöndermir da. İş ḡörürdüm da kâḡ yapırdım.

80 – Doḡduḡunuzdan beri bu köyde misiniz?

F.K: Yoḥ yoḥ Pirço’da he dedemin babamın evi ordadı mende Nefi’nin bura ḡälın gelmişem ah odu valla. Valla be gerçeḡi söylüyüm da be men yoḥuydu elbise de eyeggabı da yoḥ.

– Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

F.K: Meleçöyüt bilirem bide salmanca var da, acıḡıcı var, ayrı salmanca ayrı onnarı da gedip
85 çölden topluyurduḥ getirirdih. He otnan şey yapırdıḥ ḡavırır yeyirdih, salmancayı kete yapırdıḥ hamurun arasına ḡoyurduḥ, vururduḥ tendire orda pişirdi, çıḡardıp onu yeyirdih. Onu yeyirdih, onnan soyra ḡuruturduḥ kışa, onu da kışa ḡuruturduḥ, serirdih, ḡuruyurdu kışda da onu yeyirdih, ḡavırır yeyirdih. İndiki her şey alırlar ay balam onda bi şey yoḥuydu ku aḥır heç bi şey yoḥuydu. Ah odu da men yazzıḥ onu deyim başḡa kâḡ eliyirdih, pammıḡ kâḡlıyrdıḥ,
90 pazı kâḡlıyrdıḥ, pammıḡ topluyurduḥ ah.

– Bu köyün dıḡında nereleri gidip gezdiniz?

F.K: Heç getmirdim ḡarda gedirdim, getmişem indi gedirem indi doḡtura gedirem hesteyem da. He yoḥ İstanbul’a iki kere getdih da. Doḡrusunu saḡa söylüyüm da. Orda temiz orda ḡüzel evler, ḡat evler, içinde suyu ay balam dereden su getirirdih da. Hele hele indi benim adam
95 ölsün adam birde ele bir şey ḡayırmıyptı. Valla hele maḡa tezgâḡ ḡayırmıyptı, valla be

gerçeğini söylüyüm da. Be gedirdim o dereden Ğarasu'dan su getirirdim. Ay Elif banyo yapırdılar, çamaşırlarını yıhıyırdım, içme suyu hepsi derenin suyudu da. He tosbağa da ordaydı, ğurbağa da mende getirip ordan içirdih da. Valla onu yeyirdih, onu içirdih onnan, çamaşır yıhıyırdıh hepsini elimizde getirirdih da, su ne gezirdi. Bir ğazan yoħuydu içinde su 100 ısıtam çamaşırımı yıhıyam az. Gedif ğomşudan bi teneke getirirdim camı hağğı, men çoh zorluħ çehmişem vallah yemin içerem. Çoh zorluħ çehmişem men he, men çoh zorluħ çehtim bala.

– Kazak, yelek hep kendiniz mi dokuyordunuz?

F.K: He he özümüz toħuyuruħ da gene toħuyuruħ. Bir ne çocuħlara çocuħlarıma hepsine 105 ğazzağı kendim toħuyurdum, süveter toħuyurdum, he pecema tikirdim o biri çocuħlara hepsine pecema tikirdim ah çocuħlarım dört beş çocuğum vardı a bele küçük küçük hepsine elimde yapırdım, tikirdim elimde, iĝnenen.

– Çocukluĝunuzda bahçenizde ne gibi oyunlar oynardınız?

F.K: He he he he vardı vardı vallah ğama çızırdıh yerden oynuyurduh, saħlancaħ 110 oynuyurduh, ğaçırdıh da çocuħ işi da nedi, köy yeridi oydu başğa nedi, çamırdan özümüze ev yapırdıh, evimizde çamırdı, oyuncaħ evimizde çamırıydı. Çamırdan yapırdıh da. İndi yaħçıdı ay balam indi her şey var her şey gerçeh her şey var vallah. He bebeh özümüze yapırdıh, bezden bir ağaç bele yapırdıh, ğol yapırdıh, baş yapırdıh. He he bebeh yapırdıh oyuncaħ özümüze yapırdıh kendimize.

115 – Önceleri ısınmayı nasıl saĝlıyordunuz?

F.K: Heye onu men hatırlamıram onu da anamgil, nenem de vardı şey yoħuydu soba moba yoħuydu. Yoħ tendir tendiri yaħırdılar, tendir sönüdü tendirin kenarına dört dene şey ğoyurdular ağaç da bele çatma he onun da üstüne bir kilim atırdılar kilim he orda sicaħ onu orda otururduh. Eyehlerimizi, o eyeĝımı tendire salladıĝımı hatırlıyım. Camı hağğı 120 üşüyüdümdü gedip eyehlerimi tendire sallıyırdım. Evin içindeydi he büyüħ bir evin içinde

tendir orda yanardı. Ehmeğimizi pişirirdih onnan sonra da şey nenemgil ele yapırdılar. Elif valla anemin annesigil. Kilimleri bele atırdılar onun altı sicağ olurdu onun atta yatırdılar eyehlerini tendire sallıyrdılar ne bilim. He yemehte tendirin üste pişirirdih. O zaman bi şeyi ineği sağırdılar, töküdüler südü gazana içine pirinç töküdüler, süd çorbası pişirirdiler here bi
125 leğen yeyirdi. Ğaşığ da yoğ, tahta Ğaşığnan o da yoğuydu yiyeler. Camı hağğı, önceden bir Ğaşığnan yemeh yeyirdih o birini alırdı birini de ona verirdi. İndi yağcıdı az indi her şey var. Heye böyüh bir alamiyon şey vardı tepsi da onun içinde ayran yapırdılar aha içirdiler o birini içirdi ona verirdi ona verirdi ah äski devirdi, indi yağcıdı ay balam indi her şey var da onda bir şey yoğuydu. Özün ne kendin ne yaptın onu yeyirdin yapmasan da aha Ğalırdın da aj
130 Ğalırdın. Olan yeyirdi olmayan da valla aj Ğalırdı ay Ğız.

– İnek, koyun bunların sütünü nasıl değerdendiriyordunuz?

F.K: He yağ yapırdığ valla, ineh sağılıyrdığ, camış sağılıyrdığ ineğın camışın. Bii e be on sefer getmi, on sene getmişem dağda. Niye getmedim. Yoğ ineğın Ğoyunumuza be indi Ğoyun yoğdu gidemmirem da daha getmirih. He Ğoyuna sevep gedirdih sağırdığ, bilye vururduğ, biri
135 başını tuturdu, biride ele sağırdım oKgeder sağırdım sağırdım hesteledim da. İndi amelyeddiğem Ğalb amelyeti olmuşam. Aha ehmeğ pişirirdih, erken Ğağırdığ hamur yapırdığ. Dağda da tendir yapırdığ, tendir yapırdım. Pişirirdim Ğoyun gelene gider ah Ğoyun gelende Ğağırdığ. Ğoyun geldi sağırdığ aha südü verirdih mandırıya bir zamana gider iki ay verirdih, onnan sonra da özümüze şey yapırdığ, özümüze şor yapırdığ, peynir da onda kışılığ yemeğimizi
140 yapırdığ, getirirdih ele. İnehleri de Ğötürürdüh orda sağırdığ, verirdih mandırıya satırdığ. İhtiyacımızı Ğarşılıyrdı da. Aha ele. Çadır Ğururduğ, yağmur yağırdı, çadırdan damlıyrdı, yatağım yaş olurdu ah vallah bir gün değildi, senin başın için yani bir hayat değildi da, bir hayat değildi.

– Ağrı dağına mı gidiyordunuz?

145 F.K: Yoğ Ğars'a Ardahan'a be oralara gedirdih. Çadır ğururduğ da. İki çadır ğururduğ birine eşyemizi mutbağ yapırdığ ğöye ki, birini de oturmağ için. Nolup farelernen orda yaşıyırdığ, az indikiler hanımdı ay ğız.

– Kız isteme önceden nasıldı?

F.K: Yoğ, babanın ananın isteğiyen valla. Seni verecem o adama o oğlana ah ğız
150 diyemmezdi ki meni niye verirsen verdih da verdih getti. Üzüh tağdılar, geldi bi üzüh tağdılar aha enište eve gelerdi, baba ğörseydi, ğardaş ğörseydi eništeyi keserdi da. Gizlim gizlim gece tufarın dalında, peyede bilmirem tendir damında orda gizlim gizlim oğlan gelirdi ğıznan birez ğonuşurdu çılıp gedirdi oydu. Yođsa heç eve ğoymazdılar. İndiki ğızlar hele çarşıda gezir, sevişir, ğörüşür onnan soyra da geliller evlerine. Vallah yođ ele yoğuydu senin başın için yođ.
155 Gizlim gizlim şey eliyirdiler ğörüşürdüler äski devirdi da.

– Bahçenize ne tür ağaçlar ekerdiniz?

F.K: Äsgiden yoğ ne varyıdı sağa deyirem heç bir şey yoğuydu. Cađđala mađđala ne gezirdi onda birez teze kaç senedi basırmıştığ. Bizim köyde yoğ, men ğörmedim. Heç ağaç ğörmedim, söğüt ağaçları varyıdı orda burda onnan başđa meyve ağacı ne yoğ yoğ meyve ne
160 gezirdi yoğ ne bilim İdir'den nem çarşıya gedende kişiler birez alsa alırdı almasa çarşıya ğarda gedirdih ağşama geden evdeydiğ. Vallah ne varyıdı heç bi şey yoğuydu. İndi yağcıdı ay bala.

– Erkeklerle tarım işlerinde yardım ediyor muydunuz?

F.K: Biyy kâğı yapırdığ, kâğdan da pitirdih ot çılıtı da. Erkeklerden bereber otu topluyurduğ,
165 dırmığlıyırdığ otu, ğorum eliyirdih, tapıl bele bağ yapırdığ aha onnaran erkeklenden bereber daşıyırdığ onnan, ah ğamısını erkeklere yardım edirdih, patos döyürdüğ, saman, arpa, buğda onnarı da onnan ğeçinirdih başđa bir şey yoğuydu ku. İş miş yoğuydu oydu. Valla oydu onnan başđa bi şey yoğuydu.

Uşığı oğudurduş uşahlar okula gedirdi, çanta yoğuydu. Poşete goyurduş defteri verirdih
170 uşahın eline da. Çanta hardadı. Önnüh hardaydı, önnüğü de elimizde birez tikirdih. Elimizde
siyah şeyi alırdıh, biz onnan elimizde tikirdih. Ölümlü günü yoğuydu. Gara lastih eyekğabı,
lastih eyekğabıynan uşahlarımın hamması onnan oğuyup valla yemin içereş, gerçeğini
söylüyüm da men niye yalan gonusuram.

– Önceden zor şartlarda mı geçiniyordunuz?

175 F.K: Çoğ hem de çoğ vallah hem de çoğ şarttar da biz büyüdüh ah çocuğ büyüdüh. Babam
evinde de ele gördüm, burada geldim ele gördüm vallah beş dene çocuğ büyüttüm beşi
yoğuydu. Men yazziğ eyekğabı vardı, lastiğnen da lastiğnen uşah okula gedirdi.

– Bu evin yapılışını hatırlıyor musunuz?

F.K: Ävde be nedı indı benim bu ävim çumnan yapılpdı. Çumdu da kerpiç da, kesmişih
180 belnen kesifler ah bele bele kerpiş kimin, ah onun arasına bir sıra çamır bir sırada çum, ah
şeyledim yaptın da. Ah üstüne de bir iki ağaç attım, üstüne de hesir attım, toprağ attım aha o
da bizim ävimizdi. Yağmur da yağanda hamısı içeriye damır da. Valla o da bizim ävimizdi. O
da bizim yaşamımızdı da. İndi çıhır ele güzel ävler çatılı, temmiz, içerde su her şeyi var ay
balam. İndiki gälinner keş eliyiller. Yoğ, valla yazığıydı da...

-23-

Söyleyen: Behman Kaylan, 56 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Saraçlı (Pirço) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Tarım işlerinden bahseder misiniz?

5 B.K: Köyde yaşırıyırık köy çocuyuh, çiftçilihnen uğraşdıh, keranti çehtih, tapıl hıorum yaptıh, zaman geşti, devran döndü piçerler çıhtı, at dırmığı çıhtı, at piçeri çıhtı. Onnarnan işlerimizi gördüh onnan sonra da zaman bu çağlarına geldi tirehtörler çıhtı, tirehtörnen işte tarımcılığı yaptıh. Aha tapıl hıorum eledih, patos çehtih ah budu başğa bi şey... Kâğ çeneh eledih, pancar ehtih, pammuğ ehdih, pirinç ehtiler pirinci gördüm ben. Ben ekmedim babamlarım ekdiler. Tabi canım baya baya zordu yanı. Çamırın içinde gedirdin äsgiden, tuman mumanımız yoğuydu, ele dal daşşah gedirdih suyun içine valla. Tabi canım o zamanki şarttarnan indiki şarttar çoh büyüh arada fark var yanı.

10 – Hava günümüze göre eskiden nasıldı?

B.K: Önceden hava şartdarı şimdiki şartdara nazaran çoh farhlıydı. Äsgiden benim gız ğardaşlarım şeye gedirdi Ğarasuya. Burda bi Ğarasu deyirdih ora gedirdi. Ordan ördehler ğalrırdı, su meymini, su balıhları buz tutmuştu hepsi suyun üzerinde şey donarah ğalmıştılar bele be. Su maymunnarı ğuyruhları suyun içinde ğalmıştı donmuştu, buz da donmuştu, yanı 15 işin gerçeği ha biz gedirdih cidanan vururduh bunnarı. Balıh vurduğumuz cidalar neydi onnarnan vururduh. Ördehler havaya ğalrırdı, hava da donurdu tüşürdü. Şimdi soyuh yoğTu, ğar yoğTu. Äsgiden metrelerce ğar vardı burda. Tabi tabi äsgisi hava şartdarına şimdiki hava şartdarı o zamanki zaten ne var ayakğabı yoğuydu, çorab yoğuydu, çarıh marıhnan işte millet idare eliyirdi. Başğa ne varyıdı yanı. Be eşşeh ayakğabısı, ğara ayakğabı çoh adamın ayağında 20 yoğuydu yanı. Hepsi çarıh çarığıydı.

– Okula gittiniz mi?

B.K: Ortaokul liseyi bitirdim. Tabii. Okulda o zamanki şartlardan şimdiki şartlar farklıdır. O zaman bizim köy hayatında ki gizdenparç oynuyorduk, billogayda deyirdik onu vururdu ağaçlardan, aradan geçme oynuyorduk, ne o dombalağ aşırıydı şey vardı eşşeh belii
25 oynuyorduk o asgi oyuncular bunlar şimdiki oynar asgi oynar gibi degiller yani asgi tabii tabii.

– Hayvancılık eskiden mi daha kazançlıydı yoksa günümüzde mi?

B.K: Yoğ hayvancılığ günümüzde ey gelişmişti. Önceden herkes şeyine göre bahabilirdi güvvetine göre, kudretine göre yapırdı. Şimdi hayvancılığ okguder fazla yoğuydu. Halk
30 fakiriydi kimde ne vardı, e tabii canım ihtiyacına. O zaman herkesin işi vardı. Şehirli olsun köylü olsun herkesin malı vardı herkes malıyan birlik geçinip gedirdi yanı. Yağın, şorunu, peynirini herkes kendi ihtiyacını özüne göre garşılıyrdı. Herkes birbirininkini evet.

– Kuaför dükkânı var mıydı?

B.K: Eye berber ne gezirdi o zamanda sende berber ha berber. Bizim uşahlarımız okula
35 gedirdi, özümüz başımızı öğretmenler vururdu bi terefimiz makinenin bele vururdular makası, makine ne gezirdi. Makas, onlarınki de makasıydı. Gelin gelirdi analarımız makasnan bele ordan burdan vururdu aynı keçi gırhan kimin. E yoğ ne gezirdi berber tükânii sen de. Berber tükânii hardaydı.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

B.K: Ulaşım, ulaşım yoğuydu, ulaşım nerdeydi. At arabası vardı o zaman. He bi tene makine
40 vardı, geri galan hepsi at arabasıydı. At arabasıyan geden gedirdi getmeyen yayan gedirdi. İki güne gedirdi İğdır'a çığırdı. Be oydu başga ne her terefe yayan gedilirdi Ağrı'ya bile yayan gedirdi adam. Ulaşım yoğuydu, vasayat yoğ, ulaşım olmadıktan sonra ne yapacağı vatandaş.

45 – Önceden oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

B.K: Kefe ne gezirdi, önceden eşşeğin sırtında adam şey göyürdü, teli göyürdü içine, içine birez kışmışden şeyden encilden mencilden göyürdü elecene satırdı. Başğa ne varyıdı yanı tükân ne gezirdi. E yoh canım harda tufar diblerinde, kômun dibinde, kômun içinde, evlerde ele oturup yoh ele âsgi şey hardadı. Yoh canım yoh.

50 – Televizyon çocukluğunuzda da var mıydı?

B.K: Heye televizyon ne gezirdi, o zaman biz seggiz on yaşlarındaydık, valla bizim Hacı rahmetli vardı bu yengemin babası onun bi dene mikrefon deyirdiler ne deyirdiler o vardı göyurdular üstüne bele vızılıya vızılıya sesi yarıdan çıırdı heç yarısı çıırmırdı. Onnan gejdên gejdên radyo çııttı yanı. Radyodan sonra da televizyon işte öyle.

55 – Geceleri evde neler yapıyordunuz?

B.K: Eye gece gece evde oturanda bilirsên ne gayırdık. Gece evde oturanda pammığın gözasını tökürdüler, pammığ gözalıyrdılar, goza çekirdiler. Tabi eyahlarımızı sallıyrdık tendire işnen uğraşırdık, gece gündüzü yohuydu ku. Gece gedirdih sabahlara geder ot bağlıyrdık. Ot horumluyurduğ, gündüz piçirdih gece tabıl horum yapırdık. Nerdeydi hani oturmağ durmağ. Tabi canım oturmağ köylüsen da ne yapsan çalışırsan.

– Eskiden serinlemek için neler yapıyordunuz?

B.K: A indi ganala nasıl girirsên, önceden de ganala girirdin. He aynı şekilde heç fargı, he tabi canım. Sıcağ olur, önceki sıcağlar daha şeydi yani sıcağıydı havalar. Kışın çoğ soyuğuydu, yazın da çoğ sıcağıydı. İklim şimdi değişıyo şu anda.

65 – Derelerde balık var mıydı?

B.K: Çoğ, âskisi balığ nerde indiki balığ nerde. Äskiden bir balığ çıırdı arđlara gedirdih bele çuvallarnan, arabalarnan balığ tuturduğ. Be indi dinamet çııttı, bumba çııttı, ne bilim ne çııttı balığları o yana bu yana dağıttılar sular dağıldı, balığ galmadı indi. O zaman bir balığ yayın balığı da lađđa. Lađđa gelirdi älli kilo atmış kilo. Ya bizim burda bi tükân gayırmıştığ, iki

70 bucuğ metre laħħa vardı ya, ğuyruğu yere deĝirdi vallaha billaha ya o zamanki balıħla indi ah başları bele beleydi. İndi balıħ laħħa var. Āsgisi şartdarda daha çoğ vardı yanı.

– Eski evlerle ğünümüzdeki evler arasında ne gibi farklar var?

B.K: O kerpiç ävler bu evlerden min defe saĝlıħlıydı. Kışın da istiydi, yazın da seriniydi çünkü bir metreden fazla duvarın genişdiĝi vardı. İndi de var mesele bu ävin baħ bu äv
75 çunbuzdu. Pencereye geder daşdı, pencereden sonrası çunbuzdu. İndi bunun içine gir sıcaħtı, yazın gel buraya gir diyersen buzħanadı. Çoğ serindi. Kışın sıcaħ olur, yazın da serin olur, evet.

– Ne tür yemekleri seviyorsunuz?

B.K: Eye önceden süd aşınnan başĝa ne varıydı eye. Makarnaydı, süd aşıydı başĝa heç bir şey
80 yoħuydu. He şorvaydı, makarnaydı, süd aşıydı. Başĝa he bide köylü hayatı yaşıyırdın yanı hemen hemen diyebilecem ki herkeste et problemi olmurdu yanı. Ğoyunu varıydı, tavuĝu varıdı, şunu aynı köylüsen da köyde yaşıyırsan var olurdu yanı. Parasıynan gedip et alıp getiren adam yoħuydu yanı. Özünnen bir şey oldu yeyirdi, olmadısa etsiz ĝalırdı, senelernen etsiz ĝalırdı. Āsgiden en çoğ hengeli yapırdılar, hengeli. Gurut yapırdılar, hengeli yapırdılar ele
85 deĝil mi e. Ğaşıl, helva çalırdılar.

– Askerliĝinizden bahseder misiniz?

B.K: Askerliĝe seksen ikide gettiħ canım, askerlihte gettiĝimiz zaman asker şeyimiz her şey. Tabi canım kendim gettim, tabi. Ben askerliĝimi İzmir’de yaptım. Orda da çavuş taburĝahındaydım, çavuş taburĝahlıĝını pitirdihten sonra Edirne’ye gittim. Çavuş adayı olarak
90 gittim, orda iki ay ĝaldıħtan sonra çavuşduħ rütbemizi aldıħ. Altı seggiz ay felan şey yaptım, ileri gözetleyiciliħ yaptım zaten ileri gözetleyiciliħ çavuş olarak gitdim. Orda Edirne sınırında Yunanistan sınırında Ğaraaĝaç’da yaptım asĝerliĝimi. Orda her ĝün için asĝeri jetler kendim ĝullanırdım gidiyordum şeye ileri gözetleyici, aħşam gelip, övle de gelip yemeĝimi yeyip,

aşşam tekrar gidiyordum. Yirmi dört saat ben gülede yaptım. Onnan sonra da ğara çavuşumuz
95 şey oldu, teskere aldı. Ben ğara çavuş olarak asgerliğimi pitirdim, evet.

– Bildiğiniz bu yöreye ait atasözü, deyim var mı?

B.K: Eye yoğ canım, onnar bizden, onu seye dedim ya get ona. Her şey ne varsa onda var.

Get bunnardan tekrar soracağın soruları get onda sorasan, o taħa bizim bilmediğimizden taħa
bilir...

Söyleyen: Ertuğrul Gürel, 68 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Ortaköy köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

E.G: Asgerliği ..... acemi birliğini yaptım. Ordan dağıtım oldu, Konya'ya gettim. Kendim de telefon bölümündeydim, Ankara'da Mamah'ta. Ordan dağıtım oldu, gettim Konya'ya, Konya'da pitirdim.

5 – Okula gittiniz mi?

E.G: İlkokul, okul anılarım ey geçti. Men oyun bilmirem.

– Tarım işleriyle uğraştınız mı?

E.G: Ben otuz dört senedir men bu tükândayam. Evet, onnan önce buğda ekirdin, çeltih, pirinç ekirdih. Heç bunnarnan başka bi şey yoğuydu.

10 Patos dırahtur, dırahturnan çekirdih, saman buğdayın sapını tükürdüh patosa saman yapırdı. Samanı bi terefe çıkarırdı, buğdayı bi terefe çıkarırdı. Güzel çuvallara goyup getirirdih. Ğapıya getirirdih.

– Önceden havalar günümüzdeki gibi miydi?

E.G: Önceden havalar çoğ sıcağıydı. Tabi tabi tabi. Şimdi havalar iklim değışti, äsgiden çoğ sıcağ varydı. Soyuğ çoğ soyuğ olurdu. Keskin soyuğları olurdu äsgiden, tabi tabi soyuğ geçirdi tabi tabi. Soyuğ geçirdi. Şimdi havalar eydi, şimdi havalar serin geçir. Serin geçir eydi havalar.

– Eskiden kuaför dükkânı var mıydı?

E.G: Berberimiz varydı bir tene. Buğdaynan tıraş olurdu senelih. Bi teneke buğday verirdih, bir sene tıraş olurduğ. O da rehmetlih oldu getti. Menim böyrüm gefeydi, orda tıraş yapırdı.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

E.G: Yerde yayan yerde gedirdiler. Tabi tabi. İğdır'a at arabasıyla gedirdiler, öküz arabasıyla gedirdiler. Tabi tabi. Vardı, bi kaç tene vardı äsgiden araba vardı. Üstü açılı araba onnan da gedirdiler. Minübüs yoħuydu.

25 – Bu dükkânı nasıl kurdunuz, kaç yıl geçti anlatır mısınız?

E.G: Tükânı ğendim ğurduf. Bin dogguz sehzen tarihinde yaptırdım. Sehzen birde iki sene ğefe aştım, çalıştırdım. Gefeyi ğapattım, tükân aştım. Äsgiden vardı iki üş dene vardı, şimdi iki tenedi. Evet, iki tükândı.

– Şimdi dükkânınızda bir sürü çeşit yiyecek var, peki önceden bu kadar çeşit yiyecek
30 bulunuyor muydu?

E.G: Yoħ yoħ. Valla öncekileri men oKgeder bilmem, heç bi şey encil mencil, kişmiş mişmişden vardı. Evet, äsgiden ele çeşit yoħudu.

– Eskiden geceleri neler yapıyordunuz?

E.G: Televizyon o zaman äsgiden yoħudu, yığılırdılar bi eve äsgiden, hikâye söylerdiler, nem
35 söz möz söylerdiler, kadinnar onnarnan türkü mürkü söylerdiler. Onnar ğonuşulurdu, tabi.

– En sevdiğiniz yemekler nelerdir?

E.G: Şimdi benim en sevdiğim yemeh sulu yemehti. Şorba, fasulye bele sulu yemeh.

– Bu yörede kullanılan tarım aletleri nelerdir?

E.G: Şimdi mi äsgiden mi?

40 A.K: İndi mesele eskiden de...

E.G: Äsgiden manda ğoşardılar, öküz ğoşardılar, pulluħ vardı tek. Çüd vardı, o zaman. Şimdi de dirahıornan yapıllar ne iş olsa. Şimdi piçer-döğer var, her şey. Piçer-döğer, dinoma makinesi her şey aletnen yapıllar.

– Kışları ısınmayı nasıl sağlıyorsunuz?

45 E.G: Soba, kışın soba gururuğ be. Hep sobadı hep sobadı. Şimdi äsgiden kömür yoğudu, odun yağardılar. Şimdi daha artığ kömür. Odun yağardılar, tezeh yağardılar, hayvan tezzeği, şimdi daha kömür.

– Peki hangisiyle daha iyi ısınyordunuz?

E.G: Yoğ tezzeğın heyri yoğdu. Tabi kömür, odun daha eydi, yağmaca.

50 – Tarımda neler ekiyordunuz?

E.G: Äsgiden buğdayıdı, pirincidi, pamuğudu, pancar peh azıdı o zaman en fazla pamuğudu, pirincidi, buğdayıdı ehtihlerimiz. Burada ekirdi. Tabi tabi. En fazla pammuğ ekilirdi.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

E.G: İndi hayvancılığ göyun, ineh, manda şimdi manda yoğdu. Gene göyun, hayvan sığır
55 mığır var şimdi. Äsgiden göyun sağlıyrdım. Yoğ hep öz ehtiyaclarımız. Fazla yoğdu. Tabi tabi.

– Bu köyün ismi nereden gelmiş, yani bu köye Ortaköy neden denmiş bilginiz var mı?

E.G: Menim bilgim yoğdu. He ele Ortaköy'dü Ortaköy'dü.

Söyleyen: Hasan Yaşar, 84 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Ortaköy köyü. (Kars'tan gelmiş.)

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerliğinizi nerede yaptınız?

H.Y: Men askerliğimi ecemi birliğini Bandırma'da yaptım. Ellinci piyade alayında yaptım.

Teskiremi de Kore'den aldım men, Japonya'ya gettim men. Orda askerlik yaptım. Men şimdi kendim gaziyem. Japonya'da men askerliğimi yaptım, on bir ay, on üç ay Japonya'da kaldım.

5 Doğru Kore'ydi, askerliği bir Türk aseri orda efem görevi vatani bütün vatandaşlarımızın yaptığı gibi bizde gittih bizde vatanımızı yaptih, askerlik görevimizi yaptih, efendim. İzmir'de giderken İzmir'den vapura bindik, gelirken yine İzmir'den yendih geldih, efendim. Seferhisar'da bir ay eğitim yaptih orda efendim ders gurs gördüh. Ne bilim işte böyle.

– Okula gittiniz mi?

10 H.Y: Hayır, okula bir gışın gettim çoğ Elican men çalışgan bir talabeydim. Çoğ güzel çalışardım, gafam çoğ çalışırdı. Ancağ maddi güçümüz olmadığınan okula gidemedim. Okula geldiğim zaman birisinin yanında nökeridim, hizmetciydim. Onnan bereber gine de okulu terk ettim. Niye terk ettim? Bizi eğitmen oğudurdu. Öğretmen değil he, bizi eğitmen oğudurdu. Eğitmen bize yannış yapırdı. Neydi yannışı, mesele güjlülerimiz hangimizin gölu
15 biledi güjlüydü, götürürdü bizi efendim odun gırdırırdı, götürürdü bize basma töhtürürdü. He bize kendine çalıştırırdı yanı. Bize pammığ çıhattırır, yatağ saldırırdı. Bunnan ötürü mende bir gün bunu çocuklara dedim eye gelin bele olmaz bu öğretmeni şikâyet eliyeh. Dediler ya neteri şikâyet eliyeh, bunu şikâyet eliyeh ama bunu kim diyecek müfettişe. Dedim men diyerem. Müfettiş geldi men dedim. Şikâyeti yaptım, valla çocuklar benim sözümü demediler. Men
20 ortalıhta kaldım, men teh birahtılar men gene de eğer gerçeh ganun gayda o müfettiş de gerçeh müfettiş olsaydı, men ispat ettim delilleri gösterim mağa ki olmadı eğitmen meni

yendi, men gorhumdan okulu terk ettim. Onnan oturu girmedim, getmedim okula. Sonuç bir
gun bakkalda idim daldan eğitmen meni baştım gulağımı cehti. Bağa ensem deyirdi okulda. O
gittihten sonra men muezzinnih yapırdım yanı okulun onnan sonrasını idaresini men
25 yapırdım. Dedi sen gel niye okulu terk ettin. Dedim ki valla hocam men gorştum. Arşadaşlara
uydum seni şikâat eledim, onnar da heç biri benim sözü mü demedi, mende gorşumnan
gelmedim. Dedi şerefim üzerine sağa söz verirem gel. Mende ne bilim şerefın gerçeh,
namusun gerçeh olduğunu bilerek gettim okula. Mamafi ki bu meni tuzağa saldı, bir şey
bahane edereh bu elime yirmi tene zopa vurdu. Bu elim burdan çattadı bağ burdan indi izi
30 mizi çekildi. Onnan okulu terk ettim yavrum men heç yanı ilkokulu da bile doğru düzgün
oşumadım. He he buranın muhaciriyiz biz esas benim kökenim Ğars'dır. Orda yerimiz
yurdumuz olmadı zamanında.

– Siz burada mı doğdunuz?

H.Y: Hayır burda doğmadım. Beş altı yaşında ordan buraya... Babamın hakđıdı, babamın
35 malı eyvanı çoşmuş, gelmiş buraya, burda ikinci ihtiyaç asgerliğini Borulan'da yapmış.
Buranın otunu samanını bol görmüş, buraya gelmiş, burda pütün maddi güjümüzü gaybettih.
Sonra babamı filan da... Burda abiyim vardı bi tane abiyimi de gaybettim, bende şimdi
garibem burda ğaldım.

şimdi eğer bu sesi dinniye, şey alan benim şimdi bu devletten bir isteğim var. Devletten bi
40 isteğim var. Ama bu devleti bi ikinci devlet olsa şikâat ederdim. şimdi niye ederdim, sebep
neydi çünkü men sehse dört yaşındayam, oturacağ bir evim yoğTu yeğen. Ev başıma uçur.
Keşke evime gelseydiz. Ğaymağama çıştı, valiye çıştı nere gettim vay sen mayış alırsan,
gazi mayışı alırsan, barkur alırsan ya benim aldığım ikisi bir milyon eliyir. Ben niye benim
çekir derhal geri alır. Telfon parası, çeryan parası nem ne parası burdan bu, bu pencereden
45 verir o birinnen çekir alır. Men açışta ğalırım, benim eğer şikâatımı o bildiği bir hükümet
varsa onu bir iletisin benim ävim mevım de yoğdu. Men mesela Iğdır'da valiye gettim, dedim.

E bu olmadı yani vesselam. Gedirem burada ğaymağamlığa gedirem, sosyal yardımlaşmaya gedirem bele baħıram hayır yani yapmıllar. Yapılan soruram taħkikat edin. Bu bölgeye yüz sehsen ev yapılacaħ, o yapılanların heç men bele hizmet ne bilim yani heç bele heç bele heç 50 dadı olmanam olanmenem onnara yapıllar maalesef meğe şey yapmıllar yoħdu. Alican ğurban olum onu he olarsa şayed eĝer şey yaparsa. Mende artıħ ne bilim äsgi daha daha...

– Tarım işleri önceden nasıldı, neler ekerdiniz?

H.Y: Tarım mı? Mesele önceden pammuĝ ekerdih, pammuĝ yirmi beş ğuruşa elli ğuruşa 55 gederdi. Durumumuz ey deĝildi o zaman fakırlıħ varıdı, sıtma varıdı. Ğoçaħ bir ğadının ğoçaħlığı unvanı aldığı zaman neden unvan alırdı. Erken ğahıp, tendiri yandırıp, çocuħların elbisesini oraya çırıp pitini temizliyenin unvanı olurdu. O ğadın ğoçaħ şınıfına geçirdi. O zaman ele gedirdiler devlette müracat edirdiler, kilim diye bir sarı bir şey getirirdiler. Bele tufarların dibinde baħırdın uvv titriyir bele, sıtma vardı, zulum vardı. İndiki durum çoh eydi çoh gözeldi. Çoh çoh eydi çoh çoh eydi Allah’a şükürler olsun, Allah devletimize zaval 60 vermesin inşallah, bütün büyüħlerimize yardımcı olsun canab-ı Allah’ın emriyenen, bele da başka senin soracağın...

– Hava şartları önceden nasıldı?

H.Y: Yoħ äsgiden çoh fena sıcaħ vardı. Menim özüm mal otarırdım, bu ğırda. Baħ bu ğırda yumurtayı ğuyluyurdum ğuma pişirdi yeyirdim. Baħ baħ bu ğırda. Heye oggeder o ğumun 65 istisiyenen pişirdi men yiyerdim. İndi sıcaħ yoħTu. Soyuĝu da aynıydı, o zaman da soyuħ varıydı aynıydı. Çoh äski bele deĝildi. İndi çoh güzeldi, mevsim de deĝiştı.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

H.Y: Hayvancılıħ, mesele hayvancılıħ neydi herkes mesele kendine göre kendi, o zaman Vita yaĝı yoħudu. Herkes kendine iki dene üş dene neyse gücünün kaldırdığını efendim saħlıyrdı. 70 Yaĝını, südünü şunnan bunnan geçinip gedirdi yani. Bu sora çıħtı bu vita mita. Mesele tavıħ mavıħ bu et met yoħudu. Herkes köyde bir camış kesirdi nem bi ineh kesirdi herkes alabildiĝi

geder geçinip gedirdi yanı. İndiki durum bambaşğadı indi bütün sosyete olup çevremiz. Daha başğa soracağın şeyleri sen sor men cevaplıyaram.

– Erkek berberleri var mıydı?

75 H.Y: Mesele benim özüm yirmi sene berberlih yaptım. Men kendim yirmi sene yavrum berberlih yaptım, senin deden Sadıh Kilit’di mi? Onun başını bir teneke buğdaya bir yıl tıraş edirdim. Bir yanı on altı kilo buğdaya bir yıl tıraş edirdim, bir yanı hermennen hermene ki onu da veremmiyenner olurdu. Eleydi yanı tıraşdı harda tuttun orda o daşın üstünde oturup orda tıraş edirdim. Ne bilim çölde edirdim, orda edirdim. Ele indiki kimin ohoo yoğ canım o zaman başğaydı, indiki başğadır. O zamannan indiki bir değıl yoğ.

– Bu köyde önceleri oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

H.Y: Önceden gefe varıdı, ocağ yıhan, ocağ batıran gefe varıdı. Gumar oynuyurdular gedirdiler mesele adam pammığı satırdı, elli ğuruşa götürürdü orda verirdi ğumara ter temmiz çekir gedirdi yanı. Böle aydınlıh, hamam, hamama girme, sosyeth, ütü, masa, pantol. Bir 85 pantol alırdı beş sene geyirdi yanı. Yamağ mamağ, beyaz göyneh alırdı şey bezi vardı onnan özleri tikirdi. Tuman muman çoğ adamın... Köyde bir kere dediler Yadullah bir ayaggabı alıp, fotorafı adamı gösterir. Demeh ki bir zilavet ğaloş alıpmış. Parıllıyır ya kimse görmemişti. Yohudu, oğul nerdeydi çarıh adam herkes kendine malın derisinnen tikirdi, ğayırdı. Ağşam ğoyurdu suya, sabahnan ğahırdı geyirdi, çekirdi gedirdi işine gücüne. Bu 90 varıdı. İndi adam yonca ekip odura elini vurmur. Piçir, yığır, balya yapır, yühlüyür, getirir gedir hazır parasını alır. O zaman özü piçirdi, özü yığırdı, özü topluyurdu be insanın şeyiyle insan gücüynen olurdu yanı. Yoğuydu bele bu ziraat aleti şuyu buyu şimdiki gibi yoğ yoğ şimdi yoğ. İndiki gelişmelerle...

– Ulaşımı nasıl sağılıyordunuz?

95 H.Y: İğdır’a ulaşımı bele sağılıyrdıh. At arabasına minirdih, iki güne gedirdih İğdır’a. Bir güne burdan Taşburun’a gedirdih, bir günde ordan ğahırdıh İğdır’a gedirdih. Taşburun’da

hannar vardı. Bu yollarda bizim demirimizde mesele Pirço, mesele Çamurlu, Hesenhan şu bu bunnar yoğ idi. Oralar yoğ. Gedirdih oralarda efendim işte yolda torpağ, çamır, zığ atnan gedirdih at yolda çehmirdi, tüşürdüh arabayı helliye helliye biz götürürdüh yani. İki güne 100 Iğdır'a gedirdih. İki güne gedirdih. Gedirdin Iğdır'da mesele hana gedirdih orda da sabaha gider, zaten özümüz de pit götürmüşüh, orda da vardı. Ele pitin içinde, kirin içinde, pisin içinde. Yani yaşantı ele alışa gelmiştih. Eleydi, zoruydu indi mesele sahat yoğudu. Gün orta bir ağacı bele sancırdıh mesela ya onun gölgesini namaz gılacıh ölçürdüh üç ayağ ha öğledi başlıyrdıh namaz gılrıdih. He onun tahminiynen. Ama sahat mağat. Ezan be bir ara olurdu 105 ezan olurdu olmamış değildi. Bir ara ayrı bir ezan oğundu, onnan sonra biz başğa türlü yaptılar ne bilim artıh diniyetin işlerine göre. Böle budur yanı başğa sorun.

– Eskiden akşamları neler yapıyordunuz?

H.Y: Yoğ yo yo... O yoğudi deyirem da. Önceden vay hükümet böle oldu şu bele oldu. Filan başbakan reisi cumur olur bilmem ne olur. Yoğudu ki. Köyde iki adamda bir adamda ya radyo 110 ya varıdı ya da yoğudu. Onu da sen gedip, gidemmezdin. Onu dinniyemmezdin onu. Sen ulaşamazdın. He oğlum mehtuba oğlum gedip İstanbul'da asgerdi, burdan bir mehtub yazardın ona. İki aya o mehtub ona ulaşırđı. He he mehtub oKgeder. Başğa bi şey yoğudu.

– Derelerde balık avlar mıydınız?

H.Y: Balıh ğarmağ sallıyrdıh, tor sallıyrdıh tuturduh niye balıh o zamanın balıhları çoğ 115 daddıydı yeğen. O zaman çoğ balıh vardı, temmiz balıh vardı. Sular çünkü boş gelip gedirdi. Her teref suydu, her teref civceydi. İndiki balıhlar mesele tahliyenin şuyun buyun balıhları yeyilmez, hepsi pütün ğanalizasyonnar filan hepsi tükölüp. O zaman lezzet, her şeyin lezzetti zamanı o zamanıdı. Mesele tavuğun eti, yumurtası, malın eti bele ottuyurdu her teref otudu, lezzettiydi. O şeyler o zaman lezzettiydi.

120 – İçme suyunu derelerden mi karşılıyordunuz?

H.Y: Heye heye eleydi önceden değirmannar vardı su değirmannarı onnarın ğanalları gelirdi, orda su götürürdüh orda içirdih yanı. He o ğannallardan gedirdi destimiz vardı, doldurup getirirdih ğoyurduh eve dolab yoğ bi şey yoğ efendim yerden ğuyu ğazırdıh soyuh su bazı çıhırdı o ordan he onnan ğeçinip gedirdih he.

125 – Önceye ğöre tarım aletlerinde ne gibi değışiklikler var?

H.Y: Hayır hayır hayır. Sade bi tırpan vardı. Tırpan vardı, el dırmığı ğayırırdıh özümüze ağaşdan. O geder carcar vardı, carcar demiri mili mili vardı, camışı ğoşardıh. Ğoyma ha ğoyma. Bir ay iki ay ğarman döğen olurdu yanı. Kerantı, tırpan da tırpan he he. Yoğudu yoğ piçer döğer möğer yoğudu. Sonradan sonradan geldi. Sonradan oldu yanı, onnar sonradan geldi yoğ, yoğudu.

130

– Peki ısınmayı eskiden nasıl sağlıyordunuz?

H.Y: Isınmayı da sobaydı he bildiğin sobaydı ğoyurdu hayvan tezeğiyen şuyunan buynan gedir o ğırdan çalı malı getirirdih, odun modun başımızı dolandırırđıh, böleydi he yanı. Bu kömür olsun, bu bilmem şı olsun bu olsun hayır hayır öyle şeyler olamazdı yoğudu ki. Yoğudu yoğudu. Bu yanı bizim yörede de burda yoğudu yanı. Burda yaşadığımıza ğöre men burada deyirem da heye, yoğudu.

135

– Bu köy Ermenistan’a komşu mu?

H.Y: Bu Ortaköy bizden bizim solumuzda gene köyler var. Mesela Aşağı Çüttüh arasında bir Araz var. Mesela Gödehli’nin arasında bir Araz var. Devlet Üretimin arasında... Biz onnara göre irahıtayız, biz daha bu tarafdayız he.

140

– Aras nehri taştığı zaman bu köye geliyor muydu?

H.Y: Gelirdi be gelirdi köyün bütün arazilerimizi basırdı. Gedirdiler, Araz gelmeden önce sed tökürdüler, bütün köylü çıhırdı yanı köylü ğücüynen, el arabasıynan, dalıynan, torbaynan kesirdi ki gelip tarlasını almasın. Sonra sonra sonra sonra devlet gelip kesti bu sefer o oraları

145 he. Onu da artı Allah'a şükürler olsun indi daha bütün imkânlar var her şeynen uğraşabiliriz
da yanı indi o zamandan indi bir olmaz ki.

– Küçükken evde dışarıda okulda ne gibi oyunlar oynardınız?

H.Y: He he mesele o zaman babamız, dedemiz evde olannar nağıl deyirdi. Türkü değil türkü
değil. Mesele diyelim sen roman okumursan heh, o da bir nağıl annadırdı, bir yerde bir adam
150 varımış, bir hanımı varımış, bir gızı varımış, bele sevmiş, bele gelmiş, bele getmiş ya bele he.
Onnan bi sahat iki sahat annadırdı ahan geçip gedirdi uşağın başını dolandırırdı; yatırdı,
pitirdi, gedirdi o geder he...

-26-

Söyleyen: Hümnet Günal, 80 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Ortaköy köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

Asgerliğe bin dokuz otuz beş doğumluydum. Üşyüz älli kilo asgeriyeye kireç verdim, üşvet
olarah. Men otuz dört üzerin orta şeyiynen o zaman bir iki üçüydü. Men gettim asgere. Asgere
gettim yirmi dört ay asgerliğimi yaptım izinsiz. İzine gelmedim. Heç izin yapmadım. Şeye
topçu birinci motorlu top tabırı, üçüncü bataryeye yeddiden tud yetmişe geder şeye teskire
5 birağ diye emir geldi. Teskire birağ diye emir geldi. Men o zaman annem meni birağmır dört
ay önce, gırğ beş gün yol verdiler, gırğ beş günde izin verdiler mağa. İzini mi verdiler, dohsan
günnen. Geldim bir ay da mezuniyet vurdu mağa. Men geldim. Men yirmi ay asgerliğimi
yaptım, yirmi dört ay olarak asgerliğimi yaptım, teskiremi o zaman aldım. O zaman aldım
teskiremi, yirmi ayda aldım he. Birez de mezuniyet vurdu. Burdan gağtım gettim Aralığ'a.
10 Gece arabalar burda yoğudu. Araba yoğudu. Gağtım bu zaman saat üşte gağtım gettim
Aralığ'a. Aralığ'ta men bir evde yattım. Adını deyim mi? He Muhter Bayat'gilde men orda
yattım. Muhter'in anasıynan özü gece saat üşte ezennen önce Helil vardı, Hacı Bahceli'nin
oğlu Helil vardı. Onun arabasına mindirdiler, men gettim Iğdır'a. Iğdır'dan da devlet meni
mindirdi, şey yol paramı verdi mindirdi, gettim Ğars'a. Ğars'dan trene mindim doğru
15 İstanbul'a. İstanbul'da orda men ilk olarak gettim ne deyirdiler oraya asgerliğin toplu mu?
Ğanlıtepe'ye. Men gettim ora kusura bağma onu diyecem eme orda bizi pit gırdı. Orda bizi pit
gırdı. Hümnet pit görmeyen, Hümnet orada pit Hümnet'i öldürdü. Üş gün galdım orada üş
günnen sonra men İstanbul Topğapı'ya gettim, orda asgerliğimi orda yaptım. Orda da he
Anğara Palatlı'ya gırğ beş gün sonra meni gönderdiler. Dört yüz yetmiş kişiden benim kimin
20 üçüncü sınıftan çıhan seggiz kişi varıdı. Dört yüz yetmiş kişiden benim kimin seggiz kişi

üşüncü sınıftan çıhmış. İlkokul üşüncü sınıftan çıhmış. Men gettim ora Anğara Palat'da onnar çavuşlar çavuş ğursu gördü, bizde ğamacıydıh altı kişi toplarin başında olma şartıyla ğamacıydıh. Orda ğursumuzu gördüh dört pucuğ ay, ğursumuzu gördük, geldik bateryemize. Birinci ordu, bizim motorlu top tabırı, üçüncü baterye ğamacı Hümmet Günal, emirimize ve
25 görüşünüze hazırdır. Annadın. Gençlih zamanım. Onnan sonra sor men cevap verem.

–Okulda ne gibi oyunlar oynardınız?

H.G: Burada pirinç varıdı. Pirinç ekilirdi, çeltih deyirdih ismine. Ğabıhlıya çeltih deyirik, döyüp çıhartıhdan sonra pirinç deyirik. O zaman biz düyü deyirih, pirinç demirih. Düyü, öz bildiğimi diyecem. Biz düyü deyirdik. Eğer o üçüncü sınıfa giderken, yetimidim. Babalıh
30 elindeydim, men sağa şey o sınıfa giderken on ikinci aya geder o pirinci döyerdih, yığardıh, şey ederdik onnan sonra giderdih okula. Okula gittihden sonra mart yirmi bir bayram ayıydı. Bizim çoğ neşeli, Ğurban bayramınnan, Oruştuğ bayramınnan onu daha üstün saydıh. Navrız bayramını he. Hazreti Eli'nin on üç günü. Hazreti Eli'nin, peygamberlih ğırğ yaşında geldi, imamlıh. Ğırğ yaşında geldi. Annadın. Muhammet peygambere ğuran-ı kerim ilk olarak ğırğ
35 yaşında geldi, ilk olarak şeyde İran'da bağ dünen de ağılmdaydı orda ğuran-ı kerim ona yendi. O şeytana daş atıllar nasıl atıllar? O şeytana daş atıllar nasıl atıllar? Mekke'de. Bisimillahirahmanirehim ilk bir varah yendi. Elhemdurullahirabbilalemin ikinci varah yendi. Allah tala durup orda, şeytan ğaştı dedi bunnar mağa yendi. Allah'ta nira geldi dedi ki: Ya şeytan dedi kör şeytan geri çekil o senin değıl o Muhammet peygamberindi, o da geriye
40 çekildi. Oraya getti. Aha onnan sonra bide cavaplandırım.

– Kaçınıcı sınıfa kadar okudunuz, okulda ne gibi oyunlar oynardınız?

H.G: Okuldaki, oyun ğendimiz on iki on üç yaşındayken okula gettik. On iki on üç yaşındayken okula. He ğama oynuyardıh. Ğama, dogguzuncu ğama vardı, on ikinci ğama vardı, üç düz varıdı, fosofları çekebilse men çekerem hepsini. Fosofların hepsini men
45 çekerem. Onnan oynuyurduğ, gizdempaç oynuyurduğ. Binaların arasına gizdenpaç

oyunuyorduk. Gizdempaç'dan sonra girirdik okula. Mart yirmi bir gelseydi okulumuz paytos olsaydı. Bah üç ayda, üç senede men dogguz ay okul oğudum. Üş senede dogguz ay. Neden? On ikinci aya gider çeltih döyürdük, camışlarnan. Çeltih döyürdük, gehre sürürdük camışlarnan. O camışlarnan, yabalarnan, dizgennernen o zaman dizgen yoğudu. Yabalarnan, 50 dizgennernen belimi çıkarardık, çeltih altına tökülerdi. Onu götürerdik gurutardık, götürerdik matura pirinç yapardık, düyü yapardık. O bir senesi ele getti. İkinci senesi, Allah'ım maldan çeltihten kurtulsaydık getseydik okula. Gedirdik okula mart yirmi bir gelirdi, bir deyirik ki göy nisan olsun sağabımız yiğemiz goymurdu. Hoca galır tek okulda. Bah hesap et. Gızların umuduna galırdı. O zaman saat şeye gider ay beşinci aya gider, altıncı aya gider o yoğudu. 55 Üç ay filan biz okuma oğuyorduk. Allah'ın ame bu güne çoğ şükür ortaokul gider onnarın bilgisi vardı. Bah o üç ay oğuyan seggiz sene oğuyanın bilgisi onun gider olmazdı eğitimimiz o çeşit bize eğitimimiz öğretmen değildi, öğretmen bilmirdik. Eğitimimiz bize dem verdi. Hüseyin Gürel olarak öğretmenimiz Hüseyin Gürel olarak o bizi baba olarak o bizi oğuddu yetiştirdi. Dogguz ayda biz ortaokul gider bilgimiz vardı. Bir benim bilgim 60 değil. Menim belke de benden otuz min üstünner vardı, gerçeh deyirem. Sınıfta galmadık evet biz. Sınıfta galan var. Dogguz sene okula gidenner vardı. Dogguz sene. Neden? Yetimidi, gafası çehmirdi, götürürdü gedirdi çeltiğe, çeltih döyüldükten sonra martta ki yerini goymurdu. Adam da gaytarırdı. Varım vardı o zaman varlar bir dıngılı ufağ yollu. Varlar olduğu kimin onnan saymırdılar.

65 – Önceden tarım işleri nasıldı?

H.G: Biz ilk olarak ilk olarak çeltih ekerdik. Buğda olardı, o gab önce buğdayı söylüyüm. Önce buğda dogguzuncu ayda onuncu ayda on birinci aya gider buğda ekerdik biz. İkimmisi yazın çıkarardık, yazın çıkarardık nisanın yirmisine gider yonca ekerdik. Onnan sonra nisanın yirmisine gider pammuğ ekerdik pammuğ. Pammuğ ekerdik nisanın yirmisine gider martdan 70 mart yirmi birden gırğ gün gedene gider pammuğ ekerdik o pammuğ hem de çok güzel

olurdu. Çok güzel olurdu. Verimi iyiydi verim. Bu üç mesul bize babamdan galma gördüğüm ilk gözümü açanda onnar ben onnarı yürüttüm. Tā ālli beşe geder, ağustos yirmi üçe geder ben onnarı yürüttüm. Asgere gettim, geldim gine pirinç gahtı su bulamadıh. Pirinç gahtı su bullamadıh. Biz döndüh bi seyir şeye pammuğnan, buğdaya döndük. Çeltih su bitti. Su bitti 75 su azaldı, çeltih pittı. Çeltih, onnan döndüh ona. Onnar o ürünnerimizi götürdühten sonra indi yüzde on buğda ekirik, yüzde dohsanını yonca elemişik. Arazilerimizi şimdi şimdi. Ah şimdi de su bulammırh, şimdi de su bulammır, çoğ sıhıntıdayıh. Allah için çoğ sıhıntıdayıh.

– Sular neden böyle az akmaya başladı?

H.G: O zaman değirmannar, su değirmannarı vardı daş. Aralıh'ta dört göz değirman vardı beş 80 göz değirman vardı, üç göz değirman vardı. Ortaköy'de iki göz vardı, üç göz vardı. Değirman daş. Su fazlayıdı köy olarak köy olarak orda bizim iki değirmanımız vardı. Biri Hacı Yadullah'ınıdı üç göz, biri Hacı Mehemed Eli'nidi iki göz. Burda biz unnarımızı idare eliyirdik. Aralıh'ta, Dize, Cennatavat, ona Gecer, Daşburun belesine gelerdi Azeri köylerin yekünü İğdır'ın köyleri hepsi gelerdi Aralıh'ta, o zaman Aralıh değildi. Başköy'dü nahiyeydi. 85 Başköy deyilirdi. O zaman Başköy'de, Başköy'de o zaman un üğülürdü. Orda çoğ olduhları için gelerdiler haftaynan on günnen burada un üğüderdiler giderdiler. Un üğüdüp çoluğ çocuğuna aparıp şey yapardı. Söyleğine daha.

– Önceden hava şartları günümüze göre nasıldı?

H.G: Şimdi hava ki şeye girdi on birinci aya on ikinci aya gelirdi, diz boyunda ğar yağıp, 90 donardı. Diz boyunda ğar yağıp, donardı. Mardın da sonuna geder. Mardın da sonuna geder, bir. İkimmisi, nehrin üzerinde, suyun üzerinde, arhın bizim anadilimizde ğonuşah. Arhın üzerinde su donurdu, Hümmet Günal olarak iki at bir faytın beş kişi o buzun üstünnen gedirdih gırılmırdı. Öyle donurdu. Gırılmırdı, özüm şahsi olarak o kelmeni ğonuşan şahıs, özüm ğendim. Atmış tarihinde şeyden Ğayseri'den faytun aldım atmış tarihinde, men o 95 faytonu on yedi sene çalıştırdım. O haliyenen o şeyiyenen. O buzun üzerinnen, iki. Üçüncüsü,

yerler, yollar geştiğimiz yollar soyukdan bir metre iki metre çatlardı bele. Soğukdan çatlardı. Onnan sonra benim ävimin arhası arhıdı, arazileridi. Menim Hümmet Gunal'ın arhı varıdı, köylünüdü. Bir ğazmaynan orayı delerdih böyle ordan gece saat on birde, onda ördeh gelerdi ora düşerdi orda eyağlarınnan donardı. Öyle ğalardı. Sabağnan ezan zamanı, babalığ altındaydım, ezan zamanı ğağardım namazı ğıldardım, bir ğız ğardeşim varıdı. Öge ğız ğardeşim varıdı. Onnan gederdih kenarlarını ğazmaynan kenarlarını böyle o deliğın kenarlarını böyle ğazardıh, ördeği sağ salamat çığardardıh ama ördeh baygın halında. Donmuş, getirerdih äve ocağımız varıdı, sobamız yoğudu. Ocağımız varıdı, sobamız yoğudu. Bir o ocağı yandırardıh, äv damı ğızardı ördehlerin donu açılırdı başlıyırdılar uçmaya.

105 Ğanatlarını kesirdik, uçup getmesin. Her günde benim babalığ her günde on ördeh, seggiz ördek, iki ördek, bir ördek vurmadığı da ğün olurdu getirirdi biz altı yeddi tene onnan beslendik. Ğaz, ördeh etiynen beslendih da be yerlerinde. Artıh de ne deyirsense de cevap verim.

– Yani önceden daha mı soğuk oluyordu?

110 H.G: İndi soyuğ ne arıyır. İndi soyuğ yoğTu. Ben kannan tüşmüşem soyuğ diye. Ah bunnarda bilirlir. Men ğışı ilk payız gedende men şey yeleh ğatına gezirem. Eme marttan sonra marttan sonra paltarnan gezirem. İstisi de istisi de sağa deyim bunu ğırda avceyiller varıdı, avceyilimiz vardı. Gedirdik bele ğumu ğazardıh, evden yımırta götürürdü. Gedirdih ora ilıh olup pişen varıdı, ilıh olan varıdı. Yumurta yumurta ğumu üzerine ğoyurduh orda pişirdi biz

115 övle onu yeyirdik. Ele isti varıdı. Men üş dene şey yay ağustos şeyini gördüm ağustos oruştuğunu gördüm. O sıcağları gördüm. İkisi normal biri... Ablam carcar sürürdü, amcam birağmadı gede suyu şeye kölgeye ablam susuzluğtan düşdü suyun içine. Bele şey carcar'ın altına tüşdü. Millet çığardı. Öğle isti varıdı. O zaman derede yoğudu. İndinin her şeyi fen oluptu, her şey dereceynen yürüyür, her şey. Diyecem ki atmış derece isti vardı yalan. Öyle

120 isti varıdı. Daha fazla varıdı. Mandaları Carcar'da bir geniş dilleri dışarı çıhardı. İndi nerdedi o
isti.

– Önceden hayvancılık nasıldı?

H.G: Hayvancılığ, ben faytunu sattım göyün aldım. Äsgiden camışlarımız varıdı. İndi manda
deyiller ama men camış diyecem duyduğum camışıdı. Äsgiden camışlarımız vardı, camışlar
125 çeltihler bittihten sonra gehre sürürdüh. On camış, yeddi camış, beş camış gehreyi ipe
ğoshardığ gehre sürerdik. O ku bitme bitti, ekemedik. Camış gitti oldu bu seyir göyün
üzerinde yürüdük. İneh üzerinde yürüdük. Men yirmi üç sene yaylacılığ yaptım. Men şahsen
yirmi üç sene dağa gedirdik. Gettiğim birinci Ahura, ikinci Heydar dağı, üçüncü Allah-u
Ekber sehzen ikide mi sehzen üçte mi? Allahu Ekber beş sene. Üçüncü, Selim'e gettih. Üş
130 sene, Selim'in yaylalarına gettik, üç sene. Onnan sonra döndüh Hanağ'tan aldığ. Ğars Hanağ.
O zaman Ardahan yoğudu, Ardahan yeni oldu. Ğars Hanağ. Ordan doğsan kilometredi.
Ğars'nan Hanağ'ın arası doğsan kilometredi. Selim'inde doğsan kilometredi, şeyin de
Gölen'de doğsan kilometredi. Ayrım ayrım böyle, doğsan kilometre. Bir orda yaylacılığ
yapırdığ. Beş sene, yoğ äv ğalmırdı üç ay. Altıncı ayın yirmisinde onunda gedirdik,
135 dogguzuncu ayın beşinde onuncu aye geder de ğalannar olurdu. Hava hoş olurdusa ama yolda
ğoyunu ve çobanı ve soyuğ alırdı. Soyuğ tuturdu, üşüyürdüler. Çoğ soyuğ olurdu çoğ olurdu.
Yıldırım vurdu, hortum deyirik. Hortum sehzen altı dene göyünü, goçu bir tepenin üzerine
yığdı. Bir tepenin üzerine yığdı. Bir teh denesi kurtulmamağ şartıyla. Bir oğlum Musa'da
içinde dahil. Oğlum Musa'da içinde dahil. Eğer o laylon olmasaydı benim oğlumda
140 gideceğdi. O laylon olmasaydı. Bir tek denesini eyeğıynan bele ğaldırmışdılar o ğuzu başını
alıp getmişti, bulamadığ. O ğuzunun başını aldığ bulammedik. Därisi göyunnan bağa oldu,
o zaman. Därisi göyunnan bağa oldu. Göyünün därisi be göyünün därisi... Ele birden Allah
tala şey eylediler deri çoğ tutmaya başladı. Hağıget seggiz liredise oldu on beş lire. Göyunda
çifti otuz lıra. Bağ hesap et. O deri bizi on iki arabanın şeyini yol kirasını gördü. O sehzen altı

145 sehsen yeddi goyun. Bezininki seggiziydi, bezininki üçüydü, bezininki heç ölmemişdi. Menim ki şahsen seggizi getmişti. Menim arhadaşım baş çobanımız vardı. Onunki sennen onnan götürmüştü on yeddi dene getmişti. He benim gaynımın ki on iki dene getmişti. Ögle ögle sehsen altı dene heyvanımızı bir daşın üzerine hortum birahtı gözüm gördü.

– Günümüze göre hayvancılık eskiden daha mı iyiydi?

150 H.G: Şimdi hayvancılığdan uğraşanan zarar edir. İndi hayvancılığdan öz tarlası olmasa, öz ürünü olmasa, öz çubanı gendisinnen olmasa zarar eder. Zarar eder. Menim şu dörd oğlum vardı. Üç aylıh men şey verirdim, hağ verirdim. Yüze beş dene. Yüze beş dene. Yirmiye bir, heyvana hağ verirdih çobana. Otuz tohluya çoban tuturduh. İndi otuz tohluya çoban olmur, bulammırıh. Men böyün bu demirlerin yekünü satacam, yarın yaylacılıh yapacam. Yalnız
155 çoban üzerinde yoğ. Çoban üzerinde.

– Eskiden saçlarınızı nerede kestiriyordunuz?

H.G: Be an berber. Men altı yaşında seggiz yaşındakene. Bir teneke çeltik yahud da bir teneke buğda. Makinelernen bizi senelik makinelernen makinelernen bizim başımızı gırhardılar. Eğer usturanan iki teneke veren olardısa üzünü de tıraş edirdi usturaynan. Cilet yoğudu,
160 usturaynan. Jilet varıdısa... Hem saç hem säkgel. Onu tıraş edirdi. Sene başına mart yirmi bir gelerdi başdıyardı, mart yirmi birde birağardı. Gene Navruz'a. Navruz'a gelen Nevruz'a bu yıldan o yıla Navruz'a gelende diyerdi ki saçını tıraş edim mi etmiyim mi? Makına olup zoru çatan olardısa, olmurdu öz makinesi vardı. Eğer zoru yetmiyen olsaydı o berber o bizi vardı. Mende yeddi sene tıraş eden adamdan Allah rehmet elesin. Buyur...

165 – Önceden oturup arkadaşlarınızla dışarıda sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

H.G: Ha benim gözümü aştım seggiz yaşımnan yeddi yaşımnan beri üş yaşında babam ölmüş. Amcam şeyin de galdım. Tükânnarda kese deyirih bele şekerleri goyardılar, şekerleri o da şekerlerde burdan gelmez. Bilmirem nerden geldiğini. Doğru gonusalım. Yalan gonusan Allah'ın düşmanıdı. Bilmirem nerden geldiğini bele bele şekerler. Herkesin tufarda kesesi

170 varıdı. Evinnen bir dene şey böken götürerdi, galın deyirik. Uzun uzun galınnar. Galın götürerdik giderdih o sobacı tükânın içine. Herkesin özüne göre müşterisi vardı. Orda yiyerdiler, orda keteden çay içerdiler ketelerin altına her sabah, aħşam ögle değil her sabah he aħşam övlede adam çay goyurdu ordan şeker al ver yapır ya hepsi de veresiye iş yapardı. Mem, yoħ aylıħ yoħudu. Mem çeltiğim çıħana maa bu eşyanı verir misin? O zaman verir
175 misin? Menim çeltiğim, buğdam çıħana mağa bi şey verir misin? Mem pammığım çıħana mağa bu veresiyeni verir misin? Ele olardı. Onnan da barınıp geçinip gedirdik. Evet.

– Eskiden geceleri televizyon yoktu neler yapıyordunuz?

H.G: O ıřıřıħ, o televizyon yoħudu. Men gettim Allah rehmet elesin bir Hatun varıdı. Bağı varıdı, uřađıdıħ gedirdih eriğ, alça tükülüp biz onnan yeyirdih. Bize mesele açırđı. Deyirdi
180 oğul deyir nedi? Dedi ele bi dünyaya bi şey geleceħ ki, Ağrı Dağında duracaħ burda sesini eşitecehsiniz. Revan’da İrusya’da diyeceħ burda sesini eşitecehsiz. İkincisi put havada ucacaħ, put. Put havada ucacaħ. Onu da biz göremmiyecih ama siz görecehsiniz. Onu da biz göremmiyecih siz görecehsiniz. Dedi bu günneri biz görmedik inşallah görenner olar. İnşallah görenner olar. Onu da o meseleyi de Hatun isminde Hatun Erdem isminde bir ğadınnan şahs
185 olaraħ duydum. şahs olaraħ dinnedim. Bele şeyleri hep annadırdılar. Urusya bizim tüşmandı, şeydi. Bizim dede baba düşmanımız Urusye’di. Sonu ele oldu ki Urusya’ynan biz dos olduħ. Men gördüm. Menim bir emcem da geşti Revan’a. Bir amcam da iki oğluynan bir ğaylacıynan geşti Revan’a. O zaman Urusya ğapattı daha bilemmedim ne oldusa başdı baratadı getti, Hudaverdi Günal, Hudaverdi Günal olaraħ, özüde ki böyühlerden sorurdun
190 deyirdi gelininin adı eminin arvadının adı Fatma’ydı, Revan’ın Ğaragoy köyünnen almışdı amcan. Babamın ğardeşi böyüh ğardeşi. Ravan köyünnen almışdı Fatma’nı, getirmişti. İzine getti keçemmedi. Amcam da arħasıca ğacaħ getti, o da gelmedi. Hale de Nahcıvan açılında rädyo’da verdik ğara verdihse bulammedik, cinsini cibiliyesini bulammedik, bilinmir. Hale de

bilinmir. Ame bilenner dayılarını, ahrabalarını, amcalarını bulannar oldu. Be bu Ortaköy'de
195 bullannar çoğ oldu. Bulannar çoğ oldu. Evet buyur.

– Önceleri tarlada çalıştıktan sonra serinlemek için neler yapardınız?

H.G: Bizim bizim dededen babadan yerlerimizin, arhlarımızın başınnan ağustosta su giderdi,
sel kimin gider. Hep arh ha tarla değil arhlar da giderdi. Giderdih mal otarardıh, istiliyerdik.
Ney vardı ki bir tumanıdı on beş yaşındaki uşahta yuharını demirem aşağını deyirem, ne vardı
200 bir dene ğara kömleği varıdı, birde bi ğara tumanı varıdı. Onnan biz yaşıyırdıh. İkimmisi, orda
çalışannar varıdı. Tarlada çalışannar varıdı. Isıcah da olurdu özünü atardı suya serinnerdi
ğahardı çalışardı, özünü atardı suya serinnerdi, ğahardı çalışardı. İstiliyende atırdı özünü suya
çalışırdı. Buyur...

– Önceki evlerle günümüzdeki evler arasında ne gibi farklar var?

205 H.G: Urusye'de o da binanın çamırını, piriketini, piriket deĝel kerpiş ay Allah sennen razı
olsun. O kerpişini Urusye'den dedem Hacı Mesum getirmiş. Bir metre yirmi santımdı, buyur
ölçüp bahabilersen. Şimdi ölmemiş. Bir metre yirmi santımdır tufarı. He ba ba ba gördüğün
uşmuş ya ora önceden. O ön terefde o annar uşmazlar. Gerçeh deyirem ön terefi de ben
uşağıydım seggiz on yaşındaydım, onu bir eşiret Kürd'e anam birez un mun verdi oranı
210 demeh kesseği ĝoyur kesseği, ortasına torpağ atır çamır atmır ki indi gedin bahın aynısıdı. He
ele yapıp. Evet. Onun için o uşdu. O daha saĝlılıydı. O, o geder saĝlılıdı ki bah benim on
seggiz dene damım var. Bah bah burdan tutun bah belesine tut bah bah bah belesine orda
peyem benim var belesine eyvannarın bele dut barakamnan marakamnan belesine tut on
seggiz dene binam var. Hepsini annem öldühten sonra gendim ĝoymuşam ama o bina
215 annemin baba mülküyetidi. Hacı Mesum'un he. O bina babamın annesinin mülkiyetidi. Evet.
Çoğ saĝlılıydı. Çoğ saĝlılıydı. Soyuĝa istiydi, istiyi soyuĝudu. Evet evet...

– Eskiden kullandığınız tarım aletleriyle, şimdiki tarım aletleri arasında ne gibi farklar var?

H.G: Baħ o ev yoħudi ki aħařdan dırmıħ ġayırdılar dogguz diş on diş aħařdan. Onnan sonra
kötannar varıdı, üş boyun camış çekirdi. Bir kötanı. On iki numaraydı. Bir camış üş, altı camış
220 bir kötanı çekirdi boyunduruħ olmaħ şartiyle. Onnan sonra ele bir oldu ki bir numara kötannar
çıħdı. Älli tarihinde, bir numara kötannar çıħdı on bir numara kötannan bir çift at da o kötanın
tarlanı sürürdü, bir cüd manda da o tarlanı sürürdü, bir cüd af edin öküz de o tarlanı sürürdü.
Öġle yařadıħ, dırmıġımız aġacdanıdı, dırmıġımız. Cüdümüz aġacdanıdı ucu demiridi.
Kötanımız böyük kötannarıdı. Üş boyun mal sürürdü. Men gözüm açıp görende, onnan sonra
225 men on iki yaşına geldihten bu tarafa her şey fennendi, her şey onnan sonra mator da men on
beş on altı yaşında bu tarafe mator oldu. Mator çıħtı. Evet.

– Eskiden ısınmayı nasıl saġlıyordunuz?

H.G: Hayır hayır. Tendirimiz varıdı, baħ orda. Tendirimiz vardı bir beze masa kürsümüz
varıdı. Kürsünü ġoyurduħ bir yeke palas varıdı. Onun üzerine o şey ġoyurduħ daha
230 diyemmem aġlımnan çıħdı, taħdı. O taħdı ġoyurduħ o şeyin üzerine herkesin eyeġını
uzadardın döşüne o palası çekerdin. Herkesin eyeġı uzanardı, döşüne palası çekerdi.
Terliyirdi, o tendir onnarı terledirdi. Onun çevresinde yatırdılar. Onun çevresinde. İkincisi,
ufaħ damı olan ocaġı varıdı bele. Tufarı yarırdılar, ocaħ şey edirdiler bir dene demir atırdılar
demir, onun üstünde de yemeġini çayını ġoyurdular, kermeynen. Men gözümü aştıım avceyil
235 gördüm. Avceyilnen, kermeynen, odunnan o çeşit barınırđıħ. Sonra soba geldi. Soba bu
Ortaköy’a da sobanı ilk olarak eġitmen Hüseyin getirdi, ikinci benim babalıħ Memed getirdi.
Bu Ortaköy’e. Evet, gözümün gördüğünü deyirem.

– Eskiden sevdiġiniz insanla nasıl ġörüřüyordunuz, nişan ve düġün şimdiye ġöre farklı mıydı?

H.G: O ne neşeliydi. O ne neşeliydi. Ġırħ mırħ bi şey yoħdu. Ġırħ mırħ men görmedim.
240 Mennen de çoħ saz naz gezen olmazdı Ortaköy’de de sorabilersen. Annem meni ele
saħlıyırdı. Men ilk önceler birini istedim. İstedim annesiynen babası geldi dedi ki, Zehra gel
sen bunu algine. Annem dedi yoħ vermem. Dedi ya Allah’dan ġorħun men oġlumu vermemem

size. Ge bu ğızı sen alginen. Mende sevirem da. Men nice sevirem. Gedirem bom bom noğullar olur, şekerleme olur onu getirirdim. Onnan sonra ğardaşıma deyim, äsgiden esans 245 çıhırdı, indi ..... eder esans asıl ğoğulu esans. Dört ay üç ay getmirdi. Parası olan sevgisine onnan birini verirdi, parası olmayanda ne yapsın, ne yapsın o çeşit biz dolanırdı. Sevgi başğadı, sevgi başğadı. Düğünnere gelende o onun eline şey eliyirdi, bu elnen tutur Mehemmet'in elinnen tutum yahud da Yunus'un elinnen tutum böyle toylarda ğırmızı şeyi giyerdiler, enteri yoğudu ki. Enteri geniş tuman varıdı geniş tuman varıdı, üst köyneği varıdı. 250 Geniş üst köyneği varıdı. Üst köyneğ. Onnarı geyip nanaya başlardı, nanaya başlardı. Aha nişannılıhta eğer meremetli insan olurdusa deyir ay ğız, deyir nedı. Böyün Hümmet geleceh onu böyün şahbazlığa ğatın. Bir ayrı dama ğatın bijliğ yoğ, bir ayrı dama ğatın onnar orda iğdedi, onnan sonra getir da şekerlemedi he he püsküvet müsküvet onnarı orda o onun ağzına vererdi, yedirderdi, bu bunun ağzına eğer iyi sevgidise. Yoğsa ğaş ğabağlı sevgidise, ğoğnu 255 sevirdise sen mennen mende sennen. Yoğ baba zorunan ana zorunan giderse, öyledi. Ama asıl sevgi oydu.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

H.G: Araba ben gözümü aştım, gözümü aştım at araba gördüm, iki teker manda da şey gördüm araba gördüm. Burdan da rehmetdik Gümüş da mennen aşağı tertipler, bele ..... 260 tertipler. Burdan yayan gedirdiler. Yorulan Ğaragoyun'da filan da ğalırdılar, yorulan. Yorulmayanda direh çıhırdı. Burdan ağşamnan çıhırdı, sabağa yetişirdi İğdir'e yayan olarağ. Yayan olarağ. Çarığ giyen çarığı yırtılırdı, çarığını yamıyrdı bele. Terzi kimin bele yamıyrdı çarıgiye. Pammuğ çorapda evladı goçak olan olurdusa, birde bi pammuğ çorap geydirirdi. Pammuğ çorap geydirirdi. E deyir hele bura bağ bay bir çarığ birde bi pammuğ çorap. Bağ 265 onnarı da gördüm men. Şahsen onnarı da gördüm. O çeşit İğdir'a gettiler. Onnan sonra bir Şavır arabalar çıhıdı. Şavır arabalar çıhıdı. Geldi Başköy'e ilk olarağ Başköy'a geldi. İki sene

sonra da Ortaköy'e geldi. Ehmet Çankaya getirdi. İki sene sonra da Aralığ'a geldihten sonra da iki sene sonra Ahmet Çankaya getirdi. Evet.

– Bu köyün ismi nereden gelmiş bilginiz var mı?

270 H.G: Ele baħ heç şey etmedim ele burası ana boyu bedennen indiye geder heç değişilmedi Ortaköy diyereh tutuldu, Ortaköy'de de üç yüz älli haneli köyden indi yüz yeddi hane ğalıp. Baħ hepsi önceden burda ğırħ kişi vardı. Bu ğapıda ğırħ kişi. Onu bıraħkınan. Hümmet Günal'ın olaraħ seggiz cocuğu seggiz cocuğu ikide ailesiyen ğendisi on, birde anası on bir dene burdadi onnarın da zürriyetini siz ne deyirsiyizse deyin. Ne deyirsize Allah'ın bura 275 öyleydi. Yeddi dene ayrı şey vardı, bina vardı, yeddi dene. Herkes ğendi evinde yiyerdi, içerdi, ğendisi azanıp ğendisi yiyerdi. Hümmet Günal olaraħ. Ama ğanalarımız öyleydi. Şimdi heç bi şey yoħ. Şimdi heç bi şey... İndi fantezi olmuş, indi bahho řaħaynan şire yenir. Cad bulammadım, cad bulammadım, cad yiyen. Amcam ğızın elinnen cadı aldım yedim benim bu hırteğimde ğaldı. Cad da diyende mısırdandı. Burdan dığırladırdık desem älli metre ğedirdi 280 inanmazsan. Desem yüz metre ğedirdi inanmazsan. Aynı o el arabalarının tekerleri kimin. Onnan yařadıħ bu ğüne geder. Onnan yařadıħ, ğünümüz onnan yařadıħ.

– Derelerden balık nasıl avlıyordunuz?

H.G: Aha balığı hayır. Balıħ, bizim balıħ ğarmaħ sallamazdıħ. Ēıřın ğarmaħ sallamazdıħ. Tor zaten deden babadan ğalırdı. Tor deden babadan ame çehme torudu. Tor çehme torudu bele 285 kenardan on metra, on iki metre bele uzunluhta toħuyurdular ipinen. Toħuyurdular onnan ğedirdih arħlardan yazın bayram ağzı o zaman ğedirdih o balıħları tuturduħ. Onnan da ğarmaħ deyirdih biz. Äski babalarımızın ğarmaħları vardı. İndi otu otu deyiller. Otu deyiller ne deyiller. He olta bele. Onnarı sallardıħ ele balıħlar çıħardı altı kilo, üç kilo, iki kilo yeke yeke ğızılala balıħlar. İndi ğızılala balıħ ğetmiş yerine ğara balıħ ğelmiş, sazan balığı ğelmiş, ne 290 ğelmiş. Balıħcılıhta e filankez ne. Onnan sonra tarlaya ğedirdin çeltih, pirinç su bağlamış, su kürseh deyirih biz balığın kürseği. On dene on beş dene birden çıħırdı bir balığın kürseği

arhasına. Çıhardı, çılanda çılırdı dönende dönenmirdi. Neden arhı kesirdiler. Arhın önünü kesirdiler, gece taħa balıħların yekünü tuturdular. Onnar varıdı. Çoħ varıdı. Buyur...

Söyleyen: Hümnet Günal, 80 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Ortaköy köyü.

Derlenen: a) Türkü.

-b-

Daha çoğ diyen değılem... “Elesgerem sana ğurban, elesgerem sana ğurban gel eyleme bağırını ğan gel eyleme bağırını ğan. Elden getti tüneh tarlan, elden getti tüneh terlan doğru sözüm yalan oldu yalan oldu yalan oldu. Dedi bağı bu ğaşa bağı bu göze, yandı bağırim ey döndü köze. Kötü sözleri vurmayın bize keçen keşti yalan oldu keçen geşti yalan oldu. Dedi 5 dost ahraba yanında günahkâram, dost ahraba yanında günahkâram doğru sözüm yalan oldu, doğru sözüm yalan oldu. Älden getti ğemli eskerim, älden getti ey ğemli eskerim yıhdı gönlüm vedan oldu, yıhdı gönlüm ey veran oldu. Dedin ey bağı bu ğaşan ey bağı bu gözen son kelmeyi yıhdı, bağı bu ğaşan ey bağı bu gözen yandı bağırim ey döndü köze. Kötü sözleri vurmayın üze, keçen keştin ey yalan oldun, keçen keştin ey yalan oldu.

Söyleyen: Naroş Aktay, 105 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Ortaköy köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Eskiden bu yörede tarım işlerini nasıl yapardınız?

N.A: Ekirdiler erkeK ekirdi, kadın da gedirdi kâğlıyrdı da. Be gedirdih sabañnan dururduñ azdan çoğdan yeyirdih, ya yemirdih göyup gedirdik. Gedip kâğ ele. Pammığ, pazı pammığ. Heye. İçine de öteberi ekirdih da. He ekirdik. Ekirdih, yığırdıñ getirirdih, yeyirdih. Adıya
5 gurban.

– Önceden havalar nasıldı?

N.A: Pahho evelden. Evelden zulum mudu? İndi eydi şükür havalar eydi yahçıdı. Dolanırñ, yeyirih, içirih azdan çoğdan. Herden de bele nufus yoñuydu. Nufus yoñuydu azıydı. Onda eme indi şükür her ävde görürsen şükür bir äv var. İndi eydi.

10 – Kazaklarınızı, yeleklerini kendiniz mi dokudunuz?

N.A: Yoñ toñuyurduñ, toñuyurduñ. İpini de eğirirdih. Ele olurdu tükânnan alırdıñ. Paran vardı alırdın, paran yoñuydu heç gedirdin neydi çiğidi çıhardırdın çölden getirirdin, çıhardırdın ah eğirirdin. Onnarı toñuyurdun. He he.

– Giysilerinizi, bulaşıklarınızı önceden nerede yıkardınız?

15 N.A: O zaman yoñuydu o yan güyu vardı. Güyu vardı güyu. Güyu vardı, gedirdih göyurduñ şey edirdih su çıkırdı. Setilnen setilnen doldururduñ, alırdıñ malımız heyvanımız, özümüz...
Hammısı onnan.

– Okula gittiniz mi?

20 N.A: Okula da gidemmedim açığıny deyim. Babam göymadı fağırıydıñ, açığıny deyim zengin değıldih. Ancañ başımızı dolandırırdı. Herden bi geyinesen gidesen, defterin ola gidesen bizim heç dadımız yoñ idi. Men getmedim. Getmedim ah.

– Küçüklüğünüzde ne gibi oyunlar oynardınız?

N.A: Oyun olarak arkadaşlarıydık otururduk, danışırdık. İndikilerin ondaki bir değil. O zaman eydi indi heç.

25 – Bu yörenin dışına çıktınız mı?

N.A: Gettim niye getmirem, gedirem gezirem gelirem. Yoğ.

– Bu yörede yetişen şifalı otlar nelerdir?

N.A: Gedirem da topluyuram, getirirem, yeyirem. İndi de göcayam gidemmirem. Ordan da gedip getirirdik tavıh vardı sahlıyrdık, hindi sahlıyrdık getirirdik pişirirdik kış kış olsun yazı

30 yaz. Allah ne verir onu yeyirdik. Çok şükür. Çok şükür.

– Isınmayı nasıl sahlıyordunuz?

N.A: Ävi soma vardı nece soma yoğudu. Soma vardı, tendir vardı o da vardı. Çöreh yapırdık, yeyirdik saj maj görmedim. He tendir. Sen sağ ol. Sen sağ ol ğuban olsunar.

– Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

35 N.A: Ävide ne deyir bi mesele var zengin değildik ki. Dammağa gelmir ki bir dammağa gelmir. Süpürgeyi götürürdük, çalı. Götürdü ävimizi süpürürdük eh. He fekirdik, fos yapammirdik. Heye bala...

-28-

Söyleyen: Ali Abatay, 76 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Yukarı Aratan (Yuharı Ereten) köyü. (Tuzluca'dan gelmiş)

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Tarım işlerini nasıl yapıyorsunuz?

A.A: Pammığı sor, buğdanı sor ne bilim yanı bu kimi şeyleri sorabilersen. Hangisini başdım. Öncekini annadacam öncekini. İndiki indikiler hepsi fenni işdi. Direkdör biç, direkdör yığ, direkdör bağla, direkdör de pittti. Ama o öğle değildi. Kerantıyı döğ, kerantıyı itilt, elceğini bağla, gağ güzelce biç. Onnan sonra dön tapılla, horumla, bağla, tayala, arabaya yühle, arabadan geti damın üstüne şey tayala. Bele şeyler var. Çoğ çoğ e indiki nedi, e indiki e fendi var. Ordan bura bi şey geldi indikiler işin hepsi aynıdı.

– Neler ekiyordunuz?

A.A: Ekilir ekilir gene ele önceler de pammuğ indi pammuğ ekilmir da indi yani gaç senedi pammiğdi, pencerdi aramızdan galılır. Gine buğdadı, arpadı bunnar ekililler. Bostan da ekilir.

– Tarım aletleri nelerdi?

A.A: Kerantıdı, çekişdi, zindandı burda ne ki var. İndi dört dene bizde kerantı var. Dört dene çekiç, zindan var. Daş var, daş varıdı, gavra vardı kerantı itiltme için. Kerantıya sabı var, elceği vardı bağlama için. Heç heç heç heç tirehtör neydi, döğer neydi, ele bi şeyler yoğudu yoğ.

– Önceden havalar nasıldı?

A.A: İsti çoğ geçirdi, soyuğ çoğ geşmirdi. Ehseriyet isdi geçirdi. Ehseriyet isdi geçirdi. Hemi de neteri isdi geçirdi. Paltarımıznan bele çumurduğ Ğarasuyun iptal olup, tahliye galıp onda tahliye yoğudu. Ğarasuya gelirdi, paltarlı özümüzü atırdı Ğarasuya çıhırdı aynı yine kerantıyı alıp elimize piçirdik. Paltarlı ne paltarlı hamısını çıhırdı, paltardan pişerdik. İsdı geçirdi. İndi isdi ne gezir. Men kış paltarımı geymişem bağ vallah bi çekedi çıhırtmışam.

İçimin hammısı kış paltarı, kış paltarı... Heh yoħ paħho isti neyse soyuħ aynıydı. Bele aynıydı ba ba bu hayatı baħ budurana bura Mustafa'gilin hayatı İsmet'gilin. Emince'de Kerim varıdı. Burda onnarın nenesini almışdı, burda ğalırdı. Sabaħ erkennen geliller maħa
25 deyiller eye gel hele. Noldu? Deyiller Kerim ölüp. Burda ölüp. Neyse geldim haħgeten de ölüp. Allah pütün ölenlere rahmet elesin. Be nolacaħ, ğebir ğazılacaħ. Yanı bu şifeynen men ğebir ğazılacaħ deyirem, deyirem belki sen yayın mayın yapacaħsan. Äsgiden mazar deyirdiler. Äsgiden ğebiridi. Äsgiden ğebiridi, indi mazar olup. Ğebir ğazılacaħdı. Burda Seyad vardı, evi budurana baħ. Başdadı Cemşüd vardı, indi Sayım var onun babasıydı.
30 Burdan ğaħdılar burda Eli Necesi vardı burda. Burdan ğaħtılar gediler çalıştırdılar geldiler buraya, burdan Emince'ye gedeceler ev uşaħ getimeħe. Buzun üstünnen ğeştiler, buznan buznan Eli Nece ğırılmadı bele buz ğırılmadı ha. Ğarasu ele dal da caminin dalınnan ğeçirdi. Gettiler gettiler. Ğar neteri, ah burdan. Burdan men camiden heber verdim, onda bu cami deħildi. Äsgi çamır binaydı, möhreden yapılmışdı. Neyse burda selat oħudum, heber verdim.
35 Ğaħtıħ gettiħ şeye mázara. Mázara neteri gedirih aha burdan baħ. İki üçü ğuvvetdi ğenşler tüşüp ğabaħa bizde onun dalıca gedirik. Ğar dizden. Neyse etrafı açmışıħ, köyden el arabası ne gezirdi ki ğucaħımızda kerme aparmışıħ, odun aparmışıħ. Neyse sen idare bir terefi temmizlemişih, orda ateşi yandırmışıħ, od yandırmışıħ hem orda mezar ğazmışıħ hemi de ğızınmışıħ. İki ğazıp üçü ğızınıp, üçü ğazıp iki ğızınıp. Çıħatmışıħ burda yumaħa. Suyu
40 tükürüh isti su ğaynar su biz deyirdih ki bunun derisini yandıracah eme deyil, yere tüşür ..... yer donur. O şekil soğuglar vardı. İndi soyuğ ne gezir. Yayı, yazı, kışı aynıydı. Soyuħ yoħdu. Soyuħ yoħdu, he.

– Tıraş olabileceğiniz yerler var mıydı?

A.A: He, burda bir berber varıdı. O tükâncı Ğurban var onu tanıyırsınız? Onun aħrabasıydı.
45 Adına berber iki Ğara varıdı. Onun adına berber Ğara deyir, deyirdiler hangi Ğara berber Ğara. He onun adı berber Ğara'ydı. İndi burda Eli çoħdu. İki üş dene Eli var. Hansı Eli, Eli

Gerip. Meni tapacaqlar. Hansı Eli, Eli Terekeme, aşığıda. Yanı Terekeme değil ha ele bi lağab goymuşıu onı. He birde bu Uşıağın dedesi Eli vardı, Hacı Eli. Yoğ Hacı Eli berber değil yanı adı Eli'ydi. He ele deyirdiler he, he ona da Tad Eli deyirdiler. He onun da lağabı var Tad
50 Eli. Yanı tad İnan'nan gelme. Aşıgiden İnan'nan gelennere Tad deyirdiler. İndi neyi annadırdığ, heye berberliği. Bu berber Ğara nedi eye gel bizi tıraş ele. Eliyim. Senelih olursan gūnnūk. İndi senelihnen gūnnūęūn arasında çođ fark var ağır. Mesele gūn haftada bir sefer. Pek onda ne verecih. Senede ne verecih. Adam başı ũ teneke buğda. He başıımızın onda ũzūmūz, başıımızı ğırđırdı. Bazılarının sakęalını ğırđırdı, o gelirdi fiteni salırdılar, fite diyende
55 nedi bir çapıt. Ya anasınnan ğalma, veyad da afedersin hanımınnan ğalma bir dene ũnnūh varıdı aşıgiden. İndi bu entarılar var ya onda entarı yoğudu çuğaydı. ũç kŕyneęiydi, dŕrt metreden beş metreden ũç kŕyneęi beş metreden... Tuman tikirdiler arvaddar ŕzlerine yanı hele gidende sizin bŕyŕk arvaddardan sor onnar bililler. Gelirdi salırdı boynumuza başıdırdı makina makina yolur. Eye yavaş ele eye yavaş ele e gŕzūmūzden su pırılıyır su tŕkŕlŕr, o ele
60 ğırđıp gedir. Sene baş başa gelirdi ũ teneke buğda, verirdih ona. Senede ũ teneke buğdaya başıımızı ğığtırırdığ o bazıları hem sakęalını hem başıını ğığtırırdı, ihtiyaıları deyirem yanı. Gençlerde ele bi başıını ğırđtırırdı, sakęal uzadırdı, sakęal goyurdu burda ğırđırdı burda bele bir kekŕl goyurdu veyad da burda bele bir tel goyurdu. O ŕkiliyenen geçinirdih.

Çeltiğ ekirdik. Onu da annadım. Men çeltiğ ekecem altı dağar yerim var yanı ũş somar. Ŗey
65 yoğtu ki. Nar yoğdu camış ilazım. Geldim sana dedim e camışını bir gūn ver, ona deyirdim e bir gūn maęa bi camış ver, ona deyirdim bir gūn bir camış ver. Yanı ũş dene camış dŕzeldirdim. O yere su vurmuşam su burdandı. Camışı boyun boyuna bağlıyrdığ, dalıca dolanırdığ orda. Camışlar batıp çığırdı şak şuk şak şuk işıyirdi, guyuğunu ay buyuzuna vurur buyuzuna vurur bu yanına vurur bu yanına vurur... Bi Ŗey diyemmezsen ki. Gaye nedi gŕr
70 bunu bŕyŕn halleleyebilirem mi sabağtan mağa camış verendeyiller. Camışı verdiler neyse camış gŕrevini pitirdi. Ğırağlarına arđ çığardırdığ. Ortadan bir bele kesirdih bir bele kesirdih

onnarı leh deyirdik. O da belnen ğayırdıh, çamırın içinde, ellerimiz ğabar ğabar olurdu, baldırlarımız çat çat... Sorsan onda sizin o yekeler bilirler onu. E aħşam gelirdih eve baldırlar ğan ahır. Ėey yağlıyrdıh kere yağı. Eye duz ğat, kere yağına duz ğat. Ada yandırırđı ne alırdı,
75 ele sağ olasan seni. Çat, yara, duz, kere... Duzu ğatırdı kereye yağlıyrdıh buraları ay ğaħırdı bu ävin içerisinde hop hellen gedirdik. Yanır da, be duz yara. E di çeltiğ ekecih, e nolacaħ. Ayıtdıyrdıh onu. Seirdih sılıfını efsiyirdiler arvaddar, doldururduħ çuvallara aparıp salırdıh suya. Orda bir hafta suda ğalırdı. Bir hafta sonra ıħardırdıh üsd üsde ğoyurduħ onu. Üstüne de bir Ėey örtürdüħ, ğızışsın ğöğersin. Ğızışırdı, ğöğerirdi. Biz yernen uğraşırdıh daha ğalır o
80 orda. Gene o mal olan özü yapırdı işini, malı olmayan gene yalvarırdı men yalvarırdım yanı ehseriyet üngü malım yoħ mulum yoħ. E bir ğün gelim sağa zom ğoyum da. Zom zom... He he o da yanı ver hele ğörüm da bu gelemi ver hele. Baħ bu mesele beş somar bir yer diyek. Bunu annadım yanı baħa düşesiniz ha. Beş somar bir yer. Baħ bele ah birde bele. Bu belesi tiredi. Baħ beleleri de lekdi yanı. Bu da ortadan geldi ya ah bu oldu bir lek, bu iki lek, bu üç
85 lek he. Sennen onnan camış alırdıh, getirip onun iini leh leh bele düzeldirdih bele ğara düzen getse bunnarın ğammısını sökeceh tumları. He ah baħ bele buranı düzeldirdih, burdan tapanı taha tapannar diyende tahta tapandı bu uzunnuħtadı baħ bu direğin uzunnuğunda. Ordan geirirdih ona ordan geirirdih ona ordan geirirdih ona leh leh onu camış e camışa sen ne diyebilersen işliyirdi. ıbığ vurasan hepsini çekip tökeceh ora oho oho oho oho oho biride
90 ğabağında bele dönderir, biride onu tutup bele baħ bele. O tapar suyun içerisinde be diki uħuru. O ki pitirdik. Toħumu getirecih toħum ekecih.

– Bunu yapmanızın amacı herkesin yerinin belli olması için mi?

A.A: Herkesin yeri değil. Bir adamın yeridi, buralardan Ėey ğoyurduħ baħ burdan bir dene ağız ğoyuruħ bu kerdiye su gedir, burdan heye burdan ağız ağız baħ bele geldi ya baħ ah bele.
95 Burdan açırıħ bu bir kerdiye gelir. Bu kerdiden açırıħ, bu kerdiye gelir. He yanı bele.

– eltik dışında neler ekiyordunuz?

A.A: Yanı hele bu çeltiğ pitmedi. Yo yoğ çeltiğ pitmedi hele çeltiğın yoğunu bunnan buyandadı hağıgeten buyandadı. E filankes nolar böyün gel o çeltiğın tohumunu goy benim eteğime, men ekim da. Yerin içende goyammezsen tohumu zaten sudu, çamırdı. Yerin kenarında sen ordan dolduracağsan tenekeye veya veydiriye veyad da ne bilim gaba getiresen men çeltiğın ortasında durmuşam, tökecem eteğime çirmenmişem bura geder veyad da picemalı micemalı tüşmüşem. Leh lek. Bu leki ekecem geçecem bu leke bunu ekecem geçecem buna bunu ekecem geçecem buna. Bunu pitirdik. Döndü bunun suyuna. Gene aynı bu ağızdan buna bu ağızdan buna bu ağızdan buna bu ağızdan buna bele bele onu da suvardık.

100

105 Ğaldı pişmeği heye suyu. Çeltiğ tamamen göğerdı yanı bele bele. Çeltiğ göpağa çıhaçağ, göpağa çekin. Ah göpağ nedi? Ele he suları temmiz gurudacıyığ da içinde su ğalmıyacağ. Çeltik muçarını çamıra iliştirecek. Heye çamıra iliştirecek ki taħa başı yatıp suya. Onnan sonra kelle ğahacağ. Hele gene çoħu var. Ele onnan pitmir. Serçalar tökülür onu yemeğe. Burda Allah rehmet elesin sizinkilere de burda Hacı Abbas varıdı. E bir beş dene yumurta e

110 ecem alasan beş dene yumurta verim onu pişir ye kuşların ağızını bağla bizim çeltiğe gelmesin. Bağıyırđı ha. Yanı o mühüde gelmirdi, gece başğa yerde yem yeyirdi. Be dua oħuyurdu da. Oħuyurdu, dua yazırdı deyirdi birini yemlih köşesine, birini bu köşeye, birini bu köşeye birini de bu köşeye duadan serçe gelmesin. Hağıgeten de gelmirdi. Hağıgeten de gelmirdi yanı. Gedir başğa yerde yeyirdi yanı orada yemirdi. Onnan da sonra gene çeltiğe

115 suyu biraħırdıħ, bu sefer bunu çeltiğın içinde gemiş göğeri, sılıf göğeri kerantıynan onu başını vururuħ. Çeltiğ baş aşsın. Onnan da sonra bu sefer buyrun gene suyu ver vağıd geldi. Payızdan on gün geden yirmi gün gedende burda çeltiğ piçilerdi. Men asıl men Tuzlucalı'dı. Tuzluca'nın Ğağızman'ın ğarşısında Ğağızman'ın köyünün ğarşılarında Helimcan var, Halıkışlağı var. Orda payızdan on gün gelende piçilerdi, burda yirmi gidende piçilirdi. Biz

120 oranı piçirdik gelirdih buruya. He orda daha tez piçilirdi, ora şeydi ahı ğıraş yerdı tez başa gelir. Siz bunu evvelden mağa deseydiniz, bu yapılaçağların yanında malzemelerin şeylerini

yapardım men görünecehlerini yapardım. Bir ağacın ğabığınnan yanı ğabığıda deĝil tahtasınnan yanı yaşınnan. Bu inde, birez bunnan inde birez bunnan uzun, bele bu Şekil. Bura dörd dene bu ayakĝabı derilerinden yanı. Birini burdan delirdih birini burdan birini de burdan.

125 Burada ayakĝabı Şeylerini yapırdıĝ, barmaĝlarımızı bura salırdıĝ ah bele. He bu baş bele ehnehliĝiydi baĝ bele. Bu elimizde merendi burda da taĝda. Merendi diyende yanı oraĝça deyim, merendi siz bilmirsiyiz görmediniz. Ama oraĝçadan böyühdü yanı kerantının ele aŐaĝı yuĝarı ele ĝuyruĝunu kesip atırdıĝ onu merendi yapırdıĝ yanı bele çoĝ getisin. Onnan piçirdih baĝa baĝa baĝa baĝa ĝururduĝ, ĝuruyanda deyirdim hepsini baĝlıyaĝ. Bu sefer daŐıyırdıĝ

130 malnan döyürdük. Direhtörman döyürdük, malnan gehreynen gehre ĝoŐurduĝ döyürdük. Birez de guvvetdi olan zoru çatanda direhtöre deyirdi, e buranı döy Şaadını verim. Bir Őaadın derdinnen malnan döyürdük. Malı bele ĝoyun ĝoyuna baĝlıyırdıĝ, hermene serirdih mal onun üstünde dolandırırđıĝ, heye. Saman da deĝildi yabaydı, insannan deĝil onunki saman olmur belim olur. Bele bele yabaynan iŐĝalıyırdıĝ, belimleri atırdıĝ o yana çeltih ĝalırdı yerinde.

135 Süpürüdüĝ topluyurduĝ, makineye verirdih götürürdük Muharrem'in deĝirmanı vardı ora hele de durur zihni. Çüttüh'nen Başköy'ün arasındadı. Onnan sonra Navruz oĝlu Veli Başköy'de ĝurdu bir deĝirman. Çeltih deĝirmanı bilmem un deĝirmanı indi bilmirem bilirsiniz bilmirsiniz onu. Siz Başköy'lü deĝilsiniz?

A.K: Men Sadıĝ Kilit'in nevesiyem...

140 A.A: Öĝle mi he ĝüzel. Aparıp orda üĝüdürdük, pirincini çıĝardırdık, ĝar ĝabuĝunu da götürüp gelirdik. He baŐĝa bir Şey sorursansa gene sor...

– Önceden oturup sohbet edebileceĝiniz yerler var mıydı?

A.A: Söhbetimizin ehseriyeti o sıralar yanı aĝŐamlar söhbeti naĝılınan geçerdi. Filankes bir dene naĝıl dene. O adam baŐdıyıldı naĝıla. Yalan dorĝu yanı biz ĝözümüzü cillemiŐih onun aĝzına. Filan Őaĝ filan bir padişah ĝılıcını ĝuŐandı misal Köroĝlu'yu misal verim sana yanı

145 belki Köroĝlu'nun adını eşidersen.

Rüstem-i zal, Köroğlu galhır burdan pütün memleket memleket goşuluynan gezir. Harda ki bir hağaret varsa orda eyleşir. Goşulunu carını calalını yendirir, deyir hele durun görek bunnar niye annaşemmiller, aralarında neler var. Ne Kibi sorunnar var bir köylü niye annaşmıllar.

150 Yolu epe bi zaman geliller, misal yanı deyiller ki Gödekli'den çılmışış, Başköy'de kecevayli endirecik. Kecevan nedir yanı? Yolda yeriyeceh affetkinan at, deve, eşşeh o zaman vesayıt yohtu ki, bunnarnan. Ğırnan bele gettihilri zaman Köroğlu baħır ki ğırda bir sürü ğoyun var. Pehlivannarına deyir ki deyir siz yavaş yavaş gedin men çıħım orda ki sürüden bir ğoyun alım, getirim tüştüğümüz yerde bunu keseğın, yiyeğın. Tamam değiller. Köroğlu atı dönderir

155 ğoyuna taraf, onnarın başğomutanı da Ayvaz'dı. Köroğlu'nun ğomutanı başkomutanı Ayvaz'dı. Ayvaz'a deyir sizde yeriyn misal Başköy'ün üstünde kecevayı eğleyin orda çadırlarımızı ğuraħ ağa da getti ğoyun getire orda keseh yiyeh. Tamam tamam. Köroğlu çobanın yanına afediginen itter bunu üstüne gelir. Neyse o yanı bu yanı çoban yetişir merhaba merhaba. Deyir heyirdi ajsan, suzsan o adama bilmir Köroğlu olduğunu. Ona deyir ki ajsan,

160 suzsan çoban deyir. Deyir ne acam ne suzam, be deyir heyirdi sen bele gelipsen bura. Deyir gelmişem bize bir şişdih veresen. Yanı bir ettih veresen. Ğoşum ilerde getti, aparaħ orda keseh yiyeh. Deyir adın nedi deyir Köroğlu. Deyir attan en yere. Atınnan yere yenir, çoban kefeneh deyirih biz äsgiden keçeden ğayırdıldılar geyirdiler ğoyunu otarırdı, hele de var yanı yine şeylerde siz fargında değilsiniz. Atır yere kepenehden değneği çıħardır bunu vurur vurur

165 vurur vurur deyir men öldüm be niye öldürürsen. Deyir sen kimsen sen Köroğlu olursan. Deyir Köroğlu değilem. Altınnan çıħır yanı çünkü gine döğeceh Köroğluyam dese. Ğaldırır ğoyur atın üstüne sür. Deyir get goşuluna çat. Bu gelir kecevanı eğliyipler çadırları ğurullar baħıllar Köroğlu gelir ama ele yolun altına üstüne keçe keçe gelir. Ordakiler Ayvaz'a deyiller, Ayvaz deyiller Köroğlu döğölüp gelir. Deyir ele şey olmaz, deyir ah baħ hele.

170 Hağgeten de gelir baħır Köroğlu döğölüp. Noldu deyir hal mesele beledi. Ayvaz çoħ hersdenir ona. E nece değir, bir ülkenin padişahı da döğüller. Ayvaz atı binir aynı çobanın

yanına. Selam, eyleküm selam. İtter bunun etrafını sarır çoban gelir neyse bunu itlerden bu yana da daraldır. Deyir buyu ğardeş. Çobana deyir ki Köroğlu'nun sana selamı var, deyir bize bir şişlih versin kesek yiyek. Deyir Köroğlu'nun özü gelene geder sözü gelsin. Köroğlu'ya da 175 ğurban senede ğurban. Seç içinnen. İçinnen bir dene ğoç seçir, ğaldırır ğoyur atın üstüne Ayvaz minir ata gedir. Ordakiler baħır e budurana Ayvaz ğoyun getirir. Köroğlu döğölüp gelir, Ayvaz ğoyun getirir. Yeniller neyse yere yendiriller mindiriller Ayvaz'ı da tüşürdüller ğoçu kesiller mesiller. Sorullar, Ayvaz sen ne dediñ aldıñ bu ğoçu ki mesela ağa alemmedi? Bunu Köroğlu'nun yanında deyir ha Ayvaz. Deyir gettim çobanın yanına selam, ayleküm 180 selam. Mağa dedi ajdığın, suzduğun deyir dedim ne acam suzam filankes. Ele gelmişem sizden bir ğoyun alah aparah orda arħadaşlarnan kesek yiyek. Sordu mağa sen kimlerdensen deyir dedim men Köroğlu'nun adamıyam, pehlivanıyam. Dedi sanada ğurban Köroğlu'ya da ğurban. Ğoyun size ğurban. Seç birini. Seçtiħ bir ğoçu ah budurana gettim kesin yeyin. Onda Köroğlu dedi he Köroğlu'nun özünnese sözü geçerlidi. Özünnese sözü geçerlidi. He 185 geçirdi.

– Eskiden ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

A.A: He ay sağol, ay ğözel. Çoħtan beri bu ayakğabıdı bi şeydi bunnar ne gezirdi ki. Kimin ineĝi ölüp, Ehmed'in. E yıĝışın ora. Yıĝışrdıħ ora. E filankes ineĝin fiyatı ne? Ölüp, kesip, eti dorĝuyup ineĝin fiyatı misal yanı yüz lere. Tamam. Biz ğaç kişiyik, yirmi kişi. İneĝi 190 paylaşacıyıħ. Pay olacıyıħ. He tamam. Yirmi kişi olduħ. Äti dartın mesela kaç kilodu älli kilo diyek. Älli kiloyu yirmi yere bölün. Kiloynan äti yirmi yere böleller. Filankes bunun zaten o mal saħabı da bilir. Bunun dârisine ortaĝıħ yirmi kişi bunu bölecek. Gönnünü ha. Yanı men bilsem sen siz bu şekile geleceĝdiñiz men o dedihlerimi hazır ederdim. İndi diyecem yanı. Äti paylaşdıħ filankes mal saħibi senin paranı avam piçiminde vereciħ ha yanı buranın piçiminde. 195 Buĝda piçilir satırıħ, ne bilim pammiĝ mammıĝdan avans mavansdan, e olsun deyir nolacaħ. O eti apardıħ yediħ ğaldıħ ğöne. Gönü de duzduyurdular ğüzelce serirdiler ğuruyurdu, bir bele

ğaba un goyurdu. Birde bir o gönün uzunnuluğunda bir ip o ipi yanı burdan misal deyirem
ha burada daha yahçı başa tüşersen. Bu malın gönüdü, bu da undu, bu da ipdi. Bağ bele aha
bele bu şekil goyurdular. Aha gönü neyniyecik, çarış tikecik, ayakğabı yerine. İpe ki buladın
200 bunu ki ğaldırılar bağ bele ah bele eliyirdiler burdan bele aynı bele bu cizgi olurdu. Aha bunu
burdan bele cizirdiler. Birde dönürdüler bu ayağın ölçüsünü alırdılar, mesele bir bu gedere.
Bir cüt. Bir cüt diyende yanı bir cüt ayakğabı kimin ha. Birini buna birini buna. Aha bu
senindi. Onu yanı yirmi yere çıştırdılar. Yirmi adam bölüp ya, çarış tikirdik. Eşi goy
tarifini de eliyim sene. Bu boş değıl ele. Yoğ yoğ onnan. Bu sene lazımdı bu. Sen onu düzelt
205 men yanı tamamen seni seni başa salım men çünkü aşkı geçirdiğimiz günnerdi. Aşkı
geçirdiğimiz günnerdi. Ah bağ bunu burdan bele tikirdik, tabi bu küçüktü aynı dengeye
gelmir. Bu ğırağları da bele delirdik. Aha bu sadan boynum aynan bir gömneh yanı bele bir
bele kesirdik, başdıyrdı bu ğırağları buranı bele tihtikten sonra buraları bele tikirdik, buranı
da bele ğattıyrdı aynı ayakğabı şekili bağ. Aynı ayakğabı şekili yapırdık, bağ belece. Aynı
210 aynı aynı aynı belece. Ayağımıza geyirdik üç beş gün ele güzel rahat onnan sonra altı
yırtılırdı. E idara yohtu ki ayağyalın gezilmez. E neyniyecih be. Heh bu sefer bu buraları bele
delirdih gene. Aynı buranı bele köşe deyirdih köşe, heh toğuyurdu. Bele bele tikirdik, heh
tikiş da elimiznen tikileceh makine yoğ bi şey yoğ.

– Bunları ulaşım için mi yapıyordunuz?

215 A.A: Ulaşım da geyirdih be. O da yırtılırdı. Böyün bir heyir iş var. Filankesin heyir işine
gidecih çağırıplar. Bu filankesin çeketini al geti mağa. Filankesin bi ayakğabısı var, o
ayağğabı alıp. O da ayakğabı nedi o ğara ğaloşları bilirsene, onnardan al geti. Gedip onu o
toyu, o heyir sünneti savırdı. Böyün paltar yuyacıy. Kirlenip de paltar da. E neyniyeciyik.
İş köyneğini çışardırdı daha yoğdu dalda giyek. Bura arvaddarın başının çitini bele
220 bağlıyrdı, bele sarırdı bele. He be be be aha çeketdi veyad da ğazağdı ah bunnan belece
bağlıyrdı yanı buramız görünmürdü. O şekilliynen keçinirdik. Ğaldı yir bas.

– Önceden geceleri neler yapıyordunuz?

225 A.A: Nağıl, nağıl. Onda alehtirih ne gezirdi. Şuşeler vardı, lempe. Bilmirem onu siz gör, görmezsiniz? Var bizde üş denesi var. O lempeden. Biri beş numaradı, biri yeddi numaradı, biri on dört numara. Onnara ğaz yağı ğoyurduğ toylarda ayni, ölü yerleri de ayni, meclislerde ayni aynisini yapardılar. Onun ışığına oturardı. Sen nice mağa dediğ bize bir iki kelme bi şey denen emme. Eme ordada bunu annatacağ vardı e filankes e bir nağıl denen göreh de. Başdıyırđı nağıl demeĝe. Bizde onu o şohbeti dinniyirdik. He o sohbete dinniyirdik.

– Eskiden yazları terlediğinizde nasıl serinliyordunuz?

230 A.A: O dere yerleri olannar zaten muhüt muhütdi. Burda misal yani Ğarasu çoğdu, bizim Tuzluca'da yoğTu çölde. Anca içeceh suyun, eliñi üzünü yuyacağ suyun bunnarın içeceh suyun he orda boynun yanımıza ğatığ aparırdığ, çöreh aparırdığ, ğaşşığ aparırdığ, ğab aparırdığ ğurcunnara doldurup aparırdığ. Onda bu aparırdılar ğabnan tökürdüler başlarına. Ğabı ğölden doldurullar töküller başlarına, doldurullar tök... Bu kibi şeylerden serinniyirdih, 235 indi serinnen indi her evde her tükânnarda vantıratorlar var serinneceler var.

– Eski evlerle günümüzdeki evleri arasında ne gibi farklar var?

A.A: Ehseriyet kerpiç yoğuydu, ehseriyet ävler möhreydi. Çamırdan bele ayağlıyrdılar, çamırı yetiştiriller onun da ustası varıydı. Başdıyrdılar möhreden duvar ğoymaya. Hele bir ğöz keçirim ğörüm eye möhre bu köyde olar, olar. Var. Möhreden duvar var.

240 – O evler daha mı iyi oluyordu?

A.A: Be isdi olurdu. İsdı olurdu çoğ isdi olurdu. Äv damları varıdı. Böyük äv damları. Äv damlarının böyründe bele harlar varıdı indi bazı yerlerde bele şöhbene kimin şeyler var şöhbene demiller de. Onnar da şömüne kimin. Orda getirirdiler iki sepet tezek, bele iki el arabası tezek töküller ora kirbidi verip yandırdılar. Bu duvarın arasından boru yeri var şey vardı yanı boş 245 yer varıdı bele. O zaman hörende onu ayağlıyıp hörmüşdüler. Onnan çığırdı damın üstünnen tükü gedirdi o da orda ğalırdı, millette yığılıp beylesine biri orda sohbet eliyir, millet onu

dinniyir. Äv saħabı da orda köze şey göyüp o zaman çay çaydan ne gezirdi ğara aftafalar varıdı. Onnarı doldurup lüleğın deyirdiler aftafa da demir lüleğın. Doldurullar onu ğaynıyanda içine de o äv saħabı leğın şekır var, çay vardı çay yoħudu, şekeri eridirdi atırdı onun içine ah
250 orda çay şeklini alırdı. Aha he.

– Isınmayı nasıl sağlıyordunuz?

A.A: Evvelce yani. Bayaħ dediğim kimin oydu oydu. O bir seneler geder çekdi, onnan soyra bu soba yapan o da ne de yapırdı teneklerden yani bu yağ tenekleri şey tenekeleri var ya tenekelerden. Ordan burdan sennen onnan alırdım yaptırırdım borusunu morusunu yapırdılar
255 onu getirip ğururdular. Tezzek, odun doldururdular o äv ele ğızınırdı, ele ğızırdı. Ele ğızırdı he.

– Balık avladınız mı?

A.A: Gettik, gettik. Bizim oranın balığı buranın balığı kimin değil. Orada derelerden yani aħarsularda olur. Men Tuzluca’da büyüdüm, atmış üş tarihinde bu muhüte geldim. Ortaköy’de
260 ğaldım bi iki üş sene onnan sonra ele geldim burda yerleştım ğaldım.

– Bu Yukarı Aratan tarafında balığa gittiniz mi?

A.A: Gettik, gettik. Gettik, gettik Ereten terefinde de gettik. E ğarmağnan, ğarmağdan başğa bir şey yoħudu ha. Birde tor varıydı, onu da toħuyurduħ. Herkes mesele beş adam bir olurduħ ip alırdıħ veyad da pulu verirdiħ sen gedip alıp getirirdiħ, uzadırdıħ yere yerde toħuyurduħ.
265 Yani bele bele gözleri ğalırdı balığ ğeşmesin diye. Onnan tüşürdüm o Ğarasuya. Bele topluyurduħ, tuturduħ.

– Bu köyün ismi nereden gelmiş bilginiz var mı?

A.A: Bu köy bu köy çohtanın köyüdü kimse buranın ismini verebilmiş. Çoħ geldiler ha. Bura Yuħarı Ereten’di, ora Aşağı Ereten Küşt köyüdü, Küşt köyüdü heye. Ora bu yaħınnar da oldu
270 yanı bu herkes eme buranın temelini heç kimse sağlığını vermedi. Yanı bu köy pütın köylerden ileride ğurulup yanı ta Başköy’den bile. Bu köy onda varımış heç Başköy filan

yoğumuş. Heye bizim köyde şey vardı geldi iki denedi. Kuafordu ah indi biri Ğars'dadı, biri de bilmem Ğardadı emehli olup yani onnar çoğ geldiler buranı araştırdılar araştırdılar araştırdılar yani bir neticesini alammediler. Neticesini alamme... Hemi de ikisi de bizim
275 köylüdü ha bele. Äsgiden ağ sakğallar da vardı yani onnar da bu köyun Ğuruluşunun neticesini veremedi.

– Hayvancılık önceden mi iyiydi şimdi mi?

A.A: Çoğ çoğ ele indi de uğraşırım. Önceden önceden önceden indiki hayvancılığ çoğ sığıntılıdı. Önceden para yetmirdise de yanı insan zorluğunu çehmirdi. Bu şekil zorluğunu
280 çehmirdi. Bu zaman ötürürdü çöle ağzıynan otduyurdu, Ğış darasını yığırđı Ğar yağırđı malı bağıyırđı içeriyeye. Ama indi ele değıl. Bağ sabahnan mala yem vermişem, ötürmüşüh nahıra. Gelende gene yem vereciyik. He bu muhüt de sığıntılıdı, evet başğa yerler de sığıntılı değıl. Bu muhüt de sığıntılıdı. Bizim bu muhüt de sığıntılıdı.

– Küçüklüğünüzde ne gibi oyunlar oynardınız?

A.A: Aşlı, aşlı. Yumurta döyüşürdü, aşlı oynadığ he onnan soyra o Ğigo oynadığ, dala şey salma oynadığ, üzüh üzüh oynadığ hangi oyunu desen onu annadaram çoğ oynadığ onnarı. Uşahlığımız ele onnan geşti aşlınan.

– Okula gittiniz mi?

A.A: Okul yoğuydu ku, bizim bu vağıd da. Yani bizim o muhütde okul yoğuydu. Eğıer
290 öğıretmen var, öğıretmen de yoğudu, çoğ Ğıtdı, tapılmırdı. Eğıer olursa da hangi köyde çoğ telebe var çoğ uşah var, o köyde verirdiler...

Söyleyen: Ali Karatağ, 79 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Yukarı Aratan (Yuharı Ereten) köyü. (Tecirli köyünden gelmiş.)

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

A.K: Men esgerliğe gedende ben şeydeydim Tecir’deydim. Tecir’deydim orda ben ataya rehmet benim gardaşım vefat etdi. Aha ben gettim esgerliğe iki birinci tertipiydim ikinci tertiplernen gettim. Asgerlik durgundu vassat, ele ey değildi durumu. Durumumuz eydi
5 gardaşım ele olay olanda başımız belaya getti da. Evet. Yoğ yoğ ele ordan goydum gettim. Ordan ben burda değildim. He Iğdır’dan gettim. Gettim yarbaydan da bir iki dene tokat yedim. Yarbay dedi ki valla sen niye ikinci mayneye gelipsen, gelmiyipsen getmiyipsen. Gettim ona iki tokat da men yedim, meni sevk ettiler Iğdir’e asgerliğe. Asgerlih neydi. Seymen de, şeye getti Tafşantepe’ye mi nere ..... gettih, ordan da Seymen’e bizi dağıtım
10 yaptılar. Seymen’e asgerlih yaptih. Ordan da gettim şeye eme hava alayı varyıdi. Gölcüh hava alayı, ora gettim ordan da bize Emerika’lılar teyin bele şey getirirdi sucu içinde et varyıdi. Etrafi yeşillih meşilligiydi olmuyan şeyi getirirdiler onnan bilmirdim men deyirdim domuz etidi götürüp atırdih. Bilmirdim.

– Eskiden kullandığımız tarım aletleriyle günümüzdekiler arasında ne gibi farklar var?

15 A.K: Tarım nedi buğda ekirik, aha pencer ekirdik pencerden de vazgeştih. Durum bahalıhdır, yapammırh. Makine, dırahtorumuz yoğdu, gendimiz de galhınammırh. O her sene ben üç milyar, iki pucuğ milyar, dört milyar para dırahtora verirem. E gelir yoğdu. Ele olur bi şey de alamırh. Önceden çoğ ekirdik, durum eydi. Yanı bahalıh değildi. İndi mazıt yoğ, millet burdan ora gedir bir sürü para alır. Mazıt olmasa ne yapacağ. Tabi buğda ekirdih. Arada
20 buğda ekirdik, dağa gedirdim. Yaylaya gedirih yayla o zaman goyunun zamanında biz onda

zenginiydih. Yaylaya eme Tecir'den gedirdih. Gedir yaylada hayvannarımızın barındırırdih. Yeşillih, güzel, temmiz ğuzular varıydı, ğoyun varıydı bağırdih.

– Önceden havalar nasıldı?

25 A.K: Valla hava güzel aynı havadır. Güzel havaydı. Şimdi yaylaya gedirken bele yağmur felan olurdu, toy duru yağdı. O da benim bir emcemin oğluna yıldırım vurdu, Ğoçbaş'da. Yaylanın şeyinde bilirsen yıldırım çağdı, çağanda bizde çadırdıydih. Yeri deydi adamı ğuyladıh yere eyleşti. Yani seni gelip dohtor mohtor ora bura yaralıydı bilirsen pişmişti. Dohtor kutardı da kutardıh.

– Okula gittiniz mi?

30 A.K: Men okul görmemişem. Keşke okula getseydim, keşke. Yoğ imkân o zaman ben yetimiydim, kimsem yoğuydu. Okula da gideceh kudretimiz ele adam yoğuydu men gedem gelem. Gedip gelsem heç getmemişem okula görmemişem okulu. Afedersen babam da o zaman ataya rehmet vefat etmişti ben ortalıhda ğalmıştım. Kimsem yoğuydu. Evet.

– Çocukluğunuzda ne gibi oyunlar oynardınız?

35 A.K: Uşahken gizdenpaç oynuyurduh. Kaçırđih o gizdenirdih o ordan yani birini ..... ele o oynarı oynuyurduh başğa bi şey... Gizdenirdih ora o adam da gelirdi bizi tapa. Tapamırdı gelirdih onu duvarı biz şey edirdih onarı tuturduh.

– Eskiden televizyon gibi elektronik şeyler yokken ne gibi şeylerle zaman geçiriyordunuz?

40 A.K: O zaman televizyon yoğuydu. Esgiden valla men o zaman uşğıydım küçühlüğüme geleceh şeydi valla men televizyon görmedim. He o sonradan televizyon çıhđı meydan. Dediler bir adam almışdı bir dene ğıranıof alıp getirmişti. Deyirdi, deyirdi ya bir dene adam bir şey alıp getirip ele bi e bedirilmaz bi şey getirip özü deyir özü çalır, görmemişih ki. Sonra da dediler ele bi şey çıhacağ ki televizyonda özü diyeceh bizde göreceh. Bele çıhđı televizyon.

– Akşamları neler yapıyordunuz?

45 A.K: Aħşamlar otururduħ evde neyniyecik. He sohbet odu başğa ne olacaħ, ğonuşmaħdan başğa ne varyıdı. Esgi zamanın şeylerini ğörmemişih ki ahı. Eski zaman, Hacı Heydar'ı ğöreceğdiyiz. Hacı Heydar çoħ ğörüp, yüz kaş yaşındadı ya. O onu ğöreceğdi elbet döşüyeceğdi, men ne ğörmüşem ki. Be onu diyeceħ Hacı Heydar diyeceğdi.

– Balık avladınız mı?

50 A.K: Balıħ malığa da ğenşler ğedip getirirdi men ne zaman men balıħ bura gelennen men bir kere balıħ ğörmüşem. O da balıħ tutammırdım, bilmirdim, ğörmemiştim buraları. Gettim baħdım bir arħın içinde balıħ ğedir, o yana bu yana su da azdı. Bir terefi kestim belnen tuttum attım hepsini kenara bir dene Hacı Yusuf'un oğlu var ona da ğeldi oda bir dene özüne tutdu, aha efedersen doldurdum şalvalın içine ğötürdüm ğeldim. He ele evet elece yapırdıħ. Men
55 onnan beri men heç ğörmemişem balıħ ne balıħ tutammırıħ yapammırıħ.

– Eski evlerle ğünümüzdeki evler arasında ne ğibi farklılıklar var?

A.K: Mőhür evlerimiz biz ğelende buraya kerpişden hepsi ğoymuş. O zaman çimento yoħuydu.

– Kerpiç evler mi daha iyiydi, şimdiki evler mi?

60 A.K: Kerpiş kerpiş. Kerpiş eydi. İstide soyuħda eydi. İstiden ğene ğolluyur, hepsinnen. İndi kerpiş ğızır. İsdı sıcaħ olur. Kerpiç ğüzeldi. Tula, pirketder ey değil. Pirketin önünde, eydi tabi temmizlihti, ğüzeldi. Temmizlihti da.

– Kerpiç evleri nasıl yapıyordunuz?

A.K: Kerpiç'in çamırdan ğoyullar da. Kerpiç'i çamırdan ğoyullar. Sade çamır. Kerpiç'i
65 tökennin sonra ğurudur getirir çamırdan ğoyur ğabatır, ğedir. İçine de istersen çamırnan suva, istersen çimentoynan suva. Ah bura çimento vurmuşuħ, içeri yoħ. Eşiğine vurmamışıħ ele bu ğabağına vurmuşuħ. Sonra eşiğine olmadı yapammadıħ yanı, olsaydı yapacaydıħ yapammırıħ.

– Eskiden nasıl kışları ısınyordunuz?

70 A.K: Tendir vardı. Tendirde gızınırdı. Tendir evde yemeh büyük ev damı vardı orda çöreh yapardılar tendirde gızınırdı. Bir puhalı kimi bir şey vardı. Puhal yapardılar orda da odun goyurdular yanırda soba yoħuydu. Ordan ısıdırdı evi. He ele keçinirdih. Bunnarı men gördüm yanı onnan başğa bir şey görmemişem.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı, uğraştıysanız eğer önceden mi hayvancılık iyiydi şimdi mi?

75 A.K: Valla hayvancılığ men genciydim çoğ eydi. Heyvan kimin bir şey yoħTur. Ğoyun, altın çoğ eydi çoğ. Ğoyun men Ğoyun önceden Ğoyuna men meraklıydım eme yapammıram yaşlıyam. Bıraħmıllar koya, yabancıyđ. Yerlerimiz azdı burda. Herkese yasağdı bir bize değil. Koyu bıraħmıllar. Eye ekin çoğdu. Ekinin arasına Ğoymazlar, yasağdı. Tabi hayvancılığ yaptđ. Yaylıya gettđ, yayladan geldđ yani yaylanın suyunu keçemez.

80 – Bu köyün isminin nerden geldiği hakkında bilginiz var mı?

A.K: Yuharı Ereten, ne bilim ben onnarın özlerini yoħ buranın yabancıyıam.

– Siz nerden gelmiştiniz bu köye?

A.K: Men Tecir'dem dedim da Tecir'den, Ğarabağ'lıyđ Tecir'den geldđ. Ğırđ senesi geldđ, Ğırđ senesi heye Ereten'e.

85 – Bu köy Yukarı Aratan ve Aşağı Aratan diye niye ikiye bölünmüş?

A.K: Onnar aşığıda yerlerini o anda tutup, bu anda yerler bu anda ayrı ayrı mülkü o anda bizimki bu anda. Azeri şeyidi ora Kürt. Ayrı olan nedi ki yerlerini yanı mülkü burdadı onun mülkü de ordadı. Mülkün başında durup. Yoħsa mülkü olmasa beke de birleşerdiler burda olsaydı birleşerdiler. Herkes mülkün üstünde, yerin, evinin üstündedi da.

90 – Eskiden serinlemek için neler yapıyordunuz?

A.K: Valla yıhanardığ da. Çoğ tabi buğda muğda da o zaman kerantı çekirdih, buğda piçirdih, yonca piçirdih tirehtör yoħidi pişmeğe. Onu da men gördüm. O piçerdih horumluyardığ, horumluyup öküz arabasıynan daşıyırdığ. Küneşi öküz arabasıynan getirerdik hayatta hermen sererdih. Üş dört öküz Ğoşardığ bele dolandırardığ onnan ezerdih. Carcar varyıdı, gen varyıdı.

95 Carcarı gendirirsen. Be be minerdiñ ora geme minerdiñ etrafında bir dene at varidi içerde bir öküz aha üş dört dene de dana goşmuştuñ, montofon danalar varidi, aha dönderirdiñ dönderirdiñ onu ezirdiñ. Aha o ezennen sonra ötürürdüñ gedip birez otururduñ gene getirip vururduñ. Aha birde bir çevirirdiñ, çevirdiñ mehsed ezile bilirsen saman ola. Buğda onnan sonra yığırduñ bi yere maşineyi getirirdin, maşine görüpsen? Maşineynen çekirdiler.

100 Çekirdiler buğda çıñırdı bir terefe, samanda çıñırdı bir terefe. Ğolnan, Ğol gücüne yapılarıdı. İndi fenni işdi hepsi. Tabi, indi fenni işdi.

– Eskiden oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

A.K: Esgiden tükân varıydı. Gençliğimizde ihtiyarlar oturardı orda, sohbet ederdiñ. Eme bizde gedirdiñ ora bele bañırdıñ Ğoyup gelirdiñ. Okgede esgiden çoñ hörmət Ğörürdü, 105 insannıñ varidi. Yanı değer verirdiler yaşlı adama. İndi ne heç bi şey yoñ. Genç adamın diline bir temmiz adam keşsen başğa.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

A.K: Tabi tabi zorıydı. İğdir’a daşğaynan gedirdiñ. O Ğün gece Ğañırdıñ, aparacıñ İdir’de heyvan satacıñ da. Geceden saat diyek ikide yahud üşde olmaz ikide zor gederdik. Otara otara 110 hayvanı aparırduñ İdir’de meydanda satırduñ Ğoyup gelirdik. Yerde yerde, yerde yerde gederdik çünkü yoñıydı, özde vasayıt da yoñıydı. Be Ğaraköse’ye gedirdiñ yayladan. İki Ğüne hayvan aparırduñ satmağa. Otara otara, yata yata iki Ğüne üş Ğüne yayladan gedirdiñ Ağrı’ya. Ağrı’da satırduñ. Onnarı da yapmışıñ.

– Bu köy Ermenistan sınırına yakın mı ve sınırdaki Aras nehri sıklıkla taşar mı?

115 A.K: Yañındı canım bu köy varda birez getsen yañındı çoñ uzağ... İndi bi şey yoñTu da. Esgiden deyir taşıp buralar su dolurmuş. Buradan su gelip gedirmiş, bura gelmemişem. Başğa yerdeydim, köydeydim. Onda yoñıydım.

– Akşamları evde ne gibi şeyler yapıyordunuz, sıkılmıyor muydunuz?

A.K: Pammiğ ekirdih, sen sağ ol pammiğ oğurluyurduh, getirir verirdih tükâna, satırdıh yanı.

120 Ne alırdıh yemeli bir şeyler. Öz pamuğumu getirip ordan götürüp aparırdım tükâna, uşağıydım da. Vallaha öz tükânımız yığmış tükânımızdan aparıp gedirdim ambara doldurmuştlar. Çıhardırdım aparırdım tükâna sağa verirdim özüme bir şey öz tükânımnan özüme alıp, oğurluğ yapırdım, uşahlığımızda.

– Yani sohbet etmez miydiniz?

125 A.K: Ne söhbet eliyecen onda söhbet nedi. Valla ele yorgunnuğumuz da yoğuydu biz yaylaya gederdih fazla. Onnan sonra gene men gelerdim ğalanda ağılıyrdım durammırdım genciydım, mığmığa alışgınıydım dağa goyup meni götürerdiler yaylaya. Yaşyammırdım yaşyammırdım.

O zaman ben Tecir'deydim. Burda değildim...

-30-

Söyleyen: Haydar Uğur, 85 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Yukarı Aratan (Yuharı Ereten) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

H.U: İkinci ordu dogguzuncu gol ordu yirmi dogguz tümen iki yüz iki piyade alayı İsmail Oğlu Haydar Oğlu ..... emirlere hazırım komtanım.

– Askere ulaşımı nasıl sağlayarak gittiniz?

5 H.U: Burdan Başköy'den bir Salman vardı daşgaçı. Ne vardı idara yoħuydu, cebime bir yirmi beş lire goydular, babam yoħuydu anam babam ölmüşdü hanemnen arvadımıydı. Gettik, şöme şömüneynen bizi ..... gettik Ğars'da taħda ğurusu bir içinde yattıħ. Sömüyetti çift çeħyatnan üstümüzü örttüler. Sabaħnan ğaħtıħ paramızı da aldı, çeħyatımızda cil altımız taħda üstümüzde ciliydi. Mindirdiler trene gettiħ Erzurum'a. Erzurum merzurum'a Ğars mars 10 bilmirih, heç İdir'de görmemiştim. Gettim bi seyrim Erzurum'da üçer üçer şey ettiler haydi ğabaħta çavuş on başıydı biz onun dalı dalıca adım attıħ gettiħ müdürlüğe. Müdürlüħde hava müdürlüğüne meni seştiler gönderdiler. Terhis olana geder hava bölüğünde ğaldım. Ğatır birliğı, havan toplarının dersini görürdün, makıneli tüfeğın dersini görürdük ..... pitti terhis oldum geldim.

15 – Tarım işleriyle uğraştınız mı?

H.U: Be be geldim bi seyrim senede ğırħ helver çeltik götürürdüm. Ğırħ helver çeltik götürürdüm. Bi seyr anam da aylem de özüm de çoħ fene çalıştıħ. Heç babamnan da yer ğalmadı beş on dağar yer ğalmıştı. İndi elimde yüz dağar yer var hepsini almışam, bi seyrim çalışan demir atalar deyip paslanmaz doğruymuş. Allah da verdi ..... özümde bu 20 yaşta gettim Nahcıvan'nan burdan gelen olmadı çünkü çocuħlarımın burdan ğabul etmezdiler evlenmeğimi. Gettim ordan evlendim daha sesleri kesildi. Dedim mağa kim baħacaħ.

Diyebileceğiyiz dedim siz men evladlıh yaptıhca ona bahma yoħ men dedim dar gün, gün
geler yatağa tüşerem kim bahacaħ. İndi yaşıyırıh onnar da yanımda ayrıldılar ħamısı heş üçü
de ayrıldı. He benim de bir yeke oğlum var, Nahcıvan ğızınnan iki oğlum oldu. Biri öldü,
25 buda yanımda. Eşşehliğimizden öldü. He yanı ümehliyirdi. İsti suyu ğoy sobanın üstüne o da
ğahıtı sonra tenekeyi tøk tepene pişmişti yandı öldü. Bi seyrim biri indi durur on yeddi on altı
yaşındadı, sennen böyühdü.

– Önceden havalar nasıldı?

H.U: Önceden soyuğuydu. Önceler çoħ soyuğuydu. İndi hava eydi hava çoħ güzel bu
30 günnerde yanı birez hava soyudu.

Sonra Atatürk'ün askeri geldi bura girdi, o caminin hayatı asgeri tutmurdu. Ben babamnan
geldih, beleydim bah birez bunnan yanı diriydi babama dedim emi deyirdim. Dedim emi
bunnar ne asgeridi. Dedi, Atatürk'ün asgeri Kürtneren herb edir. Sabanan ğahıtıh asger
masger çekilip gedipdi. He gece gedipler. Asger neteri çekilip gedipse gedipler.

35 He önceden soyuğ geçirdi. Yanı ğar ğardan pileken ğayırırıh damın üstüne çıħıllar, ğarı külü
töküller yere. Ğar oggeder yağırdı, indi hava eydi. Hava da eydi gelirdi yanı gelirdi hükümet.
Yalnız hökümete bizi Allah rehim elesin, bura bu çifçiliği öldürüpdü. Çifçi yanı Allah'ın
hağına bir yoncanın umuduna men on nufus saħlıyırım, bir yoncanın umuduna. Yonca nedi
su yoħ bi şey yoħ. Onu da o tabannan gölden mölden su alırıh, bizim hökümet deyir yerin
40 altın ğaynağı bizimdi. Orada bizden vergi alır. Geçinirih da zor geçinirih yanı. Çoħ zor
geçinirih, çifçi suynan geçinir su da yoħdu da. He yanı işme suyuynan zor geçinirih yoħdu.

Bu gün devlet bize çeşme vurup beke de görersen orda o mezer sandığın ora. Suyun üzünde
bele bele ğurtdar. Ğurt, onu gelir bizim bu çeşmelerde içirih içir ne olur ğurd çıħır.
Ağzımızdan ğaytarıh tøkürüh yere. Ya yanı hökümet bu günnerde çoħ zor bizi zor bizi
45 saħlıyamır yanı, Türkçesi. Yaşam değıl ki biz diyeh şey edeh. Efendi kimin yaşa, ölüme de
gönderende güle güle gideh ölüme da bizi bunun kimin neteri saħlıyasan. Saħlıyacaħdın o

çeşmeni orda niye vurdun be onu orda gettin para töhdün, çeşme su bize boru olan devlete surağıynen su geleceğdi. Ora bir işmeh için hanı yoğdu. Yanı iş başına geçennen biz bu hökümetten razı değılih. Razı olmasan neyniyecik. Golu bağı gabağında guluk da.

50 – Eskiden berber var mıydı?

H.U: Vardı önceden berber vardı. Köydan vardı. Bele alırdı. Köyden vardı. Äsgiden mesele pammığnan pammığnan et barabarıydı, benim kendim gedip almışam. İndi pammığnan et barabar alabilirsen? Pammığ değıl ki.

– Nasıl tıraş oluyordunuz?

55 H.U: Berber bir makineydi, makineydi. Alırdı İdir'den alırdı getirirdi başını vururdu, çıhırdı gedirdi.

– Buğday karşılığında mı tıraş oluyordunuz?

H.U: Yoğ buğdanı carcar'nan sürürdün atnan. Buğdanı carcar'nan sürürdün ede danışırır ey. Onnan sonra maşına vardı, verirdin maşınaya çekirdi. Yani äsgi durum bunnan äydi, äsgi durum. Soyra hağığı gonusağ indinin hökümeti doğırudu. İndi bilmirem sen neye sorursan sor ben açığını gonusuram çünkü gapımızın önünde açılığoyurduğ, yağımız orda, paltarımız da orda, gatiğımız vardı, çöreh indi gapımız açılığbıratabilmezsen gayırmezsen. Äşgiya gelir malını götür gapıdan malını alır gedir. Be bunu kim aparır. Önceden Atatürk'ün zamanında bir ora bir kilo altın töhseydin onu bir edam eyeğıynan bile vırammezdi, ne deyirsen. Babamız bizi ele ölene geder Allah rehmet etsin. Ele sağladı ki babamız özünnen yağışı sağladı bizi. Eme öldü yazzılığ. Babamız kimin padişah Türkiye'ye gelemmez ama indikilerin hamması öz avırdı şirin olur cebi dolu olur, onun için hökümet olur. Bu ne hökümetti e indi. Menim gonağım gelir su deyir su galmışam neyniyim, işiyim aparım o işsin.

– Ulaşımı nasıl sağılıyordunuz?

70 H.U: İki güne üş güne gedip gelirdin. Ağışamnan tüşürdüler yola hadi yayan gece bir gece Daşburun'da galırdılar, sabahısı çıhırdılar İdir'e. İki üş gün al ver edirdiler birde aldılığları

neydi bir para hardan tapırdı para yoğuydu ki. Para yoğuydu. Herenin cebinde bir yemedin beş lire para vardı yoğuydu. Çah çahı İdir orda. İdir ne sihtirirdi, İdir'i çıhardan şeylerde şelendi da. Eme yanı yaşamağ için İğdir äsgi eydi. İndi yoğ.

75 He äsgiden boldu yeme ema Aras bizi harab eliyirdi, ğırğ üş tarihinde Almannanan Rusların herbinde men gördüm, günde yirmi dene teyyare gedirdi öz başına ah Erevan'ı bombalıyrdı. He pilotsuz, o zaman men eydim gülle mülle atardım. Şahane yaşıyrdıh ama indi yoğdu bulammirik. Ya meni on gün yaşat, on gün sonra öldür da. Sonra mende idare olmaz, men yarın o ğurşun atenmenem. Bizim bir bölüh komtanı vardı, dedim komutanım çoğ haşa
80 sennen gevezeydi ağzı da. Senin bir ricam var. Dedi buyur. Dedim men sen mennen bir soru soracağsan men onu ğabul etmiyecem senin dediğini bağacam. Dedi, dedim yarın tüşmannar herbinde sen benim yanımda duracağsan? Desem yarım sağa dönerem, nefesimi alaram, ğarşidakini vuraram. Dedi yoğ. Men dedim nerde dağın dalında dürmünnen sağa bağacam. E dedim bizi meni sorguya çehme sen dediğini atım men vurum. Dedi çehmiyecem. Üş mermi
85 verdiler. Biri eyah üstü attım on iki, and olsun Allah'a. Birini uzandım attım on iki soyra çökereh attım on bir. Mağa getdiler bir bele çikolata verdiler yedim. Onnan soyra bir heftede bölühte izin verdiler, talıma malıma çıhmadım. Geştiler getti. Ama yemiyennen soyra göz görmür ğaranı vuracağsan. Yanı hedefi vurmağ göz vurur. İndide e sen ne ğayırırsan ne ona buna yedirdirsen oy üçün meni de burda açımnan öldürürsen.

90 – Eskiden sohbet etmek için oturduğunuz bir yer var mıydı?

H.U: Yanı ğafe yoğuydu, yanı ev ğonşuluğ arasında bir yığışrdılar bir yerde otururdular o ev sağabı da çaydan maydan ğoyurdu içirdiler ğünnerimiz danışrdı here bir söz deyirdi, gülüp geçirdi. He birinin evinde.

– Önceden televizyon, radyo gibi araçlar olmadığında neler yapıyordunuz?

95 H.U: Heç bi şey heç bi şey ele herkes çöreğini yeyirdi birez nağıl deyirdiler nağıl. Äsgi nağıllardan deyirdiler, ah o sonra dağılıllar herkes gedirdi evinde yatırdı.

– Eskiden yazları serinlemek için neler yapıyordunuz?

H.U: Ğarasu’da çimirdik, Ğarasu’dan sonra su orda o Ğarasu’ya gedip, gelirdih arvadı olan. Hanımına deyirdi su ğoy odun vardı odun çoħuydu o zaman. Su ğoyurdu tenike de ğızardı, 100 kocasını çimdirirdi, çoluğunu çocuğunu çimdirirdi. Yanı yaħacaħdan kôrluħ çehmirdin. Bu avceyil burda bize bir kimyeydi. Kûrtder tóküldü geldi kôkünü kesdi çıħdı getdi. Çoħuydu he.

– Balık avlar mıydınız?

H.U: Okgeder balıħ tutdum, okgeder ğuş vurdum, okgeder donguz vurdum. Menim üstüme afcılıħ bu mühüt Aralıħ kadarında helalıdı. Günde bi dene ğazı haçı av tüfeğiynen 105 vurabilmirdi men çatnan vurup yendirirdim. Gülle bele açırdı baħ döşünnen vururdum etinnen ğapğara eliyirdi serirdi yere, yeyilmirdi de äti.

– Nasıl avlandığınızı anlatır mısınız?

H.U: Aha niye annatmıram, be sağa annatmıyacam da kime annadacam. Äsgiden buralar yanı ceberidi. Sazlığıdı yanı ceber diyende. Her eve on batman iki somar yanı dörd dağar yer 110 kerdih ekirdi. Ordan ele gedirdi kerentiynen piçirdi. Getirirdi orda beş sene ğonşunun malını, malı olan özü göyüdü. Malı olmuyanda senin malın camışı getirip tóküldü yere onnarı üste gezdirdirdi, onun denini eyehlıyıp tókülürdü. Gedirdim onun yerine başdan ele tendir kimin bir çuħur ğazırdım, suyu açırdım ora dolurdu. O baħ bu ağacı görürsen ağaç. Bu ağajda seyrehlih var o yerde ördeh dolurdu dolurdu dolurdu baħ bunun kimin yarpaħ nice olur ğararsa, ördeh 115 de yerde suyun içinde ğara görserirdi. Teh çekirdim. Men vallaha billaha bir mermi iki mermi atdım, o da yanı bura o benim emcemin tükânıydı orda hava ğurumuna geldi, emcem dedi en meşhur afçı budu. Gettim o damın dalına atdım, mağa dedi o da benim peşimce geldi. Dedi yavrım sol gözünü çeh sol göz... Demeh ki indi annıyram sol gözün tüfeğin fazla masafanı fazla vurur. Atdım, yüz sehzen üç addımda üç ördeh vurdum. Ğafasını kesirdim, dedi yavrım 120 kesme. Getdim dedim amca mermini ver, tüfeği ver gedim gene şey... Dedi yavrım ala iki denesine gene get vursan oldu, vurammesen senin canın sağ olsun. Mende çıħdım ele ğar,

aşşam mal üstüyüdü. Ğar bele atır. Getdim ele burda yahında ğorh ku yanı özünü öldürse beş yüz metre yoħdu ora ah bura. Bir iki somar yere dolup vallaha vallaha ne deyim baħ belece mehliyirem ağzım yerde gedir, tepemnen beke bin dene vuv eliyir tøkülür suya. Bi seyrim
125 ..... gülle açıldı birini yerde birini havada yirmi dört dene ördeğe vurdum. Seşmeler be yirmi dört dene ördeh şaka mı? Her ğabıħda ğovanda yanı yüz dene şeşi var, iki yüz dene şeşi var ..... yeri yirmi dört dene ördeği kestim. Bir telisim var, her zaman çöle gidende telisi burdan belime bağlıyrdım, telisnen ördeh vurup getirirdim, ğavırma yapırdım. Yanı evde annemgil ğavırma yapırdı. Kâsıp adamıydım bi şeyim yoħuydu. Eline sağlığ gettim bi seyrim
130 ğavırma yedih. Günümüzü geçirttih.

He balığı da ğarmağnan gedip sallıyrdıħ, onu da bele bele günde onunu on ikisini tuturduħ. Eme Araz nehri gelirdi bizim bu yerleri basırdı, bayramnan on beş gedende biz şalağı döyürdüħ barmağı sıcağı ğoyurduħ, bele elimde eğri olardı onda yoħ. Bele sap saplıyrdıħ, ğarda su varsa on beş yerlere gederdi. Sehseini vururdum bir günde. Ah bele bele balıħlar.
135 Eyeğımnan tuturdum bura gelirdi. Eme yeke yeke eme kimiydi alan yoħ bi şey yoħ. Beşini bu ğonşuya ikisini o ğonşuya ikisini o ğammısını dağıdırdım çıħır gedir.

– Şimdiki evlerle önceki evler arasında ne gibi farklar var?

H.U: İndinin evleri eydi. Äşginin evleri möhreydi. Möhreden ğoymuşdular, kessehden ğoymuşdular. Yanı ömrü azıydı, daha çoħ yaşasaydı o äv yirmi sene ğalmazdı hemen uçardı.
140 İndi o alttı üstü otaħ benimdi. Baħ burda böyürde caminin böyründe. Atmış birde yaptırmışam ğendim yaptırmışam. Heç vecine değil, yüz elli araba daş töhmüşem teme le daşnan yaptırmışam üstüde kerpişdi. Äşgiden bu köyun çoğu adamı heç o binayı yaptıremmezdi. Eme gettih şeye pirinç fazla oldu orda satdım, gettim özüme bele ev yaptım.

– Pirinç mi ekiyordunuz?

145 H.U: Be pirinç, pammığ. Pammığ beş yüz lereydi. Pammığı bize Menderes Allah rehmet etsin Menderes'in zamanında pammığ getti. Pammığ afyon oldu pammığ dediğim kimin.

– Eskiden nasıl ısınyordunuz?

H.U: Soba gururduh he. Tendir vardı. Tendir çöreğimizi hepsinin altında tendiri yandırıp çöreğimizi yapırdılar, kületim yapırdı, anam yapırdı. Sabaħnan, aħşam olurdu, gün orta olurdu
150 odun bele bele odunnar indi de var. Dört ramoħ söğüd ağacı ğalın ğalın bele ağaclar dorğatmışam. Yerin başınnan kesmişem getimişem ğapıya töhmüşem, indi hizer birez yaşdı işdemir. O tişderi palçılıyır, birez gurudu suyu çekildi sen dorğadarah ğışda yana.

– Ermenistan sınırında çatışma olduğunu gördünüz mü?

H.U: Yoħ görmedim. Asger geldi o zaman uşağıydım dedemin yanında elinnen tutup ğara
155 getse dedemin varı yoħu bir menem. Aħşam meni bele göttü şey etti, sen niye meni sorsan. O Atatürk'ün asgeri Kürtdernen herb edir. Soyra meni göttü getti. Ah onnan başğa bi şey yoħdu. Soyra o yaħınnarda Ermeni geldi bura onda heç hele Türkiye'den bir ses mes gelmir.

– Okula gittiniz mi?

H.U: Getdim, üç sene oħudum, dedem öldü, daha gidemmedim.

160 – Okulda ne gibi oyunlar oynardınız?

H.U: Hoca Meşe Kerem vardı, Ortaköy'da oydu. Oyunnar geğişe girme oynuyurdular, geğişnen bele vururdular sene. Geğişe girme... Bi desmal ğoyurdular, o desmal kim götürdüse o ğazanır, götüremmiyen geğişe vururdular. Äsgi bunnan eydi. Äsgi durum yaşayış uçun deyirem ha. He köylu vatandaş yaşayış için bunnan eydi. Ama äsgiden bi seyrim Kürt
165 çohuydu. Ğırh üç tarihinde geldi yeddi yüz elli malımızı apardı. Ğırh üç tarihinde Almannarın herbinde men o zaman yeke kişiydim. Mağa tüfeh verseler men o zaman gedip herb eliyerdim, yekeydim. Onnan soyra yeddi yüz älli malımızın bir adamımızı vurdular Kürtdler, hökümetinde tüfeğinin bir tüfeğinin göttüler gettiler. İndi o iş hukuk her şey yiyemmezler asger kürdü çoh sıħşdırıp. Evet, önceden gel apar ya gedirdi orda arvad getirirdi o ona verirdi
170 bu buna verirdi.

– Sevdığınız kızla veya nişanlınızla nasıl görüşüyordunuz?

H.U: Evlenmeden önce sen gıznan annaşırdın, oğlan annaşırdı mağa gelesen gelmiyesen. Ah heye deyirdi adam gönderirdih elçi gedirdi. Verirse deyirdi gel heyesini al, yoğ verirse deyirdi sennih benim uşağım yoğdu. Okgeder.

175 – Evleninceye kadar birbirinizi görmez miydiniz?

H.U: Yoğ görmezdin, goymazdılar...

– Geceleri evde neler yapıyordunuz?

180 H.U: Nağıldı. Yoğ canım ele saat sekgizde dokğuzda ele aynı indiki kimin aha pitirdi gedirdi başını goyurdu yere evinde yatırdın. Bezir çırası var bezir. Nefit de yoğuydi, mazut da yoğuydi. Yanı tarlıyı ekirdih keçen deyirdih keçe onu getirirdiler gavırdılar dester var daş daşıydı. Tökürdü onu çekirdiler birde tökürdüler gazana gaynadırdılar onun yağını alırdılar goyurdular bir küflüye onu günde mesele bir parç hırda parç çamırdan bele çıra yapırdıh onun içini yağdın pammıh pammıhlıyı da bele yuvarlıyrdıh onu yandırırdıh...

Söyleyen: Himmet Turan, 77 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Yukarı Aratan (Yuharı Ereten) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-a-

Buralarda yeğen ähseriyet çeltih ekilirdi, äsgiden. Bostan ekilirdi onnan sonra bu o geder buğda ekilmirdi çüngü buraları Araz basırdı. O Araz var ya bisen? O Araz galırdı gelirdi basırdı, bunnan sonra bi seyr başdıyırđı orda çeltih ähmeğē, bostan ähmeğē. Başga bi şey ekemmirdik. Ah ama indi olar yetmiş tarihinnen bu yana çeltih gapandı. A indi her şey olur.

5 Bostan da olur, yonca da olur, buğda da olur, arpa da olur, meke de olur her şey olur. Bir çeltih hariç su yoğtu. Su olsa çeltih hepsinnen verimlidi eme yoğdu. Burda fabriğa da galmadı, äsgiden burda fabriğa varıdı. Çüttürlü Eli'nin fabriğası varıdı. O da taħa iflas etti getti. Çeltih işçisi de iflas etti getti.

10 Onnan sonra heyvançılığ yapırdığ. Onu da äsgiden İnan eşgiyaları gelip götürüp gedirdi. Gırđ iki tarihinde benim babamın on seggiz baş malını tarladan aştılar göttüler gettiler. O da niye aparırdılar o borolar var Çifliğin orda asgeriye. Bilmem ora gedipsen getmiyipsen? Orda asgeriyeynen annaşırdı İnan eşgiyaları gelirdi burdan serbes götürüp gedirdi, hele bir dene de adamımızı vurdular. Nahırı topdan aparırdılar. Birde bi adamımızı vurdular. Onnan sonra geldiler bir sene balağ bizovun yığıştılar göttüler gettiler, böyüh baş heyvannar galdı. He
15 onnar orda meleşti bunnar da burda meleşirdi. Çoğ kôrluğ çeltih biz burda yeğen. İndi Allah devlete zeval vermesin güllüh gülüstanlıhtı ama birez Kürtter baş aldı getti o işimizi yaş eliyir.

– Önceleri havalar günümüzdeki gibi miydi?

H.T: Hava şartları äsgiden çoğ yağmur yağardı bura yeğen, indi yağmır. Äsgiden o geder
20 yağmır yağırdı ki deyirdiler ki büyük Arğı bu dumanı alır başına onun poħudu biz çekirih,

bura bu geder yağmır yağır. Eme indi böyün beş altı gündü birez yağmur yağır. Ele olur seneynen bir yağmur tüşmür. Bağ Arğı dağı aynı Arğı dağıdı ba hani bulut. Be, Ruslar o yannan o geder top atırdılar ki bizim o äsgi böyüh adamlar deyirdi ki kopoğlunun gavırı buludu bahırdı yağmır yağacağ topnan buludu dağıdır, yağmuru gavalıyır yanı, ele deyirdi
25 böyühler. Soyuğ äsgiden çoğ geçirdi be. Äsgiden eleydi ki bele o kış yoğTu ki. Neçe senedi en az otuz senedi o kış yoğTu. Ğar burdan tüşürdü burada pütün ağaşlar belece buz tutur sallanırdı Erzurum'da kış da binalardan sallanır lüle, o yoğTu kış yoğTu.

– Okula gittiniz mi?

H.T: Men ğırğ altı tarihinde bir ay okula getdim. Bir ay okula getdim babam vefat etti ğaşdım.
30 Getdim asğerlihte açığ bi şey örgendim, Tuzluca'lı bir asger yoldaşım vardı. Meni örgetti orda birez de bilirdim burda az bir buçuğ ay ne okula getdim. Orda da şey oldum gedim imtihana girdim on başı oldum men. O oğumaynan on başı oldum. Nöbetçi çavuşluğu tutdum, nöbetçi on başılığ tutdum. Esas sınıfım da benim şeydi makine tüfehçiydim, makine tüfehçi.

– Konu açılmışken askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

H.T: Biz burdan gettih Ğars'a yeğen. Ğars'dan mindih trene benim acemi birliğim Malatye'ydi. Çetingaya var, o Çetingaya'da yendik o birler ele getti bizde döndüh Malatye'ye bele gettih. Allah o günneri göstermesin. İster asgeriye olsun, ister sivil olsun. Biz gedirdih özüm çoğ men yemehhana varıdı goğuş, her bölüğün bir sandığı varıdı. Tayini goyurdular ora çoğ sandığ ğırdığ geceler. Gedirdih onun bunun etmeğini oğurluyurduğ, aparırdığ şeyde
40 garajda makinelerin durduğı yerde. Gizdedirdih ora gedirdih ağşam sabağ orda yeyirdih yoğsa ne bir bele tayın verirdiler o ne görerdi ki.

– Eskiden bu yörede tıraş nasıl oluyordunuz?

H.T: Saçımız äsgiden berber yoğuydu ki. Makineye vururdular ciletten tıraş olurduğ berber üzü görmürdük ki. Asgere getmiyene geder biz berber üzü görmedih. Onu varıdı köy bir
45 berberi varıdı, Ortaköy'den gelirdi bizim köyde Ortaköy'de yapırdı, gedirdi Çüttüğü'de

yapırdı. Memmed Bağar varıdı. O Ğarslı Hesen var indi durur. Oydu ğessepçilih yapırdı bir ara Başköy'de. Eleydi bir cilet alırdıh bir ciletnen men üç sefer tıraş olurđum. Allah nice aldı. Yoħudu çoħ ğıtdı para ğardaydı.

– Eskiden oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

50 H.T: Yoğ yoğ yoğ, böyühler oturardı ağ sekgeller. Heç on yaşındaki on beş yaşındaki uşah gedip orda oturamazdı onun yanında. Men bi defe uşahıydım ğanmadım babamgil bir tükânda üç kişi otumuşdular. Mende varıdım da on yaşında varıdım. Getdim ottum äyeğimi bele salladım, dedi äyeğiyi sallama men ne tükân mükân şey men gene salladım, tuttu meni ezdi getdi äve, ävde de iki üç şille yapıştırdı. Dedi men sağa demedim mi äyeğimi sallama, 55 niye salladın.

– Balık avladınız mı?

H.T: Çoħ tuturdum äsğinin balığı başa gelmez. Esgiden ele balıh men bir günde yüz dene vurđum. Yüz dene cidaynan. Araz daşırdı gedirdih o Çiftliğin Ğarasuyu vardı, deyirsen getmemişem ora. Ordan töhdüm ora zatan balığı pitmez. O İstanbul'da zadda denizde balıh 60 piterse de orda pitmez. Ele balıh var yirmi kilo. O bi seyir ğahıp gelirdi, gedip vururduh. Ele böyüh balıhlar vardı ki ğorħumuzdan vurammırdıh. Deyirdih cidanın sapını ğırar. Ele böyüh balıhlar varıdı.

– Serinlemek için gençliğinizde neler yapıyordunuz?

H.T: O Ğarasu varıdı, be o Ğarasu'da yıhanırdıh. Çalışırdıh yıhanırdıh su yoħudu yeğen. 65 Camış bele äyahlıyırdı, çeltih ekirdih. Bir yerde bir bele çuħur olurdu, orda su olurdu duru. Gedirdih ağzımızı dayıyırdıh o sudan içirdik. Çeşme meşme yoħudu ki äsğiden bu el pompası zad heç bi şey yoħudu. İndi güllüh gülüstanlıhđı.

– Bu köyün ismi nerden gelmiş bilginiz var mı?

H.T: Ereten'in adı esas şeylidi Azarbaycan'lıdı. Bizim ğendi ğabile, bu köy üç ğabiledi. 70 Mersin'nen gelen var, İran'nan gelen var, Azarbaycan'nan gelipler bunnar üç ğardaşımışlar

şah gullu biz millet. İki gızımış bir oğlanmış. Geliller ora orda şahın yáveri olullar, şahın gulluucusu, şahın gulluucusu. O bacılar da çoğ güzelimiş. Bunun o şahın yáveri biri bu gızı istiyir. O gardaşın biri deyir vereh, biri deyir vermiyeh. O biri bağır ki zornan vereceh. Gece gahır o bacısını götürür gacı. Hele de nerde olduğu belli değil. O bir gardaş gelir geçir

75 Türküyü'ye Başköy'e gelir ilkin. Başköy'de şey edir. İndi yüz yüz elli hana var, yüz yüz elli. Orda şahın gulluucusu olduğu için bize şah gullu deyiller, orda şaha gulluuculuğ yapırımışdar ordan bizim adımız şah gullu galıp. Bir kişiden indi yüz elli hana var belki de taħa fazla. Eme iki üş sene üş yüz sene bunnan ğabağ dört yüz sene mi orasını bilmirem. Heye orasını bilmirem.

80 – Eskiden nasıl ısınıyordunuz?

H.T: Āsgiden puħarı varıdı bele. Mesele buranı bele bele yapırdılar onun içinı oyurdular ordan da bele aħırdı çıħırdı ora, duvarın içinnen. Ah buranı yandırırđılar duman da ordan gedirdi. Eme bura görsemezdi. Oranı yandırırđılar orda pişmiş pişirirdiler, çay goyurdular onnan da ev ısınırđı yanı ısınırđı. Mesele lamba gaz yağı zad yoħudu ki. Belece bir çamırdan

85 çıra yapmışđılar bele pammığı da böyle eşmişdiler bura bir kerçen vardı esgiden kerçen. Onu döyürdüler onun yağını çıħardılar bu pammığın uçunu batırırđılar bura aparırđılar bura goyurdular kirbidi verirdiler o yanırđı. Yanırđı onnan evin ışşığını idara edirdiler. Lamba zad yoħuydu, yoħudu be.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

90 H.T: Ulaşım da at arabasıynan gedip gelirdih, at arabasıynan. Tee ğaçıncı seneye geder bilmirem ki orasını düz diyemmiyecem. Men asgere gidene geder älli yedide getdim. Älli yeddi tarihinde biz at arabasıynan gedip gelerdik. Varıdı bir iki makına vardı. Başköy'de Ğubuş varıdı, onun indi Hüseyin varıdı gardaşıdılar o Hüseyin'in oğlunun bir minibisi var çalıştırır esası Emir'lidi. Ävi de bu şeydedi, oralarda o mal yemez Eli varıdı da tanıdın ölüp

95 Eli Eli mal yemez Eli deyirdiler. Mir Seyid'in oğluydu neydi. Onun ävinin yanındaydı,

onnarın bir piteyir bir arabaları varıdı. Biri de Ortaköy’de varıdı. Onnar da yanı çoğ zor gedir çoğ äsgi arabaydılar. Gedirdi ğırılırdı ğaldı yolda. Tökülürdü gedirdi İdir’e bir ğün sonra o arabanı birez yaptırırđı getirirdi pirinşleri boşaldırđı ora İdir’e orda satırđı. Çoğ kórluğ çehmişih.

100 – Çocukken ne gibi oyunlar oynuyordunuz?

H.T: Uşahlar gizdenbarç oynuyurdular, cınapır oynuyurdular, aşşih oynuyurduğ çoğ aşşih.

Aşşih oynuyurduğ. Onnan sonra o ğeder yanı. Başğa bir şey uşahıydın da bi şey yoğudu ki.

– Okulda da aynı oyunları mı oynardınız?

H.T: Okulda da ele hemen aşşih yasağıydı okulda aşşih oynanmazdı. Okulda nem bele uşah

105 oyunu cınapır filan bi şeyler yapırđılar. Ağaç sancırđılar pır eliyirdiler.

Söyleyen: Himmet Turan, 77 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Yukarı Aratan (Yuharı Ereten) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

-b-

H.T: Bu äti indi küfte deyirdi biz äsgiden bu küftüye ne deyirdiler? Ätnen küfte he küfte deyirdiler. Çorba, pilav, sulu patatis, nohut... Sılıf sılıf çeltiğin içinnen çıhır onu yeyilmez ki yanı millet acıdı yeyirdi. Acıydı guylamışdılar yere çıhartdılar birez de gızışmıştı mejbur acıdı millet. Bu ğırğ ğırğ iki tarihlerinde olan şeydi, o tarihlerde. Heç çoğ adam onu da tapmırdı
5 yemeğe.

– Tandırda ekmek nasıl yapılıyor?

H.T: Be äsgiden tendir indi gene tendirde yapillar çoğ adam. Çoğ adam tendirde. Çöreh deyirih da elece hemir yoğururdular ellerinde. Ah göyurdular ora birez gabarırdı, götürürdüler tendirin başına orda künde künde eliyip vururdular tendire. Mesele biz yoğurd äsgiden biz
10 ğatığ deyirdih, indi yoğurt deyiller. Ğatığ deyirdih. Yoğurda ğatlı deyirdih äsgiden. İndi yoğurddu. Ğatığ da diyen var Azeriler'de he başga millet ehseriyet yoğurt diyer, ğatığ demezder.

– Şimdi yemekler ocaklarda yapılıyor, eskiden peki nerede yapılıyordu?

H.T: O yemeği sağa dedim ya orda da yapırdılar yaz olanda da eşde çamırdan ocağ yapırdılar,
15 bele ah üstüne de bir şiş atırdılar, yemeh nedise göyurdu üstüne altına verirdi odunu a orda pişirdi getirip yeyirdiler hırs mırs.

– Eskiden tarım işlerini nasıl yapıyordunuz?

H.T: Patos atmış tarihinnen sonra bura geldi, atmış tarihinnen bu köyde bir denesi aldı, patos getdi. Bizim muhter vardı bilmirem tanıyırısıyız, Servet. Onun babası aldı getdi, onnarda yoğ

20 oldu getdi. Çeltih için almıştı buğday için almıştı. Çeltih de kesildi, buğda da piçer-döyer çıhdı onnar tarihe gavışdı.

– Önceki tarım aletleriyle şimdikiler arasında ne gibi farklar var?

H.T: Tarım alatleri ne gezirdi ki yoğudu. Mesele hellen vardı betonnan töhmüşdüler, bele de üsdüne demirdi izdi izdi bele. Onnan iki camış goşurdular gedip gelirdiler bele çamırdı.

25 Onnan sonra birde ağaç tapanı verdiler üsdüne ekirdiler. Onnan sonra getirdiler bi seyr piçirdiler Tuzluca'lılar gelirdi piçinçiler gelip burda piçirdiler onnar piçirdi biz piçemmiridih.

Aha bi seyr payız piçilende dokguzuncu ayda filan da onu getirirdih sürmende camışları göyun göyuna goşurduğ böğür böğüre. Beş altı camış a belece dolandır onu döğürdü, yığrdılar makineye verirdiler. Makine varıdı o zaman indi yoğdu. A apardılar bi seyr

30 fabriğada üğüdürdüler. Çoğ äsgi bi şeydi. Onnan soyra kötän yoğudu ki o zaman kötannan yer süresen. Camış kötänı da yoğudu, çüt varıdı. İndi o çüdü sen göremmezsen ki. Beke babanda görmüyüp. He bir bele demiridi ağacnan şey edirdiler burada bi ağaç salırdılar belece çevirirdiler o yana bu yana camış öküz gedip gelirdi, sürürdüler. Onnan soyra kötän çıhdı. İki dene manda öküz goşmaya kötän çihır, demir kötän bele çevirirdin.

35 – Bu yörenin dışına ilk ne zaman çıktınız?

H.T: Men mi? Men atmış altı tarihinde Başköy'e gediş gelişim oldu. Onnan önce değirmanı giderdim. He Ereten ora atmış beş atmış altı tarihinde gediş gelişim oldu. Heç gedip gelmezdim ne vardı ne işimiz vardı. Ğargolda işimiz yoğudu, nahiye yoğudu, adliye yoğudu heç bi şey de yoğudu.

40 – İçme suyunuzu nereden karşılıyordunuz?

H.T: İçme sularını guyu gazırdılar äsgiden guyu beş altı metre. Bele gazırdılar çamırlı. Ordan bi seyr vedere göva sallıyrdılar ordan çıhardırdılar getirir içirdiler.

– Kadınlar bulaşık, çamaşır yıkarken yine bu kuyu suyunu mu kullanıyordu?

H.T: O da onlardan olurdu, ordan olurdu. Bezen bahırsan o Başköy'den bele su gelirdi bizim
45 köyün içinnen gedirdi, ordan olurdu.

– Tarla işlerinde hanımlarınız size yardımcı oluyor muydu?

H.T: Yoğ bizim burda olmazdılar o Ğars terefin de olur onnar. Başköy'de de teh tük olar.
Bizim burda ğadınnar oggeder iş görmüyüp. Ğadınnar çapa yapallar, pammığ kâğlıyrdılar,
yığrdılar, pancar, bostan. Onu da ğadınnar yapırdı, erkehler yapmırdı.

50 – Bildiğiniz atasözü, deyim, bulmaca veya âşık sözleri var mı?

H.T: Aşık sözleri nedi ele aşık sözleridi. “Gedirem gedirem yolum yan gelir ah çehtihce
yüreğimnen ğan gelir, mazarımı ğazın yol kenarında o yar gelip keçende bağa can gelir.
Başına döndüğüm bu suyun yolu gedende boş gedir gelende dolu, ahsına üstünde şamama
kolu delsem öldürüller delmesem öler. Gece gündüz arıyorum uçan ğuşdan soruyorum aşkın
55 ile ateş aldım su ver leylam yanıyorum.”

– Düğünler nasıl oluyordu?

H.T: Düğünner çoğ ey olurdu yeğen äsgiden. Arvad zad ğarışrdılar birbirine yeke äv damı
olurdu orda ya da hava hoş oldu eşde. Çoğ ey olurdu düğünner. Ey olurdu. O zurnalar var o
şeyler ğırnatan zad yoğudu. Zurnalar vardı, birde bir davıl. A gederdiler orda üş gün, üş gece,
60 üş günüz çalardılar o bir şahısın düğünü piterdi. Tabi tabi tabi yemeh vardı.

– En sevdiğiniz yemekler nelerdir?

H.T: Yaptığı yemeh köfte eydi, südlü çehme yapırdılar, pilavı südnen yapardılar. Meme
yağıydı o zaman. O zaman vite yağı zad yoğudu, sana yağı, zeytin yağı, ayçiceh yağı
ğardaydı. Hep meme yağı yiyerdiler, sığır yağı, manda yağı. Onnarın heş biri yoğdu. Be
65 onnan soyra ete de o ğeder para vermezdi biz. O tavuğlarda hestelih olmurdu. Ne toyuğun
olsaydı hepsi ele ğalırdı. Bu ğarğadı, çalağandı bilmem nedi pişihdi. Bunnar bi dene
aparmazdı, niye aparmazdı? Buralar birez su olurdu, oralarda ğurbağa olurdu, lağğa olurdu,
balığ olurdu bele bele bu çalağan, ğarğa, tilki gedip ordan yiyerdiler. Oralar ğurudu onnar

kesildi, aha bunnarın hammısı döndü bu evde sahlanan toyuqlara. Men yirmi gün bunnan
70 önce yüz on dene civcivim var baħ elecene baħ odurana. Yüz on dene, indi yirmi dene otuz
dene ğaldı. Hamısını çalağan apardı, ğarğa apardı, pişih apardı, tilki apardı yüz on deneden
yirmi dene otuz dene ğalıp. Saħlıyammırıħ, beke yüz lireden çoħ illaca para verdim yalnız
saħlıyammadım.

– Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

75 H.T: Salmanca var, acığıcı var, gez eyağı var, ağ baldır var varda var. Meleçöyüt bizim köyde
o geder yoħTu. Heç yoħTu yanı. Ortaköy’de gene bu arada birez var, yoħTu. Meleçöyüt esas
o Aras kenarı var ya Tezeköy, Hacıağa elesine Yuharı çiflih, Aşağı çiflik, Gödehli elesine o
iliğın olan yerlerde olar meleçöyüt.

– Peki bu otlar yemek için mi kullanılır, yoksa şifa amaçlı mı?

80 H.T: Yoğ şifa amaçlı değil. Mesele salmancadı getiriler ayranaşı pişiriller, acığıcıdı getiriller
ayranaşı pişiriller ya ğavırillar yımırta vurullar içine he elecene.

– Eskiden çamaşırları, bulaşıkları hanımlarınız nerede yıkardı?

H.T: Äsgiden äsgiden elleriynen yihıyardılar bu mintah zad yoħudu ki. Sabın da yoħudu.
Piyden sabın yapırdılar, piyden camışın piyinnen. Bu ineğin piyinnen yapırdılar getirip
85 satırdılar burda, aha onnarnan ellerinen yihıyardılar. Sabın yerine satırdılar piyiydi da, ğarışda
içine de ne vururdularsa bilmirem. Mintah zad yoħudu äsgiden.

Saç darama ğardaydı, fırça ğardaydı, tiş mecunu hardaydı ne heş biri yoħudu.

– Kazak, yelek gibi şeyleri hanımlarınız mı dokuyordu?

H.T: E çarşıdan para ne gezirdi alasan, elde toħunurdu. He mesele bir des elbise alırdıħ beke
90 on sene geyirdik, on sene. Çarık o camışın görünnen öküzün görünnen kesip satanda eliy
geçir. Getirirdin ona çarıħ tikirdin eyağğabı eliyirdin özüye, onnan idara edirdik.

– Eskiden evleri neyle temizliyordular?

H.T: Yoğ ya süfürge, çölde ekici ehme süfürgeler vardı, indi gene var. Odu o satın alınan süfürgeler o zaman yoğudu, buralarda. O pammığı zadın bostanın içine ekirdiler piçip 95 getirirdiler bu boyda ğağır. Onnan getirip bağlıydılar, ävleri süpürüdüler...

Söyleyen: Ziver Çiftlik, 60 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Bu yöreye ait meşhur yemekleriniz nelerdir?

Z.Ç: Pilavdı, şorbadı. Onnarı neteri yapırdı, äti haşdıyırırğ güzel biz, bizim suyunu süzerdih ah onnan sonra äti pişirerih. E pilav da gene ayrıyeten süzerih, üzerine yağını eridip tökerih ele pişirerik. Şorbanın içinde soğan ğullanırırğ, sarı köh ğullanırırğ, salça ğullanırırğ, domates olsa
5 domates ğullanırırğ her zaman şeyine ğöre vadesine, vahtına ğöre zamanına ğöre. Ele kışın oldu salça vur, yaz da oldu domates falan da atırırğ içine.

– Başka ne tür yemekleriniz var?

Z.Ç: Çorbamız var, ayranaşımız var, yoğurd çorbamız var niye yoğdu. Bizde ayranaşı pişiririh da be.

10 – Bu yörede doğal ortamda toplanan otlardan, yemekler yapıyor musunuz?

Z.Ç: Yoğ valla bunnan heç yemeh yapmırırğ, meleçöyüdü bah pilava ğoyuruğ, makarnaya ğoyarırğ, ayrı yumurtaynan ğavırırırğ. Salmancayı gene ayrı ğavırırırğ, acığıcı var ayrıyeten yığıp ğavırırırğ, ğáz eyağısı var ayrı gene onu ğavırırırğ. A niye bu ğaraladı az sende meni bağırdır ha. Vallah billah.

15 – Eskiden çeşme olmadığı zamanlar bulaşıkları, çamaşırları nasıl yıkardınız?

Z.Ç: Ğanallarda, Ğarasu gelirdi. Ğarasu'dan daşıyırırđ su ğızdırırırđ älimizde yihıyırırđ. A onnan soyra da şebeke suyumuz geldi herkesin evinde makinesi, çamaşır makinesi, şöfbeni ğammı taħa rahada ğavıştı. İçme suyunu da bir önce bu şebekeden içirdih indi taħa hazır su içirih bu şebekenin suyu da içilmir doğru düzgün. He indi taha hazır su.

20 – Kazaklarınızı, yelekleriniz kendiniz mi dokurdunuz?

Z.Ç: Önceden de elimizde tohuyurduh alırdıh da gene o zaman da alırdıh. İp eğir, biz ip eğirmemişih tā öncelerden eğirirdiler, öncerlerden palas tohuyurdular, çuval tohuyurdular mesele çoban tohu, sicim tohuyurdular, çatı tohuyurdular mala onnarı yapırdılar, indi taħa ele şeyler ğaħdı. Her şey rahatdıĝa ğavişdı çoĝusu. He ğamısını da alırđ biz. Biz onnarı
25 yapmadıh bizden öncekiler bunnarı yapıdı. Anamgil mesele yapırdı bunnarın hepsini. He onnarı yapırdı anamgil tohuyurdu. Bizde yohTu.

– Eskiden ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

Z.Ç: Valla fark var da önceki indi çeryannı süpürge süpürür tertemmiz eliyir. Āsgiden de süpürgeynen süpürürdüh e bir ğolay süpürüp çıħıp gedirdi. He o yerden çıħır odura onnar
30 yeşil süpürgeler onnardı. Yetişir süpürge olur, bađlıyırđı ortasını. İndi onna ğap baca süpürürüh onnarı taħa evi çeryannan süpürürüh. Āsgiden yohuydu.

Āsgiden nehre çalħıyardılar, nehre de indi çeryannan çalħanır. Hepsi indi çeryana döndü paraya dönüp taħa her bi şey. Āsgiden bunnardı da, āsgiden bele şey yohuydu oğul indi taħa her şeyin ğolayı çıħıpdı.

35 – Doğduğunuzdan beri bu köyde mi yaşıyorsunuz?

Z.Ç: He men burda doğup, burda büyümüşem.

– Bu köyde okul var mı? Varsa okula gittiniz mi?

Z.Ç: Var okulda var. Getdim, dörtten çıħdım. Dördüncü sınıfdı babam emeliyat oldu, anamda uşah varıdı meni uşaha sebep çıħartdılar uşah saħladım.

40 – Okula giderken ne gibi oyunlar oynardınız?

Z.Ç: Oynuyurduh ne bilim men al satalım bal satalım ustam ölüp men satalım. Ğaçırdıh ora bura oynahlıyırđıh birdirbir oynuyurduh. Hep oynuyurduh da uşahđ. Yapırdıh da.

– Okuma yazmayı biliyorsunuz değil mi?

Z.Ç: He yoh bilirem şükür az buçuħ özüm... Öğretmenner buradan bir denesi vardı Hüseyin
45 öğretmen o da getti İzmir'e, öldü. O da āsđi vardı Mecid öğretmen varıdı, Sultan öğretmen

varıdı, Kıyam öğretmen varıdı onnar da geldi getti buralı değıldiler. Ölen öldü galan ğaldı. Yanı burda yoħuydu.

– Tandırda neler yapıyorsunuz?

Z.Ç: Tándirim dağlar olup taħa dizlerim topaldı, çöreh möreh yapammirem, gelin yapır.

50 Ehmeħ yapırdıħ, tándirde men yemeħ yapemmezdim. Ąsgiden yapannar varıdı. Süd çehmesi atırdılar tándire, pişirirdiler çıħardırdılar ğıpğırmızı. Beceren varıdı ama men yapammırdım. Be ehmeħ mehmeħ yapırdım ama ehmeğimi yapardım tándirde. Tándirin úste pişirerdih pişirseydih yanı ele şey yapmazdı.

– Bu yörenin dışına çıktınız mı?

55 Z.Ç: Getmiřem Aralığa getmişem. İdir’e de getmişem, İstanbul’a getmişem, İzmir’e getmişem, he gezmışem. Valla ilkin yanı ħara getsen get öz memleketinnen eysini göremmirsen. Ąsgiden İdir’e gedirdin, İdir’de aynı bizim köy kiminidi bele Ąsgi ufaħ mufaħ kerpişden ävler yapırdılar, çamırdanıdı. İdir’de indi olup beton yığını her teref olup beton yığını. İndi taħa her teref olup beton yığını.

60 – Peki İstanbul’a İzmir’e giderken dikkatinizi neler çekti?

Z.Ç: Dikđatimi çeken şey nedi orası şherdi böyühdü, güzel çiçehler döşüyüller yollara tertemiz yıħıyıllar temizdiyiller. He ele şeyler var burada onnar yoħdu. E köyun da özelliği odu, o şherin de özelliği odu.

– Bulaşıklarınızı da mı derelerde yıkardınız?

65 Z.Ç: Arħda yıħıyırdıħ da Ğarasu gelirdi bura Ğarasu’da gelirdi o su ğanallar gelmeden önce Ğarasu gelirdi. Ele o ğara ağacın ordan gedirdi, orda oturardıħ yıħıyırdıħ orda bulaşığımızı, çamaşırımızı hepsini orda yuyurduħ. Onnan soyra ğanal geldi, ğanalda yıħadıħ, ğanalda göttüħ. Onnan soyra da sular geldi bu sular da göttüħ yuħayrıyıħ, öz herkes öz ğapısında suyu var. Ğapısında yıħıyan ğapısında, evine su çeken evinde yıħıyır. Herkes yanı kendi imkânına göre bir şeyler yapıp yapıştırır.

70

– Isınmayı nasıl sağlıyordunuz?

Z.Ç: Önce ılığın da olur, ılığın da yapırır. Ağaç, kötüh falan da alırır. Kesirih ağacımız varsa kesirih, kışın hazırlıyırır ah onnan şey yapırır. He tezzehdi, he ılığındı tezzehdi bele şeyler.

– Hep soba mı yaktınız?

75 Z.Ç: He soba yahtır. Çoh äsgiden eleymiş tándir yahırmışdar, men onu hatırlamıram yoğ.
Eşittiğimi deyirem yanı äsgiden tándir yaharmışdar, onun başında yığışıp oturarmışdar, küssü
falan kimin bi şeyler deyirmişder, bilmirem yanı o zamannar. Toplanırmışlar o şeyin
küssünün ısısıynan evi gızdırınca. Evde göca bir ev damıymış yanı äsgiden eleymiş. He
herkes orda toplanıp yatarmış. Yanı men öncekini görmemişem onnarı, indi o yoğdu indi tağa
80 herkesin özel ävi, özel tağım ävi äsgisi kimin şey yoğdu.

– Bahçe işlerini nasıl yapıyorsunuz?

Z.Ç: Valla indi gapıda ne var bir şey yoğTu, gapıya ehtiğimiz birez sebzedi, biberdi,
domatesdi, garabatlıcandı ah yeşillih falan perpencerdi, deri otu, goğulu pencer ne bilim godin
falan bele şeyler atırır.

85 – Bahçenizdeki ağaçlarda ne tür meyveler var?

Z.Ç: Bi il hepsini soyuğ apardı. Bi il heç bir dene yoğdu üsterin de. Çüttüh’de alma ağacı var,
fişne var, şefteli var, erih var, gaysı var... Verir niye vermir olurdu bu sene soyuğ apardı
olmadı.

– Bu yan tarafımızdaki Aras nehrinden kaçak yolla buraya gelen gördünüz mü?

90 Z.Ç: Heye bura setdi. Yoğ yoğ çoh şükür bu tarafa heç kaçah geçmedi. Tā äsgilerden çoh
äsgiden bir dene keçipmiş o aşağıdan. Onu da hemen teslim eldiler o tarafa bu yanda
ğalmadı.

– Peki bu Aras nehrinin taşıdığını gördünüz mü?

Z.Ç: Äsgiden burda sed yoğuymuş, onun için bi hafifde Aras gelseymiş daşırır. O zaman
95 yanı indi... O da daşmasını men hatırlıyım, o zaman uşağıydım ey ağılıma gelir eme indi o

zamannan bu zaman taha ele bi şey yoħdu, Araz daşmır. Daşsa da sen dediğın kimin ele sed ucadı, yühsehdi gelir o sednen savuşup geder. Yoħ taħa sed yühsehdi diye fazla bu yana dönür. Alttan falan bir yerden delmese sızmasa, ğolay ğolay daşmaz ordan.

– Tarım işlerinde kocanıza yardım ediyor muydunuz?

100 Z.Ç: Tarlada tabi yardım eliyirdih kişiler de bizde çapa, kâğımızı da beraber eliyirdih. E buğduya gedirdih o piçirdi mesele biz topluyurduħ, o dönüp bağılırdı. He kâğ oldu bereber giderdih, hepsini bereber yapardıħ. İndi taha her şeyin ğolayı çıħıp. İndi piçer-döğer çıħıp taha, piçer-döğer gelip piçip çuvalıyın ağızını açıp getirip görürsen yanıya her şeyin ğolayı çıħırdı. He indi beledi.

105 – Hayvancılıkla uğraştınız mı?

Z.Ç: Var hayvancılığ da yaptıħ, ğoyun da aldı bir sene birez bir sene saħladı. Onnan da heyir görmedih faydasını görmedik. Yanı borç aldı bankadan borç çekdi onu da apardı, ğurd murd tüşdü içine yanı fazla bir şey olmadı. Kârımız olmadı yanı. Ele oldu.

– Beslediğınız hayvanların sütünü nasıl değerlendiriyordunuz?

110 Z.Ç: Bura satdıħ bir şey yoħTu ki. Burda ancaħ aparasan beş kilo peynir tutarsan, on kilo peynir tutarsan onu götürüp şehirde satıp gelersen. Burda bir şey satılmır ki. Bura köy yeridi ufaħ bir yerdi. Herkesin de özüne göre südü, yoğurdu heç olmasa herenin bir ineh iki ineği var. En kâsıbın deyirem bir ineği iki ineği var. Yanı ele here iki ineh üç ineh saħlıyır onu da saħladığın özü idara fazla olarsa aparır İdir'de falan aparır satır üç beş ğuruşa verir gelir.

115 Budu yanı başğa bir şey yoħdu.

– Eskiden yemekleri nasıl pişiriyordunuz?

Z.Ç: O zaman fırın, ocaħ yoħuydu. Äsgiden gaz ocağı varıdı, gaz ocağı. Gaz ocağında çay falan yapardılar yanı acil musafirin gelerdise o gaz ocağında çay yapardılar. Yanı ne bilim acil bir iş olardısa o gaz ocağında şey yapardılar. Ocaħ ocaħ ğayırdıħ, yemeğimizi ocaħda pişirirdih, çayımızı ocaħda yapırdıħ, onnarın hamısını ocaħda ğayırdıħ äsgiden buydu. He

120

hepsi doğalıdı. Yanı ocağın da dadını bu tip vermir, tip vermir. Ocağın yemeği de daddı olar, ocağın çayı da daddı olar.

– Elektrikler olmadığı zaman ne yakıyordunuz ve geceleri elektriksiz nasıl geçiriyordunuz?

125 Z.Ç: Çıra yağıdı, sehzen bire geder çıra yağıdı. Otuz üç senedi elehtirih gelipdi. Men tabi mende çıraynan çıra yağıdısam da en son oğlum otuz üç yaşındadı, o olduğı senesi ceşran geldi köye, ikimin sehzen bir de. Yanı o senesi ceşran geldi, ceşran yoğuydi ki çıraydı hepsi. Yoğuydu televizyon, äsgiden ne var bolca pammığ yığardı, bir ereh goyardı sobanın altına guruyardı orda o pammığ gavazağlanardı, ah kışda oturardı onu çıhardardı onu yorğan salardı. He he onnarnan uğraşardı.

130 – Oyun oynamaz mıydınız?

Z.Ç: Yo oyun moyun ğardaydı uğraşasan, varıdı o men genş vağıtı ğız vağıtı dedem evinde çoban tutardılar, dağdan gelirdi. Dağlılar gelirdi o zaman, o getirirdi bazen ne bilim corabın içine üzüh gizdedirdi, fincanın altına üzüh gizdedirdi ele bir şeyler oynuyardı, nağıl diyerdi. Dağlılarda çoğ olurdu nağılı. Anam rehmetdih diyerdi. Yanı bu indi burdan giden bu arvadın 135 gaynenesi rehmetdih diyerdi nağılı. Yaşlılar deyirdi indi taha nağılnan zaddan uğraşan yoğTu ki.

– Kız isteme, nişan, düğün bunlar eskiden günümüzdeki gibi mi yapılyordu?

140 Z.Ç: İndi bir gün sürür äsgiden üç günüdü, üç gün. Üç gün bir gün adam çağırdıdılar sala toyusudu o günüsü. Gederdiler adam çağırdıdılar mesele o teze gälin geliptise o toy yığışardılar ävde toy sağabı bir kişi bir arvad tüşerdi yanına o gederdi o teze gälini o günüsü toya getirirdi. O teze gälin o günüsü toya gelmeliydi. A yanı ele getirir indi tağa o adet yoğTu taha äsgide indi teze gälin var, köhne gälin var gedim onu getirim öyle şey yoğTu, daha o ğapandı. Sandalye ver da ordan Sakine.

– Bu düğünlerde yemek yapıyor muydunuz?

145 Z.Ç: Be yapılırdı üş günde devamlı yemeh yapılırdı. Ele pilavdı, şorbaydı, etidi buydu, başğa bi şey ne olacağ.

– Bu yörede erkekler için sünnetler nasıl yapılıyor?

Z.Ç: Sünnetder äsgiden yanı peygamber usulu yapardılar. Selevatnan yapardılar, äsgiden yanı yemeh veren yemeh verirdi, gizli getirip kestiren gizli kestirerdi çıhıp giderdi. İndi tağa
150 sünnettere sandıh göyullar, para yığıllar her şey parıya çevirdiler. Yanı äsgiden bu varıdı, äsgiden bele şey yoğudu. A toyda da gelir paralı toy eliyirdise o adam neme dağıdardı. Nem bir yazma vererdi, ya bir desmal vererdi. He yanı sen ağırsansa bu toya ağır gelecehsen üş metre çit gelerdi. O toya ağır para salacağ diye o adama ağır üş metre çit vererdi, onun parası ağır olacağ. Eme men yüngül gelecemse bir desmalnan meni çağıracağ davet edirdi. He indi
155 tā çıhır anons yapır pütün köylü buyursun budu. He o geleneh değışdi.

– Bu yöreye ait başka ne gibi gelenek görenekler var?

Z.Ç: Farhlı olarağ bir şey yoğudu yanı gene äsği usulnan farhlı odu, äsgiden yanı gız isteğıynen, oğlan isteğıynen zor ävlenerdi. İndi tağa onnar gağıfdı. İndi tağa herkes kendi isteğıne göre yapar, yanı fazla zorluğ çıhartmazdar. Yanı birde bir günnüh toydu, getireller bir
160 saadınan bir günde doğru düz bir gece, bir gece toyu çaldırar ah çeh göt get başın salamat otu evinde. O da değışdi. Her bi şey değışdi. İnsannar değışipdi, äsgiden işmeh yoğuydu, her bi şey sağlamıydı. Yanı çağır mağır içen yoğuydu. İndi çağır içen çoğdu, deyir bir saad iki saad yap başım salamat ge gir ävine. Eme önce ele bir şeyler yoğuydu.

– Eskiden makyaj malzemeleri var mıydı? Yani düğüne giderken süslenir miydiniz?

Z.Ç: Önceden ele bi şeyler yoğuydu, olsaydı da men hele atmış yaşına gelmişem men bir dene bir şey üzüme sürtmemişem. Heş bi şey, Allah'ın yanında doğal gelmişem doğal da gedirem. Önceden de yoğuydu. Toy moy yoğ yo yo men nişannıyken de maya geldi Allah öleniyizi rehmeh elesin, rehmehdih babam ele şeylere çoğ titizidi, garşıydı, goymazdı. Baş açılığ gezesen, göl açılığ gelesen, ağız dodağına boya mı sürtesen, eline öje mi sürtesen dırnağa ele bir şeyler

170 asla yoĥdu. oĥ Şükür onnardan arınmıŐıĥ temmizih, Allah bunnan buyanımızi da inşallah ey eliyer.

– Şimdiki evlerle eskiden yapılan evler arasında ne gibi farklar var?

Z.: oĥ Şükür Allah'a. Ablan üş dört yerde äv ğoyup amırdan. O biri hayatda ğalırdım ğaynanemğilin terefinde ikisini orda yaptıĥ, orda uşdu getdi. Geldih ikisi iki tenesini de burda
175 birini çamırdan yaptıĥ yeri oradı uşdu, biride hele tikilidi piriketden yapılpdı, onunda yeri ürtübet ehdi, su ehdi elece onu da laf eledih, geldih, ıĥdıĥ bi seyir bu yana. He o da tutmadı, indi hele ğöreh inşallah burda taĥa tutarıĥ. Yanı budu başğa bir Şey yoĥTu. Bir ay yapaydım...

Söyleyen: Hüsnü Çiftlik-Nevruz Demir, 69-60 yaşlarında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerliğinizi nerede yaptınız, ne gibi askerlik anılarınız oldu anlatır mısınız?

H.Ç: Yoğ burdan getdim İdir'e, İdir'den Ğars'a getdim o zaman. O zaman tren vardı. Trene mindik getdih Ispartıya. Isparta'da dörd ay ğaldım, acemiliğimi ora yaptım, usta birliğimi de yirmi ayda Kırıkkale'de yaptım. Özünde he dester bölümündeydim. On iki ay yirmi iki ay 5 yirmi dörd ay, yirmi dörd ay yaptım. Onnan sonra geldim bi tırahtor almışdım. Pencer ekirdih, pammığ ekirdih otuz ğırğ sene onnan uğraşdım tırahtornan onnan sonra bırahtıh. İndi bi seyir pammığ da ekilmedi, pencer de ekilmir ekilen yoncadı. Çoğlu yonca ehmişih, yoncanında köylü evi Aralıh'da ele hepsi yoncadı. Yoncadı onnan sonra buğda az ekilir, suyumuz yoğTu. Suyumuzu Aşağı Çiftliih köyü ayağcadı. Yanı aşağıdadı. Üsteki köyler bize 10 su vermir. Üsteki köyler su, yoncalarını suvaremmirih, eliyemmirih. Motorunan su çekirih. Mesrefimiz çoğdu. .... yetiştiremmirih. Yanı bizi ğorumur.

– Bu yörede tarımsal olarak neler ekersiniz?

H.Ç: Tarım nedi da yoncaynan buğdadı yanı bu durumda.

N.D: Şimdi sağa deyim yegen. Mevsim değışip, bu mevsimde burda sivrisinehden durulmur. 15 O zaman äsgi tarihte hellen, dört dene bizim köyde hellen vardı. Yanı çeltih ehmeih için, o da sıraynan. Sıraynan gedirdiler ağşam mesele ağşam olurdu biz ğoşurduğ diyelim. Bu şekilde dört, he pirinci yağmur çeltih, çeltiği bilirsen da he. Pammığ olsun, pammığ da bizim pammığımız çoğ güzel yanı olurdu bilirsen. O pammığ işi şimdi olmur olmur. Bu şimdi tarım olsun dünyada yanı bizim bura devamlı su gelirdi. Pütün surları surmeli gelirdi bizim burda 20 reşber olurdu. Diyelim mallarını, heyvannarını bedafa yani burda getirip sağladığları için bedava he onnan sonra da devir döndü geldi ah hava.

H.Ç: İndide suyumuz yoħdu.

N.D: İndi bir ğolay bulut geldiği zaman üşüyürsen. Suyumuz yoħ.

– Bu yörede yani geçim kaynağı bunlar mı?

25 H.Ç: Bi hayvancılığdı, bide yoncadı bizimki tamam mı?

N.D: Yoħ başđa ne var o da senin mesele hayvancılığ da paraya get, hayvancılığ da paraya getmir. Ele başımızı ancağ zor, zor yani ya elimizde olanı da e tutur elehtirih alır, bilmem postahana alır başđa ne var be gelirimiz yoħTu ki.

H.Ç: Çeyran parası, su parası men deyim sene çeyran çoğ bağadı.

30 – Eskiden bu yörede berber var mıydı?

N.D: Äsgiden varyıdı. Köylü bir denesi o zaman şeltiğe, çeltiğe yanı verese deyirdiler. Çeltiğe tıraş eliyirdi. Orda ğäfe varyıdı, o ğäfiye bir cıvı vurmuşdu, bele de bir geğiş, palasdan. Onnan itildirdi haydi geyirdin bura ele çekirdi ki. Vay vay vay vay birbirine deyirdiler yanı söyürdüler birbirine şakaynan bilirsen. E o zaman eleydi be. Be ğardaş indi dediğim kimin, dedem olsun. Dedemin zamanında gedirdi deyir o yannar ğemişiydi. Ğarasu terefinnen, deyir oralar ğemişidi. Donguz eleydi ki ne sel. Dedem yetimiymiş, gedip orda yatırmış ğar yağıp bunnarın üstüne. Ğoy üstüme ğağırmış, elecene. Dedemin emisi oğlu da yazzığ cimmastih yapırmış. Yuğarı köy, Gödehli, Yuğarı köy, bu aranı ğaçırmış bilirsen. O çat pat ortaokulu pitirip o zaman. He dedem yazzığın da epey malı zadı varıymış. Kim bağacağ, dedem öz malına bağsın, yetim adam. Ede o yerleri de satıp yiyeceğdiler. O zaman Allah rehmed elesin, Mirze kişi varımış. Bu İrehim Bulud'un dedesi. Deyir ge gideh men senin yerlerini gösterdecem. He aparıp tüşüp bunun dalına deyip bu yer senindi, o yer senindi, o yer senindi belecene görsedip. Yani ele ğalıp. Ele olurdular gelirdiler ayahlar part part yanır çeltihde çalışannarın, dodahları. Yanı ğörünmürdüler sada çamır, sada çamırıydı. Be bele bizim yanı şeylerimiz beleydi.

He mesele bunnar daha da yanı eysini biler. Menim gördüğüm men onnarı gördüm. He ne yapsın fakir adam he.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

50 H.Ç: Yayan, bir ara e o diyemmir da. Bir zaman yayan gedirdih çoğ äsgiden. Äsgiden yaya gedirdih. Onnan sora yaylı çığdı. Yaylıynan getdih. Yaylı yaylıdan sonra yahınnarda minübüs çığdı. Minübüsnen getdih. Onnan soyra tağsi çığdı tağsiynen getdih.

– At arabasıyla kaç güne gidiyordunuz?

55 H.Ç: Başköy'e İdir'e? Başköy'e bir sâde gedirdih, İdir'e iki sâd üş sâda gedirdih, he dörd sâda ancağ giderdih. Yaylıynanda yaylıynan bir gün ağşama geder gedirdin. He İdir'e gedip gelmeh yani üş dörd güne anca gelirdin.

N.D: Ğaragoyun'a gedirdiler o ..... Ğaragoyun'da yatırdılar. Sabağa geder Ğaragoyun'da bunnara yanı pammığ çiğitdiyi pammığı çehdirirdiler. Ele da ya bizim dedelerimiz bele zulum çekipler.

H.Ç: O zaman zulum çekirdiler da.

60 – Eskiden sohbet etmek için oturacağınız yerler var mıydı?

N.D: Pe bunnan peteriydi. Ğäfeler, Ğäfeden Ğumar oynamağ hec seni sağ olasan Ğäfe beleydi. Zatan Başköy burdan beteriyydi. Burdan da gedirdiler bağ Başköy'e, Başköy'de yanı. Ele olurdu gece geirdiler. Be herden olurdu bir Ğäfe iki Ğäfe bizim burada yanı bele olurdu. Tükân da bir iki üç tükân olurdu.

65 – Bu yörede balık avladınız mı?

N.D: Men uşahken Ğarasu ağırdı ya ora balığa Ğarmağnan gedirdiler. Mesele tor he indi uşahlar mesele be.

– Eskiden yazları serinlemek için neler yapıyordunuz?

N.D: Araz'a gedirdik. He Araz'a tüşürdük, Ğarasuya gedirdik ora bu bele. Başğa ne var ki.

70 – Eskiden televizyon, radyo gibi elektronik araçlar var mıydı?

N.D: Televizyon da ilkin şey getdi, o Üseyin öğretmen varıydı sizin köylü Aralıh'da he o getdi. Getdih ora bizde getdih, getdih ora paralı, paralı oynadırdı filim. Bizden de o zamanın parası bir lere ne bizden de aldı. Onnan soyra onun şeyini bizim köylüler aldı. Getdiler bura gurdular, burdan da Ortaköy aldı. Ortaköy apardı he.

75 – Televizyon olmadığında çocukluğunuzda geceleri nelerle uğraşıyordunuz?

N.D: Uşah ne bilirdi, yoğ geirdim gece gedirdih gâfiye yalannan ara sıra gâfede gâfelere gedirdih. He yatırdıh be nağayracıh.

– Tarım işleriyle uğraştınız mı?

N.D: Çoğ eğ seni sağ olasan iki kişiyen helver yarım men pamığ ehmişem, pencer ehmişem
80 iki kişiyen be. Buğda da olsun buğdada teh... Gecenin bir buçuğunda gedirdim kerantıyan teh yanı buğda piçirdim e onu piştiğın da buğda yüz, yüz yirmi beş bağ yüz älliye vurmurdu. A onu yığıp, bağlıyıp, tayalıyıp geirdim. Millet de gedirdi niye tekiydim onun için. Millet de teze hele şeye gedirdiler be işe.

– Bu yörede ne gibi tarım aletleri kullandınız?

85 N.D: Başğa o zamanda bu penceri ekirdiler at goşurdular. Penceri, bah menim bilmirem burdadı burdadı neteri oldusa hodamağının dalına honamağ dırahtor vardı onun dalına bağlıyıp geirdih. Neteri o yana bu yana açılarda hib burdan tutdu. Bura indi elecene durur. İzi var be. Buğda, pammığ başğa bir şey yoğuydu.

H.Ç: O zaman buğdaydı, pammığdı, bostanıdı. Valla ne günner...

90 N.D: Bu ele ele bostan olurdu ki bostan...

– Eskiden yapılan evlerle şimdiki evler arasında ne gibi farklar var?

H.Ç: O zaman torpağ evidi, indide piriketdi, çatısı var. Düzelip birez.

N.D: O zaman men düz dünya param çıhdı keşke Allah rehmed elesin bir denesi teze ölüp Eli Peri irehmetdih. Ya keşke birez tez gelseydin men başğa tür yeni model goyacağdım. O
95 töhdüm uzun, indi bahdım damır onun üstüne o gırmızı torpağdan getdim. Şeyden tepenin

ordan içinde bele bele çingil. E baħdım damır. Onnan soyra men o üstüne laylon çehdim. Laylonu bura çehdim taha dedim goy cehenneme töhsün. Ele olup ki gızmağ tutup taha bir damcı tüşmür. Yoħ bi şey olmur.

– Bu köy Ermenistan’a sınır hiç kaçak geçenler oluyor mu veya Aras nehrinin taşığını
100 hatırlıyor musunuz?

N.D: Bir kere onnarın terefine yıħdı, Araz. O yan çuħurdu İrevan çuħuru, İrevan. Bu şeyin üstünnen Yuħarı köyün üstünnen bizimde ora şoreketiydi. Oranı gedip ğalıyırđı. Dedih bize teref gene yıħdıda bizim terefde yıħdı. Belesine getdi her terefi aldı ğaldıħ ortada biz be.

– Aras nehri taşınca başka köylere mi gittiniz?

105 N.D: Başğa köylere yoħ, biz o zaman geldih o anğarlar varıydı indi tabur ğomtanı ğalır ha orda yanı köylüce orda ğaldıħ biz. He çekilene geder. Onnan soyra millet gelirdi ele bilirdiler ki çarşıdı bizim ora. He ge baħırdılar en sonunda he getdih bazıları şeydi da tüşdüh bunnarın dalına, ğavaladıħ. E bura çarşıdı, bura yoħsa nedi bilirsən he elecene.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

110 N.D: Tabi. Bizim bura Azeri köyüdü... Baħ bu tarihcidi sor buna ala...

-34-

Söyleyen: Abbas Çiftlik, 83 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerlik anılarımızdan bahseder misiniz?

A.Ç: Asgeriye burdan getdih bizim şeyden kâğıdımız geldi muhtare şubeden, muhter bizi aldı götürdü şubeye. Şubede bizi teslim etti Iğdır'da ki şubeye teslim etti onnan sonra o da bizi gönderdi Ğars'a, o zaman Ğars'a. Ğars'da biz dogguz gün şey de yattıh Muhlis Paşa diye bir
5 orda bir yer vardı orda. Asgeri birliğ ğazaların, ğazaların hepsinin asgeri toplandı orda bizi
doldurdular bir ğırh kişi bir vagona hayvan vagonuna ğapatdılar başımıza ğoyacalar bir asger
doğru Sarıkamış'a. Hayır Sarıkamış'da teğabur vardı tren vardı o zaman. O zaman çoğ
yavaş giderdi o da indi getdi Erzurum'a. Erzurum 'da da bir gece ğonağda yattım. Onnan
sonra bizi mindirdiler trene doğru Haydarpaşa'ya. Haydarpaşa'da yattım, bizi orda geldiler
10 yerlerimize taksim ettiler nereye nereye gidiyorsan. Men atmış bir piyade alayı, atmış bir
piyade alayına orda Büyühçehmece'de yirmi dörd ay asgerlih yaptıh. Onnan sonra da döndüm
geri geldih, vatanımıza.

– Okula gittiniz mi?

A.Ç: Okula getdim üç sene. Öğretdiler nasıl o zaman bizim köyde öğretmen yoğuydu,
15 eğitmen bir ğanun çıhardılar eğitmen geldi, bizim köyde üç küşü bu Aralılı'da üç küşü
götürdüler altı ay ğurs verdiler geldi bize o zamanda burda, biri burda, biri Ortaköy'de, biri
Ereten'de yaptıh. Okul mokul da yoğuydu bir binada üç sene oğuduğ biz. Hocamızın da ismi
Hüseyin Türkyılmaz'ıdı. Oğur yazarı orda öğrendih be.

– Tarım işleri bu yörede nasıl elverişli mi ve daha çok neler ekiyorsunuz?

20 A.Ç: Buralarda mı? Buralarda denen ne yetişmir onu denen, ne yetişmir. Pancar yetişir, buğday yetişir, arpa yetişir onnan sonra tomates yetişir, biber yetişir, yonca yetişir daha bu meyvalardan, meyvalardan da hepsi yetişir. Her şey yetişir.

– Bu yörede berber var mıydı?

A.Ç: Nasıl? Alırdı eline makine boynumuza bağlıyordu bir fite şey de tuturdu belece bahğ gird
25 gird gird eliyip töküdü, onnan sonra yellaah. Senede eme o peşin değildi o veresiye. Pirincinen ve yahud buğdaynan muğdaynan o berber gelerdi bir gaaş gaba şeyi mesele diyerdi, üş teneke buğda alardı buğda zamanı giderdi bir sene başımızı tıraş ederdi.

– Eskiden ulaşım nasıldı?

A.Ç: Yaya, yayan gedirdik. Yayan gedirdik burda köyde bakğallar varıdı, onnar toplanırđıđ
30 bir yere haydi Başköy'e. Gedirdih yayan gedirdih Başköy'e, yayan gelirdih. Pahho İdir'e çoğ. İki güne iki güne yaylı şeynen at arabasıydı iki güne gedirdih. Öküz arabasıynan getdim. Onnan sonra manda arabasıynan, at arabasıynan iki güne.

– Eskiden elektronik araçlar olmadığı zaman nasıl zaman geçiriyordunuz?

A.Ç: Biz o zaman bol aşığ oynuyurduğ. Peyelerde girirdih aşığ oynuyurduğ. Aşığ
35 oynuyurduğ. Aşığ bele oynuyurduğ, vururdun birbirine sönderme vardı mönderme vardı aşığ.

– Başka ne oyunlar varıydı?

A.Ç: Çızzığa girme oynuyurduğ, geğişinen çızzığı bele çizirdih dörd kişi bir olurdu dörd kişi
bir. Bu belimizdeki geğişleri açırđıđ, haydi bir şovan birbirimize. O içerdeki tehmeynen seni vursaydı, sen içeri girirdin o kafiye o birsi çığırdı eşiğe o eydi. Birdi bir varıdı oynuyurduğ
40 bele dombalırdığ birbirimizin üstünnen attıyırđıđ.

– Balık avladınız mı?

A.Ç: Yoğ onu yapmadım heç. Heç men balığ eti yememişem heç. Haağet valla hoşuma gelmir. Yoğ...

Bağ Atatürk'ün ölümünü de annadım sağa men. Biz güzünü güzünü ne telefon var, ne
45 televizyon var, ne heç bi şey yoğ, gediş geliş yoğ. Harman döyürüh malları goşuruğ boyun
boyuna çeltiğ ekirih atırsan bağ onun eyeğının altına bele döyürdük. Ya bir gün gahtılar
bahtıh ki burda ğarağol varıdı, ğarağolda bayrağ yarıya inmiş. Millet girişdi birbirine ya nedı
nedı ne telefon var, ne redyosu var heç bi şey yoğ. O günüsü Başköy'e gedip gelende, gettiler
geldiler dediler Atatürk ölüp, onun üçün a bayrağ yarıya enip, bin dokğuzüz otuz seggiz de.
50 Soy ismi bağ soy ismi ğanunu da yadıma gelir. Yani bin dokğuzüz otuz dört'de kadınnara
seçme seçilme hakğı, bize de soy ismi ğanunu geldi herkes bir seçme soy ismi şey etti seşdi,
seşdi kine. O zamanın babam he babamız bizi birde ele ğarma adam yoğ burda üş babadan
dört babadan bu köy ğurulmuş. Bu Çiftliħ aylesini benim babam seçmiş o aylene hepse
Çiftliħdi, bide Özdemir var, birde Demir var. Ele sağdan soldan bir iki üş kişi taha Gündoğdu
55 var, Ğaya var bunnar da...

– Eskiden Ermenistan'dan kaçak olarak geçen var mıydı?

A.Ç: Yoğ ağılıma gelmedi yalnız bizim erkeh mandamız varıdı, bayramda içerde beslemiştik
onu götürüp Araz'da suvarmağa men. Götürdüm Araz'a suvaram bu kâl camış başını aldı
ketdi İrusye'ye. Keşti İrusye'den de baħa baħa ğaldım, gule varıydı gule. Ğuleye esğere bele
60 işarat eledim dedim Allah'a baħın o malları geçird. Adam dili annadı getdi bi daha mandaları
vurdu döğdü saldı bu yana. He he. Birde benim bir mandam İrusya'ya keşmişdi. Ben muracat
etdim, muracat etdim beke bilersen İğdir'in eski belediye reislerine Mir Eli o da muazzam
Urusca bilirdi. Onu tercüman olarak get, protokol yapıllar o gün geldiler burdan geştiler o Mir
Eli geldi beni de götürdü. Getdih orda onnar o yannan bir dene tumbac atdılar şeye Araz'ın
65 içine, bir dene de subay mindi o yannan bir subay yoğ Urusca bir şeyler ğonuştular zaman.
Men o Mir Eli'ye dedim ağa dedim bu ne deyir. Dedi ki, deyir beş kişiden fazla bindirme o
tombaza, tombaz batar. Onnar da burda dokğuz kişiydi. Onnar geldi beşini aldı getdi, tekrar
geldi beşini aldı getdi. Aradan birez Mir Eli'de getdi ne ğonuştular ne yaptılar aradan birez

geşti birde baħdım meni Mir Eli çağırır. Dedi camışının aşğalı nedi. Dedim ki sağ buynuzu
70 ırıhtı, ğuyruğu ğollodu, yuvarlaħ kel bir mandadı. Birden çıħartdı seddin üzerine bu mudu?
Dedim he. Saldılar suya men getdim aşığdan götürdüm geldim.

– Bildiğiniz Azeri atasözü, deyim, bilmece, âşık sözleri var mı?

A.Ç: Yoħ yoħ niye budura baħ aşlı sözü bilen. O bunun mesleĝidi, baħ bu da benim
mesleĝimdi.

75 – Eskiden geceleri evin içinde neler yapıyordunuz?

A.Ç: Naĝıl deĝirdih naĝıl. Tapmaca deĝirdih, naĝıl deĝirdik hikâye yani hikâye. Hikâye
deyirdik, naĝıl deyirdik. O ele gençler de peyelerde aşlı oynuyur.

– Bu yörenin dışına ilk askere giderken mi çıktınız?

A.Ç: He onnan önce heç getmemiştim. Tabi her şey de farklıydı her şey ne deyim yani. Ev ev
80 ev baħımınnan oranın eviyen bura şeyle... Gezmesi ele, geymeĝi ele ora şehirdi bura köydü,
oraynan bura ğıyaslanmaz ki. Her şeyi deĝişih her şeyi. Bura köydü, e bizim bu köy birez
gene ey kimindi. Sağda solda ..... yeri ..... evler.

– Önceden havalar nasıldı?

A.Ç: Pahho o evvelce bunnan da çoħ şey olurdu. Güzde yağmur yağdı, çeltihlerimiz ĝalırdı
85 yağmurun altında. Sıcacıda ama sıcak geçirdi ha. Pırıl pırıl göyden ateş yağır.

– Yaz sıcakları kaç ay sürerdi?

A.Ç: Şimdi o ĝün mevsimde deĝişme o zaman ĝüz ĝüz oldumu yirmi eylülün yirmi ikisinden
soyra yağmurlar başdıyardı. Ta aralıĝın yirmi ikisine gider. Ordan o yana da ĝar mâvsimiydi,
yirmi bir marda gider. Yirmi bir martdan, yirmi bir hezirene gider de yağmur mevsimiydi
90 yağdı, eliyirdi, kesirdi, güneş çıħırdı olan olurdu mevsimine göre her şey...

– Eskiden bayramlar nasıl geçirdi?

A.Ç: Onda onda daha ey geçirdi indi yoħ. O zaman Navrız bayramında yumurta boyuyurdıħ,
yumurta döĝüşdürürdüħ, baca baca deyirih baca baca gezirdih, evlerden şal sallıyırđıħ,

95 bayramları tebrik edirdik, gençler gedirdi ihtiyarları yaşlıları ayrı elini öpürdü bayramını tebrik edirdi. He Gurban bayramı aynı elecene gurban herkes gurban alardı keserdi, evinde paylaşardı çoluğuynan çocuğuynan yiyerdi.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

A.Ç: Yoň ya kendimin ihtiyacımı ğarşılyacaň ğadar hayvan sahladım men. Ele ğalabalıň hayvancılıň yapmadım. Hayvanımı camışımız da varıdı, ineğimiz de varıdı, atımız da varıdı.

100 He onnarı sahlıyrdım...

Söyleyen: Ekber Çiftlik, 87 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

E.Ç: Asğere burdan getdim, getdiğ Sarıgamış'a. Bele Sarıgamış'a değil, Erzincan'a. Şimdi kışın getdih ya on birinci ayda, on birinci ayda soğuş olduğu için bizi verdiler Erzincan'a, Erzincan sıcahdı ya. Altı ay orda galdım, ordan buraya döndüm geldim Erzurum'a, Zarki köyü varıdı oruya. Orada çoğ çoyuğudu. Orda on başı gursuna getdim, onnan sonra çavuş oldum. O üş sene üş puçuh sene de asgerlih yaptım. Üş puçuh sene asgerlih yaptım. Özünde birde o geder izin ha izin verdiler geldih Doğubeyazıd'a, Doğubeyazıd'dan yayan geldih eve. Hesabıyı get. Be oraya geder de arabayla geldih, ordan endih yanı ertesi gün Gurban bayramıydı, bahtlı ki vasıta yohtu, geceynen geldih sabah ışılaşanda taħa yetiştih. Ordan da geldih burda Gurban bayramını yaptıh.

– Ulaşım yani zor muydu?

E.Ç: O zaman araba yoħudu ki oğlum. Biz İdir'e nasıl gedirdik. Burdan at arabasıynan gedip Daşburun'da enirdik. Daşburun'da gece galardıh orda, ordan da sabahısı günü Iğdır'a çıhardıh yanı burdan çıhanda gerek vesiyet yapardın. Vesiyet niye yapaydın bir on güne on güne de gelmirdik. Şimdi gedirsen övlüye gelirsene eve ya. Pirinş götürürdük bilirsene ele oldu pirinş satılmırdı on günnen galardıh orda on beş günnen galardıh. Onu da orda yeyip gelirdih. O zamanıdı, o zamanıdı. Onnan sonra pancar ekirdih. Tam gece yarısı galırdıh pancarlar camış arabasıynan, camış arabasıynan ora pancar şey götürürdük pancar götürürdük pancar görüpsen de yuħarıda pancar meydanı. Günde iki sefer camışnan gedirdih hesab ele ya bize can galırdı ki. Yat gece bir saat yatmırdıh. Şimdi mesela indi mator işidi el vurmur. Tırpınla ot o zaman yonca yoħudu buralar her tarafını Araz basırdı oğlum, bir köy galırdı. O zaman yonca

felan ekemmirdih Araz çekildihten sonra başdıyırđıđ çeltiğ ekirdik. Çeltik'de su da olur. O zamanda su boludu, su gelirdi mesela. Çeltiğ ekirdih çeltih de dağ köyleri var Duzluca deyirih biz özümüz bilmezdihten. Ordan gelerdiler tağda meren deyirdiler, onnan çeltiği piçerdiler
25 hakđını alıp bizde topluyardığ, bağlardılar, tayalıyardılar bizim bağa girip camış arabasıyan getirerdih malları da bele gehre goşurduğ birbirine ipnen. Onnan gehre sürerdih belim, sapına da belim deyirdih. Denini çığardığ, deninin çeltiğini çığardığ. Çeltiğini de götürürdüğ fabriğa varıdı İdir'de de, şeyde de, Ortaköy'de de varıdı, Başköy'de burda da yapmışdılar. Götürürdüğ orda pirincini çığarırdılar, kepeğini de götürürdüğ gelip hayvannara vereni verih.
30 Canım çoğ zorluğ gördüğ vesselam zorluğ.

– Bu yörede tarımsal olarak neler ekiliyor?

E.Ç: Burda önceden evelce çeltih ekirdih. Bu Araz basmıyan yerleri pammığ ekirdih, o zaman pancar yoğudu. O zaman burda ekseriyet bostan ekirdih, çeltih yerde bostan çoğ ey olur. Bostan ekirdih bağ böyle böyle yirmi kilo on beş kilo ğarpuz olurdu. O zaman alanda yoğudu
35 oğlum. Doldururduğ şeylere arabalara doğru Diziye, Cennetabat'a, Garagoyunnuya oralarda olmurdu orda su yoğudu oğlum. Bizim Ğarasuyun Ğarasu varya budura Bulahbaşın'nan gelirdi, o su su mu boludu bura çeltihte ekirdih, bostan şey pammığ da ekirdih, bostan da ekirdih. Valla ele ğavunnar olurdu ki biri on kilo. Ama indi ne bostan ekirih ne bi şey ekirih, yanı dad o zamanıdı. Onnan sonra millet önünde birbirine eyliğ o zamanıdı. Çoğ birbirine
40 yağınnıdı. Biz o zaman çoğ... O zaman buğda oğlum buğda Araz goymurdu ağır. Araz gelirdi o zaman bu set yoğudu, bunu Menderes yaptırdı. Menderes çığanda bizim o okulu da Menderes yaptırdı. He orda Ğarasu varıdı böyle gedirdi o Ğarasuyun köprüsünü de yaptırdı. Yoğsa çoğ zorluğunan gedirdih Aralığa geirdih. Burda köprü yaptırdı, sed yaptırdı, bu okulumuzu yaptırdı yalnız o zaman su gelirdi bir köy ğalırdı. Su çekildihten sonra, su
45 çekildihten sonra budura çeltih eliyirdih. Çeltiğin mesele sonra çekildihten sonra bostan yapırdığ o olurdu. Pammığdan sonralarda mesela Menderes buranı yaptığdan sonra o zaman

pammığa başdadı, sonra bu dafa pancar geldi, pancar ekti. Pancardan sora or vurdu olmadı yanı hastalığ, hastalığ yaptı olmadı pancar da birağdı indi heç bi Şey ehmirih ah bir yoncadı, ah bir yoncadı.

50 – Okula gittiniz mi? Gittiyseniz nasıl ulaşımı sağlıyordunuz?

E.: Oğlum yayan gedirdih men altı sene oğudum, bi sene annem öldü dokuzüs otuz yedi tarihinde annem öldü, onun üçün sınıfta ğaldım gedemedim. Gedip Başköy’de birinin evinde ğalırdığ. Orda mesele o zamanda cuma günü tatilidi. Bazı Şey günü perŐembe günü övleden sonra tatil yapardılar, cuma günüde bazar hesab edirdi o zaman cumaydı. He neydise yanı 55 cuma günü paydos yapardılar. Ama indi bazardı mesele. Orda ğalırdığ, bir cumártesi mesele perŐembe günü gelirdih burda ğairdiğ, cuma günü ağşama da gedirdih, cumartesi başdıyırdığ Şeye okula. Özde okulumuzda okul mokul yoğudu. Bu camı var ya merkez camısı, orda bir Aralığ camırdan yapılmış bir ara iki oda varıdı. Odada okul yapırdığ. Ama çoğ okulda da öğretmenner de indiki kimin değil öğretmenden ele ğorđurduđ ki yanı hemen hemen haşa 60 tumanımıza işiyirdih. Ele döğüdüler ama indi ele döğme filan yoğTu oğlum. Burda mesela ğorđumuzdan tükâna gidemmirdih. Jandarmalar gelirdi ğaldırırdı hadi asgere burda yatar asger de ğalırdı hadi döğüdüler bizi geyirdih evimize. E çoğ zorluğ ğördüğ ya çoğ zorluğ ğördüğ.

– Öğretmenler başka Őehirden mi gelmişti?

65 E.: Yabancıydılar o zaman burda öğretmen ne gezirdi. Biz oğuya burda yoğsuldular o da oğuya oğuda bilirdiler ki bizim burdan bir benim ağabeyim Hamid iflih varıdı o oğudu getdi, birde bu Abbasđil var ya Abbas’ın ğardeşi o oğudu. Nasıl Şimdi ortaokulu Ğars’da oğudurdular liseni Erzurum’da. İlkokul burda Başköy’deydi. Köylerde ilkokullar yoğudu. Burda eğetmen deyirdiler getdi Cilavız varıdı ya, Ğars’ın Cilavız ğazası orda eğetmen 70 deyirdiler getdi orda mesele bi bir sene iki sene ğurs ğörüdüler gelip eğetmen olarağ gelip burda çocukları ohudurdular. Öğretmen yoğudu onun adı eğetmen deyirdiler.

– Eskiden hava nasıldı günümüze göre çok mu farklıydı?

E.Ç: Havalarda o zaman sacağıdı, yazın çok sıcak olurdu, çok sıcak olurdu. Kışın soğuk olurdu oğlum yazın sıcak olurdu. Sıcak olmasaydı burada pamuk yetişmezdi, pamuk yetişmezdi.

75 Şimdi hepsi Ağrı Dağının üzerindedir. Şimdi Ağrı Dağı buranı yapar soğuk. Onda gar çekilmez ki, o büyük Ağrı'dan yazında gelir. Çayınızı için çayınızı için...

– Eskiden sıcaklarda serinlemek için neler yapıyordunuz?

E.Ç: E burada Garasu vardı, Garasu vardı Araz'a gidememe Araz'a bırakmazdılar. O zaman Araz çok yaşağıdı asgerler bırakmazdı sede bırakmazdı, şimdi serbesdi. O zaman
80 bırakmazdılar imkân mı var? Gedip Garasuyun yanında yer Erenten'nen bizim arada Garasu ağırdı. Orada arazilerimiz de vardı, gedirdih hem araziye girirdih hem de orda yıhanırdih, aynı aynı deniz kimin, aynı deniz gibi. Adama boy yohudu.

– Hayvancılık nasıldı bahseder misiniz?

E.Ç: Hayvancılık o zaman koyun sahlamırdılar ay oğlum, bazı yerlerde sahlıydılar. Sahlıyan
85 da vardı ama bizim bu köyde sahlama... Bizim bu yer şimdi yerimiz sulağıdı sulağta gemiş gelirdi, cil gelirdi. Suyun içine mal gedip otduyurdu. Ot da çoğudu, mallar güzel yeyirdi büyük baş hayvan. Ama koyun için burada yer yohudu. Şimdi arazilerimiz sazıdı, usuluynen ekemirdih, su basırdı ya, Araz gelip basırdı ya, bu döşlere ekirdih gerisi de sazıdı mallarımız gedip yeyirdi. Çoban da yazziğ eyeğına bir çarık geyir gızılımlı çarık vardı. Çarık
90 geyirdi eyeğini da çilmiyirdi gedir suyun içinde hayvannar otardı, ağışam götürüp gelirdi. Köy namına bir çoban tuturdu, nahırcı deyirdih biz nahırcı deyirih. Gedirdi ağışama gider suyun içinde topluyurdu, yeyirdi ağışam da topluyup götürüp gelirdi da. Gelirdi ağışam da ekme verirdih o zaman heremiz bir ekme verirdih. Here bir ekme hakkında kesirdiler o zaman çeltih verirdiler para vermirdiler. Çeltih ne zaman döyüldü geldi bir tenike mi iki teneke mi
95 ona göre verirdiler.

– Eskiden bu yörede berber var mıydı?

E.Ç: Berber berber de Ortaköy’de vardı, bizim köyde de biri vardı. Çanta elinde mazeme de içinde. Gelirdi mesele ya bazar günneri ya şey günneri gelirdi burda ağaçların kölgesinde otururdu, gelirdi o da tıraş filan yapıp göyüp gedirdi. Ona da para vermirdih, o da seneliği idi. Deyirdih mesele sene geldi seye çeltih vereci ve ya buğda vereci oK kadar bir tenike, iki tenike, beş tenike. Gelip et kesirdiler oğlum. Goyun eti geti erkeh eti kesirdiler burdan değil Ortaköy’den getirip kesirdiler yirmi beş gurus. Kilosu yirme beş gurus o zamannar benim hatırıma gelir. Kilosu yirme gurus göyün eti, yirmi beş gurus. He ineğin biri on lere, on lere. İneğin biri on lere. Altun da on lereydi bu cumhuriyet altını büyüuh altunda, cumhuriyet altında on lereydi inehde on lereydi. İndi bir cumhuriyet altını al şey alınmaz ineh alınmaz. Öyle şeydi o zaman men sehse sekgiz yaşına gelmişem.

Atatürk bin dokuzuz otuz sekgiz’de öldü. O zaman biz tam payızı çeltih döyürdüh, çeltih döyürdüh öldü. O zaman men Atatürk’ün üzünü görmedim ama cesurluğunu deyirdiler. Bele dersim harbinde dersim harbinde deyir gılcı alırdı özü sallıyrdı. O dersim harbinde de yazziğ öldü da, vefat etdi. Heye şimdi şey gel şey de var ya otuz tarihinde geldiler bu Ağrı Dağını filan dağıtdılar Kürtleri dağıtdılar o zaman men, men on sekgiz’de yoğudum ki. O şimdi gavur harbinde men yoğudum, burdan gavurları çıkaranda. O zaman on sekgiz yirmi iki arası, yirmi iki yirmi altı arasında oldu. Onda da men yoğudum. Ama sora Ağrı Dağı Ağrı Dağı deyirdiler da o zaman Kürtler Ağrı Dağındaydı. O zaman Atatürk gönderdi bura generalnen beraber asgeri, bütün Kürtleri burdan dağıtdılar çıktı getdi. Hele get bu şeye çıkı sadan deyirdi mermiydi onnan sonra insanıdı, vurup hamısı deyir öldürmüşüler adamı dağıtdılar. Atatürk dağıtdı da dersimi de Atatürk yapıdı.

– Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

E.Ç: Daşburun’da at arabasıyan gece yatırdıh orda, bir güne İdir’e getmezdi oğlum. Gedirdih yatırdıh orda, orda bu da attar da dincelirdi sabahnan da binirdi İdir’e çıkırdı, İdir’de valla bi insan orda galırdı işimizi görürdüh at birde orda ki olannarı getirirdi, Daşburun’a göyür

Daşburun'nan getirirdi bura. He orda gefe varıdı, gafe de varıdı onnan sonra han varıdı. Handa bizi tavlıya deyirih da aşıra. Orda hem ona mesele ücret alırdı, hem de orda yatır yatah ücreti bize verirdih. Ama ekmeğini yemeğini burdan götürürdüh, götürürdüh.

125 – Eskiden burada oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

E.Ç: Varıdı, be esgiden gefe tükân varıdı gefe yoħudu. Tükân varıdı, onnan sonra dediğim gibi bazı yerlerde ağaç varıdı topluluħ bele açıħ yerde gedirdih ağacın kölgesinde otururduħ, ğonuşurduħ da şey bildiğin şöhbet edirdih da. Söhbet edirdih da. Be ne yapacıħ.

– Akşamları neler yapıyordunuz?

130 E.Ç: Söhbet edirdih, mesele et kölgelerde kesirdiler et alırdıħ. Gece birez mesele ta yatana geder gençler toplanıp ğonuşurduħ onnan sonra geyirdih yatırdıħ. E yatma neydi çalışırdıħ, gedirdih çöle, geceynen ele olurdu gedirdih su su suvarırdıħ çeltih de. Boş deĝildih esgiden çoħ zorluħ çekirdih, esgiden çoħ zorluħ çekirdih.

– Bu yöreye ait atasözü, deyim, bilmece, âşık sözleri biliyor musunuz?

135 E.Ç: Nağıl da biz bilmezdiħ, dağdan gelip deyirdiler. Duzluca köyü var ya onnar da bir yere otururmuşdar hikâye deyirmişder, nağıl deyirmişder onnar burda gelir mesele gelirdiler burda hizmekâr olurdular, kaçā on lereye. On lereye hemen hemen altı ay on lereye altı ay nöker ol. Bir gün çoħusu boğazını olurdu. Ekmek bulemmirdi. Boğazına gelip burda çalışan vardı. Onnar çoħ ey keyiflendirirdi nağıl deyirdiler. Esgiden olanlar arada berede türkü olur türkünü deyirdiler ama şimdi ħamı çekilip gedip Almanyiye, şehere biz hele burdaylıħ. O zaman bizim varımız varıdı onnarın yoħudu. İndi emele de bulemmirih. O zaman eleydi oğlum o zaman. Ele onu sende benim yaşıım geçip ele şeyleme ay oğul, men oğlumun adını tapemmirem ele söz deyim.

Tarlıya o zaman evde yatmazdı yattıramazdı, ahır da ona yer yapardıħ. Orda ahırda yatardılar.

145 Öğle zamanıdı oğlum öğle zamanıdı. Onnar da yoħsuludu yazziğlar gelirdiler. Çoħ zorluħ çehtih çoħ çoħ...

– Balık avladınız mı?

E.Ç: Balıh o Ğarasu'da çoħudu. Pey çoħ ğarmaħ çengel var ya çengele Şimdi ğurt var ğurt ve ya hamur. Tahırdıħ atırdıħ bize dışarda aĝaç yapırdıħ onu o orda birden dumanda çekirdih
150 balıh. He ğarmaĝnan, cidaynan da giden varıdı. Cidaynan da bilirsen ne zaman cidaynan, Araz gelirdi, çekilirdi ya o çekilen de keÇende ğalırdı onu cidaynan gedip vururdular. Onu ğalın ğarmaĝnan yoĝ.

– Eski evlerle Şimdiki evler arasında ne gibi farklar var?

E.Ç: Esgiden möhreymiş, çamurları güzelce ğasıl edirmişder o çamırnan yapırmışdar. Onnan
155 sora çim var, geyip çölde çimli yerler var ahır, onu düşün küreĝnen kesirmişder kerpiç ğorumu onnan geyip yapırmışdar. Ama en son da budura kerpiç çıħdı. Evler varıdı, mesele evler varıdı ele içine tendir yapırdılar. Üstünde baca yapırdılar tendirden duman çıħan o bacadan getsin bilirsen onu da ğúbbeli yapırdılar ki içine Şey yaĝmur düşmiye. ğúbbeli yapırdılar ki yanı içine tendirin içine yaĝmır gelip düşmiye. Tendire, o tendirnen mesele
160 tendiri getir soĝuĝdu da bir Şey çardaħ gibi masa gibi bir Şey yapmışdılar getirirdiler özlerine çul atırdılar, a otururdular eyaĝını sallıyırdılar tendire o çulu da çekirdiler üstüne yanı sıcak olsun diye oĝlum. O ğünneri ğördüh biz, o ğünneri ğördüh.

– Isınmayı nasıl saĝlıyordunuz?

E.Ç: Tendirin etrafına da çulu çekirdiler ki sıcak bu tarafa getmesin kendisine gelsin. Ah
165 onnan demeh sıcaklıħ get tendirin Şeyine yatırdı pek o zaman soba yoħudu heç. Be sobasız zamanda varıdı. Tabi tendirin sıcaklıĝında yatırdılar da. Etrafında yataĝı serirdiler yatırdılar. Çoħ ğötü ğünnerdi canım o zaman heyirlisi Allah o ğünü getirmesin.

– Eskiden kullandıĝınız tarım aletleriyle Şimdiki tarım aletleri arasında ne gibi farklar var?

E.Ç: İndi tarım aleti tarım aleti Şimdi hellen gibi bi Şey yapmışdar çeltiĝe ĝoŐurduħ arħasına
170 onnan çamırı ğasıl edirdih. Onnan sora, sora da mator çıħdı, mator yanı tırtırlı matoruydu, çamırda badanaj yapmaması. Onda en sonunda birez çıħdı mator gedip ğasıl eliyip çeltih

ekerdiler. Yoħsa bele tiraħtor filan yoħudu. Piçer-döyer yerine gehre ğoşurduħ salırdıħ yere, bu defa gehreynen yapırdıħ, gehre. Onnan soraya ğara patos deyirdiler çıħtı, tiraħtor da çıħdı burda şeyi verdih ona buğdanı verdih ona sapını bir terefe ğoyurdu, denini de bir terefe.

175 Saman eliyirdi birde bi makineye verirdih samanını çıħarırdıħ denini de bir terefe çıħarırdıħ.

– Bu yörede beğendiğiniz en meşhur yemekler nelerdir?

E.Ç: Şimdi esginin yemeği indiden eydi. Neden? Şimdi esgiden Allah üçün sade yağıdı, hayvan yağıydı. Esgiden ot mot yağı yoħudu. Esgi ele ğaymağ olurdu ki yanı ğaşşılı kesmirdi onu. Öyle ğaymaħ çıħırdı, öyle yeyirdih. Biz men niye bu yaşa gelmişem pütün o ele şeynen

180 yemehten. Be kere o zaman peynir zad satılmazdı kim alacağdı herkesin malı vardı. Peynir doldururdular şeylere bedonnara ele olurdu satırdılar, ele olurdu özderi yeyirdi. Onnan sora kere yapırdılar tereyağı, tereyağını çalħıyirdıħ o zaman nehresi ağaç nehresi varıdı. Çeyrannı meyrannı değildi, ağaç nehresi varıdı görüpsünüz da gösterdiler da. A onda yapardılar. Şorunu tökerdiler toyuħ yiyirdi, ev vardı soğuğ eğliyirdi. Ama indi toyuħ ğalmır ğamısı

185 ğırılır. Ama o otlara sebep. Onan sora ğarpuz gelip ğarpuzu alan yoħudu. Getirirdih vururduħ yere toyuħlar yeyirdi. Onnan toyuħ nice toyuħlar saħlıyirdı eme indi toyuħ şey olmadı toyuğun da hastalığı...

– Bostanda neler ektiniz?

E.Ç: Bostan, bostan da ekirdih gedip kâğlıyirdıħ, kâğlıyirdı. Erkeh de kâğlıyır, kadın da

190 kâğlıyirdı o zaman bir defa su içerdi. Gecedden rutubet olduğu uçun bir defa su içerdi ama ne ğarpuz olurdu satın değil gelip damların üstünü doldururduħ, evlerin içini doldururduħ. Bostan ekirdih, bide çeltih ekirdih ay oğul. Olur istediğin geder ğarpuz olurdu, o zaman çor filan yoħudu hestelih yoħudu. Neden çeltih yeri olduğu uçun su geden yerde o tarla çoh ğuvvetdi olar. Bostanın içinde ğarpuz ekirdih, tutma ekirdiler, salatalılı ekirdiler onnan sonra

195 bir tarafına tomates ekirdiler, biber ekirdiler bir tarafına ekip be o zamanın yemeği şimdiden çoh eydi. İndi yapıllar onnar yemeli değil ki iş olsun saħralarda yapıllar yemeli değil ki o.

– Bu yöreden ilk defa başka bir yere gittiğinizde, size farklı gelen şeyler neler oldu?

E.Ç: İstanbul yoğudu, İstanbul'a geden kimi İstanbul'a, İdir'den bazı tükânnara giderdin getmezdin. O zaman İstanbul gören kimidi. Eledi biz oggeder ortada çıkmadı, İdir'de ele
200 binalar yoğudu yeni yapıldı. İdir'de ne gez yoğ ya esgiden bina ne gezirdi. Menim babam basur hesteliği vardı, basur yanı aşağıda olur da, basur hesteliği vardı, gedirdi çeltiğde çalışırdı çeltiğde ağrısı tuturdu yazzıg ordan buruya bağıra bağıra gelirdi. Niye bir dohtur yoğ emeliyet yapa. Gelirdi burda sıcağ suda otururdu birez ağrısı goyurdu bilirsen. En sonda bağdı olmuyacağ ağabeyim İstanbul'da subayıdı. Mejbur galdı, gırh tarihiydi, gırh iki tarihiydi
205 bunda getdi İstanbul'a getdi emeliyet ola. Getdi o da ağabeyim götürdü, getdim deyir emeliyet çoğ da zor mağa yaptılar öldüm deyir o zaman. Yanı zorda zor orda yaptılar orda İstanbul'da getdim. Basur emeliyetini basur emeliyetini Başköy'de de yapallar. Başköy hastanesinde de yapallar adam olsa. Basur nedi? Basur hesteliği çoğ gölaydı. O zaman eleydi oğlum burda dohtur yoğudu, bir hâkim deyirdiler ara hâkimneri vardı. Mesele deyirdiler
210 filankez ara hâkimidi yalnız nezle oldu getirirdiler şey kimin deyirdiler habp, sarı habp. Getirirdiler o sağlığ memurları getirip onnan dağıdırdılar, evlere dağıdırdılar bunu için beke hastalığ olmuya. Ele şeydi.

– Halı, kazak, yelek gibi şeyleri hanımlarınız mı dokurdu?

E.Ç: Onnarı bunnarı ekşeriyet şimdi palazları burda arvadtar tohuyur halı deyirih, halca
215 deyirdih o zaman halı. Onnarı Kürtder kimin goyunu varıdısa onnarı örgenmişdi onnar tohuyurdular satın alırdı. Gedip İdir'e satırdılar bunnara satırdılar alırdı. Ama bu palaz oldu bunnan bize bununkini gecim deyirdih, onda da burda da tohuyurduh. O zaman burda torba yoğudu, bu dediğim torbannan yoğudu, çuval deyirdih. Onu da tohuyurdular, tikirdiler içerisi yüz elli kiloluh şey alırdı yüz elli kilo men çoğ taşımışam. Yüz älli kilo çoğ buğda daşıyip
220 götürmüşem değirmana. Düğü çıharmışam matordan çıhardıp getirip arabaya goymuşam. İndi

torbadı elli kilo alır. İndi çoğ gılaylaştı canım o zaman bizim işimiz çoğ zorudu. Başa gelmez demeğnen başa gelmez.

– Aras nehrinden bu tarafa kaçak olarak geçerler miydi?

225 E.Ç: Valla men görüp görmedim. Yoğ yoğ savaş mavaş yoğudu canım savaş ne. Şimdi onnar Allah için doğru adamdılar. Şimdi bizim burda mal geçip orda galarsa onnar geçirirdiler. Ama ordan geçse bunnar da yeyiller. Bizim müslümaneledi. Onnar yemezdi imkân yoğ yoğ mal yemez. Sesdiyer özünde Araz'a geder gelin götürün gedin. Ele olurdu gedirdih üç aynan galırdıh orda o taraf çoğ otludu. Yanı onnar tel örgü çekirdiler, bu tarafdada çoğ ot var onnar bırakmazlar onnara hayvan geçe. Bizim mallar geçip orda yeyirdi. İndi mesele geçen var onun
230 sabahına geçiriller gelir, geçirmediğini zarı gedip gaymağama dilehçe verirsene, gaymağam sağa burdan geliller, annaşillar, veriller.

– Eskiden kız isteme, nişan, evlilik günümüze göre farklı mıydı?

E.Ç: Evlenme aynıdı, mesele o zaman mesele geniş sevmezdi. Ana babanın elindeydi. İndi geniş biri sevdi ana baba ona karşı gelmir. Bazen deyir men bunu alıram alıram bitdi. Ama
235 esgiden baba ana elindeydi, gedirdi mesele kız evine gedirdi, elçi gedirdi başlığını filanını kesirdiler yalnız ki ta köçene geder o eve o erkeh gelemmezdi. Yoğ görüşmeh, görüşmeğe goymazdılar kebin kesilmirdi ki. Nikâğı gıyılmırdı ki goyasan. Ne zaman mesele düğün yapıldı, düğüne bir düğüne on gün galanda o zaman nikâğını gıydırardılar hoca nikâğını da gırdırardılar anca o zaman erkeh gelerdi o gadını görerdi. Ama indi ordan evlenir orda onun
240 evinde bu doğru değil ki ay oğlum. Be bu doğru değil ki. Be o zaman eleydi evlenme de eleydi, evlenmeh. Onnan sonra sen şimdi ben mesele oğlum vardı benim yanımda oğlum o sözü alanmazdı. O zaman ele ganun varıdı. Hayasız adam ne olursa olsun yanı itiadı varıdı babıya, anıya, köylüya, yaslıya almazdılar ama indi gelip babasının yanında alıp kuçağına sevir de. O zaman ganunnar eleydi oğlum. E niye işmediniz...

Söyleyen: Hacce iftlik, 79 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı iftlik (Aşağı üttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Bu yöreye ait meşhur yemekleriniz nelerdir?

H.Ç: Burda çorba yapırdığ ay oğul, pilav yapırdığ ay oğul her çeşit iki çeşit üç çeşit hallı halına göre bala. Gedirdik çapıya gelirdih oğul çapıdan gelirdih da çoluğ çocuğ. Menim çocuğum çoğudu, Allah sağlasın nufusudum. Gelirdim makarna yapırdım çocuğlara da misali
5 deyirem. Deyir anne o makarna ele tatdıydı ele daddı anne onu sen nasıl yapırdın, indi benim o İş-Kur'un müdürü oğlum deyir. Anne deyir makarna da tat varıdı. Deyirem oğlum makarnada niye tat varıdı, gedirdiyiz çapa yapırdıyız ğara ğün görürdüyüz, mende bir bele ehmeğ yapırdım, meme yağıynan da pişirirdim getirirdim çölde yeyirdiyiz, birbiriyizin elinden alırdı ne ğuzel tatlı gelirdi. İndi oğlum can yoğdu her şey ğormonludu. İndi ne var
10 meme yağı yeyirsiyiz yoğ, mercimeğ atırsız yoğ, arvaddar bir bele ğağdıyır, makarnanı getirip ğoyur. E makarnada ne ğıda ğalır ay bala ğağandığtan sonra. Yalan mı deyirem? Süd çehmesi pişirirdim yemin ederem bağ odura emceyin üzüne deyirem. Süd çehmesi pişirirdim meme yağını tükürdüm üstüne meme yağı ğöllenirdi ehmeğin üstünde ğalırdı o süd çehmesini yeyirdi bu onnan sonra da o ehmeği dürmehliyirdi alırdı eline yeyirdi. Bağ ele can varıdı, oğul
15 bağ bir ğara ğünde çehdim ağ ğün de. Herkes deyir ğara ğün çehmesen ağ ğüne çığmazsan. Sekđiz dokđuz mal sağırdım, ramazanığ olurdu, buda ramazanığ oruş tuturdu mende tuturdum. Amceye deyirdim Hacı sen getkinen onda da Haca getmemişti, Ehber sen get ğağvaltını yap, get ye deyirdi yoğ. Sende sağ gel bereber ğideh, bereber yiyeh bereber oturağ, be sende çalışırsan ağır bu evde lelih olursan. Çapa yapmıyan adam, dağda bağda yaşayan
20 adam gelipsen burda çapa yapırsan oğlum ğara ğünde ğördüh, ağ ğünde ğördüh. Ehmeğ gedirdim yapırdım yemin olsun Allah'a orada bir tendirimiz varıdı, bir ğün yapırdım bir ğün

yoĥ. Dolap varıdı bala, indikiler derin dondurucuya ehmeĝi ĝoyullar dolaba ĝoyullar ehmeĥ
ĥarab olmur. Yapırdıĥ serirdih deyirdih ĝoy ĥarab olmasın ehmeĥ. Gelirdim bir yol ordan
ehmeĝi yapıp gelirdim, bu ay Hacı, ay Ehber sen yatıpsan bu deyirdi ay evi ĥarab mende
25 yorulmuşam yatmışam. Bele bala sizde benim balamsıyız bele beřiĝin altına uzanırdım
çocuĝun beřiĝin ele yuĥu maĝa hoş gelirdi deyirdim ya Canab-ı Allah bir denesi olar. Diyem
men bu çocuĝu beşihde sallıyım sende birez yatĝıman. Ele ĝara ĝünnernen oĝul ĝarřılařtıĥ,
bizim ĝünü. İndikleri aĥıllı gelin çamaşırı yuyur verir ellerine. Güzel ĝatıĝı töküller çeyran
tavlıyır, tereyaĝını verir ellerine. Bez yıĥamıllar elleri üşüye, bezi yıĥıyırđı, sallıyırđıĥ tendire
30 bir terefi yanırđı bir terefi ĝalırdı. Çocuĝu o ĝünnen yekeltih bala eme indikilerin allı pullu
maşallah bala yekeldiller. Bizim kimin yekeltmiller güzel elbise ĝeyiller. Biz bir elbiseyнен
tapırđıĥ birin de tapmırđıĥ. Deyirdih ne güzeldi hoşumuza ĝalırdı, ĝara ĝün o geder ĝara ĝünü
vallah bizde yapırdıĥ, vallah ĝalaĥda vururduĥ, vallah çapada yapırdıĥ, keneĝede gedirdih...
Getirirdih pammuĝ yanırđı, od tutup yanır da be yaĝmur yaĝıbtı de birde onu serirdih de birde
35 onu çırpırđıĥ, de satırđıĥ o ĝünnernen ehmeĥ ĝazandıĥ, ehmeĥ yıĝdıĥ. Çocuĥlar da çoĥ şükür
Allah sizden saĥlasın çoluĥ çocuĝu da büyüttüĥ a ele. İndi heresi bir çüldedi baĥalım bir fakir
babaynan bir fakir ana on çocuĝun ĝaĝrını çeker, on çocuĥ bir anaynan bir babanın ĝaĝrını
çehmez çüngü ana üreĝidi ananın üreĝi ..... olsun...

– Eskiden kirli çamaşırları nerede yıkardınız?

40 H.Ç: Ĥarda yıĥıyırđıĥ, aĥřam ne gedirdih su da yoĥudu ĝuyuydu ĝuyu ĝuyu. Ĥuyudan su
çekirdih, gedirdih ordan Ĥarasu'dan su getirirdih aĥřamnan onda da bu aloydu elimizi de
yaĥırdı. Onu da şeyde yoĥudu, yatırdırdım men şeye sabaĥnan dururdum yıĥıyırđım. Yama
yamamaĥdan ölürdüĥ bala. İndi heç yama var bir adamın üstünde yama ĝörersen. Heç bir
tezeni beĝeniller... Çamaşır älimizde älimde de, ede şeyde yoĥudu, laylon tabaĥ da yoĥudu
45 men size ĝurban olum. Hele meye baĥ keşke laylon tabaĥ olardı äřgiden ĝereĝan deyiller
çamırđan yapırdılar ĝızardırdılar onda çamaşır yıĥıyırđıĥ. Buralar ällerimizin buraları hep

yara olurdu bala onnan sonra bu laylon tabaqlar çıhdı dedih e ne güzeldi bu laylon tabaqlarda ne güzel yuyuruş ällerimiz yara olmur. Ne günneren garşılaştıh ay bala gurban olum Allah gälinnerimize ağ gün versin. Biz tezden görmedih günü, biz heç bir gün görme... Bu amcayın
50 özü vardı ya gedirdi çeltih ekirdi, gelirdi gece eli yemin ederem belece döşşeğın altına sohurdu eller çat çat olurdu ateşdi valla. O günnen çöreh gazandı çoluş çoçuş böyütdü valla. Be indikiler ne deyir gurban olsun halan sağa.

– Ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

H.Ç: Herkesin ävinin temizliğini evde ne vardı çul palas, pammuğ palas süpürge. Buna bağ
55 hele e çeyranı makine tapırdıh. Beledi da äv aha böyün bayramdı tökürdüh, süpürgeynen damın gurubunu alırdıh. Süpürge o süfürler nedi o çölde ekirdiler da onnarnan bala. Tusurufunu alırdıh, temmizdiyirdih, temmizdih görürdüh bayramdı e niye oğul çeyranı makine vardı süpürürdüh. Toznan dumannan ah ele ha. Nağayrırdılar indikiler nağayırır bala indikiler kefe eliyr Allah elesin dede eme oğlum sağ can yoğTu indi. İndi esgi sağ can yoğTu.
60 İndi sağ can yoğTu, ne halda ne cahalda. Ele kimi dindirirsen deyir hesteyem. Niye hestedi hepsini bu hormon penceri bilmem yağı şuyu buyu heste... Äsgiden meme yağı yeyirdih hareketimiz vardı beke de, indi birez niye yaşadıh birez meme yağı yedih, onu yemeseydih bizde yaşayen değıldih vallah de. Birde men gälirdim köye Aralığa oğlanın yanına bağırdım yazığı Didar'ın göcası zad hamısı yığılıp başına, ede görüm Figret sağa et alır almır, de
65 görüm hele. E dedim niye balam oğul yekeltmişem mennen sorursuz niye oğlum mağa bir et de alan değıl niye şakaya salırdılar. E Hecce abla de göreh hele sağa ey bağıllar kötü bağıl... Aman Allah cannarını salamat elesin gene de Allah acı günnerini bize gösterme... Nolacağ ay oğul Allah bu gälinnen de irazı olsun, Cantürk'den de. Cantürk getirir bizde yeyirih da bala be nolacağ. E yerden de veren olsun ne gelir bura yerden. Bağ bu amcayın ne Bay-Kur'u var ne
70 yaşlılığı var. Men dedim madem Bay-Kur'u yapmadılar ay kişi o yeri satış yap heş olmasa yaşlığ alağ. Onu da satış yapmadı, gäldiler bu ävin foturafını aldılar, yalanna bizim

foturafımızı imza mimza aldılar size yaşlılıq o da iftal oldu. Be ne var da yer ne getirer ğurban olum yoncanı tır tıl vırıp. Yoncanın bağıını dört yüze indi alıllar alan da yoĥTu, çiftçi ne yesin. Mal da dabağa töküldü gine Allah versin ölmediler. Gene ne var malın ne peynire ne veriller
75 ay oğul. Hadi yeddi mine veriller, peyniri yeddi minne yeddi minnereye.

– Tandırda ekmek nasıl yapıyordunuz?

H.Ç: Ekmeği ah dururduĥ erkennen men çoĥ zaman aĥşamnan eliyirdim. Ah ğaĥırdım tendiri salırdım, güzel ehmeğiimi yapırdım, ele de daddı ehmeĥ olurdu oğlum indi ehmeğin dadı yoĥTu. Aparırdım büyük ambarımız vardı ora serirdim ğurudurdum harab olacaĥ be dolab
80 yoĥudu ay ğurban olum dolab ĥardaydı. Ah serirdim ora bir ğün yapırdım bir ğün ehmeĥ yapmırdım niye yapırdım. E ğaldı kifsiyir be ehmeĥ ğalmır aĥır. Aĥşamnan tuturdum bizim dede malımız oggeder sağırdı ki o zaman aĥşamnan südü pişirirdim ay gide sabahnan çürüyeceĥ bir daha sabahnan pişirirdim neğin derdinnen dolab kimde varıdı bala äsgiden heç kimsede yoĥudu ki. Onnan sonra moderim oldu millete dolab, çamaşır makinesi, bulaşıĥ
85 makinesi bilmem ne. Elimize ĥaĥ ĥururduĥ buz elimizi yandıra yandıra çamaşır yıĥıyırđıĥ, suya çekirdih, pompa da çekirdih birimiz çekirdih birimiz de paltarı suya çekirdih äsgi ğün ne gördüĥ bala biz heş bi şey görmedih. İndikiler Allah güzel ğün versin. Be bala ele.

– Okula gittiniz mi?

H.Ç: Halan neler dese pitmez oğlum, bir Araz'da bir gelem olsa gene pitmez äsgi ğünümüz
90 eme Allah canıyızı salamat elesin di çoĥ şükür bu ğünümüze de... Yoĥ okula men onda bizim köyde okul yoĥudu bilirsen. Sonra da dediler rehmetdih babamgil paĥ ede bizim ğıza okul tezden yaraşır ĥara getsin. Ne diyeceĥler ay evi ĥarab ğoy gideĥ da. Geldi yalannan getdim anaokuluna deyim ğülün bala. Burda da bir öğretmen var ay oğul be ay ğızım men Hülya be men ay ğızım be işim var ğücüm var aĥşam da boşalmıram anaokuluna gelem. Getdim
95 yalannan bir iki ğün ede mağa bir diploma veripdi, üniversde telebesine ele diploma vermiller. Hülya dedi taĥa Hatce abla gelmedin sağa bir ğözel diploma verecem bu ele ğülür

ki benim diplomama. Ede di e o günnen garşılaştı. Mende isterdim okula gidem, mende
isterdim deyir şey eliyem bala. Bizimkiler okula getdi bizimde varımız yoğumuz bir gızıdı o
da buranın Başköy'ün okuluna getdi onnan sonra da getdi Ereten'e göcuya. İndide şükür
100 getdiler İdir'e be ne olacağ ay oğul Allah size de ağ gün versin, Allah mutluluğ versin size de,
Allah huzur muhabbet versin şirin diye mesele var ağız dadıynan oturun eviyizde bala.
Mutluluğ her şeyin başıdı...

– Bulaşıkları nerede yıkardınız?

H.Ç: Bulaşığı getmirdi de verem ğalmış. Bir bele saman getirirdih, bir bele de suvağ getirirdih
105 a ğurban olum isti suya, suyu da ğoyurduğ otururduğ bey ğazanı valla getmirdi ki yağı be
neteri gedeceğdi. Ğazanı ğabı onna sürtürdüh eme ele yuyurduğ ki pırıl pırıl yemin olsun
Allah'a par par parıllıyırđı ğazan. Bardağlar insanın üzüne ğülürdü, oğul bu nedi bunnan elle
o saad yuyullar tertemmiz eme suvağ her ğabın temmizdiğidi. Onnan yuyurduğ gözel güneşin
ğabağına düzürdüh. Ğazanı böyle ğazannarı düzürdüh ğoğı almasın süd tökerih çürüyer. O
110 günnen bala ele ğaşşığ aştığ ki Allah size de uzun ömür versin, bu günümüze gine çoğ şükür
eme ömürümüzün çoğ getdi.

– Kazak, yelek gibi şeyleri kendiniz mi dokuyordunuz?

H.Ç: Ğazzağ men toğuyurdum, men bele öldüğüm güne bağmırdım oğul işiyen o gücünen
yemin ederem bir ğana ğurmuştum ki o böyüh ambarda çuval toğuyurdum. Ede o çuvallara
115 ğurban olum toğuduğ, tihtih geldi ne oldu müşeh çığdı torba çığdı çuvalları bir bir bir bir
kestiler. E niye leliğ olur çuvalı şey edirsiyiz toğuyursuz. E di torba morba çığacağ da. Be
çuvalda torba, be çuval toğuyurduğ da gece teğ eğirirdih biz yazzığ günüz de çeneye gedirdih
pammuğ çığıtdiyirdih pammuğ da teğ eğirirdih. Be indi indikiler heğ bilir ki teğ nedi
pammuğ nedi ğara nedi. Ey Allah ğazzağ men çoğ toğuyurdum, benim ğazzağım ğörevim
120 meşurudu, yemin ederem. Menim toğuduğum ğazzağ, toğuduğum çorab meşurudu. Eme indi
tağa tezden yağdan indinin indisinde de gelin görür gene de men çoğ şeyi beğenmirem e bu

ele değel beledi çünkü niye äsgiden tohuyurdum, indi çoğ şeyi birden şey olanda beğen gene oğul Һara şeyim var geyretim var eme hâlim yoğTu. Deyirem ay gedim bu işi görüm o işi görüm eme bağ hareketim yoğTu iki yol emeliyet olmuşam bir bilmem ne bir sefrakesemnen, 125 yıhılmışam ęolum ęırılıp. İndide a hesteyem saba aparıllar meni gene ęontrola. E bele da. Dene Allah bizi imannan ęurannan ayırmasın rebbim vallah ęüzel ölüm versin oggeder, oggeder.

– Erkeklere tarım işlerinde yardımcı oluyor muydunuz?

H.Ç: Emin gedirdi da ęadınnar be çeneye gedirdi ay oğul, bizde kâğa gedirdih ay oğul 130 bunnarın çeltih işi varıdı, bizde âpıya gedirdih da. Gedirdih âpa yapırdığ ağşam ęälirdih ay oğul de mal sağ, de iş gör. E bunnar birde her ęünde bu şeylerin de yırtırdılar bu çeltihten bele ürüdüdü, şeylerin de dur birde yama yap. İndi yama yapan var. İndi her şey var. He indiki ey körpe uşah ay oğul ęara ęünnende ęarşılaştıđ, ağ ęünende ęarşılaştıđ gene çoğ şükür gene çoğ şükür balam çoğ şükür.

135 – Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

H.Ç: Yemeli yanı otdardan acığıcı çığır, gazeyağı çığır, salmanca çığır ay oğul her şey burda her türlü pencer çığır. Tabi niye yapmırığ ele salmancanın ęüzel yoğurt aşdı olur. E deyir acığıcının ęüzel ęaynadıllar, ęavırıllar ęüzel yumurtalı mumurtalı vurullar. Melecöyütümüz var da bilirsen burda melecöyüdü yıған yığer. Birde benim bu torunum gedirdi bağ bir bele 140 melecöyüt yığerıdı. Melecöyüt yığerıllar ay oğul burda, ęezeyeđı var biz ęezeyeđı deyirih yanı pencerlerden. Bostandaki zaten özün bilirsen ęavunu, ęarpuzu bir zaman olur indi taha okgeder olmur. Be pencer de be pencer ęüzel bi şeydi. İndide her kimin heyeti varsa ekir gine özüne ęöre domates ekir, biber ekir, patlıcan ekir ay oğul heç olmasa öz ekininnen ęötürürsen da onnarın hepsi hormonnudu da. Biz niye bele heste huste ol Allah size de ..... biz taha 145 getdih.

– Eskiden ne tür yemekler pişiriyordunuz?

H.Ç: Yemehlerden ay oğul pilav pişirirdih, ay oğul erişte pişirirdih, ay oğul makarna pişirirdih, ay oğul her bi şey canımız ne patdes pişirirdih, e patlıcan çıhanda patlıcan pişirirdih be her türlü yemeh da sen...

150 – Bu yemekleri nerede pişiriyordunuz?

H.Ç: Ocahda eşih de. Onda şey ne gezirdi milangaz ne gezirdi. Ocah ne gezirdi onda dışarda. Ocahda yapırdıh, ocağın güzel çayı olurdu, güzel pilavı olurdu bala ele daddıydı ki. İndikiler cannarını basmazlar ki canıya bala bazı bazı ne bilim olabiler ocahda pişiresen olmaz... Bizim oğlan deyirdi men gelem köye ana sen gidesen ocahda bi şeyler pişiresen his gohasan gelesen

155 o ele hoşuma gelir ki. Köyün yemeğidi köyün köy yemeği var, şehir her ne geder olursa olsun oğlum şehrin başınnan tökülse gözü köydedi, gözü köydedi. Bizim gaynımın oğlunun gaynenesi geldi oturup kölgede dedim tabi biznen siz şehirlisiz biz köylüyüğ. Dedi heç onu söyleme yenge kasab olmuyunca şey şehir nerde olar. Be bizde köylüyüğ, gara günde görmüşüh, ot da pişmişih, çapa da yapmışih her şey. İndi ay oğul ele şehirin hamısı şehir
160 değildi ki hamısı da köyden getdi şehirli oldu da. Eme Hacı Bahceligilnen biz bir ävli kiminidih. O günneri şey gelip nedi Süleyman'ın arvadı da Songül ede Songül'ü tanımırsan Turan'ın ğardaşı. Turan'ın ğardaşı Süleyman'ın arvadı deyir bo ay Hecce abla sen niye bele deĝişipsen. Dedim ay bala deĝişmiyen be herkes deĝişir yaşdandıhca adam deĝişiler da daha be ihdiyarlanar da. Deyir yoğ valla men seni tanımadım. Men onu hamısını tanıyırım onnarın
165 da hamısı bey oğul be. E bunun emisigil de Leyla'nın hepsini tanıyırh be ğızları ğız almışğ şeylemişih hamısını men tanıyırım.

– Bu yöreden ilk defa başka bir yere giderken size farklı gelen neler oldu?

H.Ç: Yoğ yoğ... Yoğ aynıydı at arabasıynan gedirdih da, İğdir'e. Ele bilirsen araba tapılırdı gedirdi, at arabasıynan gedirdiler. Menim düğünüm olanda meni at arabasıynan köçürtüpeder.

170 Onda at arabasıydı şey hardaydı. İndi ay oğul indi doğrudu moderindi dünya hestelih çohtu, vallah hestelih çohtu. Sağol varol...

– Kız isteme, nişanlanma, evlilik eskiden nasıl oluyordu anlatır mısınız?

H.Ç: Äsgiden oğul hetir hörmət vardı, haya abır vardı. Gälın ğaynatanın yanında uşadı ğuçağına almazdı. Gälın ğaynataynan çöreh yemezdi. İndi da ğubani sen üstüye alma ha indi
175 ğälınner okul arkadaşdı ğaynataynan, vallah. Oturullar ehme te yeyiller, uşadılar ğuçağlarına alıllar çünkü niye taha her zamane ele olufdu da, zamane ele olufdu. Ah biz Allah’a şükür bunnan... Ğız istemeye hele men deyim baştan birde birde bir gelinim Kürdü. Hele deyirem bağ Hacı eminnen getmiş Ğars’a. Ğars’da Helefođlun’nan oğlum Angara’dadı şeydi Keçiören’de şeyi var filibis servisi tükânı var. Bu ordan dedi anne gedın mağa filankezin
180 ğızını alın, dokđuz ğardaşı var, neçe emisi var neteri benim oğlan İrfet dedi niye biz gedip teröyisleri özümüze arkadaş şey eliyecih, kömeh eliyecih ay oğul. Sen nedirsən Kürdü. Getti bunnan ey kötü getti bu arvad sağa dolandı sola dolandı valla men verecem ğardaşım oğluna ğızı. Mende ele sevinirem deyirem keşke vere men bu Ğars’ın yoluna gelmiyem. Biz durduğ gelmeye arvad bir fırladı sağa sola mende Kürdün anasıyam da bu ne deyir men dinniyirem.
185 Dedihden sonra bu erine dedi ki, bunnarı aparanda araba paralarını verginen. Arvad dedi bilirsən, arvad hökümetdi. Eri geldi mağa dedi, Hecce bacı dedim nedi. Dedi benim arvad demeğine bağmagınan men ğızımı verecem Öztürk’e kimseye vermem. Birde bir oğlu var o da dedi men bacımın ölüsünü dayımın oğluna götürmenem. Men anamın dedi cinsine yoğam. Neyse geldih da onnan da ele sevinirem. Hacı Ehber tağa şükür Allah’a vazgeşti, az ğaldı çoğ
190 ğaldı bağtım telefon elediler, gelin belge bağlayın. Getti da bunnan getti, bağladığ. Bu evvelce ne dedi Kürtçe dedi, bunnar elevidiler. Vallaha ha bu dedi elevidiler, ele ki ğızı aldığ verdi kutardığ, kutardığtan sonra bizim oğlan getti üzüh müzüh aldı getti ğıza tağdığ. Dedi anasına dedim Sultan Hanım dedi nedi, dedim gel biraz Kürt dili ğonuşadı. Dedi men ne dedim sen dinnedin, dedim be niye dinnemedim. Elini attı men ne dedim Kürtçe, dedim
195 yağçı dedin bizi elevi ğayırdın ne ğayırdın neteri eledin. İndi men Kürt dilini daha ey bilirem. Men çoğ yaylaya getmişem ağır. Be men çoğ yaylaya getmişem.

Allah bu amcennen de irazı olsun, bin kere bin tefe kere Allah birde kismet. Amcan meni ne d y f, ne s y f, ne  ara gün verip yemin ederem. Teh bir  ille amcan ma a vurup. Nolaca  be  o    k r indi o lannarımız  ocaldı ay oğul Allah can Allah bizim sa  elimiz sizin
200 ba ıyıza torun tosun oğul sa a ğurban bala. Allah mutlulu  versin  o    k r bala...

-37-

Söyleyen: Zerri Nişanbulut, 90 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Eskiden ne yemekler yapardınız ve o yemekleri nerde pişirirdiniz?

Z.N: Yemehler ne bilim pilovdu, şorbaydı bilmirem ki yapırđıđ vallah. Evde ocağda, he ocağda.

– Tarla işlerini nasıl yapıyordunuz?

5 Z.N: Kâğ eliyirdim çoğlu kâğ eliyirdim. Bağ oğlum uşadığ gedirdim su suvarırdım vallah.

Yonca tapılıyırdım her iş görürdüm vallah. Pammiğ, pencer kâğlıyırđıđ onnarın ĥamısını.

– Temizlik işlerini nasıl yapıyordunuz?

Z.N: Yapırđıđ da süpürürdüh ne bilim. Mal sağırdığ, sibil yapırđıđ her iş görürdüh.

– Ekmek yapıyor muydunuz?

10 Z.N: Be yapırđıđ, çoğlu. Tendir be tendir ġalıyıp sallırđıđ yapırđıđ be ĥamısını vallah.

– Bulaşıkları nerede yıkardınız?

Z.N: Ğapıda. Yoğ ġeşmirdi zaddan çekirdih da he.

– Yeleklerinizi, kazaklarınızı kendiniz mi dokuyordunuz?

Z.N: Satın alırđıđ, toğuyurduğ, be tükânnan alırđıđ da yapıp satırđılar alırđıđ vallah ĥamısını.

15 – Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

Z.N: Mecöyüdü, acığıcıydı, salmancaydı onnan sora ġazeyađıydı yığıp pişirirdih. Be heye yemeh yapırđıđ.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

Z.N: Çoğlu ineh sağlamışam, camış sağlamışam çoğlu. Sağırdım, çalıyırđım, satırđım

20 kârasını zadını yağını.

– Okula gittiniz mi?

Z.N: Yoŭ okula getmemişem. Vardı niye yoŭudu dedem anam ölmüşdü, ğardaşda olmadı uşağıdım onnazı beliyirdim okula ğoymadılar. Onnan getmemişem.

– Eskiden ğiysileriniz nerede yıkıyordunuz?

25 Z.N: Elimiznen yuyurduŭ da be elimiznen yuyurduŭ. Arđdan getirirdih.

– Bu yörenin dışına çıktınız mı? Ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

Z.N: Arabaynan yaylıynan... Yaylıynan tezdennen gedirdih ğün batırdı yetişirdih İğdir’e.

Yoŭudu ne tahsi vardı, ne bi şey vardı. Heste olduŭ, gedirdih.

– Eskiden içme suyunu nereden karşılıyordunuz?

30 Z.N: Yoŭ Araz’dan getirirdih.

– Aras nehrinin taştığını hatırlıyor musunuz?

Z.N: Be daşırdı be kendi apardı, daşırdı.

– Eskiden tarlada neler ekiyordunuz?

Z.N: Çoŭ pammuğ kâğladım, pencer kâğladım ot kâğ elemişem vallah...

Söyleyen: Yahya Karkuş, 83 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Askere bu yöreden nasıl gittiniz ve askerlik anılarınızdan bahseder misiniz?

Y.K: Asgere burdan giderken getdih o zaman bizim älli bir tarihinde asger oldum men zaten, älli üşde. Burda şobede asgerlih älbisesini geydirdiler. Getdih Ğars'da, Ğanlıtepe'de yatdih orda o äsgi vagon trenneriyen gettik Angara'ya geder. He İdir'den şobeden älbise geydirdiler
5 bize, o zaman burda geydirdiler elbiseni şobede geydih. Älli bir tarihinde asger oldum, älli üşde de tehris oldum.

– Bu yörede eskiden tarım işlerini nasıl yapıyordunuz, neler ekiyordunuz?

Y.K: Tarım işleri äsgiden pammuğ ekirdih, çeltiğ ekirdih, pancar ekirdih, buğda buğda, arpa be uğraşırđıh.

10 – Eskiden kullandığınız tarım aletleri nelerdi?

Y.K: Be kerantı çekirdih, men kerantı çehmedim heç hayatımda kerantıyan piçirdiler piçini. O zaman piçer-döğer yoğudu kerantıyan piçirdih. Horum edirdih otu kerantıyan piçirdi o zaman. Yoğudu o zaman piçer-döğer yoğudu hep kerantıyan piçirdik, ot olsun ele şey olsun... Çeltiği äsgiden bu Duzlucalılar gälirdi orağnan piçirdiler, onnan piçirdih getirirdih
15 hârmennerde bi seyir şey edirdih. Hayvannarna gehre goşurduğ o zaman dirahtor filan yoğudu, salıb altına ezeh. Hayvannarı goşurduğ bele şey edirdih gehre çekirdin da döyürdüh, dilim atırdıh. O saplarını şeye verirdih, mala verirdih horum edib.

– Eskiden tıraş nerede oluyordunuz?

Y.K: He berber jiledinen olurduğ bazan Başköy'e gedirdih sora o äsgiden berberler vardı
20 geyirdi köyle Memmed Bağar vardı, Ortaköy'lü. O gelirdi burda çeltiğinen bir tenike çeltiğe başı gırhırdı. He be çeltiğ verirdih şeyine gırhıb gedirdi da.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı?

Y.K: Hayvancılığ biz sığırgan uğraştı, bizim mandamız vardı, sığırlar vardı, göyun bizim göyun yoğudu. Göyun yanı uğraşmırı. İneh, manda...

25 –Bu hayvanların sütünü nasıl kullanıyordunuz?

Y.K: Sütünü peynir yapırdı, mandıra yoğudu o zaman, mandıraya vermildiler ele ävlerde peynir yapırdılar, kere yapırdılar götürüp satırdılar, yoğurd yapırdılar.

– Eskiden ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

Y.K: İğdir'e dağa arabasıyan gedirdi. İrehmetdih Başköy'de bu Memmed Toto kişi vardı
30 da. O Memmed'in babası onun at arabası vardı onnan gedirdi İdir'e. Äsgiden düğünü şey bu Molla Rehim'in değirmanı vardı, çeltiğleri orda üğüdüdü. İğdir'e camış arabasıyan çoğ getdi. Bir gün gedirdi Daşburun'da galırdı, onnan sonra götürüp İğdir'de satırdı, pirinçleri.

– Kaç gün sürüyordu bu yolculuk?

Y.K: İki güne he iki güne bir gün Daşburun'da galırdın bir gün çüğü camış arabasıydı at arabasıydı o zaman...

–Eskiden oturup sohbet edebileceğiniz yerler var mıydı?

Y.K: Yoğ gefe yoğudu, äsgiden bu äsgi otağlar vardı onnan yığışib otururdular, o zaman şey ne arardı gefe mefe ne arıyordu. Ah äsgiden o otağlarda otururdular sohbet edirdiler, gefe mefe
40 yoğudu onda. He eliyip gedirdiler.

– Eskiden geceleri elektrik olmadığı zamanlar neler yapıyordunuz?

Y.K: Pammuğu getirirdi eve töküdü, doğuzu gece doğuz da yatırdı çeltiğlere doğuz gelirdi o zaman çölde, bosdanda, bosdanda, çölde yatırdı. Be be seslenirdi kaçıp gedirdiler doğuzlar galirdi çüğü hem bosdana tüşürdü hemi çeltiği eyahlıyıp harab edirdi.

45 – Derelerde balık avladınız mı?

Y.K: Yoğ balığa gitmedih bazen su suvararken şeylere çılırdı arhlara çılırdı onnarı şey edirdih. Yoğ, yoğ onnarnan uğraşmadım.

– Eskiden hava sıcak olduğu zaman nasıl serinliyordunuz?

50 Y.K: O zaman burda bu ganallar yoğ burda çay var, hemen burda bu evimizin önünde bahçanın yanında Ğarasu gelirdi bura. He burdan geçirdi ele bu ävlerin önünnen budurana ele ordan indi beton ganal... Evlerin önünde orda çimirdih äsgiden dediğın kimin hamam ne arıyordu şey ne arıyordu. Gedirdih orda şey edirdih, kışın buz donurdu buzu gırıp bu çeltihler o zaman sılıflı olurdu diye bu diher indi şey oluplar, orda yuyurdular eleherde. He he hep o çaydan çimirdiler.

55 – Eskiden ısınmayı nasıl sağlıyordunuz?

Y.K: He soba vardı da. He tezzeğdi bol vururduğ tezzeğleri yandırırduğ sobaydı. Be ävde tendir varıdı, ocağ varıdı, a burdaydı bağ oradaydı yerleri uşdu dağıldı indi, tendireledi şeyde cırıldı da. Äsgiden dedeğın kimin şey ne tendir şey edirdi. Ävlerin içindeydi äv damıydı, indi Başköy’de de var bazı bir iki yerde var böyüh äv damlarıdı. Üsden bacaları varıdı bele.

60 – Günümüzdeki evlerle eski evler arasındaki farklar ne?

Y.K: Ya indinin ävleri fantastihdi äsğinin ävleri bele dediğım kimin... Be möhreden de yapılırdı bağ möhreden de yapılırdı. Möhre şimdi o Aslan’ı belki tanıyasız da Başköy’lü Aslan. Aslan Turan onnarın onun babası o ävleri hele möhredi doğal valla äsği ävleri. Möhre çamırı bele şey ediller çığnyıllar camışını şey illab berkidir yoğ möhre duvarı da vardı be.

65 Möhre duvarıdı şey edip verirdi adam hörürdü bele vururdu üst üste bele kerpiş kimin.

– Başka tarım aletleri var mıydı?

Y.K: Kerantıdan başğa bi şey yoğudu o zaman, he kerantıynan piçirdiler otu, çeltiği dedim çeltiği orağın piçirdiler dağlılar gälip piçirdiler. O zaman o başğa alet yoğudu piçer-döğer mesele şey ne arıyordu o zaman.

70 – Küçükken ne tür oyunlar oynuyordunuz?

Y.K: Aşşığ, aşşığ oyunu bu hayvannar da yoħdu bele yere ğoyurduħ bele vururduħ iki tık çırtıħ kimin atırdıħ. He o işdedirdih äsgiden bele ħonnar varıdı, ħonnar varıdı ipini şey edip atıp giderdin. Başğa bi şey ğayda...

– Okula gittiniz mi?

75 Y.K: Okula getdim ilkokulu Başköy’e geldim bize o zaman burda dördüncü sınıfa ğadar vardı, Başköy’e yayan gedip geirdih. İlkokul baħ o ğarağolun yanındaki okulda oħuduħ. Diplomam benim yaşıım büyük olduğu için diploma alammadıħ. Var he.

– Okulda ne oyunlar oynardınız?

80 Y.K: Ele aynı oyun uşahdı, ğama kimin bi şeyler oynuyurdular uşahığ da, birbirinin älinden tutup, sırtına minirdiler koşar bendi deyirdih şey edirdi uşahlığıydı.

– Eskiden kız isteme, evlilik nasıl oluyordu?

Y.K: Ana baba elçi gedirdi. O zaman ğaçırma maçırma yoħ... Ğaçırsaydılar bir yaylını götürüp ğaçırırdılar, a bu şeydi sora babası annesi gedip sözleşip alırdı. Yoħ ğörüşme yoħudu. He anne baba gedip elçi giderdiler şey ederdiler...

Söyleyen: Safiye Karakuş, 80 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Bu yörede yapılan meşhur yemekleriniz nelerdir?

S.K: Tahta nehre bele bele gürpenniyerdih aha yağ olar tökerdih gazannara bele keresini yığardıh, göyardıh bir tabağa aha ayranını da asardıh ocahta güzelcene çürüyerti şor olardı. Şoru bilersen da. Başğa yemehlerimiz valla äsgi yemehleri o zaman pirinç çoğ üğüdürdüler 5 çuval çuval pirinç göyurdular eve. Sabağ olanda her ev gaşşığaşı pişirerdi gaşşığaşını bilersen? Sen sağ ol. Aşşama pilav sabağada gaşşığaşı. Yoğurdu olanda sağını olanda olmayanda o ele bil edetiydi. Her ev gerek sabağ olanda gaşşığaşı pişirerdi, her gün he her gün gelirdi bala böyün gaşşığaşımız yohudu garmımız doymadı heş gaşşığaşı pişirmemişih. He umaçaşı pişirerdih ne bilim men Allah verene şorba pişirerdih.

10 – Bu yörede yetişen verimli otlar nelerdir?

S.K: Melecöyüd, acıgıcı, salmanca o semizotu her bir şey vardı. Topluyardıh pişirerdih, ayranaşı pişirerdih, umaçaşı, evelih atardıh gaşşığaşına, pilava atardıh esgi yemehleriydi da yiyerdih. Sebze ekerdih biz indi maş deyirih siz de ne bilim böğrünce deyirsiniz ne deyirsiniz. Böğrünce maş yığardıh, hem gurusunu topluyurduh, kışta umaçaşına filana töküdüh, pilava 15 töküdüh yazın yeşilini yeyirdih, e fasulye olsun fasulyayı yazın yeşilini yeyirdih kışın da topluyurduh guru fasulye pişirirdih. E tándirde hamur yoğururduh, tándirde çöreh yapırdıh, e gedirdih çölde kâğ eliyirdih, kâğdan da gälirdih tándir yandır, ocağ yandır, mal sağ ay oğul äskinin işleri zorudu. İndi ta iş yoh ki. E ävi süpürürdüh süpürge tarlalardan süpürge topluyup getirirdih ävi süpürürdük. Leğennerde çamaşır yihiyirdıh ellerimizin burası gabarırdı...

20 – Kirlileri nereye götürüp yıkıyordunuz?

S.K: Yođ da arđdan su getirirdih ğazanda ğızdırırdıđ ocađda, otururduđ leđenin bařında Őey de televzyon da yođudu sabunnan. Sabunnan sūrta sūr, sūrta sūr leđen de avcala avcala avcala avcala bir ğolay kiri kiri gedirdi getmirdi. O zamanda seni sađ olasan ne ođdu pire. Af edersen bire sıçırdı beyaz atletler ele olurdu ele olurdu ele bil ki sanki ininine. Eleliđnen
25 gūn geirtmiřih indi ođ Őūkūr her Őey indi hazır her Őey ğolay ele.

– Okula gittiniz mi?

S.K: Getdim okula valla ũř sene getdim. Beşede getmedim, o zaman birez babam fakiridi başğa yere gidemmedim. Burda ũř sene getdim ũř seneden sonra tağa bırağmadı gidem gene babam fakiridi ğedemmedim. Ele gidemmedim. İndi lulafanı zadı bilirem a,b,c’ni bilirem
30 mesele televizyonda yazılannarı harfleri zadları bilirem, bilirem onnarı, gedemmedim.

– Tendir ekmeğini nasıl yapıyordunuz?

S.K: Őnceden hamurunu yođururduđ, hemirde ateř yađırdıđ kūl olurdu kūlūnū ađardırdıđ odunnan, kermeynen, malın af edersen tezeđiyenen yandırırđıđ tāndir birez geçirdi bele bele refede deyirih refedeynen yapırdıđ. Hamuru bele bele aırdıđ bi seyir refedenin ũstūne ah bele
35 bele vururduğ tāndire aha orda pişirdi onu ateşde elimizi atırdığ, ıhardırdığ, elimizi atırdığ ıhardırdığ. He eleliğnen yapırdığ, eleliğnen.

– Bulaşıkları nerede yıkardınız?

S.K: Bulaşığları da arđ gedirdi āvlerimizin Őnūnnen bu çeşmeler yoğudu. Arđ varıdı, yerden ğuyu ğazırdılar su ğuyusu, ğuyudan ğovaynan suyu çekirdih tışarda yuyurduğ. Ğuyusu olan
40 ğuyuda yuyurdu, arđ yağın olan gedir aparırdı arđda yuyurdu. Bulaşığlarımızı da ele yuyurduğ ha. Be onnarı da ele yuyurduğ.

– Yeleklerinizi, kazaklarınızı kendiniz mi dokuyordunuz?

S.K: Bunnarı valla onnarı o zaman sen sağ olasan indi her Şey ğolaydı ğuban olum. İndi her Şey ğolay o zaman yoğudu. Pammuğu bele bele çekirdih kāđ eliyirdih ōlde pammuğ
45 topluyurduğ tarladan. Getirirdih iğidini bele bele ālimize çekirdih, teşi vardı teşide bele

eğirirdih aha bele eğirirdih onu tavlıyırđıđ, onu ip yapırdığ ipi örürdüğ. Yeleğ örürdüğ, çorab örürdüğ, ğazzağ örürdüğ aha onnarnan geyirdih. Be ah indi taha her Şey hazırđı. İndi teŐiye, pammuğa ğurbe eliyen kimdi. Üstümüz başımız yırtılırdı tapmırdığ ki belesine yama çalırdığ, yama. Yama geyirdih.

50 – Eskiden tarım işlerinde neler ekiyordunuz?

S.K: Çâpa yapırdığ da. Pencer, pammığ, bostan hele benim ğaynatam pirinç ekirdi, pirincin içine gedirdih bura geder suyu girirdih pirincin içinde yabanı yabanı otdar vardı onnarı suyun içinde bele bele çekirdik. Be vallaha.

– Hayvancılıkla uğraştınız mı? Eğer uğraştıysanız sütlerini nerelerde kullanıyordunuz?

55 S.K: Sağladığ, s¸d¸n¸ onu be demirem nehre çalıđıyırđıđ. Nehre tağda nehre vardı nehre çalıđıyırđıđ. Yağını eridirdih yeyirdih ne bilim penir yapırdılar, penir yapırdılar hepsi be herkes herkes.

– Bu peynirleri, yağları satıyor muydunuz?

S.K: Yoğ satma yoğudu, yeyirdih ğendimiz yeyirdih.

60 Ç¸le gedirdih bele torba tikirdih, torbuya yoğurdu doldururduğ ğ¸t¸r¸rd¸đ ç¸lde çâpa çâpırđıđ da kâğda ağacın k¸lgesinde ne bilim men çardağ mardağ ğurulur k¸lge ¸vle çığırdığ, onu yeyirdih ç¸lde çayda yoğudu ieh. Ayran yapırdığ onu yeyirdih. Be onnan.

– Eskiden yemeklerinizi nerede pişiriyordunuz?

65 S.K: Ocağ ğururduğ be, ocağ daşdan, kerpişden ocağ ğururduğ onunnan odunu altına ver, ah orda ateş yansın ¸st¸ne de yemeği yap. Ele yapırdığ.

–Eskiden ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

S.K: Ävin temizdiğini de deyirem s¸p¸rge varđı da s¸p¸rgeni tarlalara ekirdih, s¸p¸rgeni getirirdih bele desteliyirdih bağlıyırđıđ ävi belesine s¸p¸r¸rd¸đ. Bele s¸p¸r¸rd¸đ. Torpağ, çimento nerdeydi torpağ torpağ torpağ.

70 – Eskiden kız isteme nasıldı?

S.K: Ğız istemeğ indi meselesi benim Ğızımı birisi istiyir, benim Ğızım demez ki men ona gedirem getmirem. Baba anne kime verdi Ğız ona gideceh, mejburdu gideceh da anaya babaya demez ki men ona getmirem, men ona getmirem. Ana bana nere verdi ora gedecceh. Ah elece nişan yapırdılar, düğün yapırdılar kimisini gâlip başörtüsünü götürüp kaçırđılar, eleliğnen.

75 – Bu nişanlarda veya düğünlerde yemek oluyor muydu?

S.K: Yemeh olurdu düğünlerde o zamannarın düğününde üç gün düğün çalınardı. Birisi salat toyu deyirdih, birisi düğün hınadı, yarın da gelin köçeceh. Üş gün üç gün geceli günüzlü düğün olardı. Yemeh de olardı be üç günde yemeh, yemeh nasıl önünde ehmech hazırdı, duz hazırdı, pirinç hazırdı o zaman düğün eliyecih mahalleni yığırđı, tendirde ehmech yapırdı.

80 İki yüz üç yüz lavaş deyirdih lavaş yapırdı, düyü yapacıh yığırđı belesine da. Ğız gelini yığırđı pirincimiz sıflı olurdu, çeltihli olurdu, içi daşdı olurdu pirinç attıyaçığ da yirmi beş kilo älli kilo pirinç. E o çeşmeni Ğabat. Pirinç attıyaçığ, be düğünde pişecceh da be üç gün düğün çalınacağ pişecceh. Attıyıp, temmizdiyirdih. Aha bir heyvan kesirdih, bir dana ya bir ineh o üç gün o ineh yeyilirdi. Be düğünlerde.

85 – Sünnetlerde de böyle miydi?

S.K: Sünnet de eleydi heye, sünnetimiz de eleydi. Var var gelenech göreneh bele. Ğoş da vardı Ğoşda sünnetde vardı. İndi men senin çocuğlarıma kirve tutmuşam. Bir indi geneeledi bir Ğoç beziyecih bir akrabalarıda beş altı dene akraba topluyacığ indi mesela sen Aralığ'tasan men burdayam. Aralığ arıyım bir araba Ğız gelin gençler Ğoç aparırđı kirvemize. Boynuna altın tağan altın tağırđı, bilerzih tağan bilerzih tağırđı indi geneeledi. Heye Ğonça aparırđı heber verirdi ki sen benim kirvemsen. Ah o da onun ertesini sünnet gününde hediyeynen zandan kirvesine Ğonlunnan Ğopan ne olarsa getirirdi.

– Bu yörenin dışına ilk ne zaman çıktınız ve size farklı gelen şeyler oldu mu?

95 S.K: Getdim, İstanbul'a da getmişem, benim cocuğlarım İzmir'dedi. İzmir'e de getmişem ne bilim oralar şehirdi da köy kimin değil ki, şehirdi da. Değişik şeyler tabi var her şey gelişipdi her şey gelişip. Getdim otobüsnen getmişem, uçağnan getmişem. Be sağ olasan.

– Yolda giderken farklı şeyler gördünüz mü?

S.K: Gelmedi yoh, görmedim...

Söyleyen: Hatice Çiftlik, 81 yaşında.

Derleme Yeri: Iğdır, Aralık İlçesi, Aşağı Çiftlik (Aşağı Çüttüh) köyü.

Derlenen: a) Karışık sohbet.

– Eski günlerinizden bahseder misiniz?

H.Ç: Önceden çeyran yoğudu, âlimizde yihıyardıh, nehre var da bilirsene bele bele nehre çalhiyardıh, çâpa yapardıh bala, mal sağardım, göyun sağardım. Hepsini âlimizde lambanın çıran ışığına biz âsgiden çıra deyirdiler alehtirih yoğudu onda. Çıran ışığıynan hepsini. E
5 gedirdih çâpiya gelirdih ehme yapırdım, tarlıya gedirdim bala ha ele ha. Âsginin bunnarıdı da budu bala. Ocah yandırırđım.

– Bu yöreye ait meşhur yemekleriniz nelerdir?

H.Ç: Yemehler bozbaş, pilav, sarma, lahana dolması, sebze dolması... Toyuğu keserdih bala dorğamazdıg budunu pütün pütün göyurduh içine. Pişirirdih ayran aşu bizim bir tiyen gazan
10 asardım mehleni toplardım başıma. Ah pişirerdih, mehle yiyerdi bala. Herkes onnan yiyerdi, çâpa yapardıh bala ele ha âsginin durumu odu bilirsene. Lambaan ışığına oturardıh ah. Çölden gâldirdin uşah çoğ, iş çoğ lambaan ışığına otururdun, çamaşır yihıyırđım, kereğan deyirdiler leğen deyirdiler âsgiden ah onnarı yihıyırđım pompada suya çekip getirip sererdim. De gece yarısına geder elleşirdim bala sağa gurban.

15 – Kirli çamaşırlarınızı nerede yıkıyordunuz?

H.Ç: Hayır, gâpıda pompadan pompadan... Âllerinde leğende yihıyırđımdar, arh ahır arhda da götürüp duruluyurmuş heye arhda duruluyurmuşdar.

– Eskiden ev temizliğini nasıl yapıyordunuz?

H.Ç: Valla âvin temmizdiğini atırdım ayda bir yol sene ya özün yapırdım onda gâlinner
20 yoğudu tekidim. Çalı süpürgesiynen süpürürđüm, gâpını süpürürđüm. Men teh zorum çattığına geder yapırdım, çatmadığına geder de adam tuturdum yapırdı, yaptırırđım bala

tekidim o zaman. Uşahlar uşağıdı özümde işim de çoğudu bala. He hamısını gapıdan pompadan çamırlıyırđı yuyurduğ, çamırlıyırđı, yuyurduğ hamısı samannan. Özümüz vurduğ be gözümü açannan var varıdı bala varıdı.

25 – Okula gittiniz mi?

H.Ç: Beş sene okula getdim. İndi bağ bu harfleri tanıyram bir yere topluyup oğuyemmirem. He bilirem hepsini bilirem addarını sayıram. Allaha şükür paranı...

– Okula ulaşımı nasıl sağlıyordunuz?

H.Ç: Okul burda köydeydi, he okul köyümüzdeydi kira işine getmedih. He buralıydı öz
30 köyümüzüdü he. Yirmi üç nisannarda camış arabasıyan, arabanı köyü topluyurdular camış arabasını goşurdular, telebeler dolurdu Aralığa geder şarkı diye diye gedirdih. He ele toplanıp gedir...

– Okulda oynadığınız oyunlar aklınıza geliyor mu?

H.Ç: Be niye gelmir hop, birdibir oynuyurduğ, ne bilim men dala düşme oynuyurduğ,
35 nağayırđıđ uşah ahlıdı da, uşah ne oynuyur bizde ele oynuyurduğ bala.

– Su içme ihtiyacınızı nereden karşılıyordunuz?

H.Ç: Yoğ Araz'a gedirdih, Araz'dan su getirirdih su daşımız vardı bele senehler de indiki indi pompanın suyu çığdı hestelih de çoğaldı. Leğennere su daşına tökürdüh altına bir şey göyurduğ damlıyırđı ora onu sabahnan. Şey yoğudu dolab yoğudu, guyu gazmıştığ yerden.
40 Ğartubu tökürdüh torbuya sallıyırđıđ guyuya, seneği sallıyırđıđ guyuya serinniyirdi aşşam çığardıp içirdih. Eleliğnen he eleliğnen bala.

– Tarlada neler ekiyordunuz?

H.Ç: Kâđlıyırđım, valla pirinş de kâğlamışam, pammuğ da kâğlamışam, pazı da kâğlamışığ, bosdan da kâğlamışığ onnarın hepsini yapmışam men yanı. He suyun içinde tüşürdüğ burdan
45 ora pirincin sılıfını çekirdih ordan burdan otunu çekirdih saf çeltik galırdı. Eleliğnen gün keçirtmişih bala.

– Kazaklarını, yeleklerinizi kendiniz mi dokuyordunuz?

H.Ç: Toħuyurdum o zaman uşağıma göre toħuyuram bařđa Şeye toħuyemmirdim. Yoğ alma ĥardaydı o zaman özümüz toħuyurduđ.

50 – İp nasıl alıyordunuz?

H.Ç: Şeyi çekirdih pammığı bala teşi vardı teşide eğirirdih, yorgan salırdığ ha o teşinin ipiyen toħuyurduđ. Ėazzađ toħuyurduđ, uşağa patih toħuyurduđ. Hepsini zmz ĥayırdıđ, hepsini zmz. Hana toħuyurduđ kış olurdu elimizde çekirdih, eğirirdih yaza çığtığ gerek bir iki dene çuval ĥayırdıđ ki aman içine çeltih ĥoyacađlar, pirinş ĥoyacađlar. Aha onnardı bala
55 onnardı onnarnan uğraşırdığ.

– Bu yöreye ait verimli otlar hangileridir?

H.Ç: Var melecöyüt, salmanca çğudu. He ele ikisi melecytd, salmancadı Şey vardı acığıcı vardı, ĥezeyađı vardı hepsini topluyurduğ. He onnarı yeyirdih, onnarı yeyirdih bala.

– Eskiden ısınmayı nasıl sağlıyordunuz?

60 H.Ç: Be byh dam vardı eşih soğuğudu. Bir byrne tndir ĥururdular soba moba da o geder de yoğudu, krs deyirdiler sgiden. Ah tendiri yandırırđıđ dumanı çekilirdi evde ĥızırđı ağşam olanda bizde toplarırdığ başına otururduğ. Be ele bala. Soba ĥardaydı soba da vardı bir yerde mesele ha bir geceden geceye yanırđı, soba ĥardaydı onda bala. sgiden neler çeltih bala indikiler ĥn ĥrr, vallah.

65 – İneklerinizin style neler yapıyordunuz?

H.Ç: Peynir eliyirdih. He peynir eliyirdih fazlasını da satırdığ. Nehreni, nehreni süt makinesi vardı yaylıya getmişem bala men on bir sene. Ėoyunu sağırdım süt makinesinde beke de bilersen de grersen de annen annadar da. He ah süt makinesine verirdih ĥamanı yığırdım dönürdü bi seyir nehre de çalđıyırđıđ. Keresini tuturdum getirip burda eridirdim, orda
70 eritmirdim. He ayrı ayrı getirip burda eridirdim. Yediğini yeyirdih, yemediği fazlasını da satırdığ. He satırdığ, yoğ.

– Yemeklerinizi nerede pişiriyordunuz?

H.Ç: He o ocağda bağ odura, äsgi ocağlarımız durur. Yoğ yoğudu yoğ yoğudu. Hepsi ocağda hepsi ister ğar yağaydı, yağış yağaydı başımıza töke töke ocağda pişirirdin. Hepsini ocağda.

75 – Eskiden kız isteme nasıl oluyordu?

H.Ç: Tabi ana dedenin sözünnen çılmazdılar, ana dede ne diyerdi o olardı. Gederdi istiyerdih ah alıp getirerdih. He ananın dedenin sözünnen çılmazdı.

– Düğünlerde yapılan gelenek, göreneklerinizden bahseder misiniz?

80 H.Ç: Ğoç, ğoç he yemeh de aparırdım, honca bezdiyirdih, yemiş de aparırdıh hamısını pi seyrim birleşirdih ğaynım Kurban'nan, Kurban'a da bir ğoş göndererdih, gedip beziyerdih ğoçu. He sünnet de yemehlidi hepsi yemehli bala, hepsi yemehli bala toplu...

EK2: Sözlük

A

aba: Yaşlı, anne, abla, büyük kız kardeş.

abcerden: Tas, kepçe.

acıgıcı: Ispanağa benzeyen bir çeşit sebze.

acığı tut-: Sinirleniyorum.

adeci: Adi.

aftafa: İbrik.

ağ gün: Güzel gün.

ağappah: Bembeyaz.

ağbaldır: Bir çeşit sebze.

ağlıkese-: Anlayabilmek.

aha: Şaşırma ünlemi.

ajlığ: Açlık.

alamiyon: Alüminyum.

alça: Yeşil erik.

alma: Elma.

apar-: Götürmek.

apollo: Hoparlör.

Araz: Aras nehri.

arğan: Üflemeli çalgı.

arh: Ark.

arheyin: Uyuşuk.

arvad: Kadın.

aş: Pilav.

atta-: Ayıklamak.

attafa: İbrik.

avcaden: Kulplu tas.

avcala-: Doğramak.

avceyil: Kuru odun.

avırd: Yanak.

avrıh: Bıçak bileme makinesi.

ayahça: En son, en uç nokta.

ayağyalın: Çıplak ayak.

ayle: Aile.

ayran aş çorbası: Yoğurt çorbası.

B

baca baca: Nevruz bayramında ateş yakmak ve evlere mendil atmak geleneğidir.

bada: Tandırda ekmeğin yapılışı.

badımcın: Domates.

bağa: Bana.

bağ-: Bakmak.

bağa: Pahalı.

bahça: Bahçe.

bahtavar: (< Fars. baht + āver) Şanslı, mutlu, bahtı açık (kimse).

bala: Çocuk.

ballı: Tulumba tatlısı.

balye: Balya, kuru otların paketlenmiş hali.

banpet: Şekerleme.

basır-: Kapatmak.

basma: Hayvan pisliğinin toplandığı yer.

batman: Dekar.

bayramlaş-: Bayramlaşmak, büyükleri ziyaret.

beçe: Yavru.

bedron: İçi boş demir.

behman: Sefil.

behmegizir: Saklambaç.

bekâra: Zayıf, cılız, gelişmemiş.

beke: Belki.

bel: Sırt.

bele: Böyle.

belece: Böylece.

belge bağla-: Söz yüzüğü kesmek.

belim: Pirinç, çeltik gibi şeylerin sapı.

bendem: Kuru ottan yapılan ip.

bey başı: Damada düzenlenen bir çeşit oyun.

beynava: Yazık, acınası kimse.

bezi: Bazı.

bi serim: bkz bi seyrim.

bi seyr: bkz. bi seyrim.

bi seyrim [bi serim, bi seyrm, bi seyr]: Bu defa.

bi seyrm: bkz. bi seyrim.

bibar: Biber.

biledi: Kuvvetli.

billogayda [toplomagay]: Çelikçomak oyunu.

bir des: Bir çeşit.

bir yol: Bir defa.

biskilet: Bisiklet.

biy: Şaşırma ünlemi.

biya: Şaşırma ünlemi.

bizof: bkz. bizov.

bizoğ: bkz. bizov.

bizov [bizoğ,bizof]: İnek yavrusu.

bolal: Bol.

boro: Boru.

bosdan: Karpuz, kavun tarlası.

boyunduruğ: İki hayvanı birbirine bağlayan tahta, boyunduruk.

bozbaş: Yemek adı.

bozov: Yoğurttan yapılan bir çeşit yemek.

böcüh: Böcek.

böğür: Kenar, vücudun yan kısmı.

böken: Kalın lavaş.

böyüg: Büyük.

böyün: Bugün.

bu anda: Bu tarafta.

bu ğırağ: Bu kenar.

bumba: Bomba.

buzğana: Soğu hava deposu.

C

cad: Darı ekmeği.

cahal: Cahil.

cakğala: Kayısının yetişmemiş hali, cağla.

camış: Asya mandası.

candarma: Jandarma.

car calal: Pılı pırtı.

carcar: Patos.

cat: Sapan.

ceber: Otluk.

cehyad: Koltuk.

ceryan: Elektrik.

cınapır: Çelikçomak oyunu.

ciceĝ: Çiçek.

cida: Balık avlamaya yarayan alet.

ciğara: Sigara.

cil: Dere kenarındaki otlar.

cilavuz: Öğretmen okulu.

cille-: Dikmek.

cit: Başörtü.

civcey: Kaygan.

cul: İnce halı.

cumur: Cumhurbaşkanı.

cüce şorbası: Cıvciv çorbası.

cüre: Kuş.

cüt: Çift.

Ç

çahır: Alkol.

çal-: Çakmak, sabitlemek.

çalağan: Kartala benzer yırtıcı bir kuş.

çapıt: Bez.

çarığıye: Terzi.

çat-: Yetişmek, ulaşmak.

çatı: Kalın ipin örülmüş hali.

çeçe: Serçe parmak.

çehme tor: Balık ağı.

çehme: Pirinci yağda kavurmak.

çekiş: Çekiç.

çelihçömleh: Taşlarla oynanan bir oyun.

çeneh: Pamuk toplama işlemi.

çercov: bkz. çerşov.

çerşov [çercov]: Padesü.

çetin: Zor.

çıĝını-: Ezmek.
çingil: Küçük Taş.
çıra: Gaz lambası.
çıyırığ: Pamuĝun temizlenmiş hali.
çızziĝa girme: Çizgi oyunu.
çıĝin [çiyin]: Omuz.
çıĝit: Pamuĝun çekirdeĝi.
çilet: Jilet.
çilih: Aĝaçla oynanan bir oyun.
çiliye gider: Sonbahardan yaza kadar olan zaman dilimi, kış mevsimi.
çilme-: Katlamak.
çim-: Duş almak.
çinçin, çinçine: Pire pisliĝi.
çit: Başörtü.
çiyin: bkz. çıĝin.
çobankirPidi: Bir çeşit yenilebilen sebze.
çol: Sebzelerin soĝuktan etkilenmesi.
çöl: Tarım alanı.
çömce: Kepçe, yemek aleti.
çöreĝ: Ekmek.
çuha: Tüysüz, ince, sık dokunmuş, yün kumaş.
çul: Kilim.
çum: Kerpiç.
çunbuz: Aĝaçla ve kerpiçle yapılan ev.

D

dabağ: Hayvan hastalığı.

daddı: Tatlı.

dağar: Dekar.

dal: Arka.

dam: Kiler.

dartı: Tartı.

daş küfte: Sulu Köfte.

daşdadığ: Taşladık.

daşğa: At arabası.

daşif: Taşmış.

dekge: Dakika.

dem ver-: Gaza getirmek.

den: Tavuk yemi.

derbeş-: Hareket etmek.

derman: İlaç.

desmal: Mendil.

destahan: El havlusu.

dester: Buğday patosu.

deş-: Delmek.

deyaz: Sığ yer.

deyneğ: Değnek, sopa.

dıngılı tendir: Küçük tandır.

dırahtur: Traktör.

dırmih: Tırpan.
dibeh daşı: Bulgur aleti.
dikel-: Ayağa kalkmak.
diki çuhur: Dik çukur.
dinamet: Dinamit.
dincel-: Dinlenmek.
direkdör: Traktör.
dizin dizin: Emeklemek.
dodağ: Dudak.
dodağ: Dudak.
doğur: Doğru.
doğanır: Dokunur.
dohtur: Doktor.
dombal-: Eğilmek.
dombalah: Eğilerek oynanan bir oyun.
donguz: Domuz.
dorğamaç: Yoğurt çorbası.
dorta: Tortu, artık, kalıntı.
dögen: Döven.
döşav: Şekerpancarından yapılan yemek.
döşeme pilavı: Etli pilav.
döşüyül-: Ekmek.
dum-: Batmak.
duvağ: Düğünden bir gün sonra yapılan kutlama.

duz: Tuz.

düğü: Pirinç.

düppelem: Dümdüz.

dürmeh: Dürüm.

düyü: Pirinç.

E

ecem: Azerilere verilen isim.

ede: Kişi, şahıs.

efsi-: Temizlemek.

eh-: Ekmek.

ehle-: Ekleme.

ehme: Ekme.

ehnehlih: Aptallık.

ehram: Çamur.

ehseriyet: Genellikle.

ekeneh: Ekilecek alan.

eksvatorlu: Kanal temizleme aleti.

elce: Öylece.

elceğ, elceh: Eldiven.

elecene: Öylece.

eleğ: Elek.

eleliğnen: bkz. elelihnen.

elelihnen: Öylelikle.

elenki: Öyle ki.

Eli bayramı : Hz. Ali için düzenlenen matem alanı.

elleme: Yaramaz.

elleş-: Uğraşmak.

emele: Gündelikle çalışan işçi, amele.

emi: Amca.

emme: Amca, dede, yaşlı insan.

enceneh: Leğen.

encil: İncir.

enteri: Etek.

epmeğ: Ekmek.

er: Koca.

erdeh: Kuru pasta.

ereh: Soba altlığı.

ereset ayağı: Savaş zamanı.

eş: Dışarı.

eşiğ: Dışarı.

eşit-: Duymak.

eşşeh beli: Semer.

evelce: Önceden.

evelih: Çorba yapımında kullanılan kuru ot.

evez: Karşılıklı iş yapma.

eyah: Ayak.

eyakgabı: Ayakkabı.

eyakla-: Çiğnemek, ezmek.

eye: Ey, seslenme ünlemi.

eyeh: Ayak.

eyvan: Tandır.

F

fağır-: Sessiz, sakın.

faytun: Fayton.

fehle: Gündelikle çalışan işçi.

fennen-: Fen bilimlerinden yararlanmak.

fetir: Düğünde damat evinden gelin adayı evine yollanan ve özel olarak pişirilmiş yağlı iri ekmek.

filkete: Çatallı iğne.

fite yağı: Donmuş yağ.

fite: 1. Berberlikle ilgili önlük. 2. Bez parçası.

fos: Fors.

fosof: Oyun adı.

fotraf: bkz. foturaf.

foturaf [fotraf]: Fotoğraf.

furgun: At arabası.

füzülü: Boş iş.

ğab: Tabak.

ğabağ: Ön, önce.

ğabağca: Önce.

ğabar ğabar: Kabarık kabarık. Her tarafı nasırlaşmış, nasır tutmuş.

ğabın götü: Tabağın alt kısmı.

ğaçığı: Savaş zamanı sağa sola kaçma.

ğafası çeh-: Akılsız, anlamaz.

ğadır: Kahr.

ğala-: K r kleme.

ğalağ: Bir şeyin üst üste toplandığı yer.

Ğalığ: Özel ad.

ğalın: Kek.

ğalip: Kalıp.

ğalle: Nohut ve etten yapılan yemek.

ğama: Taşla oynanan oyun.

ğamacı: Süngü, büyük bıçak.

ğanpet: Şekerleme.

ğap baca: Bahçe.

ğapalı: Başörtülü.

ğapğara: Simsiyah.

ğapı ğapı: Nevruz bayramında çocukların evleri gezerek şekerleme toplaması.

ğapı kesme: Gelin baba evinden çıkarken gelinin küçük erkek kardeşi tarafından evin kapısının kesilmesi ve harçlık alınması.

ğara bayramı: Ölen insanlara her sene yapılan tören.

ğara gün: Berbat geçen gün.

ğara yaz: İlkbahar.

garag z: Bir çeşit yeşil sebze.

ğaralı: Kırmızı erik.

ğarasu: Karasu.

ğardaş: Kardeş.
ğardelen: İnce kar.
garğa: Karga.
garğadeli: Mısır.
ğarmaḥ, ğarmağ: Olta.
ğarmun: Akardiyon.
ğarpız: Karpuz.
ğartop: Patates.
ğartubu: Patates.
ğaryola: Yatak.
ğaşşığ aşı: Pirinç çorbası.
ğatıḥ aşı: Yoğurt çorbası.
ğatıḥ: Yoğurt.
ğatma: İp.
ğavala-: Kovalamak.
ğavazaḥ: Pamuğun açması.
ğavın: Kavun.
ğavır-: Kavurmak.
ğavra: Bıçak bileme aleti.
ğayaḥ: Kayak.
ğayır-: Yapmak.
ğayıt gel-: Geri gelmek.
ğaynana: Kaynana.
ğaynata: Kayınbaba.

ğaysağ: Yara Kabuğu.

gazan: Büyük pirinç tenceresi, kazan.

ğazma: Kürek.

ğazzağ: Kazak.

gebir: Mezar.

gede: Çocuk, erkek çocuğu.

gefe: Kahve, kıraathane.

gehre: Eskiden kullanılan tahtadan yapılmış patos aleti.

gejden gej: Çok geç.

geleme: Kavak ağacı.

gemiş: Kamış.

gendere: Oyun adı.

gereğan: Leğen.

gessep: Kasap.

geyiş: Kemer.

geyişe girme: Yere çizilen daire şeklindeki çizginin dışına çıkmamak, kayış oyunu.

gezeğen: Çok gezen.

gezeyağı: Bir çeşit sebze.

G-Ğ-Ġ

ğıdığ: Kuzu.

gıjgır: Ekşi.

Ġılava: Özel ad.

ğılba: Kible.

gır: Kır.

ğırağ: Kenar.
gırammof[grannof]: Gramofon.
gıranof: bkz. gırammof.
gırçın: Kurumuş ot.
ğırh göz: Ağaca mendil bağlama, adak.
ğırh-: Kesmek.
gırıl: Mangal.
ğırko: Oyun adı.
ğırmızı aş: Domatesli pilav.
ğırnata: Gramofon.
ğırov: Cemre.
ğıt: Kıt.
ğızdır-: Kızdırmak.
ğızılala balıh: Sazan balığı.
ğızılmıh: Kırmızıya çalan.
ğızır-: Kızmak.
gıgışgan: Isırgan otu.
gılar: Buğday çorbası.
gine: Yine.
gizdenip: Saklanmış.
gizdenparç: Saklambaç.
goca: Büyük, geniş.
gocağ: Becerikli.
gocal-: Yaşlanmak.

goçağ: Becerikli.
godin: Yeşil sebze.
goç-: Kokmak.
goğum: Dünür.
gollo: Kısa kuyruk.
gonağ: Konak.
goñşu: Komşu.
gopağ: Yeni çimlenmiş çeltik.
goş: Koç.
goş-: Traktörü römorka bağlamak.
goşul: Tayfa, ekip.
göbeleh: Mantar.
göceh: bkz. göçeh.
göcehcene: Güzelcene.
göçeh[göceh]: Güzel.
göçürtme-: Gelinin evlenmesi.
göğ: Gök.
göğer-: Morarmak.
göhnüm: Gönlüm.
Gömüh: Ağrı Dağında bulunan yaylanın ismi.
göy sabun: Yeşil sabun.
gubani: “Kurban olduğum” anlamında sevgi ifadesi.
gulağ asma: Başkasının evini gizlice dinleme.
gulluğcu: Hizmetçi.

ğuluk: Kul olmak.

ğum: Kum.

ğurtdan-: Kurtlanmak, çürümek.

ğurut: Yoğurtun kurutulmuş hali.

ğutar-: Bitirmek.

ğuyla-: Gömmek.

ğuymağ: Kuymak.

güleğen: Çok gülen.

gülhatun: Yeşil sebze.

günçüt[künçüd]: Susam.

gürpen-: Yayığı sallamak.

güyüm: İbrik.

H

ھاğ: Başkası, yabancı.

halca: Elde dokunan kilim.

halva: Helva.

ھama: Çiğ sütün kaymağı.

ھamı: Herkes.

ھammısı: Hepsi.

ھana: Halı dokumaya yarayan alet.

ھanağoy: Özel ad.

ھansı: Hangisi.

hardan: Nereden.

harman: Buğday tarlası.

haşıl: Kuymak.

heç dad: Hiçbir şey.

heç vecine: Umursamamak.

hedeme: Hizmetli.

hediyeleş-: Hediyeleşmek, karşılıklı verilen hediye.

helfetçe: Gizlice.

hellen: Tarlaları düzleştirmeye yarayan araç.

hellen-: Yuvarlanmak.

helliye helliye: İte ite.

helse: Büyük kazanlarda kırmızı etten yapılan bir yemek.

helver: Dekar.

hemir: Hamur.

hengel: Manti.

herb: Harb.

herden: İkide bir.

here: Herkes.

hermen: Harman.

hersden-: Sinirlenmek.

hesir: Ağaçlarla çardak yapma.

heş dat: Hiçbir şey.

heş: Hiç.

heşil: Kuymak.

heştih: Harçlık.

hetir: Hatır.

heyesini al: Rızasını al.

hezne: Hazine.

hına: Kına.

hırda: Küçük.

hırmen: Buğdayın toplandığı yer.

hırs mırs: Tandır da veya ocakta yapılan yemeğin yanarak yenilememesi.

hırtteğ: Gırtlak.

hizer: Odun kesme aleti.

hodağ: Çoban.

hodamağ: Çobanların taşıdığı yük.

hodunu ver-: Aevlendirmek.

holla dur-: Bebeğin ayaklanması.

honça: Hediye paketi.

honnar: İple oynanan birden fazla kişinin bulunduğu oyun.

hoppan-: Zıplamak.

horum: Kuru ot yığını.

höp: Aniden, bir anda.

hör-: Örmek.

hurcun: Eşeklerin sırtına konulan yük.

I

ılığın: Kuru, ince odun.

ışgala-: Sallamak.

İ

iftal: İptal.

ihdiyarlan-: Yaşlanmak.

İkimcisi[ikimmisi]: İkincisi.

ikimmisi: bkz. ikimcisi.

ilan: Yılan.

ilerce: Önceden.

ılığın: Kuru ince odun.

iliş: Yerleş.

ilkin zamanı: Şafak vakti.

illab: İlla ki.

illah: İlla ki.

imehle-: Emeklemek.

irah: Uzak.

iramannih tüş-: Ramazan ayı gelmek.

irapata[irefede]: Tandır ekmeğinin yapılmasını sağlayan araç, tandıra yapıştırma aracı.

ireçber: Çiftçi.

irefede: bkz. irapata.

iremoğun mallağı: Römork aleti.

iskağı: Su bardağı, çay bardağı.

isti: Sıcak.

istibad: Gözetleme.

işiyim: Küçük tuvalet.

işmeh: İçmek.

itiad: Saygı.

itilt-: Bıçak bilemek.

K

kâbab: Kebap.

kâğ: Tarla işi.

kâğız: Kâğıt.

kâlba: Dini ziyaretlerde bulunan kimselere verilen ad.

kâsıp: Parası, varlığı olmayan.

Kebin kes-: Söz kesmek.

kecevan: At, eşek sırtındaki yükü indirme.

keçeh yağı: Bir çeşit katı yağ.

kefeneh: Yünden yapılmış çoban giysisi, kepenek.

kefremin: Yastık, yorgan kılıfı.

kefşen: Boş arazi.

kelem: Lahana.

kelli felli: Kılık kıyafeti düzgün, olgun ve gösterişli.

keneğ: Ekilecek alan.

kerağan: Tuğladan yapılmış, çamaşır yıkanan alan.

kerantı: Orak.

kerçen: Gaz lambası.

kerdi: Yerlerin parsellenmesi.

kere: Tereyağı.

kerki: Çapa aleti.

kerme: Tezek.

kerreti: Kerrat tablosu, çarpım cetveli.

kerti: Sert.

kesimet: Söz kesme.

keş-: Geçmek.

kete: Kuru pasta.

kevin kes-: Söz yüzüğü takmak.

kırov: Cemre.

kızılala: Sazan balığı.

kifsiye: Küflene.

kilas: Kiraz.

kişmiş: Kuru üzüm.

komayedi: Mekke'de askeri araç.

kombo: Mekke'de askeri araç.

kômun: Ahır.

kôrluh: Fakirlik.

koşar bendi: Uzun eşek oyunu.

köçeceh: Düğün günü gelinin gezdirilmesi.

köğneğ: Gömlek.

köm: Ahır.

kömleh: Gömlek.

köpeh şiyeniydim: İşe yaramaz.

köppece: Hamur işi.

köpüh: Köpük.

köse: bkz. köseeylin.

köseeylin: Erkeğin kadın kıyafeti giyinerek oyunlar oynaması.

köş-: Göçmek, evlenmek.

kötan: Traktörün arkasına bağlanan araç.

kövrelme: Havaya girme.

kuşgonmaz: Kuşkonmaz.

kutul-: Bitmek.

küflen: Salıncak.

küflet: Tandırın hava aldığı yer.

küflüye: Salıncak.

küfte şorbası: Köfte çorbası.

küfte: Köfte.

kületim: Tandırda yapılan lavaş.

künçüd: bkz. günçüt.

künde: Hamur.

küneş: Güneş.

küpe sal-: Sırta uygulanan tedavi yöntemi.

kürseh: Hayvanların döllenmesi.

küssü: Ev içinde yapılan tandırın vermiş olduğu sıcaklığa denir.

küsuf: Lavaşların üstünü kapatmaya yarayan ince bez parçası.

L

laḥḥa: bkz. lakğa.

lakğa[laḥḥa]: Yayın balığı.

laylon: Naylon.

leh: Küçük kanal.

lelih ol-, leliḡ ol-: Yıpranmak, hırpalanmak.

lepe: Nohutun kırılmış hali.

leyen: Leğen.

lotu: Boşboğaz, çok konuşan.

lulafan: Kelime oluşturmak.

lüleğin: Demir ibrik.

M

mā: Bana.

mağa: Bana.

mağar: Uzun mih.

mal: Hayvanların toplu adı.

mamafi: Öyle görünüyor.

manda: Havuca benzer bir çeşit sebze.

mandar: Mandıra.

mandarçı: Mandıracı.

maş: Börülce.

maşın: Araba.

maşına: Makine.

mayne: Muayene.

mazut: Mazot.

mehle-: İnlemek.

mehle: Mahalle.

mehlen: Mahalle.

meke: Mısır.

meleçöyüt: Kuşkonmaz.

meli-: Melemek.
meliş: Meleme.
meme yağı: Tereyağı.
mensil: Görüş mesafesi.
meren: Orakça.
meye: Bana.
mezar sandığı: Mezarlık.
mezelen-: Dalga geçmek.
mezro: Mezura, boy ölçme aleti.
mığmığa: Sivrisinek.
mıhtar: Muhtar.
mındar: Pislik.
mikrof: Mikrop.
mintah: Deterjan.
mitil: Yorgan.
miz miz: Diken diken.
molla: İmam, cami hocası.
möhre: Çamurdan yapılan tuğla.
mökülü: Yüklü para.
muçar: Traktörün arkasındaki demir.
muezzinnih: Öğretmenlik.
mugadderet: Kader.
muhaciriyiz: Yerlisiyiz.
muncuḡ: Moncuk.

munu: Bunu.

mutbah: Mutfak.

müşeh: Çuval.

N

nabat: Şekerleme.

nağa-: Ne yapmak.

nağara: Düğün.

nağıl: Masal.

nağır: Hayvan sürüsü.

nanay: Türkü.

nasırğa: Harç taşımaya yarayan dört kollu araç, teskere.

nazelli: Kumaş adı.

nece: Nasıl.

nefit: Gaz yağı.

nehre: Yayık.

neKKáder: Ne kadar.

nem: Ne bilim.

nemer: Hediye.

neteri: Nasıl.

neve: Torun.

neyne-: Ne yapmak.

nezih: Nazik.

nicola-: Ne olmak.

nihre: Yayık.

noğul: Şekerleme.

nohsanı nohsanına: Eksiksiz.

nol-: Ne olmak.

nöker: Çoban.

O

o sat: O an, o saniye, o dakika.

o teref: O taraf.

obaş: Sahur vakti, tan yeri ağarmadan önce.

ocağ batıran gefe: Kumar oynanan kahve.

ocağ yıhan: Aile saadetini dağıtan, bozan.

od: Ateş.

odura: Orada.

oğa: Oya, dantel, el işleri.

oğurluh: Hırsızlık.

okgeder[okger]: O kadar.

okger: bkz. okgeder.

ommağ: Kalça.

on batman: On bin dekar, uzunluk ölçüsü.

otağ: Oda.

otar-: Gütme.

ovarlığ: (< İng. overlock) Overlok.

Ö

öge: Üvey.

ölü yeri: Cenaze evi.

ölüler bayramı: Ölen insanlar için her sene düzenlenen tören.

örgeñ-: Öğrenmek.

ötür-: Bırakmak.

övl[e[övlü]: Öğle.

övlü: bkz. övl[e.

P

padımcan: Domates.

palas: Halı.

palatlı: Kanal temizleme aracı.

palaz: Halı.

palçıh: bkz. palçıh.

palçıh[palçıh]: Çamur.

paltar: Elbise.

pantol: Pantolon.

papağ: Şapka.

parç: Bardak.

patos: Tarım aleti.

pattı-: Patlamak.

payız: Sonbahar.

pazı: Şekerpancarı.

pecema: Pijama.

pencer: Yeşil sebzelere verilen isim.

pendir: Peynir.

pepili: Hac ile ilgili bir terim.

per pencer: Sebzelerin tümü.
perpetikan: Semizotu.
peye: Ahır.
peyin: Hayvan pisliği.
pır: Uçma biçimi.
piçeneh: Verimsiz ot tarlası.
pileken: Merdiven.
pilov: Pilav.
pilten: Gaz lambasının içine bırakılan pamuk.
piriket: Kumdan yapılmış tuğla.
pistiğ: Pislik.
piş-: Biçmek.
pişih: Kedi.
pit-: Bitmek.
piteyir: Acayip.
piy: Yağ.
pohho: Şaşırma ünlemi.
potoğal: Portakal.
pozul-: Bozulmak.
puhal: Sac üzerinde yapılan bir yemek.
puğarı: Baca.
pul: Para.
pulluğ: Kumbara.
pütür: Düzensiz.

R

ramağ: Römork.

ramoğ: Römork.

ravazım: Askerde kantinci.

reşber: Tarım işçisi.

S

sağa: Sana.

sağ can: Sağlıklı.

sağ salamat: Sağ salim.

sağhabı: Sahibi.

sahat: Saat.

sahlamparç: Saklambaç.

sahlancağ: Saklambaç.

sala toyu: Dini düğün.

salamat otur-: Sapasağlam oturmak.

saldış solduş: Geliv ve damatın yanında bulunan, sağdıç ve solduç.

salih toyu: Çalgılı, zurnalı düğün.

salmanca: Bir çeşit yenilebilen sebze.

sanc-: Ağaç ekmek.

saralı: Sarı erik.

sarı yağ: Tereyağının eritilmiş hali.

sarıköh: Baharat.

saya: Sana.

sed: Set.

sekket: Sakat.

selat ohu-: Kuran-ı Kerim okumak.

seneh: Tuğladan yapılan su kabı.

serinnece: Serinleme.

setil: Kova.

sıfrah: Kusmuk.

sılıf: Pirincin içindeki küçük parçacıklar.

sıyrılı vur-: Yamamak.

sibil: Pislilik.

sini: Tepsi.

somar: Dekar.

somu: Soba.

sönderme: Yere oturup kalkılarak oynanan bir oyun.

su meymini: Su maymunu.

su suvar: Tarlaya sulamak.

sulağ: Sulu alan, sulak.

surva: Sofra.

suvağ: Badana.

suvar-: Sulamak.

südçehmesi: Sütten yapılmış pilav.

sünnetlen-: Küçük erkek çocuğunun sünnet olması.

Ş

şaad: Saat.

şaha: Havalı, daha modern.

şahıa: Soğuk almak.
şalağ: Kavunun olgunlaşmamış hali.
şamama: Kavun çeşiti.
şamış: Kokulu kavun.
şeltiğ: Çeltik.
şervet: Şekerin suyla karıştırılarak içilmesi.
şeşi: Seçme.
şille: Sille, tokat.
şirinnih: İhsan.
şişeh: Şişmiş.
şişlih: Bir parça et.
şivit: Dereotu.
şobe: Askerlik şubesi.
şofir: Şoför.
şor: Sütün ekişimiş hali.
şorba: bkz. şorva.
şoreket: Verimsiz.
şorva[şorba]: Çorba.
şoton: Pulluk, büyük sapan.
şöfben: Şofben.
şöreket: Verimsiz.
şövbe: Şube.

T

taħa: Daha.

taḥdı: Tahtadan yapılan oturak.
taḥkikat: İnceleme.
talım: Talim, eğitim, eğitim alma.
tanten: Dantel.
tap tapmaca: Saklambaç oyunu.
tap-: Bulmak.
tapan: Kalın lavaş.
tapıl: Otların toplanması.
Taturğılaba: Nahçıvan'da yer ismi.
taya: Kuru otun toplandığı yer.
tefe: Defa.
tegabur: Araç.
teğın: Somun ekmek.
telebe: Öğrenci.
temmel: Tembel.
tendir: Tandır.
tepih: Tekme.
tereh: Raf.
tesir: Teskere.
teş: Leğen.
teyin: Somun ekmek.
tezden: Erkenden.
tezzeğ: Tezek.
tıbaḥ hemiri: Hamur kabı.

tikanlıh: Boş arazi.
tire: Ark işleme alanı.
titirle-: Titremek.
tohlu: Erkek koyun.
tomates: Domates.
toplagay: bkz. billogayda.
tosbağa: Kaplumbağa.
totuğ: Olta mantarı.
toy: Düğün.
toyuh: Tavuk.
tufar: Duvar.
tullu-: Atmak, fırlatmak.
tum: Parsel.
tuman: İç çamaşırı.
tumbac: Sandal, kayık.
tusuruf: Pislik.
tutma: Bir tür salatalık.
tüfeh: Tüfek.
tükkân: Dükkân.
tülkü: Tilki.
tüneh terlan: Süslü püslü.
türpeh: Buğday tarlasında yetişen yeşil sebze.
tüskü: Duman.
tüşmançalıh: İki kafilenin düşman olması.

U

uca: Yüksek, yüce.

ud-: Yemek, yutmak.

uğu: Babaanne.

uj: Uç taraf.

umaç aş: Börülceden, kuru erikten, kuru biberden, oluşan sebze çorbası.

uşağ: Çocuk.

Ü

ümehli-: Emeklemek.

üreğ: Yürek.

ürşvet: Rüşvet.

ürtübet: Rutubet.

üş: Üç.

üvendere: Ağaca takılan demir.

üz: Yüz.

üzgözlü aş: Bir çeşit pilav.

üzüh üzüh: Su başında veya çeşme başında yüzüklerle oynanan bir oyun.

üzüh: Yüzük.

üzün: Toprağın üzeri, yeryüzü.

V

vabız: Evin büyüğü, baba, dede.

vasayat[vesayit]: Araç.

vedere: Leğen.

vesayit: bkz. vasayat.

vetender: Veteriner.

veydere: Leğen.

veydiriye: Leğen.

Y

yağ şorbası: Patates ve kıymadan yapılan sulu yemek çorbası.

yaħcı: İyi, sevimli.

yaħmaca: Yakmak için.

yallı: Halay.

yamaħ: Yama.

yarma: Bulgur.

yarpuz: Nane.

yavşan süpürge: Doğal ortamda yetişen süpürge çeşidi.

yay: Yaz.

yayan: Yürüyerek.

yaylı: At arabası.

yaylık: Başörtü.

yazziğ: bkz.yazziħ.

yazziħ[yazziğ]: Yazık.

yeddi levin: Yedi çeşit çerez.

yeke: Büyük, iri.

yekel-: Büyümek.

yekü: Hepsi.

yelmih: Doğal ortamda yetişen bir çeşit yenebilen ot, yemlik otu.

yemiş: Çerez.

yen-: İnmek.

yığış-: Toplanmak.

yığıştır-: Toplamak.

yola sal-: Yolcu etmek.

yorluğ-: Yorulmak.

yu-[yüğ]: Yıkamak.

yuha: Yufka.

yuhu: Uyku.

Yüğ-: bkz. yu-.

yüngül: Hafif.

Z

zad: Nesne, herhangi bir varlık.

zaferan: Baharat.

zāyet: Zarar etme.

zeğın: Zihin.

zığ: Çamur.

zindan: Terazi taşı.

zingrof: Çan.

zoba: Sopa.

zoda: Soda.

zola: Uzun ağaç.

zom: Parselleme.

zoru çatan: Gücü yeten.

zorum çat-: Gücü(m) yetmek.

